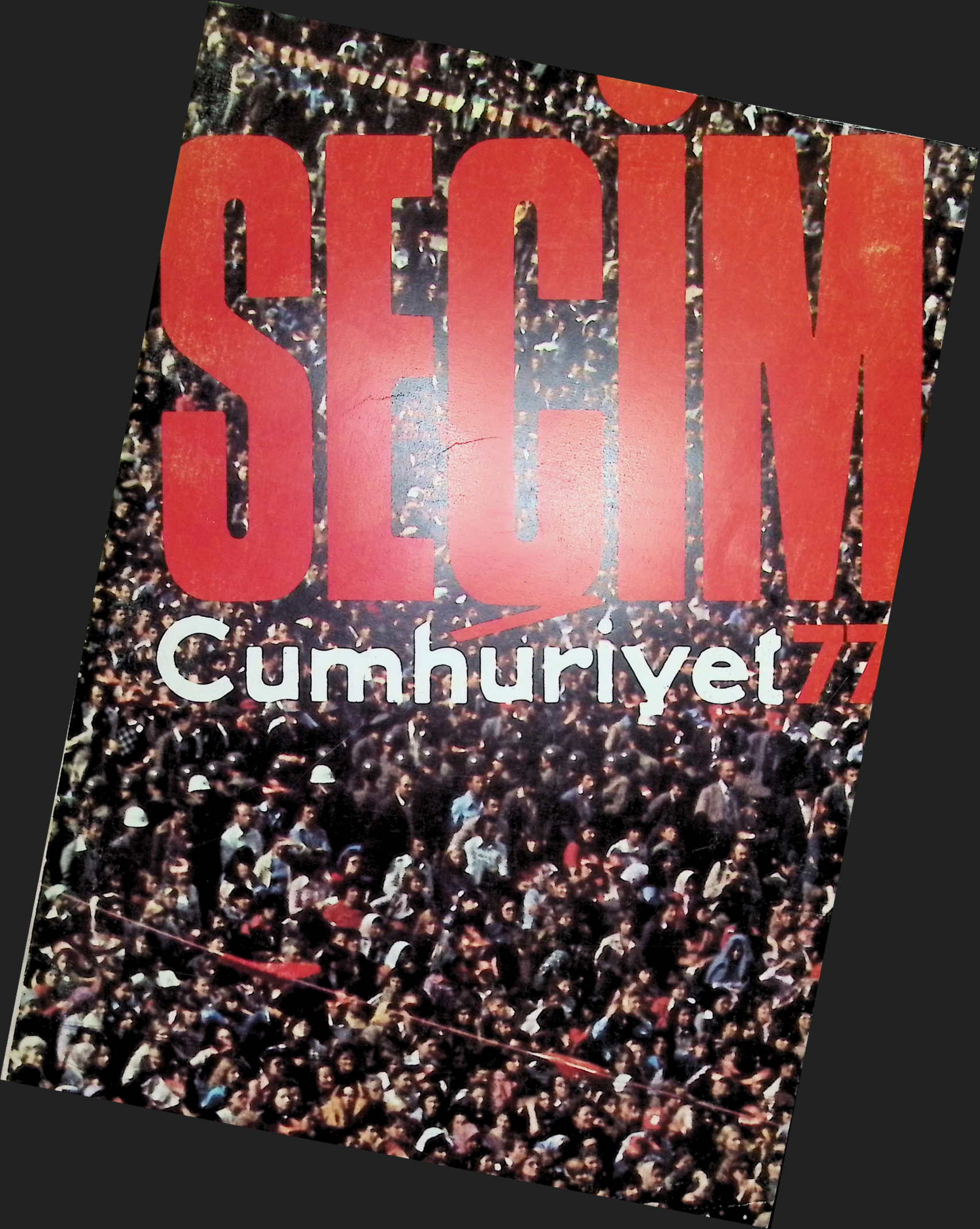

SEÇİM

Cumhuriyet 77

Cumhuriyet

SEÇİM - 77

Kitabı yayına
hazırlayanlar: **Orhan ERİNÇ**

Mehmet KEMAL
Abdullah GELGEÇ
Reha ÖZ
Edip SAKARYA
Konur ERTOP
Tan ORAL

Dr. Erhan KARAESMEN'in katkılarıyla

Dizgi -- Baskı: **Altın Kitaplar Matbaası. İSTANBUL - 1977**

Sunuş

Sayın okurlar,

Yarım yüzyılı aşkın bir süredir en doğru haber yayınlama niteliğiyle tanınan «Cumhuriyet», 1977 seçimlerinde de bu haklı yargıya lâyık bir yayın disipliniyle kamuoyunun ihtiyaçlarını karşılamıştır.

1977 seçimleri ülkemizin bunalımlı dönemlerinden birinde yaşanmıştır. Seçimi hazırlayan ortam, seçimin dikkat çekici evreleri, seçim sonrasında hükümet kurulmasıyla ilgili gelişmeler, içinde yaşadığımız ortamın toplumsal birikimlerinin sonucu olduğu gibi ileriye doğru gelişen ve gelişecek olayları da beslemektedir. 1977 seçimleri bu yönüyle günümüzün siyasal-toplumsal bir göstergesi sayılabilir. Seçimlerin ortaya çıkardığı tabloyu bütün yönleriyle tanımakta bundan dolayı yarar bulunacaktır.

Seçim öncesi ortamında erken seçim tartışmalarından başlayarak seçim kampanyasını, seçimin evrelerini ve sonuçlarını büyük bir dikkatle izleyen «Cumhuriyet», seçimle ilgili en tiz ve doğru yorumları, değerlendirmeleri de okuyucularına sunmuştur.

«Cumhuriyet-Seçim 77», bu yazıların en ilginçlerini biraraya getirmektedir. «Seçime Doğru» başlıklı geniş bölüm, seçim öncesi ortamını, liderlerin seçim kampanyalarını, seçim propa-

gandasına temel olan görüşlerini ayrıntılarıyla gözönüne serecek biçimde bu kitap için kaleme alınmıştır. Bölgelerin ve illerin siyasal dokularını, geçmiş seçimlerdeki durumlarını, toplumsal birikimlerini dile getiren bölüm, çizelgeleri ve haritalarıyla Türkiye'nin 1960 sonrası siyasal yapısının eksiksiz bir portresini vermektedir. «Kampanyadan İzlenimler», «Seçim Anıları», «Başyazı, Makale, Fıkralarla Seçim», «Karikatürlerle Seçim», «Seçimden Seçime» gibi bölümler konunun ayrıntılarını, ilginç yorumlarını gözler önüne bütün canlılığıyla serecektir. Özellikle bu kitap için hazırlanmış bölümlerden biri, «Seçim Sonuçları»dır. Yüksek Seçim Kurulu açıklamasında gösterilmeyen «illerdeki oy dağılımı oranları» gibi önemli noktalar gazetemizce hesaplanarak kitaba eklenmiştir.

Kitabın hazırlanmasına emeği geçen Cumhuriyet Gazetesi mensuplarıyla bu çalışmaya katkıları olan Dr. Erhan Karaesmen'e teşekkür ederim.

«Cumhuriyet-Seçim 77»nin Türkiye için önemli bir siyasal olayı ayrıntılarıyla toplu olarak tanıtmaya yardımcı olacağına, ileri yıllara uzanan gelişmeler için bir kaynak sayılacağına inanıyoruz.

Oktay KURTBÖKE

CHP — MSP koalisyonu bozulduktan sonra ülke de huzur ve güvenliğin sağlanabilmesi için, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit «Erken seçim» önerisini ortaya attı. Ülke uzun bir iktidar bunalımı geçirdikten sonra Demirel, MSP, CGP ve MHP ile MC iktidarını oluşturdu. Artık CHP ana muhalefet partisi olarak MC iktidarının karşısına geçmişti. Herkes seçimlerin normal zamanında yapılmasını beklerken 26 Aralık 1976'da AP Millet Meclisi Grup Başkanvekili Oğuz Aygün genel seçimlerle mahalli seçimlerin birlikte Haziran ayında yapılması gerektiğini öne sürdü. Yalnız bu önerisinde Millet Meclisi ve Senato kısmi seçimlerinden sonra mahalli seçimlerin yapılmasını istiyordu. Bu öneri üzerine öteki partiler durumlarını belli ettiler.

«ERKEN SEÇİM» ÖNERİLERİ

Böylece partiler arasında erken seçim önerileri tartışma konusu olmaya başladı. CHP ilk ağızda erken seçim önerisini ancak bir seçim hükümeti kurulması durumunda kabul edeceğini bildiriyordu. DP ve CGP seçimne taraftar olduklarını söylüyorlar, hükümetin diğer ortaağı MSP ise erken seçime karşı çıkıyor, önümüzdeki yaz aylarının icraat dönemi olarak değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürüyordu.

AP'nin Haziran ayında bir erken seçim yapılmasına yandaş olduğu anlaşıyordu ama bunu nasıl gerçekleştireceğine ilişkin elde yeterli bilgiler bulunmuyordu. AP Genel Başkan Yardımcısı Nuri Bayar verdiği bir demeeşte «CHP'yi erken seçime davet edeceğiz ve ikna-ya çalışacağız.» diyordu. Koalisyon partileri arasında erkem seçim tartışması sertleşiyordu. Erbakan bir yana Feyzioğlu bir yana çekiyordu. Hükümette köklü bir bunalım başgöstermişti. Başbakan yardımcısı Necmettin Erbakan, Başbakan gibi kendi başına hareket ediyor, birçok kararnameyi imzalamıyordu. Nuri Bayar demeeşinde «Biz AP olarak Haziran ayı başında seçime gitmeyi incelemeye başladık. Bütçe Meclisten çıkar çık-

maz bu konudaki çalışmalarımız bitecek ve AP'nin Haziran ayında yapılacak seçim hakkında alacağı karar resmen açıklanacaktır.» diyordu.

Bu arada AP'nin erken seçime hazırlık için komisyonlar kurduğu ve seçimlerde MHP'li komandalardan yararlanacağı, sandıkları abluka altına almayı düşündüğü söylentileri de yaygınlaşıyordu. AP Manisa Milletvekili Süleyman Çağlar'ın 5 Haziran'da erken seçim yapılması için bir yasa önerisi hazırladığı açıklandı. AP milletvekili Çağlar, böyle bir öneriyi partisinin genel başkanından habersiz Meclis'e veremezdi. Bu nedenle önerinin Genel Başkan Demirel'in de onayıyla hazırlan-dığı anlaşıyordu. Tam bu sırada AP Temsilciler Meclisinin erken seçimi görüşmek için toplandığı görüldü. Çağlar'ın erken seçim önergesi AP Eskişehir milletvekili Orhan Oğuz'un da katılması ile imzaya açıldı. Bu sırada hükümet ortağı MSP'li Cumaloğlu «Erken seçim gitmek bir çılgınlık olur» derken AP'li Aygün de «Hiç bir parti erken seçimden kaçamaz» diye demeeç veriyordu.

Erken seçim önerileri güncel bir durum alırken Seçim Kanununda bazı değişiklikler yapılması isteniyordu. Bunların başında seçmen yaşının 18'e indirilmesi geliyordu. AP ve CHP seçmen yaşının 18'e indirilmesi konusunda bir siyasal anlaşmaya vardılarsa da seçimlere yaklaştığımız günlerde bu anlaşma gerçekleşemedi.

Mart ayının ikinci gününe geldiğimizde CHP Genel sekreteri Orhan Eyüboğlu, Umut gazetesine «Erken seçimden kaçmayız» diye bir demeeç verdi.

Mart'ın sonlarına doğru toplanan CHP Meclis Grubu erken seçime gidilmesini onayladı. Daha önce AP'li Süleyman Çağlar ve Orhan Oğuz'un erken seçim yapılması hakkındaki önerileri AP Meclis grup toplantısında benimsenmiş ve Meclis başkanlığına verilmişti. Bu toplantıda Demirel «Haziran başında yapılacak bir seçimin ülkeye yaz mevsiminin daha iyi değerlendirme olanağını vereceğini» öne sürmüş «Seçimin üç ay önceye alınması millet, memleket ve rejim için büyük yararlar sağlayacaktır.» demişti. Hatta bir de çılaştı bu-

İnmuş «CHP, AP varsa biz seçime varız demişti. Şimdi CHP'yi göreceğiz.»

Demirel, CHP'nin erken seçim için kendi önergele-
rine karşı çıkmayacağı varsayımına güveniyordu. Yurt
gezésine çıkmış ve nabız yoklamış AP'li milletvekil-
lerinin görüşleri de erken seçimin AP için çok yararlı ola-
cağı doğrultusunda idi.

CHP meclis grubunun erken seçim kararı toplan-
tısında Çorum milletvekili Cahit Angın red, Deniz Bay-
kal çekimser oy kullanmışlardı. Seçim kararının oy ço-
ğunluğu ile alındığı meclis grup toplantısında Genel
Başkan Bülent Ecevit bir konuşma yaparak AP'nin
kendi kurduğu hükümete tahammülü kalmadığını, yol-
suzlukların ve soygunların hesabını parlamentoya ver-
mekten kurtulabilme umudu ile seçimleri öne almak
zorunluluğu duyduğunu «Böylece AP'nin 1974'de seçim-
den kaçmakla milletimize iki yıl kaybettirdiğini kanıt-
ladığını» anlattı. Ve şunları söyledi:

«CHP Genel Yönetim Kurulu AP'yi kurtarmak için
değil, fakat ülkemizi daha büyük bunalımlardan esirge-
mek için ve halkımızı, gençliğimizi, başta AP olmak
üzere bu hükümetin bazı ortakları ile kışkırtılıp des-
teklenen partililerden, eşkiyadan bir an önce kurtarmak
için, seçimlerin öne alınmasını uygun bulmaktadır. Se-
çimler zamanında, yani Ekim ayında yapılırsa, bu hü-
kümetin ve özellikle AP'nin daha çok yıpranacağı bir
gerçektir. Fakat onlarla birlikte demokrasimiz ve dev-
letimiz de yıpranmaktadır ve onların serri yüzünden
hergün gençlerimiz, çocuklarımız, yetişkin yurttaşları-
mız sokaklarda can vermektedir.»

Bundan sonra CHP'de başta Bülent Ecevit, grup
başkanvekilleri Hayrettin Uysal, Ali Nejat Ölgen ve
Genel Sekreter Orhan Eyüboğlu'nun imzaladıkları er-
ken seçim önergesi de Millet Meclisi Başkanlığına ve-
rildi.

CHP bu önergeyle de yetinmeyerek seçimlerin gü-
venlik içinde yapılabilmesi için bir seçim hükümeti ku-
rulması konusunda MSP ve DP'ye çağrıda bulunduysa
da bu gerçekleşemedi.

MECLİS DANIŞMA KURULUNDA

AP ve CHP'nin ayrı ayrı Meclise verdikleri erken
seçim önergeleri, Meclis Başkanlığı tarafından parti-
lerarası Meclis Danışma Kuruluna gönderildi ancak
MSP danışma kurulundaki üyesini geri çektiğinden bu
önergelerin birlikte düşünüldükçe gündeme alınması en-
gellendi. Bunun üzerine CHP erken seçimin danışma
kurulunda takılmasını önlemek için Meclis İktüzüğünün
değiştirilmesi konusunda AP'nin de desteklemesi koşu-
lu ile bir öneride bulundu. MSP ise Meclis İktüzüğünün
değiştirilmesi ve bu suretle erken seçim kararı alın-
ması halinde bunun Anayasaya aykırı olacağını ileri
sürdü ve Anayasa Mahkemesine itiraz edeceğini açıkladı.
CHP'liler ise MSP'nin Anayasa Mahkemesine baş-
vurmasının geçersiz olduğunu, bir usulsüzlük yapılmış
olsa bile bunun Anayasaya aykırı sayılmayacağını öne
sürdüler ve «Esas olan Millet Meclisi kararıdır» dediler.

MSP'nin erken seçime karşı çıkması, Anayasa Mah-
kemesine başvuracağını açıklamasına karşın CHP ve
AP oylarıyla Meclis iç tüzüğünde yapılan değişiklikler

erken seçim önergeleri gündeme alındı, AP ve CHP'nin
oylarıyla erken seçim kararı çıktı. 5 Nisan 1977 günü
alınan bu karar ülkenin 5 Haziran'da seçimlere gitme-
sini zorunlu kılıyordu.

ERKEN SEÇİM KARARI

Meclislerden çıkan bu karar ülkenin tüm sorunla-
rının çözümünü 5 Haziran'da yapılacak seçimlerden
çıkacak hükümete yüklemişti. Ekonomik bunalım, sos-
yal huzursuzluk, can güvenliği sorunları yığılı duru-
yordu. Sosyal yelpazenin partileri meclisin bu kararın-
dan sonra hazırlıkları ve çalışmaları bir anda hızlan-
dırdılar. Sosyal yapıdaki dalgalanmalar, tercih değişik-
likleri tüm tabaka ve sınıflarda kendini göstermeye
başladı. Parti içi ve partiler arası çekişmeler doruğuna
yükseldi. Toplumun türlü tabaka ve kesitlerindeki
parti tercihlerini bir kez daha gözden geçirmeye başla-
dılar. Bürokratlar, emekli generaller, devlet memurları,
saflarını partilerde almaya başladılar.

Geçen dönemlere adlarını yazan Sıkıyönetim ko-
mutanları, kuvvet komutanları ile yargı organlarının
ve diğer kurumların ünlü isimleri partilere dağıldılar.
Emekli eski Deniz Kuvvetleri Komutanı İstanbul Sıkı-
yönetim II komutanı Kemal Kayacan, Eskişehir Sıkı-
yönetim Komutanı İrfan Özaydın, Anayasa Mahkeme-
si eski Başkanı Muhittin Taylan, ve Diyanet İşleri eski
Başkanı Lütfi Doğan tercihlerini CHP'den yana yapan-
lardandı. İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Faik Türün
ise bir kez daha şansını kullanmak üzere girişimde bu-
lundu. Balıkesir'den aday olmak istedi ancak AP'lilerin
tepkisi ile karşılaştı. Sonunda Manisa'dan aday olma-
ya karar verdi.

Erken seçim kararı CHP ve AP'nin oyları ile ka-
bul edilirken bu karara yoğun biçimde karşı çıkan MSP
idi.

MSP'DE ÇATIRTILAR

Seçimin öne alınmasıyla buna karşı çıkan MSP,
içinden çatırdamaya başladı. Çatırtı Erbakan'ın aday
listelerini öteki partilere göre geç açıklamasından an-
laşıldı. MSP'de Genel Merkeze karşı 14 milletvekilinin
yeniden aday gösterilmemesi Erbakan'a karşı bir baş-
kaldırmanın ilk belirtisi oldu. Erbakan'a bir mektup
gönderen 14'ler «1977 milletvekili seçimleri için aday
olamayacağımızı bildirir gereğinin yapılmasını arz ede-
riz» diyorlardı. Türk siyasal yaşamındaki ikinci 14'ler;
başta Rasim Hancıoğlu olmak üzere Cahit Koçkan, Hü-
samettin Akıncı, Gündüz Sevilgen, Vahdettin Kara-
çorlu, Sabri Dörtkol, Emin Acar, Yahya Akdağ, Ab-
durrahman Ünsal, Ali Acar, Hüseyin Abbas, Sudi Reşat
Saruhan, Ahmet Akçael, ve Ahmet Tefvik Faksu'ydu.

Bunların MSP'den ayrılmaları ile MSP nurcuların
desteğinden yoksun kalıyordu. Parti oy gücünü artır-
abilmek için çalışmalarını özellikle Süleymanlılar ve
Nakşibendiler üzerinde yoğunlaştırdı. MSP'den ayrılan
14'ler fazla beklemediler ve derhal eski Millî Nizam
Partisi yerine —Parti Anayasa Mahkemesince kapatıl-
dığı için— Nizam Partisi'ni kurdular. Ancak yasalara

göre partinin seçimlere girme olanağı bulunmadığından bunlardan bazıları bağımsız aday olarak türlü kentlerden aday oldular.

Bundan sonra seçime yaklaşırken daha önce alınmış karar gereğince bazı milletvekilleri tek tek ve aralıklı olarak MSP'den çekilerek AP'nin güç kazanmasına yardımcı oldular. MSP'den ayrılan bazı milletvekilleri de MHP'yi destekleyici demeçler verdiler.

ÖTEKİ PARTİLERDE

MSP'den ayrılan bir grup MHP'ye geçerken, MHP'den ayrılarak MSP'ye geçen Hilâlciler de partiler arası transferin dikkati çekenlerinden oluyordu. Eski Antalya Milletvekili Osman Yüksel Serdengeçti'nin MSP'ye geçmesi komandoların namlularından çıkan kurşunlara parti içinden gelen tepkinin bir simgesi idi. MHP de MSP gibi içinde büyük bir çekişmeyi yaşıyordu. Bu çekişme sürerken Devlet Bakanı MHP'li Mustafa Kemal Erkovan, Nisan'ın 21'inde partisinden istifa ederek AP'ye geçti. MHP'nin yapısına tepkiyi dile getiren Erkovan verdiği demecinde «Partiye aklı hakim kılma istiyorduk» diyordu.

MC hükümetinin kurulması sırasında bölünen ve gücünü yitiren DP 20 milletvekili ile erken seçim kararına karşı çıkmış ve sonuna dek direnmmişti. Erken seçim kararından sonra Mecliste soru önergeleri verdi. Seçimlerin bugünkü hükümetle yapılamayacağını içeren önerge MC'yi oluşturan partilerin red oyları ile amacına ulaşamadı. DP önergeleri erken seçime ve MC hükümetine karşı direndi durdu..

Demokratik Partinin mirasını kullanma tezini AP erken seçim kararı alındıktan sonra daha çok yoğunlaştırdı. Demokratik Partililerin AP'ye transferi sürerken Bağımsız milletvekilleri Bahri Dağdaş, Kubilay İmer ve Mehmet Zeki Okur da aynı yolu tercih ettiler. AP bir yandan milletevkillerini toplarlarken bir yandan da eski Demokratların desteğini güçlendiriyordu. Parti içi çekişmede de Bayar grubu egemen olmuştu. Dengeyi bozmamaya özen gösteren Demirel buna karşı çıkmayarak Bayar grubuna evet diyordu. Nitekim bir çok illerde Merkez yoklamaları ile üste başına getirilenlerin niteliği partinin eski Demokratların çizgisinde olduğunun kanıtı idi. Ancak AP bir yandan da seçimlerde MHP ile işbirliği yapacağını açıklıyordu. Nisan sonlarında Demirel'in Türkeş ile yaptığı görüşmede AP-MHP işbirliği konusu görüşülmüştü.

AP-MHP işbirliği 5 Haziran'a dek ülkede kampanyalar ve geziler sırasında çıkan olaylarla kanıtlandı ve kendisini gösterdi.

CHP'de ise MC iktidarına karşı oluşturulmak istenilen bir güçbirliği tezi egemendi. CHP ülkedeki tüm ilerici aydınları MC iktidarına son verme amacı doğrultusunda işçi ve emekçi kitlelerle birlikteliğe çağırıyordu. Bir yandan DİSK'in kayıtsız şartsız desteğini alırken bir yanda da Türk-İş içindeki Sosyal Demokrat eğilimli sendikaların desteğini kazandı. DİSK yayınladığı bildiride demokratik ortamın güvenlik içinde kurulabilmesi amacı ile CHP'yi desteklediğini bildirdi. Türk-İş'te ise bazı sendikalar genel yönetim kurulunun CHP'yi destekleme kararı almaya zorladılarsa da başarı gös-

teremediler ve tekbaşlarına CHP'yi destekleyeceklerini açıkladılar.

CHP'nin solunda bulunan partiler seçimlere girilirken CHP ile ilişki kurmaya çalıştılar. Bunlardan TİP ile CHP arasında işbirliği için ilk adım atıldı ve iki partinin Genel Başkanları bir görüşme yaptılar. TİP Genel Başkanı Behlce Boran'ın isteği üzerine yapılan toplantıdan sonra Boran bir demeç vererek «Biz biraraya seçim pazarlığı yapmaya gelmedik.» dedikten sonra CHP'nin sol anlayışının aydınlığa çıkarılmasını ve dayanışma halinde faşizme karşı nasıf mücadele edileceğinin saptanmasını görüştüklerini söyledi. Ecevit de TİP ile CHP'nin ekonomik ve sosyal görüşleri arasında farklılıklar bulunduğunu, ortak noktanın, amacın, özgürlükçü demokrasinin kurulması olduğunu söyledi. Bu konuşmalardan çıkan sonuç bir iki partinin seçimlere ayrı ayrı katılacağı idi. Ancak TİP seçime gireceği 15 il dışında CHP'yi destekleyecekti.

CHP ile Türkiye Birlik Partisi arasında yapılan görüşmelerden ise somut bir anlaşma çıkmadı. TBP seçimlere CHP ile ortaklaşa katılmayı istiyor, bunun karşılığında kendisine 7 kontenjan tanınmasını diliyordu. Yetkili organlarında bu istekleri görüşün CHP, TBP ye örgütünü dağıtarak kendisine katılmasını bir mektupla bildirdi. TBP bu öneriyi kabul etmediğinden o da seçimlere tek başına girdi. TBP'nin bu isteği partide anlaşmazlık çıkardı ve Gençlik Kolları istifa ederek CHP'yi desteklemeye yöneldi.

Güçleri bu partilere göre daha zayıf olan ve seçime katılma olanağı bulamayan öteki sol partilerden TEP, TSİP, ve Vatan Partisi koşullu olarak CHP'yi destekleme kararı aldılar. Mehmet Ali Aybar'ın SDP partisi ise bazı illerde bağımsız adaylar çıkararak seçime katıldı.

SEÇİM KAMPANYALARI BAŞLIYOR

Seçim kararının alınması ile, CHP'nin başlattığı seçim kampanyası yoğun başlıyordu. AP ise kampanyayı başlatmıyor ancak temel atmalarla suskunluğunu gidermeye çalışıyordu.

Ecevit ilk çağrısını seçmen kütüğü yazımı konusunda yurttaşlara duyurdu ve «Bu seçimlerde tam olarak yurttaşlarımızın oy kullanmalarında yarar vardır. Seçmen kütüklerinin yazımı ve denetimi özel bir önem taşımaktadır» dedi.

CHP lideri bu nedenle yaptığı konuşmalarda «Gençlerin öldürülmesine seyirci kalmak insanlık değildir» diyordu. Demirel'in TV'de yaptığı propaganda konuşmasına karşın da konuşma hakkı istedi. Bu hak sadece Ecevit'e değil Bozbeyli, Türkeş ve Feyzioğlu'na da tanındı.

TV'de yapılan konuşmalarda Ecevit, Demirel ile karşı karşıya gelecek yerde bu kez Erbakan ile çatıştı. TV Erbakan ile Ecevit'e birer konuşma hakkı daha tanıdı ve Ekonomik konularda iki parti lideri görüşlerini yansıtmaya çalıştılar.

28 Mart'da Gaziantep'de ilk seçim mitingini yapan Bülent Ecevit özellikle tekelleşen sermaye üzerinde durdu ve bunun esnaf ve sanatkârların üzerindeki ağır etkisini belirtti. Antep'de 600 esnaf ve sanatkârdan olu-

şan topluluğa konuşma yapan Ecevit, bozuk düzenin nasıl ortadan kalkacağını ve demokratik sol programında esnaf ve sanatkarlara sağlanan çıkarları açıkladı.

Ecevit'in mitingine katılan Malatya ve Adıyaman konvoyuna ilk saldırı komandolar tarafından Kahraman Maraş'a bağlı Pazarcık ilçesi yakınlarında oldu ve 4 CHP'li genç yaralandı.

Seçim kampanyasına başlandığında DP milletvekili çıkarmayı umduğu illerde mücadeleye girişti DP'nin asları olan Korkmazcan, Sükan ve Önder de bölgesel toplantılarda görüşlerini belirttiler. Konuşmalarında genellikle işledikleri tema tek bir partinin iktidar olamayacağı ve ülkenin koalisyonlarla yönetileceği idi. Bu bakımdan lideri lekelenmiş AP ile değil de CHP ile bir ortaklık kurabileceklerini anlatıyorlardı. Bozbeyli bir yandan da seçim konuşmalarında MSP ve MHP'ye çatıyordu.

Bozbeyli'nin partisi siyaset alanına çıkışında Demirel ve çevresinin yolsuzluk söylentilerini hedef aldığı için seçimlerde de bunu işliyordu.

Bozbeyli seçim konuşmalarında MSP'yi dönekle suçluyor, AP'nin bu döneke ortakdan kurtulmak ve «Yolsuzluk dosyalarından kaçmak için CHP ile işbirliği yaptığını» ve erken seçimlere bu yüzden gidildiğini söylüyordu.

DP lideri bir yandan Demirel ve ailesine ait yolsuzluk savlarını dile getirirken öte yandan da bu seçimlerde herhangi bir siyasal liderin söyleyemeyeceği bir konuyu cesaretle dile getirdi ve «Türkiye'de Lockheed'den rüşvet alanlar ortalıkta dolaşmakta ve bunlar arasında askerler de bulunmaktadır.» dedi.

MHP seçimlere katılırken Türkeş verdiği bir demeçte partisinin hiçbir parti ile seçimlerde işbirliği yapmayacağını bildirdi. «Seçim erken de yapılsa normal zamanda da yapılsa seçim ittifakı yasası çıkarılmadıkça hiçbir parti ile ortak liste halinde veya başka bir formülle seçim işbirliği yapılmayacaktır. Tek başımıza seçimlere gireceğiz.» dedi. Böylece MHP lideri diğer partilerle birlikte çok yakın ortağı AP'yi de karşısına alıyordu. Ama seçimlerde görüldü ki AP de MHP de birbirlerine kampanya sırasında yüklenmediler. Bunun gizli bir anlamı vardı ve ileride koalisyon ortağı olmayı umuyorlardı. Buna rağmen AP el altından MHP ile seçim işbirliği bulunduğunu yayıyordu. Bu söylentilere karşı çıkan Türkeş «AP ile seçim birliği asılsızdır.» demek zorunda kaldı. Fısıltı gazetesini aracılığı ile yayılmak istenilen işbirliği söylentilerinin MHP'den korkanlar tarafından çıkarıldığı da açıklandı.

MHP lideri partisinin seçim gücünden söz açarken Türkiye'de yeni bir çağın açılacağını ve Meclisde bir grup kuracak kadar güçleneceklerini öne sürerken haklı idi. Nitekim 16 milletvekilli bir grup oluşturmayı başardılar.

MHP'li komandoların yer yer, AP'den başka öteki partilere saldırdıkları da dikkati çekiyordu. Saldırıların yaygın bir duruma gelmesi karşısında Türkeş «MHP hertürlü kaba kuvvetin karşısındadır.» demek zorunda kaldı.

Bundan başka MHP lideri, partisinin turancılığını ve faşistliğini belirleyen bazı sloganların kullanılmasını da yasakladı. Bunlar arasında «Katli Ecevit, Komünistler Moskovaya, Elde Kur'an hedef turan» gibi döviz ve

sloganlar da vardı. Temel atmalarla partisini güçlendirme savaşımını sürdürmekte olan MSP lideri Necmettin Erbakan erken seçim söylentileri ortaya çıktığında temel atmalara daha da hız verdi. Anadolu ve Trakya'yı dolaşarak her yerde fabrika ve ağır sanayii temelleri atınmaya başladı. Maliye Bakanlığı AP'de bulunduğu için atılmakta olan fabrika ve ağır sanayii yapılarının finansmanı sağlanamıyordu. Ama Erbakan buna aldırmıyordu, temel atmaları sürdürüyordu.

Erken seçimde CHP ile AP'nin kesin sonuç alacaklarını anladığı anda MSP lideri önce erken seçime karşı çıktı. Bunda başarı sağlayamayacağını gördüğü zaman da «Demirel'i boğulurken biz kurtardık» diyerek seçimlere güçlenerek gireceğini söyledi.

MSP için iki yol vardı. Bunlardan biri seçimlere iktidar ortağı olarak girmek, öteki de hükümeti bozup bir seçim hükümeti ile katılmakdı. MSP kurmayları uzunca düşündükten sonra seçimlere MC iktidarı ortağı olarak girmenin daha yararlı olduğu kanısına vardılar. Dört başlı bir iktidarın ortağı olarak seçim düzlemine girdiler. Erbakan'a göre erken seçim kararı AP'nin hükümeti bitirmesi idi. Bu konuda Erbakan «Bu hükümet AP'nin pastırma yazı idi. O da bitti» dedi. Her ne kadar MSP kurmayları iktidar ortağı olarak seçimlere katılmada yararları bulunduğu varsayımına güvenmişlerse de seçim sonuçları hiç de umdukları gibi çıkmadı ve MSP güçleneceği yerde yarı yarıya düştü ve parlamentoda 48 milletvekillik gücü 24'e indi.

MSP'nin Demirel için Mobilya konusunda Meclise verilmiş olan Gensoru oylamasında da yaptığı hesap yanlış çıktı. Araştırma komisyonu çoğunlukla Demirel aleyhine bir rapor hazırlamıştı. Bu raporun oylamasında MSP'nin olumlu davranacağı beklenirken TBMM birleşik toplantısına bazı üyelerini sokmaması ile Demirel'i Yüce Divan'a gitmekten kurtardı. Bunda MSP'nin seçim kışkıklarını dikkate aldığı düşünülürken sonradan anlaşıldı ki MSP liderinin kardeşi Akgün Erbakan'ın da adı bir yolsuzluk olayına karışmıştı. Seçim sırasında gazetelerde Akgün Erbakan'ın yolsuzluk söylentilerini uzun uzun yazdılar ve muhalifleri de seçim kampanyasında bunu Erbakan'ın aleyhinde kullandılar.

Seçimler sırasında yapılan mitinglerde karşısında umduğundan fazla kalabalık bulan Erbakan önce «150 milletvekili çıkaracağız» derken, bu yargısını değiştirdi ve «250 milletvekili çıkararak iktidara geliyoruz» demeye başladı. Bu sözleri de diğer konuşmaları gibi belli bir ciddiyet içinde değerlendirildi. Hatta 250 milletvekili getireceğine o kadar inanıyordu ki «CHP ile AP hukuk duvarını yıkınca ortalığı MSP selleri kapladı» demeye başladı. Erbakan'ın seçimlerde söylemiş olduğu «AP hizmet yerine bahşiş toplayan garson ağgözlülüğü içindedir» sözleri tepkilere yol açtı. Başta garsonlar olmak üzere Oleyis Sendikası bildiriler yayınladı.

Erbakan seçim gezilerinde AP'ye renksizler, CHP'ye de solcular diye çatıyordu. Özellikle Ortak Pazar'a karşı çıkıyor, bu anlaşmanın «Türkiye'nin boynunda bir zincir» olduğunu söylüyordu. Ortak Pazar ilkeleri gerçekleştirildiğinde Avrupa efendi, biz de parya olacaktık. Hristiyanlar Meclisi kurulacak biz de orada beş on kişi ile temsil edilerek parmak kaldıracaktık. Erbakan «Olmaz böyle şey biz bu vatana sokakta bulmadık» di-yordu.

Askeri konulara da değinen MSP lideri «ordumuzun gömlek, papuç, mendil, beslenme ihtiyacı dahi Amerika'dan karşılanıyor.» diyordu.

Dış politikada ortaklık ettiği iktidarın çok ilerisinde sözler söyleyerek «Bu güne dek izlenmiş olan dış politika, uydu karakterde bir politikadır» uyarısında bulunuyordu. Londra'da yapılan NATO zirve toplantısında

Carter— Demirel görüşmesine değinerek Demirel'in Carter karşısında sözde masayı yumrukladığı haberleri için «Demirel kim, Carter'in karşısında yumruk vurmak kim o yalnızca takla atar» diyordu. Ekonomi -Politikasında Anadolu tüccarlarını uyarıyor, «Sizden alınan verginin İstanbul'daki kapitalistlere kredi olarak verilmeyeceği» sözüyle güvence vermeye çalışıyordu.

DEMİREL'İN SEÇİM KAMPANYASI

Erken seçime gidileceği ve bunun AP—CHP oyları ile gerçekleştirileceği anlaşılmaya başlandığında AP lideri Süleyman Demirel de açılış ve temel atma törenlerine hız verdi Mart başında 10 bakan, 100'e yakın parlamenter ve daire müdürleri ile Malatya'ya İnönü üniversitesinin açılış törenine gitti. Bundan amacı CHP nin kalesi sayılan Malatya'da bir gövde gösterisi yapmaktı. Üniversiteyi açarken konuşmasında «Hedefimiz Türkiye'yi ilk on dünya ülkesi arasına sokmaktır» dedi.

Demirel Malatyadaki konuşmasında seçimlerde kullanacağı propagandanın da temelini burada attı. Komünizm geliyor, komünizm tehlikesi var tezini Malatya üniversitesinde şöyle dile getiriyordu:

«Türk çocuğunun kafasına millet sevgisi, vatan sevgisi, Allah sevgisi ve Allah korkusu koyacağız. Millet için münafıklık sokmak isteyenler olmuştur. Biz belki bazı yerlerden bir takım şeyler alacağız ama bizim Mao'dan, Lenin'den, komünizmden alacağımız hiçbir şey olamaz. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu zaman da Bolşevikler vardı. Komünizm yeni çıkmıştı. Hatta Türkiye'ye yardım etmek istemişlerdi ama Atatürk bunları eli ile bir kenara itiverdi.

Kardeşi kardeşe, çocuğu anasına babasına, öğrenciyi öğretmene düşman eden cereyan komünizmden başka bir şey değildir. Bizi kimse bölemez, bölemeyecektir. Bir takım münafıkların kazdığı kuyuya giderek bir şey yapamayız. Türkiye bugün 149 ülke içerisinde nüfus itibarıyla 16'ncı, arazi büyüklüğü itibarıyla 36'ncı, milli gelir itibarıyla 26'ncı sırada bulunmaktadır. Üretim itibarıyla Türkiye çeşitli üretim dallarında 8 ilâ 32'nci sırada yer almaktadır. Hedefimiz Türkiye'yi ilk 10 dünya ülkesi arasına sokmaktır.»

Gizliden gizliye seçim kampanyasını sürdürmekte olan Demirel, hiç bir fırsatı kaçırmıyor ve iktidar olmanın getirdiği avantajlardan yararlanıyordu. TV'yi de gizli seçim kampanyasını sürdürmede kullanıyordu. 6 Mart gecesi TV'deki konuşmasında 1977 bütçesinin hedeflerini anlatır görünümü altında bol bol propaganda yapıyor ve şunları söylüyordu:

TRİLYONA DOĞRU...

«Biz milyondan başladık, 100 milyara geldik, şimdi trilyona geliyoruz, Türkiye trilyonları telâffuz etmeye alışmalıdır.»

2000 yılında 400 milyar milli gelirle Türkiye'nin, bugünkü Batı Almanya'nın üstünde olacak. Bu yılda Türkiye'nin nüfusu 82 milyon, fert başına düşen milli geliri de bugünkü 1000 dolardan 5000 dolara yükselecektir.

Sanayileşmiş bölgelerle geri kalmış bölgeler arasındaki farklılıkların giderilmesi için özel tedbirler 4. beş yıllık plânda ele alacak, 1982'de ışıksız köy kalmayacaktır. «Türkiye bir takım kimselerin kafasına sığmayacak ölçüler içerisinde çabuk kalkınmıştır. Dinamizması öyle olmuştur. Gerçekten kalkınma, hesapları alt üst eden bir kalkınma Türkiye'de yürütmektedir.

Sanıyorum 3—4 sene zarfında Türkiye, hiç olmazsa önemli bir kısmının kendisi tarafından imal edildiği ilk uçağını uçurabilecek durumdadır.

Türkiye, take-off noktasındadır. Şimdi bize düşen görev, herkese düşen görev, Türkiye'nin kalkınma hamlesini başarıyla yürütmektedir.

Demirel erken seçim söylentilerinin yoğunlaşması üzerine gizli kampanyasını Doğuya doğru kaydırmaya başlıyordu. 12 Mart günü Demirel bu kez soluğu Elâzığ'da alıyor ve altı aydır faaliyette bulunan ferro-krom tesislerinin açılışını yapıyordu.

Bu sözde açılış töreninde CHP'ye çatmayı geri bırakmayan Demirel şöyle konuşuyordu:

«Herkes milletin önüne gelecek, hesap verecek. Herkese soracağız: Hangi taşın üstüne hangi taş koydun, diye. Hesap veremiyenler hainliklerden bahsedeceklerdir Her taşın üstüne konulan bir taş, CHP'nin başına düşmüş gibi oluyor. Memleketin bir yerine çivi çakılsa, CHP'nin kafasına çakılıyormuş gibi oluyor. Gençliği yanlış yola sevk etmek isteyenler vardır. Çocuklarımızı anasına, babasına, vatanına, milletine Allahına düşman yapanları Allah kahretsin. Hükümetin kötü olduğu söylenip bunalmı çıkarmak isteniyor. Hükümeti beğenmiyorsanız Meclis var, gelin orada kudretinizi gösterin. Millet var, çıkın huzuruna seçim yapın.»

Demirel erken seçim söylentilerinin yoğunlaştığını çok iyi anlamıştı. 16 Mart günü Antalya'da bir açık hava mitinginde konuşurken erken seçim konusuna da değiniyordu. CHP'yi seçime yanaşmamakla suçlayan Demirel «komünizm geliyor, komünizm tehlikesi var» edebiyatını da sürdürüyordu. Dış politika konularını da

propaganda konusu yapan Demirel Antalya konuşmasında şunları anlatıyordu:

KÖY KALKINMASI

«CHP iktidar olunca, köyden şehre güç var. Bunu bilin. Köye elektrik, yol, su götürmeyin, sonra köye selâm gönderin. Yok öyle şey. Biz bunları götüreceğiz dediğimiz zaman, ne gerek var, ne lüzum var, 60 senedir nasıl yaşıyorsa, öyle yaşasın diyorlar. Köydekiler insan değil mi? Sizde Allah korkusu yok mu, vicdan yok mu? Vergi alacağınız zaman köylü aklımıza geliyor. Asker lüzum olduğu zaman köylü aklımıza geliyor. Hizmet götürmek gerektiği zaman, neden bunları köylüye çok görüyorsunuz.

Halk Partisi köylü hiç tanımamıştır. Oy olmazsa, köyün semtinden geçmez. Oyun hatırı için bazı süslü lafları söylemektedir. Büyük açık vermiştir. Halk Partisi bakmız ne diyor: Köy kentler kurarak köylü kalkındıracaklarmış, 4-5 köylü bir araya toplıyacaklarmış ve muhacir köylü kendi evini de geldiği geldiği köyde kendisi yapacakmış. Bu şu demektir: Ey köylüler, hazır olun göç var. Pırlanızı pırtınızı toplayın Halk Partisi iktidara gelirse, sizi oturduğunuz yerden alıp, köy kent uğruna başka bir köye götürüp yerleştirecek. Hemen söyleyelim. Türk köylüsü buna hiç bir zaman razı olmayacaktır. Halk Partisi zor rejimlerinde gördüğü bazı şeyleri Türkiye'de gerçekleştiremez. Türkiye vatandaşı nerede istiyorsa orada oturacaktır. Halk Partisinin köye müjdesi göçtür. Böylece köylü, köylüyü hiç tanımadığım bir defa daha göstermiştir.

KOMÜNİZM TEHLİKESİ

Türkiye Cumhuriyetini yıkıp, yerine Leninci, Maoocu devlet kuracaklarmış. Bunlara diyeceğimiz şudur: Sen deli misin, aklını mı kaçırdın. Komünizm münafıklığın en ileri şeklidir. Çocuğu dinsiz yapar, Allah düşmanı eder.

Bölük bölük bölündüğümüz zaman, daha önce ne olduğunu gördük. 1977 çok önemli bir yıldır. Birbirinize kurgunluklarınızı bir yana bırakın. Onlar, eninde sonunda çözülür. İki komşu geliniz sıkılmış yumruk gibi hep beraber olalım. O zaman yatırımları da yaparız. İşsiz de bırakmayız. Fukaralığı, çalıllığı da önleriz. Seçimlerde Bulgaristan'ın Komünist Partisi Genel Sekreteri Kubadinski, Norveç İşçi Partisinin Genel Sekreteri Sten, TİP ve DISK, Halk Partisini kurtaracak mı, kurtarmıyacak mı göreceğiz.

Yunanlıları biz müzakereye oturttuk. Hora'yı biz Ege'ye çıkardık. Kıbrıs Federe Devleti bizim dönemi-mizde Anayasası'nı yaptı ve referandum aldı. Geçen iki yılın ülkeye çok şeyler kazandırdığını delilleriyle ortaya koydum, bu delilleri kimse çürütemedi. Halk Partisi hükümeti başarısız kılmak, itibarsız kılmak, küçük düşürmek için elinden geleni yapmıştır. Kanun ve nizam hakimiyeti, hukukun içinde kalmarak sağlanacaktır. Halk Partisinin Türkiye'nin huzurunu istediğini kimse söyleyemez. Bu arada erken seçim konusunda düşüncelere de yanaşmaz, önerge vermez. Siz verin der. İktidara gele-

ceğine inanan, seçim ister. Hükümetten kurtulmak isteyen kendisidir, bunalım var diyen kendisidir. Hükümetin de, bunalımın da çaresi seçimdir. Ama seçime yanaşmayan yine Halk Partisi'dir. 1977 yılı seçim yılıdır. Milletimiz istikrarsızlığın acılarını çekmiştir. Yenilenme, milletimizin iradesini, arzularını ülke idaresinde aksettirmenin tek yoludur. Sandık önümüzdedir, etrafında dolaşmaya mahal yoktur. Millet'in hakemliği her şeyi halledecektir. Milletimizin komünist tehlikesi karşısında bunu tehdit saymayanlara, hergün kalkınma ve rejim modeli arayanlara, anarşiyi, münafıklığı sınıf kavgasını, bölücülüğü teşvik edenlere iltifat etmeyeceğini sanıyoruz.»

Demirel, Erbakan'ın eleştirisini ise ne olur ne olmaz düşüncesi ile AP Antalya milletvekili İhsan Ataöv'e bırakmıştı. Ataöv'ün yönelttiği eleştirinin ilginç bir bölümü şöyleydi:

«Erbakan diye bir gelin alıyorsunuz. Kulağına küpe takıyorsunuz beğenmiyor. Koluna bilezik diziyorsunuz beğenmiyor. Ayağının altına halı döşüyorsunuz beğenmiyor. Ben bu evden giderim diye tutturuyor. Hadi şimdi git, gönderiyoruz seni, hangi cehenneme gideceksen git».

Demirel erken seçim konusunda ilk kez 18 Mart günü Genel İdare kurulu toplantısına girerken konuştu. Soruları yanıtlarken: «Biz gerekeni yaptık. Organlarımızdan bu konuda tavsiye kararları alıyoruz. Asıl karar mercii gruptur. Sorun temsilciler meclisinde ele alınacak» diyordu.

Ancak Demirel 24 Mart günü yapılan Bakanlar Kurulu toplantısında erken seçim nedeni ile MSP'li bakanlarla tartışıyordu. MSP'nin erken seçime karşı görüşünü savunan bazı bakanlar Demirel'e ters düşmüştü. MSP'liiler artık açıkça erken seçim'i engelleyeceklerini açıklamışlardı. Ama Demirel yine oynak yanıtlarında direniyordu ve gazetecilere kapıda «Meclis çoğunluğunun dediği olur» diyerek erken seçimi onayladığını belirtiyordu.

Gelişmeler hızlandıkça Demirel erken seçim konusunda konuşmaya cesaret kazanıyordu. 25 Mart günü, CHP'nin erken seçim önergesini AP'yi kurtarmak için verdiği yolundaki iddialara yanıt verirken Demirel şöyle konuşuyordu:

«Erken seçime gitme esbabı mucibesini başka birinin üstüne yıkmakta mâna yok. Gerekece gayet açıktır. Millet erken seçim istiyor»

AP lideri Süleyman Demirel artık miting alanlarında meydan okumaya başlayabiliirdi. Nitekim 26 Mart günü Tarsus'da kürsüde bunu ilk olarak yaptı. «Boyunu görelim haydi gel» sözleri ile CHP'yi erken seçime davet etti.

Tarsus'daki konuşmasında Demirel ünlü «Komünizmin tehlikesi tezini» dile getirip şunları söylüyordu:

«Komünistlere iyi dikkat edin. Onlar baş münafıklırlar. Hürriyetten mi bıktınız? Esir olmayı mı aklınıza koydunuz? Türkiye'nin derdi, komünizmi propagandasının yasak oluşu mudur? Elektriği köye götürmek için işçinin asgari ücretini yükseltmek için, memurun katsayısını arttırmak için solcu olmaya lüzum var mıdır? Ne olacak solcu olacaksınız? Bulgaristan Vatan Partisi Başkanı Kubadinski çıkacak, CHP Türkiye'de iktidara gelmelidir diyecek, Hani Türkiye'nin

İşlerine başkalarını karıştırmayacaktık. Gelsin bunlara cevap versin. İşte meydan, işte ahali, işte halk, işte vatandaş. Soruyorum, bir kaleimde, 7,5 milyar lirayı Türk köylüsünün cebinden aldın mı almadın mı? Banka soyanları, polise kurşun atanları, adamı kaçırıp, banka soyanları, kanun nizam tanımayanları himaye ettin mi, etmedin mi? Çıkıp ne diyecek bakalım bunlara.

CHP ikide bir kabadayı gibi seçime varsanız gelin dedi. Biz de seçime varız dedik. Boyunu görelim hadi gel. Kurtuluşa kadar savaş diye meydanlarda bağırarak kolkolasınız. Kiminle savaşacaksınız? Kimden kurtulacaksınız, burnunuz kardeş kanı mı kokuyor? Ayıp değil mi? Biz diyoruz, güvenin kumaşını yediği gibi birbirimizi yemeyelim. Bu memleket, Mao'dan, Lenin'den ne alır. Mao'nun Lenin'in hakim olduğu ülkelerde, sıkıysa çıkıp bir söz söyle. Dua bile edemezsin. Dua etmek bile yasaktır. Lenin'i, Mao'yu isteyenlerin cehenneme kadar yolu vardır.»

AP lideri Demirel Tarsus konuşmasından sonra soluğu Manisa'da aldı. Manisa'da CHP'ye Ecevit'i sert bir dille eleştirmeye devam etti.

ERKEN SEÇİMİN YARARI

Başbakan Süleyman Demirel Nisan'ın ilk günlerinde bu gezilerini sürdürmeye devam etti. Van ve Ağrı depremleri konutlarının temelini atma gerekçesi ile Doğu illerine uzanan Demirel Çaldıran ve Muradiye'de törenlere katıldı ve Van'da bir konuşma yaparken erken seçim konusuna da değindi. Demirel gazetecilerin sorularını yanıtlarken «20 yıldan beri ilk defa erken seçim gerekmiştir. 1960'da yapılabilsaydı bunalmı olmazdı. 1970'de mümkün olsaydı erken seçime gidecektik ama mümkün olmadı» dedi. Böylece Demirel 20 yıl önce yani 1957'de DP yüzünden Türkiye'nin büyük bir bunalıma girdiğinde Adnan Menderes'in vaktinden evvel seçimlere gitmesini hatırlatıyordu.

Temel atma törenlerine devam eden Demirel Van'dan hemen ertesi gün Urfa'ya geçti. Urfa'da su tüneli temelini atan Demirel, partisinin düzenlediği törende CHP'yi yine solculuk ve beynelmilcelilikle suçlamasını yinelerken erken seçim konusunda şunları söylüyordu:

«Ayrıca milletimizin ülkeyi idare edenleri yeniden belirlemesinde ve onlara güç ve kuvvet vermesinde büyük faydalar vardır. Bu gerekçelerle seçimin erken yapılması milletimizin genel arzusu haline gelmiştir. Adımlar attık, şayet Halk Partisi bir takımı hile ve entrikalara başvurmazsa seçimin erken yapılması gerçekleşecek hale gelmiştir. Seçim, vatandaşın iradesini ortaya koymasının tek çıkar yoludur. Seçimler sükûnet, vekalet içinde yapılmalıdır. Kimse kimseyi incitmemelidir. Siyasi partiler hizmet yarışmasına dayanan bir medeniyet mücadelesi içinde olmalıdırlar. Seçimlerin sükûnet içerisinde cereyanı memleketimizin itibarını arttıracaktır.»

BAYAR'LA İLİŞKİ

Seçime gidilirken adayların saptanmasında Demirel eski Demokratlardan yararlanarak güçlenmeye çalıştı. İlk önce Celâl Bayar'ın adaylığını koyup koymayaca-

ğı tartışıldı. İstanbul'dan aday gösterilecek olan Bayar'ın sonradan bunu kabul etmediği anlaşıldı. Bayar'ın yerine kızı Nilüfer Gürsoy İstanbul'dan Kontenjan adayı oldu, buna karşılık Bayar da AP'nin İstanbul mitinginde görünmek suretiyle AP'yi desteklediğini ortaya koydu.

AP ayrıca Aydın ve Mutlu Menderesleri de aday göstermek suretiyle eski demokratlarla bütünleştiğini belli etti.

Demirel AP genel merkezinde yaptığı toplantıda bunları açıklarken bir yandan da «Ok gibi fırlayıp iktidar koltuğuna oturacağım» diyordu.

AP'NİN SLOGANLARI

12 Nisan günü AP'nin seçim sloganları belli oldu. Demokratların gücünü toplayan Demirel seçim konusmalarına, geleneğe uyarak Menderes gibi Erzurum'dan başlayacaktı. AP'nin seçim sloganları da Demokratların doğrultusunda idi.

«Milliyetçiler AP'de birleşiniz», «Barajlar kralı Demirel», «Başbakan Demirel», «Dün Menderes, bugün Demirel», «Muhteşem Süleyman», «Milliyetçi Başbakan», «Kolej çocuğu değil köylü çocuğu», «Büyük Türkiye'nin mimarı», AP'nin seçimlerdeki sloganları olacaktır.

AP lideri Demirel daha önce Başbakan olarak girdiği seçim kampanyasına 14 Mayıs'da Erzurum'da AP Genel Başkanı olarak resmen başladı. Demirel Erzurum'daki konuşmasında CHP'ye çatmaya devam etti ve şunları söyledi:

«Ülkenin idaresi huzuru ve kalkınması için millet Halk Partisine gereken dersi verecektir. Halk Partisi millettten cüret ve cesaret almamalıdır, yapılacak iş belirdir. Halk Partisi millettten bir daha şamar yemelidir.

Ülkenin idaresinde düzeltilmesi gerekli konular vardır. Her zaman vardır her ülkede vardır. Düzeltilmesi gerekli hususlara bakarak devlete ve rejime düşman olmak yerine, bunların ıslahını istemek ve nasıl ıslah edileceğini göstermek gerek. Mevcut düzen Anayasa ve kanunlarla kurulmuştur. Bu düzeni yıkacağız diyenler var. Gerçek olarak da düzenin bozuk olduğunu iddia ediyorlar. Soruyoruz. Bu düzeni yıkıp yerine ne koyacaksınız. Cevap yok, nasıl koyacaksınız? Anayasanın hangi maddelerini, meri kanunların nerelerini nasıl değiştireceksiniz? Cevap yok. Bu iddiaların sahibi Halk Partisidir. Kendisine yöneltilen soruları da cevapsız bırakan Halk Partisidir. Şimdi bir büyük hesaplaşmanın içine girmiş bulunuyoruz. Bu hesaplaşma millet önünde ve millet içinde yapılacaktır.

Devlet ve rejim düşmanlığını, ülke ve milletin bölünmez bütünlüğünü zedelemeyi, devlet otoritesini tahrip etmeyi, parlamentoyu çalışamaz hale getirmeyi, milleti birbirine düşürmeyi kalkınma ve medeniyet düşmanlığını, idareyi çalışamaz hale getirmeyi siyaset saymak mümkün değildir. Halk Partisi bunları siyaset sayıyor. Halk Partisi Türkiye'yi idare etmiyor. Türkiye'yi idare edebilecekleri de rahat bırakmıyor. Bunun tek çaresi vardır Halk Partisi millettten cüret ve cesaret almamalıdır. Millet Halk Partisine gereken dersi vermiştir. Bir defa daha vermelidir. Ülkenin idaresi de, huzuru

da, kalkınması da buna bağlıdır. Halk Partisi ittifak kurduğu rejim düşmanları ile başbaşa bırakılmalıdır. Türk vatandaşının menfaati, tek parti iktidarındadır. Türkiye'nin menfaati, böylece sağlanacak siyasi istikrardadır. İstikrarsızlıkta ülkenin yararı yoktur. Bu neticeye gelmek için yeni denemelere hacet yoktur.

Siyasi iktidarı boşlukta bırakmayınız. 1973'den 1977'ye kolayca gelinmemiştir. 1977 seçimleri mutlaka koalisyonuz bir iktidar çıkarmalıdır. Bu Adalet Partisi iktidarı olmalıdır.

Bir oy bir milletvekili, bir milletvekili iktidar demektir. Memleketi yeniden Halk Partisinin eline teslim etmemek, ettirmemek için bütün milliyetçilerin komünizmin karşısında olanların Adalet Partisi etrafında toplanması lazımdır.

Milli Selâmet Partisi'ne verilen oylarla, Halk Partisi'ne verilen oylar arasında fark yoktur. Milli Selâmet Partisi'ne verilen oylar milliyetçileri bölmekte ve Halk Partisi'nin daha çok milletvekili çıkarmasını sağlamaktadır.

Milli Selâmet Partisi 1973 sonrasında Halk Partisini iktidara getirmiştir. Böylece Milli Selâmet Partisi'ne verilen oylar Halk Partisi'nin işine yaramıştır.

Halk Partisi'nin de, Milli Selâmet Partisinin de ülkeye verebileceği bir şey yoktur.»

Demirel Samsun'da yaptığı konuşmada ise Demokrasiyi yaşatmanın ve ondan yararlanmanın gereği üzerinde durdu ve komünizmi, cumhuriyet ve demokrasi için en büyük tehlike saydığını belirtti. Demirel bu konudaki görüşlerini daha da açarak şunları söyledi:

«Komünizmi Türk demokrasisi için ve Türkiye cumhuriyeti için büyük bir tehlike sayıyoruz. Onu tehlike saymayanlar vardır

Halk Partisi hem komünizmi tehlike saymıyor. Hem de özgürlük gereğidir diye komünizmin serbestçe faaliyetini istiyor

Bunu büyük bir gaflet telâkki ediyoruz.

Solculuk yokken, Halk Partisinin himayesinde değilken, Türkiye huzur içindeydi. Rahattı. Halk Partisi solculuğu benimsedikten sonra Türkiye'nin huzuru bozulmuştur

Demokrasiye sahip çıkmak demek, her vatandaşın sandık başına gitmesi demektir.

Demokrasiye ve cumhuriyete sahip olmak Türk vatandaşının vatandaşlık görevinin gereğidir. Bu, her vatandaşın sandık başına gitmesi ve oyunu kullanmasını zaruri kılar.

Vatandaş ülkenin idaresine iştirak etmiş olmasından şikâyetçi olamaz. Vatandaşın ülkenin idaresine iştiraki men edilse, onun için mücadele edilir de. Ülkenin idaresine iştiraktan imtina olunamaz.

Adalet Partisi komünizmin karşısında yılmaz bir kaledir. Halk Partisi ise komünizmi tehlike bile saymamaktadır.

Bugün Türkiye'de ne olup bitiyorsa, Türkiye'yi kim huzursuz kılıyorsa, hepsinin koruyucusu Halk Partisidir.

18 Nisan 1976 tarihinde Ankara'da Tandoğan meydanında Halk Partisi mitinginde pankartlar vardı. Bu pankartlar unutulmamalıdır. Pankartların birinde, «Bu meydanda cengimiz var» deniyordu. Kiminle cenkleri vardı? Kimin kiminle cengi vardı? Bu kardeş kanına

susamak değil de ne idi? O pankartların bir diğesinde «Kurtuluşa kadar savaş» deniyordu? Kim kiminle savaşacaktı?

Kimden kurtulacaktı? Her meydanda Halk Partisi hadise çıkardı, Halk Partisinin Genel Başkanı yanında eli tabaçalı milletvekilleri ile bütünleşeceğini dediği halkın üstüne yürümeyi kabadayılık saydı. Erzincan'da yaralanan vatandaşlar Halk Partisi seçim otobüsünden açılan ateşle yaralanmıştır. Seçim otobüsü değil de sanki tankla memleket sathına çıkmışlardır. Erzincan'da 28 Nisan 1977 günü tertiplenen toplantı ve yürüyüş esnasında Halk Partililere en ufak bir şey olmamış, seçim araçlarında da hiçbir zarar - ziyan meydana gelmemiştir. Halk Partililerin yaptığı gösteri yürüyüşünde ise yürüyüşe katılanların attıkları silâh ve taşlarla 50 işyeri ve 4 oto tahrip olmuştur. 1 Mayıs günü İstanbul'da Taksim meydanında kızıl ve kanlı bir miting tertiplendi. Mitingdeki sloganlar, söylenenler ve yapılanlar Halk Partisinin Tandoğan mitinginin aynısıdır ve devamıdır. Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet Türkiye'sinde milliyetini unutup Lenin ve Mao'ya hasret çekenler var. Halk Partisi bunları kınamaz. Bunları himaye eder. Milliyetçiliğe gelince ondan şikâyetçi ve davacı olur.

Ülkenin idaresine talip olan Halk Partisi budur.

1974'de devletin yakasına yapıştığı düşmanlarını masum sayan ve ellerine geçen ilk fırsatta onları salıveren Halk Partisidir. Ülkenin huzurunu, güvenliğini bozan, kanunsuzlukları teşvik eden Halk Partisinin eline iktidar geçerse ülkeyi nerelere götüreceğinden hiç kimsenin şüphesi olmamalıdır. Halk Partisi ülkede barış sağlamak değil, savaş çıkarmaya taliptir. Halk Partisinden barış umanlar gaflet içindedir.

Onun içindir ki milliyetçiler birleşiniz, Adalet Partisinde birleşiniz. Halk Partisine ve sola dur diyebilmek için bölünmeyiniz. Sandık başına gidiniz ve Halk Partisini mağlûp ediniz diyoruz. Halk Partisine milletimiz bu seçimde cüret ve cesaret vermemelidir. İktidar vermez ama cesaret de vermemelidir.

Milli Selâmet Partisi ise, her türlü ciddiyetten mahrum bir görünüşün içine girmiştir. Milli Selâmet Partisine verilen her oy Halk Partisine verilmiş demektir.

Halk Partisi köyler için göç demektir. Köy-Kent yapacaklarını. Buralarda köylüler tavuk ve balık besleyecekmiş. Böylece mutlu olacaklarını. Görüyorsunuz, Halk Partisi Türk köylüsü için ne düşünüyor. Elektriği köye götürmekteyse, köylüyü elektriğin başına getirmeyi daha kolay sayan Halk Partisinin Türk köylüsüne vereceği sadece ıstıraptır. Köylüyü köyünden, kentinden, mekânından edecektir. Ayakkabının yerini tekrar çarık alacaktır. Halk Partisi demek, köylü için yokluk demektir. Karanlık demektir. Çarık demektir. Kağı demektir, karasapan demektir. Velhasıl sefalet demektir.

Türk köylüsü bunlara talip değildir ki Halk Partisine talip olsun.

1974 yılında hükümet olan Halk Partisinin ilk yaptığı iş, köylünün cebinden gübre, mazot, gazyağı ile 10 milyar lira alması olmuştur

Milliyetçiliği mahkemeye veren Halk Partisidir.

Köylü niye Halk Partisine talip olsun?

Adalet Partisi köy ve köylü için hareket demektir.

Bolluk demektir. Elektrik demektir. İçecek su demektir. Yol demektir. Okul demektir ve Türk köylüsü için medeniyet demektir

Milletimiz kimin arkasına düşülürse, nereye varacağını çok iyi biliyor. Halk Partisinin kısa iktidarında foyası çıkmıştır. Milli Selâmet Partisini ise milletin cildi sayması mümkün değildir. Herkesin bozduğunu Adalet Partisi düzeltti.

Adalet Partisinin yaptıkları, yapacaklarının teminatıdır

Milletimizin hizmetine yeniden talibiz.

Hedefimiz doğrudur, yolumuz doğrudur.

Bütün vatandaşlarımızı el birliği ve gönül birliği yaparak bize yardımcı olmaya çağırıyoruz.»

KOALİSYON ORTAĞINA KARŞI

Demirel, Yozgat konuşmasında MSP'ye açıktan açığa çattı. CHP ile birlikte MSP'yi de karşısına almış oldu. Demirel şöyle diyordu:

«Bugün Türkiye siyaseti ikiye bölünmüştür. Solcular vardır, milliyetçiler vardır. Bir de «ne solcuyum, ne milliyetçiyim» diyenler vardır. Solcuların başı CHP'dir. MSP ise, milliyetçiyim veya solcuyum diyemiyen ne idüğü belirsiz bir milli görüş safatasının savunuculuğunu yapmaktadır.

MSP'nin ciddiyetten mahrum davranışları ve sözlerinin milletimizin zihnini bulandırmayacağını umuyorum.»

Demirel MSP'yi suçlarken bu söyledikleri ile de yetinmedi MSP'nin anahtar sembolü ile alay ederek «Bu parti olsa olsa maymuncuk olur» dedi ve şunları ekledi.

«Ayrıca, şunu da söyleyeyim, MSP, milliyetçi değildir. Ne idüğü belirsizdir. Milli görüş diye, bir şey ortaya koydular. Bu ise, safatadan ibarettir. Anahtar diye bir slogan ortaya atıyorlar ve her kapıyı açtıklarını iddia ediyorlar. Eğer, o anahtar, her kapıyı açıyorsa, anahtar değildir, olsa olsa maymuncuk olur. Herkes hizaya gelsin. Türkiye'nin kaybedecek yeni bir dört seneye tahammülü yoktur.

Bütün bunlara çare 5 Hazirandadır. Gelin oylarınızı kullanın. Oylarınızı nasıl kullanacağınızı da söyleyeceğim size. MSP'ye verilmiş oylar, CHP'ye verilmiş sayılır. (Cennetin anahtarı bizdedir) diyenler, Cennetin değil cezaevlerinin kapılarını açtı. Bugün Türkiye'nin em önemli meselesi Türkiye'yi kimin idare edeceğidir. Allah'a şükür bugün milliyetçiler herşeyden ve herkesin güçlüdür. Yeter ki bölünmeyelim. Onun için sandık başına gidin ve kıratın böğrüne o damgayı basınız. Kıratın böğrüne basacağınız o damga, işsizliğin, fukarallığın, yoksulluğun, çaresizliğin üzerine basılmaktadır. Bu damga ile Türkiye'nin her köyüne elektrik götürülecektir İstanbul'u çöplüğe döndüren onlardır. Siz çıkarın kıratı sandıktan, bakın hizmetler ne hale geliyor. Adalet Partisini iktidara getirin, gecekondu bırakmayalım. Buraları şehir yapalım, hukuku işletelim, tapu verelim.»

Tekirdağ konuşmasında da şu konulara değindi Süleyman Demirel:

«Türk milletinin eksikliği daha çok işyeri, daha çok üretim, işsiz iş, fakire fukaraya imkândır.

Biz işyeri açar, fabrika yaparız. Onlar içine mü-

nafıklığı sokarlar «direnme» derler, fabrikayı çalıştırmazlar

Samsun'da bakır tesislerinin panosunu dinamitleyenlerin yanına koşan, onlara «arkanızda ben varım» diyen Halk Partisinin Genel Başkanıdır.

İzmir'de 10 milyar lira değerindeki Aliğa Rafine-risini çalıştırmayan, engelleyenlerin arkasında Halk Partisi vardır. «Devlet Güvenlik Mahkemelerine hayır» kampanyası açtırılır, fabrikalar çalışamaz hale sokulur.

Halk Partisi siyasi amacı için her şeyi istismar eder, araç olarak kullanmak ister.

Biz siyaseti milletimizin iyiliği ve saadeti için yapıyoruz. Meydanlara döğüş, kan, nifak ve çamur atmak için çıkmadık. Milletimize hesap vermeğe çıktık. Başkaları ile hesaplaşmağa çıktık.

Halk Partisi bu büyük ve tarihi hesaplaşmadan kaçmaktadır.

Siyasi hesaplaşma bir medeni iştir. Türk milleti medeniyeti her yerde arayan bir millettir. Vatanın her karışında medeniyet ve Adalet Partisi yan yanadır.

Halk Partisi eser ve hizmet düşmanı olduğu için, kendisi yapmaz, başkasına yaptırmaz engeller, yapıları inkâr eder.

Halk Partisinin kafasında, mülki menfaat kavramı da yer etmemiştir. Halk Partisi muhalefetindeki haset ve kıskançlık onları bu kavramdan yoksun kılmıştır.

Hükümetlerin yapamaması, başaramaması, kaynak bulamaması, kredi alamaması için, ülkeyi yabancılara jurnal ederler. «Vermeyin, yaptırmayın» derken vicdanları sızlamaz. Ülkeye verdikleri zararı hesap etmezler.

Yeter ki öfkeleri tatmin olsun.

Silâh ambargosu kalkarsa, en çok Halk Partisi üzülür.

Hora Ege'de gezerken Halk Partisi dertlidir.

Dış başarı, iç başarı onları sevindirmez. Adeta yüreklerini sızlatır

Halk Partisi slogan partisidir. Ne yapacağı, nasıl yapacağı, ne zaman yapacağı belli bir hizmet programı yoktur.»

Milli Selâmet Partisi Halk Partisi ile beraber ne yapmıştır?

Komünistleri affetmek için Milli Selâmet Partisi destek olmuştur

Zam ve pahalılığa Milli Selâmet Partisi destek olmuştur.

Milli Selâmet Partisinin seçimlerden önceki vaadleri ile Halk Partisi - Milli Selâmet Partisi koalisyonu içindeki tutumu bir ciddiyetsizlik şaheseridir.

Daha büyük bir Türkiye yapmak bizim için dönülmez yoldur

Her yerde, herkese sağlık hizmeti sağlanacaktır. Vatandaş ücretsiz doktora, ebe, hastane, ameliyat ve ilâca kavuşturulacaktır.

Köylüye, esnafa daha çok kredi sağlayacaktır.

Küçük teşebbüsler güçlendirilecek, çiftçi malları korunacaktır.

Her köye elektrik, her köye su, her köye yol, her köye telefon, her köye cami, her köye okul, her köye köy konağı, iktisadi gücü büyük köylere fabrika, her köylüye emeklilik, köylünün bütün mahsullerine âfet

halinde karşılıksız yardım götürülecektir. Şehirde ne varsa köyde o olacaktır.»

Demirel seçim kampanyasında şehirlerarası gecikmeler yüzünden yer yer seçim yasasını da bozuyordu. Nitekim Trabzon'da ilçe ve il seçim kurulları tarafından istenen miting izni verilmediğinden kapalı salon toplantısı yapmak zorunda kaldı. Konuşması hoparlörlerle dışarda toplanan halka duyuruldu, CHP buna itiraz ettiler.

Demirel komünizmi CHP'nin koruduğunu yineleyerek dedi ki:

«Komünizmi Halk Partisi koruyor, beynelmünel komünizm bir memleketi içten çökertmek için girişmiş bulunduğu faaliyetleri Halk Partisi açıktan himaye etmekte ve ona arka çıkmaktadır.

Bu ülke Halk Partisine teslim edilemez.

Komünizmi örnek alan Halk Partisi toprak işgalini teşvik etti. «Toprak işleyen, su kullanan» diyen Halk Partisidir. Toprak işgallerini devrimci eylem yapan Halk Partisidir. Anayasa'nın Türk vatandaşına tanıdığı mülkiyet hakkını zedeleyen, halkı kanunlara karşı çıkmaya teşvik eden Halk Partisidir. Batı ülkelerinin Anayasa'larının hiçbirinde toprak işleyen, su kullanan şeklinde bir kayıt yoktur. Ama komünist ülkelerin yasalarında vardır

Devlet düşmanlarını koruyan Halk Partisi yel değirmenlerine saldırıyor. Halk Partisi devletin düşmanlarını masum saymaktadır. Anayasa'nın açık emrine rağmen, devlete sadakat içinde olmayanları devlete beslemeye kalkan belediyelerin hizmete ayrılması gereken tahsisatlarını anarşistleri beslemeye sarfeden Halk Partisidir.

Millet iktidarı karşısında, halk iktidarı, milli eğitim karşısında devrim için eğitim. Türk milliyetçiliği karşısında enternasyonal sosyalizm, Halk Partisinin siyasetinin çerçevesidir.»

Uşak'ın Sivaslı ilçesinde Demirel konuşma yaparken AP'lilerle CHP'illerin arasında çatışma oldu ve altı kişi yaralandı. Olaylar karşısında Demirel şunları söyledi:

«Bir avuç ne idiği belirsiz insanın yaptığı bu çirkin ve ölçsüz hareket, ilçenin günahı değildir. İşte, münafık solun yaptığı budur. Münafık sol, böylelikle memleketi birbirine düşürmeye çalışıyor. Beni konuşturmayacaklarını sanıyorlarsa, gaflet içindedirler, aldanyorlar. Kryamet kopsa burada konuşmadan gitmem. Bu tür tertipler bu güne kadar millete ve memleketi birşey kazandırmadı, kazandırmayacaktır da. Biz seçim yaparak, milletin, hür iradesini ortaya koymasına çalışıyoruz. Kimseye kötülüğümüz yok. Misafire böyle yapılır mı? Bakın ben bu ülkenin Başbakanıyım. Eğer, ben rahat dolaşamazsam, ülkede kimse rahat dolaşamaz. Bu hareketin tertipçisi ve elebaşısı CHP'dir. Yürüten hizmet kervanının önüne taş koymaya çalışmak münafıklıktır. Siz sükûnetinizi muhafaza edin. Böylelerinin hakkından kanun yoluyla, hak yoluyla gelinir, telaşlanmayın. Kan dökmekle göz yaşı dökmekle işlerin hallini istemeyiz biz».

Konya'da ise Demirel CHP'nin köy kentler projesine karşı çıktı ve bu konudaki görüşlerini şöyle açıkladı:

«Halk Partisi köylüyü düdükle yatırıp düdükle kal-

dıracaktır. Halk Partisinin düzen değişikliği, aslında vatandaş kendi kendisinin beyi olmaktan çıkarıp, devletin esir haline getirmekten başka bir şey değildir. Tarlaların sınır çizgilerini kaldıracaktır. Köylüyü kooperatiflere girmeye direk veya endirekt zorlayacaktır. Velhasıl Halk Partisi köylüyü sabahleyin düdükle kaldırıp, akşam düdükle yatıracaktır, kendi sofrası yerine umumî bir sofrada yemek yemeğe mecbur edecektir.»

ANAYASADA DEĞİŞİKLİK KONUSU

Kayseri'de Demirel Anayasa bayramı günü konuşurken Anayasa'yı suçladı. AP lideri bu suçlamalarda bulunurken Kayseri kalesinin burçlarından da Anayasa bayramını kutlamak için 21 pare top atılıyordu. Demirel Anayasayı suçlarken şunları söyledi:

«Anayasa'mızda bilhassa halk oylaması ile ilgili olarak bir yeni değişikliğe ihtiyaç vardır. Zaman zaman tartışmalar ülkeyi bunalımın eşğine getirmektedir. Kimin ne söylediği anlaşılmaz hale gelmektedir. Buna hakemin müdahalesi gerekmektedir. Her konuda seçime gidilemeyeceğine göre, millet iradesinin hakemliğine, halk oylaması müessesesine başvurarak gidilmesi gerekmektedir. Bu yol mutlaka açılmalıdır.

Seçimin yenilenmesi kararının alınabilmesi de daha kolaylaştırılmalıdır

Ayrıca fevkalâde hal karşısında devleti ayakta tutabilmek için ileri demokratik memleketlerin anayasalarında mevcut olan bazı tedbir ve müesseselerin bizim Anayasamıza da getirilmesi lâzımdır.

Kuvvetler ayrılığı müessesesinin ahenk içerisinde işlemesi için yapılacak önemli işleri vardır. Türkiye parlamentosu üzerinde Anayasa Mahkemesi, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti üzerinde Danıştay mevcut olursa yasama ve yürütme organı ülkenin idaresinde büyük sıkıntıların içerisinde düşer. Öyle de olmaktadır. Yasa yapmada nihai organ meclisler olmalıdır. Hükümetin sorumluluğunu taşıyabilmesi için aldığı her kararı bozan bir organın hükümetin üstünde mevcut olmaması lâzımdır. Yetkililer ve sorumluluklar her halde yeniden tanzim olunmalıdır. Türkiye Cumhuriyeti milli irade devleti haline ancak böyle gelebilir. Millet iradesi ile teşekkül eden siyasi iktidarların yetkilerinin daraltılmış olması millete hesap verirken büyük güçlükler sebep olmaktadır. Ülkenin idaresinde de büyük güçlükler doğmaktadır.

Devletimizin daha iyi işlemesi şarttır. Bürokratik engeller geniş ölçüde kaldırılmalıdır.

Bunun için netice alıcı, yapıcı, ıslahata ihtiyaç vardır.

Yargı organımız adaleti daha süratle dağıtabilmelidir. Bunun için de her tedbir alınmalıdır.

Seçim Kanununda istikrarı sağlayacak biçimde, milli iradenin in'kasını zedelemeyen değişiklikler yapılması şarttır. Benim üzerinde durduğum konu kişisel nitelikte değildir. Sistemin meydana getirilmesi ve işletilmesi gereklidir diyorum. Bunalımlara gitmeden, kişilere çok bağlı olmadan sistemi işletebilmemiz için, meydana çıkan aksaklıkları düzeltmemiz, makul tedbirleri bulmamız ve zaman geçmeden bu tedbirleri icra etmemiz lâzımdır.

Henüz yüce milletimize kendi çıkardığı iktidarı kendisinin değiştirmesi nasip olmadı.

Kalkınmanın nimetlerini yurdun her köşesine ve her vatandaşa adil ölçüler içerisinde intikal ettirmeliyiz.

Bunu, solcu Halk Partisi yapamaz, Halk Partisi kalkınmanın ayak bağıdır. Hergün rejim ve kalkınma modeli aramakla vakit geçiren, her gördüğü yerdeki modeli almaya kalkan Halk Partisinin ülkeye vereceği bir şey yoktur. Memleket Halk Partisinin tecrübe tahtası yapılmamalıdır. Ak günlerden halk sektörüne, oradan köykenite gelen Halk Partisinin kafasına ve gönlüne büyük Türkiye sığmaz.»

AP Genel Başkanı seçim kampanyası sırasında köy kentlere gatarken bunları Bulgaristan'daki Kolhozlara benzetti oysa Bulgaristan'da kolhozlar üç yıl önce kaldırılmıştı.

Bursa, Ankara ve İstanbul mitinglerinde de AP lideri CHP'nin kendisinden partisinin ileri gelenlerinden hesap sorulacağı konularına değindi. Bu konuda «Benim veremeyeceğim hesap yoktur» derken şunları söyledi:

«Gelin Taksim'e kızıl bayrağı yücelere dikelim. Gelin kurtuluşa kadar savaşalım. Bu meydanda cengimiz var, diyenler kim? Tek yol devrim diyenler kim? Bağımsız Türkiye diyorlar. Türkiye bağımsız değil mi? 18 Nisan 1976 Tandoğan ve 1 Mayıs Taksim mitinglerinde acıip kelimeler ortaya atanlar kim? Bir de hürriyet yok diyorlar Hür olmasanız bu mitingi yapabilir misiniz? Faşizme geçit yok! diyenler çıldırdı mı? Faşizm olsa miting yapabilirler mi? Tek yol devrim, Faşizme geçit yok diye duvarlara yazabilirler mi? Burnunu sürterim ben adamın burnunu..»

Bu mitingleri düzenleyenler Belediye Reisi ve CHP yöneticileridir. Herkesi Taksim'e çağırıp Lenin'in, Marks'ın resmini gösteriyorlar.

Bu komünizm değilse, masum hareketse, kötü olan nedir? İşte CHP bunları koruyan partidir.

Türkiye Cumhuriyeti'ne sahip çıkalım, Halklara özgürlük diyorlar Halk özgür değil mi? Herkes istediğini yazıp bağırıp, çağırıyor mu? Bu memlekette yasak olan bir şey var o da komünizm propagandası. Acaba, Türkiye'de komünizm propagandası yapmanın yasak olması kötü mü? Yasakken bu kadar, bir de serbest olsa ne olacak.

CHP'ye söylüyorum: Soracağı hesap varsa, bu yakaya yapışmazsa namert oğlu namerttir. CHP kendi kendini af eden partidir. Benim dosyamı mosyam yok.

Siz kim oluyorsunuz da hesap soracaksınız. HAKİMİ misiniz, SAVCI mısınız?»

KOALİSYONSUZ HÜKÜMET

AP Genel Başkanı Süleyman Demirel, 3 Haziran günü Ankara'nın Tandoğan meydanında düzenlenen mitingde de bir konuşma yaparken artık seçim sonrası için düşüncelerini dile getirmeye başlamıştı. AP lideri «Türkiye Koalisyonlarla idare edilir hale gelmemeli» dediği konuşmasında şunları söyledi:

«Türkiye'nin yeni baştan koalisyonlarla idare edilir hale gelmemesi lazımdır. Koalisyonlar zaruretten doğuyor. Tek başına hiçbir partinin iktidar olacak kadar oy kazanmaması neticesinde, ülke hükümeteşiz kalmaması diye, koalisyona müracaat olunuyor, ama koalisyonları kurmak çok zor, işletmek zor ve devam ettirmek zordur. Koalisyonlar çabuk bozulur, zor kurulur.

Ülke bunca derdinin başına «Hükümet derdi» diye bir derdi getirip oturtmamalıdır

5 Haziran'da yapılacak seçimler sonunda teşekkül edecek olan Meclisler, gerek Millet Meclisi, gerek Cumhuriyet Senatosu 4. Beş Yıllık Planı yapacaktır. 1980'de görevi sona eren Türkiye Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı seçilecektir.

Ayrıca, Türkiye kalkınmasının bulunduğu noktada, yeni yatırımların yeni tercihlerin doğru yapılması fevkalâde önemli hale gelmiştir. Bütün bunlara ilâveten sosyal güvenliği ve sosyal adaleti daha yaygın hale getirmek, fukaralık, işsizlik, cehalet ve çaresizlik mücadelesinde daha başarılı olabilmek için de önümüzde önemli hedefler bulunmaktadır.

Bütün bunları yaparken istikrar en önemli şarttır, yani Türkiye istikrar arayan bir ülke olmamalıdır ki, bunları yapabilsin, bunalımlar içinde kıvranan bir memleketin bunları yapabilmesi mümkün değildir.

Onun içindir ki, bütün vatandaşlarımızın sandık başına gitmesini, oylarını kullanmasını ve ülkeye yeni bir yön vermesini, günlerdir söylüyorum.

İşte yapılacak seçimlerin önemi buradadır.

1977 - 1981 Türkiye'sinin önemli hedefleri üzerinde durmak istiyorum.

Devlet işlemelidir. Yani, vatandaşın devletle olan münasebetlerinde, vatandaşın memnun edecek şekilde devlet ıslah edilebilmelidir, edilmelidir. Bu bakımdan bu dönemin en önemli işlerinden birisi, yapıcı, netice alıcı bir ıslahat hareketi olmalıdır.»

ECEVİT'İN SEÇİM KAMPANYASI

Meclis erken seçim kararı almadan CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit yurtiçi gezilerine başladı. Böylece seçim kampanyasını erkene almış oldu. Nisan başında Kayseri mitingine katıldı.

CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, Partisinin Kayseri'de düzenlediği mitingte 200.000'e yakın yurttaşla

hitap ederek «seçimlerden sonra CHP'nin kuracağı halk iktidarında, devletin halkla elele verip destek olacağını, halkın buyruğuna gireceğini» söyledi.

«Başbakan Ecevit» sloganlarıyla karşılanan Ecevit şöyle konuştu:

BÜTÜN YURTTA CAN GÜVENLİĞİ

«1977 yılında, Cumhuriyet Halk Partisi seçimle iktidara geldiğinde, çocuklar okullara, gençler üniversitelere can kaygusu duymaksızın gidebileceklerdir. Okullar savaş yeri değil, eğitim yeri olacaktır.

Yurttaşlarımız, sokakta yürürken, istedikleri gazete-yi ellerinde taşıyabileceklerdir. Okudukları gazete yüzünden dövülmeyecek, öldürülmeyeceklerdir. Kitapevleri yağma edilmeyecektir. Sokaklarda kitaplar ve kitapçılar yakılmayacaktır. Cumhuriyet Halk Partisi seçimle iktidara geldiğinde, katiller hükümetçe korunmayacaktır. Katilleri yakalamağa çalışan polisler cezalandırılmayacaktır. Kimse, okul öğrencilerinden veya esnaktan bir takım dernekler adına, dövme veya öldürme tehdidiyle haraç alamayacaktır.

1977 Türkiye'sinde veya çağımızın herhangi bir ülkesinde, bir siyasal partinin, seçime giderken, bu sözleri verme gereğini duyması çok acıdır. Fakat iki yıllık «cephe» hükümeti bu duruma getirmiştir Türkiye'yi... Bugün ülkemizde halkın baş sorunu can güvenliğidir. Yurttaşlar, hükümete karşı, bazı hükümet partilerinin açıktan kışkırttığı silahlı, zincirli eşiğe karşı, canlarını ve çocukları nasıl koruyabileceklerini düşünmektedirler.

Devleti devlet yapan, herşeyden önce, can güvenliği sağlamasıdır. Fakat bugün Türkiye'de devlet güçlü can güvenliği sağlamaya yetmiyor. Devletin can güvenliği sağlamasına hükümet engel oluyor. «Son Türk devleti» deyip duranlar, bugün ülkemizde devleti içinden ele geçirerek yıkmağa uğraşıyorlar. Fakat yıkamayacaklardır, yıkılacaklardır.

Bu hükümet gidecektir ve Türk devleti sonsuza dek yaşayacaktır.

Cumhuriyet düşmanları, demokrasi düşmanları, Atatürk düşmanları el ele verip bir «cephe» oluşturdular iki buçuk yıl önce. Fakat halkımızın demokratik direnci bu «cephe»yi şimdiden çökertti, «cephe»nin vurucu güçlerini de halkımız, seçimlerde oylarıyla ezecektir.

Barış ve özgürlük gelecektir 1977 seçimleriyle ülkemize. Devletimiz yeniden devlet olacaktır.

Ekonomiyle ve gelişme sorunlarıyla ilgili olarak daha da sade sözler vereceğim.

1977'de iktidara geldiğimizde, herşeyden önce, fabrikalarımıza elektrik, tarlalarımıza su sağlamak için girişimlerde bulunacağız. Bu alandaki yatırımları hızlandıracız, ve genişleteceğiz.

Bugün hükümetin başında bir sulşleri uzmanı var. On iki yıldır Türk ekonomisinden büyük ölçüde o sorumlu. Hatta 27 yıldan da sorumlu olmakla öğünüyor. Bu öğündüğü dönemden sonra vardığımız noktada, ve yıllardır dinlediğimiz «Büyük Türkiye» söylevlerinden sonra, Türkiye'de işlenebilir tarım topraklarının ancak yüzde dokuzu-onu sulanabiliyor, enerji üretiminde su kaynaklarımız ancak yüzde 11,3 oranında değerlendirilebiliyor.

Susuzluktan tarımımız duruyor, elektrik kısıntılarından fabrikalar, atölyeler duruyor. Biz, yağın sula-mayla toprağımızın bereketini yeterli elektrikle sanayileşmemizin hızını arttıracız.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, vurguncular il-

tidarı ele geçirmeğe, devlet yönetiminde ağırlık kazanmağa başladılar. Türkiye'yi güçlü bir sanayi ülkesi durumuna gelmekten alıkoymak isteyen yabancılarla elele verdiler. Dışa bağımlı montaj sanayileri çıkırmı, getirdiğinden çok döviz tüketen yüzeyel sanayiler çıkırmı açtılar, ülkemizde.

Yabancı yardımlar, ekonomimize kişilik ve bağımsızlık kazandırmak için değil, ekonomimizi uyuşturmak ve uydulaştırmak için kullanıldı. İşçilerimizin yurt dışından gönderdiği dövizler o uğurda harcandı.

Sonuç olarak, taşıma suyla dönen değirmenler benzeri bir takım sözde sanayi kuruluşlarıyla donandı ülkemizin birkaç ili.

Türkiye'yi bu duruma getirenlerin, Türk ekonomisini uyuşturup uydulaştıran siyaset alanındaki temsilcileri ve işbirlikçileri, şimdi isteseler de gerçek bir sınılaşma ve gelişme atılımını başlatamazlar ülkemizde, çünkü onlar Türkiye'yi gerçek ve sağlıklı gelişme yönünden saptıranların tutsağıdır.

Türkiye'de ne zaman devlet vurgunculara, sömürücülere destek olduysa ekonomimiz gerilemiştir. Bağımsızlığımız, zayıflamıştır. Türkiye'de ne zaman devlet halka yöneldiyse, halka destek olduysa, ekonomimiz de bağımsızlığımız da güçlenmiştir.

Seçimlerden sonra, CHP'nin kuracağı halk iktidarında, devlet halkla elele verecektir, halka destek olacaktır, halkın buyruğuna girecektir.

Bozuk düzen vurgunculara, karaborsacılar, sömürücülere, sahte ihracatçılara sağlanan devlet desteği ve banka kredileri, öncelikle, halkın yapacağı yatırımlara yöneltilecektir.

Gerçek ve hızlı kalkınmayı, hakça ve halkçı gelişmeyi, halkla devlet elele başlatacaklardır.

Halkımız daha güçlü, devletimiz daha bağımsız olacaktır.»

Uşak'ta yapılan mitingte Ecevit özellikle asayiş sorunlarına geniş yer verdi. Her gittiği yerde ülkenin sorunlarından birine değiniyordu.

«İktidarı silâh zoruyla ele geçirmek isteyen eşiyanın saldırısına uğrayan ve gencecik evlâtlarını yitiren Uşaklılara başsağlığı dileklerimi, geçmiş olsun dileklerimi sunarım.

Yalnız Uşak'ta değil, iki buçuk yıldır yurdun her köşesinde siyasal cinayetler işletiliyor. Başkent Ankara'da, seçim kararının hemen ardından, resmi himaye altındaki eşiğe, öğrenci yurtlarını, durakta bekleyen gençleri ateşli silâhlarla taradı.

Hükümet ve Başbakan, yalnız acizlikten değil, kasıtlı olarak bu cinayetlere göz yumuyorlar. Göz yummanın da ötesinde canileri koruyup kışkırtıyorlar.

İçişleri Bakanı, Uşak olayları konusunda da, Gaziantep toplantımızdan dönenlere yapılan saldırılar konusunda da meclis kürsüsünden açıkça yalan söyledi.

Başbakan Demirel'se üzerinde bile durmuyor bu saldırıların, cinayetlerin.

Zaten Demirel, daha siyasete adımını atarken, kendi yandaşlarını silâhlanmaya ve silâhlı eyleme kışkırtmıştı.

Dinden, ahlaktan, maneviyattan söz edenler, cenaze törenlerinde bile cinayet işletiyorlar.

Düşman işgali altındaki bir ülkede bile böylesine insanlık dışı bir duruma rastlanamaz. Katlanılamaz.

Halkımız katlanıyorsa, seçimleri beklediği için katlanıyor. Katillerin, eşkiyanın işbirlikçilerinden ülkemizi seçim günü oylarıyla kurtaracağına güvendiği içindir ki, bu duruma katlanıyor halkımız.

5 Haziran 1977 seçimi, Türk halkı için, Türk demokrasisi için, Türkiye Cumhuriyeti için kurtuluş seçimi olacaktır. Oyların silâhları susturduğu, halkın zalimleri dize getirdiği, hakkın haksızlığı yendiği seçim olacaktır 5 Haziran seçimi.

Devletimizi, halkımızı, çocuklarımızı, demokrasimizi eşkiya elinden kurtarmak için erken seçime gidiyoruz.

Kuşkusuz, en doğrusu, bu hükümetten kurtularak seçime gitmekti. Fakat koalisyonu oluşturanlar, birbirlerinin suç ortağıdır. Onun için, cepheleri çöktükten, cephe enkazı arasında birbirlerine düştükten sonra bile, hükümeti bırakamamışlardır. 5 Haziran günü millet bırakacaktır onlara hükümeti..

İç güvenlikten sorumlu Bakan, İçişleri Bakanı, geçen gün Millet Meclisi'nde kürsüye çıktı, bu hükümetle seçime gidilemeyeceğini, can güvenliği sağlanamayacağını söyledi. Açık açık dedi ki kürsüden:

«Büyük hadiseler çıkabilir. Çatışmalar olabilir. Emniyet ve asayişin sağlanması bakımından imkânların bu iki ayda yeterince seferber edilebileceğine şahsen kani değilim» dedi..

İki yıl aşkın bir süre İçişleri Bakanlığında kaldıktan sonra söyledi bu sözleri.

Milli Selâmet Partisi, bu hükümetle güvenlik sağlanamayacağını Meclis kürsüsünden ilân etti.. Bu hükümetin sanayi atılımlarını baltaladığını, Kıbrıs'da, Ege'de, FIR hattında ulusal haklarımızdan feragat ettiğini, Ortakpazar'ın Türkiye'yi sömürmesine yol açtığını, ulusal güvenliğimizi tehlikeye düşürdüğünü, ulusal savunma sanayiini engellediğini, Meclis kürsüsünden ve TRT'den defalarca açıkladı Milli Selâmet Partisi. Fakat bunları bile bile, bu hükümeti seçime kadar ayakta tutmağa karar verdi. Böylece suç ortaklıkları bir kez daha kanıtlanmış oldu.

Bu dönemin hesabını, günü geldiğinde hep birlikte vereceklerdir.

Biz, bu meclisten tutarlı ve geçerli bir hükümet çıkmayacağını söylediğimizde, Demirel «ben çıkarırım» diyordu. Şimdi kendi çıkardığı hükümetten kendisi kaçıyor. Hem de bize sarılarak, seçimleri dört ay önce alabilmek için bize yalvararak kaçıyor.

İki yıldır bu hükümetin gilesini çekenlerin başında gerçek polisler geliyor. Polis dernekleri, iki yıldır yayınladıkları bildirilerle, bu hükümetin Türk polisini görevden nasıl alıkoymağa çalıştığını, aralarına silâhlı partizanları sızdırmağa kalkıştığını açıklıyor. Geçen gün bir polis derneği yetkilisi, yakası bozkurt rozetli kimselerin polis kılığında aralarına sokulmasından yakındı «Polis kılığında» diyorum, çünkü yakalarında bir cinayet şebekesinin rozetini taşıyanlar gerçek polis olamazlar.

Uşak Emniyet Müdürü, bu koşullar altında görev yapamayacağını, emniyet sorumluluğunun taşınmayacağını söyleyerek görevinden istifa etmek zorunda kaldı.

Gerçek Türk polisinin bu açıklamalarından, suçlularından bile utanmayan kimseler iki yıldır Türki-

ye'yi yönetmeğe kalkışıyorlar.

5 Haziran günü eşkiyanın elinden halkımızla birlikte, gençlerle çocuklarla birlikte, gerçek polisler de kurtulacaktır.

Bu cinayetlerin, bu eşkiyalığın nedeni, soygun düzenini, vurgun düzenini halka rağmen sürdürebilme isteğidir.

Nitekim, bu cinayetleri işletenler, mecliste yolsuzlukların hesabını vermekten de kaçıyorlar. Fakat sandık başında yakalanacaklardır. Şimdi, üzerlerinde, işlettikleri cinayetlerin kan lekesiyle ve hesabını veremedikleri, veremedikleri yolsuzlukların soygunların kara lekesiyle seçime gidiyorlar. Demokrasimize bulaşan bu lekeleri, seçim günü Türk milleti oylarıyla temizleyecektir.

Soygun cephesinin ortakları, halkı sömürenlerle birlik olduklarını Ege tütün piyasasının açılışından sonra da bir kez daha kanıtladılar. Piyasa açıldıktan bir hafta sonra Türk parasının dış değerini düşürerek, üreticinin hakkını ihracatçıya aktardılar. Devalüasyonla, tütün ihracından Türk parası olarak sağlanan fazla parayı, göz göre göre, aracıya, ihracatçıya kazandırdılar. Ege'nin tütün üreticisi bu yüzden, kilo başına ortalama üç buçuk lira zarara sokulmuş oldu.

Bu acıh-cileli dönem 5 Haziran günü sona erecektir. Cumhuriyet Halk Partisi, halkın partisi olarak, köylünün, işçinin, esnaf ve sanatkarın, dürüst kamu görevlisinin partisi olarak iktidara gelecektir.

Halk ve Cumhuriyet Halk Partisi elele sağlayacaktır seçim güvenliğini Dünyanın en güçlü devletlerine karşı bağımsızlığını korumasını bilen Türk milleti, zorbalara devletini de, canını da, çocuklarını da bir daha teslim etmeyecektir.

Yüreklere evlat acısıyla yanan sevgili Uşaklıların arasından bir kez daha ve onların da isteğini yerine getirdiğini bilerek ilân ediyorum: Yalnız siyaset eşkiyasına kulluk edenleri değil, eşkiyaya meydanı boş bırakarak görevlerini savsaklayan kamu görevlilerini de devlet kadrolarında tutmayacağız. Haksızlığa uğrayan tüm görevlilere haklarını geri vereceğiz. Haksızlığa âlet olanlardan devletimizi temizleyeceğiz. Bunun için, seçim kampanyası süresince de, her görevlinin nasıl davrandığını tek tek izleyeceğiz.»

BANKA KREDİLERİ

Samsun konuşmasında ise bankacılık, kredi dağıtım üzerinde durdu CHP Genel Başkanı. Ülkede kaynakların adaletsiz dağılımını, bundan ötürü verimsizliğin meydana geldiğini anlattı. Bu konuda şunları söyledi:

«Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının kuracağı düzen, ülkemizde vâgım sosyal adaletle birlikte daha hızlı ekonomik kalkınmayı da gerçekleştirecektir.

Türkiye'de kaynakların adaletsiz dağılımı, aynı zamanda bu kaynakların verimsiz kullanılmasına da neden olmaktadır.

Bunun en belirgin örneği kredi düzeninde görülebilir.

1976 yılında toplam kredilerin ancak yüzde üç buçuk sanayiye, yine yüzde üç buçuk esnaf ve sanatkara ve yüzde 21'i tarım kesimine verilirken, büyük tuc-

carlar kredilerin yüzde 69'unu almışlardır. Oysa ticaretin ekonomiye katkısı yüzde 12'den ibarettir.

Tarım kesiminde çoğunluğu oluşturan küçük çiftçiler, kişi başına ortalama ancak 1500 - 1600 lira kredi alabilirler. Bugün bu parayla üretimi arttırıcı hiçbir yatırımı yapma olanağı yoktur. Genellikle küçük çiftçiler, topraklarını işleyebilmek için ihtiyaç duydukları parayı bile daha çok tefecilerden sağlarlar. Bankadan aldıkları kredi, tefeciye borçlarının faizini bile karşılamaya yetmez.

Üstelik büyük tüccarların geniş bir kesimi, bankalardan sağladıkları kredilerle köylünün ürününü çok ucuza kapatabildiği için küçük çiftçilerin geliri çok düşük düzeyde kalmaktadır. Küçük çiftler bu nedenle de kolay kolay üretim arttırıcı yatırımlar yapamamaktadır.

Esnaf ve sanatkârların aldığı çok yetersiz kredi ise, büyük işletmeciliğe geçebilmelerine, verim ve üretim arttırıcı teknolojiler benimsiyebilmelerine olanak vermemektedir.

Sanayi kesiminde yeterli kredi alabilenlerse, küçük bir azınlıktır. Toplam kredilerin sanayie yönelen yüzde üç buçukluk diliminden en büyük pay bu küçük ve orta sanayiciler, özellikle aralarında birleşip fabrikalar kurmak isteyen işçiler ve köylülerse ağır kredi sıkıntısı içindedirler. Yıllardır Türk ekonomisini dışardan göndirdikleri dövizlerle ayakta tutan yurt dışındaki işçilerimizin kendi illerinde köylerinde kurmağa çalıştıkları fabrikalardan çoğu, kredisizlikten bitirilememekte veya işletmeye geçememektedir.

Cumhuriyet Halk Partisi, Türkiye'nin ekonomik düzeniyle birlikte Bankacılık ve Kredi düzenini de değiştirecektir. Ellerindeki olanakları en verimsiz biçimde, hatta çoğu kez ekonomiye zararlı biçimde değerlendirecek, haksız kazançlar sağlayan aracılara, tefeciler, karaborsacıların yararlandıkları krediler, onlardan kesilecek, sanayi ve tarım kesimlerinde üretken yatırımlar yapmak, daha verimli teknolojiler uygulamak isteyenlere verilecektir.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin kuracağı verimli ve haksız kredi düzeninde, özellikle tasarruflarını birleştirerek bu tür yatırımlara yönelmek isteyen halk topluluklarına, işçilere, köylülere destek olunacaktır.

Aynı zamanda, halk topluluklarına, verimli yatırım ve işletmecilik yapabilmeleri için gerekli teknik yardım ve bilgi yardımı da sağlanacaktır.

Böylelikle ülkemizde hem üretim ve sınılaşma hızı artacaktır hem de sosyal adalet yaygınlaşacaktır. Halkın ekonomik gücüyle birlikte siyasal gücü de artacağı için demokrasimiz daha çok gerçeklik kazanacaktır.

Türkiye'de yıllardan beri sömürücü çevreler adına Demirelin Adalet Partisinin ve benzerlerinin sürdürdükleri kavga, işte böyle bir düzen değişikliğini önleme kavgasıdır.

Çünkü onlar, sömürü düzeninden, o arada haksız ve verimsiz kredi düzeninden en çok yararlananların, siyaset alanındaki temsilcileridir. Demirel'in yakın çevresi, bu bozuk düzenden yararlanarak servetlerine servet katanların başında gelmektedir.

Yıllardır sürdürdükleri kavga, temelde, bir kaynak dağılımı kavgasıdır. Türkiye'nin kıt kaynaklarından aslan payını almağa alışanların, bu payı elden kaçırmak

için açtıkları bir savaştır bu. Gençlerin işçilerin üstüne sürdükleri silâhlı zorbalara, bu sömürücü çevrelerin çıkarlarına bekçilik etmek üzere yetiştirilen veya parayla tutulan kabadayılardır.

Demirel'in köykentlerle ilgili yalanlarının, iftiralarının da nedeni budur. Demirel'in temsil ettiği çevreler, köylüyü sömüren çevrelerdir. Köylüyü sürekli göçe mecbur bırakan çevrelerdir. Köykentlerle, gerçek kooperatifçilik ve halk sektörüyle köylünün sırtından servet yapmak için yararlandıkları kredilerin de köylüye yöneleceğini farketmişlerdir. İşte bunu önlemek için çırpınıyor Demirel... O arada köylüyü aldatıp da kandırmağa, köykent projemizi olduğundan başka bir şey gibi göstermeğe uğraşıyor. Fakat iş işten geçmiştir artık. Köylü gerçeği görmüştür. Yine de çırpınacaktır Demirel. Yine de adamlarını köylere salıp yalanlarını yaymağa çalışacaktır. Çünkü efendileri, yani kendisini siyasete sokan yerli ve yabancı vurgun çevreleri, öyle istemektedir.»

İŞÇİ SORUNLARI

Zonguldak hem işçi kesiminin yoğun bir yerleşim merkezi, hem de Ecevit'in seçim bölgesi olduğundan burada halka hitap eden CHP lideri işçi sorunları ve ilişkileri üzerinde durdu. Bu konuda geniş açıklamalar yaparak şunları söyledi:

«Büyük sermaye çevrelerinin, hatta daha çok vurguncu ve sömürücü çevrelerin temsilcisi durumunda olan, üstelik faşistlerin himayesine sığınan bir partiyle, çalışanların haklarını ve yararlarını her şeyin üstünde tutan bir partiyi bir kefeye koymağa kalkışan bir işçi sendikaları konfederasyonu, belli ki, kendi içinde önemli sorunlarla ve çelişkilerle karşı karşıyadır.

Biz AP ile bir kefeye girmeyiz. Bir işçi sendikaları üst kuruluşunun bu iki partiyi işçiler açısından bir kefeye koymağa kalkışmasını da, en hafif deyişle, yadırgarız. Haklarının bilincine varan işçilerin de bunu en az bizim kadar yadırgayacaklarına inanırız.

1974'deki kısa CHP hükümeti döneminde yapılan toplu sözleşmelerle, işçiler, geçmiş yılların açığını kapatarak fiyatlara yetişebilmiş, hatta fiyat artışlarını aşabilmişlerdir. Son iki yıldır da, CHP'nin gücünden ürken tutucu partiler koalisyonu, kamu kesimindeki işçileri bir ölçüde tatmin etme zorunluğunu duymağa başlamışlardır. Yalnız hükümette iken değil, gücü arttığı oranda muhalefetteyken de, CHP çıkar çevrelerine ve iktidara karşı işçiler yanında ağırlığını duyurmaktadır.

Şimdilik, özellikle seçime doğru, kamu kesimindeki işçileri tatmin etme zorunluğunu duyan hükümet partileri, bir yandan da işçi hareketinin gücünü kırmağa, bu amaçla işçileri bölmeğe uğraşmaktadırlar.

İki büyük konfederasyon arasındaki uzlaşmazlığı sürekli körüklemektedirler. Bununla da yetinmeyip başka konfederasyonlar kurdukmaktadırlar.

İşveren durumundaki bazı kamu kuruluşları bağlı bulundukları bakanın partisine göre, sendikalar arasında ayırım yapmakta, yer yer grev kırıcılığına kalkışmaktadırlar. Türk sendika hareketinde gangster yöntemleri ilk kez bu dönemde bazı kamu işletmelerinde

uygulanmağa başlamıştır.

Yine bu hükümet döneminde, bir yandan işçi hareketi bölünür ve kendi içinden birbirine düşürülürken, bir yandan da sermaye çevreleri işçilere karşı birleşmeğe teşvik edilmektedir. O yönde girişimlerde bulunulmaktadır. Hükümetçe desteklenen «hür teşebbüs konseyi» bunun açık belirtisidir.

«Eğer 5 Haziran seçimlerinde sağcı partilerin iktidara gelme olasılığı bulunsaydı, Türk işçi hareketini çok karanlık günler bekliyor olacaktı. Fakat böyle bir olasılık söz konusu değildir. İşçi hareketinin yönetici kadrolarındaki bölünmeye karşın, inanıyorum ki işçiler, bütün başka çalışan halk kesimleriyle elele, Cumhuriyet Halk Partisinde birleşeceklerdir ve kendi iktidarlarını, halk iktidarını oluşturacaklardır.

Ülkemizde özgür sendikacılık ve toplu sözleşme düzenini kuran parti Cumhuriyet Halk Partisi olduğu gibi, iş yasasını ilk çıkaran ve 1964'de bugünkü düzeye eristiren de Cumhuriyet Halk Partisidir.

5 Haziran seçimleriyle iktidara geldiğinde Cumhuriyet Halk Partisi, kıdem tazminatıyla ilgili olarak bir ileri adım daha atacaktır ve işçilerin kusur veya suçlarından ötürü kıdem tazminatı haklarını yitirmelerini önleyecektir. İşçi bir suç işlerse elbette başka yurttaşlara verilen ceza ona da verilir. Fakat bunun ötesinde, işçinin, bütün çalışma yaşamı boyunca birikmiş bir özlük hakkından da yoksun bırakılması hukukun eşitlik ilkesine aykırıdır. Bu eşitsizlik ortadan kaldırılacaktır. Öylelikle işçilerin iş güvenliği daha sağlamlaşmış olacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi, iktidara geldiğinde, ayrıca, işçiler için işsizlik sigortasını da çıkaracaktır.

Öte yandan, ekonomik işlevleri ağır basan kamu iktisadi kuruluşlarında, o arada örneğin kömür ve her türlü maden işletmelerinde, devlet fabrikalarında çalışanlar kendi kendilerini yöneteceklerdir.

Kamu iktisadi kuruluşlarında, mühendisiyle, işletmecisiyle, büro görevlisiyle bütün çalışanlar işçi statüsüne geçeceklerdir, tüm işçi haklarından yararlanacaklardır. Öylelikle mühendislerin, teknisyenlerin mağdur edilmesi durumu da ortadan kalkacaktır. Aynı zamanda işçilerle teknik personel bütünleşecektir.

Özel kesim girişimcileri, kuracağımız o hakça düzende, vurgun kapılarını kapalı bulacaklardır, aşırı kazanç sağlayamayacaklardır. Fakat toplum yararına, sosyal adalet ilkesine, plan amaçlarına ve kurallara uygun davrandıkları, gelişmeye gerçek katkıda bulunan yatırımlar yaptıkları oranda onlar da huzura kavuşacaklardır. Geleceğe güvenle bakabileceklerdir. Ülkemizle çalışma barışı, çalışanların yönetime egemen olmasıyla kurulacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisinin, kurmak istediği bu hakça düzene karşı çıkan siyasal güçlerin başında Adalet Partisi geliyor.

Fakat ne gariptir ki, bazı TÜRK—İŞ yöneticileri Cumhuriyet Halk Partisiyle Adalet Partisini bir kefeye koymağa kalkışıyorlar.

Büyük sermaye çevrelerinin, hatta daha çok vurguncu ve sömürücü çevrelerin temsilcisi durumunda olan, üstelik faşistlerin himayesine sığınan bir partiyle, çalışanların haklarını ve yararını herşeyin üstünde tutan bir partiyi bir kefeye koymağa kalkışan bir işçi

sendikaları konfederasyonu, belli ki, kendi içinde önemli sorunlarla ve gelişmelerle karşı karşıyadır.

Biz Adalet Partisiyle bir kefeye girmeyiz. Bir işçi sendikaları üst kuruluşunun bu iki partiyi işçiler açısından bir kefeye koymağa kalkışmasını da, en hafif deyişimle, yadırgarız. Haklarının bilincine varan işçilerin de bunu en az bizim kadar yadırgayacaklarına inanırız.»

ORMAN KÖYLÜLERİNİN SORUNLARI

Bolu, Düzce, Karadeniz Ereğli'si gibi orman bölgelerinde yaptığı konuşmalarda CHP lideri orman köylü, lerinin sorunları üzerinde durdu. İktidara geldiklerinde bu sorunları nasıl çözüme kavuşturacaklarını örnekler vererek anlattı:

«Türkiye'nin bütün orman köylülerine, 50 gün sonra iktidara gelecek bir partinin, CHP'nin, bir yetkilisi olarak sesleniyorum: Ormanları iyi koruyunuz, 50 gün sonra kurulacak halk iktidarı ile ormanların bütün nimetleri sizin olacaktır.

Sanayide ve tarımda gelişmeyi bir arada hızlandırmaya kararlı olan Cumhuriyet Halk Partisi, işçiyle köylüyü de bir arada kalkandıracaktır.

İşçinin ve köylünün kalkınması, esnafın da kalkınması demektir. Çünkü işçinin ve köylünün, o arada kamu görevlilerinin geliri yükseldikçe esnafın da kazancı artar.

Cumhuriyet Halk Partisi, gelişmeyi köylüden başlatırken, orman köylüsünü de refah yoluna çıkaracaktır. Orman köylüsünü yoksulluktan kurtarmak, Türkiye'de ormanları koruyabilmenin ve geliştirebilmenin de temel koşuludur.

Türkiye'nin bozuk düzeninde orman köylüleri yoksul kalmakta, ama bir avuç orman ürünleri aracısı, orman köylüsünün emeğinden servetler yapmaktadır. Köylünün kahrını çektiği, kestiği ve taşıdığı orman ürünleri, ancak köylünün elinden çıktıktan sonra gerçek değerini kazanmaktadır.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin kuracağı düzende bu durum sona erecektir. Orman işletmeciliği bakımından köylülerin kooperatiflerine geniş yetki tanınacaktır. Kendi yörelerindeki orman alanlarının geliri, orman köylülerinin kooperatiflerine bırakılacaktır. Böylece orman köylülerinin geliri, yeni düzen daha kurulmağa başlarken birkaç kat artacaktır.

Orman ürünlerini, yurtta ve yurt dışında, bu kooperatiflerle üst kuruluşları pazarlayacaktır.

Taşıma işlerinde, orman köylülerinin kooperatifleriyle kendi aracını işleten taşıt sürücülerinin kooperatifleri elele çalışacaklardır.

Orman ürünleri sanayini, öncelikle orman köylüleri kooperatifleriyle bunların üst kuruluşları kurabileceklerdir. Bunun için gerekli devlet desteği ve kredi kolaylıkları kooperatiflerle üst kuruluşlarına sağlanacaktır.

Devlet desteğiyle sahte mobilya ihracatından vurgun vuranlar yerine, gerçek mobilyayı da, bunun ihracatını da orman köylülerinin kooperatifleri ve bu alanda yetişmiş sanatkarlar elele yapacaklardır.

Orman alanlarının saptanmasında köylülere yapı-

lan haksızlıklar giderilecektir.

Tarla, bağcılık, zeytincilik, fındık ve her türlü yemişçilik gibi tarımı işletmeciliklerinde veya hayvancılıkta kullanılmaya daha elverişli orman yörelerinden köylülerin veya kooperatiflerinin bu amaçlarla yararlanmaları sağlanacaktır.

Orman işletmeciliği için ve orman ürünlerini değerlendirmek hakkı için, devlet, orman köylülerinin kooperatifleriyle uzun dönemli sözleşmeler yapacaktır. Öylelikle orman köylüleri, kendileri için de, çocukları için de geleceğe güvenle bakabileceklerdir. Cumhuriyet Halk Partisi, ormanlarda, köylü yararma, halk yararma insanca ve hakça bir düzen kuracaktır. Bu düzen, iktidar değişikliklerinden etkilenmeyecek kadar sağlam kurulacaktır.

Orman köylüleri yoksulluk içinde ve ceza tehdidi, hapis tehdidi altında yaşamaktan kurtulacaklardır. Bu durumlarını istismar eden sömürücü iktidarların siyasal baskısından kurtulacaklardır.

Cumhuriyet Halk Partisi 5 Haziran seçimleriyle tek başına iktidar olacaktır. Bütün belirtiler bunu göstermektedir. 1975'de oy oranı yüzde 41'e yükselen Cumhuriyet Halk Partisi bugün iktidarı eşliğindedir. Gide gide eriyen ve küçülen AP ise, bu seçimlerde, CHP ile değil, ancak, üçüncü parti durumunda olan MSP ile çekecektir. Ona bile tek başına güçlü yetmeyeceğinden, MHP'nin sokak gücüne sığınmaktadır, faşistlerle işbirliği yapmaktadır.

Türkiye'nin bütün orman köylülerine, 50 gün sonra iktidara gelecek partinin, Cumhuriyet Halk Partisi'nin bir yetkilisi olarak sesleniyorum: Ormanları iyi koruyunuz, 50 gün sonra kurulacak halk iktidarıyla, ormanların bütün nimetleri sizin olacaktır.

Baskılara aldırmadan oylarınızı kendi iktidarmız için, ormanlarda hakça bir düzen kuracak olan Cumhuriyet Halk Partisi için kullanınız. Bugün size baskı yapanlar, yıllardır sizi yoksulluk içinde ve hapis tehdidi altında yaşatanlar, emeğinizi de, oylarınızı da sömürenler, 5 Hazirandan sonra, iktidardan gideceklerdir.»

Edirne ve Trakya bölgesinde yaptığı konuşmalarda CHP Ederi milliyetçilik ve yakın komşularımızla ilişkiler konusuna değindi. Bu konuda yaptığı açıklamalar şöyleydi:

GERÇEK MİLLİYETÇİ DİŞ POLİTİKA

«Yunanistan Ege'nin deniz yatağında ve sularında, hatta Ege'nin göğünde egemenliğini ilân ederken, geçmişteki Adalet Partisi hükümetleri sessiz kalmış, bu duruma boyun eğmişlerdi.

Türkiye'nin Egedeki haklarını aramağa ancak 1974 de Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti başlamıştır.

Sahte milliyetçiler, «Yabancılardan izin alınmadıkça Türk köylüsüne haşhaş ektiremezsiniz» derken, Cumhuriyet Halk Partisi ülkenizde haşhaş ekimini başlatmıştır. Haşhaş ekimini başlatırken de, insan sağlığını, korumak üzere aldığı etkin önlemlerle bütün dünyada Türkiye'ye saygınlık kazandırmıştır.

Milliyetçi geçinenler yıllardır milletimizi cephelere bölüp iç savaşa ve faşizme doğru sürüklerken, Kıbrıs Türklerini ise ıstıraplarıyla başbaşa bırakırken, Cum-

huriyet Halk Partisi 1974'de milli birliğimizi sağlamlaştırmıştır. Türkiye'ye de Kıbrıs Türklerine de barış ve özgürlük getirmiştir.

Gerçek milliyetçilik, yabancı baskısına karşı ülke yararını, dış sömürüye karşı halkı koruyabilmekle başlar.

Bu anlamda gerçek milliyetçiliğin önderi ve temsilcisi Cumhuriyet Halk Partisidir.

Trakya'nın ve bütün Türkiye'nin ay çiçeği üreticilerini bir avuç yağ ithalatçısına ve vurguncusuna ezdirenler bu alanda tarımımızın da, milli sanayimizin de gelişmesini engelliyenler gerçek milliyetçi değildirler.

Türkiye'nin ulusal güvenliğini iki yılı aşkın süredir, dost da olsa bir başka ülkenin kararına veya kararsızlığına bağlı tutanlar, milliyetçi sayılamazlar, Ortakpazar'la ilişkilerimizde Türkiye'nin haklarını savunamayanlar, enerjide Türkiye'yi dışa bağımlı kılanlar, Türkiye'nin yeraltı kaynaklarını yabancı sömürüsüne açanlar, milliyetçiliklerine kimseyi inandıramazlar.

Enerji üretiminde kendi kaynaklarımızın değerlendirilmesini yıllardır ihmal edenler, şimdi Türkiye'yi, elektrik enerjisi için, bir yandan ithal malı akaryakıtı bir yandan da Bulgaristan'dan ve Rusya'dan alacak enerjiye bağımlı kılmışlardır.

İki yılda Türkiye hemen herkese borçlanmıştır. Dövizlerimizi iki yılda eritip tüketen Cephe hükümeti, şimdi, Türkiye'nin geleceğini de ipotek altına sokarak ödünç döviz aramakta, banker kredileri peşinde koşmaktadır.

İki yıldır Türkiye, en hayati savunma araçlarını ve gereçlerini bile sağlamakta, büyük güçlüklerle, engellerle karşı karşıya kalmıştır.

Bu durumda Türkiye, artık hiç bir konuda ağırlığı duyuramaz olmuştur. Türk ulusunun da başka ülkelerdeki Türklerin de haklarını arayamaz, koruyamaz olmuştur.

Bulgaristan'daki Türk çocuklarına Türkçe yeterli eğitim sağlanması için, ana muhalefet partisi olarak biz girişimde bulunduk. Bulgaristan yetkililerinden bu konuda söz aldık. Fakat milliyetçi geçinen hükümet en küçük bir ilgi göstermedi. O yüzden bu sorun da çözülemeden kaldı.

Hükümetin göçmen sorunlarını ciddi tutmaması yüzünden, en az bir yıldır, on binlerce Bulgaristan Türk'ü huzursuzluk içindedir. Kimi Bulgar makamlarından pasaport aldıkları halde Türk makamlarından vize alamamışlardır. Kimine vize verilmiş, fakat Bulgar makamlarından pasaport sağlanamamıştır. Öylece on binlerce Bulgaristan Türk'ü, kimi pasaportlu fakat vizesiz, kimi de vizeli fakat pasaportsuz, bavulları toplanmış bekliyorlar. Onlar huzursuz, Türkiye'deki yakınları huzursuz.

Türkiye ile iyi geçinmek ve yakınlaşmak isteyenler, kendi topraklarındaki Türklere iyi ve eşit davranmalırlar. Bu kuralı, programımıza da koyduk. Bizim milliyetçilik anlayışımızın da insanlık anlayışımızın da gereği budur.

İktidara geldiğimizde, başka ülkelerdeki Türklerin öz kültürlerini yaşatabilme haklarını, eşitlik haklarını, göç haklarını, Türkiye'ye göç ettiklerinde sosyal güvenlik haklarını korumayı, insanlık ve milliyetçilik anlayışımızın baş gereği ve o ülkelerle dostluk ilişkileri-

mizin temel koşulu sayacağız.

Yine iktidara geldiğimizde, doğal kaynaklarımızı en verimli biçimde kendimiz değerlendireceğiz. Öylelik Türkiye'nin gelişmesini hızlandırırken bağımsızlığını da güçlendireceğiz.

Madenlerimizi, kömürümüzü, petrolümüzü devlet işletip değerlendirecektir.

Petrolün üretimi, arıtımı ve akaryakıt dağıtımı devlet eliyle yapılacaktır.

Akaryakıt satışında yabancı veya tekelci sermayenin egemenliğini önleyeceğiz. Fakat esnaf olarak, satıcı olarak, akaryakıt satış yerlerini işletenlere her güvenceyi sağlayacağız. Bizim düşüncemize ve programımıza göre, esnaf ve sanatkâr devletçe korunması gereken halkın içinde yer alır. Esnaf ve sanatkâr bozuk düzende bulamadığı güvenliği, Cumhuriyet Halk Partisinin kuracağı halkçı ve hakça düzende bulacaktır. O arada, akaryakıt satıcıları da, halk kesimi çerçevesi içinde birleşip örgütlendikçe, yabancı ve tekelci sermayeye karşı hem kendi çıkarlarını hem de ülkemizin yararını daha etkin biçimde koruyabileceklerdir.

Dövizlerimizi iki yılda eritip tüketen, Türkiye'yi görülmemiş ölçüde ağır bir dış borç yükü altına sokan cephe hükümeti, taşıtlara, traktörlere, enerji santrallerine akaryakıt sağlayamayacak, Türkiye'nin en hayati savunma gereksinimlerini karşılayamayacak duruma gelmiştir.

5 Haziran seçimleriyle gerçek milliyetçiler iktidara gelecektir. Daha güçlü, daha bağımsız bir Türkiye doğacaktır. Barış içinde özgür bir toplum yaşamı başlayacaktır Türkiye'de. Bir avuç vurguncunun, karaborsacının, sahte ihracatçının, yağ ithalatçısının ya da çokuluslu sermayenin değil, tümüyle Türk halkının kalkındığı hakça bir gelişme dönemi açılacaktır ülkemizde..»

ECEVİT'E SİLAHLI SALDIRILAR

Sırasıyla Kütahya, Amasya, Tokat, Niksar konuşmalarında Ecevit başka illerde söylediklerini açıklayıp yineledi. Gerçi güncel olaylara da değiniyordu ama, işlediği temalar öteki illerde söylediklerinin benzeriydi. Niksar'da MHP ve AP'lerin silahlı saldırısına uğradı. Cumhuriyette yayınlanan haber şöyleydi.

NİKSAR — CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit dün Niksar'da MHP ve AP'lilerin silahlı ve taşlı saldırısına uğramış, CHP'nin büyük seçim otobüsünde bulunan CHP lideri, yanındaki partililer ve gazeteciler canlarını araç içinde yatarak kurtarabilmişlerdir. Ecevit, hem kente girerken, hem de kent içindeki konuşmasından otele giderken iki kez saldırıyla karşılaşmıştır. Miting alanındaki komandoların ve AP'lilerin silahlı ve taşlı saldırısı sırasında, iki CHP'li genç, kurşunla ağır şekilde yaralanarak Tokat'a, oradan da Ankara'ya nakledilmiştir. Saldırganların eylemi sırasında atılan taşlardan da ayrıca 13 yurttaş, üç polis ve bir gazeteci çeşitli yerlerinden yaralanmışlardır.

CHP liderine dünkü saldırı yitirdi büyük tepki uyandırmıştır.

Ecevit, «Niksar'da beni ve siz' kurşunlayanlar, taşıyanlar, iktidardaki haydutların uşaklarıdır. Türk de-

ğildir müslüman değildir» demiş, «Sağlular yakaran madıkça Niksar'dan ayrılmayacağını» söylemiştir.

Olaylara Niksar Savcılığı'na el konmuş, dün gece 2 kişi yakalanarak gözaltına alınmıştır.

Ankara'da bulunan CHP Genel Sekreteri Orhan Eymen, «Gerede'den vahim» olarak nitelendiği CİİP Genel Başkanı, Amasya, Sivas ve Erzincan'ı içine alan üç günlük gezisi için dün sabah Ankara'dan ilk olarak Merzifon'a gelmiş, konuşmalarını daha sonra Amasya ve yoi üzerindeki diğer ilçelerde sürdürmüş, halkın büyük sevgi gösterileri arasında karşılanmıştır.

Niksar'a gelmeden önce CHP konvoyunun özellikle MHP yanlısı komandoların tahrikleriyle karşılaşığı izlenmiştir. Nitekim, Ecevit, Suluova'dan geçerken MHP binasından kendisine laf atılmıştır. Bunun üzerine, otobüsün etrafında ve önünde yürüyen kalabalık, binayı taşlamıştır. Gümüşhacıköy'de de «Tek yol devrim» pankartı yüzünden kavga çıkmıştır.

NİKSAR'A GELİYOR

CHP liderini ve beraberindekileri taşıyan büyük otobüsten önde seyreden ve tanıtıcı yayınlarda bulunan ses aygıtlarıyla donatılmış küçük otobüsü saat 16.30 sıralarında Niksar'a girerken komandolar tarafından taşlanmıştır. Bu küçük aracın içinde bulunan Çanakka- le Senatörü İmadettin Elmas'ın verdiği bilgiye göre, Niksar'a beş kilometre kala İmam - Hatip Okulu'nun önünde ve bundan başka beş ayrı yerde yola dizilen taşlarla aracın önü kesilmiştir. Bunlar, CHP'liler tarafından temizlenmiş, araç şehrin girişindeki bir akaryakıt istasyonu önünde ikinci kez taş yağmuruna tutulmuş, büyük ölçüde tahrip edilmiştir.

Bu ana kadar hiçbir polis ve jandarmanın müdahale etmediği gözlenmiş ve durum daha geride bulunan CHP liderine iletilmiştir.

Saat 17.30 sıralarında da, Ecevit'in, partililerin ve gazetecilerin içinde bulunduğu büyük otobüs Niksar'a girmiştir. Bu otobüs de, aynı şekilde MHP ve AP'liler tarafından taş yağmuruna tutulmuştur. Bu arada, CHP Çoğluk Kollarından 40 kişilik bir grup, otobüsün çevresini sararak kontrole alırken, ortalıkta silah sesleri duyulmaya başlanmıştır. Taş ve silah sesleri üzerine, Ecevit'in koruma polisleri Mümtaz Karaduman ve öteki polisler de havaya ateş açmışlardır.

Ortalığın karışmasına rağmen güvenlik kuvvetlerinin etkisizliği sürerken, konvoyun arkalarında kalan Jandarma Binbaşısı Fevzi Beybars CHP otobüsünün yanına gelmiş ve saldırganları korkutmak için o da havaya ateş etmeye başlamıştır.

Bu arada Ecevit'i taşıyan otobüs CHP'nin miting alanına gelebilmiştir. Burada, ilçe dışından da getirilen saldırgan grubu izleyen bazı CHP'liler Ecevit'e konuşmamasını öğütlemişlerse de, CHP lideri bunları dinlememiş ve konuşacağını bildirmiştir.

KURT ATI YEDİ

Seçim otobüsünden Ecevit halka şunları söylemiştir:

«Türkiye'nin içinde kardeş kanı dökmeye çalışanlar 5 Haziran'da sizin oylarımızla defolup gideceklerdir. Niksar'da beni ve sizi kurşunlayanlar, taşıyanlar, iktidardaki haydutların uşaklarıdır. Gurur duydum, burada savaş alanı haline gelmesine rağmen Niksar'lı kadınlar kucaklarında çocuklarıyla dimdik yerlerinde durdular. Üzülmeyin, Türkiye'de silâhların gölgesinde yapılacak seçime umut bağlayanlar sizin oylarımızla defolacaklardır. 1974'de de böylesine karışık bir Türkiye devir aldık. Ama barışı getirdik. Sadece yurdumuza değil, Kıbrıs'a da barış getirdik. Bu olaylarda kardeş kanı dökenler, Türk çocuklarının kanına girenler, Türk değildir, müslüman değildir.»

Bu sırada miting alanındaki halk, «Katil iktidar» diye bağınca Ecevit, «Artık at yok, kurt atı yedi. Demirel, üçbuçuk silâhlı çocuğun ardına sığınıyor» diye eklemiştir.

Ecevit daha sonra emniyet görevlilerinin kendisiyle gelmemelerini, miting alanında kalan yurttaşların can güvenliğini sağlamalarını, «Son kişi meydana ayrılana kadar yurttaşlara göz kulak olmalarını» istemiştir.

YENİDEN KURŞUN YAĞMURU

Ecevit'in otobüsü daha sonra miting alanından hareket etmiş, gecenin geçirileceği İpek Palas Oteline doğru yola çıkmıştır. Ancak, bazı emniyet görevlileri, güzergâhı değiştirmiş, böylece de CHP ekibi, komandoların saldırı ağına düşürülmüştür. Nitekim olaydan sonra Ecevit, «Yolumuzu değiştirerek bizi pusuya düşürdüler» demiştir.

Kurşun yağmuru karşısında Ecevit ve beraberindekiler, otobüsün içine yatarak canlarını kurtarabilmişlerdir. Bu arada yoğun şekilde taş atılmış, otobüsün yan camları delik - deşik olmuştur.

Komando ve AP'lilerin saldırısı, otobüs otele gidinceye kadar sürmüştür. Saldırganların davranışlarına, o sırada Tokattan gelen polis ve jandarma birliklerinin müdahale edemedikleri görülmüştür.

Zorbaların, güvenlik kuvvetlerinin ve Ecevit'i korumak için bazı CHP'ilerin ahtıkları ateşle olay yeri tamamen bir savaş alanına dönmüştür.

Ecevit ve beraberindekilerin İpek Palasa yerleşmesinden sonra çevrede geniş güvenlik tedbirleri alınmıştır. Bu arada, CHP'li oldukları bildirilen bazı kişilerin dükkanları, taşlanarak tahrip edilmiştir.

CHP Genel Başkanı Ecevit, otelden Ankara'ya Genel Sekreter Orhan Eyüboğlu'na telefon ederek gelişmeleri anlatmış, durumun İçişleri Bakanına iletilmesini istemiştir.

EYÜBOĞLU: «GEREDE'DEN VAHİM»

CHP Genel Sekreteri Eyüboğlu, Niksar olayıyla ilgili olarak verdiği demeçte, «Olay, Gerede'den vahimdir. Tertipçisi, Gençlik ve Spor Bakanı AP'li Ali Şevki Erektir. Ali Şevki Erek, iki günden beri komandolarla toplantılar yapmaktadır. Olayın başında bir hükümet üyesinin oluşu, üzüntü vericidir» demiştir. Eyüboğlu, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve İçişleri Bakanına telgraf-

lar çekerek olay yerine huzuru sağlayacak ölçüde polis ve jandarma kuvveti sevk edilmesini istemiştir. Eyüboğlu, İçişleri Bakanını telefonla aramasına rağmen bulamamıştır.

Gençlik ve Spor Bakanı Ali Şevki Erek'in önceki gün Erbaa ilçesinde, belediye hoparlörlerinden bir duyurusu yayınlanmıştır. Bu duyuruda, Erek'in dün saat 09.30'da, MHP ilçe binasında bir toplantı yapacağı bildirilmekteydi.

Niksar'dakiünkü olaylar sırasında CHP'li oldukları bildirilen Hidayet Şahin ile Nazif Yalçın, tabanca kurşunu ile yaralanmışlardır. Karaciğerlerine rastlayan kurşunlar yüzünden durumları ağır olan gençler, önce Tokat'a oradan da Ankara'ya nakledilmişlerdir. Ayrıca, CHP'den üç, miting alanındaki yurttaşlardan da 10 kişinin çeşitli yerlerinden yaralandığı bildirilmiştir. Üç polisle, Yeni Asır Gazetesi muhabiri Turgut Mantar'ı da çeşitli yerlerinden taşlarla yaralanmışlardır.

TAKVİYE BİRLİKLERİ GELDİ

CHP Genel Başkanına yapılan silâhlı saldırıdan sonra dün gece Tokat, Turhal ve Erbaa'dan 120 civarında takviye kurtarma birliği gelmiştir. Bu arada Amasya'dan da bir takviye Piyade Alayının Niksar'a hareket ettiği bildirilmiştir.

Ecevit dün gece, gazetecilere «Suçlular yakalanmadıkça Niksar'dan ayrılamam» demiştir.

Ecevit şunları söylemiştir:

«Olay bir tertiptir ve eli silâhlı kişiler önceden pus kurmuşlardır. Tokat valisi, Niksar Kaymakamı ve Niksar Emniyeti bu tertibin içinde yer almıştır.»

Otobüsün güzergâhının değiştirilmesinin ve Niksar Kaymakamının bütün aramalara rağmen bulunamayışının tertip iddialarını kuvvetlendirdiğini belirten Ecevit, Genel Sekreter Yardımcısı İsmail Hakkı Birler'e İçişleri ve Adalet Bakanlarını aratmış, ancak üç saat sonra Adalet Bakanı Zeyyad Baykara ile görüşmüştür. Ecevit, Baykara'ya olayın bir tertip olduğunu tekrarlamış «Tesadüfen yanımızda bulunan bir jandarma binbaşı ve beraberindeki 10 asker bir meydan savaşı verdiler» demiştir.

Ecevit, İçişleri Bakanının kendisini aramadığını, bundan büyük üzüntü duyduğunu, kendisini Ankara'da telefonla arattığı halde bulamadığını söylemiş ve şunları eklemiştir:

«İçişleri Bakanlığı Müsteşar Muavini Rıza Akdemir bir süre önce Niksar'ın kaymakamı imiş. Bu kişi bugün MHP Tokat adaydır. Bu da bize, saldırının nasıl bir tertip olduğunu açıkça göstermiştir.»

Niksar Savcısı olaylarla ilgili soruşturmaya başlamış, Zafer Kaya ve Alâettin Korkmaz adlı kişiler gözaltına alınmıştır. Bu kişileri, jandarma binbaşısının bizat yakaladığı bildirilmektedir.

Ecevit, Niksar Savcısı'nın, olaylar sırasında ilçe sakinlerinden birisinin saldırıların fotoğraflarını çektiğini söylediğini belirtmiş, fotoğraflar banyo edildikten sonra saldırıların saptanmasının kolaylaşacağını eklemiştir. Ecevit, «Niksar Savcısı görevini eksiksiz yerine getirmeye çalışan bir savcıdır» demiştir.

Gece 01'e doğru ilçede durumun sakin olduğu,

İpek Palas Oteli'nin kordon altında tutulduğu görülmüştür. Ecevit'le birlikte bulunan gazeteciler, jandarmaların gözetiminde ilçe PTT binasına kadar giderek gazeteleriyle konuşabilmişlerdir.

OLAYLAR BAŞKA YERLERDE DE SÜRÜYOR

CHP lideri Gümüşhane'den Şiran'a geçerken de bazı olaylar oldu. Saldırganlar CHP konvoyundaki birçok aracı kurşun yağmuruna tuttular, taş ve sopalarla tahrip ettiler. Bu olayları gene Cumhuriyet'ten izleyelim:

ŞİRAN, (Gümüşhane) — CHP Genel Başkanı Ecevit ve beraberindekiler dün akşam üzeri bu kez de Gümüşhane'nin Şiran ilçesinde AP ve MHP'lilerin saldırısına uğranmıştır, üçü tabanca kurşunuyla olmak üzere yedi kişi yaralanmış, CHP konvoyundaki 30 kadar araç tahrip edilmiştir. Ecevit'in Şiran'a gelişinden önce ve konuşması sırasında gelişen silahlı, taşlı ve sopalı saldırıdan sonra geceyi Erzincan'da geçirmiştir. CHP liderinin gezisine program uyarınca devam edeceği bildirilmiştir.

CHP lideri, Şiran'daki olaylar sırasında telefonla Cumhurbaşkanlığına başvurarak Genel Sekreter Fuat Bayramoğlu ile görüşmüş ve «Karşımda devleti bulamıyorum, Kendi canımın değil, Şiran'daki can ve mal güvenliği olmayan vatandaşlarımın durumunu düşünüyorum» demiştir. Ecevit, yaralıların taşınması için helikopter yardımı istemiştir.

Olayın Ankara'ya iletilmesinden sonra CHP Genel Sekreteri Orhan Eyüboğlu tarafından, «Niksar'dan büyük olaylar» olarak nitelenen saldırının, tertipli olduğu bildirilmiştir.

Nitekim, önceki gece Şiran'da afiş asma ve yollara slogan yazılması yüzünden CHP'lilerle MHP'liler arasında çatışma çıkmış, 19 kişi gözaltına alınmıştır. Bunlardan MHP Gençlik Kolu Başkanı Hüseyin Taşlan ile CHP Gençlik Kolu Başkanı Kenan Gültekin ilk sorgularından sonra tutuklanmışlardır.

Bu gelişmelerin, Ecevit'in gelişinden önce ilçede havayı gerginleştirdiği ve komandoların taşkınlıklara yöneldiği görülmüştür. Gerçekten komandolar dün Ecevit Şiran'a gelmeden önce Belediye binasının karşısında bulunan AP lokali önünde toplanmışlar ve ellerinde Türkiye'nin gerçeveli bir fotoğrafı ve üzerinde bozkurt bulunan bir flâmayla «Katil Ecevit», «Komünistler Moskova'ya» sloganlarını bağırmaya başlamışlardır.

SALDIRI

Bu arada, Ecevit'i karşılamak üzere Kelkit'te beklemekte olan CHP konvoyuna, Şiran'da komandoların olay çıkarttığı bildirilmiştir. Bunun üzerine CHP Erzincan Senatörü Niyazi Ünsal ile CHP Tunceli Milletvekili Nihat Saltuk'un başlarında bulunduğu 80 araçlık konvoy Şiran'a gitmiştir.

CHP miting alanında komandolar gösterilerine devam edince, CHP'li parlamenterler, mitinge müdahale etmemelerini, susmalarını istemişlerdir. Ancak sayıları 200—250'yi bulan komando grubu, bunun üzerine CHP'lilere saldırıya geçmişlerdir. Polis ve Jandarmanın olay-

ları önlemekte etkisiz kaldığı görülmüş, CHP'liler bozkurt flâmasını alarak yakmışlardır Bunun üzerine AP lokalinden kalabalığın üzerine boş şişeler atılmıştır.

Bu olaydan sonra Ecevit'in içinde bulunduğu büyük otobüs ve öteki araçlar Şiran'a girmişlerdir. MHP ve AP'lilerin, taş ve sopayla konvoyu saldırmaları üzerine CHP Gençlik Kollarından görevliler bu grubu sarmak istemiştir. Ancak, bu arada komandolar yoğun silâh atışına başlamışlardır. Alan 10 dakika süreyle savaş yerine dönmüş, Ecevit'in otobüsünün üstünde bulunan koruma polisleri Mümtaz Karaduman ve Necati Bekar da havaya ateş etmişlerdir.

ECEVİT'İN SÖZLERİ

Olaylar sırasında Ecevit halka hitaben şunları söylemiştir:

«Türk askerini, Jandarma Komutanını, Türk ordusu adma göreve davet ediyorum, Jandarma ve polis yetersizdir. Güçlük çekilmektedir. Ancak ölürsek, beraber öleceğiz. Başlarımız düşse de ayrılmayacağız. Burada devlet yoktur, can güvenliği yoktur. Devlet Şiran'a gelmeden ben bir yere ayrılmam»

Bu arada Ecevit konuşmasını yarıda bırakmış ve olaylar devam ederken otobüsün içine girmiştir. Olayın yatışmasından sonra Ecevit, ve yanındakiler, alandaki Belediye binasına sığınmışlardır.

Saldırı sırasında 40 - 50 kadar mermi atıldığı duyulmuştur. Bu arada Hüseyin Fırat, Yaşar Çelik, Davut Taşdelen kurşunla yaralanarak Erzincan Devlet Hastahanesine kaldırılmışlardır. Ali Acar, İsmet Kirazoğlu, Muammer Ay, Mustafa Aydoğan (avukat) da taşla çeşitli yerlerinden yaralanmışlardır.

Erzincan'da olaylardan sonra gazetecilerle konuşan Senatör Niyazi Ünsal, Şiran'daki çatışmada belinde, bacak ve kollarında meydana gelen yaraları gazetecilere göstermiş, «Komandoların baltayla saldırması sırasında canını şoförü İsmail Yıldız'ın kurtardığını» söylemiştir. Ünsal, olayların içine girdiği sırada arkadan bir komandonun kendisine baltayla saldırırken, şoförü tarafından kurtarıldığını söylemiş. «Kendimi kurtarmak için silâhımı çektim, önce yere, sonra da havaya ateş ettim» demiştir. Tunceli Milletvekili Nihat Saltuk da, bacadından dört, sırtından iki yara almış, bir kurşun pantolonunu sıyrarak geçmiştir.

İlçedeki olaylar sırasında özellikle Erzincan plâkalı araçların tahrip edildiği dikkati çekmiştir. Bazı işyerleri ve evlerle Belediye binası ve otobüs terminali de hasar görmüştür.

ECEVİT KAYMAKAMI KINIYOR

Bülent Ecevit, Kaymakamlık binasında, Erzincan'da bulunan 3. Ordu Komutanı Orgeneral Ali Fethi Esener, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Fuat Bayramoğlu ve CHP Genel Sekreteri Orhan Eyüboğlu ile görüşmüştür.

Odada bulunan Kaymakam bir ara çalan bir telefonu açmış, karşıdaki kişiye, olayı iki grubun çatışması olarak anlatmıştır. Bunun üzerine Ecevit, «Nasıl böyle

konuşursunuz» diye Kaymakama çıkmış, Milletvekili Nihat Saltuk da, Kaymakama hitaben «Utannuyor musun? Amerikan uşağı. Bütün bu olayları yaptıran senin» diye bağırmıştır. Ecevit ise, «Sayın Saltuk, burada ben varım, lütfen siz karışmayın» demiştir.

Ecevit, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Bayramoğlu ile konuşurken, saldırının Cumhurbaşkanına iletilmesini istemiş ve bir tertiple karşı karşıya bulunduklarını söylemiş, «Burada devlet yok. Kendi canının değil, Şiran'daki can ve mal güvenliği olmayan vatandaşlarımızın durumunu düşünüyorum. Devlet oluncaya kadar burdan ayrılmayacağız. Lütfen gerekli tedbirler alınsın. Bu konuda Sayın Cumhurbaşkanı tavassutta bulunsun» şeklinde konuşmuştur. Ecevit yaralıları için helikopter gönderilmesini istemiştir.

Ecevit, 3. Ordu Komutanı ile görüşürken komandoların, kurşun sıkmaya devam ettikleri ve daha sonra kaçtıkları görülmüştür.

REŞADİYE'DE OLAY VE RUM GERİLLA

CHP Genel Başkanı Ecevit, Şiran'a gelmeden önce Reşadiyede konuşma yaparken sözlerinin komandolarla ilgili bölümünde, postane yanında toplanan yaşları 15-17 arasında 29 kişilik bir grup «yuh» çekmiştir. CHP gençlik kollarından görevliler bu grubu üstüne doğru gidince aralarında çatışma çıkmış, bu arada polis ve jandarmanın olaylara seyirci kaldığı görülmüştür. Bir polis görevlisi CHP'li gençlere engel olmak istemiş, «aranızda barikat kuruyoruz, siz gidin Genel Başkanınızı koruyun» demiştir. Bunun üzerine CHP'li gençlerle bazı polisler arasında söz tartışması olmuş, ancak olay büyümekten önlenmiştir. CHP Genel Başkanı'nın geçtiği Bahçeköy, Koyulhisar, Kılıçpınar'da çok sayıda polis ve jandarmanın güvenlik önlemi aldığı, Suşehri'nde de polislere otomatik silahlar verilmiş olduğu gözlenmiştir. Halkın Suşehri'nde «Demokratik halk iktidarının müjdecisi hoş geldiniz», «Köylüyüz, işçiyiz, güçlüyüz», «Bir ölü bin doğarız» pankartlarını taşıdığı görülmüştür.

Bu arada «Orta öğretimde mutlaka Kur'an okutulmalıdır» şeklinde Ülkü-Bir'in bir pankartı da dikkati çekmiştir.

Konuşmalarında Niksar'da kurşun ve taş yağmurlarına tutulan seçim otobüsü ile uydu minibüsü gösteren Ecevit, «Bunları, onların burnundan fitil fitil getireceklerini» söylemiş ve şöyle konuşmuştur:

«Aranıza camları kırık, kurşunlanmış, saldırıya uğramış otobüsle geliyoruz. Dün Niksar'da yapılan saldırıyı biliyorsunuz, Sokağa sürülmüş bir takım kişiler saldırıda bulundular. Ancak onları sokağa süren müdürlerinden, parti yetkililerinden gün gelecek hesabını soracağız. Onların bugün yaptıklarını fitil fitil burunlarından getireceğiz. Yetiştirdiği çocuğunu okutamayan analar, babalar, var, MHP'li komando Milli Eğitim Bakanının uşağı bazı müdürler ve öğretmenler bu çocukları sokağa sürüyorlar. Biz bu çocukları kurtaracağız. Ama onları bu hale getirenlerden hesap soracağız. Amerika'da bir Rum gerillanın yapmak istediği, ancak varamadığı şeyi burada kendileri yapmak istiyorlar. Bugün hükümette bulunanların yaratmaya çalıştıkları

savaşın sonucudur. Bundan sonra can güvenliğimizi kendimiz sağlayacağız, sizlere güveniyorum. Önümüzdeki seçimlere güvenle bakıyoruz. Her şeyi affedebilirim. Ama kendi milletinin çocuklarının canına kıyanları affetmeyeceğim. Öğretmen gibi görünüp de Milli Eğitim Bakanı Erdem'in komandolarına uşaklık edenleri affetmeyeceğim.»

ANKARA'DAKİ GELİŞMELER

Ankara'da Bayramoğlu, Ecevit'le görüşmesinden sonra aldığı bilgileri Cumhurbaşkanı Korutürk'e iletmıştır. Cumhurbaşkanının bu konudaki talimatı üzerine Bayramoğlu, Başbakan Demirel ve Genelkurmay II. Başkanı ile telefonla görüşerek, Ecevit'in kendisine anlattıklarını nakletmiştir. Baykara ile de Eyüboğlu telefonlaşmışlardır. Baykara, iki adalet müfettişinin Şiran'a gönderildiğini Eyüboğlu'na bildirmiştir.

Şiran'da durumun yatışması üzerine Ecevit, saat 19.30 sıralarında Şiran'dan ayrılmış, 22.45'de Erzincan'a gelmiş, büyük bir kalabalık tarafından «Halkçı Ecevit» ve «Başbakan Ecevit» sloganlarıyla karşılanmıştır.

Erzincan'da kaldığı otele giderken halka, Şiran'daki olayları anlatmış, «5 haziran seçimlerinde oylarını namusları gibi, sandıkları da vatanları gibi korumalarını» istemiştir. Ecevit'in bu konuşmasından sonra otelin önünde biriken kalabalık uzun süre «Katil iktidar» diye bağırmıştır.

Daha sonra bir jandarma birliği Şiran'a gelerek şehirde kontrolü ele almıştır. Gümüşhane Valisi bölge toplantısı nedeniyle Samsun'da olduğundan, Vali Muavini ilçeye gelmiştir.

SES BANDINDA ŞİRAN OLAYI

Daha sonra Ecevit'in konuşmasının kaydedildiği ses bandının çözülmesi ile ilgili şu haber de Cumhuriyet'te yer almıştır:

ŞİRAN, (Cumhuriyet) — CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in önceki gün Şiran'da uğradığı silahlı saldırıyı ve olaylar süresince güvenlik kuvvetlerinin etkisizliğini, aşağıda okuyacağınız banttan çözülmüş konuşmalarında bir sinema filmi gibi seyretmek olası...

CHP lideri, eşi tarafından banta alınmış konuşmalarında saldırganların silahlı, taşlı, sopalı saldırılarına karşı, güvenlik kuvvetlerini halkı korumaya, görevlerini yapmaya çağırıyor... Olayları pencere arkasından seyreden Kaymakam Haydar Özgün'e hitaben, 5 Haziran'dan sonra böyle devlet memurluğu yapılamayacağını ihtar ediyor.

Biz daha fazla ayrıntıya girmeden CHP lideri Ecevit'in Şirandaki miting alanından konuşmasını teyp bandından aynen okuyalım:

«— Bir dakika arkadaşlar. Emniyet kuvvetlerine sesleniyorum. Halkın üzerine taş, sopa atıramazsınız. Kovun onları. Kovmazsanız ben gelir kovarım...

(Olayların daha büyümesi üzerine..)

— Emniyetten görev istiyorum.

— Türk devletinin gücü o eşkiyayı kovmaya yeter. Siz kovmazsanız biz geliriz, defederiz o eşkiyayı.

— Bir dakika şiranlılar. Eşkiyayı bırakmayacağız o çocukları ve memleketi..

(Silâh sesleri)

— Üzülmeysin hanımlar, korkmayım hanımlar. Bu vatani da sizleri de biz kurtaracağız. Ben burada duruyorum, öldürülürse önce beni öldürdüler. Korkmayım.

(Bu arada, jandarmalardan bir kısmının olay yerinden kaçışması üzerine)

— Bir kere daha söylüyorum. Emniyetin işini kolaylaştırım. Genç arkadaşları buraya gelin. Yalnız emniyete söylüyorum. Onların buraya taş atmasını önleyemezseniz, bu yaptıklarınızın cezasını çekersiniz. Emniyet görevini yapsın.

(Jandarmaların iyice kaçışmaları üzerine)

— Kumandan kimdir? Kumandanın görevi bu hal-kin üzerine taş atılmasını önlemektir. Türk ordusunun görevi, Türk halkını korumaktır. Bir avuç çocuğa ezdirmeyiniz Türk askerini.

(Karşılıklı düello devam ediyor)

— Kaymakamın umurunda değil. Kumandan, yani askeri ezdirecek misiniz? Askerleri ezdirmeyiniz kumandan.

— Kumandan askeri bir avuç çocuğa yenik düşüremezsiniz. Türk askerini bu duruma düşüremezsiniz. Hakkınız yoktur buna. CHP'liler durun, CHP'liler bir şey yapmayacaksınız. Siz hepiniz buraya dönün.

— Arkadaşlar rica ediyorum. CHP'liler buraya gelin. Arkadaşlar taş atmayın, tamam arkadaşlar buraya gelin.

— Sevgili arkadaşlarım, fazla vaktinizi almayacağım. Jandarma! Arabaları tahrip ediyorlar, otomobilleri tahrip ediyorlar, görmüyor musunuz? Asker görev başına! Kumandan, başçavuş bir avuç eşkiyaya Türk askerini yenik düşüremezsiniz. Ayıptır, tedbir alın. Kovun eşkiyayı.

— Arkadaşlar, askerler, kumandan, beni korumanız gerekmez. Kardeşim burada ihtiyaç yok size, oraya gidin...

— Burada ne arıyorsunuz? Size ihtiyacımız yok burada. Asker, bana mi sığınıyor, vazife mi yapacak?..

— Arkadaşlar, durumu görün. Bugün Türk devleti eşkiyanın işgali altındadır. Eşkiyanın başı hükümettedir. Türk devletini 5 Haziran'da kurtaracağız. Çocuk katillerinden kurtaracağız. Türkiye'ye barış getireceğiz.

— Kumandan ben buradan ayrılacağım, ama sizden teminat isteyeceğim. Eşkiyaya teslim etmeyeceksiniz burayı. Asker oraya gidin, oradan geliyorlar.

(Bu arada, bir grup komandonun yeniden miting alanına doğru saldırdığı görülüyor).

Hükümetin başı eşkiya ile işbirliği yapınca bu işler düzelmir mi? Bu eşkiya, eşkiyaya kulluk eden ne kadar memur, ne kadar kaymakam varsa 5 Haziran'dan sonra fitil fitil burnundan getireceğiz.

— Sevgili arkadaşlarım bu, «titre ve kendine dön» diyenler Amerika karşısında tir-tir titrerken, haşhaş ekimini başlatan, Kıbrıs'a özgürlük getiren CHP, Türkiye'ye barışı da getirecek

— Sevgili Şiran'lılar, sizinle kıvanç duydum, kadınlarımızla, çocuklarımızla kıvanç duydum. Sandık başında da böyle olacaksınız seçim günü.

— Bu ortamda sizi daha fazla tutmak istemiyorum.

Yalnız, kumandan teminat istiyorum. Ben buradan teminat almadan gitmem. Kumandan buraya gelsin, bu halkı koruyacağına teminat versin. Başka türlü buradan gitmeyeceğim. Devlete, devlet gücünü, görevini hatırlatacağım. Türk devletinin gücü vardır, var olacaktır. Bu eşkiyayı kovmadan ben buradan gitmeyeceğim. Jandarma bu eşkiyayı kovmadan ben buradan gitmeyeceğim. Devlete görevini hatırlatacağım.

— Bizim de arabamızın camları kırık

— Jandarma komutanı, teminat istiyorum. Başka türlü buradan gitmem.

— Bu Şiran'ın kaymakamı nerededir? Şiran.. Sıkılmıyor musunuz? Vatandaşa taş atılırken, cam arkasından bakıyorsunuz. Devleti arıyorum. Kaymakamı göreve çağırıyorum. Halkın canı teminat altına alınmadan ben gitmem buradan. Türk ordusu adına söz almadan buradan gitmem. Halkın canını koruyacak mısınız, korumayacak mısınız? Kumandanı istiyorum. Kaymakam yok. Yapmayın arkadaşlar. Bu tür söz istemem...

(Bu arada kahrolsun Kaymakam sloganları duyuluyor).

— Kaymakam neredeyse gelsin buraya. 5 Haziran'dan sonra yaşatmam böyle devlet memurunu. Halkın güvenliğini sağlayacak birisini arıyorum devlet adına. Yok mu adam? Şu kadınlardan utanmaz mısın?

(Bu arada Kaymakamın Belediye hoparlöründen şu sözleri duyuluyor)

«— Muhterem misafirlerimiz, demokrasinin gereği olarak bütün partilerimiz bu toplantılarını yapacaktır. Karşı partideki arkadaşların bunu anlayışla karşılamaları demokrasi, hukuk devletinin gereklerine riayetler.»

(Ecevit konuşuyor)

— Sayın Kaymakam, bu lafları bırakın. Hepimizin arabası taşlarla paramparça. Siz lütfen bana teminat verin.

(Kaymakam konuşuyor)

«— Devletin güvenlik kuvvetleri, toplantıyı sabote etmeye kalkışan veya buna engel olmaya kalkışan bütün güçler güvenlik kuvvetleri tarafından toplantı sahası dışına çıkarılacaktır. Buna karşılık toplantıya katılan arkadaşlarımız da bu huzur ve sükunetin sağlanmasında bize yardımcı olacaklarını bilhassa taşlı ve silahlı saldırganlardan sakınmalarını önemle rica ederim.»

(Ecevit konuşuyor)

— Teşekkür ederim, Kaymakam bey. Suçlu yakalandı mı, yakalanmadı mı, öğrenmek istiyorum. Sayın Savcı nerede? Ben burada it'in kurdun yıktığı devleti kurmadan gitmeyeceğim.

(Kaymakam konuşuyor)

«— Her türlü suçlu hiçbir fark gözetilmeden adaletin pençesine teslim edilecektir.»

(Ecevit konuşuyor)

— Teşekkür ederim, bu sözünüzü takip edeceğim, sayın Kaymakam!

(CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit daha sonra halka hitaben)

— Sizden ricam, ben ayrıldıktan sonra kimse taşkınlık etmesin, 5 Haziran günü gücünüzü göstereceksiniz. Sağ olun kadınlar..»

CHP liderinin orta Anadolu ve Doğu gezileri dur-

madan olaylı geçiyordu. Olaylardan yılmayan Bülent Ecevit, gezilerini sürdürüyordu. Erzincan'da da CHP liderlerine komandolar ateş açtılar. On komando gözaltına alındı. Sivas ve Erzincan'da konuşan CHP lideri şu konulara değindi:

HALKI CEPHELERE BÖLÜYORLAR!

«Ezelden beri sömürgecilerin de sömürücülerin de yöntemi bölmektir. «Böl ve yönet» kuralını uyguladılar. Gerçekte «Böl ve sömür» demektir bu...

Ülkemizde sömürü düzenini sürdürmek isteyenler, halkın hakça bir düzen kurmağa kararlı olduğunu görünce, bir süredir bu yöntemi, bu kuralı uygulamaya başladılar. Halkımızı cephelere bölmeğe kalkıştılar, ırkçı sağ ile onun gizli ajanı olan sarı sol, halkımızı kafatasına göre bölerek, millî birliğimizi bozmağa uğraşıyorlar.

Dindar geçinen bazı sömürücüler, mezhep ayrılıklarını körükleyerek müslüman halkımızı bölmek ve kendi içinde çatışmaya sürüklemek istiyorlar.

Liberal geçinen bazı sömürücülerle onların çıkar bekliliğini yapan faşistler işçilerimizi bölerek güçsüzleştirmek ve birbirine kırdırmak için tertipler hazırlıyorlar.

Bölünmeyi, çatışmayı, bir okulda, bir sınıfta okuyan gençlerimizin, çocuklarımızın arasına kadar sokmağa çalışıyorlar. Bunu başaramadıkları yerlerde, üniversitelere, okullara, yurtlara dışardan sızmalar ve saldırılar düzenliyorlar.

Halkımızı bölerek sömürebilmek isteyenler, iki yılda yaklaşık 150 gencimizi çocuğumuzu öldürttüler. Onların kışkırttıkları çatışmalarda binlerce gencimiz çocuğumuz yaralandı. Onbinlerce gencimiz, çocuğumuz üniversitelere, okullara, eğitim enstitülerine gidemez durumda bırakıldı.

Yer yer parti binalarına, öğretmen derneklerine, çarşılar saldırıldı.

Yer yer kanlı mezhep kavgaları çıkarıldı.

Çağımızda düşmanımı bile yapamayacağı bu kötülük. İleri kendi yurttaşlarına, dindarlarına reva görenler, hiç sıklıkla bütün dünyaya haklarını kabul ettiriyorlar. Öne sürebiliyorlar.

1974'de Cumhuriyet Halk Partisi 9 ay hükümetin başında kalmıştı. Tek bir gencimiz çocuğumuz sokaklarda, okullarda, yurtlarda öldürülmedi o dokuz aylık dönemde... Tek bir ilde, kentte, köyde mezhep kavgası olmadı. Her düşünceden, her inançta her yaşta yurttaşlarımız barış ve kardeşlik içinde yaşadılar.

Türkiye'deki millî birliğe, bütün dünya imreniyordu o dönemde. O millî birliğin sağlandığı güçle, Türk milleti bütün dünyaya haklarını kabul ettiriyordu.

5 Haziran günü Cumhuriyet Halk Partisinde birleşen oylar, milletimizi kendi içinde yeniden barıştırtıp birleştirecektir.

5 Haziran'dan sonra Cumhuriyet Halk Partisinin kuracağı halk iktidarında, her mezhepten yurttaşımız, her düşünceden gencimiz, her sendikadan işçimiz, halkın mutluluğu ve refahı için, Türkiye'nin gelişmesi için Türk milletinin dünyada yeniden güçlenmesi için elele vereceklerdir.

5 Hazirandan sonra insanca ve hakça bir düzenin akgünleri batmayan bir güneş gibi doğacaktır ülkemizde...

Doğu gezisinden Başkente dönen CHP lideri olaylar hakkında bir basın toplantısı düzenledi. Olayların gelişimini ve akışını CHP lideri şöyle anlattı:

SALDIRILAR, SALDIRILAR!..

«Niksar'da, Şiran'da, Erzincan'da karşılaştığımız olayları çok yadırgamadım.

Öyle bir dönemde yaşıyoruz ki, bazı hükümet partilerinin işbirliği yaptığı, kışkırttığı, koruduğu eşkiya, başkentin ortasında üniversiteleri yurtları, liseleri, ortaokulları basabiliyor, gençleri çocukları öldürebiliyor, duraklarda bekleyen yurttaşları makinalı tabancayla tarıyabiliyorlar. Yine başkentte geceleri devlet dairelerinde bu eşkiya atış talimleri yapıyor.

Büyük kentlerde, saldırıya uğrayıp yaralandıkları için hastaneye kaldırılanların ziyaretçileri bile hastane koridorlarında vurulup öldürülüyor. Erzurum'da oldu biliyorsunuz.

Hastane koridorunda vurulup öldürülen yurttaşın cenaze törenine katılanlara da ateş açılıyor. Cenaze törenlerinde bile insanlar öldürülüyor.

Başkentte ve büyük kentlerde bunlar olurken, benim, ana muhalefet partisi başkanı olarak saldırıya uğramam çok doğal bir şey, büyük yerleşme merkezlerinde buna güçleri yetmiyor. Fakat işsiz, ihmal edilmiş, ihmalin de ötesinde yasa dışı güçler tarafından işgal edilmiş yurt köşelerinde bize karşı da pusu kurup cinayet kastıyla saldırılar düzenlemeyi deniyorlar.

«KAÇINACAK DEĞİLİM»

Böyle tehlikelerle karşılaşabilirim diye, yurdumun ihmal ve işgal edilmiş yörelerine gitmekten kaçınacak değilim. Yurttaşlarım hangi tehlikeler içinde yaşıyorsa, ben de o tehlikelerin içindeyim ve içinde olacağım.

Başbakan benim devlete sığındığımı söylüyor. Kendisi gibi, eşkiyaya sığınacak değilim. Elbette gerekirse ve bulabildiğim yerde devlete sığınırım. Ama Tokat'ın Niksar'ında, Gümüşhane'nin Şiran'ında ve, daha acısı, büyük bir kent olan Erzincan'da, istesem de sığınacak bir devlet yoktu. Ben oralarda devleti kendim sığınmak için aramadım, halkı emanet etmek için devleti aradım, fakat ne yazık ki bulamadım.

Bir gazete de Şiran'da benim kaymakamlığa sığındığımı yazmış. Şiran'da kaymakamlığın adı bile yok. Şiran'da saldırganlarla işbirliği yapan belediyenin küçük bir odasına sığınmış bir kaymakam var sadece... Onu da hoparlörden uzun uzadıya çağrıda bulunup görevini hatırlattıktan sonra zar zor bulabildim.

Kaymakam odasına, kendim için değil, yaralanıp sokak ortasında kalanları hastaneye göndermek üzere bir helikopter aramak üzere telefon etmek için gittim. Bunun için erişecek makam buluncaya kadar da akşam oldu helikopter gelmedi. Yaralı yurttaşlar, silahlı eşkiyanın arasından geçirilerek, ciple, bozuk dağ yollarından hastaneye gönderilebildi.

AP'NİN DURUMU

Adalet Partisinin de durumu yürekler acısı. Kendi başına varlığını sürdüremeyen bu parti, o yörelerde, tümünden Milliyetçi Hareket Partisine sığınmış. Bir sığınır parti durumuna gelmiş. Bazı dükkân camekânlarına Adalet Partisiyle, Milliyetçi Hareket Partisinin kâğıt bayrakları yan yana yapıştırılmış. Adalet Partili bir bakan, Erbaa'da hemşerileriyle sohbet toplantısını, ancak Milliyetçi Hareket Partisi lokasında düzenleyebiliyor. Bunun için Adalet Partisi İlçe Başkanlığının yayınladığı duyuruyu gözlerimizle gördük.

Adalet Partisiyle Milliyetçi Hareket Partisi yöneticilerinin, «Bir Genel Başkan Kelkit vadisinde ne arıyor, niçin oralara gidiyor» yollu demeçlerini, satışmalarını hayretle okudum.

Yetiştirdiğim kadar yurdumun her köşesine gitmek benim görevim. Bugünkü iktidarın sadece halkı baskı altına almak için gittiği, o ihmal edilmiş, unutulmuş yöreler ve benzerleri, bizim, iktidara gelince öncelikle hizmet götürceğimiz yerler. Verimli toprakları, gümr ormanları, zengin madenleri, bol akarsuları bulunan Kelkit vadisinin böylesine yoksul, yolsuz, ırsız, fabrikasız bırakılmış ve göçe mahkûm edilmiş olması devletimiz için bir yüz karasıdır.

SON TÜRK DEVLETİ

Demokrasi ve halk düşmanlarının, «son Türk devleti» dedikleri Türkiye Cumhuriyetini yıkmaya oralarından başladıkları ve bunda bir hayli başarı da sağladıkları anlaşılıyor. Kızgınlıkları, oyunlarını ortaya çıkardığımızdan ve bir ölçüde de bozduğumuzdandır.

Devletin işlemez duruma getirildiği o yörelerde, devleti bir ölçüde olsun işler duruma getirmeden bir yere kıpırdamıyacağımı saatlerce haykırdım. Bizi dinleyen yurttaşlarımız da, beraber gittiğimiz arkadaşlarımız da, ben de, devlet gücü etkinliğini bir ölçüde olsun duyurmayla ve bizden sonra yine terkedilmiş olarak kalacak halkın can güvenliğini sağlamağa başlamadan ayrılmadık.

Taşlarından da, silâhlarından da kaçmadık ve kaçmayacağız. Eşkiyadan kaçarak devlet ve demokrasi yaşılamaz.

Niksar'da devlet onurunu ve halkın canını korumağa çalışsan, sadece, bizimle birlikte gelmiş bir kahraman jandarma binbaşısıyla yanındaki bir munga kahraman asker ve bir de yapayalnız bırakılmış yürekli bir Savcı vardı. Şiran'da da hukuk devletine sahip çıkmak için çarpınan bir genç savcıdan başka tek görevli bulamadık.

Gerek Niksar'da, gerek Şiran'da sorumlu devlet makamlarına telefonla ulaşabilmek için bile saatlerce uğraşmak zorunda kaldı.

«DEVLETE ERİŞİLEMEZKEN»

Ana Muhalefet Partisinin Başkanı saldırıya uğradı. İki yerden telefonla bile devlete erişmezken, o gözden ırak yerlerde yaşayan yurttaşlarımızın ne durumunda bi-

rakıldıklarını, nasıl tehlikeler ve baskılar altında tutulduklarını tahmin etmek zor olmasa gerektir.

Çocuk yaşındaki gençleri taşla sopayla donatıp sokaklara süren bazı okul yöneticileri eşkiya ile işbirliği içinde olan veya eşkiyaya boyun eğip devlet sorumluluklarını unutan mülki âmirler ve emniyet görevlileri derhal görevlerinden alınıp, haklarında gerekli idari işlem yapılmadıkça, Türkiye'de bir demokratik hukuk devletin var olduğuna ve Anayasanın, yasaların yürürlükte olduğuna, o yöreler halkını inandırma olanağı yoktur.

Beni asıl Erzincan gibi bir büyük merkezde karıştırdığım durum çok şaşırttı. Devlet gücü, sokakları doluracak kadar boldu Erzincan'da... Fakat acz içindeydi. Bir takım emniyet görevlileri göz göre göre bizi ve birlikle deliştirdiğimiz gazetecileri aldatmaya kalkışıyorlardı. Ülkü Ocağı İkinci Başkanının yakalandığını, yarıbaşımızda telsizden dinleyerek bize bildiren emniyet görevlisi, bir saat sonra, «Öyle bir şey söylemedim, duymadım» diyebiliyordu. Valiyi aradığımda «Vali Erzincan'da değil» diyordu bir başka emniyet görevlisi... «Vali Muavinini arayın» dediğimde, elinde telsiz taşıyan aynı emniyet görevlisi, «Vilâyetle telsiz bağlantımız yok» diyordu. Sonra gidip bir kaç yüz metre ötede makamında buldum Valiyi...

«SORUMLU YOKTU»

Yine şaşırtıcı bir olay, Niksar'daki saldırının ertesi günü gittiğimiz Şiran'da, jandarmaların başında bir subay bile bulundurulmayışı idi. Üzerimize taşlar kurşunlar yağarken bir saat otobüsün üstünden komutana seslendim. Ses çıkmadı. Meğer birliklere komuta eden bir sorumlu da yokmuş. Birlikler olaylara tamamen seyirci kaldılar. Hatta kaçtılar. Bir kısmı da, bir ara, beni dinleyen yurttaşlarımla, üstünde bulunduğum otobüsün arasına sığındılar, meydanı eşkiyaya büsbütün boş bıraktılar. O sırada bütün taşıtlar tahrip edildi.

Oysa, başlarında görevini bilen bir komutan bulunduğu vakit, Türk askerinin, Türk jandarmasının görevini ne büyük cesaretle ve başarıyla yaptığını birçok yerde görmüştüm. Nitekim, dediğim gibi, Niksar'da bir binbaşı ile bir munga askeri, Şiran'da başsız bırakılmış yüz jandarmadan çok daha etkili oldu.

Sivas'ın uğradığımız beş ilçesinde ve merkezinde de, görevlerini dürüstçe yapan bir vali ve emniyet görevlileri bulunduğu için tek bir olay çıkmadı. Hem de, bizim önümüzden bazı kıskırtıcılar Sivas'a da gittikleri halde olay çıkmadı.

Erzincan çıkışında bir ara saldırganları püskürtmek için ileri atılan bir jandarma birliğini başlarındaki başçavuşun göğüslerinden iterek durdurduğunu hayretle gördük. Bütün gazeteciler bu olaya tanık oldular.

Erzincan çıkışında vurulanlar yerlere seriliyordu. Polise ve jandarmaya, insanlık adına yaralıları alıp karıştırdığı hastaneye götürmelerini hatırlattım. Yerlerinden bile kıpırdamadılar. Çünkü âmirleri görev yapmalarına engel oluyordu.

Erzincan'da, «Ülkücü» denenenlerin tabelası bulunan binadan üstümüze taşlar atılır, ateş edilirken, emniyet görevlilerini harekete geçirebilmek için, dakikalarca

haykırp sesini yitirdim. Bugün de gazetelerde, ülkü ocakları genel başkanının, Erzincan'da şubeleri bulunmadığına dair demecini okudum. Gördüğümüz tabelâ herhalde serap değildi. Erzincan Ülkü Ocakları ikinci başkanının adını da, bizzat emniyet telsizinden ve emniyet görevlilerinden duymuştum.

SARI SOL

Bugünün ilginç bir gelişmesi de, iktidar yakını bir gazetenin «Sarı Sol» dediğim bazı kışkırtıcı ajanlara çatıldığı için beni eleştirmesi. Bu eleştiri, «Sarı Sol»un bazı hükümet partilerince yönetildiği yolunda kanımı büsbütün kuvvetlendirdi.

Bütün CHP örgütünü, bu, kışkırtıcı ajanlara karşı her yerde uyardım ve uyarıyorum. Toplantılarımıza sızdırılmak istenen bu kışkırtıcı ajanlara karşı devletin hiçbir yerde tedbir aldığını görmedim. Onlar da faşist saldırganlar kadar himaye altındadırlar. Onlara karşı da gereken tedbiri, demokratik hukuk kuralları içinde almağa devam edeceğiz. Gizli örgüt filmlerinde seyrettiğimiz çirkin oyunların tuzağına düşmeyeceğiz.

Sonuç olarak şu izlenimimi de belirtmek isterim.

İki yıldır devlet parasıyla tutulmuş uşakları kullanarak parti toplantıları düzenleyen Adalet Partisi, son haftalarda ilkin bizi yasal toplantılarımızı yapmaktan ala koymak istedi. Yüksek Seçim Kurulu'na bu toplantıların yasaklanması için başvurdu, hak ettiği cevabı aldı. Şimdi de anlaşılan, devleti çökerttikleri yerlerde, bizi pusuya düşürerek, toplantılarımızı fillen engellemek istiyorlar. Böylece 5 Haziran seçimlerini eşkiyanın baskısı altında yaptırmak istiyorlar. Bu yöntemlerle bizi de halkımızı da yıldıramayacaklardır.

Bize yöneltilen saldırılardan sonra Erzincan'ın, Sivas'ın meydanlarında, Sivas'ın ilçelerinde, gece yarısı Ankara'nın sokaklarında toplanan kadınlı erkekli büyük ve görkemli halk toplulukları, Türk halkının eşkiyadan korkup yılacak tabiatla olmadığını bir kez daha gösterdi.

Halka güveniyoruz, hakka güveniyoruz, adalete güveniyoruz. Bütün zorbalıklara karşı, devletimizi eşkiyanın elinden kurtaracağız. 5 Haziran'da Türk ulusu, kayıtsız şartsız egemenliğini bir kez daha ortaya koyacaktır.»

1 MAYIS KANLI OLAYI

Disk'in 1 Mayıs'ta kutladığı İşçi Bayramında İstanbul'da 34 yurttaşımız ölmüştü. Olayların bir tertip olduğu açıktı. Ancak bu tertibi açık olarak Ecevit'ten başkası dile getiremezdi. İzmir mitinginde de böyle bir tertibin yapılacağı yaygın haberler arasındaydı. Buna rağmen Ecevit İzmir CHP mitingini yaptı ve orada konuştu. Bu konuşmanın bir özelliği de Ecevit'in 1 Mayıs İstanbul olayları hakkında bilgi vereceğini açıklaması idi. Çünkü Ecevit bu olaylar münasebetiyle Cumhurbaşkanı ile görüşmüş ve bazı bilgiler vermişti. Bu bilgilerin neler olduğu açıklanmamıştı. Ecevit bu bilgileri İzmir mitinginde açıklayacağını söylemişti. Bu bakımdan İzmir mitinginin ayrı bir önemi vardı.

Korkusuzca ve büyük kalabalıkların katıldığı İzmir mitinginde CHP lideri, içinde açıklamalar da bulunan şu konuşmayı yaptı:

«Ülkemizde iki yıldır sürdürülen şiddet eylemleri, seçim yaklaştıkça yoğunlaştı ve çok kaygı verici boyutlara ulaştı.

Özellikle 1 Mayıs günü İstanbul'da Taksim alanında çıkarılan olay bir kırmın hareketidir, eski deyimimle bir katliamdır. Türk demokrasi tarihinde bu kadar ağır bir olaya rastlanmamıştır.

Kırmının hedefi olan işçi kuruluşuyla üyeleri eğer serinkanlı davranmamış, yasalara kesinkes bağlı kalmamış olsalardı, bu olay, bütün yurdu saracak ve demokrasimizi yakıp yıkacak bir yangının başlangıcı olabilirdi.

1 Mayıs kırmının ilk provası, bir süre önce Ankara'da Tandoğan Alanında bazı meslek kuruluşlarının yasal toplantısına karşı yapılmıştı. Tertipçiler, o ilk deneyi geliştirerek, 1 Mayıs günü İstanbul'un Taksim alanında, bir iç savaş kışkırtıcı boyutlarına ulaştırmışlardır.

Boyutları değişik olmakla birlikte yöntemleri birbirine çok benzeyen bu iki olayda, araç olarak «Sol» görüntülü bir takım sorumsuz topluluklar kullanılmış olsa bile, asıl tertipçilerin onlar olabileceğini sanmıyorum. Eğer bir avuç sorumsuz maceracı Tandoğan ve Taksim olaylarını kendi başlarına düzenleyip işin içinden sıyrılabilirlerse, Türkiye'de 1 evlet kalmadığı yargısına varmak gerekirdi. Ben, Devlet içinde yer almakla beraber, hiç değilse Devlet gücünden kaynaklanmakla beraber, demokratik hukuk devletinin denetim alanı dışında kalan bazı örgütlerin, bu olaylarda başlıca etken olduğu ve Hükümetin iki kanadına da, gereken önlemleri alacak yerde, bu örgütlerden yararlanarak istediği kanınsındayım.

Böyle örgütlerin ve tertiplerin kesin kanıtları 12 Mart döneminde ortaya çıkmıştı. Şimdi, seçim yaklaştıkça, bu kanıtlar daha büyük ve daha tehlikeli boyutlarla ve biçimlerle gözler önüne seriliyor.

İki buçuk yıldır ülkemizde sürdürülen ve gitgide yoğunlaşan şiddet eylemlerinin, siyasal saldırıların ve cinayetlerin şimdiye kadar Türkiye'yi bir iç savaşa veya dikta rejimine sürükleyememiş olmasının başlıca nedenleri, ülkemizin en büyük Partisi olan CHP'nin kendi hedef olduğu saldırılar ve kışkırtmalar karşısında bile barışçı yollardan ve demokratik hukuk devleti kurallarından ayrılmamış olmasıdır; kendi dışımızdaki sol veya ilerici kuruluşlardan çoğunun da giderek artan ölçüde bu kurallara uygun davranmalarıdır; ve hepsinden önemlisi, demokrasiyi yaşatmaya kararlı olan halkımızın, seçimlerden sonra CHP'yi barış ve düzen sağlayabilecek bir güçle iktidara getirmeğe kararlı olarak, şimdilik yüreğine taş basıp, olana-bitene ve evlât acılarına katlanmasıdır.

KOMÜNİZMİ ÖNLEMEK

Bütün bu tertiplerin, eylemlerin, cinayetlerin ve nihayet Taksim kırmının ardındaki amaç nedir?.

Görünürdeki amaç Türkiye'de komünizmi önlemektir.

Oysa bu amaca, yıllardır Türkiye'de kullanılan araçlarla ve uygulanan yöntemlerle varılamaz. Komünizm baskıyla, silâhla, şiddetle önlenemez. Hele yasal solun karşısına yasal olmayan aşırı ve taşkın sözde «sol» gruplar çıkararak, sol grupların içinde kışkırtıcı ajanlar kullanılarak hiç önlenemez komünizm. Taktik ve hile olarak oluşturulan ve özel Devlet koruyuculundan yararlandırılan bu aşırı ve taşkın sol gruplar, günün birinde, kendilerini kışkırtıp kullananlar için bile en büyük tehlike ve baş belâsı durumuna gelirler. Kışkırtıcı ajan kullanmak da çok akılsızca bir yöntemdir.

Komünizm bu tür yöntemlerle değil, özgürlükle, sosyal adaletle ve akılla önlenir.

1974'de CHP yine kavgalı bir dönemde, toplumu bölen derin kırgınlıklar döneminde, dokuz aylığına bir Hükümetin başındaydı. Ülkemizde en geniş özgürlük o dokuz aylık dönemde vardı; henüz Anayasa doğrultusunda düzen değişikliği için adımlar atılamamakla birlikte, bütün dünyayı sarsıcı ağır bir ekonomik bunalıma karşın, yine o dokuz aylık dönemde, gelir dağılımı bakımından ülkemizde adalet sağlayıcı ileri adımlar atılmıştı, ve komünizmin etkinleşmesi de, iç kargaşalıklar da, baskıyla, silâhla şiddetle değil, özgürlükle, sosyal adaletle ve akılla önlenmişti.

İki buçuk yıldır siyegelen ve seçim yaklaştıkça tırmanmaya dönüşen şiddet eylemlerinin, siyasal cinayetlerin ve nihayet kırım hareketlerinin görünürdeki amacının komünizmi önlemek olduğunu söyledim.

Belki perde ardındaki tertipçilerden bazıları için amaç gerçekten budur. Çok akılsızca ve geçersiz biçimde de olsa, o amaç uğrunda bu yöntemlere baş vuranlar bulunabilir.

Fakat bazı siyasal çevrelerle bazı çıkar çevreleri için bu amacın ardında başka bir niyet de bulunmakta. O da CHP'nin tek başına iktidar olmasını önlemektir.

CHP — AP KOALİSYONU

Artık hiç bir gücün, Adalet Partisini tek başına iktidara getiremeyeceği belli olmuştur. O yüzden, hiç değilse CHP'nin tek başına iktidara gelmesini önlemek istemektedirler. Bunu önleyerek bazı çıkar çevrelerinin gölgesinde ve güldümünde bir CHP — AP koalisyonu hayal etmektedirler.

Şunu İzmir'den bütün açıklığı ve kesinliği ile herkese ve bütün dünyaya ilân ederim ki, görünür gelecekte hövle bir hayal gerçekleşemez.

Çünkü bunca olup bitenden sonra, hele AP yönetimi gençlerimizin çocuklarımızın kanlarına giren ellerden arınmadıkça ve AP özgürlüklü demokrasiyi bütün kurallarıyla içine sindirip benimsemedikçe, Parlamento matematiği gerektirse bile, biz, AP ile koalisyon kuramayız, kuramayız. Kurarsak, kendi kendimize, halka, demokrasiye ve Devlete ihanet etmiş oluruz.

Biz ancak geçici bir seçim hükümetinde AP ile veya başka bazı sağ partilerle bir araya gelmeyi kabul edebiliriz, fakat onu da başkaları kabul etmediler. Çünkü seçimlere ancak yürütecekleri gizli tertiplerle ve kırımlarla gitmek istiyorlardı.

CHP'nin tek başına iktidara gelmesini önleme çabaları her yönüyle gerçekçilikten uzaktır. Çünkü ne kadar baskı yapılırsa yapılsın, hangi tertipler tezgâhlansın tezgâhlansın, Türk halkı CHP'yi iktidara getirmeğe karardır. Halkın bu kararlılığı karşısında her önlem etkisiz kalmağa mahkûmdur. Üstelik iki partinin nasıl olsa bir araya gelmesi olanaksızdır.

Bu durumda, eğer CHP'nin tek başına iktidara gelmesi kesin olmasaydı. Adalet Partisinin tek başına iktidara gelmesi hayal bile edilemeyeceğine göre, ancak, son 27 aylık koalisyonu benzer çağ dışı bir ucube kurabilirdi. O zaman da Türk halkının iki buçuk yıldır çektiği acılar artarak süre, Türkiye büsbütün karanlıklara, kargaşalığa ve çağ dışına sürüklenirdi ve Türk devleti içerde yurttaşlara, dışarda dostlarına ve komşularına güven veremiyen, hiç bir uluslararası sorunun çözemiyen, gelişmesini sağlıklı bir yönde hızlandıramayan ve günlük döviz gereksinmesi için dünyaya avuç açıp ödünler dağıtan bir ülke durumunda kalırdı. Komünizm de, ulusal birliği ve ülke bütünlüğünü sarsıcı akımlar da asıl o zaman ciddi bir tehlikeye dönüşürdü.

Fakat bu olasılık da söz konusu değildir. Çünkü, ne yapılırsa yapılsın, CHP tek başına iktidara gelecektir.

Seçimlerin öne alınacağı belli olup da CHP yasal seçim toplantılarına başladığından beri izlenen yöntemler çok ilginçtir:

Toplantılarımızda Türk halkının ilgisi, coşkusu ve kararlılığı görülür görülmez, AP, bu toplantıları önlemek için Yüksek Seçim Kuruluna başvurmuştur. Fakat hak ettiği ve yasalar gereği olan red cevabını almıştır. CHP toplantılarını sürdürmüştür.

SALDIRILAR

Büyük toplantılarımızda olay çıkartmağa güçleri yetmediği için, yer yer, Vize'de olduğu gibi toplantıdan önce veya Düzce'de olduğu gibi, toplantımızdan sonra, olay çıkartılmıştır. O sırada Vize'de bir partili arkadaşımız Adalet Partili militanlarca öldürülmüştür, Düzce'de Gençlik Kolları yöneticilerimiz yaralanmıştır.

Daha sonra ülkenin ıssız ve ırak yörelerindeki toplantılarımıza karşı taşlı-silâhlı saldırılar düzenlenmiştir.

Bu eylemlerin ve yıldırma girişimlerinin her birinden sonra, cesur ve demokrasiyi yaşatmaya kararlı Türk halkının, kadınlarıyla, gençleriyle, yetişkinleri ve yaşlıları ile, toplantılarımıza daha büyük bir ilgi ve coşku ile geldiği, zalimlere, kendini güvenenlerin güller yüzölölüğü ve barışçılığı ile karşılık verdiği görülünce, samurunu, bizim büyük toplantılarımızı doğrudan önleme hayalleri de yıkılmıştır.

Onun üzerine dolaylı yollara baş vurmağa karar verdikleri anlaşılıyor: CHP'nin değil, fakat CHP'ye seçimde destek olacaklarını açıklayan bazı yasal halk kuruluşlarının yasal toplantılarını bastırmak, o toplantılara gelen halkın gözünü kırımalarla korkutmak ve CHP yi seçime doğru ve seçim günü yalnızlaştırmak!..

Bu hayalleri ve tertipleri de boşunadır. Çünkü C. H.P., kendi dışındaki kuruluşlardan değil, o kuruluşların bazısında da çoğunluğu oluşturan kendi yandaşları

yurttaşlardan güç almaktadır. Tek tek analardan, babalardan, gençlerden, tek tek işçilerden köylülerden ve hakça bir düzen isteyen, barış özleyen yurttaşlardan güç almaktadır.

CHP iktidarının gerçekleştireceği sağlıklı demokratik ortamda, kışkırtmalardan arınmış ortamda, üyelerinin çoğunluğu zaten bizim doğrultumuzda oluşan kuruluşlar da kimsenin kuşkusu olmasın ki, gerçek doğrultularını ve yerlerini bulacaklardır.

Taksim kırımının, seçimlerde CHP'yi destekleyecek kuruluşları yıldırmak ve CHP'yi yalnızlaştırmak için başvurulmuş bir tertip olduğuna hükmetmek için kâhın olmak gerekmez. Bazı şağcı gazetelerin bir süredir yaptıkları yayınları, hele 1 Mayıs sabahı ve ondan sonra yayımladıkları bazı yazıları incelemek yeter. Niyetlerini bu yazılarda açık açık söylüyorlar. Bu yazılardan pek çoğu, niyet açıklaması ve suç itirafı niteliğindedir. Taksim olayına «solun sola saldırısı» görüntüsünü vermek tertibinde araç olarak kullanılan bir takım sahte sol grupların, olaylardan önce yayınlanmış suç niteliğindeki tehditleri de adeta kendi kendilerini ihbar niteliğini taşımaktadır. Savcılıkların bu açık belgeler üzerinde de önemle duracaklarını umarım.

Bu arada şunu da bir kez daha belirtmek istiyorum: CHP, kendi doğrultusundan saptırılmaz. Ülke-mizde demokrasiyi yaşatmak isteyen kuruluşlardan hiç birinin partimize yönelen desteği, doğrultumuzdan verilmiş bir ödünün karşılığı değildir. Bizden kimse de böyle bir ödün istememiştir. Biz neyse oyuz ve o kalacağız ve inanıyoruz ki iktidara gelip halkın özlediği ve Anayasasının gerektirdiği hakça düzeni kurmağa başladığımızda da, bugün bizim doğrultumuzdan ayrı bir yönde gibi görülen kuruluşlardan bir çoğu, şimdi olduğunundan çok daha büyük ölçüde bizim doğrultumuzdan etkileneceklerdir. Fakat, bizim iktidarımızda bu, baskıyla, zorbalıkla değil, inandırarak sağlanacaktır. Belki o kuruluşları seçime kadar bazı belâlardan bir ölçüde olsun sakınmaya yararlı olur diye bunları söylüyorum.

CHP DIŞINDAKİ KURULUŞLAR

Bizim kendi dışımızdaki bazı kuruluşların haklarına sahip çıkışımız, düşüncelerde veya doğrultuda anlaşıl-mayan veya uzlaşmaya vardığımızdan değildir. Hiçbir kuruluşla, böyle bir uzlaşma veya anlaşma aramak üzere girişimde bile bulunmamışızdır. CHP Türkiye'nin en eski ve en güçlü siyasal kuruluşudur. Muhalefette de iktidarda da hiçbir kuruluş bu partiyi kendi ardından sürükleyemez. Bize yön veren, sadece kendi ilke-lerimize, aklımıza ve halkımıza. Şiddet eylemlerine kalkışmaması, Anayasa dışı yöntemlere başvurmaması ve Devletin bütünlüğünü ve bağımsızlığını tehdit etme-mesi koşuluyla, biz, en sağcı kuruluşların bile haklarına gereğinde sahip çıkarız. Bu, bizim demokrasi, özgürlük ve hak eşitliği anlayışımızın gereğidir.

Bazı hükümet kanatları ve o kanatların yandaşı olan yayın organları şiddet eylemcisi sağcı kuruluşların iki buçuk yıldır süregelen ve halkta nefret uyandıran saldırılarını, cinayetlerini dengelemek ve sorumluluğu bir ölçüde olsun üstüne de kaydırabilmek amacıyla,

şimdi, yeni bir taktiği açığa vuruyorlar: Resmi himaye altında serbestçe çalışabilen ve suç işleyebilen bazı sahte sol grupların marifetlerini ele alarak, «Solun sola saldırdığı», bütün kavganın sol kesimde olduğu izlenimini yaratmaya uğraşıyorlar. Zaman zaman bir çok ülkede uygulanan bu ipliği pazara çıkmış taktikle, bilinçli Türk halkı kandırılmaz. Kaldı ki ortada saldıran varsa, ister sağcı ister solcu olsun, onun sonuçlanması ve cezalandırılması gerekir. Bir kaç hafta önce Ankara'nın Tandoğan Alanında veya 1 Mayıs günü İstanbul'un Taksim Alanında olduğu gibi kimseye zarar vermeksizin yasal toplantısı yaparken saldırıya uğrayanlar suçlanacak, saldırganlar adeta mazur gösterilecek olursa, işin içinde bir tertip olduğu büsbütün sırtır.

Sahte solun ve bölücü akımların, yer yer bazı CHP toplantılarında sahneye koymak istedikleri tertiplere, devlet seyirci kalırken CHP tek başına etkisiz kılmaktadır.

Muhalefetteyken bile bunu başarabilen Cumhuriyet Halk Partisi, iktidara geldiğinde, demokratik hukuk devleti kurallarından ayrılmaksızın, bu türlü tertipleri ve eylemleri bütün yurttan önleyebilecek güçtedir.

YILGINLIK

Sağın veya sahte solun âlet olarak kullanıldığı bir takım tertiplerle ve kırımlarla bazı kuruluşların bir sü-re için bir ölçüde etkisizleştirilebileceği belki düşünülebilir. Ama Türk halkı etkisizleştirilemez. Türk halkı seçim günü oylarını namusu gibi, seçim sandıklarını vatani gibi korumaktan caydırılmaz, yıldırılmaz. Çünkü aklı başında her yurttaşımız bilir ki yılgınlığa kapılıp sandık başına gitmemek veya oylarına sahip çıkmamak, seçimden sonra çok daha ağır ızdırapları, felâketleri, evlât acılarını davet etmek olur; analar babalar için çocuklarını feda etmek, tüm yurttaşlarımız için canlarını ve demokrasiyi tehlikeye atmak, canilere meydanı boş bırakmak olur.

Halk ve CHP bu tertipleri bozacaktır. Hem cesaretleriyle hem de akılla bozacaklardır bu tertipleri... Cesaret tek çaredir, çünkü korkunun ecele yararı yoktur. Cesaret de ancak akılla birlikte değer taşır.

HALK—POLİS

O arada başka bazı tuzaklardan da sakınmak gerekir. Halkla polis karşı karşıya getirilmek isteniyor. Halk da polis de bu oyuna gelmemelidir. Bazı sızmalara karşın, Türk polisinin büyük çoğunluğuyla, ne kadar iyi niyetli olduğunu ve kendini halkın bir parçası olarak gördüğünü, görmek istediğini çok iyi biliyorum. Bir çok yerde bunun açık belirtilerini görüyorum. Hatta Türkiye'de iki buçuk yıldır kışkırtılan kargaşalıktan ve şiddet eylemlerinden en çok polisin ızdırap çektiğine inanıyorum. Çünkü bu olaylarda polis genellikle iki ateş arasında kalmakta ve genellikle haksız yere kötü gözle görülmektedir. Polis bundan tedirgindir.

Polis, kendisini tuzağa düşürmek isteyenler karşısında, adalete güvenerek ve 5 Hazirandan sonra bütün

haksızlıkların düzeltileneğine güvenerek, demokratik hukuk devleti kurallarına bağlı kalabilmek için her çabayı göstermelidir.

Öte yandan, bağımsız yargı organları, ülkemizde demokratik hukuk devletinin başta gelen güvencesi olduklarını bilerek, suçluları, ister sağcı olsun ister solcu veya sahte solcu olsun, cana kıymağa kalkışan herkesi ve onları kışkırtıp kullanan perde ardındaki tertipçileri bir an önce ortaya çıkarmalıdır.

YARGI ORGANLARI

Eğer yargı, içinde bulunduğumuz aşamada hızlı işlerse ve özellikle Taksim olaylarının ve Şiran —Niksar —Erzincan olaylarının görünürdeki ve asıl perde ardındaki sorumluları ve suçluları bir an önce ortaya çıkarılırsa ve kamuoyuna açıklanırsa, bunun caydırıcı ve topluma huzur getirici etkisi çok büyük olacaktır.

Bunların da üstünde, Sayın Cumhurbaşkanı, iyi niyetlerine inandığım Sayın Adalet Bakanıyla İçişleri Bakanına ve Milli Güvenlik Kurulunun yine iyi niyetlerine inandığım Hükümet dışı üyelerine bir görev düşmektedir: 12 Mart döneminde açık belirtileri ortaya çıkmış olan ve şimdi de kendini belli etmeğe başlayan, Devlet içinde devlet olmak isteyen bazı örgütler ve güçler gün yitirmeksizin kontrol altına alınmalıdır. Biz kısa Hükümet dönemimizde bunu başarabilmistik. Fakat şimdi Hükümetin iki kanadı, o örgütleri ve güçleri kontrol altına almağa çalışacak yerde, onlardan yararlanma çabası içinde görünüyorlar.

O nedenledir ki bu görevi, doğrudan doğruya bugünkü Hükümete değil, fakat başka Devlet yetkililerine ve Hükümetin iki bağımsız üyesine hatırlatıyorum.

Bu konuda bildiklerimi ve sezdiklerimi dün daha ayrıntılı olarak, Sayın Cumhurbaşkanı sundum.»

DÜZEN DEĞİŞİKLİĞİ

Ecevit, Demirel'in kalesi olan Isparta ve Antalya'da CHP'nin önerdiği düzen değişikliği üzerinde durdu ve geniş açıklamalar yaptı. Bu konuda şunları söylüyordu:

«Ülkemizde düzen değişikliği hem Anayasa gereğidir hem de ekonomik gelişmenin ve toplumsal değişimin gereğidir.

Biz düzen değişikliğinden söz ettikçe, Adalet Partisi yöneticileri, Anayasa ve rejimi değiştirmek istediklerini öne sürerler.

Oysa Anayasayı da rejimi de boğınmeyenler ve değiştirmek isteyen, Anayasamızdaki öngörülen özgürlükleri Türk Ulusu için fazla bulup daraltmak, yetkileri aşırı ölçüde siyasal iktidarı elinde toplamak, böylece demokrasiyi sınırlayıp yozlaştırmak isteyen, kendileridir.

Yıllardan beri AP, programında ve seçim bildirgesinde, eline fırsat geçince, Anayasayı bu yönde değiştireceğini ilân eder. Nitekim 12 Mart döneminde demokrasinin bir ölçüde askıya alınmasını, parlamentonun baskı altına alınmasını, Anayasa ve rejim değişikliği için fırsat olarak değerlendirmek istemiştir, AP. An-

cak CHP'nin karşı çıkmasıyla bu istekler bir ölçüde engellenebilmiştir.

Biz iktidara gelince gerçekleştirmeye başlayacağımız düzen değişikliği, Anayasa doğrultusunda ve Anayasamızın tüm kurallarına daha çok işlerlik kazandıracak nitelikte olacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisinin kuracağı insanca ve hakça düzende:

● Ekonomi daha hızlı büyüyecektir, gelişme hızlanacaktır;

● Bir yandan gelişme hızlandırılırken bir yandan da gelişme nimetlerinin toplumda ve ülkede adaletle bölüşülmesi sağlanacaktır;

● Demokrasi daha çok gerçeklik kazanacaktır.

Kısacası bir yandan somun daha hızlı büyüyecektir, bir yandan da somunun dillimleri adaletle bölüşülecektir. Ekonomik güçle birlikte siyasal güç de topluma adaletle yayılacaktır.

Türkiye'nin kaynakları buna yeter mi diye sorulabilir?

CHP'nin kuracağı düzende hem kaynaklar gürleşecektir, hem de daha verimli değerlendirilecektir.

KÖYLÜNÜN EMEĞİ

Bugüne kadar süregelen düzende, köylü tarlayı sürer, toprağa aln terini döker, büyük zahmetlerle tarım ürünlerini yetiştirir; fakat onun hakkı olan gelir büyük ölçüde başkalarına gider. Aracılara, tefecilere gider.

Onlar da köylünün sırtından sağladıkları haksız geliri genellikle üretken alanlara, fabrikalara yatırmazlar. Buna gerek duymazlar. Çünkü Türkiye'nin düzeninde, fabrika kurmaksızın, üretken alanlara yatırım yapmaksızın, ülkenin gelişmesine hiçbir katkıda bulunmaksızın kolay ve bol kazanç sağlama olanakları vardır.

Bu yüzden hem sanayi yatırımları düşük kalmaktadır, hem de tarımsal üretim yeterince artmamaktadır. Çünkü bugünkü düzende, çoğu ancak yılda 1500-1600 lira kredi alabilen ve ürünü genellikle çok düşük düzeyde değerlendirebilen köylünün verim artırıcı yatırımlar yapmağa gücü yetmemektedir.

Türkiye'nin düzeninde, bir traktör aracı, traktörü yapandan daha çok kazanır. Demir çelik, çimento karborsacıları bunları üretenlerden daha yüksek ve daha kolay kâr sağlarlar.

Parasını toprağa, arsaya gömenler, atölyeye, makhaya yatırımlardan daha çok kârlı çıkarlar.

Bankalar ve kredi sistemi de bu türlü ölü yatırımları, parasız yatırımları kolaylaştırır ve destekler.

Yiyecek mallarının istifçiliği bile bankalardan alınan avanslarla yapılır ülkemizde...

Orman köylümüz ormanın kahrını çeker, hapislerde yatar. Fakat orman ürünleri onun elinden çıktıktan sonra, yerine ve türüne göre, on kat - yirmi kat değer kazanır.

CHP işte bu durumlara son vermek üzere düzeni değiştirecektir.

Ekonomiye katkıda bulunmaksızın veya halkı sömürerek kazanç sağlama yollarını tıkayacaktır.

KOOPERATİFLER

Köylüler güçlü ve demokratik kooperatiflere kavuşacaklardır. Şimdiye kadar köylüyü sömürenlere verilen krediler, üretimi arttırıcı, verimi yükseltici yatırımlar yapan çiftçilere, köylülere yöneltilenlerdir. Köylüler araçlarını - gereçlerini, kooperatifleri yoluyla aracısız, dolayısıyla daha ucuz alabileceklerdir. Ürünlerini aracısız pazarlayabileceklerdir.

Toprak dağılımının adaletsiz olduğu bölgelerde, yörelerde topraksız veya az topraklı köylüye yeterli toprak sağlanacaktır. Devlet yatırımlarıyla sulama hızla yaygınlaştırılacaktır.

Köykentler düzeniyle köyler değil, köylülerin gücü birleşecektir.

Örneğin herkesin ayrı ayrı traktör almasına, biçer-döğer almasına ve kiralamasına gerek kalmıyacaktır. Herkes kendi toprağının sahibi olacaktır ama bazı araçları kooperatifler yoluyla daha ucuza kullanabileceklerdir. Yalnız varlıklı çiftçiler değil, tüm köylüler malkınal tarıma geçebileceklerdir.

Ormanları devletle birlikte köylülerin kooperatifleri yönetecek ve ormanların geliri orman köylülerine kalacaktır. Orman ürünlerini işleyip değerlendirecek fabrikaları da, Devlet yardımıyla ve yeterli krediyle, orman köylülerinin kooperatifleri kurabileceklerdir.

Böylelikle orman köylüleri kısa sürede hakları olan refaha erişecekleri gibi, ormanları da şimdiye kadar Devletin koruyabileceğinden çok daha iyi koruyabilecek ve geliştirebileceklerdir, aynı zamanda sanayiinin gelişmesine katkıda bulunabileceklerdir.

Kısacası, kuracağımız düzende, köylülerin hem tarımdan veya ormancılıktan, hayvancılıktan, hem de sanayiden gelirleri artacaktır.

KÖYKENTLER

Tarım ve sanayi kuruluşları köykentte toplanmayacak, belli bir köy grubu içindeki bütün köylere dengeli olarak dağılacaktır. Ancak kooperatif merkezi, banka şubesi hastahane veya poliklinik, lise, halk eğitim merkezi, soğuk hava deposu, silo, makina bakım atölyesi gibi ortak kuruluşlar köylülerin seçecekleri merkezi bir yerde kurulacak olan köykentte toplanacaktır. Köylü gençler, filmler ve yazışma yoluyla köykentlerde yüksek öğrenim görebileceklerdir.

Her köyde şimdi ne varsa fazlasıyla olacaktır. Her köyün okulu, sağlık ocağı, köykent olanaklarından yararlanılarak daha kolay gelişecektir. Cami yapmama Devlet yardım edecektir. Tarlada veya fabrikada çalışan anneler için köylerde çocuk yuvaları kurulacaktır.

Köylü aileleri dağılmadan bölünmeden, köylerinde evlerinde yaşayabileceklerdir. Köylüler göçe zorlanmak şöve dursun, bozuk düzende hızlanarak süregelen göç, bizim kuracağımız düzende sona erecektir.

Tabii, isteyen, yine gidip kente yerleşebilecektir. Ama isteyen de köyünde kalarak refaha ve kentlerin,

uygarlığın bütün nimetlerine kavuşacaktır.

Kentleşme ve sınılaşma köylünün ayağına gelecektir.

Gelişme köylüden başlayacak, sınılaşma köye kadar erişecektir.

Gelirleri hızla artacak olan kooperatiflerle bağlantılı olarak bütün köylüler, işçiler gibi sosyal sigortalara kavuşacaklardır. Yalnız geliri veya bakacak kimsesi olmayan yaşlılar değil, geliri veya bakacak kimsesi olsun olmasın tüm köylüler ve tüm yurttaşlar emekli aylığı alabileceklerdir. Sağlık, sakatlık, analık sigortaları olacaktır. Ayrıca kötü ürün yıllarında geçimleri sağlamak üzere tarım sigortası kurulacaktır.

Giderek, işçiler gibi köylüler de sosyal sigortalardan konut kredisi alabilecekler ve evlerini güzelleştirebileceklerdir.

Böylece, kırsal alanda, kaynaklar daha verimli kullanılacak, daha hızlı artacaktır ve gelir hızla dağılacaktır. Köylerden içeri sömürü girmeyecektir. Sömür hem daha hızlı büyüyecek, hem de adaletle bölüşülecektir.

Köylünün boynu ağanın da tefecinin de bankanın da Devletin de önünde eğik olmayacaktır.

Köylünün ekonomik gücüyle birlikte özgürlüğü ve siyasal gücü de artacağından, aynı zamanda demokrasimiz daha çok gerçeklik kazanacaktır.

ESNAF VE SANATKÂR

CHP'nin kuracağı düzende esnaf ve sanatkâr güçlü kooperatif örgütlerine kavuşacaktır.

Yürürlükteki esnaf ve sanatkâr yasasını 1964'de CHP çıkarmıştı.

Bu kez, tek başına iktidara geldiğinde, CHP, esnaf ve sanatkârı çok daha ileri haklara ve refaha kavuşturacaktır.

Esnaf ve sanatkârlar kendi meslek odalarını kurabileceklerdir. Büyük sermayenin baskısı altında ezilmekten kurtulabileceklerdir. Taşınmaz mal karşılığı göstermeksizin yeterli kredi alarak işlerini büyütebilecekler, teknolojilerini yenileştirebileceklerdir.

Üretici kooperatifleriyle esnafın kuracağı güçlü toptancı kooperatifleri aracısız işbirliği yapabileceği için, hem üreticiyle esnaf daha çok kazanacaktır, hem de kentlerdeki tüketici halk kendi gereksinimlerini daha ucuza karşılayabileceklerdir.

Büyük mağazacılığın başladığı veya gerekli olduğu yerlerde, Devlet, öncelikle esnafın bir araya gelerek bunları kurabilmelerini destekleyecektir.

Bir sanatkârın sanatı, altın bileziği, teknolojideki gelişmeyle ve üretimdeki sınılaşmayla geçersiz duruma geldikçe, Devlet, sanatkârların da yeni üretim biçimlerine yönelmelerini veya aralarında birleşip fabrikalar kurabilmelerini kolaylaştıracaktır.

Yine teknolojideki değişim nedeniyle bir süre için işsiz kalabilecek olan sanatkârlar işsizlik sigortasından yararlanabileceklerdir.

Türk işçilerine en ileri demokratik çalışma haklarını o arada özgür sendikacılık, toplu sözleşme ve grev haklarını tanımış olan CHP, yaklaşan iktidarında, işçileri daha da güçlendirecektir.

Kusurlarından veya suçlarından ötürü kıdem tazminatı haklarını yitirmelerini önleyecektir.

Devlet fabrikalarında, maden işletmelerinde yönetim yetkisi, bu kuruluşlarda çalışanların olacaktır. Bu kuruluşların verimliliği ve kazancı yükseldikçe hem devletin ve milletin, hem de çalışanların geliri yükselmış olacaktır. İşçiler, toplu sözleşme dışında, bu yoldan da gelirlerini yükseltebileceklerdir.

Devlet kesiminde çalışanlar partizanlık baskısından tümüyle kurtulacaklardır.

ADALETLİ DAĞILIM

Bu çözümlerle de hem gelişme hızlanacak, hem gelir dağılımında adalet sağlanacaktır. Hem somun daha hızlı büyüyecek, hem de adaletle bölüşülecektir. Demokrasimiz daha çok güçlenecektir.

Özel kesimin ve devlet kesiminin dışında oluşturulacak halk kesimi çevresinde işçiler, köylüler kamu görevlileri, esnaf ve sanatkarlar ortak yatırımlara özendirilecektir. Güven içinde bir araya gelebilmeleri ve plan doğrultusunda üretken yatırımlar yapabilmeleri, için geniş devlet desteğinden ve yeterli krediden yararlanabilmeleri sağlanacaktır.

Halk kesiminde sermayenin belli ellerde yoğunlaşması önlenerek ve halkın kuracağı fabrikalarda çalışanlar da bu kuruluşlara ortak olabileceklerdir.

Bütün bu düzenlemelerle halk, çalışırken de kendi kendini yönetmiş, demokrasi, günlük çalışma yaşamına kadar girmiş olacaktır.

Halk daha çok kendi bölgesinde —yöresinde yatırım yapmak isteyeceği için yatırımların, sanayiın yurda dengeli dağılımı sağlanacaktır.

Kıscacı, CHP'nin kuracağı düzende, halkın geliri hızla yükselecektir, yükselen gelirinden tasarruf yapabilme olanağı artacaktır. Bu tasarruflar üretken alanlara yönelecektir.

Böylece ülkenin ve halkın refahı birlikte artacaktır.

Ekonomi de halk da güçlenecektir. Halkın güçlenmesiyle demokrasimiz de daha çok gerçeklik kazanacaktır.

Özel girişim, vurgunla sömürüyle kazanç sağlama olanağını yitirecektir, ama plan doğrultusunda üretken alanlara, özellikle sanayie yatırım yapan özel girişimciler, şimdiye kadar bulamadıkları huzuru ve güvenliği, CHP'nin kuracağı düzende bulabileceklerdir.

Aşırı kâr sağlıyamayacaklardır, ama halkın refahı artıp satın alma gücü yükseleceği için, özel kesim sanayicileri de sürümden kazanacaklardır.

İşçiler hem halk kesimi çevresinde ortaklaşa fabrika sahibi olacakları hem de devlet işletmelerinin yetkilileri ve sorumluları durumunda bulunacakları için, ekonomik sorunlara ve gelir sorununa her yönden bacaklardır. Öylelikle çalışma barışı kendiliğinden ve en demokratik en sağlıklı, en adaletli yoldan sağlanmış olacaktır.

TOPLUMSAL BARIŞ

Sömürü kapıları kapanınca, halkı bölerek sömüre-

bilmek isteyenlerin kışkırttıkları kavgalar da sona erecektir. Topluma barış gelecektir.

Belli kişiler değil, tümüyle halk kalkınacaktır. Çok daha hızlı kalkınacaktır.

Belli bölgelerle yöreler değil, tümüyle ülke gelişecektir. Daha hızlı gelişecektir.

Ekonomik güç devlette de değil, bir avuç ayrıcalıklı kişiye de değil, tümüyle halkta toplanacağı için halk güçlenecektir. Halk güçlendikçe demokrasimiz güçlenecektir.

Mülkiyet kalkmıyacak, fakat adaletle yaygınlaşacaktır.

Böylece Cumhuriyet Halk Partisi'nin kuracağı düzende, Türkiye, sömürü düzenini sürdürmek isteyenlerin iddia ettikleri gibi, komünizme kaymak şöyle dursun, ülkemizde komünizmin kaynağı kurutulacaktır. Kavgasız - baskısız önlenilecektir komünizm. Faşist eğilimler de bir daha baş veremeyecektir, cana kıyamıyacak. Tür ülkemizde...

Ülkemiz tümüyle birden gelişeceği için de, bozuk düzende körüklenen bölücü akımlar etkinliğini tümüyle yitirecektir, ülke bütünlüğü ve ulusal birlik en sağlam güvencelere kavuşacaktır.

Halk daha güçlü, demokrasimiz daha güçlü, Türkiye'miz daha güçlü olacaktır.

Ana çizgileriyle anlattığımız Demokratik Sol düzen anlayışımızı küçümseyen, soldan sapma gibi göstermek isteyen bazı kimseler olduğunu biliyorum.

Fakat inanıyorum ki öylelerinden pekçoğu, kuracağımız düzenin getireceği, huzur, özgürlük, barış ve sosyal adalet ortamında, giderek Demokratik Sol çizgiye yöneleceklerdir.

Biz, özgürlükle bağdaşmayan kalkınma ve sosyal adalet sağlama yollarını benimseyemeyiz.

Hem somunu daha hızlı büyüteceğiz ve hakça bölüştüreceğiz, hem de en ileri ölçüde özgürlükçü demokrasiyi gerçekleştireceğiz ülkemizde...

«HESAP SORACAĞIZ!»

Ecevit, Adana konuşmasında hesap sorulacağını bir kez daha söyledi. Özellikle Süleyman Demirel'in durumuna değinerek «Savcıların alamadığı Süleyman Demirel'in ifadesini millet 5 Haziran'da alacaktır. 1 Mavis olaylarında suçüstü yakalananların neden adaletin karşısına çıkarılmadıklarının hesabını biz soracağız.» dedi. Hesap sorma meselesini ayrıntıları ile şöyle anlattı:

«1974'de hükümetten ayrılırken barış ve birlik içinde bir Türkiye bırakmıştık. Şimdi kardeş kavgalarıyla bölünmüş, siyasal cinayetlerden ve evlat acısından yasa gömülmüş bir Türkiye var.

1974'de döviz dolu bir Hazine bırakmıştık. Şimdi ithalat karşılıklarını ödeyemeyen, yabancı bankalara karşılıksız çekler gönderen, tarihinin en ağır dış borç yükü altına giren ve artık en ağır koşullarla bile borç bulmakta zorluk çeken bir Türkiye var.

1974'de dünyadaki ağır ekonomik bunalıma karşın biz fiyat artışlarını 4-5 ayda durdurmuştuk ve başta köylüler işçiler olmak üzere tüm çalışanların gelirlerini fiyatlardan çok daha hızlı yükselterek halkı refah yoluna çıkarmıştık. Oysa iki yıldır dünyada fiyat artışları

yavaşlarken Türkiye'de hızlanıyor. Halkın yaşam düzeyi sürekli düşüyor.

1974'de, haklı davalarını, isteklerini bütün dünyaya kabul ettiren bir Türkiye vardı. Güçlü ve saygın bir Türkiye vardı. Oysa iki buçuk yıla yakın süredir Türkiye'de hiçbir ulusal hakkımızı savunamayan, yabancılar karşısında sızlanıp yakmaktan öte birşey yapamayan, ulusal savunma gücümüzü günden güne azaltan bir hükümet var.

HALKIN İKTİDARI

5 Haziran seçimleriyle Cumhuriyet Halk Partisi tek başına iktidar olacaktır. Halkın iktidarı olacaktır. Sömürüye de, sömürü düzenini sürdürmek isteyenlerin kışkırttıkları kavgalara da son verecektir. Ulusal Birliğimiz yeniden canlanacaktır. Toplum yeniden barışa, huzura, güvenliğe kavuşacaktır. Ekonomimiz de savunmanız da güçlendirilerek, Türkiye dışa bağımlılıktan kurtarılacaktır. 5 Haziran seçimlerinden sonra yabancılar önünde sızlanıp yakınan bir hükümet yerine, 1974 de olduğu gibi, Türkiye'nin haklı davalarını bütün dünyaya kabul ettirebilen bir hükümet kurulacaktır.

5 Haziran seçimlerinden sonra kurulacak Cumhuriyet Halk Partisi hükümeti, demokratik hukuk devletine işlerlik kazandıracaktır. Dürüst kamu görevlilerine yapılan tüm haksızlıkları giderecektir. Devletimiz, vurgun düzeni savunucularının ve zalimlerin kamu görevlileri arasına yerleştirdikleri ajanlardan veya kapıkullarından arındırılacaktır.

Bazılarının sandığı kadar güç olmayacaktır bu... İyiniyetli bir Adalet Bakanı, birkaç hafta içinde Bakanlığında birçok haksızlıkları giderebilmiş, bu Bakanlığa daha sağlıklı bir görünüm kazandırmayı başarabilmiştir. Yine iyi niyetli bir İçişleri Bakanı, can güvenliği ve seçim güvenliği bakımından hayati önem taşıyan bu Bakanlık, bütün zorluklarına karşın, demokratik hukuk devletine daha yararlı biçimde çalıştırmağa başlayabilmiştir.

Pekçok kamu görevlisinin devlete ve halka gönül huzuruyla hizmet edebileceği bir demokratik ortamı nasıl özlemle beklediğini, Türkiye'nin pekçok yerinde ve başkentte görüyorum.

Onun için yurttaşlarımızdan bir dileğim şudur: Dürüstlükten ve demokratik hukuk devletine bağlılıktan ayrılmamak için direnen gerçek kamu görevlilerine manevi güç katmalısınız, gerçek kamu görevlilerini kapıkullarından ve zalimlerden ayrı tutmalısınız. Gerçek ve dürüst kamu görevlileri, halktan alacakları güçle, seçime kadar demokratik hukuk devletine işlerlik kazandırabilmek için büyük hizmetler yapabilirler.»

Ecevit, Eskişehir konuşmasında da şu konulara değiniyordu:

KOALİSYON ORTAKLARI

«Cumhuriyet Halk Partisinin 1974'de hükümet ortaklığını neden yedi aydan çok sürdürmediği, herhalde, ortağımızın içyüzü ortaya çıktıktan, daha iyi anlaşılmalıdır.

Adalet Partisiyle Milli Selâmet Partisi, vurgun ve sömürü düzeninin siyaset alanındaki temsilcileridir. Milliyetçi Hareket Partisi de, vurguncuların silâhlı koruyucusu.

Başbakanla, yakınlarıyla ilgili yolsuzluk iddialarının üstüne, Milli Selâmet Partisi'nin neden yürüyemediği, son günlerde ortaya çıkan olaylarla aydınlığa kavuşmuş olmalıdır.

Her iki parti de, halka maneviyat telkin ederken, kendi yakınlarına ve yandaşlarına maddi çıkar sağlama çabasındadırlar. Aralarındaki kavga, bir ganimet paylaşma kavgasıdır.

Her iki parti de ahlaktan söz eder. Oysa sömürüyle ahlak bir arada olamaz

Cumhuriyet Halk Partisi sömürüye son veren hakça bir düzen kuracaktır. Halkımızın sağlam ahlak anlayışına uygun bir yönetim ancak o zaman gerçekleşecektir ülkemizde...

Biz «faiz haramdır» deyip devlette işi olanları haraca kesenlerle de «hür teşebbüs» deyip, vurgun hürriyeti uğruna demokratik hürriyetleri kısımağa kalkışanlarla da bir olamayız.

Türkiye'deki kanlı olayların kaynağını kurutacağız, sürekli barış getireceğiz topluma...

Türkiye'nin geri kalmasının da nedeni sömürü düzenidir. Biz sömürüye son vererek, hızlı ve sağlıklı gelişme sürecini başlatacağız ülkemizde...

Şimdiye kadar vurguncuya, karaborsacıya, aracıya, tefeciye sunulan kaynaklar, Cumhuriyet Halk Partisi'nin kuracağı düzende üretken yatırımlar yapacak olanlara, tarımda verimi arttırmak, sanayi toplumuna geçişi hızlandırıcı fabrikalar kurmak isteyenlere sunulacaktır. Devlet desteğinden ve banka kredilerinden, ancak, bu amaçla güçlerini birleştirecek halk toplulukları yararlanacaktır: Çağdaş teknolojiye yönelmek, büyük işletmeciliğe geçmek isteyen esnaf ve sanatkarlar yararlanacaktır ve gerçek sanayiciler yararlanacaktır.

Şimdiye kadar Türk köylüsü, savaş oldu mu en önde giderdi, barış zamanıysa en geride bırakılırdı. Cumhuriyet Halk Partisinin başlatacağı hakça gelişme döneminde, köylü barışta da en önde gidecektir. Gelişme köylüden başlayacak ve sanayileşme köylere kadar ulaşacaktır.»

ÇAY VE FINDIK ÜRETİCİSİ

Bülent Ecevit, Trabzon konuşmasında çay ve fındık sorununa da değinerek özetle şunları söylemiştir:

«Cephe hükümeti, dışarıya borçlarını ödeyemediği ve Türk devletinin saygınlığını sarstığı gibi, içerde de yurttaşlara yükümlülüklerini yerine getirmemekte ve halkın devlete güvenini sarsmaktadır.

Bunun en belirgin örneği bu yıl çayda görülebilir.

Yasaya göre yaş çay yaprağı fiyatlarının engeç 30 Nisana kadar açıklanması gerekir. Bugün Mayısın 15'i. Hâlâ fiyatlar açıklanmadı. Çayla ilgili ekonomik kurul da Bakanlar Kurulu da toplanamadı.

Başbakan seçim kampanyasını Londra'da açma olanağını buldu. Fakat günü çoktan gelip geçtiği halde, Demirel hükümeti Doğu Karadenizde çay kampanyasını açmadı.

Bundan hükümetin üreticiye ilgisizliği kadar, hükümet ortaklarımızın aralarındaki pazarlıklar ve anlaşmazlıklar da etken olmaktadır. Hükümetin yetersizliğinin ve sorumsuzluğunun cezası üreticiye çekilmektedir.

Fakat hükümet partileri de seçimde cezalarını göreceklidir.

Bozuk düzenin en etkin olduğu alanlardan biri fındıktır. Türkiye dünya fındık piyasasına egemen olabilir. cık durumda bulunduğu halde, fındık ihracatına büyük ölçüde tüccarlar yürütür. O yüzden bu olanak gereğince değerlendirilemez; devlet de üretici de zararlı çıkar.

Cumhuriyet Halk Partisinin kuracağı düzende, Fiskobirlik gerçek bir demokratik kooperatif yapısına kavuşturulacaktır. Bütün ihracatı, kooperatif yoluyla, doğrudan doğruya üretici halk yapabilecektir. Yeterli kredi desteği sağlanarak üreticiler tefeciye ve aracıya muhtaç olmaktan kurtarılacaktır. Yine yeterli devlet ve kredi desteğiyle, fındık ürünleri sanayiini doğrudan doğruya üretici halk kurabilecektir. Böylece üreticinin fındık üretiminden ve ihracatından da sanayiden de geliri büyük ölçüde artacaktır.

1974 yılında dünya ekonomisindeki ağır ekonomik bunalıma karşın, Cumhuriyet Halk Partisi, her alanda olduğu gibi fındık ve çayda da olağanüstü fiyat artışları sağlamıştı.

Cumhuriyet Halk Partisi iktidara tek başına geldiğinde, üretici, her alanda olduğu gibi, çayda ve fındıkta da devleti bütün olanaklarıyla kendi yanında bulacaktır.»

Daha önce Süleyman Demirel, CHP'nin İsmet Paşa'dan bu yana kalesi sayılan Malatya'ya gelmiş, üniversiteyi açmıştı. Ecevit'in Malatya gezisi, Demirel'e cevap vermek içindi. İsmet Paşa'nın anılarını da kapsamı içine alan Malatya konuşmasında Ecevit şunları söyledi:

DEMOKRASİNİN KURALLARINA UYMAK

«Huzurunuzda, büyük insan, sevgili hemşerinizi İsmet İnönü'yü şükran duygularıyla ve Allah'dan rahmet dileyerek anıyorum.

Onun Türk ulusuna sayısız hizmetlerinden en değerlisi, demokrasiyi kurmuş olmasıdır.

İnönü, demokrasinin kurallarına uymak bakımından da bütün siyaset adamlarına örnek olması gereken davranışını ömrü boyunca sürdürmüştür. İnönü'nün bu örnek davranışının en önemli unsurları şunlardır:

① Millet iradesine boyun eğmek ve millet istediğinde iktidarı bırakabilmek,

② İktidara gelmek için demokrasi ve uygarlık dışı yöntemlere başvurmaktan kaçınmak,

③ Muhalefetteyken de devletin ve demokrasinin sorumluluğunu bilincinde taşıyabilmek...

Çağımızda gelişme sürecindeki ülkeler arasında, çeyrek yüzyıldır demokrasiyi sürekli yaşatabilmiş tek ülke Türkiye'dir. Bunda, Türk halkının özgürlükçü karakteri ve özgüveniyle birlikte, Atatürk'ün demokrasi için hazırladığı sağlam zemin ve İnönü'nün demokrasi kurallarına uymadaki örnek davranışı başlıca etkindir.

Bu davranış, Cumhuriyet Halk Partisinin her zaman yol göstericisi olmuştur ve olacaktır.

HALK HAREKETİ

İki yıldır, Cephe Hükümetinin devleti de demokrasiyi de yıkmak için gösterdiği bütün çabalara, başvurduğu, bütün tertiplere karşın, ülkemizde devletin ayakta kalabilmesine, demokrasinin yaşayabilmesine ve seçim yolunu açık tutabilmesine en büyük katkı, halkla birlikte Cumhuriyet Halk Partisinden gelmiştir.

Demokrasi, Atatürk'ün kurtuluş savaşıyla birlikte başlattığı halk hareketinin ve kurduğu Cumhuriyetin doğal uzantısıdır.

1920 yılında, kurtuluş savaşının başlarında ve cumhuriyetten üç yıl önce, Atatürk, Büyük Millet Meclisi-ne şunları söylüyordu:

«İdareyi halka teslim etmek için çalışalım. O zaman bütün müşkilâtın bertaraf olacağına kaniyim.»

Bu sözlerin iki kelimeyle özeti halk iktidarındır

1920'lerde, yeni bir devletin kuruluşu için daha ilk adımları atarken, Atatürk bu amaca yöneliyordu. Bu amaca doğru ilerlerken birinci aşama cumhuriyet, ikinci aşama demokrasi olmuştur. Üçüncü aşama da halk iktidarı olacaktır.

Çünkü 5 Haziran'dan sonra gerçekleştireceğimiz insanca ve hakça düzenle ekonomik ve siyasal gücü kendinde toplayacak olan halk, ileride, hükümetler ve hükümetleri oluşturan partiler değiştikçe de o gücü kendinde tutacaktır.

Halkı köleleştiren komünizmin de faşizmin de kapıları bir daha zorlanamıyacak biçimde kapanacaktır, demokrasimiz sarsıntılardan kurtulacaktır, sömürücülerin veya demokrasi düşmanlarının kışkırttığı kavgalar sona ererek topluma sürekli barış gelecektir.

5 Haziran'dan sonra devlet yönetimini çok ağır koşullarla devralacağımızı biliyorum. Kardeş kavgalarıyla bölünmüş bir toplum, dövizleri boşalıp vadesi gelen dış borç senetleriyle dolmuş bir hazine, yatırımlar duralmış, iki buçuk yıldır bütün uluslararası sorunları, kördüğüm olmuş bir Türkiye devralacağız.

Bazı iyiniyetli kimseler,

— Bunca ağır sorunun altından nasıl kalkacağız-nız, bunca güçlüğü nasıl aşacağız, diye soruyorlar. Onlara Atatürk'ün 57 yıl önceki sözleriyle karşılık veriyorum:

— İdare halka teslim edilince bütün müşkilat bertaraf olacaktır, bütün güçlükler aşılabilecektir.

Atatürk en çetin koşullar altında kurtuluş savaşını başlatırken ve 1923'te cumhuriyeti kurarken, halka güveniyordu.

İnönü, İkinci Dünya Savaşından sonra demokrasiyi kurarken halka güveniyordu.

Biz de güçlükleri göğüslerken halka güveniyoruz, halka güveneceğiz. Bütün engelleri halka güç katarak ve halktan güç alarak aşacağız.

Türkiye'nin bozuk düzeninde, ekonomik sıkıntılardan kurtulma çabalarının bedeli genellikle halka ödetilmiştir. Fakat o yüzden halk da ulusal ekonomimiz de güçsüz kalmıştır. Biz 1974'te, dünya çok ağır bir ekonomik bunalım döneminden geçerken, bunun tam tersini yaptık. Başta köylüler ve işçiler olmak üzere halkın hakkını gözeterek ve refah düzeyini yükselterek, Türk ekonomisini bunalımdan esenliğe çıkarmayı başardık.

Yine öyle yapacağız.

Şimdiye kadar, ekonomik sıkıntılar bahane edilerek genellikle halka kemer sıkıştırıldı. Fakat biz, halka değil, halkı sömürerek semirenlere kemer sıkıtracağız.»

DIŞ BORÇ YÜKÜ

Kars'da AP'nin ülkeyi borç içine soktuğunu ve bunun ancak iki bin yılında ödenebileceğini söyleyen Bülent Ecevit, ekonomik sorunlar ve partisinin ekonomi politikası üzerinde durdu. Bu konuda şu aydınlatıcı bilgileri verdi:

«5 Haziran seçimleriyle iktidara gelecek olan Cumhuriyet Halk Partisi, insanlar arasında da bölgeler arasında da adalet sağlayacaktır. Böylece halk çoğunluğu yoksulluktan kurtulacağı gibi, ekonomik gelişmemiz de hızlandırılmış olacaktır. Çünkü Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun şimdiye kadar ihmal edilen yeraltı ve yerüstü kaynakları gereğince değerlendirilirse, hem bu bölgenin hem de tümüyle Türkiye'nin ekonomisi güçlenir.

İktidara geldiğimizde bütün dövizleri tükenmiş ve tarihinin en ağır dış borç yükü altına girmiş bir Türkiye bulacağız.

Cephe hükümetinin sorumsuz ve savurgan tutumu yüzünden, Türkiye, artık, kurulmaya başlamış fabrikaları için dışardan makina getirtemez, yurt dışındaki temsilcilerinin aylıklarını bile ödeyemez duruma düşmüştür. Cumhuriyet Halk Partisi, iktidarda, öncelikle bu sorunu çözme zorunluluğu ile karşı karşıya gelecektir.

Bu soruna ve Türkiye'nin genel gelişme sorununa, bir yandan uzun vadeli bir yandan da kısa vadeli çözümlerle yaklaşacağız.

KISA VADELİ ÇÖZÜMLER

Uzun vadeli çözümler, adı üstünde, birkaç yıl sonra somut sonuçlarını vermeye başlayacak çözümlerdir. Oysa Türkiye, değil birkaç yıl, birkaç ay bile bekleyebilecek durumda değildir. Eğer ekonomimizin birkaç aylık yakıtı kalmış olsaydı, Adalet Partisi genel seçimleri dört ay öne almak istemezdi.

Onun için, uzun vadeli çözümleri ertelemeksizin ve aksatmaksızın kısa vadeli çözümleri de hızlandırmak zorundayız. Bunu yaparken, demokratik sol bir parti olarak, aynı zamanda sosyal adaleti de sağlamak zorundayız.

Başvuracağımız kısa vadeli çözümlerden biri, hayvancılık hızla geliştirmektir. Tek çözüm bu değildir elbette. Fakat ilk çözümlerden biridir. Çünkü Türkiye, biraz çaba göstermekle, halkın beslenme düzeyini ve hayvancılık yapanların gelirini yükseltebilir. Hem de canlı hayvan veya hayvan ürünleri ihracatından büyük döviz geliri sağlayabilir. Bu alanda, döviz gerektirmeyen, düşük maliyetli ve çabuk gerçekleştirilecek yatırımlarla ve düzenlemelerle kısa sürede çok olumlu sonuçlar alınabilir. Böylelikle, geçimi geniş ölçüde hayvancılığa dayalı olan Doğu ve Güneydoğu Anadolu halkı da hızla kalkınmaya başlayacaktır.

Bazı Ortadoğu ülkelerinin uzak yerlerden aldıkları hayvanlar bizim hayvancılık bölgelerimizden geçerek o ülkelere ulaştırılıyor. Bu, şimdiye kadar Türk ekonomisini yönetenler açısından utanç verici bir durumdur. Türkiye'nin bozuk düzeni, en sade ve en eski ekonomik faaliyet olan hayvancılığın bile üstesinden gelememektedir.

Hayvancılık için taban fiyat saptanmasına ve özendirici destekleme alımlarına bile, ancak, 1974'de, Cumhuriyet Halk Partisinin kısa hükümet döneminde başlanmıştır.

Elbette bir ülke, hatta bir bölge, sadece hayvancılıkla kalkınmaz. Fakat hayvancılığın geliştirilmesi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu için, başka alanlarda da yapılacak atılımların sıçrama tahtası yerine geçebilir. Bölge halkı, hayvancılıktan sağlayacağı yüksek gelirle ve devlet desteğiyle, çok geçmeden, sanayi yatırımlarına da yönelebilir.

Uzun vadeli çözümlerin başında ise, Türkiye'nin enerji gereksinmesinin süratle kendi kaynaklarımızdan sağlanması geliyor.

Türkiye'nin ihracattan elde ettiği döviz gelirinin yarıdan çoğu petrol ithaline gitmektedir. Bunun da nedeni; Adalet Partisi, hükümetlerinin yıllardır sürdürdükleri «Barajlar kralığı» edebiyatına rağmen, kendi su kaynaklarımızdan enerji üretimini ihmal etmiş olmasıdır. Zengin kömür yataklarımıza rağmen, kömürden enerji üretecek santrallerin yapımı da yıllardır geciktirilmektedir.

O yüzden Türkiye, enerji için, giderek artan ölçüde petrol ithaline mecbur kalmaktadır.

Türkiye bugün yaklaşık 20 milyar kilovat saat elektrik enerjisi üretiyor. Oysa, kömürü bir yana bırakıyorum, yalnız sudan, yılda 75 milyar kilovat saat (yani bugünkü toplam elektrik enerjisi üretimimizin yaklaşık dört katı) elektrik enerjisi sağlama olanağımız vardır. Fakat enerji üretiminde su kaynaklarımız ancak yüzde 11,3 oranında değerlendiriliyor. Kömür kaynaklarımızı, ancak yüzde 5,5 oranında değerlendiriliyor.

Yıllardır törenler yapılıyor, temeller atılıyor, yatırımcılık — atılımcılık söylevleri veriliyor. Fakat acı gerçek o ki, bugün Türkiye'nin kişi başına elektrik enerjisi üretimi, Yunanistan'ın ancak beşte biri, Bulgaristan'ınsa ancak yedide biri kadardır.

Bu kadar düşük enerji üretimleriyle, ağır sanayilerden, temel sanayilerden, «Büyük Türkiye» den söz etmek, hayaldir. Enerjisiz fabrika kurmak, susuz çeşme yapmağa benzer.

İKİ BİN YILININ HAYALLERİ

Nitekim karşı karşıya bulunduğumuz sorunlara çözüm getiremeyen, tersine, o sorunları büsbütün ağırlaştıran Adalet Partisinin Genel Başkanı, artık ancak iki bin yıllarıyla ilgili hayaller kurarak kendi kendini oyalamağa ve halkı avutmağa uğraşıyor.

Adalet Partisi ve Demirel, iki binler için hayaller kurmakla yetinebilir. Çünkü kendileri için görünür gelecekte iktidar hayal bile edilemez.

Oysa Cumhuriyet Halk Partisi, iki binlerin hayalini kurmak yerine 6 Haziran 1977'yi düşünmektedir.

Biz, 23 yıl sonrasına ilişkin hayali hesaplarla halkı avutmağa kalkışamayız. Kendi kendimizi aldatamayız. Biz, 15 gün sonranın gerçekçi hesaplarını yapmak ve bu hesapları yaparken iki binleri de gözönünde tutmak zorundayız.

Adalet Partisi hükümetlerinden, iki binlerde doğacak Türk çocuklarına sadece borç senetleri kalmış olacaktır. Fakat biz, bir yandan o borçları taksit taksit öderken, bir yandan da 15 gün sonrasının Türk toplumunu sıkıntılardan kurtarmakla, devletimize dünyada yeniden saygınlık kazandırmakla, Merkez Bankamızın çeklerini itibar edilir duruma getirmekle yükümlüyüz. Aynı zamanda da, iki binlere, ısl ısl bir Türkiye, ileri bir sanayi Türkiye'si hazırlamakla görevliyiz.

Onun için, bir yandan sürüncemede bırakılmış et kombinalarını bitirir ve süratle yenilerini yaparken, Doğu Anadolu'da modern hayvancılığ, mandıracılığ, deri endüstrisini, yem endüstrisini geliştirirken, bir yandan da enerji sorununu çözmek zorundayız. Önemli bir transit ülkesi durumuna gelen Türkiye'nin ulaştırma sorununu gün yitirmeksizin çözmeye başlamak zorundayız. Ve Türkiye'yi huzla, ağır sanayiler, temel sanayiler, yatırım malları sanayileri ülkesi durumuna getirerek, ekonomide dışa bağımlılıktan kurtarmak zorundayız.

KİMSEYİ KANDIRAMAZLAR

Türkiye'yi enerjisinden silâhuna, gübresine kadar dışa bağımlı kılıp, sonra da milliyetçilikten söz edenler, masa yumruklama haberleri yayanlar, kimseyi kandıramazlar.

Biz, Milli Selâmet Partisi gibi lafla değil, Adalet Partisi gibi uzak geleceğe ait hayallerle de değil, yakın gelecekte, elle tutulur gözle görülür biçimde, çarkları kendi yağıyla işleyen bir sanayi toplumunu gerçekleştirmeye kararlıyız.

Bugünkü düzenle bunu gerçekleştirme olanağının kalmadığı artık ortaya çıkmıştır. Bugünkü düzenle o hedefe, ne iki binlerde varılabilir ne de, Milli Selâmet Partisinin istediği gibi seçimler eküne bırakılsaydı, dört ayda varılabilirdi.

Ekonomimizi yeni ve güçlü bir yapıya kavuştura-cağız, bunun için de yeni bir düzen kuracağız biz. Hem çok daha verimli hem de hakça bir düzen... O yeni düzende devletle halk elele verecektir. Şimdiye kadar devletle vurguncuların elele vererek yapamadıkları ancak böyle başarılabilecektir.

Bütün Türkiye'yi dengeli olarak geliştirirken, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu, yalnız Türkiye'nin değil, bütün ortadoğunun bir gelişme merkezi, bir sinelleşme üssü durumuna getireceğiz.

Gençlerimizi birbirine kırdırmayacağız, ileri bir sanayi ülkesinin yapıcılarını yetiştireceğiz.

Milletimizi cephelere bölmeyeceğiz. Milletimizin gücünü birleştireceğiz.

Türk milletinin gücü birleşince dağları devirir. Biz de o güçle, önümüzdeki dağlar gibi güçlükleri devirip düzlüğe erişeceğiz.»

DİN SÖMÜRÜSÜ

Yozgat konuşmasında, ekonomik sömürü ile din sömürüsünün elele yürüdüğünü söyleyen Bülent Ecevit şu açıklamaları yaptı:

«Cumhuriyet Halk Partisi iktidarda olduğu zamanlar, her mezhepten dindaşlarımız, yurttaşlarımız, aynı millete ve dine bağlı olmanın bilinci ve birliği içinde kardeşçe yaşamışlardır. Fakat sömürü düzenini sürdürmek isteyenler iş başına gelince aralarında sürtüşme körüklenmiştir.

Bir toplumu sömürmek isteyenler onu kendi içinde cephelere bölmeğe çalışırlar. İki buçuk yıl önce kurulan cephenin amacı da milletimizi bölerek sömürü düzenini sürdürebilmektir. Bu cepheleşme hareketinin bir unsuru olarak, hükümet, mezhep sürtüşmelerini de alabildiğine kışkırtmıştır. Mezhep sürtüşmelerinin tohumlarını, ders kitapları yoluyla, çocuklara bile aşılamaya kalkışmıştır.

Ekonomik sömürü ile din sömürüsü her zaman eleledir. Ekonomik sömürüyü sürdürmek üzere elele veren bugünkü hükümetin üç kanadı, o nedenle, din sömürüsünde, dini siyasete âlet etmede, birbirleriyle yarış halindedir Adalet Partisi, bir yandan, «dini siyasete âlet ediyor» diye, Milli Selâmet Partisini kapatırmaya uğraşır, bir yandan da son seçim kampanyasında görüldüğü gibi, dini siyasete âlet etmede Milli Selâmet Partisini çok gerilerde bırakır.

Siyasette, bugün olduğu gibi, din sömürücülüğü yapanlara dikkat ediniz: Hepsi büyük çıkar çevreleriyle işbirliği halindedir. Sömürmek istedikleri toplum kesimlerine, köylüye, işçiye, esnafa, maneviyat telkin ederler, fakat kendi yakımlarına çıkar sağlamak uğrunda devlet olanaklarını kötüye kullanmaktan kaçınmazlar.

Ekonomik sömürüden kurtulmak ve hakça bir düzene kavuşmak isteyenler, din sömürücülerine karşı, mezhep sürtüşmesi kışkırtıcılarına karşı birleşmelidirler.

İslâm dini, başka dinlere bile saygılı olacak kadar geniş görüşlüdür. Onun için, müslümanlar arasında mezhep sürtüşmelerini kışkırtmak her şeyden önce, dinimizin bu üstün niteliğine aykırıdır.

Mezhep sürtüşmelerini kışkırtmak, milliyetçiliğe de aykırıdır, çünkü milli birliğimizi sarsar.

Tarih boyunca, milli birliğimizi, bozmak isteyenler, Müslüman Türk toplumunda mezhep sürtüşmesini ve düşmanlığını kışkırtmağa uğraşmışlardır.

Şimdi hükümette bulunan sahte milliyetçiler de aynı şeyi yapıyorlar.

DÜŞMANLIK TOHURLARI

Müslümanı müslümana karşı, Türkü Türk'e karşı kışkırtanların ve aralarına düşmanlık tohumları ekenlerin dindarlığına da, milliyetçiliğine de inanılmaz.

5 Haziran seçimleriyle gerçekleşecek Cumhuriyet Halk Partisi iktidarında, kimse kimsenin inanema, ibadetine karışmayacaktır. Kimse dinsel inançlarından ötürü kınanmayacak ve mahkûm olmayacaktır. Gerek düşünce, gerek inanç özgürlüğü önündeki sınırlamalar kaldırılacaktır. Düşünce ve inanç özgürlüğü her türlü

baskıya karşı korunacaktır.

Gerçek anlamıyla uygulandığında, layiklik, demokrasinin olduğu kadar, milli birliğin ve toplumsal barışın da güvencesidir. Layiklik anlayışı içinde, Sünni ve Alevi yurttaşlarımız, aynı milletin üyeleri olarak ve din kardeşleri olarak barış içinde yaşarlar.

Cumhuriyet Halk Partisi, yurttaşlarımız arasında düşünce ayrımı gözetmeyen, mezhep ayrımı, gözetmeyen bütün yurttaşlarımızı eşit tutan bir yönetim gerçekleştirecektir. Bu eşitlikle hem demokrasinin gereği yerine gelmiş, hem de milli birliğimiz güçlenmiş olacaktır. Gerçek din özgürlüğü de öyle sağlanacaktır.»

ANAYASADAN SAPMALAR

Mersin konuşmasında CHP lideri Demirel'in bir faşist olduğunu belirtti. Ecevit, AP Genel başkanının «ceza veren bir devlet» isteminden söz ederek şunları söyledi:

«Biz Anayasa doğrultusunda ekonomik düzeni değiştirerek hızlı, ve hakça gelişmeyi gerçekleştirecek, özgürlükleri genişletecek, demokrasimize daha çok gerçeklik kazandıracak bir düzen kurmak istiyoruz .

Adalet Partisi ise, Cumhuriyet Anayasasını ve bu Anayasaya dayanan demokratik rejimi temelinden değiştirmek, daha doğrusu ortadan kaldırmak istiyor.

AP Genel Başkanı dün Kayseri konuşmasında bu niyeti bütün açıklığıyla bir kez daha ortaya vurdu.

AP'ye göre, Anayasa Mahkemesi kaldırılmalıdır ve Meclis çoğunluğu, Anayasaya uysun uymasın, her yasa çıkarabilmelidir.

AP'ye göre, Danişay yetkisiz duruma getirilmeli ve hükümet, yasalara uysun uymasın her kararı a-bilmeli, devlet kadrolarını kendi partizanlarıyla dolurabilmelidir.

AP'ye göre, devlette kuvvetler ayrılığı kalkmalıdır, yani adalet, yasama, yönetim hepsi tek elde, bütün kuvvet ve kudret hükümette toplanmalıdır.

Bunların dışında yine AP'ye göre, küçük partileri ortadan kaldırın, tek partiye olağanüstü güç kazandıran bir seçim düzeni kurulmalıdır.

Milletimiz kendisini gerçek özgürlük ve demokrasi yoluna çıkaran, işçilerimizi özgür sendikacılığa ve toplu sözleşme grev haklarına kavuşturan, bütün yurttaşlara insanca yaşamayı temel hak olarak tanıyan Anayasamızın bayramını kutlarken, Adalet Partisi Genel Başkanı, ellerine fırsat geçerse bu Anayasayı da bu Anayasaya dayanan demokratik rejimi de dinamitleyerek yıkacaklarını resmen ilân etmiştir.

Zaten yıllardır, hem de yürlükteki Anayasaya karşı, demokrasiyi dinamitlemeye uğraşmıyorlar mı?

KEYFİ YÖNETİM REJİMİ

AP'nin bu istekleri gerçekleşecek olsa Türkiye'de rejim, demokrasi olmaktan çıkar bir dikta rejimi, bir baskı ve zulüm rejimi, bir keyfi yönetim rejimi olur. Başta bulunanlar da halkı diledikleri gibi soyup servetlerine servet katfalar. Kendi kafalarına uyanları kayırır uymayanları vurup astırırlar. Yıllardır yapmaya

çalıştıkları budur zaten... Bir de istedikleri koyu dikta rejimini getirirlerse, ne yapacakları kolayca tasavvur edilebilir.

Osmanlı çağında, padişahlık döneminde kurulmuş Danişay'a bile tahammül edemeyen bir partinin ve liderinin demokrasiyle uzaktan yakından ilgisi yoktur. Bırakınız demokrasiyi, çağdaş devlet anlayışıyla bu uğurlukta ilişkisi yoktur.

Dün Kayseri konuşmasıyla Demirel, bir faşist olduğunu kendi ağzından kanıtlarıyla açıkladı.

Demirel faşist olabilir, faşistlerin eli silâhlıları ile işbirliği de yapabilir. Nitekim yapmaktadır. Fakat Türk milleti, canını da devletini de faşistlere teslim etmeyecektir.

Faşizm, tepki olarak komünizmi doğurur. Nitekim Portekiz'de, İspanya'da 40 yıllık faşizmin kapağı arandığında ortaya kıpkızıl komünist akımlar çıkmıştır. Faşizmin kördüklediği komünizmi, Portekiz'de ancak demokratik sol eğilimliler önleyebilmişlerdir.

Türk milleti kendi oylarıyla rejimi faşizme de komünizme de dönüştürmeyecektir.

«CEZA VEREBİLEN DEVLET»

Adalet Partisi Genel Başkanı bir büyük gazeteye verdiği demeçte niyetlerini daha da açıklığa kavuşturmuştur. AP Genel Başkanına göre toplumu yönetebilenin tek yolu vardır: Toplumu cezalandırabilmek...

«Ceza verebilen bir devlet istiyoruz» diyor Adalet Partisi Genel Başkanı...

Ceza verebilen adalet değil, ceza verebilen «devlet» istiyor.

Düşüncesini beğenmediklerini, iktidarı ve soygunları eleştirenleri gönlünce cezalandırabilmek istiyor.

Nitekim yıllardır yaptığı da o değil midir?

Özgürlükçü demokrasinin gereği olarak adaletin geniş görüşlülükle karşıladığı düşüncelerinden ötürü Demirel iktidarları, okullarda, sokaklarda çocukları, gençleri, yurttaşları öldürtüyor. Yargı yoluyla öldürte. meyince yargılamasız öldürtüyor.

Oysa insanların, hele çocukların düşüncelerinden ötürü öldürüldüğü komünist veya faşist ülkeler bile kalmamıştır, çağımız uygar dünyasında.

Türk milleti bu kafada kimselere bir daha hükümet yetkisi vermeyecektir. Türkiye'mizde böylelerine Allah'ın bir daha iktidar yüzü göstermemesini dileriz.

Daha istedikleri yetkilerle donanmadan ülkemizi yıllardır nasıl bir evlât acısına gömdüklerini kardeş kanına buladıklarını ve ceplerini nasıl halkın parasıyla doldurdıklarını gördük. Bir de istedikleri tüm yetkileri elde edip, astığı astık, kestği kestik, çaldığı çaldık bir rejimi resmen kurabilirlerse, Türkiye'nin ne duruma geleceği kolaylıkla tahmin edilebilir.

Türk toplumu kendisini cezalandırmak isteyenleri 5 Haziran'da oylarıyla cezalandıracaktır.

Türk milleti, ceza veren devlet değil, güven ve huzur veren devlet, okullarda çocukları, sokaklarda yurttaşları koruyan devlet istemektedir.

5 Haziranda Türk milleti demokratik hukuk devletini, bir daha demokrasi ve halk düşmanlarının eline geçmeyecek kadar sağlam temellere kavuşturacaktır.»

SİLÂHLİ BİR SALDIRI

Ecevit'in İzmir gezisinde yanında bulunan Mehmet İsvan, bir polis mermisi ile yaralandı. Bunu bazı çevreler Ecevit'e yapılan bir suikastın uzantısı saydılar. Olay hakkında kovuşturmayla geçildi ise de bunu CHP lideri yeterli görmedi. Olayı şöyle yorumluyordu:

«29 Mayıs günü İzmir'in Çiğli Havaalanında uçaktan inip parti otobüsüne bineceğim sırada bir arkadaşınızın yaralanmasıyla sonuçlanan olayın ilginç yönleri ortaya çıkmaya devam ediyor.

Benimle ve eşimle aşağı yukarı aynı saniyelerde otobüsün önünde bulunan arkadaşımız Mehmet İsvan'ı yaralayan merminin önce oyuncak niteliğinde bir patlayıcı olabileceği ileri sürülmüştür. Sonra, bir tabancadan kazara çıkan bir kurşun olabileceği duyurulmuştur.

Fakat, yapılan ilk bilimsel araştırmalarda, Mehmet İsvan'ın bacağından çıkarılan merminin, bir tabanca namlusuna sığmayacak kadar büyük ve çocuk oynayacağı sayılamayacak kadar öldürücü, füzeye benzeyen ve vücudun içine girdikten sonra da patlayan bir madde olduğu anlaşılmıştır.

Onun üzerine, bazı emniyet çevrelerinden, ilkin, emniyet kuvvetlerimizde, hatta Türkiye'de, böyle bir mermi bulunmadığı, dışardan getirilmiş olabileceği iddiaları yayılmaya başlamıştır.

Fakat, incelemeler derinleştirilince, İzmir emniyetinde bu mermilerden bulunduğu ortaya çıkmıştır. Onun üzerine, emniyette bu mermilerden bulunduğu, fakat o gün hiçbir görevliye verilmediği söylenmiştir.

En sonunda da, 29 Mayıs sabahı alanda otobüsün yanında bulunan bir emniyet görevlisinde bu mermiden ve bu mermiyi ateşleyecek silâhtan bulunduğu, ancak emniyet görevlisinin yere düştüğü ve düşme sırasında silâhının patladığı iddia edilmiştir.

Oysa başlangıçta böyle bir iddia yoktu. Olay sırasında yere düşen bir polis görene de şimdiye kadar rastlanmadı. Tersine, sanık olarak sadece bazı siviller üzerinde durulmuş ve başlangıçta sadece o siviller gözaltına alınmıştı.

Gözaltına alınanlar arasında, MHP'li bir «komando» da bulunduğu bilinmekle birlikte bu kimse savcılığa teslim edilmemiştir.

Edindiğim başka bazı ilginç bilgiler de şunlardır:

«Olay 29 Mayıs sabahı 8.30'la 9.00 arasında olduğu halde, Çiğli'den sorumlu bulunan Menemen Savcılığına emniyetçe bildirilmemiştir. Menemen Savcısı olayı dışardan öğrenerek müdahale etmiştir. Ve bildiğimiz kadar, bütün çabasına rağmen gerekli bilgileri elde etmekte engellerle, güçlüklerle karşı karşıya kalmıştır.

Sanık diye yakalananların, Menemen yerine İzmir'e götürülmeleri ve Menemen Savcılığına çok geç intikal ettirilmeleri de üzerinde durulacak bir noktadır.

Söz konusu silâhın ve merminin olay sırasında bir emniyet görevlisinde bulunduğu da, ancak iş saklanamayacak duruma geldikten sonra, ve «kaza olduğu» iddiasıyla, savcılığa bildirilmiştir.

İzmir Emniyet kuvvetleri mensuplarının büyük çoğunluğunun iyiniyetlerine inanıyorum.

Fakat İzmir Emniyet Müdürünün ve yakınındaki bazı yetkililerin ilkin olayı olduğundan başka türlü gös-

termek sonra da «kaza» süsü vererek tevil etmek için belirgin bir çaba içinde bulundukları, savcılığı bile yaltımağa çalıştıkları, bence açıktır. »

Sayın İçişleri Bakanım, bu durumu gözönünde tutarak gereken önlemleri derhal alacağımı umuyorum. Aksi halde soruşturmanın esenlikle yürütülmesi çok zorlaşacaktır.

Olayın sorumlusuyla birlikte olayı örtbas etmeye çalışanlar hakkında da soruşturma açılması gerektiği kanısındayım.»

Ordu konuşmasında Ecevit bir gazetenin Türkiye'deki olayları bir komünist plana bağlamasını ele aldı. «Başbakan Demirel'in tehlikeyi görüyor da gizliyorsa ihanet içinde olduğunu» söyledi. Çankırı'da yaptığı konuşmada ise geri kalmış bölgelerin sorunlarından söz etti. Geri kalmış bölgelerde faşist baskının ve ağa sul-tasının sona ereceğini belirtti.

ECEVİTE SUİKAST İHBARI

CHP liderine bir suikast yapılacağını bildiren Demirelin mektubu üzerine de radyoda bir konuşma yaptı. Demirel, Ecevit'e özel bir mektup yazmış ve hayatının tehlikede olduğunu bildirmişti. Ecevit radyoda şu konuşmayı yaparak yurttaşlara suikast hakkında haber verdi:

«Bugün Başbakan'dan çok ilginç bir yazı aldım.

Bu yazı üzerine bir açıklama yapma gereğini duyuyorum.

Gerçi Başbakanım bana gönderdiği yazı «Gizli ve zata mahsus» kaydını taşımaktadır. Fakat metnini açıkladığım zaman göreceksiniz ki ben bu yazıyı bugünden kamuoyuna açıklamazsam ağır vebal altında kalabilirim.

Bu açıklamamı bütün yurttaşlarıma ve o arada yarın saat 14.00'de Taksim Alanında açık hava toplantımız olduğundan, özellikle sayın İstanbul halkına duyurabilmek için de, bu akşam, radyodan Genel Sekreterimiz Sayın Orhan Eyüboğlu'nun yerine ben konuşuyorum.

İlkin Başbakanın bu yazısının aklımıza getirdiği bazı düşünceleri siz sayın yurttaşlarıma takdirlerine sunmak isterim:

Daha dün, İstanbul Vilâyetinin en yetkilileri, 3 Haziran günü Taksim Alanında yapılacak olan ve benim konuşacağım açık hava toplantımızda hiçbir tehlikenin söz konusu olmayacağına ve en etkin önlemlerin alınacağına dair güvence vermişlerdi.

Başbakanım bu sabah gizli yazıyla bana duyurduğu bilgileri, dün İstanbul'daki görevlilere bildirmemiş olması çok ilginçtir.

Başbakanın yazısındaki dağıtım listesinden anladığımıza göre, Başbakan bu ilginç istihbaratı yoğun seçim gezileri sırasında her nereden elde ettiyse, MİT'e de, İçişleri Bakanlığına da kendisi duyurmuştur. Demek ki onların bile kendiliklerinden haberleri olmuştur. Başbakanın özel istihbaratı ve özel değerlendirmeleri söz konusudur.

Başbakanın değerlendirmesi, şimdiye kadar yaptığı yorumlardan farklı olarak, 1 Mayıs İstanbul katliamına da yeni bir yorum getirmektedir. Daha dün bile, Tak-

sim alanındaki konuşmasında, Başbakan, 1 Mayıs olayını CHP'nin düzenlediğini, o gün Taksim'de Cumhuriyet Halk Partisinin suçüstü yakalandığını iddia ediyordu. Fakat bu sabah bambaşka bir yorumla karşımıza çıkmaktadır. 29 Mayıs günü İzmir'in Çiğli Havaalanına indiğimizde, benimle yanyana bulunan bir görevli arkadaşımızın yaralanmasına yol açan ateş etme olayının da, Emniyetçe yapılan açıklamalardan değişik olarak, bir suikast girişimi olabileceğini ima etmektedir.

Başbakanın yazısında öne sürüldüğüne göre, Türkiye'de suikast ve sabotaj eylemleriyle görevlendirilmiş kimseler var mı? Hem böyle kimseler bulunduğunu bilip, hem de bunu Emniyet kuvvetlerinden ve İçişleri Bakanlığından şimdiye kadar saklı tutmak, akıl almaz bir şeydir. Şimdi bile bu kimseler hakkında gerekli bilgileri verip yakalanmalarını kolaylaştırması gerekirken, Başbakan, nedense bu yola gitmemiştir. Sadece İstanbul toplantımıza bir gün kala beni toplantıdan vazgeçirmek için bir uyarı vesilesi olarak kullanmıştır bu bilgileri.

Biraz önce açıkladığım yazısından anlaşıldığına göre, Başbakan, 3 Haziran günü İstanbul'un Taksim alanında bana hangi binanın neresinden nasıl bir silahla ateş edileceğinden bile haberdar görünmektedir. «Uzun menzilli ve dürbünlü bir silâhla» ateş edileceğini, yani o gün meydana benim şaşmaz bir silâh hedef olacağımı bana duyurmaktadır.

Oysa bu kadar ayrıntılı bilgilere sahip olan bir Başbakanın, asıl yapması gereken şey, söz konusu binada gerekli önlemleri aldurtmak ve bana ateş edecek kimseyi silâhıyla birlikte yakalatmak olmalıydı.

Sayın yurttaşlarım:

25 Mayıs günlü bir gazetede çıkan demecinde, Başbakan, «Seçime 3 gün kala bir takım talihsiz işler olabilir. Hiç öngörmediğimiz talihsiz işler olabilir» demişti.

Herkes de Başbakan acaba ne demek istiyor diye düşünüp durmuştu.

Şimdi ne demek istediği de sanırım açığa çıkmış olmaktadır.

Yalnız Mayısın 25'indeki demecinde, seçime 3 gün kala olabilecek «talihsiz işler»in «hiç öngörmediği» işler olduğunu belirttiği halde, bunların önceden öngörüldüğü de anlaşılmaktadır.

Sayın yurttaşlarım ve sayın İstanbullular:

Başbakanın ihbarını ve uyarısını sizlere açıklamayı görev bildim.

Fakat bu ihbara ve uyarıya rağmen, yarın 3 Haziran 1977 günü saat 14.00'de İstanbul'un Taksim alanındaki konuşmamı yapmayı da, kendim için kaçınılmaz bir görev sayıyorum.

Eğer her ihbar, uyarı ve yıldırma girişimi bizi demokratik görevlerimizden alıkoymağa yetecek olsaydı, siyaseti çoktan bırakmamız gerekirdi. Bizim siyaseti bırakıp bırakmamamız önem taşımayabilir, fakat Türkiye'de demokrasi şimdiye kadar çoktan yıkılırdı.

İnsan, hele bu dönemde, rahat ve güvenli bir faaliyet olduğu için değil tehlikelerle dolu olduğunu bile bile siyaset yapar.

Bırakınız muhtemel saldırı ve suikast ihbarları üzerine görevden kaçmayı, saldırılarla ve suikast girişimleriyle fiilen karşılaştığımız yerlerde bile görevden kaç-

madık, kaçmayız, kaçmamak zorundayız.

Geçen yıl Amerika gezim sırasında da bana suikast yapılabileceği belliydi. Hatta bunun için girişimde bulunuldu. Ama ben, girişimden önce de sonra da, olay yerinde konuşmamı yaptım.

Yarın da öyle yapacağım.

Hiçbir vatandaşından, hiçbir İstanbul'ludan, yarın Taksim alanındaki toplantımıza gelmelerini bekleme hakkını kendimde görmüyorum. Onun için, toplantımızla ilgili bir çağrıda bulunmuyorum.

Yalnız ben ve eşim, yarın, açıklanan saatte İstanbul'un Taksim alanında, seçim otobüsünün üzerinde olacağız ve ben konuşmamı yapacağım.

Amma bütün seçmen yurttaşlarıma o arada İstanbul'lu seçmen yurttaşlarıma 5 Haziran günü mutlaka oylarını kullanmaları için bir kez daha çağrıda bulunuyorum.

Benim toplantıma gelmek önemli değil. Fakat 5 Haziran Pazar günü oyunu kullanmak, bir yurt görevidir, bir insanlık görevidir.

Bu görevi yerine getirenler, vicdan huzuru içinde olacaklardır: Çünkü yavrularını, yuvalarını ve yurtlarını kurtarmak için demokratik görevlerini yerine getirmiş olacaklardır.

Benim 5 Hazirana kadar yaşayıp yaşamamam da önemli değil. Yeter ki demokrasimiz yaşasın ve yeter ki çocuklarımız gençlerimiz ve tüm yurttaşlarımız 5 Haziran seçimleriyle can güvenliği ve barış içinde yaşayabilecekleri bir ortama ulaşsınlar.

Allah milletimizi korusun.»

KAMPANYANIN SON KONUŞMASI

Suikastı ihbar eden mektup açıklandıktan sonra ertesi gün Taksim'de CHP'nin mitingi vardı. Bunda ne bahasına olursa olsun Ecevit gidecekti. Halka, sakinlerin gelmemesini öğütledi. Buna rağmen İstanbul mitingi büyük bir ilgi gördü. Halk korkmadığını ve çekinmediğini ispatlarcasına Taksim meydanına dolmuştu. Meydan da gelen kalabalığı almamış, Taksim'e açılan yollar, yan meydanlar da dolmuştu. Ecevit meydana şu konuşmayı yaparak, seçim kampanyasını kapattı:

«Türkiye'nin bugünkü düzeninde hiçbir sorun yerli yerinde çözilemiyor.

O yüzden sorunlara çözüm arayanlar, sırtlarında yorganlarıyla ve sorunlarıyla başka yerlere göç etmek zorunda kalıyorlar. Çoğu başka illerde kimi de başka ülkelerde arıyor çözümünü.

Türkiye'deki bozuk düzenin doğal sonucudur bu...

Onun içindir ki bu düzeni halkın gönlünce değiştirmeye yönelik parti, CHP İstanbul'un da yegâne güçlü partisi olmuştur.

Toplum sorunlarına ve toplumdaki değişime doğru teşhis koyamayanlar, yanlış tedavilere geri tepen çözümlere varırlar.

O yüzden bozuk düzenin partileri, hükümet olunca cezalandırmaya kalkıştılar İstanbul'u... Belediyesini parasız bıraktılar. Dışardan kaynak buldu belediye, onu da engellediler.

Türkiye'nin her yerinde ama en çok burada çocuk-

ları, gençleri öldürterek, alanlarda topluluklara ateş açtılarak cezalandırmağa, yıldırmağa kalkıştılar. Türk halkını ve İstanbul'un halkını, Cumhuriyet Halk Partisine umut bağlanmasını önlemeye kalkıştılar.

Ama önleyemediler önleyemezler.

Çünkü, halk biliyor ki bu düzenin partileri, Türkiye'nin sorunlarını çözemezler.

İstanbul artık Lâle devrinin ülkeden soyutlanmış İstanbul'u değildir. İstanbul Anadoludur artık.. Türkiye'nin tüm sorunları burada yoğunlaşır ve İstanbul halkına yapılan zulmün acısı hemşeriden hemşeriye bütün yurda yayılır. 1 Mayıs 1977'nin yasını bütün Türkiye hâlâ tutmaktadır.

Artık Türkiye bir bütündür; bozuk düzenin ağırlaşan sorunlarıyla ve halkının her yerde bilenen bilinciyle bir bütün. Ve Cumhuriyet Halk Partisi bütün Türkiye'de birden güçlenmektedir. İstanbul'da değil yalnız, Isparta'da güçlenmektedir ve bütün Türkiye'nin sorunlarını birlikte çözecektir.

Eskiden, partiler arasında büyük ayrılıklar yokken, kimi parti bir bölgede kimi bir başka bölgede güçlenirdi.

Ama artık bütün Türkiye hem-dert.. Bütün Türkiye'nin dertlerine en geçerli ve en çağdaş çözümleri getirebileceğine herkesin inandığı parti, şimdi Türkiye'nin her yerinde birden umutlaşıyor, her yerinden birden iktidara geliyor. Parti olarak değil, halk olarak geliyor iktidara...

Toplumla birlikte değişmeyenler hallın özlemleri, ne ters düşenler, çağın gerisinde kalanlar baskıyla, zulümle, tehditle önleyemezler bunu... Dağdan denize akan ırmak gibidir toplumların gelişmesi... Ne tertip yaparlarsa yapsınlar. İrmağı tersine akıtamazlar.

Türkiye halkını ve İstanbul halkını korkutamıyacaklarını anlayınca beni korkutmayı denediler yer yer. İstanbul'a gelmiyeyim, İstanbul'luyula konuşmayayım

diye bir de bunu denediler.

Oysa gelsem ne değişir gelmesem ne değişir?

Türk halkı bir kez kararını vermiştir bu düzeni değiştirmeye. O karar noktasına gelen bir halk, ben duralasam beni de aşarak amacına erişir.

Ülkemizde ortaokuldaki çocukların bile can güvenliğini sağlayamayan bir yönetim varken, benim kendim için can güvenliği aramam, bir ayrıcalık istemek olurdu. Biz her türlü ayrıcalığı reddeden partiyiz. Halk hangi tehlikelerin içindeyse biz de o tehlikelerle içiçeyiz.

Kendi güvenliğimizi ancak halkın güvenliğiyle birlikte sağlayabiliriz.

Her türlü ayrıcalığı reddeden parti olduğumuz için biz, kırk bin zengini daha çok zengin eden değil, kırk milyon yurttaşımızı refaha kavuşturan bir düzen getireceğiz.

Her türlü ayrıcalığı reddeden parti olduğumuz için, yurdumuzun her köşesini birden değiştireceğiz. Yurt sorunları bir sel gibi kaplamıştır İstanbul'u. Sorunları kaynağından çözerken İstanbul'u da düzene ve esenliğe kavuşturacağız.

Yurdun her köşesinden dertleriyle sorunlarıyla İstanbul'da rahat ettiren hem de arkada bıraktıkları köylerini, kasabaları geliştiren insanca ve hakça bir düzen kuracağız Türkiyemizde... Sanayiinin ve tarımın bütün yurтта huzla geliştiği ve gelişme nimetlerinin tüm halkımıza hakça dağıldığı bir düzeni kuracağız.

Sorunları kaynağından çözerken kavgayı da kaynağında durduracağız. Kavganın kaynağı olan sömürü baskı ve zulümlerini kurutarak, Yurttaşımız da biliyor bunu ; Bu hükümet varken neler olacağı belli olmaz.

Ama 5 haziranda neler olacağı bellidir.

Çilenin sonu yakındır artık.

5 Haziran'da zafer halkımızındır.

Zaferiniz şimdiden kutlu olsun sevgili yurttaşlarımız.»

Manisa

İzmir'e 40 kilometre uzaklıktaki Manisa kentinin perşembe günleri pazarıdır. Kent içinde kurulan pazar yerine dağ köylülerinden ve çevre köylerden binlerce insan alış-veriş yapmaya, bürokratik işlerini çözümlemeye gelir.

1977 seçimleri öncesi bir perşembe günü Manisa'ya vardığımızda kentte yine pazar yeri kurulmuş, köylüler ve kent halkı normal gündelik alış-verişini yapmaktadır. Ancak köylülerde, memurlarda halkta bir suskunluk, durgunluk var. Manisalı dostlarımız bunun normal olmadığını anlatıyorlar:

«Manisa'da her perşembe pazar yeri kurulur burada alışveriş yapılır her türlü konu konuşulur. Genel seçimler öncesi ise politik tartışmalar tahminler yapılır. Ama erken seçim yapılacağı haberleri kesinleştiği günden beri halkta bir durgunluk var. Herkesi bir düşüncedir aldı, Biliyorsun burası 1950—60 döneminde Demokrat Partinin, 1965 seçimlerinden sonra da Adalet Partisinin kalesi olarak tanınırdı. Ancak 1973 seçimlerinde Adalet Partisi 1969 yılında kazandığı 8 milletvekilinin 3'ünü yitirince oyların bölündüğü yolunda bir kanı uyandı. Ama sonra görüldü ki halkta bir uyanma, bilinçlenme var. 1977 seçimlerinde AP'nin kaç milletvekilli çıkaracağı, diğer partilerin ne yapacağı konuşulur oldu. Halkın suskunluğu bu yüzden olsa gerek.»

1969 seçimlerinde Adalet Partisi Manisa'dan 130 bin oy alarak 8 milletvekilli çıkarmış, 1973 seçimlerinde ise yaklaşık 20 bin oy yitirerek, Manisa'nın milletvekilliği sayısının 10'a inmesiyle ve MSP'nin 1, DP'nin de 1 milletvekilli çıkarması sonucu ancak 5 milletvekilliği kazanabilmiş. Cumhuriyet Halk Partisi ise 1969 seçimlerinde aldığı oyları 1973'te 63 binden 82 bine çıkarmış ama 3 milletvekilliği kazanabilmiş, 4. milletvekilliğini az bir farkla kaçırmış. 1973 seçimlerinde 28 bin

oy alan Demokratik Parti'nin ardından MSP de 24 bin oy alarak birer milletvekilli çıkarmışlar.

Bugüne değin DP ve AP'nin kalesi olarak bilinen Manisa kentine hükümetlerin gereken önemi vermemesi nedeniyle sanayileşme tam anlamda gerçekleşmemiş, Süleyman Demirel'in partisinin 1973 seçimlerinde oy yitirmesi ve üç milletvekilinin eksilmesi üzerine MC hükümeti devrinde Manisa'ya yapılan yatırımlara hız verilmiş. Ancak kurulan organize sanayi bölgesi gereken ilgiyi görmemiş ve burada açılan iş yerleri sanayi şekline dönüşmemiş. Erbakan ve Demirel'in temel atma yarışı da bir sonuç vermemiş Manisalılara göre.

Tarım kesiminde ise üreticiler MC hükümeti devrinde yüksek taban fiyatları almalarına karşın hayat pahalılığının daha büyük oranda arttığı ve hükümetin açıktan desteklediği aracı tefecinin kaldırılması gerekliliğinin bilincine varmışlar. Tütün üreticileri yeni sezon için ekim çalışmalarına başlamalarına karşın henüz Tekel'den paralarını alamamışlar. Banka kredilerinin kesilmesi söz konusu edilmeye başlandığı bir dönemde AP'ye karşı açık cephe almışlar. Pamuk, üzüm üreticilerinin durumları da aynı. Dağ köylerinin su sorununu henüz çözülmemiş değil. MSP'nin dini baskı yaptığı bu köylerdeki uyanma, ova köylerine karşın daha az.

GENÇ OYLAR VE CHP

Üretici kesimin sorunları karşısında ilgisiz kalan AP, 1973'te büyük oy yitimi ile karşı karşıya kalmış. Cumhuriyet Halk Partisi yöneticileri bu durumun halk tarafından bilinçli bir şekilde değerlendirildiğini belir-

tiyorlar. AP'nin oy yitirmesinde kazançlı olanların AP dışındaki sağ partilerin ve CHP'nin olduğunu iddia eden CHP İl Başkanı Av. Erdoğan Yetenç ve Merkez İlçe Başkanı Ahmet Kenez Manisa'daki politik gelişimi şöyle değerlendiriyorlar:

«CHP içinde 1969'dan bu yana parti içindeki kısır çekişmeler bir açıda temizlenmiştir. 1969 yılına dek parti içindeki kısır çekişmeler oy yitimine neden ol-maktaydı ancak bunların temizlenmesiyle partimiz bü-yük aşamalar göstermiştir. Tüm bunların yanı sıra MC

caktır. Bu durumda 1977 milletvekili seçimlerinde CHP 4 veya 5, AP 5, MSP 0 veya 1, Senatoda ise AP 2, CHP 2 alacaktır.

Manisa ilinde ivedilikle çözümlenmesi gereken so-runların başında biz, işsizlik ile sanayileşmeyi ilk sıraya koyarken sorunların tüm Türkiye'nin sorunlarından ayırdedilemeyeceğini belirtiyoruz. Manisa'da da top-rak reformu uygulanmalı, dağ köylüleri ile ova köylüleri arasındaki eşitsizliğin giderilmesi, üreticilerin aracı ve tefeci elinden kurtarılması, üreticilerin korunması,

MANİSA - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	60.0 159.369	7	65.2 160.713	7	57.8 130.328	8	42.3 110.351	5
CGP (GP)	—	—	—	—	4.0 9.059	—	1.9 4.897	—
OGP	32.6 86.721	4	25.1 61.760	3	28.0 63.356	3	31.4 81.966	3
DP	—	—	—	—	—	—	10.9 28.332	1
MP	—	—	6.3 15.553	1	3.1 6.916	—	1.2 1.387	—
MHP (CKMP)	7.0 18.661	—	—	—	2.1 4.832	—	6.9 7.662	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	2.4 5.507	—	9.3 24.140	1
TBP (BP)	—	—	—	—	3.4 5.334	—	1.5 1.646	—
TİP	—	—	2.6 6.504	—	—	—	—	—
YTP	—	—	—	—	—	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	378	—
Geçerli oy ve MV sayısı	265.441	11	246.493	13	226.370	11	110.351	10
Katılma oranı	84.4		74.7		65.29		67.87	

hükümetinin son iki yıl içinde uyguladığı yanlış politika üreticiler ve köylüler açısından sağcı partilere olan güvenin yitirilmesine neden olmuştur. AP içindeki oy bölünmesi bugün de geçerlidir. Sanayileşmeye çalışan Manisa'da üretici kitlesinin bilinçlenmesiyle CHP büyümektedir. Bu seçimlerde seçmen kitlesine katılacak 60 bin genç oyun yarısından çoğu CHP'nin olacaktır. MC içindeki çekişme de CHP'ye yitiren oyları kazandıra-

taban fiyatlarının önceden ayarlanması, dini sömürüye son verilmesi bizim ilk çözümlerimiz istediğimiz sorunlar olacaktır.»

AP NE DİYOR?

Adalet Partisi il yöneticileri milletvekillerinden birini MSP'ye, diğerini DP'ye kaptırmalarının neden-

lerinin başında 1973 seçimlerinde oylamaya katılmayan seçmenlerin kararsızlığını göstermektedir. AP İl Başkanı Av. Oktay Görgün bu konudaki düşüncelerini açıklarken şöyle diyor:

«1973 seçimlerinde 140 bine yakın seçmen oy kullanmamıştır. Bu CHP'nin çabası sonucu gerçekleşmiştir. Bu oyların yüzde 70'ı AP'lidir. Bu oyları sandık başına getirebilirsek Manisa'da milletvekili sayısı AP 7, CHP 3 olur. MSP'nin durumunu biliyoruz. Onlar Diyanet İşlerinden getirdikleri adamlarla dini propaganda

ganize bölgesi kurulmuştur. Köylerin sorunları vardır, ancak bunların güç durumunda olduğunu biliyoruz ama bunları özel idareler çözecektir. Ziraat sorunu büyük ölçüde çözümlenmiştir. Yalnız Manisa'ya devletin maddi imkânlarının girmesi gerekmektedir.»

MSP İDDİALI

Milli Selâmet Partisinin Manisa İl Başkanı genç Av. Bülent Arıncı ise Manisa politikasını değerlendirirken «Gazetecilere güven olmaz» diyerek odasında bulunan partilileri çıkartıyor ve görüşlerini şöyle açıklıyordu:

«Biz bu seçimlerde Allah'ın izniyle Manisa'dan 3 milletvekili ve 1 Senatör çıkaracağız. Diğer partiler bize çeşitli şekillerde yükleniyorlar. Bu partilerin başka söyleyecekleri bir şey olmadığından bizi suçluyorlar. Biz merkez ve ilçelerde çok kuvvetliyiz. Bu yüzden Manisa'da AP 4, CHP 3, MSP 3 milletvekili, AP 2, CHP 1 ve MSP 1 senatör çıkaracaktır.

Anadolu şehri olan Manisa, sanayi yönünden bile rek geri bırakılmış. MSP sayesinde Manisa sanayileşmektedir. İktisadi yönden görülen çöküntü önlenecek, büyük sanayi hamlesiyle işsizlik problemi kalkacaktır. Tütün üreticisi Gümrük ve Tekel Bakanının kabahati yüzünden çok üzülmüştür. Erken seçim sevdasından bir çok sosyal kapsamlı kanunlar meclislerde görüşülemez. Türkiye'de hayat durmuştur, yatırım dönemi heba edilmiştir. Korkunun ecele faydası yoktur. Alt yapısı yapılmamış köylere hizmet götürülmemiştir. MSP olarak bütün bunları çözeceğiz. Zafer hakka inananlarıdır.»

Diğer partilerin şans tanımadığı ve seçimlerde varlık gösteremeyeceğini belirttikleri Demokratik Parti yöneticileri ise, DP'yi parçalama çabalarının sonuç veremeyeceğini belirterek Manisa'dan 1 veya 2 milletvekili çıkaracaklarını belirtmektedirler.

Manisa kentinde tüm partiler kendilerine göre bir takım hesaplar yaparlarken köylere yol bile olmayan, içme sularını sarnıçlardan temin eden dağ köylüleri, ürünlerinin, emeklerinin karşılığını alamayan tütün, pamuk, üzüm üreticilerinin, Soma'da yer altında çalışan maden işçilerinin MC hükümetinin kurulmasından bu yana geçirdikleri günler, zorluklar sonucu Manisa'da milletvekili ve senatör dağılımı şöyle olacaktır denebilir: AP 5, CHP 4, MSP 1 milletvekili, AP 2, CHP 2 senatör.

Barış KUDAR

MANISA - SENATO

PARTİLER	1961		1968	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	60.1 156.330	4	60.2 121.953	3
CHP	32.7 84.992	-	24.6 19.729	1
CKMP (MHP)	7.0 18.269	-	1.7 3.427	-
CGP (GP)	-	-	6.7 13.531	-
MP	-	-	3.1 6.314	-
TİP	-	-	3.7 7.559	-
YTP	-	-	-	-
BAGIMSIZLAR	-	-	-	-
Geçerli oy ve Senatör sayısı	259.765	4	202.513	4
Katılma oranı	82.7		61.2	

yapıyorlar. Çalışmaları hakkında bir bilginiz yok. Seçime katılma oranı AP'nin şansını tayin edecektir. Eğer milletvekilleri 7-3 olursa, Senatörler AP 3, CHP 1 olur.

Şu bir gerçek ki CHP oylarında bir artma olacaktır. Ancak AP oylarında da bir artma olacaktır. Ama Türkiye'de 200 milletvekilini geçemeyiz.

Manisa vilâyetinde bir ziraat sorunu vardır. Or-

Balıkesir

Balıkesir ili coğrafi ve ekonomik açıdan gelişmiş kentler tarafından çevrilmiş olması nedeniyle siyasal iktidarlarca yıllardır unutulmuş bir kent.

İlçelerinden Susurluk, Manyas, Bandırma ve Erdek Bursa ilinin; Bigadiç, Sındırgı, Savaştepe Manisa ilinin; Edremit, Burhaniye, Ayvalık ve Havran ise İz-

mir ilinin ilçeleri durumuna gelmiş. Balıkesir merkez, İvrindi, Kepsut ve Dursunbey ilçeleri ise tüm gelişmelerden uzak bırakılmıştır.

1950 yılında Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle sağ partilerin kalesi durumuna gelen Balıkesir iline bugüne değin oy deposu olduğu için hiç bir sanayi yatırımı yapılmamış. Demokrat Parti zamanında yapılan çimento fabrikasının dışında devlet tarafından kurulu olan büyük bir sanayi yatırımı yok. Ancak son yıllarda AP'nin yörede oy yitirmesi ve MSP'nin oy kazanma çabaları ile bir kaç temel atılmıştır o kadar.

miş olmasıdır. Manisa, İzmir ve Bursa tarafından çevrili olduğu için bu kentler arasında bir tampon bölge olarak kalmışız. İl sınırları içinde işsiz sayısı çok. Özel müteşebbislerin sanayi yatırımları için isteği var ama devlet hâlâ Balıkesir'e giremedi. Bu arada diğer partilerin çalışmaları partimizin oylarının bölünmesine yol açtı. 1975 yılında yapılan senato seçimleri için, yenilgiden sonra derlenip toparlanıp 1973'te çekemediğimiz oyları topladık. Bütün bunların yanında CHP gelişmekte. Önümüzdeki seçimlerde CHP oylarını korur. Ancak 1973'te aldığımız oyları büyük oranda arttırarak

BALIKESİR - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	58.5 167.088	7	62.9 152.847	7	56.3 124.138	7	47.1 113.402	5
CGF (CP)	—	—	—	—	5.5 12.141	—	3.0 7.107	—
CHP	35.7 101.784	4	28.4 69.040	3	28.2 62.143	3	32.1 77.341	3
DP	—	—	—	—	—	—	5.9 14.241	—
MP	—	—	3.5 8.406	1	1.3 2.907	—	0.6 1.402	—
MHP (CKMP)	4.2 11.933	—	1.4 3.344	—	1.6 3.483	—	1.7 4.163	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	8.6 20.559	1
TBP (BP)	—	—	—	—	2.1 4.686	—	0.8 2.094	—
TİP	—	—	2.4 5.874	—	2.2 4.911	—	—	—
YTP	1.6 4.670	—	1.2 2.855	—	0.9 1.863	—	—	—
BAĞIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	0.0 266	—
Geçerli oy ve MV sayısı	285.475	11	243.134	11	220.511	10	240.685	9
Katılma oranı	84.8		70.1		61.08		61.60	

AP il başkanı bu konuda sıradan bir AP'liye orana daha gerçekçi konuşuyor. AP il başkanı Av. Kaya Bulut Balıkesir'in oy deposu olduğundan partisinin kente gereken önemi vermediğini ve bu nedenlerle 1973 seçimlerinde oy yitirdiklerini belirterek şöyle diyor:

«Demokrat Partinin 1960 yılına kadar kalesi durumundaki Balıkesir 1965'ten sonra AP'nin oy deposu olmuştur. Ancak 1969 yılında aldığımız 124 bin oy, 1973 seçimlerinde 113 bine düşmüştür. Bunun bir nedeni de sanayileşme ihtiyacı içinde bulunan Balıkesir'e bugüne kadar doğru dürüst hükümetlerce bir yatırım yapılmamış

Balıkesir'den 6 milletvekili çıkarırız. CHP yine 3'te kalır. MSP yoğun çalışma içinde olmasına karşın bu sefer milletvekili çıkaramıyacak.»

AP il başkanı Av. Kaya Bulut Demokratik Partinin Süleyman Demirel'e kızanlar tarafından kurulduğunu öne sürerek bu seçimlerde DP'ye giden oyların AP'de bütünleşeceğini söylüyordu. Dursunbey ilçesi ve köylerinin yanı sıra dağ köylerinin de kendi hallerine bırakılmaları nedeniyle MSP'nin buralarda etkinliğini koruduğunu belirten Kaya Bulut, AP'nin başa giretiğini ancak tek başına iktidara gelmesinin beklene-

meyeceğini düşündüğünü belirtti ve CHP'de oy yükselmesinin olacağını da parantez içinde bildirdi.

Balıkesir'in tüm ilçe ve köylerinde seçim konuşuluyor. Gezdiğimiz köylerde halk bugüne kadar iktidar olmuş hükümetlerin kendilerini nasıl bir köşeye ittiklerinin bilincine varmışlar. Balıkesir'den kopuk gibi görülen Körfez bölgesi zeytin ve zeytinyağı üreticileri ise MC hükümetinin uyguladığı yanlış politika nedeniyle güç duruma düştüklerini biliyorlar ve bu kez CHP'ye oy vereceklerini söylüyorlar. Sındırgı, Savaştepe ve Bigadiçli bütün üreticileri de, Susurluktaki şeker pancarı ekicileri ve Manyas, Bandırma, Erdek, Gönenli sebze yetiştiricileri de aynı sözleri yineliyorlar. Balıkesir merkezinde ve ilçelerinde oturanlar ise Balıkesir'in sanayileşme gereksinmesinde birleşiyorlar ve devlet elinin uzanmasını istiyorlar.

OY PATLAMASI

CHP il örgütü yöneticileri gelişmeyi halkın bilinçlenmesine bağlıyorlar. 1973 seçimlerinde 4. milletvekilliğini 1800 oyla kaçırdıklarını belirten CHP il başkanı Davut Abacıgil, seçimlerin öne alınmasıyla CHP'nin büyük bir oy patlaması yapacağını, bunu da kırsal kesimdeki seçmenlerin Ekim ayında, seçimlere işleri nedeniyle katılamamaları gerçeğine dayanarak söylediğini ekliyor. Balıkesir ili sınırları içinde yaşayanların 1973'ten bu yana kendi kendini yenilediğini belirten Abacıgil seçimlere ilişkin şöyle konuşuyor:

«MC'nin kırsal alanda köylüye bir şey götürememesinin sonucu yıllardır DP ve AP'nin kalesi durumundaki Balıkesir'de bu seçimlerde çok şey değişecektir. Yeni kuşağın Balıkesir yöresine getirdiği yenilikler ve köylünün artık kimin kimden yana olduğunu bilmesinden ötürü seçimler bizim lehimize gelişme ile geçecektir. MC hükümetinin zeytin ve zeytinyağı üreticileri ile diğer üreticilere, dağ köylerine el atmaması, uyguladığı yanlış ekonomi politikası köylünün gözünü açmıştır. Bunun yanı sıra DP ile CGP Balıkesir'de yok gibidir. MSP ise güçlü olduğu Dursunbey ve Havran yöresinde çözülmüştür. Bu yörelerde AP'li bile bizim için çalışıyorlar. Bu seçimlerde 1950 seçimlerinde ne olduysa CHP onu yapacaktır. O zaman yeni bir partinin heyecanı vardı, şimdi ise bilinçlenme var. Eski

Demokratlar bile bilinçlenerek AP'ye oy vermiyorlar, 1973'te 77 bin oy alan CHP, 1975'te 103 bin oy almıştır. Bu seçimlerde ise oyların yüzde 50'den fazlasını CHP alacaktır. Bu durumda CHP 4 garanti çıkarır, adaylar çalışmalarını aksatmazsa 5 olabilir, AP ise 4 çıkarır. Ancak MSP 1 milletvekili çıkarırsa durum CHP 4, AP 4, MSP 1 olur.»

1973 seçimlerinde 14 bin oy alan Demokratik Parti Balıkesir'de yok gibi. Tüm aramalarımıza karşın örgüt yöneticilerinden ve seçmenlerden birini bulamadık.

MSP'NİN HEDEFİ: 3 SANDALYE

MSP İl Başkanı Yusuf Ocaktan ise manifaturacı dükkanında müşterilerine satış yaparken sorularımızı yanıtladı. Yusuf Ocaktan, MSP'nin Balıkesir yöresinde çok iyi çalıştığını, 4 yıl süresince hükümette kalarak hizmet taşıdığını belirtti, seçime katılma oranının büyük olacağını öne sürdü. AP'nin büyük bir oy yitireceğini de iddia eden Ocaktan sözlerini şöyle sürdürdü:

«Parti olarak erken seçime başından beri karşıyız. Karar alınmadan önce icra faaliyetleri gösterdik. Faal durumdaydık. Seçimlerde de bunun semeresini göreceğiz. Erken seçim olsun, normal seçim olsun çalışmalarımızın semeresini göreceğiz. Kanaatlarımıza göre Balıkesir'de 3 büyük partiden biri olarak 3 milletvekili çıkaracağımıza inanıyorum. AP 3, CHP 3 milletvekili çıkarabilirler. Diğer partiler kendi faaliyetlerinin neticesini bu seçimlerde görecektir. Balıkesir'li üreticilerimiz zamanın getirdiği problemlere üzülmemişlerdir. Bu problemler de zamanla çözülecektir.

Biz parti olarak faiz düzenine, dengesiz vergilere karşıyız. Bunun neticesi olarak araçlar, tefeciler ortadan kalkacak. Milletimize hizmet ediyoruz ve Türkiye'de 150'ye yakın milletvekili çıkaracağımıza dair ümidimiz var. İkinci büyük parti biz olacağız.»

MC hükümetinin iktidara gelmesiyle ezilen üreticiler, sanayileşme özlemiyle tutuşan özel sektör temsilcileri, yeni yetişen ve bilinçlenmeyi köylere dek götüren genç kuşak Balıkesir'de oy dağılımında büyük rol oynayacaktır.

Bir tahmin yapmak gerekirse Balıkesir'de CHP 4, AP 4 ve MSP 1 milletvekili çıkaracaktır.

Barış KUDAR

Uşak

Uşak'ta çok istememize karşın, zaman bulup da şimdi ünvanının başına «eski» getirilmiş Uşak Valisi Mustafa Bezirgân ile görüşemedik. Oysa ne denli isterdik. Sayın Bezirgân'a yalnızca şu soruyu sormayı:

«Uşak'ta seçim sonucu n'olur? Hangi parti kaç milletvekili çıkarır, neden?»

Sayın Bezirgân, ilginç bir «Kehanette» bulunabilirdi belki de, kim bilir? Kendileri, öğrencilerin, öldü-

rülen arkadaşlarının cenazesini hastaneden almalarından sonra, ortada hiçbir şey yokken, büyük olaylar çıkacağını bilebilmiş ve Uşak'a çevre illerden yardımcı güvenlik kuvvetleri istemişlerdi. Yardım için istenilen güvenlik kuvvetleri Uşak'a geldikten sonra olay yeniden başlamıştı gerçekten. Bir öğrenci daha öldürülmüş, çok sayıda öğrenci 12 Mart dönemini anımsatır biçimde sürdürülen bir operasyon sonucu gözaltına

alınmışlardı ve halkın üzerine ateş açılmıştı.

Seçim gezisi nedeniyle Uşak'a gittiğimizde, halk, bu olayların etkisinden kurtulmamıştı daha. Kolay değil, iki genç ardarda yitirilmişti. Halk arasında 17-18 mart olayları diye adlandırılan olayları burada geniş biçimde yinelemeye gerek yok. Yalnız, Haydar Öztürk'ün öldürüldüğünü ilk saldırıdan sonra komandoların bir daha devreye girmediklerini, halk ile güvenlik kuvvetlerinin karşı karşıya bırakıldığını, Semiha Özakar'ın öldüğü operasyonda ölü sayısı artmadan halkın çocuklarına sahip çıktığını anımsamakta yarar vardır, kanımızca...

Bu olaylardan sonra, Uşak'ta en çok konuşulan konu «Haşhaş» idi. Uşak'ın ekonomisi tarıma dayalı. Haşhaş'ın yeri ise Uşaklı için apayrı. Ne var ki, haş-

«Bir örnek vereyim. MC'nin bize tutumunu en iyi biçimde ortaya koyar. Halk konutları için, yani gecekondu önleme bölgesi için 2 milyon 640 bin lira istedik. İmar ve İskân Bakanı Nurettin Ok, bir yazı yollayarak bize 344 bin lira gönderildiğini bildirdi. 2 milyon 640 bin liraya karşılık 344 bin lira.»

«Peki ne yaptınız bu parayı?»

«Geri yolladık kuşkusuz. Değerli, birkaç yıl sonra on milyona çıkacak bir yere sahip olmalarına izin vermezdim. Halka anlattım durumu, halkla bütünleşerek sorunu çözümledik»

Buraların yüzde 40'ının yol, su, elektrik sorunu çözümlenememiş daha. Çözüm bekleyen yığınla sorun var. Kemikli'ye göre, Uşak'ta araba görmemiş köyler çokmuş. Arabayı gören köylüler, haşhaş ellerinden alı-

UŞAK - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	20.7 14.592	—	55.1 31.187	2	43.5 22.537	2	33.0 20.058	1
CGP (GP)	—	—	—	—	12.7 6.587	—	4.3 2.601	—
CHP	41.7 29.398	2	33.1 18.737	1	36.7 19.005	1	39.0 23.754	2
DP	—	—	—	—	—	—	13.6 8.266	—
MP	—	—	—	—	1.8 911	—	—	—
MHP (CKMP)	37.6 26.540	1	11.7 6.641	—	2.8 1.479	—	3.3 2.018	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	6.7 4.096	—
TBP (BP)	—	—	—	—	—	—	—	—
TİP	—	—	—	—	2.4 1.243	—	—	—
YTP	—	—	—	—	—	—	—	—
BAĞIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	—	—
Geçerli oy ve MV sayısı	70.530	3	56.565	3	51.818	3	60.763	—
Katılma oranı	80.8		61.7		54.25		56.67	

haş ekiminin kısıtlanması, koşullara bağlanması köyden kente bir akının başlamasına neden olmuş. Belediye Başkanı Muhterem Kemikli'nin söylediğine göre; Uşak, köyden kente göçün en yoğun olduğu kent olarak İstanbul'dan sonra 2. sırayı almış. Kemikli, haşhaşın yasaklanması, sonra da ekimin kısıtlanması üzerine 5 bin 600 civarında gecekondu yapıldığını söyledi. Devlet, elini hiç uzatmamış bu kente. Hele MC, CHP'li belediyelere koyduğu ekonomik ambargoyu en iyi biçimde uygulamış. Belediye Başkanı Muhterem Kemikli, konuya ilişkin şöyle konuştu:

nınca kente koşuyorlardır belki de, kim bilir? O'nların suçu ne?..

Köyden kente göç, Uşak'ta işsizlik, sorununu öne çıkarmış. Şeker fabrikasının yanısıra son yıllarda açılan küçük işletmeler, işsizlerin iş gereksinimini karşılamaktan uzak. Kimileri, haşhaş yerine pancar ekmeyle yeğlemişler. Kimileri de, küçük tezgâhlarında kilimcilik ya da dericilikle uğraşıyorlar

Köyden kente göçün en büyük haşhaş sorunu, 12 mart ara seçim döneminde haşhaş ekiminin yasaklanmasıyla başlayan göç, Ecevit'in 1974 yılında haşhaş

eklimine izin vermesiyle durmuş. Ancak, 1975 yılında oluşturulan MC hükümeti, ekimi kısıtlamakla birlikte, güçleştirici koşullar da getirince üreticiler ne yapacaklarını bilememişler; başlamış yine göç.

HAŞHAŞIMIZI İSTARIZ

Haşhaşta kısıtlamayı ve uygulamayı Bozkuş köyünden Şükrü Cura anlatırsa, daha iyi bir anlaşılır:

«Haşhaşı kısıtladılar. Nasıl kısıtladılar bak anlatıverem. Beş dekar diyo onla. Biz dönüm diyo. Beş dönümden fazla ekmek yasak. Yalnız, bu beş dönüm aynı sınır içinde olacak. Örneğin, üç dönüm tarlan şurda var, iki dönümde ötede. Yani, arada komşu var. Birisinden birine ekmek zorundasın. İkisinin toplamı beş dönüm ediyor diye, iki tarlaya da ekersen ceza. Hemi de beş yıl ceza. Beş yıl içerisinde suç işledin mi beş ay damdasın. Tarlaların birinden birinin sökülmesi de caba. Sona, bizim ölçü ile kadastronun ölçüsü bir değil. Bizim hesaba göre olan dönüm, kadastro hesabına göre olan dekardan azıcık fazla. Bu da suç. Ceza gene aynı. Beş yıl ekmek yok, yoğunsam beş yıl dam... Yapağılar köyü var, orada söküyorlar haşhaşları. Bir de para cezası var. Kaç kişi ödedi bu köyden, posta makhuzlarını getirelim görün. Hadi, buna katlandık diyelim, haşhaşın ucuzlamasına ne diyelim. 700 liraydı, şimdi düşürüle düşürüle oldu 340 lira. Gençlerin bir bölümü gitti Uşak'a, sanayi mi var, yok, sürünüyoruz işte. Amerika'dan bize ne?»

Pancar eksen n'olur? 64 kuruş 2 santimden alınıyor. Ucuzluğu bir yana, haşhaş bizim canımız, herşeyimiz, canımızı istiyoruz, Pancardaki durum da kötü. tabii, 30 bin liraya kadar olanı vergi dışı, geri kalanı vergili. Masraf hiç gözönünde değil, fabrikaya götürdüğün, bürüt 30 bin 1 kuruş dedi mi, hepsi de vergiye tabi oluyor...»

Seçim gezisi sırasında haşhaşlar çiçeğe vurmuştu ve Yapağılar köyü muhtarı, haşhaş ekicilerinin bildirimlerini bir-iki gün geciktirdi diye, üreticilerin haşhaşları sökülüyordu.

İşte birkaç çizgiyle bu durumda olan Uşak'ta hemen tüm partiler, milletvekili hesabı içindeydiler... Herkes de ekonomik yapıya bağlıyordu bunu...

Partisinde bulamadığımız ancak, çalışma yerine dek gidip bulabildiğimiz DP İl Başkanı Avukat Ahmet Kindem, bir milletvekili çıkaracaklarını savundu. Kindem, birer milletvekilliği için de AP ile CHP'yi şanslı gördü. Ne var ki, 12'ye 5 kalmasına karşın Demokratik Parti'nin Uşak'ta hiçbir çalışma yapmadığı somut bir gerçekti. Kindem'in, DP'li olmadığı konuşmasından belli olan müşterisi de, Uşak'tan hangi çalışmayla milletvekili çıkarmayı umduklarını soruyordu...

Yine ancak işyerinde bulabildiğimiz MSP Merkez İlçe Başkanı Mehmet Dökmeci de CHP ile AP'ye birer hak tanıyor, DP'nin «Bizim» dediği milletvekilliğinin

ise kendilerinin olduğunu öne sürüyordu. Dökmeci, «Sonucu en iyi Allah bilir.» demeyi de unutmuyordu...

En güç konuşma olanağını AP'lilerle bulduk. İşyerlerinde de mi durmazlar hiç? Uzun bir nöbetten sonra parti binasında bulabildiğimiz ve konuşmaya yanaşan AP İl Onur Kurulu 2. Başkanı İsmail Kara, 1973 seçim sonuçlarını talihsizliğe bağlayıp iddia ediyordu: AP: 2 — CHP: 1. İsmail Kara, küçük partilere yaşam hakkı tanımıyor, bunların oylarının AP'ye kayacağını savunuyordu. Ama «Öyle olması gerekir» demesine ne buyrulur? Dedikinin gerçekleşeceğine kendisi de pek inanmıyordu belki de kimbilir?

CHP İl Başkanı Ömer Halis Akın da küçük partileri pek şanslı görmüyordu Uşak'ta. Akın, sonuç için görüşünü «CHP 2, AP 1 milletvekili çıkarır» diye belirtiyor fakat, hemen ardından ekliyordu, «AP'nin 1 milletvekilliğini MSP ile DP etkiyebilirler. Haşhaş sorunu ortada, MSP ile DP iyi çalışırlarsa kârlı çıkan CHP olur. Üç milletvekili gidebilir Ankara'ya bizden.»

Parti yetkililerinin görüşleri böyle ya, kim ne yapabilir Uşak'ta.. Ankara'ya gidecek üç kişi hangi partiden ya da partilerden olur?..

Uşak'ta seçime katılma oram 1961 yılında yüzde 80,8 olmuş, sonraki seçimlerde düşme başlamış. 1965 yılında yüzde 61,7, 1969 yılında ise yüzde 54,25, Uşaklı seçmenler, 1973 yılında biraz kıpırdanmış oran yüzde 56,6'ya yükselmiş.. Bu seçimde katılma oranı yine yükselecek, hem de büyük ölçüde, Görünüş bu. Hemen herkes, sandığa gideceğini, partisine oyunu atacağını söylüyordu. CHP'lisi, AP'lisi, MSP'lisi ve DP'lisi bunda kararlı gibiydi. Ve tüm partiler, oy patlamasına bel bağlamışlar, hesaplarını buna göre yapıyorlar.

EVLÂT ACISI

Ecevit'in Uşak mitingi etkili olmuş, Hangi partiye oy vereceklerini bilmeyenlerin büyük bölümünü etkilemiş. Uşak'ta, halkın oy pusulası üzerinde hangi partiye mühür basacağına karar vermesinde en büyük etkenin evlat acısı ile haşhaş olduğu yadsınamaz bir gerçek...

İlk bakışta, 1973 seçim sonuçlarının Uşak'ta yineleneyeceği görüşü hakim: CHP: 2 — AP: 1.

MSP ile DP milletvekili hesabı yaparlarken CHP'nin tabanından alacaklarını iddia ediyorlar. Bir savdan öte gidemez. TİP Uşak yetkilileri, kimi sendikalar ve öğretmenler CHP'sini desteklediklerini açıklamaktan çekinmiyorlar. Seçime katılma oranı aynı kalsa da, yükselse de CHP'nin 2 milletvekilliği garanti. AP'nin 1 milletvekilliği de hemen hemen öyle. CHP'nin üç çıkartması için çeşitli hesaplar yapılıyor. Gerçek olan, MSP, DP ve MHP iyi çalışırlarsa AP'nin biri tehlikeye girer. CHP'nin üç çıkartması sürpriz olmaz, fakat, ikiyi bulamayıp birde kalması büyük sürpriz olur!...

Hulûsi ÖZÇOBAN

Denizli

Uşak'ta çalışmaları tamamladıktan sonra, ikinci görev yeri Denizli'ye geçmek gerekti. Uşak'tan Denizli'ye gitmek için iki yol vardır. Birincisi, Uşak'tan doğrudan doğruya Denizli'ye giden bir otobüse binmek. Yol, 154 km. tutuyor. İkincisi de, Uşak'tan İzmir'e dönmek, oradan Denizli'ye geçmek. Uşak — İzmir 218, İzmir — Denizli 252 km. Toplam: 470 kilometre...

miz yok, dorugeççe. Hariçten indir,» dediğinde hiç olmazsa şoför buna uyuyor. Bunda hak getire, hele bir durak sektirse ya, nerde... İki kişilik yerlere dört kişi oturtmak istediler ama, olmadı. «Turizm dönemi başladı, eh, Denizli de turistik bir yer» desen değil. Millet de hem «Ayağım yere değmiyor» diyor, hem de sanki başka otobüs yokmuş gibi doluyordu. Bu ivcenliğin nedeni, «Biraz daha sıkıntıya dayanayım ama, is-

DENİZLİ - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	56.4 92.355	4	61.2 86.887	4	55.0 72.377	5	33.9 50.279	2
CGP (GP)	—	—	—	—	7.1 9.337	—	2.7 3.976	—
CHP	40.0 65.426	3	31.6 44.925	2	29.4 38.607	2	49.698	2
DP	—	—	—	—	—	—	22.8 33.827	2
MP	—	—	3.1 4.785	—	0.8 1.115	—	—	—
MHP (CKMP)	1.8 2.904	—	—	—	3.2 4.228	—	1.5 2.332	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	5.3 7.903	—
TBP (BP)	—	—	—	—	1.2 1.524	—	—	—
TİP	—	—	1.9 2.691	1	2.3 3.028	—	—	—
YTP	1.3 2.119	—	1.6 2.248	—	0.6 757	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	0.0002 316	—
Geçerli oy ve MV sayısı	163.750	7	141.978	7	131.430	7	118.331	6
Katılma oranı	80.1		68.0		60.92		60.16	

Siz olsanız hangi yolu seçerdiniz?... Her halde birinciyi... Biz de öyle yaptık. «Bir an önce geziyi bitirir İzmir'e döneriz,» diye birinci yolu seçtik. Hay seçmez olaydık... Otobüs, ESHOT otobüslerine rahmet okutur türdendi, ESHOT otobüslerinde biletçi, «Yerli-

tediğime kavuşayım.» duygusundan geliyordur belki de, kimbilir?

Denizli'ye varıp, CHP İl Başkanlığına gittiğimizde, işkence şaşkınlığa dönüştü bu kez. Bir sürü insan vardı içerde ve herkes masanın başında oturmuş te-

rik ediyordu. «Biz otobüste cebelşirken, yol o denli uzun sürdü de, seçimler yapıldı; CHP tek başına iktidara mı geldi yoksa» diye düşündük bir ara. Meğer, tebrik edilen kişi CHP Denizli İl Başkanlığına yeni seçilen Mehmet Suna imiş. Adaylığını koyan Adnan Keskin, istifa edince yeni başkan seçmek gerektiğinden, oylama yapılmış ve Mehmet Suna seçilmiş...

Mehmet Suna ile seçim için konuşmaya başladı-ğımızda, hemen Denizli'yi övmeye başladı. Kiminle konuşursanız burada, över Denizli'yi.

Gerçekten de, İzmir'den sonra Ege'nin en gelişmiş, en kalkınmış ili Denizli. Pamukkale, dünya çapında bir ün kazandırmış buraya. Binlerce yerli-yabancı geliyor her yıl. İyi bir gelir kaynağı. Ancak, Pamukkale'nin beyazlığını yitirmeye başladığı söylentileri yoğunlaşmıştır. Önlem alınmazsa, Denizli ve ülkemiz önemli bir turistik yerden olabilir.

SANAYİLEŞEN DENİZLİ

Denizlililere soracak olursanız; tarıma dayalı olan ekonomileri yavaş yavaş sanayie geçiş sancıları içinde. Ancak, şu anda Denizli ekonomisinin, öteki illerimizin büyük çoğunluğu gibi, tarıma dayalı olduğu yadsınmaz. Buğday, tütün, pamuk ve üzüm belli başlı ürünler.

Pamukçuların hali duman. Pamuklar açtığında yağın yağmurlar, Ege'nin birçok yerinde olduğu gibi Denizli'de de ürünün büyük bölümünün tarlada kalmasına neden olmuş. Verilen fiyat da ortada...

Tütünçülerin sorunu başka. Tütünler, piyasa kapandıktan sonra hemen depolanacak ve karşılıkları üreticiye ödenecekti. Sözde kaldı, tütünçü parasını bekliyor, güç durumunda.

Bir de küçük dokumacılık, Denizli ekonomisinde önemli yer tutuyor. Özellikle, Buldan ve Babadağ yöresinde küçük dokumacılık tezgahları yoğun. Denilene bakılırsa, Denizli'de 70 bin dolaylarında küçük dokuma tezgahı var. Oldukça büyük bir sayı...

Denizlililerin, «Ekonomimiz, tarımdan sanayie geçişin sancılarını çekiyor» demelerinin nedeni; demir işleme haddehanelerinin yanı sıra, boya, apre, pamuk ipliği fabrikalarının son yıllarda artmış olması. Özel sektör fabrikaları; bunlar ve ötekileri. Devlet, buraya bir kez bakmış o da gözünün ucuyla. Atatürk döneminden kalma bir Sümerbank fabrikası var, 1936 yılında üretime geçmiş. Başkaca bir devlet yatırımını kimse bilmiyor..

Özel sektör fabrikalarının da öyküsü var. Özetle şöyle: Arsa spekülasyonu varmış bir zamanlar, ucu 1960'lara dayanıyor. Yani, Almanya'ya gidişlerin başladığı yıllar... Almanyacılar gelmeğe başladığında paralarını hep arsaya yatırmışlar. Arsa satıcıları da, bu paraları sanayie yatırmış. Gerçekten akıllı adamlarmış doğrusu, kabul etmek gerek.

İşte böylesi ileri görüşlülerin yaşadığı Denizli'de partiler seçim çalışmalarını iyiden iyiye yoğunlaştırdılar. Yalnız, partilerin milletvekili sayısında öne sürdüklerinin toplamı gerçeği var ki, ileri görüş özelliğine ne denli uygun düşer bilemiyoruz. Beş partinin iddiaları na bakılırsa, 1977 seçimlerinde Denizli'den 12 milletvekili çıkacak. Yüksek Seçim Kurulu ise 1973 yılına göre,

bir değiştirme yapmamış, 1973 yılındaki gibi 6 milletvekili çıkacak demiş. Altı milletvekili de yedek olmaktadır belki, kimbilir?

SÖZ POLİTİKACILARIN

Partilerin seçim için görüşleri ise şöyle:

CHP İl Başkanı Mehmet Suna: «Bizim üç milletvekilliğimiz garanti. DP'nin eski gücü kalmadı burada, bir milletvekilliğine oynuyorlar. AP ise iki çıkartır. Yalnız, DP'nin dediğim bir milletvekilliği için hem biz hem de AP iddialı, 1973 seçimlerinde 111 bin kişi oy kullanmamıştı. Bunlar kullanırlarsa, dört oluruz.»

AP eski İl Başkanı Kemal Aykurt: «Garanti olarak üç milletvekili diyebilirim. CHP, iki çıkartır. Geriye kalıyor bir milletvekilliği, 1973 seçimlerinde oy kullanmayan 111 bin kişi sandık başına gelirse o da bizim olur. AP, dört olur, CHP 2'de kalır yani.»

DP yetkilisi Hasan Sel: «1973 seçimlerindeki sonuç aynı olur. İki biz, iki CHP, iki de AP. Bizim iki milletvekilliğimiz garanti, 111 bin kişi sandık başına gelirse de aynı sonuç olur.»

Adının açıklanmamasını isteyen genç MSP'li: «Biz 1973 seçimlerinde burada fazla tanınmıyorduk, o yüzden milletvekili çıkaramadık. Şimdi, bizi iyi tanıdılar. Bir milletvekilliğimiz garanti. Milli Görüş buradan bir milletvekili muhakkak gönderecek, 1973 seçimlerindeki sandığa gelmeyen 111 bin kişi gelirse iki oluruz. Diğerlerini de öbür partiler paylaşır.»

TİP yetkilisi Mehmet İyüz: «Biz sosyalist olarak hayale kapılmıyoruz. Denizli'den milletvekili çıkaracağımızı sanmıyorum. Altı milletvekilliği şöyle paylaşılır: CHP: 3 — AP: 2 — DP: 1.»

Tüm partiler, 1973 seçimlerinde kullanılmayan 111 bin oyun kendilerinin işine yarayacağını öne sürdü. Oy patlaması gerçekleşirse, çıkartacakları milletvekilleri sayısında garanti veriyorlar, hani senet isterseniz belki vermeye kalkışsınlar. Şöyle garanti verdikleri sayılara bir bakacak olursak, oy patlamasının gerçekleşmesi durumunda kuşkusuz, CHP: 4 — AP: 4 — DP: 2 — MSP: 1, etti 11. Hiç bir parti yetkilisiyle görüşmedik ama, kaldığımız otelin lobisinde karşılaştığımız ülkücü gence göre, MSP'nin Denizli'den bir milletvekilliği garanti de ikincisi için uğraşıyor. Etti mi 12 milletvekili?

Partiler ve partililer 12 milletvekili çıkaracakmış gibi hesap yapadursunlar, Ankara'ya gidecek 6 milletvekillinden kaçını hangi partiden olur?

1973 milletvekili seçiminde CHP, AP ve DP Denizli'den ikiyeşer milletvekili çıkartmışlardır. Ancak, 1973'den bu yana köprüler - altından çok sular akmıştır. Herşeyden önce Denizli, yolaştığı zararları çok büyük bir deprem atlattı. Ve, çok yerde olduğu gibi köyden kente göç burada da artmış, işsizlik sorunu kendini duyurur duruma gelmiştir.

Denizli'de görünen, DP'nin eski gücünü yitirdiğidir. 1973 seçimlerinde iki ilahiyatçının kişisel çabaları iki milletvekili çıkartmıştır ama, şimdi durum aynı değildir. Hasan Korkmazcan'ın bile Ankara'ya parlamenter olarak gideceği kuşkuludur. DP'nin durumunu Acıpayam ve Tavas belirleyecektir. Yalnız, bu iki yere AP de güvenmektedir. CHP ise Acıpayam'ın yanı sıra Çivril

ile Merkezden gelecek oylara göre durumun belli olacağını yadsımamaktadır.

Vatandaşın tutumu, bu seçimlerde hangi partiyi seçtiğini sandık başına giderek belli etmektir. Yani, seçme katılma oranı yüksek olacak, öyle olması bekleniyor. 106 bin olan Denizli'nin nüfusundan çok seçmenin oy kullanmadığı 1973 seçimlerindeki durum yenilenmezse, milletvekili çıkartacak oy sayısı da artacaktır kuşkusuz. Bu da, CHP'nin işine yarayacaktır. Belediye başkanının çalışmaları ve partilerin depremdeki tutumu, seçmenlerin düşüncesini etkilemiştir. Bu durumda, CHP ve AP'nin 1973'deki gibi ikiye milletvekillikleri garantidir. Geriye iki milletvekili kalmak-

tadır. İki milletvekilliğinden biri, yüzde 99 CHP'nin olacaktır. Hasan Korkmazcan'ın adıyla DP bir milletvekili çıkartabilir fakat, AP'nin tabanını da unutmamak gerekir.

Öz olarak dersek, CHP, Denizli'den üç milletvekili gönderir Ankara'ya. AP, iki, DP de birde kalır. Yok, eğer DP'nin oyları bir çıkartmaya da yetmezse bu milletvekilliği büyük bir olasılıkla AP'nin olur. MSP'nin şansı hemen hiç yok gibi. MHP ile birlikte AP'nin tabanından oy çalarak CHP'ye yardımcı da olabilir. CHP'nin Denizli'den dört çıkartması olası ama, oldukça güç...

Hulusi ÖZÇOBAN

Aydın

Sanayileşmemiş kentlerimizden birisidir Aydın. Çoğulcu demokrasiye geçişten bugüne değin geçen yirmiyedi yıllık süre içinde bu yörenin insanları oylarını sağ partilere aktırmışlardır. 1973 seçimlerinde siyasal dalgalanma ve Mutlu ve Aydın Menderes kardeşlerin Demokratik Parti'yi desteklemeleri Adalet Partisi'nin oy yitimine neden olmuştur.

1950'den bu yana siyasal iktidarlar hiç bir şey getirmemiştir bu kente. Salt tekstil sanayi gelişmiştir. Toprak dağılımı adaletsiz bir biçimde uygulanmıştır. Özellikle Söke yöresinde binlerce dönüm alan bir kaç toprak kapitalistinin elindedir. Feodal ilişkiler Ege'nin salt bu yöresinde hâlâ geçerlidir.

İşte bu ilişkiler kırsal uyanışı engellemiştir bu yörede. Şöyle 1950 yılından bugüne doğru uzanırsak bu gerçeği görmüş oluruz:

1950 seçimlerinde CHP 60 bin 860 oy alırken, 76 bin 896 oy toplamıştır Demokrat parti. 1954 yılında ise 53 bin 677 CHP, DP ise 105 bin 569 oy sahibi olmuştur. 1957 seçimlerinde CHP, 61 bin 981, DP, 109 bin 947 oy sağlamıştır. 1961 yılında CHP 59 bin 587 alırken, DP'nin yerini alan Adalet Partisi 124 bin 272 oy çıkarmıştır sandıktan, 1965'te ise CHP 37 bin 771, AP 130 bin 247 oy almıştır. 1969 seçimlerinde CHP 42 bin 36, AP ise 100 bin 751 oy sağlamıştır.

1973 seçimleri ise hayli ilginçtir bu yöre için. Sağ partilere giden seçmenin büyük çoğunluğu sandık başına gitmemiştir 1973 seçimlerinde.

AP'li yöneticilerle bu konuyu konuştuk. Ön seçim öncesi olduğundan çoğunu bulamadık Aydın'da. Parti lokalinde partinin geçitli kademelerinde görev yapan AP'liler 5 milletvekilliğini garanti görüyorlardı.

AP'lilerin gerekçeleri ise aynen şöyle:

«1973 seçimlerinde 180 bin geçerli oyun 62 bin 457'sini AP, 54 bin 185'ini CHP, 51 bin 911'ini ise DP almıştır. Bu seçimlerde DP'nin oyları AP'ye akacaktır. Bunun yanı sıra sandık başına gitmek istemeyen DP'li illeri sandığa götürüreceğiz...»

«Bu çaba nasıl oluyor?»

«Köyleri tanıyoruz. Sandık başına gitmeyen tüm

köyleri dolaştık teker teker.»

«Ne diyorlar köylüler... Adalet Partisi'ne oy verecekler mi bu seçimlerde?»

«Verecekler elbet...»

1950 yılında başlayan çok partili dönemden bugüne kadar çok sayıda bakan çıkarmıştır Aydın. Ama gelin görün hiç gelişmemiş bir kenttir. Tütünden, pamuğa, sebze, meyveya değin her türlü ürün çıkar bu topraklardan. İncir denildiği zaman Aydın gelir akla. Ancak, bir tek fabrika yoktur doğru dürüst. Cıvız sanayi bile gelişmediğinden işçi sınıfı oluşmamıştır. İşte bu yüzden ihracatçı ve tüccarların siyasal partiler üzerinde etkinlikleri fazladır. Özellikle bu kişilerin sağcı olmaları seçmenlerin bu partilere oy akışına neden gösterilebilir.

Biz Söke'den başlayıp, İncirliova, Germencik, Ortaklar, Nazilli ve Kuyucak yöresinde köylü seçmenlerle konuşmayı yeğledik. Konuştuklarımız genellikle AP'li, DP'li kişilerdi. Aramızda geçen konuşmaları aktarmakta yarar var sanırım:

S — 1973 seçimlerinde hangi partiye oy verdiniz?

C — Adalet Partisine,

S — Bu seçimlerde hangi partiye oy vermeyi düşünüyorsunuz?

C — Kızım Ortaklar Öğretmen Lisesinde öğrenci. Kızıma namus sözü verdim CHP'ye vereceğim oyumu.

S — Niçin CHP'ye?

C — Siz gazetecisiniz bilirsiniz. Ortaklar'da komandolar mı ne birileri var. Kan akıtıyorlar boyuna. Kızımı okuldan aldım. O da bana CHP'ye oy vereceğine söz ver ayrılacağım, dedi.

S — Siz de bunun üzerine söz verdiniz kızıma.

C — Evet söz verdim bu yüzden. CHP iktidara gelirse çocuklarımızın can güvenliği olacaktı. Soruşturdum doğru olduğuna inandım.

Bir başka köylü vatandaşla aramızda geçen konuşma:

S — 1973 seçimlerinde oy kullandınız mı?

C — Hayır kullanmadım.
 S — Niçin kullanmadınız?
 C — Hep AP'ye vermiştim. 1973 yılında hiç bir partiye vermeyeceğim diye yemin ettim.
 S — Bu seçimlerde hangi partiye oy vereceksiniz?
 C — Şimdilik düşünmüyorum. Parti liderlerini izliyorum.
 S — Kimleri izlediniz şimdiye dek?
 C — Aydın'da Bülent Ecevit'i, Süleyman Demirel'i ve Ferruh Bozbeyli'yi dinledim.
 S — Hangisinin konuşması hoşunuza gitti. Daha açıkçası hangisi tatmin etti sizi

CHP cephesine şöyle bir baktığınızda 1973 seçim öncesinden daha atak, daha güçlü bir kadroyla karşılaşıyorsunuz. Aday adayları kıyasıya bir mücadelenin içindeler ama, tümü CHP'nin iktidara gelmesi için uğraş veriyorlar. İşte bu nedenle Aydın'da bir oy patlaması bekliyorlar.

CHP örgütünün Aydın'da belirli yanlışlıklar yaptığını burada belirtmekte yarar var sanırım. TÖB DER'li öğrenenler bundan yakınıyorlar. Ortaklar Öğretmen Lisesi ile Eğitim Enstitüsünde komandoların silâhlı eylemlerine Milletvekilleri İsa Ayhan ile Şükrü Koç'un seyirci kaldıklarını, bir günden bir güne TÖB-DER'e uğrayıp söyleyişide bulunmadıklarını öne sürüyorlar.

AYDIN MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	64.4 12 427	6	130.247 72.3	6	62.3 100 751	5	34.7 62.547	3
CCP (GP)	--	--	--	--	3.8 6 186	--	1.1 2 035	--
CHP	30.9 59.587	2	21.0 37.771	2	26.0 42 036	2	30.1 54.185	2
DP	--	--	--	--	--	--	28.8 51.911	2
MP	--	--	3.0 5.408	--	1.6 2.590	--	--	--
MHP (CKMP)	3.8 7.326	--	--	--	1.7 2.702	--	1.7 2.836	--
MSP (MNP)	--	--	--	--	--	--	3.0 5.479	--
TBP (BP)	--	--	--	--	1.4 2.239	--	0.7 1.257	--
TİP	--	--	3.7 6.733	--	1.9 2.949	--	--	--
YTP	0.9 1.790	--	--	--	0.7 1.092	--	--	--
BAGIMSIZLAR	--	--	--	--	--	--	0.0 5	--
Geçerli oy ve MV sayısı	192.975	8	180.159	8	161.652	7	162.741	7
Katılma oranı	85.2	--	74.8	--	65 04	--	64.28	--

C —
 S — Bu seçimlerde hangi partiye oy vereceksiniz?

C — Şimdilik karar vermedim.
 Aydın yöresinde konuştuğumuz köylülerin çoğu Adalet Partisinden yıldırdılar. Bir kez tütün, üzüm, incir, pamuk ürününe Milliyetçi Cephe'nin gereken değeri vermemesi köylüyü yıldırlığa sürüklemişti.

Aydın'da AP'li militanların MHP'li komandolarla giriştikleri eylemlerin CHP'ye yöneldiği bir gerçek. Buna en somut örnek, Çine CHP lokaline yapılan baskını gösterebiliriz.

Bu seçimlerde CHP n'apabilir?

Kanımızca iki milletvekilliğini korur CHP. Üç milletvekilliğine gidebilir mi, gidemez mi?

Bu DP oylarının CHP'ye kaymasıyla gerçekleşebilir kanımızca. DP'li seçmen bu saatten sonra dönüş

AYDIN - SENATO

PARTİLER	1961		1968	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	67.5 128.192	3	62.6 94.199	2
CHP	61.446 32.3	-	22.8 34.349	1
CKMP(MHP)	-	-	1.7 2.564	-
GP (CGP)	-	-	6.0 9.043	-
MP	-	-	2.2 3.272	-
TİP	-	-	4.7 7.128	-
YTP	-	-	-	-
BAGIMSIZLAR	-	-	-	-
Geçerli oy ve senatör sayısı	189.662	3	150.555	3
Katılma oranı	85.2		62.9	

yapıp AP'ye oy vermez. Özellikle genç kesimin oyları DP'den kopabilir. Bu oyların bir bölümü AP'ye bir bölümü DP'ye gider. DP'nin yaşlı kesiminin oyları ise AP'ye gitmez Aydın'da. Bu bizim kişisel kanımız değil, DP'lilerin bu yörede yaptıkları bir anketin sonucu.

DP'de yoğun bir çalışma gördük. Mutlu ve Aydın Menderes kardeşler AP'yi kurtaramazlar anladığımız kadarıyla. Çünkü, Söke ve Çine yöresinde bir oy patlaması CHP'ye üç milletvekilliğini getirir. CHP'liler bu hesapla yola çıkmışlar.

Söke'de Hilmi Ziya Postacı'yla konuştuk. Postacı, kırsal alanda bu kez kıpırdanmanın değil, patlamanın olacağını öne sürüyor. Çine'de Selami Görgüç de aynı kanıda.

«Niçin bu kanıdasınız?»

«AP ne verdi üreticiye? Seğmen bunu soruyor bizim izlenimlerimize göre, İşte AP'liler bu nedenle köylere uğrayamıyorlar. Kırsal alanda bu nedenle oy patlaması olacak.»

DP'liler ise 1 milletvekilliğini çantada keklik görüyorlar. Bu amaçla çıkmışlar yola...

Size bir seçim tahmini yapmamı isterseniz AP: 3, CHP: 2, DP: 1 derim. Ortada kalan bir milletvekilliği ise AP ile CHP arasındadır...

Hikmet ÇETİNKAYA

Muğla

Muğla CHP örgütü için için kayınıyordu. Kolay değil, önseçimde ilk sıralara girme olasılıkları hayli fazla olan beş aday adayı veto edilmişti CHP Genel Merkezince.

Bizim Muğla'ya gittiğimiz gün veto edilen Milletvekili aday adaylarından Hüseyin Ülkü yeniden CHP Merkez İlçe Başkanlığına seçilmişti. Ön seçimde ilk sırayı alması beklenen Maksut Doğan, Av. Erol Temelkuran, Bahattin Uyar ve Ali Kaymak neye uğradıklarını şaşırılmışlardı. Bir heyet Ankara'ya dek gitmiş, ancak bir sonuç alamadan geriye dönmüştü.

Eğitimci Maksut Doğan 1975 kısmi senato seçimlerinde aday adayydı. CHP Genel Merkezi acaba o dönem niçin bu aday adayını veto etmemişti? İşte CHP örgütü içinde en önemli sorun buydu.

Biz CHP'yi bir kenara bırakıp Muğla'yı gözden geçirelim.....

Muğla sosyo-ekonomik bakımdan gelişmemiş bir kentimiz. Turizme dayalı bir ekonomi göze çarpıyorsa da, bu özellikle iç turizmi ilgilendiriyor. Kıyı kesimi yağmalanmış. Bir büyük turizm şirketi, yoksul köylülerin elindeki kıyı kesiminde bulunan alanları yok pahasına kapatmış. Şimdi buralarda konutlar yükseliyor. Ankara'da, İstanbul'da ve İzmir'de oturan tanınmış gazeteciler, politikacılar, emekli generaller 1980'lerde buralara gelip şöyle iki üç aylığına dinlenecekler. Datça, Marmaris ve Bodrum'da kışın yorgunluğunu giderecekler.

Bu yörenin dağ ve orman köylerinde yaşayan insanlar da yumurta, tereyağ, peynir gibi gıda maddelerini satarak, tatilde bulunanların gıda gereksinmelerini karşılamakla yetinecekler.

Oh ne iyi, ne iyi!...

.....

Muğla CHP İl Başkanı Turan Doğu gazetecidir. Turan Doğu, Muğla politikasındaki gelişmeyi salt politikacı gözüyle değil, gazeteci gözüyle de değerlendiriyor. Önemli olan olup bitenleri unutmak, ön seçimden sonra CHP'nin iki milletvekili çıkarmasını sağlamak.

Muğla'nın dört milletvekili var. Bu dönem 1973 seçimlerinde olduğu gibi CHP: 2, AP: 2 olacak. Bu sayıyı değiştirme olasılığı diğer partiler için söz konusu değil Muğla'da.

Adalet Partisi 1973 seçimlerinde 45 bin 725 oy almış. CHP'nin ise 44 bin oyu var. DP ise 23 bin oyda kalmıştı. Bu DP'de aynı olarak kalsa ya da üç-beş bin AP'ye kaysa milletvekili sayısı değişmeyecektir. Çünkü, seçim aritmetiği bunu göstermektedir.

CHP İl Başkanı Turan Doğu ile konuştuk. Doğu, dört milletvekillinin ikisini CHP'nin ikisini ise AP'nin alacağını söyledi bize. Turan Doğu'yla söyleştik:

«AP'nin oyu artar mı bu seçimlerde?»

«Artacağını sanmıyorum. Biz oy artışı bekliyoruz. Özellikle dağ köylerinden.»

«Niçin dağ köylerinden?»

«Bu köyler yıllarca sağ partilere oy kullandılar.

MUĞLA - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973		1975	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	59.4 71.698	3	61.9 67.805	3	56.4 61.482	3	36.2 45.725	2	51.5 71.917	1
CGP	-	-	-	-	8.3 8.983	-	5.1 6.502	-	-	-
CHP	38.5 46.398	2	32.5 35.586	2	29.7 32.340	2	35.2 44.489	2	42.7 59.703	1
DP	-	-	-	-	-	-	18.4 23.212	1	2.4 3.300	-
MP	-	-	-	-	0.8 823	-	-	-	-	-
MHP (CKMP)	2.1 2.532	-	2.6 2.889	-	1.6 1.767	-	1.2 1.544	-	0.9 1.298	-
MSP (MNP)	-	-	-	-	-	-	3.6 4.594	-	2.2 3.055	-
TBP (BP)	-	-	-	-	1.1 1.240	-	-	-	0.3 432	-
TİP	-	-	2.8 3.02	-	1.6 1.766	-	-	-	-	-
YTP	-	-	-	-	0.5 530	-	-	-	-	-
BAĞIMSIZLAR	-	-	-	-	-	-	0.2 191	-	-	-
Geçerli oy ve MV sayısı	120.619	5	109.471	5	108.932	5	126.257	5	139.711	2
Katılma oranı	2.1		70.6		65.38		68.58		72.57	

Çünkü CHP'li yöneticiler uğramamışlar bu köylere. Şimdi biz taradık tüm bu köyleri.»

AP'de bir kıpırdanma yok. Tüm yöneticiler iki milletvekilliği hesabını yaptıklarından öyle pek ortalıkta dolaşmıyorlar. Ama, özellikle Köyceğiz, Dalaman, Ortaca ve Fethiye'de AP'nin durumu pek iyi görünmüyor. Bu yörelerde oy yitimine uğrayabilir Adalet Partisi.

Fethiye yöresinde MSP'liler kök salmışlar. Salça ve domates fabrikası kurulmuş. Amaçları AP'yi parçalamak yok etmek Muğla yöresinde. Ancak, ne derece etken olabilirler, işte orası pek bilinmiyor.

Dalaman Kâğıt Fabrikası, yine Dalaman Üretme Çiftliği MSP'lilerin elinde. Ama, tüm uğraşlarına karşın AP'yi vurma olasılığı yok. Olsa olsa DP'nin oylarından bir bölümünü alabilirler.

MSP'nin nurcu kanadı Fethiye yöresinde egemendir. Ancak, bu nurcu kanat şimdilerde kendilerini iyiden iyiye salça-domates işine kaptırdığından siyasal kavgayla uğraşamıyor...

Bu yöre kimleri yetiştirip Ankara'ya göndermemiş ki, Mualla Akarca'lar, Turan Şahinler bu yörenin çıkardığı ünlü politikacılarıdır. Ama niceleri gibi her ikisi de yitip gitti.

Dalaman'da çok sayıda işçi var. Kâğıt fabrikasından çalışıyor bu işçiler. Ancak köy ile ilişkileri kesilme-

diğinden alt yapı zorluklarına karşın bir uyanışın içinde değiller...

Araçlarla köylerine gidip geliyorlar. Topraklarını ekip, biçiyorlar. Bir konut sorunları yok. Kısaca ekonomik sorunları yok. Örneğin, Manisa'da olduğu gibi kırsal kesimde bir uyanış yoktur Muğla'da. Tüm yollar düzgündür, tarımı modern. O nedenle AP'ye oy gider bu kır kesiminden.

1973 yılına dek böyleydi. Şimdilerde görüyoruz ki, onlar uyanmışlar. Tütün, pamuğu, üzümü iyi değerden satıyorlar. Ya ihracatçı aldığı ürünü kaçta satıyor? Bunun bilincine varmış bu yörenin insanları. Herde aynı durumu Dalaman yöresinde görebiliriz.

Milas — Bodrum yolu köstebek yuvasına dönmüş. Seçim gezisinden onbeş gün önce şöyle oraları bir dolaşıp gelmiştik. Milas'ta dostlarla söyleşirken «Bodrum yolu ne zaman biter» dedik. Aslında görebildiğimiz kadarıyla yolun bu yıl biteceği filan yok.

Karayolları Genel Müdürü Orhan Batı MSP'li ya. O nedenle Bodrum yolunu yaptırmıyor anladığımız kadarıyla. MSP'liler cennete gidecek yolu yaptırdıklarından olacak...

Evet, Muğla'da iki büyük parti CHP ve AP iker milletvekilliğine oynuyor. Bizim görüşümüz CHP: 2, AP: 2 olur Muğla'da...

Hikmet ÇETİNKAYA

İzmir

Böbüyük Türkiye'nin böbüyük mimarı AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'in en çok korktuğu illerden birisi İzmir. Kırdan kente göçün alabildiğine geliştiği bu yörede sosyo - ekonomik sorunlar, her geçen gün belirli bir aşama içinde kendini gösteriyor. Bundan ötürü de halkın sorunları giderek büyüyor.

Yüzünü aşkın insanın yaşadığı Gümüşpala, Naldöken, Cumhuriyet, Ufuk ve diğer gecekondu yörelerinde kiminle konuşursanız konuşun halkın nasıl bilinclendiğini, kredilerden kimlerin yararlandığını, üzüm, tütün, pamuk, incir gibi ürünler üzerinde oynanan oyunları, faşizan tırmanışın nasıl geliştiğini, baskı ve kıyımın MC iktidarı döneminde hangi boyutlara uzadığını göreceksiniz.

İzmir'de 1950 yılında çok partili yaşama girildiğinde Demokrat Parti 188476 oy almıştır. Çoğunluk sistemiyle 1950 yılında gelen ve İzmir'den onyedil milletvekilli çıkaran Demokrat Parti bu gücünü 1960 yılına değin iktidar olarak sürdürmüştür. 1960 ak devriminden sonra yerini Adalet Partisine bırakan, aynı seçmenin gücüyle egemenliğini 1961 seçimlerinde 241 binin üzerinde oy alarak kabul ettiren bu parti 1965 seçimlerinde CHP'ye yarı yarıya fark yapmıştır. 1965 seçimlerinde CHP 120 bin oy alırken, AP oyların yüzde 53'ünü toplayıp 206 bin oy almıştır. Bu sayı 1969 seçimlerinde CHP'de 136 bine yükselirken, AP'de gerileme

görülmüştür. 1969 seçimlerinde AP'nin İzmir'den aldığı oy sayısı 206 bindir.

İzmir'de 19 yıl bir sağ parti dimdik ayakta kalmıştır. Sol oylar 1965 yılında sanayileşmeye başlayan bu kentte Türkiye İşçi Partisine önemli ölçüde kaymış, bu partiyi yaklaşık 16 bin oy alarak İzmir'den bir milletvekili çıkarmıştır. Oniki yıl önce başlayan kumildanış 1973 yılında solun tek partisi görünümünde olan CHP'de bütünleşmiş ve kalenin devrilmesine neden olmuştur.

Dört yıl önce TİP'in oyları CHP'ye kaymıştır. AP'nin 199 bin 791 oyuna karşılık CHP 224 bin oy almıştır. Tüm solun oylarıyla 224 bin oya ulaşan CHP İzmir'de dört yıllık süre içinde önemli ölçüde yol almıştır. Başta belirttiğimiz gibi özellikle gecekondu kesiminde bu seçimlerde oy patlaması beklenibilir. Görebildiğimiz kadarıyla AP'nin tabanı umutsuzluk içindedir. Örneğin, tütün üreticileri bugüne değin paralarını alamamışlardır. Tarış, ortaklarına pamuk ürününde 75 kuruşluk farkı daha ödememiştir.

KÖYLÜLERLE SÖYLEŞİ

Ödemiş yöresinde, Kaymakçı'da köylülerle söyleşiyorduk. AP eğilimli olanlardan birisi milletvekili Sü.

leyman Genç'in konuşmasını dinledikten sonra, yanına yaklaşıp sordu:

«Doğru söylüyor. Gerçekten bizim pamuk farkları ödenmedi. Tarış seçimlerden önce ödeyecekmış. Böylece bizi kandırarak. Biz biliyoruz bunu, uyandık gayri.»

Sordum, «AP'ye oy verecek misiniz?» diye, AP eğilimli köylü bu sorumu «evet» diye yanıtlamadı. Buna benzer örnekleri Torbalı'da, Tire'de, Ödemiş'te, Bergama'da, Urla'da gördük. 1973 seçimlerinde AP'ye

14 milletvekili çıkarma olasılığı var. Türkmenoğlu özellikle genç kuşağa güveniyor ve ardından ekliyor:

«CHP oylarında yüzde 5 artış 14 milletvekilliği ile 5 senatörlüğü gerçekleştirecektir. CHP üretici kesiminde AP ve DP'nin oylarını alacaktır. MC döneminde tütün, üzüm, anason üreticisi ezilmiştir.»

Torbalı'da CHP'li ve AP'li üreticilerle konuştuk. Tütün üreticilerinin kooperatiflere olan borçları Tekel tarafından kesilmiş, Torbalı'da toplam 15 milyon liraya varan bu değer kooperatiflere ödenmediğinden, üretici

İZMİR - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	55.0 241.753	13	62.2 251.189	11	53.2 206.198	11	39.3 199.971	8
CGP (GP)	—	—	—	—	3.9 15.050	—	2.4 12.051	—
CHP	39.6 174.014	7	29.8 120.337	5	35.1 136.071	7	44.1 224.332	9
DP	—	—	—	—	—	—	7.9 40.271	1
MP	—	—	2.8 11.461	—	1.1 4.201	—	0.3 1.456	—
MHP (CKMP)	3.1 13.456	—	1.1 4.371	—	1.1 4.319	—	1.1 5.503	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	4.2 21.333	—
TSP (EP)	—	—	—	—	1.6 6.225	—	0.6 3.142	—
TİP	—	—	3.9 15.840	1	2.9 11.035	—	—	—
YTP	1.5 6.338	—	—	—	0.7 2.482	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	0.2 1.171	—
Geçerli oy sayısı ve MV sayısı	439.266	17	403.946	17	387.272	18	509.235	18
Katılma oranı	62.4	—	72.4	—	63.53	—	67.27	—

oy verenler gerek milletvekili aday adaylarını, gerekse milletvekillerinin konuşmalarını dinleyip, sözcükler «bu soygun ve sömürü düzeni 5 haziran günü oylarınızla sona erecektir.» dediklerinde eskiden olduğu gibi «Kommünizm mi gelecek yoksa?» demiyorlardı. Örneğin, Urla ve Çeşme yöresinde halkın siyasal eğilimlerini saptamaya çalışırken anason konusuna değindik. Anason ekiminin yasaklanması ve bu yıl bu ürünün alınmaması bu yörenin insanlarını perişan etmişti.

Gümrük ve Tekel eski Bakanlarından Mahmut Türkmenoğlu'nun hesabına göre CHP'nin İzmir'den

hâlâ borçlu görülüyor ve faizi işliyor.

CHP'liler yukarıda değindiğimiz sorunlardan ötürü İzmir'de oy patlaması bekliyorlar. Seçim komiteleri harıl harıl çalışıyor. CHP'nin amacı İzmir'den 12 milletvekili çıkarmak.

Son nüfus sayımıyla İzmir'de milletvekili sayısı 18'den 19'a yükseldi. 1973 seçimlerinde 9 milletvekili çıkaran CHP, eğer İzmir'de 12'yi tutturursa iktidar olasılığı gerçekleşmiş demektir.

İl Başkanı Ekrem Bulgulun senatörlüğe aday adaylığını koymasıyla sekreterlik görevinden il başkan-

lğına getirilen Dr. Sedat Akman'la görüştük. Dr. Akman, partisinin 5 haziran seçimlerinde iktidara geleceğini söyledi bize. Dr. Akman, şöyle konuştu:

«Mükemmel bir kütük çalışması yaptık. Altı aydan beri yoğun bir çalışma içindeyiz. Seçmenlerin sandık başına gelmesini sağlayacağız. 1973 seçimlerinde sandık başına gitmeyenlerin üzerinde çalıştık. Bunlar sandık başına gidecekler, oylarını bize vereceklerdir»

«CHP'nin İzmir'de kaç milletvekili çıkaracağını umuyorsunuz?»

«İzmir'de 12 milletvekilliği ile 4 senatörlüğü biz alacağız.»

«Bir oy patlaması bekliyor musunuz?»

«Bekliyoruz. İşte o zaman bu sayı daha da yükseilir.»

AP CEPHESİ ÇÖKMÜŞ

AP cephesine gelince, bu cephe iyiden iyiye çökmüş. Merkez İlçe Başkanı Hayri Yorgancıoğlu ile İl Başkanı Kemal Serdaroğlu çekişmesi güçsüz olan örgütün çökmesine yolaçmış. AP İzmir'de kaç milletvekili çıkaracaktır? 1973 yılında aldığı oyu koruyabilecek midir. Yoksa daha da eriyecek midir? MSP'nin ve DP'nin oylarından AP'ye akış olacak mıdır? Ova köylerinde yaşayan üretici kesimin oyları bu seçimde yine AP'ye kayacak mıdır? 1973 yılında sandık başına gitmeyen AP'li seçmen bu yıl oy tercihinin AP için mi yapacaktır?

Bu soruları çoğaltabiliriz. Ancak ortada olan gerçek AP'nin İzmir'de bu seçimlerde etkili olmayacağıdır. Çünkü, MC iktidarı hiç bir şeye getirmemiştir, cinayet ve zorbalıktan başka bu kente, Gençliği birbiriyle kırdırılmış, halkı ezmiş, özgürlükleri kısıtlanmış, üreticiye ürününün değerini vermemiş, işçiyi işverene tutsak kılmak istemiştir.

Aliağa ve Tarış, MHP'lilerin karargâhı haline getirilmiştir. AP'li seçmen bunu gün gibi bilmektedir. Çiğli İplik Fabrikasında çalışan AP'li işçiler baskıyla MİSK'e üye yapılmış, kabul etmeyenler kovulmuştur.

Eğer AP 1973 seçimlerinde çıkardığı 8 milletvekilliğini koruyabilirse başarılı sayılır. İl Başkanı Kemal Serdaroğlu 2 bin araçla İzmir'in tarandığını söylüyor. Serdaroğlu «oy mekanizmasını iyi kullanmayan kırbaça razı olsun» diyor. Sonra ardından şunları ekliyor:

«AP'nin iktidara geleceğine inanıyorum.»

«Nasıl olacak bu?»

«Olacak göreceksiniz?»

Osman Kıbar 1973 seçimleri öncesi AP'nin 12 milletvekili çıkaracağını söylemişti. Osman Kıbar «Ya CHP kaç çıkarır?» denildiğinde ise aynen şu karşılığı vermişti:

«Altı milletvekili yeter...»

Sonuç olarak AP eriyebilir İzmir'de. Çünkü, Millî Eğitim Bakanı Ali Naîlî Erdem'in MHP'lerle işbirliği yaptığını AP'li seçmen biliyor. AP'li seçmen Buca Eğitimde komandoların çocuklarına yaptıkları baskıları unutmadı. Süleyman Demirel'e mektuplar yazdılar. Buca'da kızlarının dövüldüğünü, sarkıntılık yapıldığını bir bir anlattılar. Ama hiç sonuç alamadılar.

İşte tüm bunlar AP'nin aleyhine faktörler. Biz son

söz olarak AP için şunu söyleyebiliriz:

«AP 7 milletvekili, 2 senatör çıkarır. Tire, Bayındır yöresinde dağ köylerinin oylarını sağlarsa, senatör sayısı üçe yükselir.»

DİĞER PARTİLERDE

Diğer partilere gelince:

En şanslı olanı MSP kanımızca, 1973 seçimlerinde aldığı 21 bin oyu arttırabilirse 1 milletvekilliğini alır. Bu ise CHP'nin zararına olur. Çünkü, 1973 de MSP oyları sıralamaya giremediği için dokuza çıkmıştı CHP.

İZMİR - SENATO

PARTİLER	1961		1968	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	55.6 243.297	6	59.0 185.547	4
CHP	40.1 175.508	-	29.8 101.104	2
MHP (CKMP)	2.9 12.829	-	1.4 4.668	-
CGP (GP)	-	-	5.8 23.201	-
MP	-	-	2.1 6.903	-
TİP	-	-	5.2 17.757	-
YTP	1.2 5.628	-	-	-
BAGIMSIZLAR	-	-	-	-
Geçerli oy ve Senatör sayısı	437.356	-	639.295	-
Katılma oranı	82.3	-	59.0	-

Acaba MSP oylarını kimden alacak? Bizce DP'nin yaşlılarından ve AP'nin belirli bir kanadından oy toplayabilir.

Ya Demokratik Parti? İzmir'den milletvekili çıkarabileceğini sanmıyoruz, bu partinin seçmen ya sandık başına gitmeyecektir ya da CHP'yi tercih edecektir. Çünkü, DP'nin tabanı, AP'ye oy vermeyecektir bu seçimlerde. Nedeni ise, zorbalığa prim vermesidir MC iktidarının.

MHP'ye gelince: 5 binin üzerinde olan oyunu arttırabilir. En fazla 10 bin oy alabilir MHP İzmir'de.

Türkiye İşçi Partisi İzmir'de seçimlere katılacak. 1965 yılında 15 bin oyu vardı TİP'in. Ama aradan geçen 8 yıl o oyları acaba alıp nereye götürdü? İşte en önemli sorun bu bizce. Oyların büyük çoğunluğunun CHP'ye aktığı kanısındayız.

Ama TİP güçleniyor İzmir'de. İl Başkanı Gündüz Mutluay yoğun bir çalışma içinde. Kendisi şu kadar oy alacağız demiyor diğer partiler başkanları gibi. Ama çalışıyor durmadan diğer arkadaşlarıyla birlikte. Bizce CHP'nin milletvekilliği sayısını etkilemeye-

cek bir oy toplayabilir TİP. Ama sayı ne olur biz de Mutluay gibi kestiremiyoruz.

Sonuç: CHP 11 milletvekili çıkarabilir. AP 7, MSP

ise 1 milletvekilliği alabilir. Eğer MSP barajı aşamazsa CHP 12'ye yükselir.

Senatoda ise CHP 4, AP 2... Ya da CHP 3, AP 3...

Hikmet ÇETİNKAYA

1977 baharında Ege bölgesi ve sosyo-politik görüntü

1) EKONOMİK POTANSİYEL :

Ege bölgesinin bu incelemede ele alınan illeri (Balıkesir, Manisa, İzmir, Aydın, Muğla, Denizli, Uşak) karmaşık yapı göstermektedir. Sanayileşmiş ve tarımda makineleşmiş bir İzmir ile el zanaatı faaliyetiyle yetinen ilkel yöntemlerle tarım yapan bir Uşak aynı gruptadır. Ancak sosyal uyanışın yaygınlığı yönünden bu iller arasında benzerlik vardır. 1950—1969 döneminde sağın ekonomik kaleleri sayılan bu illerde zincir yavaş yavaş kırılmaktadır.

Bu bölgedeki illerin egemen ekonomik etkenliği tarımdır. Çeşitli sanayi dallarına hammadde oluşturan pamuk, tütün, pancar, zeytin, üzüm üretimi ile, geleneksel hububat tarımı ve meyve, sebze üretimi yapılmaktadır. Tarımda makineleşme oranı kıyılardan içlere gittikçe ve kıyıdan Güney'e indikçe düşmektedir. Sanayileşme alt yapı ve eğitim göstergeleri de aynı doğrultuda değişim göstermektedir.

İllerin sosyo ekonomik gelişmişliği DPT Öncelikli Yörelere Dairesinin tanımları çerçevesinde aşağıdaki gibidir:

İZMİR: (2. DERECE)
BALIKESİR: (3. DERECE)
AYDIN: »
MANİSA: (4. DERECE)
MUĞLA: »
DENİZLİ: (5. DERECE)
UŞAK: »

(Bilindiği gibi 67 ilimiz bu sınıflandırmada 8 gruba ayrılmıştır. 1. Derece gelişmişlik grubu İstanbul ve Ankara'yı; 8. derece gelişmişlik grubu ise Bingöl ve Hakkâri'yi kapsamaktadır.)

Ege Bölgesinde iller Uşak ve bir ölçüde Denizli dışında Türkiye ortalaması dolaylarında ya da üstünde kalmaktadır.

Bölge geleneksel ticaret etkinliğinin yanı sıra sanayileşmeye açıktır. İzmir ve Manisa'dan başhayan bir sanayileşme hareketiyle, Uşak dışındaki bütün illeri Türkiye ortalamasının üzerine çıkma eğilimindedir. Muğla ise yoğun iç ve dış turizm hareketlerinin merkezi olup, özgün bir sosyo ekonomik gelişmişliğe sahiptir.

2) NÜFUS HAREKETLERİ VE KENTLEŞME:

Türkiye'nin nüfusu 1960'lardan beri yılda yaklaşık yüzde 2,4'ün altına düşmeyen bir yıllık artış hızıyla büyümektedir.

1970—1975 döneminde yıllık artış oranı yüzde 2,43 düzeyinde olmuştur.

Bölgenin aynı dönemdeki yıllık nüfus artış oranı ise 2,07 ile Türkiye ortalamasının altındadır. Sadece İzmir için bu oran yüzde 3 olmuştur. Ancak, kentleşme oranı yönünden, bölgede büyük canlılık vardır. Kent nüfusları artışı son beş yıl için ortalama yılda yüzde 4,22 düzeyindedir. İncelenen bölgede Manisa ve Balıkesir bu ortalamanın altında kalmıştır. İzmir, Muğla ve Aydın'da ortalama değer dolaylarındadır. Denizli ve Uşak ise ortalamanın çok üzerindedir. Denizli'de küçük ölçekli de olsa gecekondulaşma başlamıştır.

Bölgenin çıkardığı toplam milletvekili sayısı sabittir. İzmir'de 1 artmış, Muğla'da 1 azalmıştır.

3) SİYASAL EĞİLEMLER VE OY DALGALANMALARI

Bölge 1946—1950 Demokrat Parti oluşumuna büyük destek olmuş ve 1950'lerden sonra da özellikle Kuzey Batı'da (Aydın, İzmir, Manisa, Balıkesir) DP yönetiminin nimetlerinden alt yapı kolaylıkları ve tarımda makineleşme yönlerinden yararlanmıştır. Dolayısıyla 1970'lere kadar bölgede DP ruhu canlı biçimde yaşamıştır. İzmir bu canlılığı geleneksel ticaret burjuvazisinin ekonomik kaynaklı tutuculuğu ile pekiştirirken Anadolu'nun geleneksel dinsel tutuculuk yönlerinden olan Uşak, Manisa ve Balıkesir'de DP-AP ruhu daha çok «ruhani» kaynaklı bir tutuculukla desteklenerek yaşamıştır. Aydın, Muğla, Denizli ise genellikle uyanmamışlığın getirdiği bir bağlılığı, Adnan Menderes mitolojisine vurulmuşluğu yansıtmışlardır.

1950'de Demokrat Parti'nin Türkiye'deki oy ortalaması yüzde 53,3 iken, bölgedeki oy ortalaması yüzde 58 olmuştur. 1957'de DP oyları Türkiye ölçeğinde yüzde 47,3'e düşerken, bölge bu ortalamanın çok üzerinde yüzde 55,5'da katılmıştır.

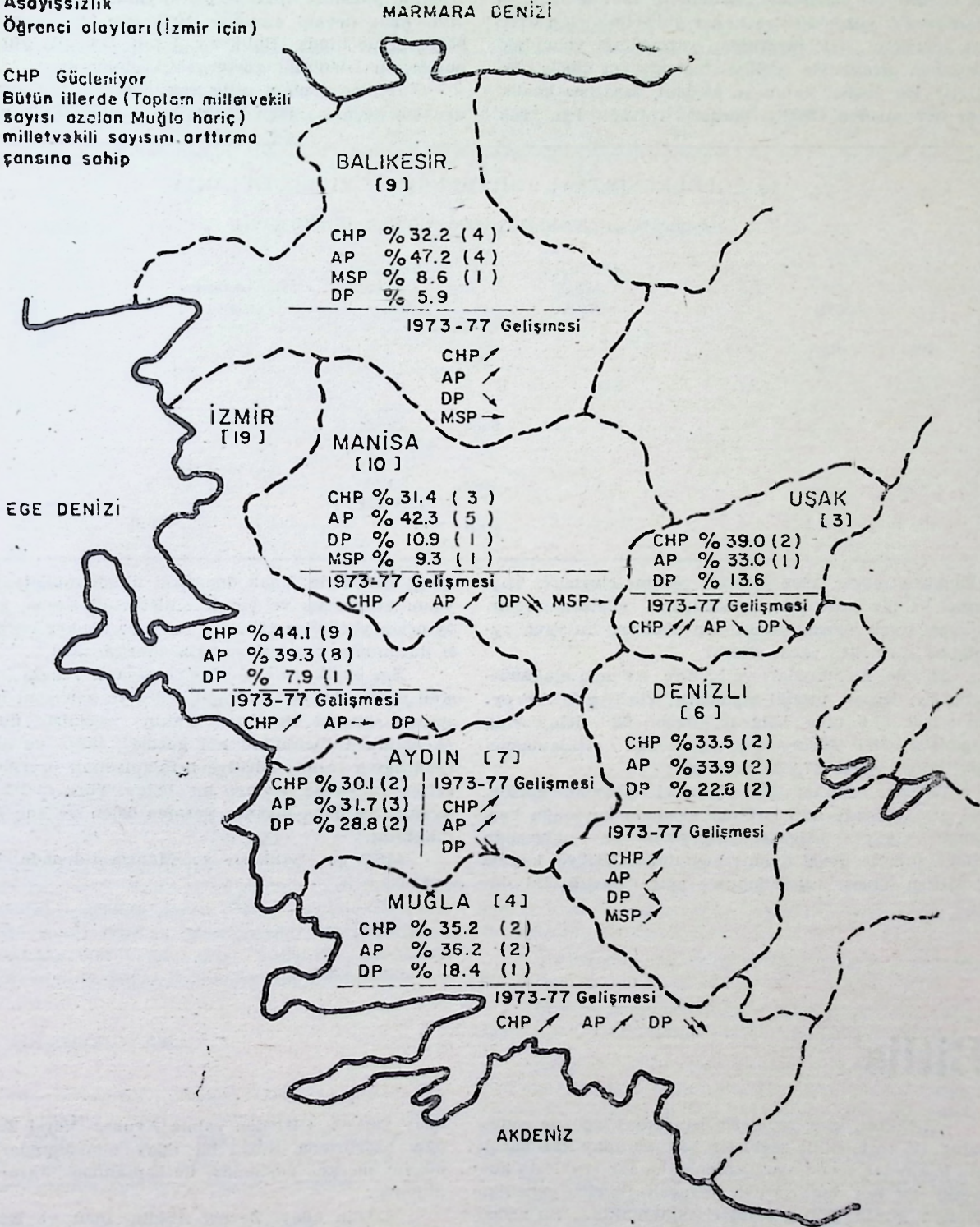
CHP aynı dönem içinde bölgede yüzde 40,8'den

1975 Toplam Nüfusu : 5 113 000

SOSYO-POLİTİK DUYARLILIK :

- Tarım ürünleri politikası
- Asayişsizlik
- Öğrenci olayları (İzmir için)

CHP Güçleniyor
Bütün illerde (Toplam milletvekili
sayısı azalan Muğla hariç)
milletvekili sayısını arttırma
şansına sahip

EGE KIYILARI VE İÇ EGE
(Balıkesir, İzmir, Aydın, Muğla, Manisa, Uşak, Denizli)
BEKLENEN POLİTİK DEĞİŞİKLİKLER

yüzde 37,5'a düşmüştür. CHP ve DP'den kayan oylar Hürriyet Partisi ile Cumhuriyetçi Millet Partisine gitmiştir.

1960'da Türkiye'nin sosyo ekonomik gelişmesindeki organik doğrultuyu kesen 27 Mayıs devrimi nedeniyle 1961 genel seçimleri kamuoyunun politik eğiliminin sağlıklı bir yansıması olmamıştır. 1957'de Türkiye ortalamasında yüzde 40,6'ya kadar yükselmiş olan CHP oyları devrimin CHP tarafından yaptırıldığı yolundaki propaganda dolayısıyla tepkisel biçimde ani düşüş göstermiştir. Bu düşüş: kamuoyu vicdanı, başarısız koalisyonlar döneminden CHP'yi sorumlu tuttuğu için 1965'

(Manisa ve Balıkesir) MSP, 1950 DP ruhuna mitolojik ve eleştirisiz bağlılık gösteren illerde (Aydın, Muğla, Denizli) Demokratik Parti oluşumları kendini göstermiştir.

Geçici ve arızı bir olay Demokratik Partinin etkisi azalıp, AP toplanırken genel uyanma ve sosyal adalet özlemini yansıtan CHP'ye oy kayması olgusu son dört yılda hızla devam etmiştir. 1975 Senato seçimlerinde bölgenin üç ilinde (Balıkesir, Uşak, Denizli) alınan sonuçlar bu izlenimin göstergeleri olmuştur.

CHP'nin toplam milletvekili sayısı 1 azalmış (5' den 4'e düşmüş) olan Muğla ve milletvekili sayısının

BÖLGEDEKİ SİYASAL EĞİLİMLERİN 25 YILLIK GEÇMİŞİ

(Genel Seçimlerde Partilerin Aldıkları Oy Yüzdesi)

	CHP	DP (Demokratik Parti)	1950'lerin diğer partileri	AP	1960'ların diğer partileri	DP (Demokratik Parti)	MSP	Diğer
1950	40.8	58.0	—	—	—	—	—	—
1957	37.5	55.5	7.0	—	—	—	—	—
1965	27.2	—	—	63.0	9.8 (3.111P'e)	—	—	—
1969	31.6	—	—	56.2	12.0 (2.611P'e)	—	—	—
1973	36.2	—	—	41.0	—	11.7	6.0	1.3

de devam etmiştir. 1965 yeni bir gelişme çizgisinin başlangıcı ve bir çeşit 1950'ye dönüşünü göstermektedir. karşılaştırmalı siyasal analizlerin 1965'den bu yana ayrışmasına girmekte yarar vardır.

1965'de, Ege kıyıları ve İç Ege, AP için olağanüstü bir oy deposu niteliği taşımıştır. Türkiye'de AP oyları yüzde 52,9 iken, bölgede yüzde 63 dolaylarına ulaşmıştır. CHP Türkiye'deki yüzde 28,7 ortalamasına göre, bölge yüzde 27,2'de kalmıştır.

1965'den sonrası için ilişikteki tablodan görüleceği gibi, bölgede halı, AP'nin altından kaymağa başlamıştır. Uşak'ta, bölgesel dengesizlik ve haksızlığa tepki, İzmir'de genel uyanış biçiminde CHP'ye kayma başlarken, dinsel tutuculuğun ağır bastığı iki ilde

azlığı nedeniyle Uşak dışındaki illerde milletvekili sayısını arttırması ve gerek milletvekili sayısı, gerekse, oy oranı yönünden 1950'den bu yana ilk kez birinci parti durumuna geçmesi sürpriz olmayacaktır.

Ege kıyıları ve iç Ege'de siyasal rengin bu değişimi sadece bölge için değil, Türkiye için yeni bir oluşumun simgesi olacaktır. Yakın geçmişte dinsel ve ekonomik tutuculuğun kol gezdiği, iklim ve alt yapı rahatlığına sahip, Türkiye ortalamasının üzerinde müreffeh ve yavaş devinen bir bölge, Türkiye'deki genel uyanışa ve daha insanca yaşama özlemine kucağını açmaktadır.

MSP ise, Balıkesir ve Manisa dışında, bölgede yoktur.

Bitlis

Bitlis'te seçim, şeyhlerin istedikleri biçimde sonuçlanır. Bu seçimde de şeyhlerin tuttuğu aday kazanacak. Bu bakımdan seçim, partilerden daha çok şeyhlerin kuvvetini bir kez daha ortaya koyacak. Sonucu genellikle Norşin, Hizan, Mutki şeyhleri saptamakta... Bu nedenle, adaylar, şeyhlere yaklaşma ve şirin görünme çabası içindeler...

İki milletvekilliği için üç parti ile bir bağımsız

aday yarışta, CHP'den yalnız Avukat Veysi Zeydanlıoğlu başvurmuş. İkinci bir aday olmadığından, diğer adayın merkez yoklaması ile saptanması karar altına alınmıştır...

AP'nin adayı Zeynel Abidin İnan ve Baki Nâsır, Zeynel Abidin İnan, AP Genel İdare Kurulu üyesi ve Bitlis Senatörü Kâmrân İnan'ın kardeşi. Bu İnan da seçimi kazandığı takdirde, parlamentoda, aynı illi ilde

kardeş temsil etmiş olacak!... Aydın kesim, iki kardeşin Meclis'e gitmesine karşı. Bir aileye bir parlamenter yetmiyor mu diyorlar...

MSP'nin adayları Muhyettin Mutlu ile Sabahattin Özer. Muhyettin Mutlu 1973 seçimlerinde Bitlis'den bağımsız olarak adaylığını koymuş ve kazanmış. Daha

Bu seçime katılımının, geçmiş seçimin bir rövanşı olacağı görüşünde... İddialı bir aday. Ancak geçen seçimi kaybettikten sonra yaptığı şu konuşma şu anda bile kulaktan kulağa fısıldanıyor:

«Oy namustur. Ama sizler bana verdiğiniz sözü tutmadınız. Bilseydim ben de sizlere anladığınız bi-

BITLİS - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	—	—	49.2 18.644	1	42.0 18.607	1	40.6 21.185	1
CGP (GP)	—	—	—	—	1.7 750	—	2.3 1.219	—
CHP	30.8 11.496	1	17.4 6.608	1	32.2 14.295	1	15.5 8.094	—
DP	—	—	—	—	—	—	1.1 590	—
MP	—	—	1.4 532	—	—	—	—	—
MHP (CKMP)	22.3 8.310	—	—	—	—	—	—	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	11.3 5.917	—
TBP (BP)	—	—	—	—	—	—	—	—
TİP	—	—	—	—	0.8 346	—	—	—
YTP	46.9 17.465	1	10.4 3.955	—	23.3 10.357	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	21.5 8.139	—	—	—	29.2 15.211	1
Geçerli oy ve MV sayısı	37.261	2	37.878	2	44.355	2	52.216	2
Katılma oranı	82.8		77.6		78.47		90.63	

sonra Mutlu, bağımsız olarak Bitlis'e faydalı olmayacağı görüşü içinde MSP'ye geçen parlamenterlerimizden.

Bağımsız olarak adaylığını koyan da eski Bitlis Senatörü ve Köy İşleri Bakanı Orhan Kürümoğlu.

OY NAMUSTUR AMA..

Orhan Kürümoğlu, seçime iddialı girmekte. Bunun için Bitlis'te üç seçim bürosu açmış. Gece gündüz demeden dolaşüyor. Bugüne dek Bitlis'e bir yatırım yapılmışsa, bunun kendi Bakanlığı sırasında gösterdiği çaba ile olduğunu anlatıyor. Sloganı «Hizmet» ve «Dürüstlük».

Bitlislilerin bir kısmı Kürümoğlu'na kırık. Orhan Kürümoğlu, 1973'de Kâmrân İnan'a karşı senatörlük için adaylığını koymuş ve kaybetmiş.

çimde konuşur ve hareket ederdim. Oylarınızı para ile sattınız. Bende de para var.»

Kürümoğlu, iddiaya göre bu konuşmayı yaparken bir tomar da para göstermiş..

Bitlis'in bağımsız adayı Kürümoğlu, bu iddiayı doğruluyor. Doğrularken de şu açıklamayı yapıyor:

«Geçen seçimi benim almam lâzımdı. Seçimin özellikleri sonucu olarak cüzi oyla kaybettim. Geçmiş hizmetim vardı ve Bitlis'den seçilmiş ilk Bakandım. Kaybın memleket zararına olduğu için sınırlı bir konuşma yapmıştım. Şu anda üzüntü duyuyorum.»

Bir rivayete göre de bu sınırlılık içinde Kürümoğlu, nüfus kaydını bile sildirmek istemiş! Ama şu anda her gittiği yerde bu iddiayı yalanlamakla meşgul... «Bitlis'in İnönü mahallesinde 374 numaraya kayıtlı olduğunu tekrarlayıp duruyor.

YOLLAR AÇILIYOR

YSE Müdürlüğü Bitlis'deki çalışmalarını seçim arefesinde yoğunlaştırmış. Tüm köy yollarında grayderler harıl harıl çalışıyor. Bu çalışmalara MSP'liler nezaret ediyor. Sanki YSE'nin Müdürlüğünü, MSP'li-ler yapıyor!... Sonra da her yerde MSP'nin propagandası.. Muhyettin Mutlu, Ohin Şeyhi Halit'in villasına jeneratör konulmasında önderlik yapmış. Bitlis'in 470 köyünün içinde, Ohin, ilk kez elektriği görmüş. Her yer karanlıkta iken bu villa ıslıl ıslıl yanyor. Oy için yapılmış, ama diğer köyler bu işi hiç hazmedememişler. Elektrik deyip duruyorlar. Direkler dikilmiş ama ne zaman lâmbaları takılır belli değil.

KENDİNE YAKINI SEÇER

CHP adayı Avukat Veysi Zeydanhoğlu, kendini şanslı görüyor. Bitlis'in aydın kesimi, seçim çalışmalarını yüklenmişler. Zeydanhoğlu'na köylere gitmek düşüyor. Bu konuda CHP adayının görüşü şöyle:

«Bitlis, faşizme karşı büyük mücadele vermiştir. Ezilmemek ve yok olmamak için her türlü çabayı gös-

termektedir. Seçmenlerime kendi dilleri ile çektiğimiz sıkıntıları dile getirerek, onların savunucusu olduğumu anlatmaya çalışıyorum. Yaklaşıyorum. Seçilme şansımın da olduğuna inanıyorum.»

OKUL VE ELEKTRİK

Bitlis elektrik ve okul sıkıntısı içinde. Bu ilimizde kendi imkânları ile elektriği üretiyor. CHP adayı Muzaffer Geylani Belediye Başkanı olmadan önce saat 23'de Bitlis karanlıkta kalıyormuş. Geylani başkan olduktan sonra jeneratör ve su türbinini elden geçirtmiş ve günün 24 saati elektriğe kavuşturmuş Bitlis'i. Bu bakımdan çok tutuluyor. Ama ilçesi Tatvan'da gece saat 24'den sonra yine elektrik yok...

Bitlis'de 470 yerleşme alanı var. 210'unda okul açılmış. Bu okulların çoğu tek öğretmenle idare ediliyor. Öğretmen kıyımı diğer illerdeki gibi burada da hüküm sürüyor. Öğretmen olmadığı için de Türkçe değil Kürtçe konuşuyorlar.

Bunda biraz da şeyhlerin parmağı var. Zihinler aydınlanmasın istiyorlar...

İhsan ONUR

Muş

Muş'da büyük bir işsiz ordusu var. Bu orduyu barındırmak için her hafta bir kahvehane açılıyor. Gel-sin çay, gitsin çayla günler geçiyor.. Bu nedenle de en çok çay tüketen ilimiz deyimi Muş için geçerli.

Muş'da elektrik yok denilebilir. Jeneratörle elektrik ihtiyacı karşılanıyor. Bunun için saat 24'de elektrik kesiliyor ve karanlığa gömülüyor Muş. Sabahleyin bir kaç saat ev hanımlarının işlerini yapması için elektrik açılıyor ve sonra yine saat 17'ye kadar yok. Elektrik sıkıntısı Muş'un gelişmesini önlemiş. Küçük atölyeler bile açılanıyor. Daha çok ufak el sanatları ile uğraşıyor. Bu da bir kaç yüz kişinin iş bulmasına neden oluyor. Geri kalan işsiz güçsüz oturuyor.

FABRİKADAN ÖNCE PERSONEL

Necmettin Erbakan, Muş'da Şeker Fabrikasının temelini atmış. Ama bir avuç çimento ve kumdan ileriye gitmemiş bu fabrikanın yapımı!. Bir yıl sonra faaliyete geçeceği vaadi dillerden düşmüyor. Bu bir yılın üç ayı dolmuş. Nasıl bitecek merak ediliyor.

Fabrika ortada yokken, 140 personelin atanması yapılmış Muş'a... Bu atanma emrini alan personel gelmiş ve işe başlanmış!... Açıkta kalmamaları için de Muş'un otel ihtiyacını karşılamak üzere inşa edilen Turistik Otel kapatılmış. Bu nedenle de Muş'a gelenler otel bulmakta büyük sıkıntı çekiyorlar. Biri hariç, diğer oteller ihtiyacı karşılamaktan uzak. Bu bakımdan

turistler bir kaç saatlik zamanlarını bile harcamadan bu yöreden ayrılıyorlar. Halbuki görülecek çok güzel ve ilginç turistik yerleri var...

KONUT SIKINTISI

Muş'a atanan herkes «yandım» deyimini kullanıyor. Belki bunda «Burası Muştur. Yolu yokuştur. Giden gelmiyor, acep ne iştir» şeklindeki türkünün etkisi var. Ama biraz da bu türkünün sözlerinde gerçek payı var. Çünkü Muş'da konut bulmak büyük bir sorun. Bir tek göz evin kirası 1500 lira. Onu da bulmak için aylarca beklemek gerek. Yöre halkı çok sıkıntıda olduğu için konut yaptırmaktan çekiniyor. Kooperatif kurma suretiyle konut yapma fikri de daha gelişmemiş.

Muş'da okuma oranı çok düşük. 288 yerleşme yeri var. Yarisından fazlasında öğretmen yok. Bu yokuşa rağmen öğretmen kıyımı yapılmış. Yapılmaya da devam ediliyor. Bu durumu önlemek için hükümete yapılan başvurular sonuç vermemiş. 96 öğretmen nakledilmiş ve yerlerine yapılan atamalara da gelen olmamış. Bu nedenle derslerin bir çoğu boş geçiyor. Bir çoğu okulda da beş sınıf bir arada öğrenim görüyor. Tabii bu okuldan çıkan öğrencilerin okuma ve yazmaları bile yok...

35 BİN KİŞİYE BİR DOKTOR

Sosyalizasyon bölgesi kabul edilmiş Muş. Ama atanan hiç bir doktor burada durmuyor. Yaz günlerine

atanması gelirse onu geçiriyor ve istifasını veriyor. O yöre vatandaşı da doktor olduğu halde, daha önceden geçtiği mahrumiyetleri ileri sürerek görevi kabul etmiyor. Şu anda bir pratisyen doktor var Muş'da. Onun da kaçma zamanının geldiği gözü ile bakılıyor. Devlet Hastanesi bu biçimde ortada duruyor. Şu anda bir kişi hasta olarak yatıyor. Yaz aylarında rotasyon sistemi ile doktor gönderilmezse Muşluların hali çok perişan. Çok sıkıştıkları an Van'a gitmek zorunda kalıyorlar.

SU ÇOK AMA...

Muş su kaynakları bakımından zengin. Bol yağışlı ve karlı geçiyor. Toplanan bu sular kanalizasyonla

KİM NE ALIR!

Muş, Meclise üç milletvekili gönderiyor. Bu iki milletvekilliğine CHP bütün ağırlığı ile yükleniyor. Geçen seçimde CHP bir milletvekilliği kazanmış. Ancak MSP'den milletvekilliğini kazanan A. Hamdi Çelebi CHP'ye geçmiş. CHP İl Başkanı Hayri Turan Yıldız'ın belirttiğine göre, Muş'lular bir iktidar değişikliği istiyorlar. Bu nedenle de CHP'ye büyük ilgi gösteriyorlar. Bu konudaki görüşü şöyle:

«Muş yılların ihmali ile karşı karşıyadır. Bütün ağırlığımızı koyarak sorunlarımızı çözüm getirmek istiyoruz. Bu nedenle de çalışmalarımızı yoğunlaştırarak, bu seçimi kazanma arzusu içindeyiz. Görüyorsunuz...

MUŞ - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	20.4 10.779	—	18.3 10.149	1	10.3 6.368	—	9.4 6.609	—
CGP (GP)	—	—	—	—	5.2 3.227	—	6.4 4.538	—
CHP	31.4 16.530	—	19.1 10.615	1	16.9 10.419	1	17.3 12.208	1
DP	—	—	—	—	—	—	6.0 4.260	—
MP	—	—	8.0 4.418	—	0.4 276	—	—	—
MHP (CKMP)	4.3 2.274	—	18.0 9.965	1	—	—	322	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	14.7 10.383	1
TBP (MP)	—	—	—	—	—	—	0.2 163	—
TİP	—	—	3.7 2.062	—	3.7 2.282	—	—	—
YTP	43.9 23.162	3	13.6 7.568	—	14.3 8.814	1	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	19.3 10.701	—	49.2 30.440	1	45.3 31.932	1
Geçerli oy ve MV sayısı	52.745	3	55.478	3	61.826	3	70.415	3
Katılma oranı	82.9		80.0		80.22		80.32	

diği için boşa akıp gidiyor. Onun için de zaman zaman kullanılacak su bulmak mümkün değil. Arıtmadan geçirilmeden evlere su veriliyor. Bardağın içinde ufak su ürünlerini görmek mümkün!... Muşlulara Başbakan Süleyman Demirel, baraj vaadinde bulunmuş. Bu vaad yapılabir bir kaç yıl geçmiş. Bekleniyor... Onun için de bu seçimlerde yapılan tüm vaadler kulak arkası yapılıyor...

nuz, elektriğimiz yok. Sularımız akıyor. Hükümete yaptığımız başvurular da cevapsız kalmış durumda. Tahmin etmiyorum, Muş'dan başka hiç bir il, geceyi karanlıkta geçirsin.»

CHP'den milletvekilliği için 15 aday başvurmuş. Adayların çokluğu ve birbirleri ile mücadeleye girmeleri, oy kaybına yol açıyor. Adaylar kendilerini ilk sıraya çıkartacak aday yoklamasında delegeleri elde et-

mak için büyük çaba gösteriyorlar. Bu nedenle de kahvehaneler dolup taşıyor. Ziyafetler birbirini takip ediyor. Bu bakımdan da kimin ilk sırayı alacağını tahmin etmek biraz güç. Burada da şeyhlik ve ağalık büyük rol oynuyor.

MSP ve AP örgütleri, adaylarını merkez yoklaması ile seçmiş. AP'nin liste başını yine milletvekili Kasım Emre alıyor. İkinciliğe Haşim Bingöl, üçüncülüğe de Yıldırım Yaman getirilmiş. Kasım Emre'ye yine milletvekili gözü ile bakılıyor. Emre, milletvekilliğinin garanti olmasına rağmen köy köy dolaşıyor. MSP'ye kaçan oyları kendi taraflarına çekmek istiyor. Bu nedenle de tüm konuşmalar din üzerinde.

MSP'nin listesinde Mehmet Emin Şeydagil, Alaattin Alak, İsmail Aslan gösterilmiş. Aslan Bingöl İmam Hatip Okulu öğretim üyesi. Nedenini ileri sürmeden Aslan adaylıktan çekildiğini MSP Genel Merkezine bildirmiş. Ancak seçilme şansı olmayan bir yerde olmasının istifaya neden olduğu konuşuluyor. İsmail Aslan, Muş'ta kendisinin en yüksek

seçilme şansı olduğunu gören adaylardan biri şeklinde belirtiliyor. Bu istifa da MSP'yi biran karıştırmış. MSP'de liste başını alan Mehmet Emin Şeydagil, AP Milletvekili Kasım Emre'nin aıncasının oğlu. Aynı zamanda da kayınbiraderi. Şeydagil'in babası Şeyh Ta-ha, seçmenler üzerinde bir hayli etkili. Bu etkisini ne biçimde kullanacağı merak konusu... Henüz görüşünü açıklamamakla beraber, oğlunun milletvekili olması için çalışacağı belirtiliyor.

Muş'ta TİP ve DP yeni kurulmuş. TİP seçime gireceğini belirtmiş. Ancak adayları henüz belli değil CGP'nin örgütü kapanmış. MHP de kurulmak üzere.

Bağımsız olarak dört aday bulunmakta. Bunlardan Avukat Şerafettin Kaya sevilen bir aday. Diğer adaylar Hadi Toplu, Hüseyin Alpaslan ve Sadri Nehir. Hadi Toplu'yu MHP destekleme kararı almış.

Üç milletvekilliği en iyimser tahminle birer birer taksim ediliyor. Büyük sürpriz olduğu takdirde CHP'nin iki milletvekilini meclise götürmesi bekleniyor. Diğer bir milletvekilliği AP ve MSP arasında..

İhsan ONUR

Ağrı

Ağrı gelişmemiş bir Doğu Anadolu şehri. Bu ilimiz insanların dert ve istekleri pek çok. Yılların ihmali her yerde görmek mümkün...

Ağrı'da kış yedi ay sürüyor. Bir veya birkaç ay yaz mevsimi var. Kış günlerinde yollar kapanıyor. Günlere yiyecek, içecek ve yakacak sıkıntısı çekiliyor. Kış geçiyor, yaz günü kömürleri geliyor...

Ağrı'ya uzanan yol da çok kötü. Keskin virajlarla dolu. Asfaltı daha dökülmemiş. Koca koca çukurlar nedeni ile hız yapılması mümkün olmuyor. Bu kadar kötü yol Türkiye ile İran'ı bağlıyor. Her gün 2 binin üzerinde taşıt gidip geliyor. Yıllardan beri bu yolun düzeltilmesi için yapılan çağrı da sonuçsuz kalmış. Devletin gücü buraya uzanmamış ve ne zaman da uzanacağı belli değil!

İklim şartları nedeni ile buğdayın dışında bir ürün yetiştirmek mümkün değil Ağrı'da... Bunun için hayvancılık çok önem kazanmış. Yaylalar sürü sürü büyük ve küçükbaş hayvanlarla dolu. Su da bol. Bu bolluğa rağmen Ağrı'da et fiyatları İstanbul'la aynı. Çünkü buranın canlı hayvan borsası ve et fiyatları İran'a göre ayarlanıyor. Kaçakçılık büyük hızla devam ediyor. Bunun yerine de İran'dan kaçak eşya geliyor. Teneke teneke gaz taşıyor! Sınırda bulunan köyler, gaz ihtiyaçlarını böylece karşılıyorlar. Bu durum belirtildiğine göre yıllardan beri devam ediyormuş.

Hayvan kaçakçılığını önlemek için Et ve Balık Kurumu Kombinasının temeli 1965 yılında atılmış. Hâlâ inşaat devam ediyor. Van depreminden sonra tamamlanan bir ünite zorla hizmete sokulmuş.

Felâkete uğrayan üreticinin hayvanları güçlüğüle burada toplanmış ve kesilmiş. Şimdi bu kesilen hayvan-

ların etleri, Et ve Balık Kurumunca parçalanarak halka ucuza satılıyor. Bu satış da MSP'lilerin zoru ile başlamış. Bu bakımdan MSP bir hayli puan almış. Satış dükkanlarının önünde İstanbul, Ankara ve İzmir'deki gibi kuyruklar görmek mümkün. Ağrılılar seçimden sonra bu satışın da diğer vaatler gibi kalkacağı kanaatinde!

BAĞLANTI KURAMIYORUZ!

Ağrı'nın telefon işi de büyük bir sorun halinde. Hâlâ manyetolu sistem sürüyor. Otomatik hale geçileceğini, Demirel ve Erbakan birkaç kez müjdelemişler. Ama aradan yıllar geçmiş bir ilerleme yok. Santralda da boş numara olmadığı için, telefon karaborsası almış yürümüş. Bir telefon 15.20 bin liraya satılıyor.

Bu telefonlarla İstanbul-Ankara ve İzmir'le bağlantı kurmak istediğiniz zaman santralin vereceği cevap hep aynıdır:

«Bağlantı kuramıyoruz. Bekliyeceksiniz»

Bu bekleme bazan bir veya iki gün sürer. Kış aylarında bir haftayı da bulduğu oluyormuş!

200 FIRARI VAR

Ağrı'da suç işleme oranı biraz yüksek. Bu suçların yüzde 80'i kız kaçırmaya ve kan davasına dayanıyor. Birkaç yıl öncesine kadar sürüp giden tarla anlaşmazlıkları uyuşmalarla ortadan kalkmış. Bu bakımdan Ağrılılar rahata kavuşmuşlardır. Ama bu durum, burada-

ki avukatların işinin azalmasına yol açmış! Tutulan istatistiklere göre şu anda 200 kadar kaçak bulunmaktadır. Haklarında tutuklama kararı bulunduğu halde yakalanamıyorlar.

önü jandarma tarafından çevriliyor ve aranıyor. Bulunan eşyalar alınıyor ve yasaya göre kaçakçı olup çıkıyorsunuz...

KÖY YOLLARI AÇILIYOR

SATMAK SUÇ DEĞİL ADA ALMAK SUÇ

Ağrı'nın en büyük ilçesi Doğu Beyazıt. Burada 40 bin kişi oturmakta, 20 bin erkek. Büyük işsizlik içindeler. Yapacakları bir işleri yok. Onun için kaçakçılığa yönelmişler. Büyük bir çarşı kurulmuş burada. Her türlü, yabancı yapım eşya ile dolu dükkanlar. Polisin,

Seçim için Ağrı'nın köylerinde büyük bir çalışma göze çarpıyor. Grayderler toprağı işleyip duruyorlar. Ama köye birkaç kilometre kala bu çalışmaya ara veriliyor. Köyün durumuna göre, AP ve MSP'ye oy verilmediği takdirde bağlantının yapılmayacağı söyleniyor. Bu durumu en çok MSP'liler lehlerine kullanı-

AGRI MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı	MV	Oy oranı	MV	Oy oranı	MV	Oy oranı	MV
AP	11.0 7.411	—	20.8 14.746	1	36.2 28.252	1	15.5 12.620	1
CGP (GP)	—	—	—	—	31.1 24.316	1	18.3 14.973	1
CHP	32.4 21.759	—	18.6 13.173	1	26.0 20.339	1	15.5 12.638	1
DP	—	—	—	—	—	—	8.7 7.107	—
MP	—	—	0.9 670	—	3.0 2.343	—	—	—
MHP (CKMP)	34.3 23.094	3	11.8 8.353	—	1.5 1.209	—	6.2 5.036	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	14.8 12.063	1
TBP (BP)	—	—	—	—	—	—	—	—
TİP	—	—	—	—	1.7 1.290	—	—	—
YTP	22.3 14.974	—	42.8 30.270	1	0.5 376	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	21.1 17.219	—
Geçerli oy sayısı ve MV sayısı	67.238	3	70.678	3	78.128	3	81.656	4
Katılma oranı	85.2		82.2		79.41		75.88	

jandarmanın gözü önünde satılıyor. Etiketleri üzerinde İsterseniz sipariş verip birkaç saat sonra dilediğiniz eşyayı almanız mümkün. Tabii o zaman biraz fiyat yükseliyor. Bu eşyaları görüp de almamaya imkân yok. Türkiye sınırları içinde satılıyor, Türk parası ile alınıyor. Satanlar da Türk!

Lâle Oraloğlu gibi aldınız mı yandırmış demektir. Kaçakçılıktan içeri! İnsan söyleyecek bir söz bulamıyor. Doğu Beyazıt'dan ayrıldınız mı bindiğiniz taşıtın

yor. AP'liler de Karayollarını kendi örgütleri biçimine sokma çabası içindeler. Bu çalışmalar Ağrılıların gözünden kaçmıyor.

SEÇİM ÇEKİŞMELİ GEÇEOEK

CHP, AP, MSP arasında ve çok çekişmeli gelecek seçim. Ancak bağımsız adayların da sonuca or-

taklğı söz konusu. Bölgenin karakteristik özelliğı olan şeyhler, seçmeni rahat bırakmıyor. Seçmen devamlı baskı altında. Eğer Ağanın ve Şeyhin dediğini yapmadığı takdirde ağı. Onun için partilerin adayları şeyh ve ağalara karşı büyük saygı içindeler. Onları ürkütmemek ve saflarına çekmek için çaba harcıyorlar. MSP şeyhlere dini istismar ederek daha yaklaşabiliyor. AP' de bunun için ağır toplarını buraya göndermiş, Senatör Kasım Küfrevi ve Kâmrân İnan işbirliği yapmış. Kaybolan itibarı yeniden kazanmaya çalışıyorlar. AP örgütünden seçilecek dört milletvekilliğı için altı aday adayı bulunmakta. Ön yoklama suretiyle seçilecek adaylar. Ama, listenin ilk sırasını kimin alacağını cevabı hazır.. «Küfrevi'ler ve İnan'lar kimi isterse o olur.»

Kasım Küfrevi ve Kâmrân İnan'ın bugünlerde buraya gelmesi bekleniyor. Özellikle Küfrevi'nin geçen yıllardaki etkenliğı yok. Seçimden seçime gelmesi ve birkaç gün kalması, itibarını zedelemiş.

MSP AP'nin oylarını alabilmek için Kasım Küfrevi'nin yakını Cezmi Küfrevi'yi aday göstermiş. Diğer Adaylar Merkez Yoklaması ile seçileceğinden henüz belli değil. Bu adayın da ağalık ve şeyhliğe dayanacağı belirtilmekte. Böylece MSP geçen seçime nazaran biraz daha iddialı. İl Başkanı Ali Rıza Yılmaz iddialı konuşuyor:

«İki milletvekilimiz garanti. Geri kalan iki milletvekilliğini de AP alır. CHP'nin hiç şansı yok.»

Bu görüşe AP Merkez İlçe Başkanı Hulusi Akkılıç da katılıyor. Yani CHP'ye hiç şans tanımıyorlar.

CHP örgütü, adayların Genel Merkez tarafından seçilmesi nedeni ile biraz kırık. Bu kararı değiştirmek için yaptıkları mücadele sonuç vermemiş. Adaylar Merkez Yönetim Kurulu tarafından tesbit edilecek. Nitekim bu karara ilk tepki, milletvekili Cemil Erhan'dan geldi. CHP'den ayrıldı ve bağımsız olarak adaylığını koyacağını belirtti. Erhan'ın bu konuşmasının, CHP'den bir hayli oyun kaçmasına yol açacağı belirtiliyor. Tahminen ilk sırayı milletvekili Rıza Polat alacak. İkincilik ve üçüncülük tartışma konusu. Aday olmak için Genel Merkeze başvuran sekiz aday, ikinciliğı kabul etmiyor. Bu da bölünmelere yol açıyor.

Bu bölünmelere rağmen CHP'nin bir milletvekilliğinin garanti olduğu söyleniyor. İkinci milletvekilliğini kazanabilmesi koyacağı adaya bağlı. Bu durumun Merkez Yönetim Kurulu tarafından bilindiğı için ikinci adayın bulunmasında güçlük çekiliyor.

Bağımsız olarak Cemil Erhan'dan başka iki aday daha var. Bu adayları Doğu Beyazıt ilçesi tesbit etmiş. Bunlar Ahmet Salaman ile Bahattin Eryılmaz. Her üç aday, kazanma şanslarının olduğu iddiasında. Özellikle Cemil Erhan kendisini çok şanslı görüyor. Bunun için de CHP'den ayrılarak gücünü ortaya koyduğunu söylemekten çekinmiyor.

İhsan ONUR

Van

Van'da depremin meydana getirdiğı yara iyileşmemiş. Bu gidişle de iyileşmesi mümkün değil!. Bu bakımdan Vanlılar, 5 haziranı iple çekiyorlar.

Tanrının gazabına uğrayanlar, hâlâ çadırdaki, çağdışı yaşam mücadelesi veriyorlar. Su yok. Elektrik yok. Yakacak yok. Yiyecek almak için paraları yok. Her şeyden önemlisi işleri yok. Ama yapılan yardım pek çok. Hâlâ da devam ediyor..

Yardımanın dağıtımındaki büyük adaletsizlik ilk bakışta göze çarpıyor. Kimine çok, kimine hiç yok! Bu bakımdan Van'da Nasrettin Hoca'nın «Kul payı isteseydin» fıkrası dillerden düşmüyor:

«Nasrettin Hoca, sıcak bir yaz günü eşiğı ile gidiyormuş. Birkaç saat yol aldıktan sonra karnının acıktığını hissetmiş. Elini çıkınına uzatmış. Ne görsün, boş. Biraz daha yol aldıktan sonra bir çeşmenin önünde durmuş, karnının açlığını su ile gidermeye çalışmış. Tam bu sırada adam Hoca'nın yanına yaklaşmış, selâm verdikten sonra yere bağdaş kurmuş, çıkını açmış ve içinden nar gibi kızarmış bir bütün tavuk çıkarak Hoca'ya da «buyur» demiş. Hoca hiç beklemediği anda böyle bir ziyafetle karşı karşıya gelince hemen yerinden kalkarak adama biraz daha sokulmuş. Adam Hoca'ya iltifat ederek «Buyur Hocam, sen dağıt» demiş. Hoca şöyle bir tavuğı süzmüş ve adama «Kul payı mı, yoksa Tanrı payı mı istersin?» diye sormuş.

Adam mahcup, «Hoca bu nasıl söz, Tanrı payı olsun» cevabını vermiş.

Hoca, tavuğun butlarını çıkarmış, beyaz etleri ile birlikte önüne koymuş ve kanat kısmını da adama uzatmış. Başlamış iştahla tavuğı yemeye. Adam bu dağıtımına pek sinirlenmiş. Bağırarak, «Ne yaptın Hoca, bana bir şey vermedin!» demiş.

Hoca, büyük bir iştahla yemesine devam ederken, «Eee erenler, ben sana sordum, kul payı mı, yoksa Tanrı payı mı istersin diye, değil mi?» demiş.

Adam bu söze biraz daha sinirli cevap vermiş: «Sordunsa ne oldu yani?»

Hoca, son lokmasını da çiğneyerek, «Bak Tanrı kimine çok veriyor, kimine az. Eğer sen, benden kul payı isteseydin. Çok verirdim. Kabahat bende mi, yoksa sende mi?» demiş ve adamın şaşkınlığı arasında eşiğıne atlayarak oradan uzaklaşmış..»

Evet, deprem felâketzedelerinin durumu da böyle. Kimi çok almış, kimi az veya hiç alamamış. Sakal ve takke giyenler yardımdan çok yararlanmış. Bu bakımdan felâketin en çok hissedildiğı Muradiye ilçesinde birçok insan ister istemez sakal bırakmış ve takke giymiş!

Takke ve sakala rağmen yardım alamayanlar olmuş. Yardım komitesini MSP'lıler ele geçirmişler. Bakmışlar ki sakal ve takke giyenler çoğalıyor, bunun

üzerine dinî sorular sormaya başlamışlar. Bu sorulara, doğru yanıt verenlere yağdırmışlar yardımı, açmışlar kesenin ağzını... Eksik bilenlere az, hiç bilmeyenlere de bir şey vermemişler...

Dağıtımdaki adaletsizlik, yardım yapan yabancı devletlerin kulağına kadar uzanmış ki, temsilcilerini

denmez. Çünkü ufacak çadırın içine 10 - 15 kişi sığınmış. Çilelerinin dolmasını bekliyorlar. Bunlardan Abidin Aydoğan, sıkıntısını şöyle dile getiriyor:

«Bu depremde yakınlarımdan 15 kişiyi kaybettim. Keşke ben de ölseydim de bu sıkıntının içine düşmeseydim. İlk günler biraz yiyecek yardımı aldık. Beş

VAN - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	7.9 5.085	—	30.2 21.585	1	27.3 22.232	2	22.4 21.750	1
CGP (GP)	—	—	—	—	23.6 19.276	1	52.3 50.924	3
CHP	32.6 20.963	—	45.2 32.276	2	10.4 84.477	—	10.3 10.027	—
DP	—	—	—	—	—	—	1.4	—
MP	—	—	—	—	—	—	1.344	—
MHP (CKMP)	21.4 13.577	—	—	—	9.4 7.694	—	0.7 639	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	7.0 6.779	—
TBP (BP)	—	—	—	—	—	—	—	—
TİP	—	—	2.6 1.896	—	1.2 952	—	—	—
YTP	24.428	3	19.7 14.067	1	12.1 9.891	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	2.3 1.541	—	16.8 13.086	1	6.0 5.840	—
Geçerli oy sayısı ve MV sayısı	64.233	3	71.438	4	81.608	4	97.303	4
Katılma oranı	82.2	—	79.1	—	77.23	—	79.65	—

incelemede bulunmak üzere Van'a göndermişler. Örneğin, Hollandalı bir kurul incelemesini sürdürüyor şu anda... Temsilcilerin belirttiklerine göre Hollanda hükümeti elektrik sorununu çözümlemek üzere iki jeneratör göndermiş. Bunun yanı sıra bir hayli prefabrike ev ile cereyanla çalışan battaniyeler göndermişler. Jeneratörler ambalajından çıkarılmamış. Evler kurulmamış. Battaniyelere de hiç rastlamamışlar!. Depolarda da yokmuş!..

Şaşkınlığımızı farkedenden kurul başkanı, «Üzülmeyin, bu battaniyeler dağıtılsaydı da kullanamazlardı. Görüyorsunuz, hâlâ depremin görüldüğü Muradiye ve Çaldıran karanlıkta!» dedi. Hemen konuyu başka noktaya götürmeye çalıştı...

Hakikaten depremden zarar görenlerin durumu çok kötü. İşsiz güçsüz oturuyorlar. Buna oturmak da

ay da 500'er lira aile reislerine verdiler. Ondan sonra yok bir şey. Gördüğümüz gibi dolaşıyoruz burada. Ölmek daha güzelmış meğer.»

TAKKE KARABORSADA

Ahmet Koç da Çaldıran ilçesinde oturuyor. O da yakınlarından 22 kişiyi kaybetmiş. Gözleri dolu dolu. O da işsiz. Yerinden yurdundan olmanın ezikliği içinde kıvranıyor. Yardım alabilmek için takke ve sakal bırakanlardan biri. Takke ve sakal hikâyesi onun ağzından şöyle:

«Allah razı olsun Kızılay'dan. En zor şartlar altında yardımını sürdürdü. Ondan sonra komiteler kuruldu. Kızılay da görevinin bittiğini anladı ve ayrıldı. Kaderi-

mizle o günden beri başbaşayız. Hani bize iş ve yer gös-
tereceklerdi? Başbakan Demirel, birkaç ay sonra ev-
lerimize gireceğimizi belirtmişti. İşte bu çadır içinde
yaşamımızı sürdürüyoruz. Yardım alabilmek için gör-
düğünüz gibi sakal bıraktım ve takke giydim. Takke
deyip geçmeyin. Bunun asıl değeri on lira. Ama o gün-
lerde bu takkeyi 50 liraya aldım. 100 lira verip alan
bile var.»

Van ilimiz, parlamentoda dört milletvekili ile tem-
sil edilmekte, 1973 seçimlerinde üç milletvekilliğini CGP,
birini de AP almış. Daha sonra CGP'li milletvekillerin-
den İhsan Bedirhanoglu CHP'ye, Muslih Gürentaş
MSP'ye geçmiş. Bunlardan yalnız Salih Yıldız partisiz-
de kalmış.

O günden bugüne Van'da durum çok değişmiş.
CGP kuvvetini yitirmiş. İl binaları bile yok. Bir yazı-
haneden idare ediliyor. İlçe örgütleri de dağılmış.

Van Senatörü ve Milli Savunma Bakanı Ferit
Melen, bu durumu bildiği için karargâhı Van'a kurmuş.
Bütün ağırlığını koyarak örgütü toparlamaya çalışıyor.
Bunun için de tüm olanakları kullanıyor. Kapı kapı
dolaşiyor. Şeyhleri ziyaret ediyor. Listelerinin başına
yine Salih Yıldız'ı koyarak seçime katılıyorlar. Eğer Sa-
lih Yıldız yine milletvekili seçilirse, bunu kendi çalış-
ması ve kişiliğinden çok Ferit Melen'in çalışmasına
borçlu olacak.

Melen, Vanlılar tarafından çok sevilmekte, Baş-
bakanlığı sırasında devletin tüm olanaklarını buraya
yağdırmış durumda. Ancak depremde bu etkisini pek
gösteremediği için tenkitlere uğramakta. Vanlılar Me-
len'e sevgi gösterirken, Muş, Bitlis ve Ağrılılar kız-
makta. Çünkü kendi illerine yapılması planlanan bazı
yatırımları kendi iline kaydırmakla suçlamaktalar.

Seçime CHP güçlü girmekte. Milletvekili sayısını
ikiye çıkarmak üzere birleşmişler. Ancak adaylarının
merkez yoklaması ile seçilmesinin kararlaştırılması
biraz neşelerini kırmış durumda.

Liste başına CGP'den geçen İhsan Bedirhanoglu
konuyor. İkinci aday ise Abdurrahman Özbek, Özbek
de CGP'den CHP'ye geçenlerden. Böylece bu partinin
oylarına sahip çıkılması düşünülmüş. Ayrıca iki aday
da şeyhlere dayanmakta. Onların yardımı ile bir hayli
oy toplayacak gibi görünmekte.

AP'den aday olabilmek için altı kişi başvurmuş-
tur. Adaylar ön yoklama ile seçilecektir. Bu altı aday-
dan yine Kinyas Kartal'ın birinciliği alması beklen-
mektedir.

İkinci adayın kimin olacağı kesinlik kazanmamak-
la beraber, Kinyas Kartal'ın seçeceği bir adın olacağı
belirtilmektedir. Diğer adaylar Ali İhsan Çeliktas, Do-
ğan Semiz, Ertuğrul Yığınaltay, Şevket Ataman, Selâ-
hattin Ağaoğlu'dur.

AP örgütünden milletvekilliğine aday adaylığı-
nı koyan Doğan Semiz Van'ın PTT Müdürüdür. Me-
muriyetini kaybetmemek için Semiz önce Ankara'ya
atanmasını yaptırmış ve ondan sonra da Van'a gelerek
adaylığını koymuş. Belirtildiğine göre Semiz, adaylığı-
nı koymadan önce, tüm köylere telefon hattı çektir-
miş. Böylece üyelerin ve halkın gözüne girmeye çalış-
mış. Bu bakımdan gözler Semiz'in üzerinde. Bakalım
kaçıncı sıraya girecek. Yoksa liste dışı mı olacak?

MSP'den aday olarak Muslih Gürentaş ile Garbi
Arvas başvurmuştur. Bu bakımdan merkez yoklama-
sına gidilecektir. Ancak kimin liste başı olacağı henüz
saptanmamakla beraber Muslih Gürentaş'ın durumu
daha garanti görünmektedir. Her iki aday da aşirete
dayanmaktadır. Bu bakımdan oy toplayacak durumdur.

ÜÇÜ BİR BİNADA..

Seçimde CHP, AP, CGP ve MSP birbirlerine rakip
oldukları halde bir binanın çatısı altında çalışmalarını
sürdürmekte. Van'ın en işlek caddesinde bulunan
bir hanın üçüncü katında CHP, ikinci katında AP ve
birinci katında da MSP il merkezi bulunmaktadır. Ha-
nın diğer odaları ise Akıncılar Birliği, MTTB ve TÖB
—DER tarafından paylaşılmıştır. Bu durum Van'da
espri konusu olmakta «Ne olur buradaki gibi parlamen-
toda da çalışsalar ya» denilmektedir.

Van'ın politikası, Van Eczanesi Servet Bilgehan'ın
eczanesinde yürütülmektedir. MSP'nin dışındaki tüm
partilileri görmek isterseniz, Van Eczanesine uğrama-
nız yeter. Tüm sorunlar burada ortaya konur ve tartı-
sılır. Hemen hemen bütün konularda burada görüş bir-
liğine varıldığı halde, sonradan parti politikası gerek-
çesi ile sapmalar olur. Bilgehan'ın tahmini şöyle:

«İki tahmin yürüteceğim. Birinci tahminim dört
partiye birer milletvekilliğidir. İkinci tahmin, 2 CHP,
1 AP ve 1 MSP şeklindedir.»

Birinci tahmin, Van için daha geçerli görünmek-
tedir.

İhsan ONUR

Bingöl

Beklenmeyen yağmur ve sulu kar fırtınası, gece-
nin ortasında Bingöl'e ilerlerken, önümüzde sürpriz
kazalar çıkarabilirdi. Minibüs sürücüsü önünü görebil-
mek ve çukurlardan aracını kaçırabilmek için büyük
güç harcıyordu. Bu arada ansızın yolun ortasında beliri-
veren hayvan sürüleri ile atlar üzerindeki göçebeler

Bingöl'ün yapısını vurgulayan ilk görüntüler oluyordu.

Bingöl'e vardığımızda yağmur tüm hızı ile yağı-
yordu. Güçlülük bir otelde yer bulabildim. Sonradan
otel sahibi olduğunu öğrendiğim, badem bıyıklı çok kısa
saçlı düzgün giyimli kişi, salona girdiğinde, herkes to-
parlanmıştı. Yerine oturdu ve sessizce «Selâmün Aley-

küm» dedi. Ardından, herkes «Aleykümselâm» diye yanıt verdi ve badem bıyıklı otel sahibi, ellerini şiş göbeğinin ortasında bitiştirerek silik görüntülü televizyonu izlemeye başladı. Bu arada dikkatimi çeken, genç ve beyaz yüzlü, diğerlerinden farklı, yabancı olabileceğini sandığım kişinin otel sahibi içeri girdiğinde yerlere dek eğilmesi oldu. Az sonra Emniyet Müdürlüğüne telefon ederek «Ben oteldeyim bana acele bir araba gönderin» deyince, konuşmalarından genç bir komiser olduğunu anladım. Ancak en çok dikkatimi çeken olay da daha sonra AP'li bir «Şih» olduğunu öğrendiğim otel sahibi ile genç komiserin ilişkisi olmuştur.

Bu sahne ertesi gün Bingöllülerin anlatacakları, kentin emniyet görevlileri ile egemen güçlerinin işbirliğini vurgulayan bazı olayları değerlendirebilmemde büyük rol oynadı..

EKONOMİK YAPI

Bingöl, Doğu Anadolu'nun yoksul illerinden biri. Halk hayvancılıkla geçimini sağlıyor. Ve bu onları göçebeliliğe zorunlu kılmış. Kışın Urfa ve Diyarbakır yörelerine iniyor, yazın Bingöl dolaylarına dönüyorlar. Tarım yok denecek gibi, Bingöl'de hemen hiçbir köyü ken di buğdayını bile sağlayacak durumda değil. Orman kaynakları var. Ancak kullanımı düzensiz, dengesiz ve araçların elinde. Fabrika hiç yok denebilir. Bir tek 30—40 kişinin çalıştığı süt fabrikası var Bingöl'de. Fabrikasızlık işsizliği, işsizlik büyük kentlere göçü getirmiş. Hayvancılıktan kaynaklanan geleneksel göçebelilik böylece bu çapta da sürüp gidiyor. Yokluk yüzünden alt yapı hizmetleri bugüne dek yapılmamış. Ekonomik yaşamın düzenleyicileri, öncelikle fayda, yarar, kârlılık ilkesini gözettileri için elektrik, su, yol gibi hizmetleri götürmemişler.

Köylüsünün elinde tek yararlanacak doğal kaynak ormancılık. O da kendiliğindencililiğe bırakılmış. Düzensiz kullanım, sistemsiz yararlanma ile verimi çok düşük bir düzeye inmiş. Bingöl köylülerinden orman suçlu işlememesine rastlamak olanaksız...

Çaresizlik içindeki köylüler elinde orman gün be gün eriyip gidiyor.

Sanayileşmenin kırıntısının bile uğramaması, tek zenginlik kaynağı Orman'ın çağın koşullarına göre işlenmemesi Bingöl'ün kötü yazgısı olmuş.

MC'nin seçim yatırımı olarak attığı sül temel kentin girişinde terkedilmiş duruyor. Yalnızca arazisine bir tabela dikmişler ve «Çimento fabrikası» diye yazmışlar.

Temel atıldıktan sonra ortalıkta kimsecikler görülmemiş. Son günlerde tekrar alelacele duvar çekmeye başlamışlar. Herhalde bu da 6 haziran'a dek sürer sonra da çekip giderler. Bingöl'ün sorunlarına eğilenlerin anlattıkları öyküler böyle...

«Bir kış boyu, hemen hemen altı ay boyunca hiç ulaşamadığımız köyleri bilirim. Bugün yol gitmeyen köy kaç tane diye sormayın. Kaç köye yol gidiyor diye sorun» Bingöl gerçeğini dile getirenlerin acı sözleri idi.

Böylesi bir ekonomik tablo üzerinde egemen güçler kentin aracı, tefeci ve ağası ile bütünleşirken onlara devlet gücünden birer parmak bal çalmayı da geri bırakmıyordu. Ve halk arasında konuşulanlara kulak veriyorduk:

«MC iktidara gelince, AP ve MSP kanadında oy araçları ve komisyonları hisselerine düşeni aldılar. Özellikle, Bingöl'ümüzde bu tür kişilere Ford kamyonlar dağıtıldı. Bugün bir Ford kamyonun fabrika satışı ile acenta satışı arasında 200 bin liralık bir fark var. Üç kamyon tahsis ile oy simsarları 500'er bir lira-ları ceplerine indiriverdiler.

Geçen seçimlerde AP'liler ve MSP'lilerden Ford kamyonu tahsis alanları herkes bilir bu kentte...

Bingöl'ün bir başka özelliği de sosyal yapısı. Alevi-lerin çoğunlukta olduğu bir il Bingöl. Özellikle KIĞI. Bu ilçede yaşayanlar tümüyle CHP'li. Ve hemen hepsi Alevi. Yıllarca Anadolu'da kötüye kullanılan, egemen sınıfların sıkıştıkça saldırdıkları bu sosyal olay. Bingöl'de siyasal yelpaze içinde sağlam bir yere oturmuş. Çoğunluğu CHP'de Alevilerin ve bunlar mezhep ayrımı tuzağına düşmeksizin parti içinde çalışıyorlar...

22.000 seçmenli KIĞI Bingöl'ün kilit ilçesi.

Seçim için nabız yoklama ve araştırma yapma amacıyla gidiyorduk ama her ilde dağ gibi sıralanmış sorunlar karşımıza dikiliyor ve ezilmiş, bir kenara itilmişlerce dile getiriliyordu. «Seçim yaklaşınca herkes buralara üşüşüyor.» diyenler önce sorunlarına kulak verilmemesi istiyorlardı.

Bingöl MC'nin kurulmasından sonra ekonomik sıkıntıları bile unutturacak kadar ileri giden bir komando belası ile karşı karşıya kalmış ve bu belâ hâlâ sürüp gidiyor.

KOMANDO BASKINLARI

Bingöl'de Milli Eğitim Türkiye Geneline uygun olarak MHP ve AP'nin denetimi altında. İdarî kadrolar ise MHP militanlarının elinde.

MC iktidara gelir gelmez okul müdürlerinden başlayarak kendi değirmenlerine su taşımayan tüm öğretmenleri sürmeye başlamış. Bingöl Milli Eğitim Müdürü Mehmet Türkcü'nün bu uygulamaların yöneticisi olduğunu ileri sürüyor Bingöllüler.

Kentin dışındaki Eğitim Enstitüsü tam bir Komando karargâhı olmuş. Okulun duvarlarında bunu kanıtlayan yazılar apaçık ortada: «Bozkurtlar Yuvası...»

MHP'liler Bingöl'ün dışındaki Eğitim enstitüsünde kamp kurmuşlar. Bingöllüler 270 MHP militanının binbir oyunla bu okula yerleştirildiğini söylüyorlar ve bir yıllık olayları anlatırken ilginç şeyler aktarıyorlar.

1973'DEN 1975'E

Bingöl'de 1973 seçimleri MSP ve CHP'nin birer milletvekili almaları ile sonuçlanmıştı. AP ile MSP oylarının bölünmesi, CHP'yi aradan sıyırmıştı. 1975 Senato seçimlerinde ise MSP 20467 oyla senatörlüğü almıştı. CHP 15624'de, AP ise 19898'de kalmıştı. AP ile MSP oyları arasında çok az bir fark vardı.

CHP'nin bu seçimlerde bir milletvekili çıkarması beklenen sonuç. Ancak 1973 seçimlerinde sağın oylarının CHP'nin 2,5 katı olduğu gözetilirse seçimlerde CHP'nin büyük uğraş vermesi kaçınılmaz bir olgu.

BİNGÖL - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973		1975	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	-	-	25.3 9.866	-	14.3 7.014	-	20.6 10.870	-	35.1 19.898	-
CCP (GP)	-	-	-	-	7.0 3.464	-	0.5 241	-	-	-
CUİP	31.1 12.768	-	35.7 13.94	1	12.2 6.024	-	23.3 12.285	1	27.6 15.624	-
DP	-	-	-	-	-	-	10.5 5.546	-	0.7 372	-
MP	-	-	3.8 1.476	-	0.3 142	-	-	-	-	-
MHP (CKMT)	11.7 4.814	-	-	-	-	-	0.3 157	-	0.3 171	-
MSP (MNT)	-	-	-	-	-	-	25.5 13.424	1	361 20.467	1
TBP (EP)	-	-	-	-	-	-	0.3 169	-	0.2 132	-
TİP	-	-	2.1 830	-	1.6 778	-	-	-	-	-
YTP	54.5 22,242	2	30.9 12,079	1	22.5 11,067	1	-	-	-	-
BAGIMSIZLAR	2.6 10.71	-	2.3 879	-	41.2 20,741	1	19.0 9,994	-	-	-
Geçerli oy ve MV sayısı	41,095	2	39,072	2	49,230	2	52,686	2	56,664	1
Katılma oranı	8.10	-	71.1	-	78.90	-	75.15	-	73.22	-

AP ve MSP'nin merkez yoklaması yaparak listeyi saptaması CHP'nin işine yaradı. AP Genel Merkezi belki de ileriye dönük bir yatırımla veya parti içi mücadelede eski Demokrat Parti çevrelerinin ağır baskısı ile olacak, liste başına Yassıada'da yargılanan Sait Gökler'i getirdi. Bu olay Bingöllü AP'liler arasında oldukça tepki uyandırdı. İl örgütünün 7 aday adayı vardı. Genel eğilim bunlardan birinin bağımsız olarak adaylığını koyması yolunda idi. Böyle olursa AP'nin oyları bölünecek. Ancak CHP kanadı AP'lilerin bu tepkisini geçici bir olay olarak niteliyor ve: «Genel Merkez bir iki kamyon göndererek bu işi hal yoluna koyar» diyorlar.

MSP'nin merkez yoklaması ile liste başına getirildiği Abdullah Bağzencir halen parlamento üyesi. MH P'nin Bingöl'de vurucu gücü olmasına karşın tabanı hiç yok. Onlar da bir adayla seçime giriyorlar. İbrahim Akkuş MHP'den seçime katılıyor ama hiç şansı yok.

CHP dağılan AP ve MSP oylarını almaya çalışacak. CHP'nin Bingöl'deki en şanslı aday adayı Sait Bingöl. Sait Bingöl'ün veto edilmeyişi sevinç yarattı. desek doğru olacak. Merkez ilçenin adayı olan Sait Bingöl'ün sağın oylarını ve özellikle merkezdeki AP ve MSP oylarını toparlama şansı çok fazla.

Öteki milletvekilliği için AP daha şanslı gözüküyor. MSP'nin bu durumda milletvekilliği sürpriz olur.

CHP'nin en güvendiği bölge KIĞI ilçesi, MSP Solhan'da güçlü ve diğer oyları ise dağınık. AP'nin ise Merkezdeki oyları fazla. Ancak Bingöl'ün aşiret yapısı AP'nin ve MSP'nin merkez yoklamaları yapmaları nedeni ile CHP'nin işine yarayacak.

1973'den bu yana sağ partilerin iktidarı ile Bingöl halkının sorunlarına bir çözüm gelmemesi, 1975'den sonraki MC iktidarı döneminde ülkenin ve özelinde Bingöl'ün içinde bulunduğu çıkmaz, kanlı olaylar dizisi, seçmenin büyük ölçüde CHP'ye kaymasını sağlamış durumda.

CHP - MSP İŞBİRLİĞİ

AP-MHP işbirliğine karşın Bingöl'de MSP'iller CHP'ye yakınlaşmış durumdadır. Parti üyelerinin bir- birleri ile ilişkileri bile var.

AP-MHP birliğinin terör ve baskısına karşı CHP'liler MSP'den yardım almaktadır.

CHP İl Başkanı Hikmet Yurtsever Bingöl'ün ilerici kesitinin lideri durumunda, tüm kaynaklarını CHP'nin kazanması için harcayan bir partili. Demokratik derneklerin, kıyılan öğretmenlerin yanında, sürülen öğrencilerin, dövülen halkın yardımına koşan bir partili. Altında cipi ile tüm köylere ve ilçelere giden CHP İl Başkanı «masa başında herkese kolay geliyor, ancak çok güç koşullarda mücadele ediyoruz» diyor... Bu uğraş nedeni ile adaylıktan bile vaz geçmiş...

CHP'liler iktidar olmayı bekliyorlar. Baskıdan ve yönetimin haksız davranışlarından bıkmış durumdadır. Ancak bir CHP'li İl Yönetim Kurulu üyesi bakın neler söylüyor:

«Bir tek umudumuz kaldı. O da iktidara geçmemiz. Geçemezsek yandığımızın işaretidir. Eğer bu yönetim sürerse bizlere yaşama hakkı tanımazlar burada. Ancak bazı kaypak idareciler şimdiden hafifçe CHP eğilimli tavırlar takınmaya başladılar. Bunlara soracak hesabımız var. Eğer CHP iktidara gelir de bunlar «Biz CHP'liyiz yahu» derlerse şaşırmayız. Ancak bunlara «CHP'liyiz» demelerine rağmen hesap sorulmazsa o zaman herşey biter...»

Matematiksel bir oranlama yapmak olanaksız, ancak Sosyo-Ekonomik durumu, aşiret yapısı, ilçelerin ve ilin özelliği, örgütlerin mücadele biçim ve yöntemleri seçimin sonucunu belirleyecek.

Türkiye'nin genel durumu ile birlikte Bingöl'ün özel durumu biraraya getirilerek bir tahmin yapılabilir. Eğer CHP'nin bir milletvekilliğini kazanacağını rahatlıkla söyleyebiliriz. Öteki milletvekilliği AP ile MSP arasında. Ancak AP'nin şansı çok daha fazla diyebiliriz.

Abdullah GELGEÇ

Bingöl - Muş - Bitlis - Van - Ağrı: Toplu değerlendirme

Ülkemizin ekonomik canlılık merkezlerine büyük uzaklıkta yerleşmiş bulunan bu yöreler mesafelerin ve coğrafyanın sıkıntısını çekmektedir. Ama uzaklık ve fiziksel coğrafya engellerinin rahat aşıldığı teknoloji yüzyılında bu kavramlara sığınmak geçerli bir gerekçe değildir. Bölgenin asıl gerekçesi sosyal coğrafyadır. Feodal yapının zincirleri ülke ölçeğinde gevşerken, bu bölgede varlığını hissedilir ölçüde sürdürme olanağını bulmaktadır. Birçok diğer yörede feodalite kalıntıya

indirgenmişken, bölgede hâlâ yaşayan bir olgudur. Bu durum, toprak tarımı ve hayvancılıkta bölgenin sahip olduğu potansiyelin nimetlerinin paylaşılmasında olanaklı adaletsizlik yaratmaktadır. Etnik çeşitlilik ağı ve şının gücünü arttıran bir diğer unsurdur.

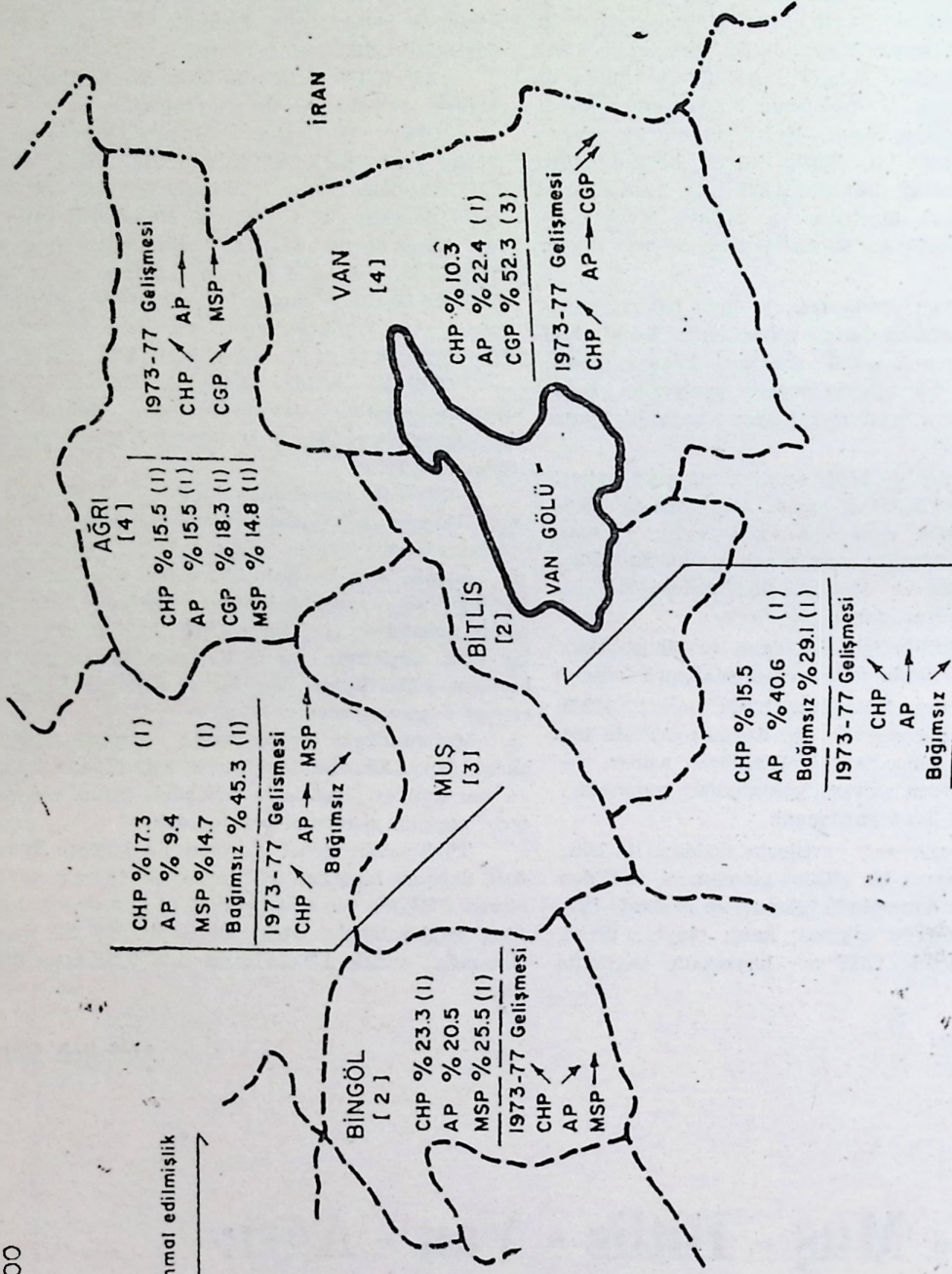
Alt yapı kolaylıkları yönünden Bingöl başta olmak üzere bölgenin bütün illeri çok geri kalmış durumdadır. DPT gelişmişlik endekslerine göre, bütün illerde sosyo-ekonomik gelişme Türkiye ortalamasının altındadır.

1975 Toplam Nüfusu : 1402 000

SOSYO-POLİTİK DUYARLILIK :

- Feodal baskı altında ezilmişlik
- Toprak reformu ihtiyacı
- Etnik çeşitlilik
- Ait yapı ve sosyal hizmet yönünden ihmal edilmişlik

Feodal kalıntıların baskısı bir ölçüde azalırken CHP güçleniyor.
MSP varlığını koruyor.

İRAN SINIRINA KOMŞU DOĞU ANADOLU
(Bingöl, Muş, Ağrı, Bitlis, Van)
BEKLENEN POLİTİK DEĞİŞMELER

Bingöl gelişmişlik yönünden en alt gruba girmektedir. Bölgede sıkça kendini gösteren deprem afetlerinde kırsal yörelerde ilişki kurmada çekilen güçlükler kamuoyunun dikkatini azık biçimde çekegelmektedir.

Demokratik gelişme yönünden bölge hareketlidir. Çok nüfuslu ailelerin fazlalığı nedeniyle, bölge batıya doğru sürekli nüfus kaydırmasına rağmen yüzde 3 gibi Türkiye ortalamasının üzerinde bir artış göstermiştir. Köy nüfusu Türkiye'nin genel gelişme çizgisine uygun biçimde, kentler nüfusundan daha yavaş artmaktadır. Buna göre bölge içinde kendi çapında bir kentleşme süreci yaşanmaktadır. Yan merkez ilçenin kent nüfusu 65.000'i bulmuştur.

SIYASAL EĞİLİMLER VE OY DALGALANMALARI

Doğu Anadolu'nun genellikle CHP'ye bağlı kalmış bir bölge olduğu kanısı yaygındır. Genel çerçeve içinde doğru olmayan bu görüş, bu bölge için özellikle yanlıştır. 1950'lerde Van ve Bitlis'te bir ölçüde mevcut olan CHP varlığı 1960'larda AP, YTP ve Bağımsız aday gösteren aşiret güçleri arasında dağılmıştır. Ancak 1954 ve 1957 seçimleri dışında DP ve AP ruhu da bölgede sürekli etkin güce sahip olamamıştır.

1960'lardan bu yana bölgenin en önemli politik tavır biçimini «bağımsız adaylar» olayı oluşturmıştır. Ağrı dışında, bölgenin bütün illerinde aşiret gücüne ve ağırlık desteğine sahip bağımsız adaylar Meclise gel-

mişlerdir. Bu ilişkiler partilere mensup milletvekilleri ni de belirleyegelmiştir. Bu ilişkilere dayanmadan temsili sürekliliği sağlamak olanak dışı olmuştur.

1970'lerde MSP bölgede kendi Türkiye ortalamasının üzerinde bir varlık göstermiştir. CHP ise seçimler tarihindeki en düşük oy düzeyinde kalarak Meclise Van ve Bitlis'ten hiç temsilci göndermemiştir.

1975 kısmi Senato seçimlerinde Bingöl'deki tek temsilciliği MSP'nin kazanıcı ayrıca diğer illerde de aktif çalışma içinde oluşu varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. AP Bitlis dışında genel gerileme içindedir. Toplam olarak bağımsız oyların 1973'e oranla daha düşük düzeyde kalması beklenen 1977 seçimlerinden CHP'nin güçlenerek çıkması beklenmelidir. Van'da CGP'nin tabanından da CHP'ye önemli oy kayması olacağını gösteren kuvvetli belirtiler bulunmaktadır. Van başta olmak üzere bölgenin bütün illerinde CHP'nin birinci parti durumuna gelmesi şaşırtıcı olmayacaktır.

Bu gelişmede, Türkiye'deki genel uyanışa paralel olarak tarihin akışı içinde feodal yaşamın kalelerinde bile feodal halkın gevşemekte oluşunun payı vardır. Meclise çok sayıda temsilci göndermeyen, dolayısıyla ülke ölçeğinde beklenen iktidar değişikliğine nicel katkısı bulunamayacak olan bu bölgedeki nitel değişikliğin anlamı büyüktür. Son feodal burçlar düşme yolundadır, alt yapı ve sosyal hizmet eksikliğinin ve etnik sınıkların pençesinde tevekküle devinen bu sınır bölgemiz, özgür, hakça ve insanca yaşama özlemine kavuşacaktır.

Tunceli

Keban barajının kıyılarından kıvrılarak akıp giden yol Elâzığ'ın Kovancılar ilçesinde üçlü çatala ayrılıyordu. Sağdaki yol Elâzığ'ın Palu ilçesine, orta yol Bingöl'e, soldan kıvrılan yol ise Tunceli'ye gidiyordu. Giderek yükselen ve yaklaşık 1000 metre yükseklikte bozulan kara yolunda yağın yağmurun doldurduğu çukurlardan suları etrafa sıçratarak giden otobüsümüz Tunceli'ye yaklaşmıştı.

Doğanın güzelliklerle süslediği seçkin illerimizden idi Tunceli. Munzur çayını geçtikten sonra kıvrılarak yükseldik ve dört bir yanı dağlar ve sarp kayalıklarla çevrili kentin göbeğine iniverdik.

Sosyal yapısına ilişkin görüşlerimiz daha otobüste Tunceli'ye giderken biçimlenmeye başlamıştı. Çalışan yöresel devrimci türküler ve ağıtlar bugüne dek işitmediklerimizden... Tunceli'ye ilişkin çok şeyler duymuştuk. Ancak açıkça belirtelim ki, böylesini düşünememiştik bile. Daha otobüste Tunceli başlamıştı sanki. Küçük büyü, öğrencisi, köylüsü, otobüste ülkelerinin ve kendi illerinin sorunlarını tartışıyorlardı. Orta okul öğrencileri otobüste sosyalizm üzerine konuşmalar yapıp larken yaşlılar ise konuşmaları hiç de kanıksamıyorlardı.

İşte böyle bir hava içinde iki buçuk saatlik Elâ-

zığ — Tunceli yolunu bitirdik. Şehrin küçük bir merkezi vardı. Ve kente inen her yabancı bir anda farke ediliyordu.

SLOGANLARLA DOLU DUVARLAR

Kimse ile temas kurmadan bir başıma kenti doluşmaya başladım. Kentin merkezinden görülen, karşı sarp kayalıklara doğru bir taş yol çıkıyordu. Bu yolu izlerken, ilin özelliği de ardından geliyordu. Yolu her iki yanı da okullar ile doluydu. Duvarlarında silme sloganlar, yazılar vardı. «Ne Amerika Ne Rusya!» «Bağımsız Türkiye...» Okul ve bahçe duvarlarının rengini bile görmek olanaksızdı desek fazlaca abartmış sayılmayız. Ders saatleri sırasında okul önleri öğrenciler ile doluydu. Her biri grup olmuş konuşuyorlardı ya da sesle... Sonra iyice dikleşmeye başlayan yol kayalıklara doğru taştan, toprağa döndü. Eteklerinde yıkık, harabeye dönmüş, duvarları çatlamış, yarılmış ve terk edilmiş evler olan tepeye yaklaştığımızda Tunceli ayaklar altındaydı. Yüksekten bakıldığında dört bir yanının sıradağlar, üzerinde kar olan yüksek tepeler ile çevrildiği rahatlıkla gözüküyordu.

TUNCELİ - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961			1965			1969			1973			1975		
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	
AP	-	-	26.8 10.985	1	23.3 9.972	1	14.3 6.767	-	11.5 5.195	-	-	-	-	-	
CGP (GP)	-	-	-	-	1.1 461	-	0.5 224	-	-	-	-	-	-	-	
CHP	35.2 15.466	1	33.5 13.705	1	18.9 8.080	1	70.0 33.003	2	84.3 38.220	1	-	-	-	-	
DP	-	-	-	-	-	-	0.9 430	-	0.7 335	-	-	-	-	-	
MP	-	-	-	-	0.5 219	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
MHP (CKMP)	7.1 31.137	-	-	-	-	-	0.5 240	-	-	-	-	-	-	-	
MSP (MNP)	-	-	-	-	-	-	2.6 1.219	-	0.8 358	-	-	-	-	-	
TDP (BP)	-	-	-	-	6.9 2.969	-	0.6 284	-	2.7 1.216	-	-	-	-	-	
TİP	-	-	5.8 2.387	-	16.8 7.187	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
YTP	34.4 15.587	1	21.8 8.916	-	14.9 6.385	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
B.AĞIMSIZLAR	22.3 9.821	-	12.0 4.915	-	17.6 7.514	-	10.6 5.009	-	0 1	-	-	-	-	-	
Geçerli oy ve MV sayısı	41.911	2	40.908	2	42.787	2	47.176	2	45.324	1	-	-	-	-	
Katılma oranı		76.4		69.6		72.24		75.87		67.33					

1976 yılındaki toprak kaymasının izleri ortadaydı. Dağın eteklerinde Almanyalı işçilerin yaptırdığı «İşçi mahallesi» altüst olmuştu. Yıkık dökük, terk edilmiş, tıpkı bir harabe gibi idi. Aradan bir yıl geçmiş İmar İskân Bakanlığı bir taşı bile yerinden oynatmamıştı. Çileli Tunceli felâketzedeleri eş-dostlarının yanına dağılmışlar bir kısmı da kenti terketmişlerdi...

ÜRETİMDEN KOPUK BİR İL

Yol yok, su yok, alt yapı hizmetleri yok. Yoklar kenti Tunceli. Bir ilden çok, küçük bir ilçeyi andırıyor. Kahveler, aşevleri ile çeşitli dükkânlar parti ve dernek binalarının öbeklendiği kent merkezi oldukça kalabalık. Tek bir otobüs şirketi var kente insan getirip götürüyor...

Kent merkezinde işsizler ordusu kahve köşelerinde ve aşevlerinde oturuyor. Tarım yok, fabrika yok, başka bir doğal zenginlik kaynağı yok. Kısacası üretim yok... Üretimden kopuk Tuncelililer yazgılarını sessizce bekliyorlar. Garip bir suskunluk egemendi kentte. Onbeş gün önceki olayların etkisi altında insanlar yol kenarlarına yapışarak gidiyorlardı...

TUNCELİLİ HUZUR İSTİYOR

Bir jandarma cipi geçiyordu yoldan ve bıyıkları çenesine dek uzamış bir yaşlı Tuncelili onu görünce ellerini bir asker gibi pantolonuna yapıştırarak boyunu eğmiş ve durmuştu...

Alışık artık diyordu Tuncelli bir aydın. Tuncelili artık hiçbir şey istemiyor. Ne yol, ne okul, ne elektrik, ne fabrika, ne yiyecek ne de konut. Yalnızca bir tek istediği var o da: Huzur.

MC hükümeti, Millî Eğitim Bakanlığı özellikle öğretmen göndermemiş Tunceli'ye. Ödenek hiç gönderilmemiş, okulların bina durumu perişan. MC'nin yazgısına terkettiği ilde 418 ilkokulun 144'ü ahır ve baraka... Millî Eğitim Müdürlüğü kadrosu boşta, hiç bir yetkili atanmak istemiyor, Tunceli'ye gelen öğretmenlerin ise çoğu sürgüne gelmiş.

YOKSUL BELEDİYE

Türkiye'nin en yoksul bırakılmış belediyesi belki de Tunceli. Hiç bir hizmet göremiyor. Belediye Başkanı TİP'li Süleyman Kırmızıtaş, «Aylardır maaş alamıyoruz. Değil yardım, üstelik hükümet bizden para istiyor» diyor.

Tunceli'de hiç yol yok demiştik. Araziye hiç dokunulmadan evler kondurulmuş, aralarında engabeli toprak sokaklar var. Toprak kaymasına uğrayan tepedeki işçi evleri o yıkılmışlığı ile Tunceli'nin yazgısını ve içinde bulunduğu durumu öyle güzel yansıtıyor ki...

SEÇİMDE TUNCELİ'NİN UMUDU, BÜYÜK KENTLERDE

«Siz gazetecisiniz, dolaşıyorsunuzdur. CHP'nin durumu nasıl, İstanbul'da 30 milletvekili çıkarabilir mi?»

sorusuna sık rastlıyorduk Tunceli'de. Otelde, kahvede, parti binalarında derneklerde sorulan bu soru onların umutlarını çıkaracakları iki milletvekiline değil CHP iktidarına bağladıklarını gösteriyordu. Sosyo-Ekonomik yapıda yelpaze biçiminde yer alan siyasal partiler bugüne dek Tunceli'de programlarına yönelik hiç bir yatırımda bulunmamışlar. Ancak Tunceli halkının çoğunluğunun 1977 seçimlerinde CHP programının özellikle sosyal barış ve ekonomik önlem maddeleri ile özdeşleşeceği apaçık ortada...

CHP — MSP koalisyonu sırasında tam alt yapı yatırımlarına başlanmışken, İktidar değişiminden sonra işler yarıda kalmış. Örneğin Tunceli yolu şehrin girişine dek gelmiş ve bırakılmış...

SEÇİMDEN ÇOK OLAYLAR KONUŞULUYOR

Kahvelerde, girdiğimiz bürolarda ve parti merkezleride Tunceli halkına yapılan baskılar ve onbeş gün önceki olaylar konuşuluyordu. Bunların kamuoyuna duyurulmadığından yakınanlar çoğunlukta idi ve «Tunceli zaten unutulmuş ve terk edilmiş bir kenttir» diyorlar.

Anlatılanlar gerçekten üzücüydü: 27 mart akşamı bir boş arsada bomba patlıyor ve patlama duyulur duyulmaz polisler sokaklarda yayılıyor ve sürekli ateş ediyor, bağırıp çağırıyordu. Halk kaçışarak evlerine sığınıyor ancak kovalamaca sabaha dek sürüyordu. Üç kişi gözaltına alınıyor. Ertesi gün bir sıkıyönetim havası estiriliyor. Akşam üzeri mahalleler evler ve işyerleri basılıyor, baskı ve zor kullanarak lokantalar kapanıyor. Savcı ile komiserler birbirlerine giriyor. İşyerlerinde vatandaşın malzemeleri kırılıyor, emniyete götürülenler kıyasıya dövülerek bırakılıyordu...

Bir mühendislik bürosunda anlatılanları dinlerken gerçekten seçim havasından ve tahmininden bir anda uzaklaşmıştık. Tunceli'nin genç aydınları ve üniversitelileri olayları anlatırken, «Tunceli için seçim önemli değil, İki milletvekili çıkarıyor. Bunların da CHP tarafından alındığı gözler önünde» diyorlar ve önemli olan Tunceli'de huzur olmasıdır.

31 Mart akşamı kentte bir bomba daha patlatılmış ve bir anda başta vali, emniyet müdürü, alay komutanı ile polisler sokaklara yayılmışlar, lokantalar basılmış ve Hakim Kırıl Erkan halktan yana çıktığı için bir komiser tarafından dövülmüş. Vali elinde çıplak tabancası ile harekâtı yönetmiş ve sokakta kim yakalanmışsa karakola götürülmüş ve sabahlara dek dövülmüşler

VALİ, HER OLAYDA ANKARA'YA TELEFON EDİP, İSYAN VAR DİYOR

Tunceli olayları üzerine CHP'li parlamenterler kente gelerek vali ile görüşmeler yapıyorlar. CHP'li validen oldukça yakınıyorlar ve «Tunceli'de hiç bir adli olay olmaz. Ne hırsızlık, ne kaçakçılık, ne yankecilik, ne de cinayet. Aslında Tunceli halkı sakindir. Ancak Tunceli'nin sosyal ve tarihsel özelliği nedeni ile bazı yapay olaylar yaratılarak Türkiye'nin tümü üzerinde bazı hesaplar yapılmaktadır. Patlatılan bir

bombadan sonra vali'nin derhal Ankara'ya telefonla «Tunceli'de isyan var» demesi bunun kanıtıdır. Ve Tunceli halkının boynunda 1938 Demokles'in kılıcı gibi sallanmakta ve sallandırılmak istenmektedir.»

TUNCELİ VE SİYASAL GÖRÜNÜMÜ

Tunceli'de siyasal eğilimi belirleyen alt yapıda üretim yok. İşsizlik, yokluk, topraksızlık, yoksulluk halkın bilinçlenmesi için ilk kıvılcım olmuş... Çoğu Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinde işçi olan Tuncelililer çalışıp eş-dost ve hısımlarına para gönderiyorlar. Tunceli bir yerde emek ihraç eden bir kent. Dışarıda yaratılan değer Tunceli'de yatırıma dönüşemeyince bir kalkınma da sağlanamamış ve kıpırdanma olamamış. Tıpkı genelde ülkemizden Avrupa'ya giden işçilerin durumu gibi...

Ancak, gerek yurt içi ve gerekse yurt dışı göç halkın taşıma su ile de olsa bilinçlenmesinde bir kaynak olmuş... dışarıdan edinilen kültür görgü düzeyinde de olsa Tunceli'nin siyasal eğiliminde bir aşama sağlamış.

Kentin bilindiği gibi eski adı: Dersim.. 1938'deki üzücü olayların etkisi ve manevi baskısı günümüze dek sürüp geliyor ve bazı çevrelerce kullanılıyor. Yönetimde sürekli isyan çıkacak kuşkusuna, halkta ise kırılacağız, korkusu sürüp gidiyor. Osmanlı döneminden beri unutilan, el uzatılmayan Cumhuriyet döneminde de özellikle 1965 yılından sonra hiç bir yardım ve yatırım yapılmayan Tunceli ilinde 101 aşiret bulunuyor. Aşiret ve mezhep ilişkileri içinde bunalan il ekonomik bir çöküntü içinde.

OKULLARDA DERS YAPILMIYOR

Milli Eğitim Müdürü yok. Öğretmen yok, okullar

yetersiz, ödenek hiç yok, ortaokullar birer öğretmenle eğitim yapmaya çalışıyor. Derslerin hemen % 60'ı boş geçiyor. 68 köyde hiç okul yok. Kısaca eğitim yapılmıyor.

Tüm yokluklar sanki bilinçli yapılmış havasını veriyor dikkatli bir bakış atıldığında Tunceli'ye, Baskılar, zulüm, terkedilmişlik, horlanmışlık sanki bilinçli hazırlanmış bir oyunun parçaları gibi.. Etkilemek ve karşılığında görgü düzeyinde, sonuca gidemeyeceği bilinen bir tepkiyi beklemek amaçlanmış sanki.

İşte tüm bu olaylar Tunceli'de seçim sonuçlarını belirleyecek...

SİYASİ ÖRGÜTLER YELPAZESİ

CHP'nin güçlü olduğu kentte MSP, AP ve TİP diğer yerleri alıyor. Kentte demokratik dernekler ve solda yer alan yayın organları da var. Her birinin görüşleri ayrı ayrı... Tunceli'de bölgesel dergi ve gazetelerin sayısı oldukça fazla... AP ve MSP'nin güçleri yok. TİP Genel Merkezin göstereceği bir aday ile seçimlere katılma kararı aldı ve çalışmalarına başladı. TİP'in tek güvencesi 1969'da aldığı 7187 oy. Ancak 1977'de milletvekili çıkarma şansı oldukça zayıf...

Genellikle Tunceli halkının oylarını parti programları değil aşiret yapısı biçimlendiriyor. CHP'de bile yöneticilerin kendi ağızları ile açıkça söyledikleri söz: «Tunceli halkının oylarını aşiret ilişkileri etkilemekte devam ediyor».

1975 senato ara seçimlerinde CHP'nin 45324 oyun 38220'sini alması ve bu süre içindeki gelişmeler 1977 haziran seçimleri için güçlü bir dayanak oluyor. Oyların % 84,3'ünü alan CHP bu güçlülüğünü koruyor Tunceli'de. Bunun sonucu da iki milletvekilliğinin yine CHP tarafından kazanılacağı görüşünü kuvvetlendiriyor.

Abdullah GELGEÇ

Malatya

Malatya tarih öncesine dayanan bir Doğu Anadolu kentimiz. İlk kuruluş yeri, bugünkü Malatya'nın 7 km. doğusundaki, Orduzu (Bugünkü Bahçekapı) kasabası toprakları içinde yer alan Arslantepe höyüğü... Burada yapılan kazılarda Hititler ve Asurlular tarafından yapılmış saraylar bulunmuş.

Malatya adının nereden geldiği konusunda yapılan arkeolojik araştırmalar sonunda şöyle bir isim gelişiminin olduğu saptanmış: Asurlular döneminde kent Milidye, Melid—Melidi, Meliddu adlarını aldıktan sonra Malatya'ya dönüşmüş.

İşte böylesi tarih öncesi olan kente bugün Doğu Anadolu'nun en ileri kenti denebilir. Malatya ovası üzerine yerleşmiş kentin çevresi sıradağlar ve yüksek yaylalarla çevrili.

Yaklaşık 600.000 kişinin yaşadığı il, geri kalmış Doğu Anadolu'nun yüreklerine hiç olmazsa su serpen bir yerleşme merkezi. Tarımın ve sanayi kuruluşlarının belirgin örnekleri ile alt yapısını eksik de olsa kurmuş bir kent. Ancak Türkiye genelinden soyutlanamayacağı için, tümün hastalıklarını özelde taşıyan bir ilimiz.

Yaklaşık 20 bin sanayi işçisi, tütün, pancar, bakiyat üreticileri ve hayvancılıkla uğraşan köylüsü kentin ekonomik yapısını belirliyor. Yalnızca kentin değil ülke içindeki tüketim gereksinimine de yanıt vermeye çalışarak gelir sağlıyor Malatya..

Eksik de olsa modern yapıları, düzgün yolları, ve diğer alt yapı hizmetleri ile sosyal yapı bir uyum içinde. Geleneksel CHP kalesi olarak bilinen kent insanlarının sosyal yaşamı coğrafi bölgesine oranla çok

ileri bir düzeyde. Üretimin değerlendirilmesi gereği ile öteki illerle ilişki, kültürel gelişmeyi de alış verişin paralelinde getirmiş kente. Modern çarşıları, mağazaları, otelleri ve yapıları ile Malatya Doğu'nun İstanbul'u görünümünde.

Akçadağ, Arapkir, Arguvan, Darende, Doğanşehir, Hekimhan, Pütürge ve Yeşilyurt Malatya'nın ilçeleri.

1977 haziran seçimlerinde işte bu kentin yaklaşık 190 bin seçmeni 430 sandıkta oy kullanacak. Ve kentin

Anadolu kentini geleneksel yapısından sıyırmaya yetmemiş ve kültürü modern toplumun sınıfsal yapısından kaynaklanmadığı için insanının siyasi tercihleri de gelenekçi yapısına göre olmuş ve olmakta. Siyasi tercihinde geleneklerin daha ağır bastığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Malatya'nın bu gelenekçi yapısı parti tutmada da gözler önündedir. Örneğin, Malatya denilince ilk akla gelen İnönü ve CHP olmuştur. CHP'yi bugün yeğlemelerinin ilk hızı İnönü geleneğidir. Ancak Türkiye gene-

MALATYA MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	4.2 5.556	—	31.0 38.350	2	14.5 19.171	1	13.8 20.224	1
CGP (GP)	—	—	—	—	2.3 3.074	—	4.8 7.046	—
CHP	67.2 89.252	5	51.2 63.310	3	41.4 54.874	3	44.1 64.442	4
DP	—	—	—	—	—	—	4.5 6.644	—
MP	—	—	3.5 4.352	—	0.5 6.48	—	—	—
MHP (CKMP)	5.5 7.145	—	2.9 3.533	—	2.7 3.579	—	1.8 2.688	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	19.9 29.138	1
TBP (BP)	—	—	—	—	14.7 15.592	1	1.8 2.700	—
TİP	—	—	3.8 4.707	1	5.2 5.952	—	—	—
YTP	23.1 30.67	1	2.9 3.530	—	1.6 2.087	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	4.7 5.809	—	20.1 26.647	1	13.369 9.1	—
Geçerli oy ve MV sayısı	132.800	6	123.636	6	132.621	6	146.231	6
Katılma oranı	77.9		68.5		69.33		69.01	

sosyo-ekonomik durumuna yön verecek bir siyasi partiyi yeğ tutacak...

Kentin sosyal ve siyasi yapısına göz attığımızda gelenek ve göreneklerin egemenliğini hâlâ sürdürdüğü göze çarpıyor. Örneğin, mezhep sorunu diye her yerde karşımıza çıkarılan sorun burada da var. Ayrımların, kamplara bölünmelerin nedeni hep bu tez üzerine oturtuluyor bazı çevrelerce, Malatya'da çıkarılan olaylar bunların en canlı kanıtları. Ekonomik yapının üst-ten gelmeçliliği, altta gelenek ve görenekleri ve aşiretçiliği değiştirememiş.

Modern toplumun fabrikası ve üretimi bu Doğu

line uygun olarak gelişen Sosyal değişim, Malatya'nın CHP'nin yeni yapısını da benimsememesini getirmiştir. Bu yadsınmaz...

Malatya ileri bir Doğu Anadolu ili dedik. Ancak Türkiye ne kadar ileri ise o da o kadar.. 1950'den bu yana halkı hep CHP yanında yer almış. Şimdi Malatya halkı bir sınav daha verecek. Sandık başına giderek tercihin bir kez daha gösterecek. Malatya halkını bu tercihe itecek Sosyo - Ekonomik nedenleri ve olayları vurgulamak bir kez daha gerekecek...

MC iktidarının Türkiye genelindeki politikasının özellikleri Malatya'da da görülmüş ve halkın üzerinde

büyük etki yapmış. Komando baskısı, Vali ve bazı emniyet görevlilerinin tek yanlılığı, iktidarın çıkarıcı ve partici ekonomi politikası, Malatya halkını etkileyen uygulamalar. Biz bunlara değinmeden geçmek istemiyor ve seçimlere ışık tutacak bu olaylar dizisini bir kez daha hatırlatmak istiyoruz.

1973 - 1977 ARASINDAKİ SİYASİ OLAYLAR

Malatya yoğun siyasi dönüşlere sahne olan illerimizden. Bazı güçlerce mezhep ayrımı yoluna kanalizasyon istenen olaylar zinciri, değil Malatya'yı Türkiye'yi bile etkilemiştir.

MALATYA - SENATO

PARTİLER	1961		1968	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	4.0 5.230	—	25.9 31.132	1
CHP	63.3 89.647	2	46.6 55.896	1
MHP (CKMP)	4.6 6.119	—	—	—
CGP (GP)	—	—	7.1 8.539	—
MP	—	—	2.8 3.310	—
TİP	—	—	17.6 21.118	—
YTP	23.1 30.403	—	—	—
BAGIMSIZLAR	0.0 7	—	—	—
Geçerli oy ve MV sayısı	131.043	2	119.995	2
Katılma oranı	72.5		64.3	

Malatyalı ilerici çevreler bu olayların baş sorumlusunun siyasal iktidar ve MHP olduğu görüşündeler. Biz bu olayların ancak önemlilerini yazımıza aldık.

15—16 Şubat 1974: Sağcılar 30'a yakın dükkânı tahrip ediyor, 1 kişi ölürken 50'ye yakın Malatyalı yaralanıyor.

26 Ocak 1976: Bir polis ve bir bekçiyi öldürdükleri ileri sürülen üç kişi Beylerdere'sinde helikopterden atılan bombaların desteğinde öldürülüyor.

27 Ağustos 1976: Nail Korkmaz adlı işçi sokak ortasında komandolar tarafından işlenerek öldürülüyor...

24 Ocak 1977: Mehmet Yılmaz adlı TÖB — DER üyesi bir öğretmen komandoların bıçakları altında can veriyor...

Bu olaylar zincirine göz atarken arkadaşımız Malatya muhabiri Raşit Kısacık'ın evine bomba atıldığını öğreniyoruz. Malatya halkına yazdığı yazılarla ışık tutan Kısacık'ın evine atılan bomba ile şimdilik noktadığımız olaylar zincirinin, Malatya halkı üzerindeki etkisi oldukça fazla. Özellikle iki milletvekilliğini elin-

de tutan MSP ve AP'nin oylarının CHP'ye kaymasını sağlayabilir.

ÖĞRETMEN KİYIMI

Malatya'da öğretmen kıyımı yapıldı demek az bile. Öğretmenler yol ortasında dövülüp bıçaklanıyor ve öldürülüyor. TÖB — DER üyelerinin bir kısmı ilçe seçim kuruluna girdikleri için sokaklarda dolaşamıyorlar. TÖB — DER'in 80 üyesi sürgün edilmiş Malatya'dan..

Öğretmenlerin anlattıkları öyküler gerçekten içler acısı. Gençliğin eğitimcilerinin bu denli kıyımına uğartıldı. Şi görülmemiş diyorlar Malatyalı öğretmenler.

TÜTÜN EKİCİLERİNİN TEPKİSİ

MC Hükümetinin çarpık ekonomi politikası iflasın eşiğine geldiğinden Malatyalı üreticiler, özellikle tütün üreticileri çok güç durumda kaldılar. Malatya'da bulunduğu sırada tütün piyasası açılmamış ve üreticinin elindeki tütün çürümeye başlamıştı. Bu tutumun üreticinin MC iktidarına ilişkin görüşlerini ve davranışlarını etkileyeceği de açıktır.

CHP'LİLERİN GÖRÜŞÜ

CHP İl Başkanı Ahmet Özalp ile İl Gençlik Kolu Başkanı Yüksel Mazmanoğlu bize gelişmeyi ve geleceği, 1977 Haziran seçimleri açısından şöyle aktardı:

«Malatya bilindiği gibi CHP'nin güçlü olduğu bir kenttir. Ve gelişme 1950'den bu yana hep lehimize olmuştur. Aynı hız 1973'de de sürmüştür. 1973'de 4 milletvekili çıkardık. Bu seçimlerde CGP'nin 7000 oyunu, bağımsızlara verilen oyun % 70'ini alarak 5 milletvekilliğini kazanabileceğimizi sanıyoruz, 1973'de AP'nin Malatya'daki güçlü ilçesi Pötürge'ye girememiş ve taşlanmıştı. Bugün gittiğimizde 2000 kişi tarafından karşılanıyoruz. Bu da güçlendiğimizi gösterir. Malatya'da ki bu gelişmede siyasi saldırıların, olayların özellikle Komando hareketlerinin büyük etkisi olmuştur.»

CHP İl Başkanı böyle bir anlatımdan sonra tahmin yaparken CHP 4—5, MSP 1, AP ise 1 milletvekilliği alacak veya milletvekili çıkaramayacak dedi.

MSP ve AP'nin oyları daha çok aşiret ilişkileri üzerine kurulu. Bu yapı CHP'de yok değil ancak tümüyle değil.

Oy oranları göze alınacak olursa 2 senatörlük için yapılacak tahmin ikisini de CHP'nin kazanacağı yolunda. Ancak bir terslik olursa senatörlüğün birini MSP'nin kazanabileceği olası.

MSP'liler CHP'nin 3 milletvekili alabileceğini ileri sürüyorlar. İl Başkanvekili Mehmet Sönmez öteki iki milletvekilliğini MSP'nin kazanacağını ileri sürüyor ve senatörlüklerin CHP ile MSP tarafından paylaşılacağını savlıyor.

AP'lilerin tahmini ise daha farklı CHP'ye 3 AP'ye 2 ve MSP'ye bir milletvekili şansı tanıyorlar. Senatörlük için AP 1, CHP 1 senatör çıkarır görüşündeler..

Ancak CHP'nin 4 milletvekili çıkarması olağan karşılanacak. CHP'nin savaşı beşinciye ulaşmak. Adaylar arasında yapılan güçbirliği anlaşması bozulmayacak olursa 5 milletvekili çıkarabilir. AP'nin o zaman millet-

vekili çıkarma şansı yok olur. MSP ise 1 milletvekilliğini her koşulda kazanacak görünüyor. Eğer CHP 4 milletvekilliğinde kalırsa AP bir milletvekilliğini alır... Bakalım 1977 Haziranı Malatya'da neler getirecek...

Abdullah GELGEÇ

Adıyaman

Diya-bakır'dan başlayan yolculuk, Siverek'de araç değiştirmemizle bir saat daha sürdükten sonra, Adıyaman yol ayrımına geldim. Çaylarbaşı adını alan bu üçlü yol ağzında toprak ve çamurdan yapılmış, ahır andıran küçük bir kulübenin önünde oturup, Kâhta ilçesi üzerinden, Adıyaman'a gidecek araçları beklemeye başladım.

Kulübenin önünde genç, yaşlı, yörenin köylüleri vardı. Kendileri ile konuşmaya başladım. Günün konusu, seçim üzerine dolaşıp gelmişti söz. Konuşanlar arasında sorduğumda yaşının kaç olduğundan bile haberi olmayanlar vardı...

«Şu gördüğün köy var ya» O köy 200 hanedir. Ve bir ağandır. Ne seçiminden bahsediyorsun. Hem de köylünün hepsi CHP'lidir. Ama gel de sen seçim günü gör, Hepsi AP'ye atmak zorundadır. «Peki kendiniz tek başınıza iken oy kullanmıyor musunuz?» diye soruyorum ve güneşten bronzlaşmış yüzlü köylü şöyle yanıt veriyor: «Burda öyle bir şey yok. Bazen ağa kendisi bile girer herkesin yerine oy kullanır...»

Söyleşi uzun sürüyor. Ahşılmış dertler, sıkıntılar, duyduklarımız, duymadıklarımızla Türkiye'nin genel sorunu üzerine gelip düğümleniyoruz... İstediklerinin bilimsel adı toprak ve tarım işlerinin yeni baştan organizasyonu...

Saatler sonra bir minibüs ile yola koyulduk. Ötümünden çok sayıda minibüs ve otobüs geçiyor, fakat hiç durmuyorlardı. Yalnızca kahvede oturanlarla selâmlaşıyorlardı. «Kim bunlar?» diye sorduğumda, gülererek «Bunlar mitinge gidiyorlar» dediler. Aralarında İstanbul plâkalı arabalar, otobüsler bile vardı. «Kâhta yolunda bir köy var. Orada bir Şih var, her pazar günü orada tören yaparlar, «Hu» çekerler diyorlardı...

Hava kararmaya başlamıştı. Üzerinde gittiğimize yol denemezdi. Çakıl taşlarının serpildiği bir yüzey üzerinde çukurlardan seke seke gidiyorduk...

Adıyaman'a vardığımda hava kararmıştı. Yerleşikten hemen sonra sokağa çıkverdim. Sönük bir kent Adıyaman. Bir meydanı, boydan boya 500 metrelik bir çarşısı var. Adıyaman sosyal yaşam bakımından çok kapalı bir görünümde...

Tarihi bir kent olan Adıyaman Güneydoğu'nun küçük illerinden biri. Kenti Bizans'a karşı koruyan Emevi komutanının yaptırdığı surlar nedeni ile kente önceleri «Hisn-ı Mansur» denmiş bu isim daha sonra «Adıyaman» sonra da, «Adıyaman olmuş...

Dünyanın sekizinci harikası olarak nitelendirilen Nemrut dağı üzerindeki tarihi heykeller, kentin en büyük turizm kaynağı ama gereken ilgi gösterilmediği

için verimsiz ve atıl bir taşlar yığını sadece... Öyle ki ne yolu var, ne de kente gelecek turisti konuk edecek organizasyonu. MSP döneminde günah diye kimsenin gitmemesi için çaba harcanmış ve bunda başarılı olunmuş... Şimdi kimsecikler gelmiyor MSP'liler çok rahat bu yüzden...

Tarım ve hayvancılık yanında zengin krom yataklarının bulunduğu bir il. Daha önceleri Malatya'ya bağlı olan Adıyaman ilinde aşiret ilişkileri yoğun...

Adıyaman 1977 seçimlerinde Meclise 4 milletvekili bir de senatör gönderecek. Halkın seçimine etki edecek sosyo-ekonomik olaylar yüzde yüz belirleyici etken olmadığı için, kesin bir tahmin yapılamıyor. Geleneksel ilişkiler, aşiret yapısı, dinsel etkenlik, sosyo-ekonomik öğelerden daha ağır basıyor. Alt yapı sağlam biçimde oturmadığı için siyasi yelpaze de etkinlik kuramamış... Alt yapıda çarpık ekonomi politikanın getiremediği sınıflaşma olmayınca, biz daha çok geleneksel, çağdışı öğelere bakmak zorunda kalıyoruz...

Tüm bunlara karşın geçmiş yıllara göz atıldığında Adıyaman'da CHP'nin iki milletvekili çıkardığı gözler önünde. Az farkla da kazansa 1969 ve 1973 seçimlerinde ikişer milletvekilliğini kazanmış... 1973 MSP ve AP'ye birer milletvekili getirmiş. CHP, oyların % 32,7'sini alırken, AP % 28,7 MSP ise % 22,1'ini alabilmiş...

MC iktidarının Türkiye'deki tüm illerde uyguladığı politika bu ilde de sürmüş. Ve ortaya çıkan sosyal olaylar istense de istenmese de halkı etkilemiş. Ve etkilemekte. Halkın siyasi tercihlerinde değişimi sağlayan bu olaylar dizisini öğretmen kıyımı, MC'nin bütün üreticisine karşı tutumu, komando olayları, olarak sıralamak olası.

Bu yörede de sürülen öğretmenlerin öyküleri anlatıp duruluyor...

Adıyaman'da yaklaşık 4000 civarında bütün üreticisi var. Bunların yetiştirdiği ürünler her yıl martın ilk haftasında açılan piyasada satın alınıp değerlendiriliyor. Ancak erken seçim kararı ile birlikte üreticiler unutuluyor. Bir bütün üreticisi bakın neler söylüyor.

«Her yıl mart ayında ürünlerimiz değerlendirilirdi. Ancak MC iktidarı erken seçim kararı almca buralara uğramaz oldu. Ürünlerimiz çürüyor. Daha şimdiden % 20'lik bir zarar söz konusu.»

Nisan sonlarına yaklaşmış ve ürünün normal alımından bir ay geçmişti. Bu tür bir davranışın bütün üreticisi üzerindeki etkisi CHP lehine olmuştu...

Adıyaman TÖB—DER üyeleri öğretmen kıyımını dile getirirken, «MC'nin uygulaması diğer illerde

yaptığından farklı değil. Her kim okulda sınıfı içine bozkurt amblemi ve resmi olmayan takvimi asıyor, «Katli vaciptir» deyip sürüyorlar. Bir arkadaşımızı düğünde bir komandoya selâm vermedi diye sürdüler buradan..»

Öğretmenler arasında başka illerden sürgün gelenler de var... Bu arada üç öğretmen de meslekten yeni atılmış. MHP yanlısı Millî Eğitim Müdüründen bu konuda yakınma oldukça fazlaydı. TÖB—DER Başkanı Ali Tanrıverdi sürülen ve kıyılan öğretmen sayısının 65

«1973'de CHP geçmiş yıllara oranla 4000 oy eksik aldı. Bu da merkez ilçeden bir adayın olmaması yüzünden oldu. İki milletvekilliğini de MSP kazanmıştı. Ancak Türkiye'de gelişen sosyal olaylar Adıyaman'da etki yaptı. Tütün üreticilerinin durumu, MC'nin uygulamaları, öğretmen kıyımları halkın bilinçlenmesine yaradı. Bir de Türkiye'de umut olan Ecevit sevgisi Adıyaman'da iyice yayıldı. Bura halkı Ecevit'i seviyor. Pahalılık ve işsizlikten ancak CHP iktidarı ile kurtulacağına herkes inanmış durumda Adıyaman'da, bu neden-

ADİYAMAN - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	2.9 2.372	—	41.8 29.309	—	23.1 24.009	1	28.7 25.293	1
CGP (GP)	—	—	—	—	2.1 1.716	—	10.3 9.062	—
CHP	37.5 31.034	2	26.7 18.711	1	31.2 26.668	2	32.7 28.856	2
DP	—	—	—	—	—	—	3.9 3.448	—
MP	—	—	—	—	0.4 342	—	—	—
MHP (CKMP)	10.7 8.881	—	—	—	1.2 1.118	—	1.6 1.444	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	22.1 19.504	1
TEP (BF)	—	—	—	—	1.7 1.502	—	0.7 603	—
TİP	—	—	2.8 1.943	—	8.6 7.331	—	—	—
YTP	43.9 40.423	2	12.0 8.437	1	5.1 4.386	—	—	—
BACIMSIZLAR	—	—	16.7 11.732	—	21.6 18.473	1	—	—
Geçerli oy sayısı ve MV sayısı	76.753	4	82.710	4	85.490	4	88.210	4
Katılma oranı		82.1		64.7		73.27		69.86

olduğunu belirtirken, kıyım öykülerini birbiri ardına sıralayıp duruyordu. Lise müdürü meslekten atılmış, Adıyaman'da kebabçılık yapıyordu!!

Görüşüğüm CHP yöneticileri Adıyaman halkının siyasi eğiliminin CHP'ye doğru hızla kaydığını ileri sürerlerken, bunlara gerekçe olarak da öğretmen kıyımlarını, komando saldırılarını, MC'nin taraflı ve çağdışı politikalarını gösteriyorlardı.

1977 seçimlere doğru Adıyaman ilinin bir değerlendirmesini yapan CHP Merkez İlçe Başkanı Abdullah Ünal bakın neler söylüyor:

le CHP üçüncü milletvekilliği için çalışacaktır.

CHP İl Başkanı Ali Deniz ise Adıyaman'ın bir değerlendirmesini yaparken AP'nin bu bölgede zayıfladığını CHP'nin güçlendiğini ileri sürdü. İl Başkanının yaptığı değerlendirme şöyle oldu:

«MSP'nin gelişme limiti ancak 2 milletvekilliğidir. Ulaşabildiği ve ulaşabileceği en yüksek yer burasıdır. Ancak gelişen sosyal olaylar karşısında halk bilinçlenmekte, MSP'nin etkisinden kurtulmaktadır. Bu arada AP'den de CHP'ye doğru oy kayması olmaktadır.

Adıyaman'ın tek sorunu ise partimiz açısından

ADİYAMAN - SENATO

PARTİLER	1961		1968	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	2.7 2255	—	55.4 45425	1
CHP	36.3 29.806	—	39.1 32.074	—
CKMP (MHP)	13.5 11082	—	1.3 1063	—
CGP (GP)	—	—	—	—
MP	—	—	1.7 1.392	—
TİP	—	—	2.5 2.032	—
YTP	47.3 38775	1	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	—	—
Geçerli oy ve Senatör sayısı	81.909	1	81986	1
Katılma oranı	82.5		71.4	

bölgeciliktir. Oy bakımından üç bölgeye ayırabiliriz Adıyaman'ı Besni - Göbbaşı. Kâhta - Gerger, Adıyaman merkez - Samsat. Bu bölgelerin üç adayı ile CHP Mec-lise üç milletvekili götürebilir.

Adıyaman'da CHP, ön seçimler sonunda üst iki sıraya yine 1973 milletvekillerini getirdi. Celâl Kızılkaya, dördüncü sırada da Sabri Tanrıverdi bulunuyor. Celâl Kızılkaya merkezin adayı. Eğer AP ve MSP'nin oylarını alabilirlerse, Kızılkaya ile birlikte üç milletvekilliğini elde etmesi olası bu durumda, Senatörlük için CHP'den tek aday Yusuf Çetin. Kendisi ile Adıyaman'a iner inmez tanışmıştım ve ön seçim üzerine düşüncelerini sormuştum. Ön seçim sisteminin bozukluğundan ve acilen değiştirilmesi gerekliliğinden söz etmişti. CHP senatörlüğünü garantilemiş durumda Adıyaman'da, AP ve MSP'nin oylarının bölünmesi Yusuf Çetin'e Senatörlük yollarını açacak...

Aşiret yapısı ve ilçe merkez çekilmesi soğukkanlılıkla ele alınacak olursa, duygular aklı egemen olmazsa Adıyaman'da CHP 3 milletvekili, 1 senatör çıkarabilir. MSP de öteki milletvekilliğini kazanır...

AP'de oy kaybı yoğun olacağı benzer. MSP'den CHP'ye oy kayması olursa bu tahmin gerçekleşir...

Abdullah GELGEÇ

Elâzığ

Fırat nehrinin çizdiği en büyük yayın ve Doğu Anadolu bölgesinin tam ortasında kurulmuş Elâzığ.

Tunceli, Bingöl, Diyarbakır ve Malatya illerinin çevrelediği Elâzığ, engebeli bir bölge. Ancak kentin merkezi düzlük üzerinde kurulu. Kente Malatya yolundan geliyorduk. Kıvrımlı yollar oldukça tehlikeli fakat düzgündü. Özellikle Elâzığ'a yaklaştıkça daha da biçimlenmeye başlıyor ve çift yol haline geliyordu...

Murat suyunu geçtikten sonra Elâzığ'ı simgeleyen görüntülere rastlamaya başlamıştık. Fabrika bacaları tütüyordu. Harput ovası üzerine kurulu kent Ağın, Baskıl, Karakoçan, Keban, Maden, Palu ve Sivrice olmak üzere 7 ilçeden kurulu.

Hazar gölünün yakınlarındaki kentte sosyal yaşamı yansıtan görüntüler iç açıcıydı. Ancak bir yıl boyunca süregelen olaylar dizisi yine de çevreye kuşkulu bakmaktan alıkoyamıyordu beni.

Doğu'nun hayvancılık ve tarım merkezi Elâzığ. Orman işletmesi de kurulmuş. Madencilik kentin öteki zenginliği. Hazar santralının enerji desteği ile sanayi bölgesi haline gelen Elâzığ'ın alt yapısı diğer Doğu illerine oranla iyi durumda...

Eski yerli ve adı Harput olan Elâzığ'ın tarihi de oldukça eskilere dayanıyor. Etiler'in zayıflamasından sonra kurulan Urartu devletinin Harput kalesi içinde yerleştiği araştırmaların sonucu ortaya çıkmış...

Elâzığ'ın görülmeye değer çok ilginç yöreleri ve yerleri var. Hazar gölü, bunlardan biri. Özellikle Maden

ilçesinin gecesi başka gündüzü bambaşka. Öylesi bir ilçe ki, Elâzığ merkezinin tam tersi dik tepelerin eteklerine kurulmuş. Gece dağın eteklerine çok sık kurulmuş evlerin ışıkları uzaktan Avrupa'nın gökdelenlerini andırıyor. Işıl ışıl tepelerin üzerindeki evleri, çevresine toplanmış fabrikaları ile Maden, bir sanayi ilçesi ve CHP'nin güçlü olduğu ilçelerden biri...

Elâzığ'ın yöresel ve ekonomik özelliklerinin yanı sıra gözününe alınması gereken bir de sosyal yapısı var. Aslında Doğu genelinden soyutlanamayan Elâzığ bu bölgenin özelliklerini üzerinde taşıyor. Mezhep ayrımını yaşayan, ancak bu yüzden halkı türlü kışkırtmalara hedef olan bir kent MC iktidarı döneminde çıkan bir çok olaylara bu damganın vurulması bu sözlerin kanıtı.

Şehir merkezinde yaşayan halkın sosyal yaşamı ilçelere ve köylere oranla çok farklı.

Ekonomik sınıf ve tabakalaşma üst yapısına tam olarak damgasını bu kentte de vuramamış. Örneğin aşiret ilişkileri, «Şih» sorunu, bu kent ve ilçe ile köylerinde insan ilişkisine egemen. Duygusal özellikleri daha ağır basıyor Elâzığ insanının değerlendirmelerinde...

Gözlerimizle tanık olduk Elâzığ'da iken bu tür olaylara. Gözlem için gittiğimizde henüz kente inmiştik ki, AP'iler isyan halinde idiler. AP Genel Merkezi, Elâzığ'da merkez yoklaması yapmış ve listenin birinci sırasına Rasım Küçükkel'i getirmişti. Bu olay AP çevrelerinde çok etkisi yapmıştı. Elâzığ'dan aday adayı olan Ali Rıza Septioğlu'nun başı çektiği adaylar, bu hareke-

ELAZIĞ - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973		1975	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	42.3 35.903	2	48.6 38.111	3	35.1 28.346	2	25.5 25.811	1	37.2 40.217	1
CGP (CI)	-	-	-	-	-	-	2.3 2.353	-	-	-
CHP	35.3 33.017	2	39.6 31.014	2	26.8 21.666	2	29.5 29.790	2	29.7 32.203	-
DP	-	-	-	-	-	-	7.7 7.819	-	1.5 1.602	-
MP	-	-	-	-	0.8 678	-	-	-	-	-
MHP (CKMP)	21.8 18.610	1	3.3 2.549	-	5.4 4.363	-	4.2 4.220	-	3.8 4.120	-
MSP (MNP)	-	-	-	-	-	-	27.3 28.153	2	27.4 29.605	-
TDP (BP)	-	-	-	-	3.2 2.646	-	0.9 940	-	0.4 412	-
TİP	-	-	2.6 2.062	-	1.8 1.410	-	-	-	-	-
YTP	0.6 573	-	4.0 3.147	-	2.9 2.357	-	-	-	-	-
BAĞIMSIZLAR	-	-	1.7 1.457	-	15.9 12.812	1	2.0 2.019	-	-	-
Geçerli oy sayısı ve MV sayısı	84.658	5	78.340	5	80.716	5	101.105	5	108.165	2
Katılma oranı		73.7		64.2		60.57		65.04		63.15

te büyük tepki gösterdiler. Palu ilçesinde AP merkezinin levhaları yerlere indirilmiş ve parçalanmıştı. Ali Rıza Septioğlu özellikle küplere binmişti. Olayın tanıkları büyük paralar harcayan Septioğlu'nun bir aşireti elinde tuttuğunu ve bu hareketin AP'nin merkez yoklaması ile listenin başına getirdiği Rasım Küçükkel İstanbul AP Bölge müfettişi.

Bir süre önce Elâzığ'da çıkan olaylar sırasında tahrip olan CHP binasına gıcırdayan tahta merdivenlerden çıkıyordum. İçeride sevinç havası vardı. İl Başkanı Şükrü Kaçar ile konuşuyordum ki içeri bir parti üyesi girdi ve 6 kişinin veto edildiğini haber verdi. Bu haber Partiyi bir anda karıştırdı. Sevinç bir anda üzüntüye döndü. Biz bu arada CHP Gençlik Kolu Başkanı ile kentin sosyal olaylarına ilişkin görüşme yapmaya başlamıştık. Çok dikkatimi çekmişti, konuşması. Anladığımı tek şey okulların bir kısmına, özellikle Devlet Mimarlık Mühendisliğe yerleşmiş komandolar kente yaptığı saldırılarda herkesi yıldırması. İl Gençlik Kolu Başkanı bu olayları anlatmazdan önce şunları söylüyordu:

«Son sınıftayım. Okula giremiyorum. Bunları yazarken adımdan bahsetmemenizi rica ediyorum.»... Demokrasî mücadelesini omuzladığını ileri süren CHP'nin bir gençlik kolu başkanı komando baskınları karşısında bu düşünceye gelmişti...

CHP örgüt olarak bir canlılık içinde değildi Elâzığ'da. Genel Merkez ile çekişme halinde olan gruplar vardı. Veto edilenler arasında da bu niteliği koruyan özellikle iki isim vardı. Biri Sinan Öztürk, öteki ise Sacit Kelekçi. Veto haberi gelir gelmez, her iki avukat aday adayının da bürosu köylerden, ilçelerden gelen Elâzığlılarla dolmuştu... Konuşmalar yapıyor fikirler ileri sürülüyordu. Çok ilginçti. Veto edilenlerin görüşünü almayla gittiğinde Sinan Öztürk ile bir kısa söyleşi yapabildim. Öztürk Vetoları Türkiye genelinde değerlendirdi. «CHP Genel Merkezi bu hareketi ile sermayeye kendisini hoş gösterip iktidar onayını alıyor.»...

Ertesi gün veto edilenlerin yazıhanelerini dolduran CHP'li partiye gidenlerden daha çoktu. Ve sonunda veto edilen altı kişi bir toplantı düzenlediler, toplantı sonunda Sacit Kelekçi ile kısa bir konuşma yaptık. Kelekçi şöyle diyordu: «CHP Genel Merkezi bu davranışı ile partiyi demokratik sol doğrultusundan uzaklaştırmanın adımlarını atmıştır. Bu hareket önümüzdeki kurultaya yönelik bir tutumdur. Ve demokrasi ile bağdaşmaz...»

Önce bağımsız bir adayla seçime katılma, sonra da listede kendilerine yakın arkadaşları destekleyip üst

sıralara getirmek planlandı...

Ve hesaplar ön seçim üzerine çeşitli varsayımlara göre yapılmaya başlamıştı.

CHP'de ön seçimi işte bu veto edilen aday adaylarının tutumu belirledi. Falk Öztürk ve Mustafa Kutlu'yu destekleyerek listenin ikinci ve üçüncü sırasını almalarına yardımcı oldular. Veto olayının plâncı olduğu olduğu ileri sürülen Milletvekili Orhan Senemoğlu listede dışı kalırken öteki milletvekili Atilla Atilla dördüncü sırada ancak yer alabildi.

1973 seçimlerinde CHP 2, MSP 2 ve AP 1 milletvekili ile Meclise katılmıştı. CHP'li «önseçim listesi iyi çıkarsa üçüncü milletvekilliğine oynayabiliriz» diyorlardı. Kuvvetli adayların listenin ilk üçünde yer alması ve bunların Sinan Öztürk ile Sacit Kelekçi olmasını istiyorlardı. Ancak bu iki aday adayları Falk Öztürk ile Mustafa Kutlu'yu desteklediler. Birinci sırada ise Prof. Dr. Celal Ertuğ var. Liste örgüt üyelerinin dediği gibi çıktı. CHP'nin en kötü koşullarda iki milletvekilliğini alacağı apaçık. Üçüncüyü bu listeye çıkarması da olağan sayılmalı. CHP'nin üç milletvekilliği çıkarması halinde MSP 2 milletvekilliğini tekrar alırsa, AP Meclise milletvekili gönderemez. Eğer AP'li merkezin yoklamasına karşı duydukları tepki, Ali Rıza Septioğlu'nun bağımsız adaylığını koyması ile dile gelirse, o zaman 1 bağımsız, 1 de MSP, CHP dışındaki iki milletvekilliğini paylaşır... Ama örgüt Elâzığlıları memnun ederse ve onları tekrar seçim için çalışmaya çağırırsa, milletvekillikleri 1 AP, 1 MSP, 3 CHP şeklinde olur.

Elâzığ'da CHP eğilimli, ancak çirkin delege avı dışında olayı dışarıdan izleyen aydınların kanısı da CHP'nin üç milletvekilliğini kazanabileceği yolunda. Elâzığ'ın sevilen ve çevresi geniş kişilerden MC'nin, Karayollarında partizan bir tutumla kıydığı Mühendis Ali Özcan Elâzığ'da veto edilenlerin gücünün Elâzığ'daki parti örgütünden de fazla olduğunu söyledi ve de Elâzığ'ın üçüncü CHP milletvekilliğini çıkarabileceğini belirtti bir konuşma sırasında...

Sayısal değerlerin pek geçerli olmadığı bir toplumda yaşasak da bir göz atmakta yarar var 1975 senato ara seçimlerine. Senato ara seçimlerinde 108,165 oy kullanıldı. Bunun % 29,7'sini CHP, % 37,2'sini AP, % 27,4'ünü MSP kazanmıştı. 1961'den bu yana CHP iki milletvekilliğinin altına düşmedi Elâzığ'da. Bu kez üçüncü için şans deneyecek. Sosyo—Ekonomik olaylardan çok bir takım geleneksel mezhep ilişkileri ile küçük hesapların daha etken olduğu seçimler, bakalım bu kez ne getirecek Elâzığ'da?

Abdullah GELGEÇ

Malatya - Adıyaman - Elâzığ - Tunceli : Toplu değerlendirme

GENEL SOSYO - EKONOMİK YAPI

İncelenen bölge, sadece bir coğrafi geçiş bölgesi olmayıp, sosyal ve toplumsal yapı yönünden de bir tamponu temsil etmektedir.

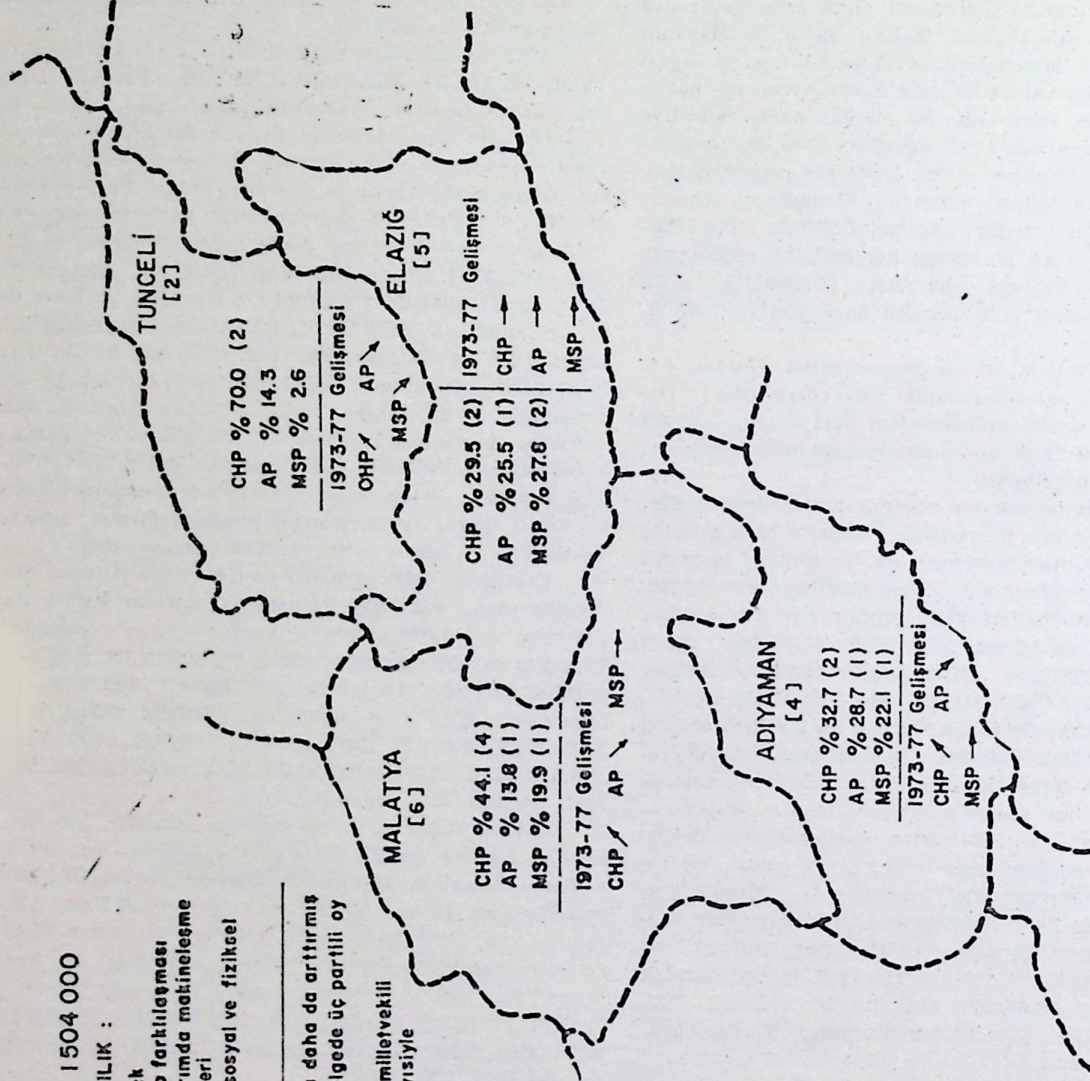
İç Anadolu'da gelişmiş ticarî merkez Kayseri'den Güney'de feodal Urfa'ya ve Doğu'da etnik çeşitliliğin merkezi geri kalmışlığın simgesi olan Bingöl'e geçiş bu tampon üzerinden olmaktadır. İran sınırı Doğu Anadolu

1975 Toplam Nüfusu : 1504 000

SOSYO-POLİTİK DUYARLILIK :

- Politizasyon düzeyi yüksek
- Etnik çeşitlilik ve mezhep farklılaşması
- Malatya ve Elazığ'da tarımda makineleşme ve sanayileşme çözümleri
- Adıyaman ve Tunceli'de sosyal ve fiziksel alt yapı eksikliği

CHP 1973'e oranla gücünü daha da artırmış Ancak Tunceli dışında, bölgede üç partili oy dağılımı oluşuyor
CHP'nin Malatya dışında milletvekili sayısını üç partili olma dolayısıyla artırmaması güç

İÇ DOĞUDAN GÜNEY DOĞU ANADOLU'YA GEÇİŞ BÖLGESİ

(Malatya, Tunceli, Elazığ, Adıyaman)

BEKLENEN POLİTİK DEĞİŞİKLİKLER

sunun sert ataerkilliği ve aşiret düzeni bu bölgede büyük ölçüde gevşemiştir. Etnik orijin çeşitliliği de Doğu'nun ve Güneydoğunun diğer bazı yörelerinde olduğu gibi ağırlıklı bir sosyal yaşantı unsuru olarak sadece Tunceli'de yaşamaktadır. Mezhep çeşitliliği ve bunun yarattığı denge ya da dengesizlik sadece Elâzığ'da ağırlığa sahiptir.

Bölgenin illerinden Malatya ve Elâzığ DPT tanımalarına göre 4. derece gelişmiş iller içine girmekte olup, Türkiye ortalaması dolaylarında bir sosyo—ekonomik canlılığa sahiptir. Tunceli ve Adıyaman ise 7. gruba girer illerdir. Böylece Türkiye ortalamasının çok altında kalmaktadırlar. Tunceli özgün ve tekil yapısı dolayısıyla bu dar bölge içi dengesizlikten özel sıkıntı duyan bir ilimiz değildir. Ancak Adıyaman bölge içi hesaplarda araya sıkışıp unutulmuşluğun baskısını yaşamaktadır.

Nüfus artışı bölgede Tunceli dışındaki illerde Türkiye ortalaması dolaylarındadır. (Yüzde 2,5). Tunceli komşu illere ve Batı'ya doğru iç göçün kaynağı olup nüfusu çok yavaş artmaktadır.

Elâzığ ve Malatya'da kentleşme Türkiye ortalamasına yakın sürattedir. Keban Barajı göl alanı içinde kalan kırsal yörelerden Elâzığ il merkezine geçici bir büyük akın doğmuş ve Elâzığ'da ciddi kent sorunları yaratmıştır. Adıyaman ve Tunceli'de kent nüfusu daha hızlı artmakta ancak bu iki kent yine de kasaba niteliğinde küçük yerleşmeler olarak kalmaktadır.

Elâzığ'da geleneksel bölge merkezi uyanıklığından gelen bir sanayileşme kımıldaması söz konusudur. Malatya bu hareketi daha gerilerden izlerken, Tunceli ve Adıyaman tamamen ilkel tarıma bağımlı ve silik ekonomik etkenlik içindedir.

Siyasal davranışlar yönünden Tunceli'yi bu tampon bölgenin diğer illerinden ayırmak gerekir. 1950'ler, 1960'lar boyunca tereddütlü ve çekingen bir siyasal katılma gösteren bu ilimiz CHP ve DP ve bağımsız adaylar arasında bocaladıktan sonra, bu yılların birikimiyle ve 1971 sonrası uygulamalara tepki olarak 1973'de CHP'ye en yüksek oy oranıyla sahip çıkan il olmuştur. 1975 Senato seçimlerinde CHP'nin ezici üstünlüğü devam etmiştir. Bu ilde seçime katılma oranı da Türkiye ortalamasının çok üzerinde olmaktadır.

Malatya İnönü'ye kayıtsız bağlılığın simgesi olarak geleneksel biçimde CHP'ye oy veren bir yöredir. Elâzığ

1957 ve 1973 gibi uyanma dönemlerinde CHP'ye kayan bir tabana sahiptir.

1956'da il haline gelen Adıyaman YTP, AP ve sağcı bağımsız adaylar arasında yalpalamış ve ilk kez 1969'da CHP'ye kaymış bir ildir. Bu seçimlerde Tunceli'de de olduğu gibi TİP'e Türkiye ortalamasının çok üzerinde oy çıkmıştı.

Bölgede geleneksel olarak, ama İran sınırı Doğu Anadolu yörelerinden daha sınırlı ölçekte bağımsız aday ve oy potansiyeli vardır.

Ekonomik tabanı olmayan bir dinsel tutuculuk, Tunceli dışında bölgenin illerinde güçlü köklere sahiptir. Bu kökler 1970 sonrası MSP hareketinin bölgedeki canlılığını sağlamıştır. MSP bu hareketi Elâzığ ve Malatya'da küçük ticaret burjuvazisini kontrol ederek ve kırsal kesimde ruhani programlar düzenleyerek bir süre daha sürdüreceğe benzemektedir. AP'nin zaten sınırlı olan varlığı ise daha da zayıflayarak süregelmektedir.

CHP, Türkiye'nin diğer yörelerinde olduğu gibi bölgenin illerine göre değişen çeşitli ölçeklerde, bu tampon bölgede de varlığını geliştirmektedir. Ancak Tunceli'de zaten tavanına ulaştığı ve diğer üç ilde de üç partili illere özgü karmaşık oy dağılımı mekanizması geçerli olduğu için milletvekili sayısını arttırması Türkiye ortalamasını aşan bir oy patlamasına bağlıdır. Malatya'nın bu potansiyele sahip olduğunu düşünmek hayal olmayabilir.

OY ORANLARI

Bölgenin 1950 — 1973 arasındaki oy oranları değişimleri de şöyledir:

1950: CHP, 52,08, DP, 46,34, diğer partiler ve bağımsızlar, 1,57

1957: CHP, 51,8, DP, 39,44, diğer partiler ve bağımsızlar 8,76

1965: CHP, 40,48, AP, 37,3, Sağ partiler ve bağımsız 18,68, Sol Partiler (TİP+TBP), 3,54

1969: CHP, 32,58, AP; 23,88, sağ partiler ve bağımsız 30,24, Sol partiler (TİP+TBP), 13,3

1973: CHP, 40,73, AP, 20,41, Demokratik Parti, 4,77, MSP; 20,41, Diğer partiler ve bağımsız; 13,68

Erzincan

Erzincan büyük depremde yerle bir olmuş. Sonra yeniden kurulmuş. Doğu'da bambaşka bir kent oluvermiş. Gerçi biz Erzincan'dayken, her yer toz toprak içindeydi. Arabalar yoldan geçerken zor nefes alınıyordu. Önceleri yepyeni bir kentin bu denli nasıl toz-toprak içinde olabileceğini merak ettik. Ama sağa sola sorunca borular döşendiğini ve kapanan toprağın henüz asfaltlanmadığı için bu durumda olduğunu öğrendik.

Yollar yapılar bir yana, Erzincan'da tatsız bir durum var. Halk burada ikiye bölünmek isteniyor süre-

li. Alevî — Sünnî ayırımının zaman zaman bilinen nedenlerle tahrik edilmesi şehirde gerginlik yaratıyor. Nüfusun çoğunluğu alevî. Bazı ilçeler ise sünnî. Buradaki insanların birbirlerini sevmeleri isteneceğine birbirlerinden nefret etmeleri için tüm olanaklar hazırlanıyor. Gerginliğin belli bir dengede kalmasını Üçüncü Ordu karargahının Erzincan'da bulunması sağlıyor.

Erzincan'da mezhep ayırımı var ama fabrika yok! Dolayısıyla sanayi işçisi de yok. Hizmet işçisi ise belediyede, karayollarında ve diğer Genel Müdürlüklerde

topllanmış, işçi sınıfı yok gibi ama Erzincan oldukça uyanık insanların kenti. Bir doğu kenti olmasına rağmen doğuya özgü ağır hava yok Erzincan'da.

BİR BAYAN

Erzincan'da CHP İl Başkanlığına uğradığımız zaman Doğu'da pek görmediğimiz bir sürpriz bekliyordu bizi. Lokalde partililer sohbet ederlerken başında başörtüsüyle elli yaşlarında bir bayan geldi yanımıza. Soh-

naztepe tüm CHP'li aday adaylarıyla birlikte pazar dolayısıyla Refahiye'ye gittiği için kendisinin seçimlerle ilgili görüşlerini almak olasılığını bulamadık. Kadın Kolu Başkanı Bedriye Yılmaz ile konuştuk.

Bedriye Yılmaz, kadınların son zamanlarda CHP'ye büyük ilgi gösterdiğini söylüyor. Bir süre önce Kadın Kolları olarak bir çay düzenlemişler. Bir ara söylenti çıkmış, sağcı gençler çayı basacaklar, diye. Böylece kadınların CHP Kadın Kolu çayına katılmaları önlenmek istenmiş. Ancak bu söylentiler kadınlar arasında tepkiyle karşılanmış ve tüm biletler satıldığı gibi, bir çok

ERZİNCAN - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	4.8 3.893	—	43.8 31.013	2	42.2 29.084	2	25.6 19.131	1
CGP (GP)	—	—	—	—	3.1 2.116	—	2.7 1.991	—
CHP	48.5 39.438	2	28.8 20.389	1	30.3 20.907	2	45.3 33.924	2
DP	—	—	—	—	—	—	2.8 2.075	—
MP	—	—	—	—	1.1 751	—	—	—
MHP (CKMP)	2.0 1.648	—	—	—	4.5 3.139	—	4.6 3.173	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	16.1 12.704	—
TBP (BP)	—	—	—	—	13.1 9.014	—	2.9 2.204	—
TİP	—	—	—	—	1.1 959	—	—	—
YTP	44.2 36.033	2	3.9 2.771	1	0.7 464	—	—	—
BAGIMSIZLAR	0.5 374	—	23.6 15.599	—	3.6 2.503	—	—	—
Geçerli oy sayısı ve MV sayısı	81.386	4	70.366	4	68.927	4	74.872	3
Katılma oranı		32.0		76.6		69.15		71.23

bet etmeye başladık. Bu arada partiyle ilgili çeşitli işler olunca o bayana sorulması dikkatimizi çekti. Elinde anahtarlarıyla ne gerekiyorsa, odaları açıyor, istenileni veriyordu. Az sonra kimliğini sorunca, İl Kadın Kolu Başkanı olduğunu öğrendik Bedriye Yılmaz'ın.

Bedriye hanım 1952 yılında başlamış partililiğe. O zamandan beri CHP'de mücadele veriyormuş. Herkes «Bedriye abla» diye çağırıyor Kadın Kolu Başkanını. Sabahın erken saatlerinden akşam geç zamanlara kadar hep partide Bedriye hanım, İl Başkanı Hüseyin Tı-

kuruluş, kadın kolu piyangosu için hediyelik eşya göndermiş. «Bir görseydiniz» diyor Bedriye Yılmaz, «Büyük bir heyecan vardı, inanç vardı, kuvvet vardı çayımızda.»

CHP'NİN DURUMU

Sohbete bazı muhtar ve partililer de katılıyorlar. CHP'nin Erzincan'da iki milletvekilliği kesin. Geçen

millet meclisi seçimlerinde AP'nin 19 bin oyuna karşılık CHP 34 bin dolaylarında oy almış. Aynı yıl yapılan Senato seçiminde ise CHP 37 bin oy toplamış. Genç seçmenlerin de katılmalarıyla bu yıl 40 binin üzerinde oy bekliyor CHP'liler.

Erzincan CHP örgütüne göre, ilk iki sırayı alevi, üçüncü sırayı da sünni bir adayın alması ve AP'den veto edilen Sadık Perinçek'in bağımsız adaylığını koymasının durumunda CHP üç milletvekilliğinin üçünü de kazanabilir.

Sadık Perinçek Erzincan'da sevilen bir kişi. Aslen Kemaliyeli. Sünni ama aleviler de kendisini seviyorlar. Bir zamanlar AP'nin önde gelenlerinden olan Sadık Perinçek çeşitli nedenlerle AP'liyle çelişkilere düşmüş.

Sadık Perinçek'in ilçesi Kemaliye, Sünnilerin büyük çoğunlukta olduğu bir ilçe. Bu satırların yazıldığı sırada Sadık Perinçek'in bağımsız adaylığından söz ediliyordu ama durum henüz kesinleşmemişti. Bu nedenle Sadık Perinçek'in bağımsızlığının AP'ye ne kadar oy kaybettirebileceğini söylemek olanaksız. Ancak Perinçek veto edilmesine rağmen bağımsız adaylığını koymaz ve AP için çalışırsa AP'nin Erzincan'da bir milletvekilliği kesinleşir.

AP İL MERKEZİ

AP İl Merkezinde AP'li yöneticilerle görüştük. İl Başkanı özel bir görevle Ankara'ya gitmiş. Yönetim Kurulu üyelerinden Burhan Deliktaş ve Gençlik Kolları Merkez İlçe Başkanı Bedirhan Aydın ve diğer partililerle konuştuk. AP'li yöneticiler Erzincan'ın AP'nin bir milletvekilliğinin kesin olduğunu, ikiye çıkarmak için çalıştıklarını söylüyorlar.

AP'liler ikiye çıkartabileceklerini belirtirlerken MSP'nin 1973 seçimlerinde aldığı 12 bin oyun büyük bir bölümünün kendi partilerine dönmüş olduğunu kanıt olarak ileri sürüyorlar. Burhan Deliktaş «1973 seçimlerinde MSP'ye oy kullananlar aslında AP'liydi. Şimdi yuvaya dönüyorlar. 12 bin oydan en az 6 binini geri alırlar» diyor.

1973'den önceki seçimlerde Erzincan AP'nin kalesi gibiydi. O zamanki dört milletvekilliğinden üçünü hep AP alırdı. Milletvekili sayısının düşmesinden sonra AP'nin Erzincan'da da şansı ters düştü. Geçen seçimlerden başlayarak CHP Erzincan'da birinci parti durumuna geldi. Hemen herkes bu konuda görüş birliğinde. AP'li de ikinci milletvekilini çıkartmak için çalıştıklarını söylerlerken pek içten konuşmuyorlar. Hallerinden

bu açıkça belli oluyordu.

Gençlik Kolu Başkanı Bedirhan Aydın'a, MHP ile olan ilişkileri sorduk. Gençlik Kolu Başkanı MHP'nin son zamanlarda büyük bir gelişme kaydettiğini söylüyor. Bedirhan Aydın, tabanda MHP'li gençlerle bir işbirliği olmadığını ancak bu konuda yaygın söylentiler bulunduğunu dile getiriyor. Ama işbirliği konusunda kesin bir yalanlamada bulunmuyor Gençlik Kolu Başkanı..

MHP'NİN GELİŞMESİ

MHP Erzincan'da da oldukça yoğun bir çalışma içinde. 1973 seçimlerinde 3500 oy almış. Herkes, bu oyun, en az bir misli artacağı kanısında. MHP özellikle Alevi olmayan oylara yönelmiş. Aleviler genellikle MHP'yi desteklemiyorlar.

İlginçtir; Türkiye Birlik Partisi'nin Erzincan'da 1973 seçimlerinde aldığı oy MHP'nin aynı seçimlerde topladığı oydan daha az. 1973 seçimlerinde TBP 2200 oy alabilmiş. Alevilerin yoğun olduğu Erzincan'da. Oysa şimdi CHP'ye kayması beklenen CGP'nin oyu bile TBP'nin oyuna yakın. 1973'de 22 bin oy almış olan DP'nin oylarının büyük bir bölümünün bu seçimlerde AP'ye gitmesi bekleniyor.

MSP'liler ise özellikle merkez ilçe ve Kemah'da oy arttırarak, bu kez mutlaka Meclise bir milletvekili göndereceklerini iddia ediyorlar. Eski oyların AP'ye geri döndüğünü belirtince, buna gülerken cevap veriyorlar ve AP'den bu seçimlerde kendilerine daha fazla kayma olacağını ileri sürüyorlar. Ancak diğer tüm partiler MSP'nin milletvekili çıkartmasının söz konusu olmadığını ve 1973 seçimlerinde aldığı 12 bin oyu korumasının da olanak dışı olduğunda birleşiyorlar. Özellikle AP'liler «Mesele Müslümanlıksa hepimiz evvelallah müslümanız. Bunun ötesinde MSP'nin Erzincan'a hiç bir katkıda bulunmadığını herkes biliyor. Bu nedenle MSP artık Erzincan'dan eskisi kadar oy alamayacaktır» diyorlar.

Bu seçimlerdeki bir özellik Erzincan'da da kendini gösteriyor. Erzincan 3 milletvekili çıkarıyor, AP'deki aday adayı sayısı 3. CHP ve AP'nin dışındakiler merkez yoklaması yapıyorlar. CHP'de ise milletvekili sayısının altı kat oranında aday adayı vardı. Bu, bir açıdan CHP'deki canlılığı ve iddiayı gösteriyor. Diğer açıdan da, diğer partileri gerek merkez yoklaması gerek az aday gösterme gibi savunmaya itiyor. Ama Erzincan'da sonuç belli: CHP 2, AP 1.

Ümit GÜRTUNA

Gümüşhane

Gümüşhane'nin adına kanıp da altın, gümüş gibi parlak bir şehir gelmesin aklımıza. Toprak bile bulmak olanak dışı bu kentte. Dağ, taş üzerine kurulmuş Gümüşhane de, diğer ilçeler de, «Gümüş» adı Osmanlıların

son dönemlerinde bir süre işletilen sonra da kapatılan gümüş madeninden kalmış. Aslında mazide hoş bir sedâ..

Gümüşhane gelişmelerle dolu bir il. Beş ilçeden olu-

GÜMÜŞHANE - MİLLETVEKİLİ

GUMUŞHANE - MİLLÎ YERLER

PARTİLER	1961			1965			1969			1973			1975		
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	
AP	23.8 23.225	1	41.1 32.983	2	37.3 29.095	2	36.5 28.481	2	53.5 45.081	2	1	1			
CGP (GP)	-	-	-	-	9.7 7.571	-	1.7 1.334	-	-	-	-	-	-	-	
CHP	37.8 32.784	2	28.6 23.011	1	30.6 23.897	2	19.5 15.230	1	30.3 25.554	1	-	-	-	-	
DP	-	-	-	-	-	-	2.4 1.890	-	1.9 1.562	-	-	-	-	-	
FP	-	-	-	-	1.5 1.204	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
MHP (OKMP)	-	-	-	-	2.6 1.991	-	4.0 3.095	-	1.9 1.627	-	-	-	-	-	
MSF (MNP)	-	-	-	-	-	-	24.9 19.427	1	12.4 10.470	1	-	-	-	-	
TBP (BP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
TTP	-	-	-	-	0.9 720	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
YTP	35.4 30.714	1	7.1 5.706	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
BACIMSIZLAR	-	-	23.2 18.619	-	17.4 13.618	-	11.0 8.622	-	-	-	-	-	-	-	
Geçerli oy ve M.V. sayısı	86.768	4	80.319	4	78.096	4	78.124	4	65.79	4	1	66.88	65.79	1	
Katılma oranı		77.0		69.9		65.54		66.88							

şan Gümüşhane'nin, nüfus bakımından üçüncü büyük ilçesi il merkezi olmuş. Bayburt, il merkezi olan Gümüşhane'den üç kez daha büyük. Bu nedenle büyük bir çekişme var Bayburt ile Gümüşhane arasında. Bayburtlular Gümüşhane'nin il merkezi olmasını bir türlü hazmedememişler. İl merkezi olması nedeniyle de devlet örgütlerinin müdürlükleri Gümüşhane'de kurulmuş. Bu durum Gümüşhanelilere gurur, Bayburtlulara ise kurgunluk, daha da ötesi kızgınlık getirmiş.

Zaten Gümüşhane ili iki değişik kültür ve geleneğin etkisinde kalmış. Gümüşhane ve Torul, Karadeniz'in etkisinde. Zigana geçidini geride bırakınca, Karadeniz'in etkisinin bitmediğini görüyoruz. Kadınların bellerine sardıkları peştemalların renkleri ve kuşanma biçimleri, aynı Karadeniz kadınlarının peştemalları gibi. Konuşmalarda Karadeniz'in az da olsa etkisi görülüyor.

Gümüşhane'yi geçip Bayburt'a yaklaşıncı doğu Anadolu insanları ile karşılaşıyorsunuz. Bayburt, Doğunun etkisinde. İnsanları, giysileri, davranış biçimleri Doğu Anadolu'dan örnekler sanki.

Ama hepsinin ortak yanı, gurbetçi olmaları. Toprak besliyemiyor bu yörenin insanlarını. Gurbete çıkıyorlar. Gümüşhane'nin nüfusu sürekli azalıyor. Geçen seçimlerde dört milletvekili çıkartan Gümüşhane bu seçimlerde üç milletvekilini Meclise gönderecek. Başka bir deyişle Gümüşhane'nin dışarıya gönderdiği gurbetçi sayısı artarken, kendisini temsil edecek milletvekillerinin sayısı da ters orantılı olarak azalıyor. Temsil olunma hakkını bile yavaş yavaş yitiriyorlar.

CHP'DEKİ KARIŞIKLIK

Gümüşhane bir cadde çevresinde toplanmış. Siyasal partiler de bu caddenin sağına soluna yerleşmişler. Cadde üzerindeki CHP İl Başkanlığında İl Başkanı Murat Öztekin ile konuşuyoruz. Odada yöneticiler, muhtarlar, aday adayları var.

Gümüşhane'ye gittiğimizde henüz ön seçimler yapılmamıştı. Bu nedenle bu kentteki seçim sonuçlarını sağlıklı vermek olanaksız. Genellikle Bayburtlular liste başı oluyorlar bu kentte. Buna tepki olarak da ya Gümüşhaneliler sandık başına gitmiyorlar ya da Kelkit ilçesinde olduğu gibi bağımsız aday çıkartarak diğer ilçelerden liste başı olmuş adayların Meclise gitmelerini engelliyorlar. Siyasal bilinç oldukça zayıf Gümüşhane ilinde.

1973 seçimlerinde, CHP'den Erol Tuncer kontenjan dan Gümüşhane'de aday gösterilince, Gümüşhaneliler, Erol Tuncer Bayburtlu diye oy kullanmamışlar. Kelkit ilçesi de bağımsız aday çıkartmış ve Erol Tuncer'in milletvekilli olmasını engellemek istemiş. Buradaki ilginç nokta, hiç kimsenin de Erol Tuncer'in kişiliğinin aleyhine konuşmaması. Liste başına Bayburt'tan birinin gelmiş olması tepki için yeterli Gümüşhane'de. Partilerin oy depoları da Bayburt ilçesi. Ama Bayburtlu adaylar da birbirine düşmüşler. Ön seçimlerden önce CHP'deki hava oldukça karışık. Listelere kim girerse girsün aynı oranda bağımsız aday çıkartılması söz konusuydu. Daha önce belirtmeğe çalıştığımız sosyal yapıdaki sakatlık kendisini siyasal yapıda da gösteriyor.

Siyasal bilinçleşme son derece zayıf, buna karşılık ilçeler arası, aşiretler arası gelişki açıkça ortada.

CHP'nin yeni İl Başkanı Murat Öztekin de bunun farkında. Yılların birikimi olan siyasal bilinçsizlik üzerinde fazla durmuyor. Ancak sözlerinden bu yapı değişmediği sürece CHP'nin Gümüşhane'de pek şanslı olamayacağını anlamak mümkün, ya da bize öyle geldi.

AP'DE DURUM

Gümüşhane'de en oturmuş ve en güçlü parti AP. 1973 seçimlerinde iki milletvekili çıkarmış olan AP, 1975 Senato seçimlerinde de büyük oy farkıyla senatörlüğü kazanmıştı.

AP İl Başkanı Mehmet Karabeyoğlu ile 1975 Senato seçimlerinde tanışmıştık. O zaman AP'nin büyük fark yapacağını söylediğinde, sözlerini oldukça abarttığını sanmıştık. Ancak seçim sonuçlarına bakınca CHP'nin 25 bin oy almasına karşılık AP'nin 45 bin dolaylarında oy alması Karabeyoğlu'nun sözlerinin doğruluğunu ortaya çıkarmıştı.

CHP'deki aday adaylarının fazlalığına karşılık AP'den aday adayı sayısı düşüktü. Hatta bazı ilçeler aday bile göstermemişlerdir. AP'de tutucu düzenin getirdiği belli bir disiplin var. Büyük aşiretlerin desteğini sağlamış durumda Demirel'in partisi. Aşiretler arasındaki dengeyi de sağlayıp rekabeti asgari düzeye indirince seçimlere daha az yıpranarak giriyor. CHP'deki, üst düzeyde, genellikle tabandan kopuk siyasal rekabeti AP, asgariye indirmeyi başarmış gibi göründü bize. Üç milletvekilliğinden ikisini kazanması pek sürpriz olarak kabul edilmese gerek.

Diğer partilere gelince, MSP'nin eski gücünü yitirdiği söyleniyor. 1973 seçimlerinde 19 bin oy alarak ikinci parti durumuna gelip bir milletvekilini meclise göndermeyi başaran MSP, 1975 Senato seçimlerinde AP'ye sekiz bin oy kaptırmış. Senato seçimlerinde AP'ye sekiz bin oy kaptıran MSP'nin oylarının bir bölümünü geri alması doğal. Ancak 1973 seçimlerinde 15 bin dolaylarında olan seçim barajının bu kez 18 bin dolaylarında gerçekleşmesi bekleniyor. Bu durumda MSP'nin yeniden milletvekili çıkarması tehlikeye girmiş oluyor. MSP'nin milletvekilli çıkarması doğrudan doğruya CHP'deki gelişmelere bağlı. Eğer bize söylendiği gibi CHP'deki liste ne şekilde belirlenirse belirlensin bağımsız aday çıkartılıp ya da sandık başına gidilmeyecekse, MSP'nin seçim şansı yükselir. Zira o zaman 18 bin seçim barajı düşeceğinden 14—15 bin oy alan, Meclise milletvekili gönderecektir.

Gümüşhane'de güçlenen parti Milliyetçi Hareket Partisi. MHP, Sıtkı Kadakal adında bir albayı aday gösteriyor bu ilde. Albay Kadakal daha emekli olmadan köylerde dolaşmaya başlamış. Emekli olduktan sonra da yoğun bir çalışmaya girmiş. Bütün bunlara rağmen MHP'nin Gümüşhane'de milletvekili çıkarma olasılığı yok. 1973 seçimlerinde MHP'nin 3 bin dolaylarındaki oyunun 7 bine kadar çıkabileceği söyleniyor. Bu oyun AP'den MHP'ye kayacağı genel bir kanı. AP İl Başkanı Karabeyoğlu da bu kaymayı kabul ediyor. Karabeyoğlu'na göre; MHP, AP'nin tabanında alsa alsa 2 bin oy alabilirmiş. Konuya mikro açıdan baktığımız

zaman Gümüşhane'de en çok oy arttırımını MHP'nin yapabileceğini söyleyebiliriz.

1975 Senato seçiminde 45 bin oy alan AP'nin, bu seçimin özelliği dolayısıyla MSP'den aktarılan 8 bin dolaylarında oyu bu partiye yeniden kaptırsa, ayrıca 3—4 bin oy da MHP'ye çaldırıp bile iki milletvekili çıkartabilecek baraj dolaylarında oy alacağını belirtebiliriz. 1973 seçimlerinde CHP'de kontenjanı aday olmasına ve bazı parti ileri gelenlerinin CHP adayına karşı açıkça çalışmalarına ve bağımsız aday çıkartmalarına rağmen 15 bin oy alarak barajı geçebilen CHP'nin Gümüşhane'de durumu pek parlak gözüküyor. Zira, tek adayla katıldığı ve aday sorununun bulunmadığı 1975 Senato seçimlerinde CHP'nin aldığı oy 25 bin dolaylarında. Bu da gösteriyor ki CHP'nin bu ilde fazla bir oy potansiyeli yok. Ayrıca bir de ilçeler, adaylar birbirine düşün-

ce, zaten az olan oy potansiyeli oldukça tehlikeli bir durum yaratıyor. Milletvekili sayısı dörtten üçe düşen Gümüşhane'de CHP'nin tek milletvekili kazanma şansı ön seçim sonuçlarını bir yana bırakarak, MSP'den fazla oy toplamak için yapacağı çalışmaya bağlı. Eğer bu gerçekleşmezse CHP Gümüşhane'de seçim şansını kendi örgüt ve adaylarının tutumu yüzünden yitirmiş olur. Bu durumda Gümüşhane'de diğer partilere söylenecek söz kalmaz.

Özetlemeğe çalışırsak: AP'nin Gümüşhane'de iki milletvekili çıkarma şansı yüksektir. Eğer CHP toparlanmazsa diğer milletvekilini de MSP alır. CHP toparlanırsa, MSP de 1973 seçimlerinde aldığı oyu tekrarlar. Gümüşhane'de üç milletvekilliğini üç parti paylaşır. Ancak AP'nin iki milletvekilliği çıkarması en büyük olasılıktır.

Ümit GÜRTUNA

Erzurum

Erzurum'un en ünlü ve büyük caddesi Cumhuriyet caddesi. Kenti bir yandan bir yana bölüyor bu cadde. Cumhuriyet Caddesinde gruplar halinde gençler dolaşıyorlar. Çoğu, koyu renkli giysiler taşıyorlar bu gençlerin, Ve en az üç gençten birinin yakasında, ya Bozkurt rozeti var, ya da üç Hilalli MHP rozeti.

İlk bakışta Erzurum MHP'lilerin işgalinde gibi görünüyor. Zaten Atatürk Üniversitesi de diğer yüksek okullar gibi tümüyle MHP eğilimli gençlerce kontrol altına alınmış durumda. Erzurum'da dolaşırken MHP'li gençlerin büyük bir gururla sağa sola dehşetengiz bakışlar attıkları hemen dikkati çekiyor. Bu koşullar altında MHP'nin Erzurum'un tümüne egemen olacağı aklı geliyor.

Bu soruyu, MHP Erzurum İl Başkanı Necati Bölükbaşı'ya yöneltiyoruz. Genç bir avukat Bölükbaşı. «Yok o kadar hakim değiliz Erzurum'a. Ama 22 bin kayıtlı üyemiz var. Ayrıca son günlerde dört büyük ilçede yaptığımız toplantılarda gördük ki gittikçe büyüyoruz» diyor MHP İl Başkanı.

Bölükbaşına göre; MHP'nin Erzurum'dan çıkartacağı milletvekili sayısı kesinlikle iki. Bunun üzerine de çıkabileceğini ileri sürüyor MHP İl Başkanı Bölükbaşı'nın ilginç savları var. MHP özellikle son zamanlarda CHP'li tabandan destek görmeğe başlamış. «CHP, sola büyük taviz verince solcu olmayan CHP'liler, AP yerine bizim partiyi tercih ediyorlar» şeklinde görüşünü açıklıyor Bölükbaşı.

MHP İl Başkanı, MSP'nin en az yüzde 50 oranında oy yitireceğini belirtiyor. «MSP'nin solcu CHP ile iktidar olmasını, arkasından da verdiği sözlerden çoğunu tutmamasını» MSP'nin oy kaybedeceğine kanıt olarak ileri sürüyor.

MHP İl Başkanı, seçimler sonunda AP'nin 200, MHP'nin 33, CHP'nin de 150 milletvekili çıkartacağını

söylüyor. «O zaman bir, AP, MHP koalisyonu söz konusu olur mu,» şeklinde yönelttiğimiz soruya, «Bölgedeki genel kanaat bu. Ancak o zamanki koalisyonun şartları bugünkü koalisyonun şartlarına hiç benzemeyecektir» cevabını veriyor.

Erzurum'da AP'li ve MHP'li Gençlik Kolları birlikte çalışıyorlar sanki. Ortak bildiriler dağıtıyorlar. Son günlerde en büyük hedefleri MSP eğilimli gençler. AP, Erzurum'da MSP'yi vurmak için elinden geleni yapıyor. MSP'yi sevimsiz kılmak için de özellikle gençlik olaylarından yararlanmak istiyor. Dinamik unsur MHP Gençlik Kolları olduğu için adeta onları MSP'li gençleri tahrike yöneltmek için el altından çaba gösteriyor. Bunda başarı kazandığı da kesin.

MSP artık Erzurum'da birinci parti değil, AP geçen dört yıl içinde oldukça toparlanmış ve gene Erzurum'da birinci parti durumuna gelmiş. Gerçi 1969ların birinci partisi değil ama MSP'yi önemli ölçüde yıpratmış, DP'yi ise eritmiş. AP İl Başkanı Osman Koçak dışarda olduğu için Merkez İlçe Başkanı Ahmet Polat ile konuşuyoruz. Yandaki salonda Kültür Bakanı Rıfık Danişman kalabalık bir partili grubuyla sohbet ediyor. Ahmet Polat, Erzurum'da gazete sahibi. AP'nin en az dört milletvekili çıkartacağını, beşi almasının ise büyük bir olasılık olduğunu söylüyor. AP Merkez İlçe Başkanı, MSP'nin eski gücünü yitirdiğini sık sık tekrarlıyor.

MSP İl Başkanı Şinasi Yavuz ise, tam aksi görüşte. Şinasi Yavuz, MSP oylarının en az yüzde 60 oranında artacağını ileri sürüyor. MSP İl Başkanı 1973 seçimlerinde kazanılmış üç milletvekilliği yerine dört milletvekilliğinin elde edileceğini ve özellikle güney ilçelerinden daha fazla oy alacaklarını belirtiyor.

Ancak, MSP'nin durumunun, eskisi kadar parlak olmadığına kanıt olarak diğer partililer, listenin ikinci sırasına Şeyh Şamil'in torunlarından birisinin alınması-

nı göstererek, «burada Korkut Özal'ın bile liste başı olarak durumu tehlikede. Onu garantiye alabilmek için ikinci sıraya Şeyh Şamil'in torununu aday gösteriyorlar. Böylece de en iyi sonuç olarak iki milletvekilliğini kurtarmak istiyorlar» diyorlar.

1973 seçimlerinde 20 bin oy toplayan Demokratik Parti Erzurum'da erimiş. DP oylarıyla AP Erzurum'da üç milletvekilliğini garantiye bağlamış. DP'den seçilen Rasim Cinisli, daha sonra uzun bir süre bağımsız kalıp, yeniden AP'ye dönünce DP'nin Erzurum'da seçim şan-

zurum'dan yeniden iki milletvekilliği çıkarması bekleniyor. Erzurum'lu Dadaş yüzyıllarca Ruslarla çarpıştığı için sol'u, komünizmi her şeyi Rus'la eşdeğerli görme alışkanlığı kazanmış. Sol, orta sol, demokratik sol veya sol ile ilgili ne kadar terim varsa —akım bile diyemiyoruz— Erzurum'luya Rus'u, anımsatıyor. Rus'u anımsatan her söze karşı Erzurum'un Dadaşı. Bu nedenle, sol'un büyük kitleye yayılması son derece zor. Hele büyük aşiretlerin özellikle dini etkiler altında tuttukları, doğru dürüst sanayinin de bulunmadığı Er-

ERZURUM — MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	7.3 13.743	—	55.8 95.875	5	55.7 97.522	7	22.0 43.919	2
CGP (GP)	—	—	—	—	7.0 12.177	—	3.4 6.592	—
CHP	22.0 53.008	3	25.5 43.854	2	22.0 38.529	2	19.7 37.843	2
DP	—	—	—	—	—	—	10.7 20.611	1
MP	—	—	7.7 13.265	1	3.5 6.146	—	0.5 1.053	—
MHP (CKMP)	18.7 35.262	2	2.6 4.497	—	2.5 4.398	—	3.3 6.300	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	29.5 56.513	3
TBP (TP)	—	—	—	—	—	—	1.6 3.092	—
TİP	—	—	—	—	1.9 3.387	—	—	—
YTP	45.3 85.468	4	5.9 10.197	1	7.4 13.018	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	8.3 15.924	1
Geçerli oy sayısı ve MV sayısı	138.800	9	171.782	9	175.277	9	191.852	9
Katılma oranı		77.9		70.7		66.68		67.96

sının bittiğini de kanıtlamış oldu. Çünkü herkes, «Eğer Rasim Cinisli DP'nin Erzurum'dan bir milletvekili çıkartacağına inansaydı o kadar aleyhinde çalıştığı AP'ye dönmezdi» diyor.

CHP'YE GELİNCE

CHP'ye gelince: CHP'de pek değişiklik yok gibi Erzurum'da, 1973 seçimlerinde 38 bin oy alarak 2 milletvekilliği kazanmış olan CHP'nin normal olarak Er-

zurum'da CHP'nin bu seçimlerde büyük bir patlama beklemesi zor gibi geldi bize.

CHP İlçe Başkanı Mustafa Eyüboğlu ve diğer il yöneticileriyle konuşurken CHP'li yöneticiler önceleri Erzurum'dan üç milletvekili çıkartacaklarını söylediler. Sonra İl Başkanı Eyüboğlu gülerek sözlerine şunları ekledi: «Eğer biz Erzurum'dan üç milletvekili çıkartırsak bütün Türkiye'de en az 235 milletvekili çıkartırız demektir.»

Erzurum'da seçilme barajının 17 bin dolaylarında olması bekleniyor. CHP eski oyunu koruduğu takdirde

gene iki milletvekilliğini rahatlıkla kazanabilir. Geçen seçimlerde 6500 oy alan CGP'nin oyları bu kez büyük bir olasılıkla CHP'ye kayacaktır. Eğer CHP'nin listesinin üçüncüsü güney ilçelerin ileri gelen ailelerinden birisi olursa —bu satırların yazıldığı anda ön seçim olamıyordu— çok zor görünse bile CHP Erzurum'dan üç milletvekili çıkartabilir. Belirtmek isteriz, CHP'nin Erzurum'dan üç milletvekili çıkartması bugün için büyük bir başarı sayılmak gerekir.

Bir zamanlar Erzurum'un 9 milletvekili varken bunun 7'sini rahatlıkla alan ancak geçen seçimlerde 2 mil-

letvekiline düşen AP Erzurum'dan 1977'de en az üç milletvekili çıkartır. MSP'den geri alacağı oylarla dördüncü milletvekilliğine de oynayabilir. MSP en büyük olasılıkla iki milletvekili çıkartır. Oy kaybının büyük olması durumunda seçim barajına göre MHP'ye bir milletvekili çıkarma şansı verir. Bu durumda Erzurum'da CHP 2, MSP 2, AP 3 ve 1 ortada diyebiliriz. Şunu da belirtelim ki, kuvvetli bir bağımsız aday sağ oylarda önemli değişiklik yapabilir. Bağımsız aday seçilmese bile AP veya MSP'nin oylarını etkileyebilir. Doğu'nun en büyük özelliğidir. bağımsızların feodal etkisi.

Ümit GÜRTUNA

Erzurum - Erzincan - Gümüşhane : Toplu değerlendirme

İncelenen bölge Kuzey-Doğu Anadolu'nun iç yörelerini kapsamaktadır. Erzurum gibi tarihi bir yerleşme merkezinin bulunmasına ve Doğu'nun önemli transit demir ve karayolları üzerinde bulunmasına rağmen, alt yapı ve ekonomik gelişmişlik yönünden Türkiye ortalamasının altında kalan bir varlığa sahiptir.

çük boyutlu ekonomik tutuculuğuyla güçbirliği halindedir. İlkel toprak tarımı ve düzensiz hayvancılıktan öteye ekonomik etkinliği olmayan kırsal kesimler bir ölçüde Erzincan dışında tutuculuğun baskısıyla hamur olmuş bir yaşam sürdürürler. Özellikle Gümüşhane-Erzurum doğrultusundaki kırsal yerleşmeler çok yavaş

BÖLGEDEKİ SİYASAL EĞİLİMLERİN 25 YILLIK GEÇMİŞİ
(Genel Seçimlerde partilerin aldıkları oy yüzdesi)

Yıllar	CHP	Demokrat Farti DP	1950'nin diğer Partileri	AP	1960'ın diğer partileri		Demokratik Parti DP	1970'in diğer partileri ve MSP (bağımsızlar)	
					Sağ partiler ve (Bağımsız)	Sol partiler (TBP-TİP)			
1950	43.22	55.26	1.52						
1957	40.43	49.18	10.39						
1965	27.01			49.51	23.48 (14.4)				
1969	25.87			48.33	21.44 (9.2)	4.36			
1973	25.16			21.65			7.09	25.56	20.54 (8.6)

Doğunun diğer bazı yörelerinde olduğu gibi mezhep ve etnik orijin karmaşıklığının getirdiği ağırlık bu bölgede daha sınırlı ölçekte duyulmaktadır. Buna karşılık, dinsel tutuculuk bölgenin egemen sosyal özelliğidir. Sadece Erzincan'da aleviliğin merkezleri olan Tokat-Sivas yöresine olan komşuluğu nedeniyle bu taassubu bir ölçüde gelişmiş buluyoruz.

Dinsel tutuculuk, küçük ticaret burjuvazisinin kü-

uyan binlerce yıllık bir köylülüğü temsil etmektedirler.

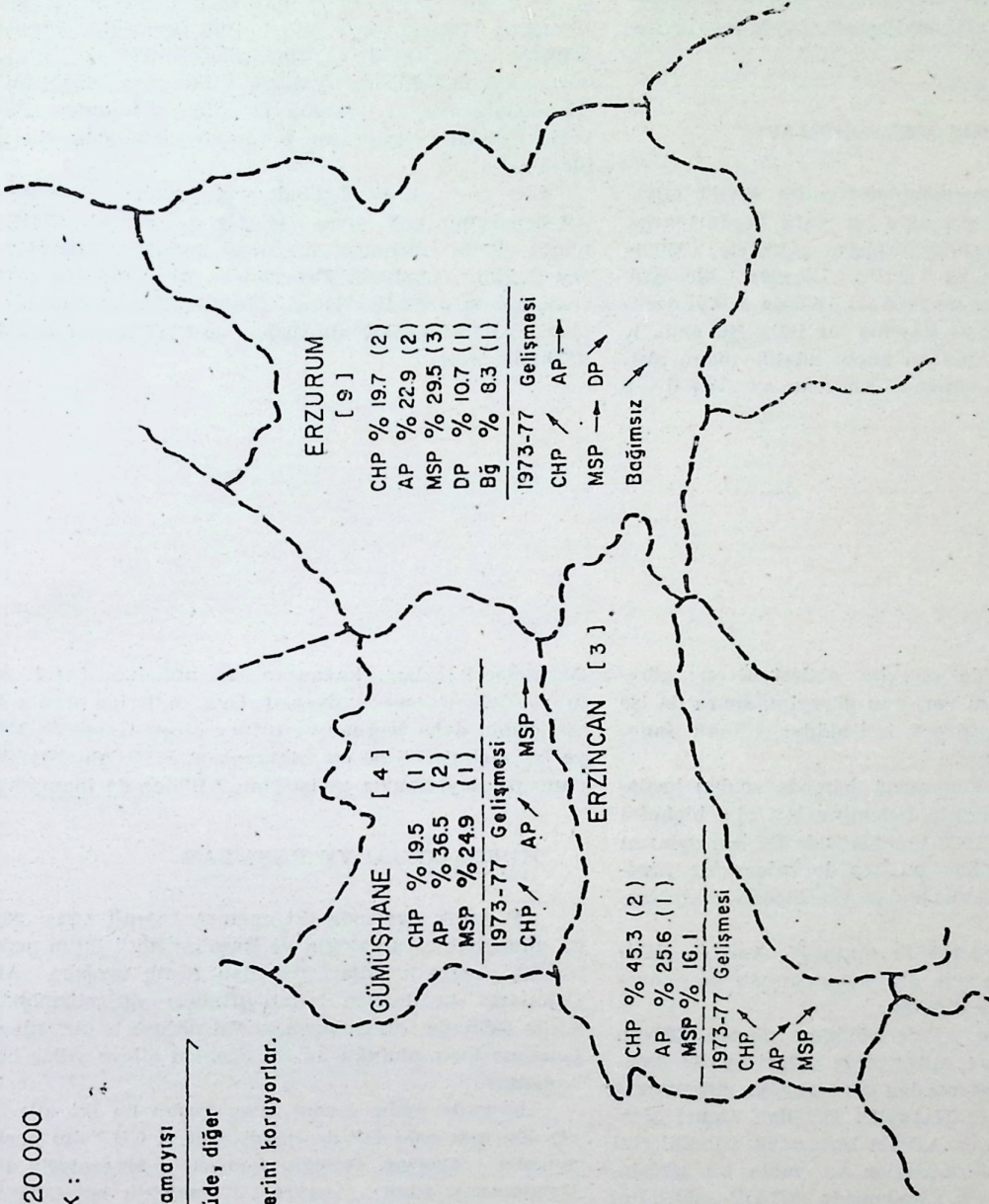
Nüfus hareketleri de çok yavaştır. Bölge batıya olan iç göçün sürekli kaynaklarından biridir. Dolayısıyla kendi nüfusu Türkiye ortalamasının çok altında bir artma gösterir. Gümüşhane'de yıllık ortalama nüfus artışı yüzde 0,3'ü gösterir. (Türkiye ortalaması, yüzde 2,4), Gümüşhane ve Erzincan'da kentleşme de çok ya-

1975 Toplam Nüfusu : 1.320.000

SOSYO-POLİTİK DUYARLILIK :

- Kırsal alt yapı eksikliği
- Dinsel tutuculuk
- Tarım potansiyelinin kullanılamayışı

CHP Erzincan'da büyük ölçüde, diğer yörelerde hafifçe ilerliyor.
AP ve MSP Erzurum'da güçlerini koruyorlar.

KUZEY DOĞU ANADOLU
(Gümüşhane, Erzurum, Erzincan)
BEKLENEN POLİTİK DEĞİŞİKLİKLER

vaş olduğu Erzurum'da ilçelerden kente yönelmiş yöresel bir göçle Türkiye ortalamasına yaklaşmaktadır.

Erzurum bölgenin ticari ve ruhani merkezidir. Geleneksel olarak ordu karargahlarının merkezi olan bu kentimiz sonra doğudaki üniversite hayatının, şimdilerde ise küçük ölçekli bir sanayileşme arayışının merkezidir.

SİYASAL DAVRANIŞ MEKANİZMASI:

Erzincan, 1939 depreminden sonra devlet eliyle imar görmüş olmanın etkisiyle bir vefa borcu olarak ve bir ölçüde de dinsel uyanıklığın etkisiyle 1950'de DP furyasında CHP'ye oy vermiş illerden birisiydi. Uzun yıllar böyle kalmış ve 1965 ile 1969'da AP'yi denedikten sonra yine CHP'ye kaymış bir ildir. Şu anda iç kuzey Anadolu'da CHP'nin en güçlü odaklarından biridir. Oysa yirmi beş yıl boyunca Erzincan ve 1957 dışın-

da Gümüşhane sağ partileri, (DP, YTP, AP ve sağcı bağımsız adaylar) desteklemişlerdir. Bu bazı diğer yörelerde olduğu gibi bölge çıkarıyla bile ilgisi olmayan bilingsiz bir destekleme niteliği taşımıştır. Bu iki ilimizde 1970 sonrasında MSP hareketinin gelişmesi kolay olmuştur. Erzurum MSP'nin mutlak kalesidir, Erzincan komşularından farklı ve küçük ölçekli de olsa mezhep karışıklığıyla ilgili bir uyanışın içindeyken, Erzurum ile Gümüşhane sosyal uyanma ve bilinç yönünden Türkiye'deki genel gelişmesinin bir hayli gerisinden yürüyen illerdir.

Son dört yıllık dönemde sağ kanat - demokratik sol dengesinin çok yavaş değiştiği bu iki ilde CHP yönünde büyük gelişmeler meydana gelmesi olasılığı yüksek değildir. (Aslında Erzurum'da bir sandalye arttırmak zor da değildir.) Buna karşılık Erzincan'da zor da olsa üç milletvekilliğinin üçünü de CHP'nin amaçladığı görülmektedir.

Hatay

«Cuma günü camide göreyim, abdest al onu göreyim, partiye gel aidatını ver, onu göreyim, sonra da işe gel orada göreyim, deyip çok işçi aldılar. Çünkü Sana-yi Bakanlığı onlardaydı...»

Hatay'da nabız yoklamasına İskenderun'dan başlamıştık. AP kesimi MSP'nin İsmir'e işçi alışı biçimini böyle çile getiriyordu. 1973 seçimlerinde DP'nin oylarını bölmesi nedeni ile AP'liler bu kez de İsmir'de yönetici kadronun MSP'li olmasından bir ölçüde çekiniyorlardı.

Antakya ve İskenderun'da etkinliği olan bir AP'li işadama bu seçimlerde tüm DP oylarının AP'ye akacağını öne sürerken şöyle diyordu:

«1973 seçimlerinde AP'de bölünme olunca DP'nin kuruluşu İskenderun ve Antakya'da oyları büyük ölçüde böldü. Böylece beklenenden az sayıda milletvekili çıkardık. Yedi ay önce Hatay'da DP'liler, Genel Merkezlerine baskı yaparak AP ile birleşmek istediklerini iletiler. DP Genel Merkezinden bu yolda bir girişim olmayınca Hatay'da alt kademedede AP-DP işbirliğini merkez ve ilçeler katında gerçekleştirdik.»

«NOKSANSIZ AP'YE GELECEK»

AP kesimi 1973 seçimlerinde yaklaşık olarak DP'nin 23.000 oyunun kendi partilerine «noksansız» geleceği savında... Buna örnek olarak İskenderun Belediye Meclisini veriyorlar. Belediye Meclisinin 32 üyesinin 11'i AP'li, 9'u DP'li, 12'si CHP'li 1'i bağımsızken 9 DP'li üyenin 1'i MSP'ye katılmış, 8'i AP'ye.. Böylece 17 AP'li üyesi var İskenderun Belediye Meclisinin bugün..

Kırıkhan'da MHP'nin, Hassa'da MSP'nin gücünü yadsımıyor AP'liler... Ama bu iki ilçede CGP ve DP-

den gelecek oylarla kazanacakları umudunu taşıdıklarını da söylemeden edemiyorlar. Ova köylerine oranla dağ köylerinin daha bağnaz ve tutucu oluşu Hassa'da MSP'ye bu seçimlerde de oy sağlayacak. MHP'nin Kırıkhan yanı sıra Reyhanlı'da geliştiğine AP'liler de inanıyorlar.

MURSALOĞLU VE REŞA'LAR

AP Amik ovasında iki egemen toprak ağası soyuna güveniyor. Mursaloğlu ve Reşa'lar kötü iklim nedenleri ile yaşam koşulları zor olan Amik ovasına «Arap Uşakları» da denilen fellah-çiftçileri yerleştirmişler.. Amik Gölünün kurutulurarak kırsal nüfusa iş olanağı sağlamaları bu topluluğu bu iki egemen aileye yıllar boyu bağlamış..

Hatay'da aydın kesim genç kuşak bu iki aile için «O dönemde eski DP ile İnönü dönemi CHP'sini parsellemişler» diyorlar. Örneğin Şemsettin Mursaloğlu 1946 Demokratlarından... İnayet Mursaloğlu ise CHP'li... Oğlu Şemsettin Mursaloğlu, babasının ölümünden sonra CHP milletvekili olmuş.. Her iki aileden de çeşitli partilerde görev alan, sık parti değiştiren toprak ağaları var. Örneğin Reşat Mursaloğlu CHP'de demokratik sol hareket başlayınca CGP'ye, daha sonra da AP'ye geçmiş! Reşa'lardan Ömer Fevzi Reşa da CGP'den AP'ye gidenlerden.. Bu araştırma yapılırken Reşa'ların «AP yi destekleme pazarlığı» sürüyordu. Bilindiği gibi CHP Hatay milletvekili Mehmet Sait Reşa da son güven oylaması sırasında AP'ye geçmişti.

AP kesimine göre oy potansiyeli 5-8 bin arasında olan bu iki aile AP'yi destekleyecek. Dörtüyl ilçesinin DP kurulduğundan bu yana (1946) CHP karşısında olduğunu öne sürüyor AP'liler... Oysa CGP, DP ve AP

oylarının toplamı 1973 seçimlerinde ancak birleşerek CHP oylarını aşabiliyor seçim sonuçlarına göre...

CHP KESİMİ

CHP'lilerin genel kanısı cephe partilerinin oylarının AP'ye kaymayacağı gibi DP oylarının da tümü ile De-

CHP'li iş adamları ve iş çevrelerinin genel kanısı da şöyle:

«Hatay'ın kuruluşunda katkıları olan Mursal-oğlu ailesinin şimdilerde sınıf bilinci karşısında oy topla-ması olanak dışı.. İşçi bilinçli, sermaye kesimi de ne istediğini biliyor. Şemsettin Mursaloğlu'nun AP'li, Reşat Mursaloğlu'nun CHP'li olması bir anlam taşımaz. Halk artık dürüst, fazla tanınmamış, müseccel olma-

HATAY MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy Oranı ve sayısı	Mv sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	21.7 31.588	1	57.5 66.956	4	39.5 54.411	3	23.3 35.117	2
CGP (GP)	-	-	-	-	11 6.028	-	6.5 9.711	-
CHP	37.3 51.275	3	31.2 36.342	2	20.1 41.450	3	37.5 56.382	4
DP	-	-	-	-	-	-	15.0 22.621	1
MP	-	-	2.0 2.376	-	0.4 582	-	0.4 565	-
CKMP (MHP)	3.5 5.145	-	1.5 1.712	-	2.7 3.657	-	5.1 7.708	-
MSP (MNP)	-	-	-	-	-	-	6.4 9.681	-
TBP (BP)	-	-	-	-	2.2 2.970	-	1.8 2.722	-
TİF	-	-	4.6 5.371	1	3.6 5.033	-	-	-
YTI	44.1 49.920	3	3.2 3.731	-	0.4 629	-	-	-
BAGIMSIZLAR	3.4 4.920	-	-	-	16. 23.116	1	3.9 5.862	-
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	145.825	7	116.488	7	137.880	7	50.498	7
Katılma oranı	-	81.1	-	61.2	-	66.46	-	62.91

mirel'in partisine gitmeyeceği yolunda.. İskenderun'da CHP'nin 1973'ten ileri gideceğine inanıyorlar. Antak-ya'da yaklaşık 5.000 DP oyunun bile AP'ye gideceği konusunda CHP kesimi kuşkulu... Altınözü ilçesinin tüm CGP oylarının CHP'ye geleceğine inanıyorlar. Al-tınözü'nde CGP'nin 1973 seçimlerinde 1.500'ü aşkın oyu vardı. DP denli CGP'de silinmiş artık... Samandağı il-çesi Alevi vatandaşların çoğunlukta olduğu bir ilçe.. Reyhanlı'da da durum böyle... CHP'lilere göre TBP adayı Ali Şelhun Devrim Alevi oyları bölmek için «AP'nin finanse ettiği maşa» diye niteleniyor. TBP adayı ile —çalışmalarını yoğunlaştırdığı için— görüşme olanağı bulamadık iki kez denememize karşın!

yan kişileri aday görmek istiyor. Gedikli milletvekili kavramı yok artık.»

BİR BAŞKA CHP'Lİ İŞADAMI

«Parti ve sınıf bilinci ile davranılıyor biraz da ar-tık... Bazen bana soruyorlar, yahu sen nasıl olur da CHP'li olursun, diyorlar. Sen sermaye kesiminin ada-mısın diyorlar... Ben diyorum ki, sermaye kesiminin adamı CHP'li olmaz diye birşey yok... Eğer ben kap-kaççılık, faizcilik, vurgunculuk yapıyorsam, mesnetsiz vergi ladesinde bulunuyorsam, kanunsuz bir iş yapıyor-

sam elbette benim korkulacak, gocunacak bir halim vardır. Ama bunlar olmadığına göre CHP iktidara gelirse beni kesecek değil ki! Hatta piyasa istikrarlı olur, alt tabakanın geliri artarsa benim işim daha sağlam olur. Ben şimdi işimin yarın ne olacağını bilmiyorum.»

Hatay'da cephe partilerinin oylarının AP'ye «Belli bir oranda yönelebileceğini» söyleyen bazı CHP'li iş adamları «Ama AP sanmasın ki tümü kendilerine kayıp gelecek. MHP ve MSP kendilerini korur, DP, AP'ye kayarak silinir, CGP, CHP'ye gider» diyorlar.

SONUÇ

Hatay'ın «ilhak»ından önce Suriye'de Fransız egemenliğinde yaşayan Arap Kökenli Alevi vatandaşlarımız yöre nüfusunun % 35'ini temsil ediyor. CHP'nin 1973 seçimlerinde AP'den 1 fazla milletvekili çıkarmasını bu

oylar sağlamış.. AP'ye parasal destek sağlayan bir büyük iş adamı bu konuda şöyle dedi:

«Ben AP'li olarak Hatay nüfusunun dörtte birini aşan bu vatandaşlarımızın temsilcilerine kontenjan tanımamalıyım...»

MSP'nin Hassa'da, MHP'nin Reyhanlı ve Kırıkhan'da oyu olmasına karşın bu kez 1 milletvekili artan Hatay'ın göndereceği 8 parlamenterin AP ile CHP arasında paylaşılacağı söylenebilir. 1 fazlayı iki partinin aday adaylarının kişiliklerinin sağlayacağı doğru bir yargı olsa gerek. AP, 5 milletvekili çıkaracağını öne sürerken, CHP kesimi de bundan farklı birşey söylemiyor. Esnaf kesiminin oylarını Şoförler Derneği Başkanı İnalet Ünal'ın CHP'den yana «taban oyları» olarak getireceği kanısı yaygın. Bu durumda TBP'nin ve CGP'nin hiç bir gücü olmadığına göre CHP'nin 4, AP'nin dört milletvekilini başkente yollayacağını söylemek «falcılık» olmasa gerek!

Engin KARADENİZ

İçel

«— AP ile CHP'nin yapısı birbirine benzer. Biri orta direğin sağına btişik, ötekisi soluna.. Pek farkları yok birbirlerinden... Geçen dönem, seçim beyannamesinde CHP 65 yaşını geçene, kimsesize, yoksula, yetime maaş, muhtara maaş, asgari ücreti yükselteceğiz efendim, buna benzer çok şeyler söylemiştir. Bugün bunları MC de AP iyi kötü yerine getirdi. CHP'nin söylediğini AP yaptı. Bugün ne söyleyecek CHP? Ucuzluk, söylenemez, Kıbrıs davası uluslararası bir iş... Ambar goyu kaldırtırız, diyemez. Haşhaşı yaptı...»

«— 141. 142'yi kaldırır mı?»

«— O iş başka mesele! Sosyal adalet tecelli etsin derken, işçi, esnaf, memur, herkesin fırsat eşitliğini, eğitim eşitliğini sağlayacak. CHP mülkiyeti kabul etmeyen komünizme duvar çeksin istiyoruz biz...»

Mersin'in hatırı sayılır zenginlerinden CHP'li işadamı «Bir durum muhakemesi yaparsak» diye söze başladı ve böyle değerlendirdi CHP'li işadamlarının oy verne nedenini...

GENE DP OYLARI

İçel'de gözleme Tarsus'tan başladık. «Mersin seçimlerinin nabızı Tarsus'ta atar» diye.. Ama Tarsus'ta artık MHP de var MSP de! Geçen dönem 5.000'e yakın (4.407) oyu olan MHP şimdilerde daha bir güçlü..

Mut'ta % 20 oy artışı sağlayan MHP Tarsus'da daha da güçlenmiş... Gene DP oyları düşündürüyor İçel'de... 1973'te sağladıkları 30.000'i aşkın bu oy potansiyeli nereye nasıl akar diye..

Eski Demokratlardan iki dönem milletvekili olan Celâl Kılıç, Silifke'de DP'yi kurmuş AP'den ayrılarak..

İl Başkanı olmasına karşın ikinci sıraya düşerek seçilememiş, Bilindiği gibi Nazım Baş geldi yerine, şimdi AP'de! MC oluşturulurken Nazım Baş bağımsızdı, CHP de Nazım Baş'ı kendi saflarına çağırması o dönemde..

Yörede çok saygı duyulan ve politik atmosferi her kezinde iyi değerlendirmekle tanınan bir hekim, DP oylarına ilişkin düşüncesini şöyle özetledi:

«Nazım Baş'ın AP'ye katılması ve ağır toplardan Celâl Bayar'ın «Demokrat Partinin devamı AP'dir» demesi, Demokratik Parti oylarının İçel'de AP'ye kayacağı yolunda yeterli bir gösterge olmasa gerek. DP'li Celâl Kılıç'ın çevrede oyları etkileme gücü yadsınamaz. Aslında DP'nin Gülnar'da olsun, Anamur'da, Mut'ta olsun, Silifke'de olsun çok büyük gücü yok ama kendisinin Gülnar'lı oluşu ve daha önce milletvekilliği yapmış bulunması, çevrede yandaşlarının -ki bizim yörede memleket çocuğu denir, bu bir etkidir— AP oylarını DP'ye getirmişti. Şimdi Kılıç adaylığını koymadığına göre DP oyları mutlak bölünecek ama nereye gidecek?»

İçel'in karakteristik özelliği, bugüne değin en büyük ilçesi olan Tarsus'un dışından eski İçel denilen ve Erdem'liden başlayıp, Silifke, Mut, Gülnar ve Anamur adaylarından seçmiş olması... Bir de şu var:

ÇATALOĞLU, TUFAN VE MAVİOĞLU

Geçen seçimlerde olduğu gibi Tarsus aday adayları arasında büyük çelişkiler ve bölünmeler olduğu için hiçbir zaman bu ilçe bir adayını parlamentoya göndere-memiş... Geçen yıl da Mersin'den İsmail Çataloğlu ve Abdullah Tufan almasına karşın, Oral Mavioğlu Tarsus'tan aldığı yüksek oyla parlamentoya gelmiş.. Ç-

taloğlu şimdi CHP Senatör aday adayı... Gülnar'lı avukat Naci Örs de öyle... Örs çevrede sevilen bir kişi.. İki senatörlük için CHP'nin yedi aday adayı var, AP'nin senatör aday adayları eski senatör ve hekim olan Talip Özdoğay ile Aslanköy'lü ve Devlet Hastanesi Baş-

rine sandık başına gitmez, Öteki % 15-20 ise AP'ye oy verir.»

Kırsal alanda AP oyu yok gibi... Fazla bir oy patlaması olmayacak sanılıyor, Kırsal kesimde CHP güçlü görülüyor. AP'ye oy verecek kesim sermaye sınıfının

İÇEL - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	5.55 90.903	4	59.5 89.569	4	48.1 69.183	4	29.4 56.327	2
CGP (GP)	-	-	-	-	6.0 8.661	-	1.9 3.663	-
CHP	41.2 67.483	3	32.2 48.358	2	30.7 44.155	3	39.2 75.229	4
DP	-	-	-	-	-	-	15.7 30.028	1
MP	-	-	4.2 6.265	1	1.2 1.715	-	0.5 900	-
MHP (CKMP)	3.3 5.457	-	-	-	6.2 8.893	-	7.1 13.675	-
MSP (MNP)	-	-	-	-	-	-	2.8 5.436	-
TBP (BP)	-	-	-	-	5.3 7.562	-	3.4 6.576	-
TİP	-	-	2.8 4.271	-	1.7 2.461	-	-	-
YTP	-	-	1.3 1.950	-	0.5 759	-	-	-
BAGIMSIZLAR	-	-	-	-	-	-	-	-
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	163.169	7	150.413	7	143.798	7	191.832	7
Katılma oranı		84.7		70.0		64.19		70.45

hekim Ahmet Aslan... Çataloğlu'nun Tarsus ve Merkezde oyu olduğu söyleniyor. Eski İçel'deki senato adaylarının sayıca çokluğu oyları parçalayacak.

CHP'Lİ İLÇE BAŞKANLARININ GÖRÜŞLERİ

CHP'li ilçe başkanlarının DP oylarına ilişkin ortak görüşleri de şöyle:

«% 50'si CHP'ye gellr, % 50'si AP, MSP ve MHP arasında bölünür.»

Bir başka görüş de şöyle:

«DP'nin 30 bin oyu boşta. Bu oyun % 60'ının % 30'u eski geldikleri yere yani CHP'ye dönecek. Geri kalan % 40'ın % 15-20'si küskün olduklarından ya da başka nedenlerle ne AP'ye ne de CHP'ye oy kullanmak ye-

denetimi altında olan yerler. Eski bir TİP'li militan «Her ne kadar CHP işçi kesiminden oy alacağını (İçel'de) söylüyorsa da ben buna inanmıyorum» dedi.

Öyle ise Çukurova'da finans kapital gene işçiyi denetimi altına alacak! AP'ye oy verilmesi için büyük oranda baskı yapacak ve etkili olacak... Eski TİP'li hekimin deyişi ile «Bu kesimden CHP'ye gelecek olan oy oranı, kaçak oy oranı, ancak % 40'ı bulabilir. Özetlersek, CHP kırsal kesimden AP ise işveren kesiminden oy alacak.

ÖTEKİ PARTİLERİN ŞANSI VE CHP

Merkezde halk genellikle DP'nin 1973'te aldığı oylarının tümünün AP'ye kayacağına inanmıyor. «Bölün-

me olacak ve Gülnar aday adaylarından Veli Yıldız DP oylarının büyük bir çoğunluğunu sağlayabilir» diyorlar. Veli Yıldız (CHP)'a verilen şans, araştırma yapılırken Gülnar oylarına bağlanıyordu. Gülnar eski ilçe başka-

İÇEL - SENATO

PARTİLER	1961		1968	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	55.6 90.542	2	50.9 71.889	1
CHP	41.6 67.486	-	29.7 41.903	1
CKMP (MHP)	2.8 4.558	-	2.2 3.114	-
CGP (GP)	-	-	9.5 13.403	-
MP	-	-	3.7 5.232	-
TİP	-	-	4.0 5.692	-
YTP	-	-	-	-
BAGIMSIZLAR	-	-	-	-
Oy oranı MV senator sayısı	162.804	2	141.164	2
Katılma oranı		84.7		65.6

nının bulunduğu listeye «Ali-Veli Listesi» deniyordu. Yaklaşık bir ay önce Silifke İlçe Başkanının trafik kazası sonucu ölümü kışkırmış «Ali-Veli Listesi»ni bir ölçüde etkilemiş. Bir de Çetin Yılmaz olayı! Ali-Veli listesinde Ali Eyüboğlu, Veli Yıldız, Yahya İnanıcı ve

Çetin Yılmaz bulunuyordu. Eyüboğlu Tarsus eski Belediye Başkanı, İnanıcı Mut eski Belediye Başkanı.

Çetin Yılmaz'ın «veto» edilmesi yanı sıra ilçe başkanının ölümü ile işbaşına gelen yeni yönetim kurulu ve başkanının bu listeyi destekleyip desteklemediği araştırma yapılırken henüz bilinmiyordu. Dörtlü, beşli listeler yapılıyordu. Veteriner aday adayı Salih Gül ya da sendikacı Münif Tefeci son günlerde konuşulan CHP li aday adayları idi.

CGP'yi desteklemiş olan Ömer Boyar birinci sıray alamayınca 1973'te politikadan çekilmiş. CGP'nin bir varlığı yok İçel'de.. 73'te aldığı yaklaşık 4.000 oyu CHP'ye adayın durumuna göre- gidebilir. CHP kesimi MHP'ye hiç şans tanımıyor. Kırsal alanda örneğin Belek köyü gibi bazı köylerde «silme MHP» oy çıkmış olması orman koruma memurlarının ya da yüksek öğrenimini tamamlayıp köyüne dönmüş MHP militanlarının çalışmalarına bağlanıyor. Ama bu şekil gelişmeler MHP'nin dokuz ışığını yayacak 1 milletvekili için yeterli görünmüyor! MHP kesimi 1 milletvekili umarken MSP, Mersin Karayolları Genel Müdürü Mustafa Kemal Tanrıkulu nedeni ile oy akışı sağlayacağına kesin gözle bakıyor. Yalnız İçel'de fanatik milliyetçilik tortuları yok. CHP'nin aday adayları benimsenmezse beşte bir seçmenin sandık başına gitmeyeceği kanısı da yaygın... AP'den kopmuş bağımsız grupların belediye seçimlerinden sonra Silifke'de MSP'yi kurmaları, Hacı Mustafa Turgut'un Silifke'de Belediye Başkanlığına adaylığını koyduktan sonra MSP'ye katılması bu parti için 1 milletvekilliğini sağlayacak etmenler değil elbet...

1973 seçimlerinde Lazkiye Alevilerinden güç almaya çalışan TBP'nin bu kez de şansı yok. Kaldı ki Hatay'da olduğu gibi İçel'de de bu Alevi vatandaşlarımızın AP ile CHP oylarını oluşturuyorlar ortaklaşa...

Sonuç olarak İçel'de 2 senatörlük CHP-AP arasında paylaşılır da 8 milletvekilliği 4 CHP, 3 AP ve 1 CHP-MHP-MSP arasında bölüşülürse sürpriz sayılmalıdır.. DP oyları umulduğundan büyük ölçüde AP'yi desteklerse MHP, MSP ve hatta CHP ortada kalan 1 milletvekilliğini AP'ye kaptırabilir...

Engin KARADENİZ

Gaziantep

Gaziantep'e geldiğimiz gün - bir rastlantı - MHP İl Başkanı Avukat Mehmet Yıldırım bir açıklama yapıyor ve şöyle diyor:

«MHP bir fikir partisidir. Fikir partilerini kitle partilerinden ayıran, onun doktriner özelliğidir. Bu sebeple MHP hiçbir zaman bir kitle partisi ile birleşmez. Birleşme fikrini ortaya atanlar samimi değildir. Seçimin yaklaşması sebebiyle fikirleri bulandırmak ve halkın kafasını karıştırmak istemektedirler. MHP devletin bekası için gerekirse çok şeyden feragat eder ve bu gayede en önde güç birliğine koşar(...) Solun karşısında olan siyasî partilerle güç birliği yapılmış-

tır, gerektiğinde yapılacaktır. Bu demek değildir ki MHP güçbirliği yaptığı parti ile birleşiyor (...)

MSP'Lİ BOZGEYİK AP'Yİ ELEŞTİRİYOR

Gene bir rastlantı aynı gün M S P İl Merkezinde bir basın toplantısı düzenleyen Gaziantep Milletvekili Mehmet Bozgeyik, Erbakan Hoca'nın Urfa'ya gelişinde Gaziantep Havaalanı tesislerinin büyük ölçüde planlanan bir oyunla bozuk gösterildiğini ve bu yüzden hocaları taşıyan uçağın Gaziantep Havalimanına indiril-

mediğini» öne sürüyor, «AP'nin büyümesi demek vurguncu ve sömürücünün çoğalması demektir» diyordu.

Bozgeyik basın toplantısında şu incileri sıralıyordu:

«Dün Kur'an okuyanlara zulüm edenler bugün meydanlarda tekbir getirip kendilerini milliyetçi sayıp dini istismara başlamışlardır (...)

«Geceleri ellerinde rakı bardakları ile dolaşan

İMAM İNCEOĞLU OLAYI

1973 seçimlerinde CGP Gaziantep milletvekili olarak parlamentoya giren İmam Hüseyin İncaoğlu AP'ye kur yapıyordu. Nitekim kontenjandan 2. sıraya kondu. CGP 1973 seçimlerinde yaklaşık 18.000 (17.968) oy almıştı. Merkezde 9.000, Kilis'te yaklaşık 2.000, Nizip'te yaklaşık 4.000 oyu vardı.

GAZİANTEP - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	29.4 46.066	2	51.8 76.799	4	35.0 51.216	3	17.7 29.332	1
CGP (GP)	—	—	—	—	11.5 16.823	1	10.7 17.968	1
CHP	47.0 73.766	4	37.9 56.133	3	33.6 49.123	3	7.0 51.213	4
DP	—	—	—	—	—	—	15.5 25.742	1
MP	—	—	2.6 3.783	—	0.9 1.254	—	—	—
CKMP (MHP)	2.7 4.313	—	1.5 2.282	—	3.5 5.144	—	4.6 7.696	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	11.6 19.162	1
TBP (BP)	—	—	—	—	2.4 3.509	—	0.8 1.297	—
TİP	—	—	3.4 5.064	—	2.0 2.872	—	—	—
YTP	20.9 32.779	1	3.0 4.412	—	0.4 558	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	0.0 4	—	10.7 15.698	—	1.9 3.169	—
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	156.907	7	148.482	7	146.224	7	165.579	8
Katılma oranı		85.5		73.9		66.79		64.52

ve kendilerini milliyetçi olarak tanıtan kişilerin halkın yanında, köylünün yanında olmaları beklenemez (...)

«MSP fikri kanaati ne olursa olsun, Allah yapısı olan ve Kâbe kadar kıymetli olan insanların öldürülmesine, gençlerin öldürülmesine taraftar değildir (...)

8 milletvekili ve 2 senatör çıkartacak olan Gaziantep'te aday adaylarının telaşından il ve ilçe merkezlerine girmek handiyse olanak dışıydı.

ODTÜ'lu bir öğrenci şöyle diyordu:

«Mal bulmuş mağrûbı gibi aday adaylığına sarılan sarılana.. Ne fırıldaklar dönüyor, ne dolaplar, bir bilseniz..»

CHP'li bir aday adayı şöyle dedi İncaoğlu için.

«İmam'ın oylarının % 60'ı CHP'ye, % 40'ı AP'ye gider.»

Gerek AP, gerekse CHP kesimi, aday adayı yoklamalarında «dönen dolapların» sandık başına gidecek seçmen sayısını etkileyeceği konusunda ortak düştünüyorlardı.

DP OYLARI, CHP VE AP

Kilis, Nizip ve İslahiye'den CHP gene umutlu. Bu üç ilçenin DP oyları yazgıyı çizicek gibi görünü-

yor. Araban'da MHP'nin güçlü var. Toprak ağası Gökçeler ailesi «kaba kuvvetten yana» ve parti değiştirmiş durmuşlar.. Şimdilerde MHP yanlısı bu aile.. Bir de MHP'nin iletişim aracı olarak kullandığı dikkati çekiyor. Gaziantep'te de öyle. Yerel ve parti organı olarak çıkan gazetelerden yalnızca MHP organı gazete bayilerinde bulunuyor.

GAZİANTEP - SENATO

PARTİLER	1961		1968	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	29.5 18.082	-	43.3 62.064	1
CHP	46.5 73.344	2	28.1 40.248	1
CKMP (MHP)	1.0 2.842	-	1.0 1.499	-
GP (CGP)	-	-	21.4 30.721	-
MP	-	-	1.9 2.672	-
TİP	-	-	4.3 6.096	-
YTP	23.0 37.550	-	-	-
BAĞIMSIZLAR	-	-	-	-
Geçerli oy ve senatör sayısı	155.881	2	143.300	2
Katılma oranı		85.5		66.1

AP kesimi DP oylarını kendi yanında gördüğü ölçüde CHP kesimi de «Bu oylar bizim» diyor. MSP-MHP arasında oy alışverişli olmayacağı konusunda gerek AP gerekse CHP ortak düşünüyor. MSP'nin il çapında oyu 19.162 (1973).

CHP'li adaylardan yörede çalışkanlığı ile en sevileni avukat Celâl Doğan.. Nizip, Kilis ve İslahiye için CHP çalışmalarını yoğunlaştırırken Kilis eski Belediye Başkanı Ekrem Çetin, Nizip eski Belediye Başkanı Emin Altınbaş ve İslahiye eski İlçe Başkanı Ahmet Karahan'dan umutvar görünüyor. Ama listeyi sürükleyecek gözü ile bakılan ve ilerici - devrimci kesimin saygı duyduğu kişi kuşkusuz Celâl Doğan..

CHP'li üç milletvekili Mustafa Güneş, Mehmet Özmen ve Yusuf Öztürkmen'e «yeni kan aşılacak» diye bu kez başkent yolu pek görünmüyor. Diğerleri listede kalırken, Öztürkmen alt sıralara düşüyor.

DP kesimi, ortak kanısını şöyle özetliyor:

«Bizdeki tahminler daima hep büyük şehirlerden yürütülür. Anadolu'nun havasını teneffüs etmemiş, bilmeyen insanlar tarafından yürütülür. Büyük şehirlerden bambaşka'dır Anadolu'nun havası, seçim atmosferi.. Gazete manşeti ve karikatürü ile hüküm veren büyük şehir aydınlarının yargılarından daha derin yargıları vardır kırsaldaki insanlarımızın. MSP iyi bir menfaat çevresi kurdu. Fakat bunu hükümette olmalarına veriyoruz. CGP de 12 Mart'tan sonra her hükümete üstünden, altından, başından, dibinden girdi. MSP'nin fanatik bir tabanının varlığı mevzubahis tabii.. Fakat Erbakan'ın gayri ciddiliği yüzünden onların da sayılarının 1973 seçimlerinden azalacağı kanısındayız bu seçimde.. Çünkü vaatlerini gerçekleştirmediler. Köylerde büyük vaatleri vardı. Masonluğun karşısındayız, dediler, mücadele etmediler. Ayasofya'yı ibadete açacağız dediler, bir hükümet takriri dahi vermediler. Türkiye'de bir hafta içinde bir hadise ile seçim atmosferi değişir, bunu unutmamalı...»

SONUÇ:

CHP listesindeki sıralama ile CHP'nin başkente 5 milletvekili gönderebileceği söylenebilir. CHP 4'te kalırsa AP'nin 1, MSP'nin 1 milletvekili çıkarması beklenir. Öteki 2 milletvekilliği AP - MHP arasında bölüşülürse AP 2 milletvekili sağlamış olur. 2 senatörlüğün ise CHP - AP arasında bölüşülmesi beklenir...

Engin KARADENİZ

Kahramanmaraş

Ahmet Reyhanlıoğlu'nun evinde yapılan ve altı saat süren gizli toplantı Necmettin Erbakan ile Ahmet Tevfik Paksu arasındaki buzları eritmeğe yetti. MSP şimdilerde «2 milletvekili bizimdir Kahramanmaraş'ta» derken, AP kesimindeki dalgalanma giderek yoğunlaştı ve senatör Adnan Karaküçük ön seçim için «tükendiğini» bildiğinden merkez yoklaması ile milletvekili adayı olarak başkenti düşlemeye başladı.

Gaziantep'ten Kahramanmaraş'a geldiğimiz gün Cumhuriyet Kahramanmaraş muhabiri Yurdaer Karpuzoğlu'nun bürosu CHP'li aday adayları ve seçmenleri ile dolmuş, Alevi vatandaşlarımızın ön seçim için aday adaylarının durumu üstüne söyleşi koyulaşmıştı. Eski TİP militanlarından Mehmet Taşkesen durumu değerlendiriyor ve şöyle diyordu:

«Liste başına gerek Alevi gerekse Sünni aday

adaylarını orantılı biçimde yerleştirmek gerek. Gücen kesim oy vermez ve seçime katılma oranı düşerse CHP'yi dördüncü milletvekilinden bile edebilir. İki kesimi küstürmeden sıralama tek çözüm yolu kanımızca...

Elbistan ve Pazarcık ilçeleri Kahramanmaraş seçimlerinde önemli rolü olacak iki Alevi odağı. Alevi vatandaşlarımız, örneğin Elbistan'da 1973 seçimlerinde

arasında üç hekim bulunuyor ve biri Alevi: Erdoğan Ademoğlu... Ademoğlu sıralamada ikinci sırayı aldı.

1973 seçimlerinde «tercihle» seçilen Mehmet Özdal seçime katıldı. «Tercihli» seçimin tartışmaları dört yıl sürmüş Kahramanmaraş'ta...

Aşiret kesimi (Alevi) aday adaylarının alt sıralarda yer alması 1973 seçimlerinde daha ön seçimlerde listeye girememelerine yol açmıştı. Oysa CHP oy

K. MARAŞ - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
CP	52.1 65.069	4	48.2 55.640	3	32.0 38.419	3	17.9 27.774	1
CCP (GP)	—	—	—	—	4.0 4.734	—	2.0 3.133	—
CHP	39.0 48.694	2	23.9 27.609	2	17.6 21.126	2	32.9 51.043	3
DP	—	—	—	—	—	—	10.8 16.776	1
MP	—	—	9.8 11.329	1	5.0 5.946	—	—	—
MHP (CKMP)	5.9 7.514	—	—	—	1.2 1.469	—	5.6 8.669	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	26.7 41.454	2
TBP (BP)	—	—	—	—	6.2 7.478	—	1.8 2.825	—
TİP	—	—	2.0 2.284	—	1.9 2.230	—	—	—
YTP	1.9 2.456	—	3.5 4.099	—	0.2 289	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	12.6 14.570	—	31.9 38.319	—	2.2 3.432	—
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	124.655	6	115.531	7	119.992	6	155.106	7
Katılma oranı		77.1		66.7		63.13		70.94

yaklaşık 17.000 oy getirmişler CHP'ye... Tesanütü listeye «bu seçimlerde 25.000 oy sağlarız» diyorlar...

CHP aday adayı olarak başvuran Aleviler arasında CHP Kahramanmaraş milletvekili eczacı Oğuz Söğütü dışında, yargıç Hüseyin Doğan, çiftçi Memiş Özdal, ziraat mühendisi Asaf Koçdağ, ekonomist Hasan Doğan ve Manifaturacı Musa Funda vardı... Nitekim Oğuz Söğütü 2., Hüseyin Doğan 3., Memiş Özdal ise sırayı aldılar.

1 Mayıs'ta yapılan önseçimler için aday adayı sayısı CHP'de 23'e ulaşmıştı. 7 milletvekilli çıkaracak olan Kahramanmaraş'ta iki senatörlük için de 5 CHP'li, aday adayı olarak başvurmuştu. 5 aday adayı

potansiyelini % 50 oranında Alevi seçmenler oluşturuyor. Bu açıdan 1977 ön seçimlerinde Sünni ve Alevi adaylar ilk sıraları paylaşırlarsa CHP'nin başkente en az 4 milletvekilli göndereceği kanısı yaygındı. Vatandaş, «Yoksa 2'ye düşebilir CHP» diyebiliyordu. Öte yandan 1973'te yaklaşık 3.000 oy alan TBP'nin ancak küskün aday adayları ile oy toplayabileceği öne sürülüyor.

1973 seçimlerinde yaklaşık 17.000 (16.776) oy toplayan DP'nin merkezde bu oyların % 80'ini koruyabileceği öne sürülürken «% 20'si AP'ye kayar» deniliyor. Pazarcık'ta oy yitirmeyecek olan DP'nin seçmen kitlesinin «tutucu» olmasına bağlanıyor bu kanı...

Elbistan'ın daha bir ayrı havası var. Çevresi olan

bir DP adayı Hacı Ahmet Özsoy 1973 seçimlerinde ön seçimde birinci sıradayken istifa ediyor ve ikinci sıradaki Andırın adayı birinci sıraya alınarak DP bir milletvekili çıkartıyor (Ali Zulfikârîoğlu). Araştırmanın yapıldığı günlerde Hacı Ahmet Özsoy sağ partiler arasında mekik dokuyordu bu kez... Çiftçi olan Hacı Ahmet Özsoy önce MHP aday adayı olarak görünürken son günlerde Elbistan örgütü ile arasında başlayan çekişme giderek yoğunlaşmıştı. Merkezde ise genç AP'li bir grup Elbistan örgütünün Hacı Ahmet Özsoy'un eli-

K. MARAŞ - SENATO

PARTİLER	1961		1968	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	55.3 68.431	2	45.9 59.048	1
CHP	35.6 44.210	—	24.9 32.015	1
CKMF (MHP)	5.7 7.213	—	—	—
CGP (GP)	—	—	—	—
MP	—	—	8.0 10.260	—
TİP	—	—	4.7 6.041	—
YTP	3.4 — 4.294	—	—	—
BAGIMSIZLAR	0.0 18	—	16.5 21.291	—
Geçerli oy ve senatör sayısı	123.451	2	128.560	2
Katılma oranı	77.1		68.2	

ne geçmemesi için savaşım veriyordu. Hacı Ahmet Özsoy'un amacı Elbistan örgütünü ele geçirmek... Elbistan'ın 1973 seçmen sayısı 41.286'dı. AP, kongresini yapmadığı için Elbistan delegesinin ön seçime girememesi üzerinde durulacak önemli bir başka nokta! Merkez yoklaması ile aday saptayan MHP'nin ikinci adayı olarak gösterilen Hacı Ahmet Özsoy son anda benimsenmedi ve ortada kaldı... Oysa Elbistan'da MHP'ye 5—6 bin oy sağlayabilirmiş Hacı Özsoy!

Türkoğlu ilçesinde AP, CHP ve MSP'nin oy yitirmeyeceği ve eski oylarını koruyacağı yaygın kanı. Andırın ilçesinde ise DP'nin yaklaşık 4.000 oyunun düşmesi ve CHP'ye kayması söz konusu. Nedeni şu: Andırın tutucu bir ilçe. Bugüne değin hep kendi adayını desteklemiş. Hangi partiden olursa olsun bu hep böyle olmuş. Köklü bir aileden gelen Andırın eski Belediye Başkanı Yalçın Yayıoğlu CHP listesinde 7. sırayı aldı. Yayıoğulları soyu Andırın'da etkili. Yalçın Yayıoğlu'nun babası Abdullah Yayıoğlu 1957 döneminde CHP milletvekili idi. Baba-oğul şimdilerde Kahramanmaraş'ta karargâh kurmuş çalışıyorlar! Andırın, kendi

adayı ve DP oyları ile CHP'nin fazla oy çıkaracağı bir ilçe... «Küçük Malatya» diye anılıyor Andırın...

AP kesimi bunalım içinde. Kahramanmaraş'ta, Halit Evliya (milletvekili) ve Adnan Karaküçük (senatör) grubu olarak ikiye bölünmüş durumda. Halit Evliya grubunun etkinliğinin daha belirgin olduğu gözden kaçmıyor. Bu dönem senatörlüğü sona eren Adnan Karaküçük «senatörlüğü MSP alır» düşüncesi ile Kahramanmaraş'ta merkez yoklaması yaptırarak aday adaylığına ön sıraya oturmak için yoğun bir çalışma gösterdi ve istediğine de kavuştu. Oysa örgüt bu duruma karşı çıkıyordu. AP Genel Yönetim Kurulu üyesi olması Karaküçük için bir kozdu...

Ancak «merkez sınırlaması olursa AP yok olur!» diyenler görüşlerinin doğru çıkacağını savunuyor.

Merkezde 22.000 oy alan MSP'nin sırası ile Elbistan, Afşin, Göksun, Türkoğlu, Andırın ve Pazarcık'ta da yadsınamayacak gücü var. MSP yöneticileri, partilerine aday olarak başvuranlara «Senatoda ikinci, milletvekilliğinde yedinci sıraya aday olacağım diye düşünün. En doğrusunu hoca bilir» diyorlar!

AP'de Adnan Karaküçük örneği bir bunalımı MSP de yaşadı ama aştı. Çalışma eski Bakanı Ahmet Tevfik Paksu'ya karşı başlatılan hareket iş adamı Ahmet Reyhanhoğlu'nun evinde yapılan gizli toplantı sonucu tatlıya bağlanmış görünüyor. İl merkezine örgütten gelen telgraf ya da telefonlarda çokluk «Muhterem Paksu kardeşimizin mîadı doldu, yerine genç kardeşlerimiz seçilsin» deniyordu. Buna karşın 2 milletvekili ve 1 senatör çıkarmaları doğal sayılmak gerek Kahramanmaraş'ta... MSP'nin senatör aday adaylarından biri Ziraat Yüksek Mühendisi, ikincisi yargıç (Mustafa Kanadıkırık)... Milletvekili aday adayı olarak saptayabildiğimiz MSP'lilerin tümü yüksek öğrenim görmüş kişiler. Örneğin ekonomist Paksu dışında, ilahiyatçı Hasan Dikici, elektrik mühendisi Hasan Seyithanoğlu ve ekonomist Durmuş Ali Eker bunlardan bazıları...

Ferruh Bozbeyli'nin «memleketi» olan Kahramanmaraş'ta DP'ye hiç şans tanımazken, CGP'nin yokluğu düşünüldükçe MHP'nin ne yapabileceği üzerinde duruluyor. DP - AP - MHP arasında mekik dokuyan Hacı Ahmet Özsoy'un ne yapacağı bilinmezken MHP'nin durumu kısaca şöyle özetlenebilir:

İl çapında 15.000 oyu var. Elbistan ve merkezde geliştiği ve oy alacağı bir gerçek. Bu, 1 milletvekili çıkarmaya yeter mi, kuşkulu... 1975 seçimlerindeki 8.700 oyunu % 40 arttırırsa bile kuşkulu... Yalnız MH P'nin Kahramanmaraş'ta önemli gelişme katettiği yadsınamaz. Örneğin 1973 seçimlerinde en az oy aldığı Göksun'da bile bir gelişme var MHP'de... TBP için söylenecek çok şey yok. Varlığı ile yokluğu bir. CGP gibi TBP de silik... Ancak CHP'nin «tesanütlü liste»sinin sonucunu bekliyor, şimdilik...

Kahramanmaraş'ın oy potansiyeli önseçim sıralaması ile doğru orantılı. Alevî - Sünnî CHP seçmeninin istediği doğrultudaki listeye 1973'teki 51.000 oyu aşar ve 70.000'in üstüne çıkar. «Tesanütlü liste» koşulu ile CHP'nin 4, AP'nin 1, MSP'nin 2 milletvekillini başkente göndermesi sürpriz sayılmaz. 2 senatörlük CHP - MSP arasında paylaşılır...

Engin KARADENİZ

Adana

Çukurova bereketli... Çukurova aç'ın yoksulun gö-
zünde buram buram tüten bir dilim ekmek. Bir hırka..

Doğudan, güneydoğudan her yıl binlerce, yüzbinler-
ce aç ve yoksul yurttaş gözünde tüten bir dilim ekme-
ğe kavuşabilmek için Çukurova'ya, Adana'ya atar ken-
dini..

Kimi yolunu bulup bir fabrikaya girer. Kimi pamuk
tarlalarında, çeltik bataklıklarında ırgatlık eder kadını
ile kızı ile. Kimi amelelik bulur, alın terini döker gök-
delenlerin harcına.

Ve kimi de, yalnızca bahçesindeki çiçeklerin baki-
nında dört bahçıvanın çalıştığı lüks bir konağın dış
duvarına sırtını dayamış, gelene geçene avuç açan Su-
ruçlu Halil dayı gibi dilenir.

Adana zengin şehir, Adana zenginlerin şehri, Ada-
na'da her yerde herşeyde zenginliğin, zenginin damga-
sı vardır. Çarşıda, pazarda, eğlencede ve politikada.

Politika yapmak, politikada yer bulmak parababa-
larının, ağalarının beylerin iznine bağlanmıştır adeta.
Yıllar yılı yoksulun, emekçinin dürüst aydının Adana
politikasında yeri değil, görevi olmuştur. Böylece süre-
gelmiştir günümüze dek.

Adana sermayesi ve parti ağaları yıllarca ve yıllar-
ca kalın bir duvarla ördükleri siyasal partilerin yanına,
izinli olmadıkça kimseyi yaklaştırmamışlardır...

Bu kalın duvar zorlanıyor bir süredenberli. Giderek
artan bu zorlama hele bu ön seçimlerde kendini iyice
hissettirdi. Özellikle CHP'yi çevreleyen duvarın bir bö-
lümü hatta önemli bir bölümü yıkıldı denilebilir. Ama
AP'de aşılamadı. Bu partide tüm direnmelere rağmen
«türlü ayak oyunları» ile yine sermaye — parti ağaları
ikilisi galip geldi

AYAK OYUNLARI

Politikaya girmeden, bu dala özgü «ayak oyunla-
rını» görmek olanaksız. AP'den aday adayı olan genç
bir bürokrat «aman» deyip yaka silkiyordu ayak oyun-
larından. Kurt politikacıların diğer aday adaylarını, ra-
kiplerini nasıl aldattıklarını, nasıl delege tavladıklarını
anlata bitiremiyordu.

— Anlatsalardı inanmazdım. Bir yanda Ahmet To-
paloğlu, Selâhattin Kılıç, Hikmet Savatlı, Ali Seplici
grubu, bir diğer yanda Mehmet Ünalı grubu kıyasıya
mücadeleye girişmişlerdi. Herbir grup gittiği yerde ra-
kip grubu ekarte etmek için çeşitli yöntemler kullanı-
yordu. Politikada her şeyin «mübah» olduğunu gördüm,
bu kısa dönemde. Gruplar, oy sahibi bir başka aday
adayına, delegeye vaadler yağıdırıyor, kandırıyorlardı.
Ön seçim günü birkaç saat içinde birkaç kez listelerin
değiştirildiğine tanık oldum. Rakip bir aday adayının
herhangi bir sandıkta fazla oy aldığı duyulur duyulmaz

ona karşılık yeni hesaplar yapılıyor, yeni listeler
düzenleniyordu. Henüz sandıklar açılmadığı halde aday
adayları hem kendilerinin, hem de rakiplerinin durum-
larını öğrenebiliyor, ona göre yeni oyunlar tezgâhlı-
yorlardı.»

MSP'YE KARŞI AP'NİN TAKTİĞİ

MSP'nin giderek AP'nin tabanını eritmekte olduğu
bu partiyi uyandırmış anlaşılır. Geç de olsa, bu gerçeği
gören AP'nin kurmayları bu seçimde yeni bir taktik
uygulamaya koymuşlar. Bir yanda, MHP'nin kendile-
rinden oy koparmasını engellemek için «milliyetçi» gö-
rünmeye uğraşırken, bir yandan da «dinciliğe» özenip
MSP'nin oylarını kapmayı hedeflenmişler. Bu taktikle
yola çıkan AP kurmayları gizli bir emir uçurmuşlar
tüm örgütlere, «her ilde, çevrede etkin ve oy sahibi din
adamları adaylığa ikna edilmeli ve ön seçimde de ken-
dilerine listelerin ön sıralarında yer verilmeli» diye.

Bu emre Adana örgütü de uymuş kuşkusuz. Aran-
mış, sorulmuş, incelenmiş ve Hasan Gürsoy bulunmuş.
Adana'nın bir köyünden olan Hasan Gürsoy ilâhiyat
mezunu, genç bir din adamı ve ayrıca nurluların tut-
tuğu, saydığı bir kişi. MSP'nin nurcu tabanından epey
oy koparabilecek güçte imiş. Yani, AP'nin «arayıp bu-
lamadığı» nitelikte..

Ünalı ve Topaloğlu grubu birbirleriyle mücadele
ederken «yukarı»nın emrine uyarak hiç mi hiç karışma-
mışlar «Hasan Hoca'ya». Hedef seçmek bir yana, her
iki grup da üstelik oy verdirmiş taraftarlarına. Anma..
Ön seçim günü «Hoca»nın çok oy topladığı listenin başa
doğru yükseldiği duyulunca hesapları altüst olmuş To-
paloğlu grubunun. İkinci bir emir salınmış taraftarlara
«Hoca'nın adını listelerden silin» diye. Ve bu emirden
sonradır ki, hoca alabildiği ile kalıp üçüncülükten yuka-
rılara çıkamamış.

... VE AP KARIŞIYOR

AP listesindeki sıralamada ne olduysa Savatlı'ya
oldu. Çukobirlik Yönetim Kurulu Başkanı Hikmet Sa-
vatlı ne hesaplarla çıkmıştı yola oysa. Aylar önceden
hazırlanmış, Çukobirlik'in olanaklarını seferber etmiş,
hem kooperatifin resmi organı olan dergide ve hem de
yandaşı bazı gazetelerde geniş bir propaganda kampan-
yası açmış, Süleyman Demirel ile yanyana çekilmiş fo-
toğraflarını yayınlattı dağıtmıştı. Ama olmadı. Tutma-
dı hesapları. Ve ta... 6'ya düşüverdi. Bu sıraya düşme-
si yetmezmiş gibi Genel Merkezin Adana listesinde bir
de kontenjan kullanacağı açıklanınca iyice bulandı or-
talık. Bu haber bir hayli telaşlandırdı Savatlı grubunu.
6. sıraya düşmekle zaten seçilme şansı çok çok zayıfla-

PARTİLER	1961			1965			1969			1973			1975		
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı		
AP	51.3 126.365	7	53.9 133.793	7	7	42.5 106.143	22.1 74.264	6	35.5 117.554	3	35.5 117.554	2	35.5 117.554		
GP (CGP)	—	—	—	—	—	6.6 16.579	3.9 12.595	1	—	—	—	—	—	—	—
CHP	43.9 108.161	5	35.6 88.229	4	4	33.7 84.335	39.8 128.076	5	44.7 147.531	6	44.7 147.531	2	44.7 147.531		
DP	—	—	—	—	—	—	12.6 40.827	—	3.8 12.420	2	3.8 12.420	—	3.8 12.420		
MP	—	—	3.5 8.623	—	—	0.7 1.740	—	—	—	—	—	—	—	—	—
MHP (CKMP)	4.2 10.347	—	2.3 5.696	—	—	8.7 21.641	8.1 26.077	1	9.0 29.682	1	9.0 29.682	—	9.0 29.682		
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	8.2 26.270	—	6.5 21.389	1	6.5 21.389	—	6.5 21.389		
TBP (EP)	—	—	—	—	—	3.6 9.015	1.2 3.863	—	0.5 1.687	—	0.5 1.687	—	0.5 1.687		
TİP	—	—	3.2 7.926	1	1	2.1 5.247	—	—	—	—	—	—	—	—	—
YTP	—	—	1.3 3.289	—	—	0.4 1.062	—	—	—	—	—	—	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	3.0 9.650	—	—	—	—	—	—	—	—
Geçerli oy ve MV sayısı	246.341	12	248.008	12	12	250.323	321.422	13	330.613	13	330.613	4	330.613		
Katılma oranı	84.9		77.1			68.7	70.97		59.24		59.24		59.24		

yan Savatlı'nın üzerine bir de kontenjan konulması halinde çok az olan seçilme şansı da gidecekti. Bunu hesaplayanlar İl Başkanı Ali Sepici'yi Ankara'ya uçurdular. Sepici, Genel Merkeze etki yapacak, kontenjanın Savatlı'nın sırasını değiştirmeyecek bir yere konulmasını sağlayacaktı. Başardı da. Ve Genel Merkez Adana listesine konulacağını açıkladığı kontenjanı tutup son sıraya, 14'lüğe oturtuverdi

AP'nin çevresini saran kalın duvarı Genel Merkez de aşamamıştı.

TEMELLİ PARTİ AĞALARI

Önseçimlerdeki çalışma yöntemleri ve alınan sonuçlar AP içinde geniş yankılar uyandırdı. Tepkiler yoğunlaştı ve istifalar birbirini kovaladı kısa sürede. İlk ses Ticaret Odası Başkanı ve AP Merkez İlçe Başkanı Abdullah Öngen'den geldi. Abdullah Öngen «Sağlık nedenleri ile» çalışamayacağını ileri sürerek ilk istifayı bastı. Abdullah Öngen'in «sağlığını bozan» neden merak ediliyorken, bir istifa daha AP içindeki karşıklığı gün yüzüne çıkardı.

AP eski Yönetim Kurulu üyelerinden Avukat Naci Karaarslan istifasında «sağlık nedenleri ile» değil, AP içindeki parti ağalarının ayak oyunlarına tahammül edemediği için ayrıldığını açık yüreklilikle belirtiyor, şöyle diyordu

«— Hiçbir menfaat ve mevki beklemediğimiz AP'den son önseçim dolayısıyla 30 yıldan beri mevki ve mekânlarımızı değiştiremediğimiz, yıpranmış, kendisine dahi faydası olmayan, temelli Adana AP ağalarının yerlerini ve etkilerini muhafaza uğruna ismi yolsuzluk ve hırsızlığa karışmamış genç, faal, partiyi güçlendirecek ekipleri ve şahısları en basit ayak oyunları ile sindirip etkisiz hale getirdiklerini ibretle seyrettim. Bu durumda AP'nin memlekete bu zihniyetle faydalı olacağına inanmayarak temelli parti ağalarını, kaderleriyle başbaşa bırakıyor ve istifa ediyorum.»

AP'nin kurmayları şimdi parti içindeki bu karışıklığın, dargınlığın, tepkilerin seçimlerde oya yansımaları önlemek için ellerinden geldikince çalışıyorlar. Ama sonuç ne olur bilinmez.

Ön seçim sonrası karışıklıklara rağmen Adana'da büyük bir seçim heyecanı var aylardanberi. Siyasal partilerin çok dışına taşan bu heyecan ayakta tutulabilirse, ilginç sonuçlar beklemek olasıdır 5 haziranda. Halen doruğunda olan heyecanı, seçime katılma oranını yükseltebilmek için ayakta tutabilme zorundadır tüm partiler. Çünkü gerek 1973 milletvekili seçimleri ve gerekse 1975 Senato üçte bir yenileme seçimlerindeki katılma oranları hiç de iç açıcı değil.

Geçen seçimlerin sonuçlarına baktığımızda 1973 oylamasında Adana ilinde kayıtlı toplam 471.331 seçmen, 321'422'sinin, 1975 oylamasında da yine kayıtlı 521 bin 690 seçmenden 330.613'ünün sandık başına gittiğini, diğer bir deyişle 1973 seçimlerinde Adana'da 149.909 seçmenin, 1975 seçimlerinde ise 191.077 seçmenin oy kullanmamış olduğunu görürüz. Seçimlerde kırsal alanlarda oy kullanma oranının daha fazla olduğu, buna karşılık şehir merkezlerinde bu oranın düşüklüğü dikkati çeken bir başka görüntüdür. Bunu da rakamlarla

belirtmek gerekirse 1973 seçimlerinde merkezde 82.247 seçmen, 1975 seçimlerinde de 110.382 seçmen sandık başına gitmemiştir. 241, 419 kayıtlı seçmenin bulunduğu Adana merkezinde 110 bin küsur seçmenin oy kullanması elbette küçümsenemez.

5 Haziran seçimlerinde siyasal partileri en çok düşündüren konu kuşkusuz önceki seçimlerde sandık başına gitmeyen seçmenlerdir. Oy kullanmayan 200 bine yakın seçmenin bu seçimde sandık başına götürülebilmesi halinde sonuçlar bir hayli değişecektir kuşkusuz.

Adana'dan seçime katılma oranının düşüklüğünü şöyle yorumluyor TİP İl başkanı ve adaylarından Avukat Ceyhun Can.

— Seçimlere katılma oranına yansıyan etkenler çok çeşitlidir. Çok partili politik topluma geçtiğimizden bu yana halkın umudu hep sömürülmüştür. Tüm kurtarıcı vaatler halkın yaşamında ciddi ve tutarlı gelişmeler sağlamamıştır. Özünde birbirinden hiç de farkı olmayan çeşitli adlar altındaki burjuva partileri sermayeyi temsil ettikleri halde, halkı temsil ettikleri yalanı ile parlamentoya el koymaktadırlar ve egemen sınıf çıkarlarını koruma yarışına girmektedirler. Gerçekleri bilinçli bir şekilde kavrayıp sınıf örgütü ile sermaye tahakkümüne dur demek için kararlı bir çaba gösterme düzeyine de ulaşmayan emekçi kesim partileri denemekle kurtulacağını sanmış ama sonuç yine hep aynı. Tüm umutsuzluğu yanında bir de oyların boşa gitmesinden başka bir işe yaramayan seçim sistemindeki aksaklık katılma oranını düşürmektedir.»

TİP İl Başkanı ve ikinci sıra adayı Avukat Ceyhun Can, bu seçimde «Halkın demokratikleşme özleminin bir kez daha en geniş ölçüde oy kullanma istemi yaratacağını» belirtiyor ve katılma oranının yüksek olacağını söylüyor.

NE OLABİLİR!

Bu seçimlerde Adana'da ne olabileceğini kestirmek pek güç değil seçime katılma oranı arttırılabildiği, örneğin oy kullanan seçmen sayısı 450 binin üzerine çıkarılabildiği takdirde seçilebilir barajı yükseleceğinden 1973 seçimlerinde 26'sar bin oy'la birer milletvekilliği alan MSP ile MHP'nin bu seçimde birşey yapamayacakları, yine 1973 seçimlerinde aldığı 40 bin oyu 1975'de 12 bine kadar düşen DP'nin de bir kazanç sağlayamayacağı, buna karşılık AP ile CHP'nin 14 milletvekilliğinin tümünü bölüşecekleri söylenebilir. Buna göre de CHP'nin 8 ya da 9, AP'nin de 6 ya da 5 milletvekili çıkarması hiç de uzak bir ihtimal değildir. Ancak, belirttiğimiz gibi seçime katılma oranının arttırılabilemesi koşulu ile.

Yok, eğer seçime katılma oranı önceki seçimler düzeyinde kalırsa alınacak sonuç için hemen herkesin tahmini de şöyle, CHP 7, AP 4, MHP, MSP ve DP 1'er...

KIYASIYA BİR SEÇİM

CHP'nin bir süre önce «sandık başı güvenliği» konusundaki kuşkularını kamuoyunda korku yaratacak biçimde ortaya atmasına ve hatta bazı vatandaşlarda

«endişeler» uyandırmasına rağmen Adana'lılar büyük bir heyecanla 5 haziran'a hazırlanmaktadırlar. Hele, bir süre öncesine kadar Kayseri'den ya da Ankara'dan aday olacağı söylentisi yayılan MHP lideri Alparslan Türkeş'in yeniden Adana'dan aday olması ve partisinin liste başına yerleşmesinin, seçimin daha çok çekişmeli geçeceğine yol açtığı ileri sürülmektedir.

Adana'da 5 Haziran seçimleri için CHP'yi büyük güçlüklerin beklediği de öne sürülüyor. Gerek bu seçim-

lere Adana'da da katılan TİP'in ve gerekse TBP'nin CHP'den önemli ölçüde oy alacaklarının olasılığı ve gerekse bir iki yıl içinde CHP'nin Adana'da komando saldırılarına toplumsal yerel olaylara ilgisiz kalması da CHP'nin karşısında hatırı sayılır bir küskünler ve kırgınlar topluluğu oluşturmuştur. CHP'nin alacağı oyları etkileyeceği söylenen bu faktörleri ortadan kaldırması, lehine çevirmesi için çok uğraşması gerektiği de bir gerçektir.

Mehmet MERCAN

Çukurova ve yöresi : Toplu değerlendirme

Tarımda yetersiz de olsa makineleşme, çarpık ve düzensiz de olsa sanayileşme, kentleşme, gecekondulaşma burjuva bilincinin güçlenmesi, sanayi emekçisinin bilincini arayışı, son on beş yıllık toplum yaşamımızdan çeşitli kesitler alındığında ağırlıklı olarak kendini gösteren bu unsurların hepsi karmaşık biçimde Çukurova ve çevresinde mevcut, öte yandan toprak ağalığı, sosyal adaletsizlik, etnik çalkantılar da eksik değil. Bu anlamda, Çukurova ve çevresinde sancısı ve düzensizliği ile Türk toplumunun gelişme macerasının bölgesel ölçeğe yansımaları olayının kuvvetli bir örneğini buluyoruz.

SAYISAL SOSYO - EKONOMİK GÖSTERGELER

Sayısal göstergeler yönünden, incelenen bölgenin süratle büyüyen yöreleri kapsadığı görülmektedir. Nüfus artışı hızlı ve Türkiye ortalamasının üzerindedir. (Türkiye ortalaması: Yüzde 2.4, bölge ortalaması yüzde 4.2) kent nüfuslarındaki artış hızı daha büyük olup (yüzde 4.9) bölge nüfusunun artışında iç güçlerin olduğunu göstermektedir. Yerindeki gözlemler özellikle bölgenin iki büyük kenti için kentleşmenin boyutunu ortaya çıkarmaktadır. Türkiye'mizin en hızlı kentleşen yerleşme merkezleri olan Gaziantep'teki gün gün büyüyen dış mahalleler, Adana ve Mersin çevresinde Çukurova'nın sonsuz düzlüklerine uzanan çamurlu sokaklar ür-küntü verecek olgulardır.

Bu nüfus hareketi güçlü bir ekonomik yoğunlaşmanın sonucudur. Bölgedeki illerden Adana, DPT'nin gelişmişlik endekslerine göre baştan ikinci gruba giren iller içindedir ve Türkiye ortalamasının çok üzerindedir. İçel, Gaziantep, Hatay üçüncü grupta olup, yine Türkiye ortalamasının üzerinde kalmaktadır. Sadece Kahramanmaraş Türkiye ortalaması dolaylarındadır.

Sanayileşme göstergeleri yönünden Kahramanmaraş dışında bulunan bütün iller ülkedeki ilk on sıra içindedir. Ayrıca Tarsus, Iskenderun, Ceyhan gibi git-

tikçe büyüyen ilçeler de önemli sanayi ve ticaret merkezleri olma yolundadır.

İstanbul ve doğu Marmara sanayi yoğunluğuna karşı Anadolu taşrasının sanayileşme temsilciliğini bu bölge yapmaktadır. Mersin, Adana, Antep, Antakya dörtgeni Anadolu'nun en canlı sanayi alanıdır.

Pamuk gibi stratejik bir ihraç ürününe ve yaşı meyve sebze ile narenciye gibi değerli iç pazar mallarına sırtını dayamış olan bölge canlı bir tarımsal etkenliğin de merkezidir.

Bölgenin en geri kalmış yöresi niteliği taşıyan Kahramanmaraş ise en azından mahalli ticarî etkenliğe ve Afşin - Elbistan'daki büyük devlet yatırımları dolayısıyla yakın gelecekteki silkinmelerin umuduna sahiptir.

SİYASAL DAVRANIŞ VE NİTELİKLERİ

Feodal kalıntıların ve büyük toprak mülkiyetinin güçlü tam silinmemişken başlayan sanayileşme hareketi, bölgeyi siyasal çalkantılar ve özelemler yönünden çok renkli bir konuma sokmuştur. Etnik gruplaşma ve mezhep gruplaşması da Güneydoğu Anadolu'daki kadar belirgin olmasa bile, ağırlığını hissettirmekte ve siyasal tepkilerin kaynağı olabilmektedir.

Ülkedeki bütün siyasal partilerin bölgede taraftarı vardır. Yakın geçmişte, 1960'ların sol partileri de taraftar bulabilmişti.

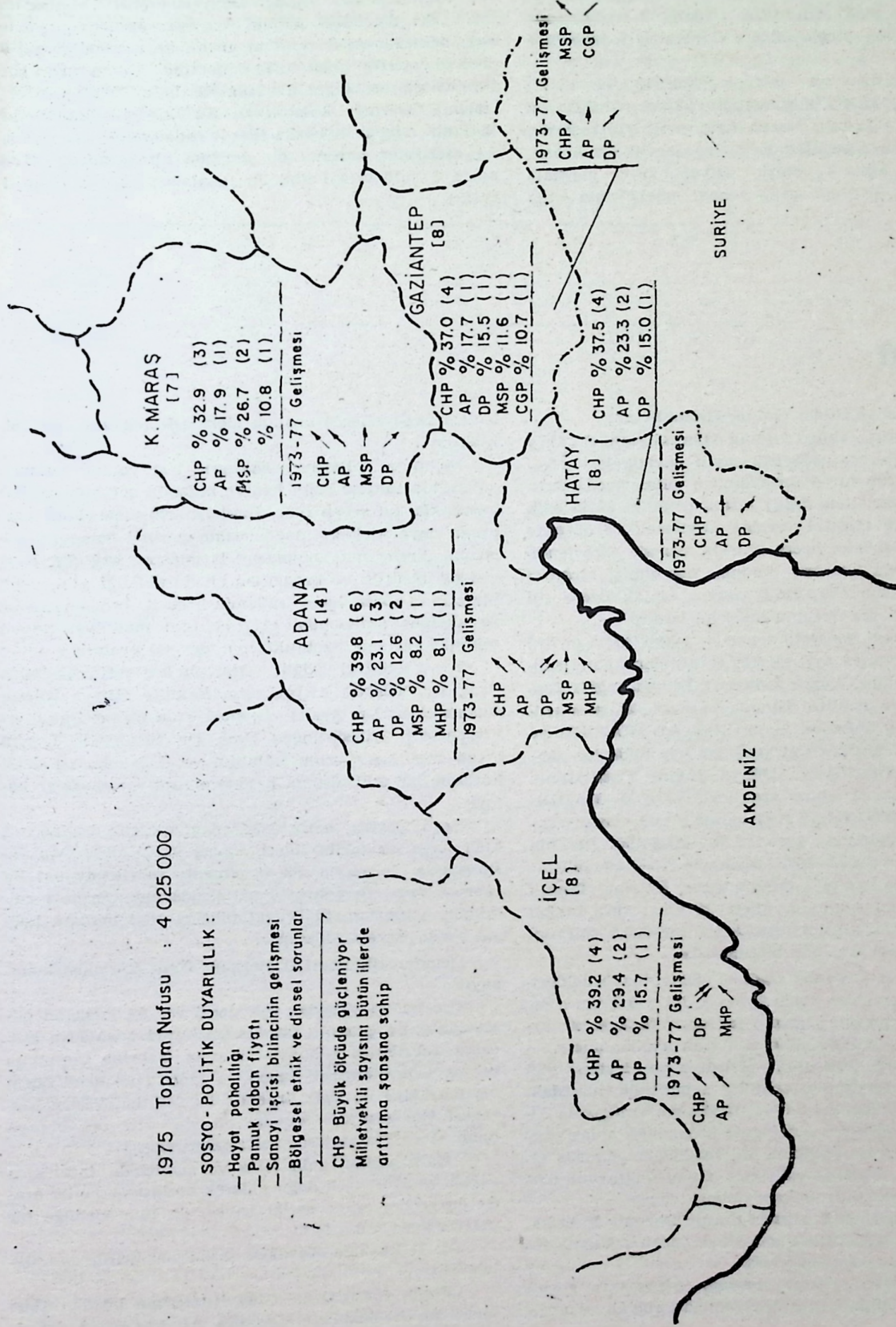
1950'lerde bir toprak ve küçük ticaret burjuvazisi tepkisiyle DP'nin kalelerini oluşturmuş bu bölge, 1960'larda AP hareketine de gönülden katılmıştı. 1973'de ise CHP Anadolu'daki en kesin zaferlerini bu bölgede kazanmıştı. (Toplam 41 milletvekilliğinden 21'i) Bölgenin bütün illerinde CHP oyları, Türkiye ortalamasının çok üzerine çıkmış, arada da ise yüzde 39'8'i bulmuştu. Kahramanmaraş dışında her yerde güçlü görünüm gösteren Demokratik Parti bölgede AP'den hemen sonra

1975 Toplam Nufusu : 4 025 000

SOSYO - POLİTİK DUYARLILIK :

- Hayat pahalılığı
- Pamuk taban fiyatı
- Sanayi içisi bilincinin gelişmesi
- Bölgesel etnik ve dinsel sorunlar

CHP Büyük ölçüde güçleniyor
Millîyetkili sayısını bütün illerde
arttırma şansına sahip

ÇUKUROVA VE DOLAYLARI
(İçel, Adana, K. Maraş, Gaziantep, Hatay)
BEKLENEN POLİTİK DEĞİŞİKLİKLER

küçük farkla üçüncü parti durumundaydı.

CHP'nin ilerlemesinde büyük kentlerin (il ve ilçe merkezlerinin) ve özellikle bu yerlerdeki işçi mahallelerinin ağırlıklı payı olmuştur. (Adana il merkezinde CHP'nin oy oranı yüzde 50,2, Gaziantep merkezinde yüzde 49,0).

Yörede politizasyon düzeyi yüksektir. Kadırlı'de MHP, Payas'ta MSP'nin yarattığı yapay politizasyon pompalaması ve Hatay, Adana Arap asıllı yurttaşlarla, Antep ve Maraş'ta çeşitli mezhep ve değişik etnik asıllı yurttaşların yüksek politik duyarlılığı ve hepsinin üzerinde sayısı gittikçe artan sanayi emekçisinin canlı

siyasal izleyiciliği, politikayı bölgenin gündeminde tutmaktadır.

Silinmeğe doğru giden DP yerine MSP ve MHP'nin çok hafif güçlendiği, AP'nin Adana'da hafifçe güçlenirken, diğer illerde durumunu ancak koruyabildiği görülmektedir. CHP, 1969—1973 dönemindeki oy artışı sürdürebilecek ve bölgenin bütün illerinde Türkiye ortalamasının üzerinde kalabilecek dirilikte gözükmemektedir. CHP'nin bölgedeki bütün illerde milletvekili sayısını birer arttırması normal bir gelişme niteliğindedir. Adana'da 8, milletvekilliğini bile azalması sürpriz olmayacaktır.

Çorum

«Çorum Asliye İkinci Hukuk Hakimliğine:

Çorum Asliye İkinci Hukuk Hakimliğinin 2.7.1975 ve 16.9.1975 gün ve 1973/922 sayılı davetiyeleri gereğince Çorum Çimento Fabrikasından çıkan baca artıklarının (hava kirleticilerinin) insan, çevre ve bitki sağlığı bakımından etkisini yerinde incelemek ve durumu bir raporla bildirmek üzere bilirkişi olarak görevlendirilen ve raporda imzaları bulunan heyetimiz, birincisi 2.7.1975 ve ikincisi 29.9.1975 günleri olmak üzere iki kere yerine giderek durumu incelemiştir.

...Fabrikanın faaliyeti sonucu çıkan artıklar iki ayrı zamanda ve iki ayrı eksper tarafından analiz edilmiş bulunmaktadır. Analiz sonuçları, Dünya Sağlık Teşkilatı'nın «Hava Kalitesi Standartlar» ile karşılaştırıldığında bulunan değerler, gerek SOSYAL HUZURU ve gerekse HALK SAĞLIĞINI korumak için bildirilen azami değerlerin üzerindedir. Dünya Sağlık Teşkilatı'nın 24 saatlik müsaade edilen azami PARTİKOL MADDE KONSANTRASYONU 75 mikrogram / m³ olarak saptandığı halde dosyada mevcut Dr. Abdullah İleri'nin analizlerinde 6 Şubat 1975 tarihinde 75—100 m³/m³ (ortalama 91.66 mg/m³) bulunmuştur. İstanbul Teknik Üniversitesi'nden Ahmet Ayalp'ın 22 mart 1973 tarihli raporunda ise 18 saatlik örneklerde 248-735,9 mikrogram m³ değerleri arasında saptanmıştır.

Ayrıca aynı raporda analize edilen toz örneklerinin terkip bakımından Ca 0 2, sio 2, Al 2 0 3 ten oluştuğunu ve tamamı ile çimento fabrikası faaliyetinin artık ürünleri bulunduğu bilimsel olarak açıklanmıştır.

Aynı raporda Fidanlık, Belediye ve Hastane gibi değişik yerlerde yapılan tahliller sonucunda, havadaki SO 2 miktarlarının da 0.067—0.089 ppm (milyonda kısım) arasında değişen değerlerde bulunduğu anlaşılmıştır. Halbuki insan sağlığında bu maddenin olumsuz etkisi açısından müsaade edilebilen azami miktarının 0.05 ppm'i geçmemesi önemle kaydedilmektedir.

Bu bilgilerin ışığı altında Çorum Çimento Fabrikasının faaliyet artıklarının çevrede de insan sağlığına zararlı olabileceği anlaşılmaktadır.

Genel etkiler: Huzur bozma, uykusuzluk, görme bozuklukları, zihin konsantrasyonunda güçlük ve genel

bedeni faaliyetlerde azalma biçiminde tezahür eden etkilerdir.

Solunum yollarına Etkileri: Üst ve alt solunum yollarında tahrişe bağlı had ve müzmin solunum yolları hastalıklarına sebep olur. Bunların oluşmasındaki tezahürat hava kirliliği maddelerinin normal solunum yollarının direnç mekanizmasını bozmasına bağlıdır. Kısa vadede öksürük ve bronşitler oluşturabildiği gibi, uzun bir zaman süresi içinde müzmin bronşit, bronş astması ve akciğer amfizemisi gibi belirgin maluliyet yapan solunum sistemi hastalıklarına da yol açabilir.»

Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları Kürsüsünden Prof. Dr. Türkân Akyol, aynı Fakülte Hijyen Kürsüsünden Prof. Dr. Sevim Çapanoğlu ve Ziraat Fakültesi Fitopatoloji Kürsüsünden Prof. Dr. Selâhattin İren'in ortak raporları Çorum halkının ve doğasının ne denli korkunç bir etki altında kaldığını saptıyor sayfalar halinde.

Yeşil Çorum, artık bozlaşmış, giderek bozlaşıyor, kirli hava bu tarihi kenti, yavaş yavaş öldürüyor insanlarıyla, doğasıyla. Ne o, çimento fabrikasıymış! Bu fabrika değil Demokrat Parti iktidarının Çorum'a zulumüdür. Timur'un fili örneği fabrika tüm bunlara karşın bir de «tevsi» edilmiştir!

Demokratik Parti İl Başkanı Ümit Kavukçu konuşuyor:

«Çorum'un o kadar çok derdi var ki.. Bugün elimizden gelse çimento fabrikasını buradan kaldırıp atacağız, fabrikasız kalmaya razıyız. Fabrika Çorum'un başına belâ olmuştur. İnsan ve tabiata ne denli önem verilmediğine en tipik örnektir bu fabrika. Verem hastanesi Çimento fabrikasının altında, fabrika buraya ölüm saçıyor, ama kime nasıl anlatırız?»

Halk şaşkın, halk telâş ve acı içinde, insanların sağlığı gidiyor yeşil doğa giderek bozlaşıyor ve bu arada ön seçim, erken seçim havası da tüm kirliliğe kir saçıyor burada da.

DP İl Başkanı Kavukçu seçim sonuçlarını ise şöyle görüyor:

«Seçim sonuçlarına aday listelerinin büyük etkisi olacaktır, sıralamanın. Kanımca AP 1, CHP 2, DP 1,

MSP 1. Biz iyi çalışırsak iki de çıkarabiliriz. Senato CHP ile AP arasında bölüşülebilir. Bizim, yani Çorum'un senatörlerinden halk yarar görmemiştir.»

AP İl Başkanı aday; yerine Muzaffer Eryaşar getirildi, «Çorum'un en büyük derdi çimento fabrikasıdır» diye söze başladı bir Çorum'lu olarak. «Çimento fabrikasının tozundan kurtulmak, şeker fabrikasına kavuşmak istiyoruz. Seçimlerde AP 3, CHP 2 ve MSP 1 çıkaracaktır. Sıralamaların tesiri büyük, bunu kim iyi yaparsa en fazla sandalyeyi alacaktır, gerek CHP ge-

kadın resmi AP'liler tarafından tenkit ediliyor», «30 yıllık partisi CHP'yi bırakıp MSP'ye geçti, batılı bırakıp Hakka teslim oldu», «Her müslüman şeriatçı olmak zorundadır», «Erzurum Üniversitesi Risale-i Nur talebesi (H.A.) gazetemize açıklamada bulundu, Bediüzzaman Said-i Nursi Hz.'lerini Masonluğa kapı yapmaya kimsenin hakkı yoktur.»

CHP Çorum İl Başkanı Halil Taşkaldıran da seçim sonuçlarını şöyle görüyor:

«6 milletvekilliğinden dördünü biz kazanacağız, bu,

ÇORUM - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	52.6 83.903	4	50.7 73.486	4	46.6 61.550	5	19.0 29.282	1
CGP (GP)	—	—	—	—	6.1 8.482	—	4.1 6.243	—
CHP	29.6 50.563	2	24.2 35.066	2	17.7 24.540	1	30.7 47.276	3
DP	—	—	—	—	—	—	17.9 25.575	1
MP	—	—	12.7 18.456	1	4.9 6.821	—	1.0 1.517	—
MHP (CKMP)	16.1 27.502	1	4.2 6.055	—	3.9 5.368	—	2.8 4.374	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	21.7 33.450	2
TBP (EP)	—	—	—	—	16.9 23.392	1	2.7 4.224	—
TİP	—	—	—	—	2.4 3.367	—	—	—
YTP	—	—	6.8 9.894	—	0.8 1.061	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	—	—
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	170.821	7	144.920	7	138.550	7	153.941	7
Katılma oranı	84.4		68.8		62.28		66.98	

rekse AP. Bizim aramızda burada sürtüşme yoktur, birbirimizi destekleriz, Çorum için.»

Çorum'un leblebisi ünlüdür. Çorum Leblebiciler Derneği Başkanı Seyfettin Damar, «En fazla üyeyi CHP çıkaracaktır» diyor ve ekliyor, «CHP ve AP çoğunluğu alacak, MSP'nin de MHP ile yer değiştirmesi mümkün.»

MSP'nin Çorum'daki yayın organı Yeşil Çorum, MSP'nin «temennisini» şöyle açıklıyor:

«MSP 3, TBP 2, CHP 1; Senato MSP 2»

Gazeteden de bazı başlıklar:

«AP senatörü Sefa Yalçuk'un evindeki gırtlıçplak

yüzde yüz böyle olacak! Senato seçimlerinde ise birisi mutlaka CHP'nindir, ikincisi de yüzde seksen yine CHP'nin. Geri kalan iki milletvekilliği AP ile MSP arasındadır. DP'nin CGP'nin kökeni kalmamıştır. Ama beklenmedik bir şey olursa bizim 3 milletvekilliğimiz kesindir ve bu değişmez kuraldır, kanundur. Biz, 4 mücadeleli içindeyiz.»

TİP İl Başkanı Ümit Buğdaycı, Çorum'da da son baskılardan sonra solun geliştiğine dikkatli geçti, «1973 seçimlerine partimiz katılmamıştı, oylarımız, tüm sosyalistler gibi CHP'de toplandı, CHP'nin 1969'da 1, 1973 de 3 milletvekili vardı, AP 5'den 1'e düştü, bunda sağ

oyların dağılmasının etkisi oldu. Biz, kısa zamanda bütün ilçelerde örgütlendik. Afişleme çalışmalarımızda güvenlik kuvvetlerinden zorluk görüyoruz, keza burjuva partilerin engellemeleri. Bunlar, sosyalizmin kitlelere gidişini önlemeye yönelik, ama tüm çabalar boşuna, biz bu engelleri aşıyoruz. Bence Çorum'un en büyük sorunu, Sünni - Alevi çekişmesi. Bunu sağ partiler körükliyor, özellikle MHP, MSP ve AP, bunu başarıyorlar. Olayları biliyorsunuz, biz TİP olarak bu ayrıma tamamen karşıyız. Seçim sonuçları şöyle olabilir CHP 3, AP 2, MSP 1, DP oylarının bir kısmı AP, MSP ve CHP

ÇORUM - SENATO

PARTİLER	1961		1968	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	52.0 89.042	2	42.2 54.394	2
CHP	30.0 51.590	-	20.6 26.458	-
CKMP (MHP)	18.0 30.851	-	2.7 3.419	-
GP (CGP)	-	-	9.3 11.974	-
MP	-	-	7.1 9.085	-
TİP	-	-	3.5 4.532	-
YTP	-	-	-	-
BAGIMSIZLAR	-	-	14.4 18.561	-
Geçerli oy ve senatör sayısı	168.249		128.423	2
Katılma oranı	84.5		61.5	

ye kaydı. Biz sosyalizmi en geniş kitlelere duyuracağız, bunun için çalışıyoruz.»

TBP ilgililerini bulamadım, çalışıyorlarmış tüm çabalarıyla.

Son birbuçuk yıl içinde Çorum'dan dört kez geçtim. Kirli havasına karşın en büyük talhi, Belediye Başkanlığında bir tıp adamının bulunması. Çorum, Belediye Başkanı Dr. Turhan Kılıçcıoğlu'nun çabalarıyla Orta Anadolu'nun en temiz, bakımlı, kenti. Sosyal tesisler mantar gibi fışkırıyor yerden. Hele çizimini ünlü mimar Behruz Çinici'nin eski Çorum evlerinden esinlenerek yaptığı, «1000 evler» Çorum'lular arasında büyük bir il-

gi görmüş. Yeni otobüs terminali, Leblebiciler için satış bloku, Çorum'u daha sevimli hale getirecek, açılan bulvarlar temiz sokaklar, caddeler, leblebi kokusu Çorum'u Çorum ediyor, çimento fabrikası insanları ve doğayı kahrederken.

1 Mayıs'tan sonraki durum:

Çorum'da da «denge» sağlandı, CHP'li ön seçim delegeleri milletvekilleri için oylarıyla birlikte «akıl»larını kullandılar.

Çorum'daki politik gelişmeleri sağlıklı olarak inceleyenler 1 Mayıs sonucunu şöyle yorumladılar:

«Ön seçimde CHP milletvekilleri için yapılan dizilişte Avukat Sükrü Bütüm'ün 1. sıraya gelmesi kent kesiminde biraz şaşkınlık yarattı. Bunu da AP'liler istismar etmeye başladılar, örneğin (Aleviler CHP'ni ele geçirdi) gibi. Bu söylentilerle CHP'ni yıpratmaya çalışıyorlar. Ama bu olumsuz havanın zail olacağına inanıyoruz, bu arada Senato için 2. sıraya gelen Cemal Şahin de tercih için teşebbüse geçti, bu arkadaş da Alevidir.

AP kanadına gelince, Safa Yalçuk'un ilk sırayı alması doğaldır, ancak onların eski milletvekili Abdurrahman Güler'in ikinci sıraya getirilmemesi AP'yi karıştırdı. Senato aday adayı Şevket Özçetin ikiye düştü. Safa Yalçuk malûm ilk sırada. Şunu apaçık belirtmekte yarar var, AP'li bir takım seçmenler Yalçuk'u istemiyor, istemiyor ve istemediğini de vurgulamaya gücü yetmiyor, bir tuhaf sonuç, Çorum'lu olmayan bir kişinin Çorum'a gelip her defasında ilk sırayı kapmasını hazmedemiyor, ama oyu da veriyor! Yani, bu meseleyi çözemiyorlar, nasıl olur diyorlar ilk sıraya geçmesi!

Senato için CHP aday adaylarından eski milletvekili Cahit Angın maalesef seçimi yitirdi, son günlerde ilerici Alevi kesimi ile sıkı bir çalışma yaptı ama, bunlar sanıyoruz ki Angın'ı kendilerine göre biraz tutucu buldular ve harcadılar ki Angın'a gerçekten yazık olmuştur.»

Bir merakım da, Çorum'lu DP'liler eski milletvekilleri sevimli İhsan Tombuş'u Ankara'ya yeniden gönderebilecekler mi?

Çorum bana da yaramadı. PTT'den çıkıp CHP İl merkezine —sahi o ne korkunç yapı öyle, hele merdiven başındaki Türk bayrağı için adama elli vurup bir saymak gerekir, ayıplanacak eskilikte, solmuş, yırtık bir bayraktı bu— giderken elli bir yaşında nihayet sahip olabildiğim daha ilk taksidini ödemediğim fotoğraf makinamın güneşliğini, kapağını, objektif koruyucusunu yitirdim, beyaz gömleklili bir çocuk bulmuş, Belediye duyuru aracından seslettik ama getiren olmadı! Nideyim, ben de Ankara dönüşü 315 liraya kıyıp yenisini aldım ve eskisini «hükümsüz» kıldım, yani kaybeden sadece aday adayları değil ben de oldum.

Kalan sağlar bizimdir.

Fikret OTYAM

Amasya

Yeşilürmağa dayalı, bakımı doyumsuz evlerinin giderek eksildiği, bir ressam için, bir fotoğrafçı için tadına doyumsuz Amasya'ya yağmurla girdim. Yol boyu yeşil, yol boyu yine tadına doyumsuz bir doğa güzelliği ve doğa ananın cömertliği yüzeysel görünüm. Ama pancar tarlalarında, tütünde sömürülen insanlar, yerin

muş bir halde. Taban olarak halka olarak bırakın örgüt olarak çökmüş durumda. Onun için diyorum ki 3—1 olur seçim sonucu, MHP aday adayının Gürcü olması AP'deki bir takım oyları MHP'ye transfer edebilir. 8-10 bin arasında MHP oy alabilir. MSP'nin oylarında artma olacaktır. Dolayısıyla 2—1—1 ya da 3—1 olur. Bir baş-

AMASYA — MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	53.9 55.448	2	42.4 38.687	2	43.7 38.628	2	25.8 23.892	1
CGP (GP)	—	—	—	—	5.3 4.702	—	12.9 11.966	—
CHP	38.8 39.940	2	20.6 18.743	1	20.1 17.808	1	28.1 26.079	2
DP	—	—	—	—	—	—	5.7 5.246	—
MP	—	—	21.6 19.715	1	1.1 1.006	—	—	—
CKMP (MHP)	7.3 7.469	—	1.7 1.591	—	2.5 2.201	—	4.6 4.225	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	17.8 16.528	1
TBP (BP)	—	—	—	—	23.6 20.849	1	5.1 4.750	—
TİP	—	—	5.7 5.329	—	3.7 3.308	—	—	—
YTP	—	—	—	—	—	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	—	—
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	103.111	4	91.111	4	88.502	4	92.681	4
Katılma oranı	—	87.5	—	75.3	—	67.46	—	69.36

altında maden ocaklarında nafaka uğruna yaşam savaşı veren insanlar, ürünlü tam değerlendiremeyen kırsal üreticiler hakkını tam alamayan, bunca çileye karşın!

CHP İl Başkanı Gündüz Türem de diğer partilerin başkanları gibi, eski deyimle «hummalı bir faaliyet» içinde. «Adalet Partisinde gözle görülebilen büyük bir çöküntü var» diye söze başladı. Ve ekledi, özetle:

«Örneğin Göynücek İlçesinde örgütün yarısı kop-

ka anlatımla 2 CHP, 1 AP, 1 MSP olabilir yahut 3 CHP, 1 MSP olur. Bildiğiniz gibi biz, bir milletvekilini ara seçimlerinde çıkardık, çoğunluk usulüne dayalı bir yöntemle. 1973 seçimlerinde 26.079'du oyumuz.

1975'de 48.000'e çıktı, büyük bir oy artışıdır bu. AP'nin 23.800 oyu da 42.200'e yükseldi, bu da büyük artıştır. Ama, AP'deki artış, milletvekilli çıkarma olanağı olmayan MSP, MHP ve DP'den toplanma sonucudur.

Bizdeki gerçek bir artıştır. Türkiye'de şöyle bir oluşum vardır; CHP kentlerde daha çok oy alır, Amasya'da bu kırsal alanda olur. Ben bu seçimlerde CHP'nin oylarının 54.000'i geçeceğini kanısındayım. Bu rakamı geçmemiz halinde sonuç sürpriz olmaz, bu gerçekçi bir yaklaşımdır. MHP ve MSP'ye olduğu kadar, AP oylarından bir bölümü CHP'ye kaymıştır.»

Gündüz Türem, Amasya'nın en büyük sorunu olarak sulama tesislerinin olmayışını gösterdi. «Bu büyük bir sorun, adı üzerinde Suluovamız var fakat suyu yok. Merzifon ovası Yedikır bölgesi var tamamen susuzdur. Amasya'nın olduğu gibi komuoyunun bilmediği çok önemli bir olay var, açıklamak isterim, Almus barajından su döktükten sonra Almus vadisinden Kelkit vadisine bir kanal açılıyor, bu tünelden Kelkit vadisine su 240 metrelik bir irtifadan akacak, zannedirim 2 milyar liraya Keban'ın iki misli elektrik üretecek olanak sağlanacak, DPT, Enerji Bakanlığı bu işe dört elle sarıldılar ve proje yarışı geçmiş durumda, bunu duyurmaya istemiyorlar, çünkü Amasya'nın Yeşilırmağını besleyen asıl kol, Almus üzerinden gelen koldur Çekerek, yazın tamamen kurur. Yani ilerde Yeşilırmak tamamen kuruyacak, bu, Amasya'yı iki üç yıl sonra büyük sorunlarla karşı karşıya bırakacaktır.»

TİP İl Başkanı Mustafa Atalay, çalışmalarını, TİP'in sloganı olarak özetledi, «Sosyalizm bayrağını Meclise dikelim, bağımsızlık demokrasi ve sosyalizm için görev budur.» TİP, sıkı bir çalışma içinde, «İdari yönden baskı görüyoruz, özellikle validen. Kendisi açık bir şekilde MSP yanlısıdır. Sadece bize değil, demokratik kitle örgütlerine de sürdürüyor bu baskıyı. Dört aya yakındır TUM-DER, TUS-DER, TÖB-DER bir ortak bildiri nedeniyle kapalı. TÖB-DER şube olarak Danıştay'a başvurup bozdurdu, Ağırceza ikli dernek için açılma kararı verdi açıldı, Vali ertesi gün bir yazıyla Dernekleri yine kapattı! İl binamızın mal sahibine baskı yaptı, eşyalarımızı polislin yardımıyla sabaha karşı cadde ortasına bıraktırdı. Benden önceki başkana şöyle demişti, «Ben Amasya'da vali olduğum süre TİP tabelasını takamayacak. Çalışmalarımızı evlerimizden sürdürüyoruz, tabii yığınlık tanımıyoruz.»

TBP'nin CHP ile işbirliği yapma önerilerinin olumsuz sonuçlanmaması ve veto edilen adaylardan çoğunluğun Alevi inanlı yurttaşlar olması bu kesimde CHP'ye karşı büyük bir kırgınlık yarattığını kimse saklamıyor, CHP'liler bile. Ne var ki Ecevit sevgisinin ağır basacağı bir «teselli ve umut» olarak görülüyor. Özellikle CHP Genel Sekreter Yardımcısı Ali Topuz'un, bu anlaşmanın olmaması üzerine verdiği demeç, açıkça belirtmek gerekir ki kırgınlığa tuz biber ekmiş. Bunu, «Son yılların en büyük politik gafı» olarak niteliyorlar, ortak bir görüş olarak.

TBP İl Başkan Yardımcısı Mehmet Kılıç, Merkez İlçe Başkanı Çınar ve TBP kurucularından Hüseyin Bal'la dörtlül bir söyleşi yaptık. Kılıç; AF1, CHP, TBP 1 ve MSP 1 olarak görüşüyor Amasya'daki seçim sonucunu.

Oysa Çınar, «Bizim iddiamız yok, katiyen yok, bu belli birşey. Bizim kesimin oyları yine CHP'ye kayacaktır, şer kalesinin yıkılması için. Sadece oylarını verecekler kayıtları bizde ama, CHP'nin burada 2 milletvekili garantidir, gerçi burada MSP ve MHP var ama,

sonuç 2+2 olur ve CHP ile AP'dir bu. Gelecek seçimde bir milletvekili muhakkak TBP'den olacaktır» dedi.

Hüseyin Bal da parlamentoya gönderilen parlamentelerden yakındı, Amasya'ya bunların bir yararı olmadığını adlar vererek sıraladı. «Meselâ senatör Macit Zeren sadece kendini seçti, en ufak bir yararı olmadı memlekete» dedi.

Söz, çaylarla dolandı Merkez İlçe Başkanı Çınar yeniden konuştu:

«Bakmayın milletvekili çıkaramayız dediğime, çıkarırız, çıkarırız ama bir Ulusoy sorunu var, işsizlik sorunu gibi, fabrikasızlık sorunu gibi, bu en büyük engeldir parlamentoya TBP olarak üye göndermemize! Diyelim ki bir aday gösterdik, Ulusoy dikilir karşımıza hayır bu olmaz ben varım, benim dediğim olacak, böyle der. ve onun dediği olur, maalesef. Şu CHP iktidara gelsin bu dönem, demokratik sol olarak gösteriyorlar kendilerini, ama değiller aslında yaralarımızı açmıyoruz, ama 1981'de bizlere de pek güvenmesinler artık.»

MHP aday adayının, TİP'i kuran kişi olduğunu söylediler, her halde doğrudur.

DP İl başkanı Osman Yazıcılar'ı, AP sorumlusu Turhan Kaynar'ı bulamadım. Haber bıraktım, selâm bıraktım, yerini bulmuştur sanırım.

CHP'lilerin büyük bir çabası da —özel olarak— Erol Çevikçe'yi yine Meclise, bu sefer, Adana değil de Amasya milletvekili olarak göndermek. Bu özel çabanın neden olduğunu Amasyalı delegeler de, seçmenler de biliyor ve bildikleri için inançla çalışıyorlar. Her halde Genel Merkez de «kıvanç» duyar Çevikçe'nin yeniden parlamentoya girmesinden...

Çorum'da olduğu gibi Amasya'da da DP Genel Başkanı Ferruh Bozbeyli'nin son TV konuşması çok olumlu bir etki yaratmış ve DP'den yana bir hayli taraftar da toplamış. Buna karşın, CHP Genel Başkanı Ecevit'in de son TV konuşması ters bir hava yaratmış, CHP'liler gerek Çorum'da gerekse Amasya'da Ecevit'in arı diline takılıyorlar üstü kapalı! Çok arı dili halk anlamıyor ve konunun derinliğine inemiyorlarmış bu yüzden, yakınmaların bir yönü de bu! Bir CHP'li «Rad. yoda da inşallah böyle konuşmaz sayın Genel Başkanımız» dedi.

1 Mayıs'tan sonra da durum pek değişmedi Amasya'da. CHP, üç milletvekili çıkarmak için çalışacak. Erol Çevikçe CHP'den liste başı olurken, eski milletvekili Orhan Kayhan seçilemedi, Hasan Bütüner ise listenin sonuna gelebildi ve yeniden seçilme şansını yitirdi. AP'nin liste başını ise avukat Ethem Naci Altunay tuttu. AP'nin ikincisi bir din görevlisi Muhammed kelleci.

Ulusoy'lardan Kâzım Ulusoy bağımsız olarak adaylığını koydu CHP'nin 3 sandalye çıkarma şansını biraz zorlayacak bir durum. Kâzım Ulusoy'un bağımsız olarak adaylığını koymasına AP'liler büyük çaba harcadılar, amaç CHP'nin aşiret kesimindeki oylarını parçalamak. CHP 3 çıkarırsa, diğer sandalyenin AP'nin olmasına kesin olarak bakıyor Amasyalılar. Gözlemciler, CHP oylarının bölünmesi halinde ise CHP 2, AP 1, MSP 1 olarak da yorum yapıyorlar.

5 Hazirana şurda ne kaldı?

Amasya'nın bardağı, biri olmazsa biri!

Fikret OTYAM

Sivas

Sivas'ı da, Sivas'lıları da severim.

Sivas'ın Çamşıkı yöresini bir başka severim, Çamşıkı yöresi ozan üretir, sap saman yerine. Sivas'ın en güzel ezgileri, sözleri bu yöreden çıkar. Çamşıkı «ağzı»nı dinlemeye doyum olmaz. Hasret kalmışım Çamşıkı deyişlerine, yerinde, Ocağında.

Tokat'ta sabahın köründe arabanın motorunu çalıştırdığımda bereketli yağmur sürüyordu, Yıldızeli'ne

gececeğini de anladım... Ah, ah ki ah, bir de öleceğim günü, yılı bilsem.

Dağa vuranda, motorun sesi türkü gibi geliyordu, motorun termostadını da sökmüştüm, serin serin gideyim diye. En hasından bir band koydum teype, adam sazin dönüşü dönüşü vuruyordu, derken bir serpelemeye başladı, giderek arttı, arttı, doruğa varanda araba hart diye kara gömüldü! Yolun başında şarampolun orasına

SİVAS MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV. sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV. sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV. sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV. sayısı
AP	18 11.055		39.1 82.069	1	29.3 53.325	4	16.9 32.437	2
CGP (GP)	—	—	—	—	3.0 5.519	—	1.9 3.652	—
CHP	39.2 90.290	5	33.2 69.172	4	30.8 56.091	4	32.9 63.259	3
DP	—	—	—	—	—	—	6.7 12.845	—
MP	—	—	7.1 11.683	1	4.1 7.400	—	—	—
MHP (CKMP)	9.7 22.546	1	3.7 7.779	1	6.3 11.100	—	4.5 8.629	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	25.7 49.532	3
TBP (BP)	—	—	—	—	16.7 30.395	2	10.8 20.870	1
TİP	—	—	2.6 5.184	—	2.9 5.248	—	—	—
YTP	14.0 101.245	5	5.0 10.318	1	1.9 3.547	—	—	—
BAGIMSIZLAR	2.3 5.293	—	8.9 18.542	—	5.0 9.116	—	0.6 1.153	—
Geçerli oy ve Milletvekili sayısı	230.149	11	208.038	11	182.042	10	192.377	9
Katılma oranı		81.9		74.5		64.15		65.59

uğrayacaktım, dostlara, canlara... Oradan, eğer yol el verirse Çamşıkı yöresinde tanışları arayacaktım, ses alma bandlarının en hasını ayırmıştım derleyeceğim türküler için. Çamlıbel'in göğüne bakanda, kara kara bulutların öbek öbek birleştiğini görende, yolculuğun çetin

burasına kaykılmış TIR'lar, minübüsler! Kar giderek artıyor, millet zincir takıyor, zincirle nefrettime «mucip» arabanın lastikleri için olsa dahi, yaradana sığınıp, bir ileri bir geri, kayarak, ırgalanarak yarım saatte ters yüzü geri dönende, içimden «bu bir mucizedir» dedim

ve kaptırdım aşağılara. Öğlene açılır dediler, ikinci kez huruç hareketi başarısızlıkla suçlananda «hak oyunu üçtür»e güvenmeyip, Ankara'yı arayıp Çamlıbel'i geçemediğimi, ne yapmam gerektiğini bildirdim, dön emrini alanda, Tokat, Amasya, Çorum deyip Ankara'ya ulaştım.

Karadan geçemeyince, havanın suyu mu çıkmış? Uçak bulutları aşp Sivas iline inende ön seçime bir gün kalmıştı. Selçuk Otel, CHP'li aday adaylarının kargahı, hepiciğini elimle komuş gibi buldum. Sivas CHP Milletvekili Nazif Arslan, CHP'li bazı aday adaylarının «baba Kartrayt»ı, Nazif Arslan da Sivas Senato aday adayı CHP'nin. Söyleşirken otelde, pazara kadar ne yapacağımın planını düzüyordum kafamda... Cürek yöresinde demir cevheri çıkaran 1200 yigit emekçi grevdeydi, «seçim meçim, grev de önemli, sabahın köründe ver elini Divriği» dedim...

SIVAS - SENATO

PARTİLER	1961		1968	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	5.5 11.831	—	37.4 73.144	2
CHP	42.2 95.467	—	33.0 64.516	2
CKMP (MHP)	—	—	2.6 5.126	—
GP (CGP)	9.2 20.767	—	6.6 12.839	—
MP	—	—	7.0 13.620	—
TİP	—	—	4.7 9.182	—
YTP	44.0 99.740	4	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	8.7 16.997	—
Geçerli oy ve senator sayısı	226.340	4	195.424	4
Katılma oranı	82.3		70.1	

Cevher İş Sendikası'nda, bir babayığit grevci emekçi Celal Kurt, anlatırken anlatırken ağlamaya başladı, elini masaya vurup, «yediğim cipların izine baktım dalımda yılan yapışmış gibiydi» dedi, «yedi gün avradımın koynuna giremedim utancımndan, yürek acımdan.»

Sonra Cürek'e grev yerine gittim. Dağ taş yeşile kesmiş, bahar patlamış, işçiler kaykılmışlar oralara buralara... Dağlara kazınmış, hak üzerine sözler. Kara kazanda pilavlar, etler kaynıyor, burcu burcu kokular geliyor. Sivas ellerinin köylüleri dayamışlar bulguru, pirinci, koyunu kuzuyu, nohutu fasülyeyi, grevci hemşehrilerine, «dayanın canlar, dayanın kardaşlar, gün bu gündür» diyerek, yedi sekiz saat yayan yapıladak

yürüyüp gelerek kadınıyla, kızıyla. Davullar zurnalar dövende ben Cürek işçilerini anarım, yöre köylerini, Pir Sultan Abdal torunlarını.

İşim bitende Celal Dede'nin evinde yüreğimi pakladım, Pir Sultan deyişleriyle, «Mihman Ali'dir» diyerek, Celal'i Divriğinden getirttim iyi bir anlattırdım başına, başlarına geleni, röportajın adını da koydum, «Şu Cürek'in deresinde». Sonra grevci işçilerden Hüseyin Gazi Metin geldi hoş geldi safa geldi, sazın döşüne vura diyordu ki anhası minhası:

«Soruyoruz beyler size / yaşamak haram mı bize / Şu Cürek'in deresinde / Çifte müdür baş kesiyor / Günde bir tamim asıyor / Fakir millet hep susuyor / Şu Cürek'in deresinde / ...» Sonra makam hızlanıyor, avazlıyor grevci işçi:

«İşvereni bize düşman / Haydın greve greve / Yaptığına olsun pişman / Haydın greve greve / Silâhımız kazma kürek / Tüm işimiz çatal yürek / Haydın greve gereve...»

Sonra açıyor yüreğini Atatürk'ten, devrimlerden, eşitlikten yana:

«Cennet alıp satanların / Vahdetin'i tutanların / Atatürk'e atanların / Anasını avradını... / Kurt postuna girenlerin / Her gün bir genç vuranların / Anasını avradını / Ata'yı inkar edenin / Gün be gün geri gidenin / Alevi-Sünni güdenin / Anasını avradını / Devrime karşı çıkanın / Anasını avradını»

Gece, işçilerin konuğu oldum, sabah saat ikide, Cürek istasyonundan trene binip Sivas'a sabahın yedisinde soğuktan kemik olmuş bir durumda inende, «Hacı emmi»nin pasta salonunda misk gibi sütü içip otele varıp, Abbas Sayar'ın o harika yeni romanı «Dik Bayır»dan kırk sayfa daha okuyup, ön seçimin yapıldığı makama varanda, aday adayları tam deyimiyle, «şalvara ateş düşmüş» gibiydiler. AP ile CHP aynı yerde seçiyordu Ankara'ya gönderecekleri adamlarını.

Sivas, Mustafa Kemal'den yana oldum olası. En acısı şu, burada da, bazı yurt düşmanları, din sömürücüleri yani özetle haini vatan'lar bir Alevi - Sünni çekişmesini hâlâ körüklüyor! Burada da Alevi inançlı Türk vatandaşı bir hayli fazla, adaylardan Sünni de var, Alevi de var. Akılcılar CHP'de kümelenmiş, denge kurmazlarsa seyreyle burda da cümbüşü! Herkes tiz bu konuda, akılları yerinde delegeler bu dengeyi kurdular. Dağı taşı cevher yüklü Sivas, ekmek, iş peşinde, göçüp gitmiş başka ellere ve bu nedenle 9 olan milletvekili adedi düştü mü 8'e? Buraya otuz kırk bin işçinin çalışacağı fabrika kurulacak ama dini bütün MSP'li kardeşler sözüm sizlere bırakın bu ayrımı, Sünni - Alevi ayrımı yani, yoksa Tanrı'nın gazabına gerek kalmaz, yıkılır dünya başınıza.

Sonuçta, Ankara yolcuları belli oldu:

CHP'den Azimet köylüoğlu, Mahmut Özdemir, Mustafa Yıllankıran, Orhan Akbulut, Hazım Zeyrek, Memduh Kutlu, Mustafa Türkoğlu, Ayhan Ceylan.

AP'den, Enver Akova, Tevfik Koraltan, Vahit Bozatl, Seyit Ömer Fırat, Yavuz Bülent Bakiler, Doğan Mahmutoglu, Niyazi Yılmaz, Naci Karaca.

CHP'li, eski milletvekili Ahmet Durakoğlu ile senatör Ekrem Kangal'ı memlekette alıkoydular.

CHP senatörü Hüseyin Öztürk, yine senato aday adayı idi. Ne var ki, izlenimlerim Ankara'da görüşemi-

yeceğimiz canibindeydi, ısrarla sordu izlenimlerimi, dilim kurusun, sonunda söyledim! Birler gibi onu da kızdırdık, kırdık anlaşılan, «Bak Otyam» dedi, «Senato için en fazla oy alandan 400 fazla oy alıp tekrar seçileceğim bunu böyle bilesin.» Olmayacak duaya amin dememeye andlıyım. Sonunda sayın Öztürk 3. oldu, tekrar sayımda ikiye çıktı. CHP'nin senato adayı gepe genç bir Sivaslı, Temel Kitapçı. Birinci sırada. CHP Genel Merkezi, Anayasa Mahkemesi eski başkanı sayın Muhittin Taylan'ı Sivas Senato üyeliği için liste başına getirdi. Sanırım senatoda Sivas'ı Taylan ve Kitapçı «temsil» edecek. İddialar şöyle, «CHP 4 milletvekili «temiz» çıkarır, 5'i de zorlar» (Bana göre biraz zor). AP 2, ya da 3, gerisi TBP ve MSP arasında.»

Türkiye Birlik Partisi'nin durumu ilginç. Çoğunluğun gönlü TBP'de ama oyların çoğunluğu CHP'de!

Hasan Hüseyin Şener, TBP Sivas İl Başkanı. Bana dedikleri de şöyle:

«Bildığınız gibi, biz, TBP olarak ön seçim yapmıyoruz. Sayın Genel Başkanımızı yeniden Ankara'ya göndereceğiz, CHP'nin sıralaması bizim için önemli, CHP sıralamayı iyi yapmazsa, ikinciye de alırız, ama denge sağlarsa elbette bu gerçekleşmez.»

CHP kesimi, TBP'nin AP'den para aldığını yayıyor açıkça. Amaç «Mütereddit» Alevi yurttaşların oylarını da alabilmek ve beşinci milletvekilini sağlamak; TBP Genel Başkanı Timisi'nin adaylığını bu kez İstanbul'dan koyması TBP'ileri kaderleriyle başbaşa mı bıraktı dersiniz? Sanırım öyle oldu.

Sivas'ta ortalık biraz duruldu CHP'den yana. Nedeni, Muhittin Taylan'ın senato için liste başına getirilmesi. Sayın Taylan, bir yandan aday olurken öbür yandan «denge» oldu, Sünni yurttaşların yüreğine su serpildi, keza CHP'lilerin.

Çorum, Amasya, Tokat ve Sivas'a gitmeden önce, yolum Mersin'e düşmüştü. Halkın çoğunluğunda ortak görüş şu, ister inanın ister inanmayın:

«Bu kandan, bu ölümlerden artık bittik usandık. Çocuklarımızla her sabah vedalaşıyoruz, bir ölüm korkusu tüm memlekette. Artık bu kan, bu kardeş kavgası bitsin. Bunu Ecevit mi sağlayacak, Ecevit geçsin başa, AP mi sağlayacak, Demirel geçsin başa, ama bu kin, kan bitsin artık.»

Demirel geçsin başa diyenler hemen ekliyorlardı:

«Geçsin diyoruz ama bakmayın, geçemeyecek, tek umut Ecevit'te. Ecevit'ten de Halk Partisi'nden de fazla beklediğimiz bi-şey yok. Fiyatlar artacakmış, artsın. Dış borçlar dağlar gibi, varsın olsun, Herşeye elbette zam gelecek, gelsin. Biz de biliyoruz Ecevit'in bunların üstesinden ha deyip gelemeyeceğini, ama inanıyoruz ki, Ecevit bu kardeş kavgasını önleyecektir. Bizze yeter de artar bile... Bunun için biz oylarımızı salt bu açıdan Ecevit'e vereceğiz.»

Yani CHP'ne değil, «Ecevit»e...

Arş yigitler, vatan imdadına...

Fikret OTYAM

Tokat

Amasya'da başlayan bereketli yağmurlar, Tokat'ta da devam etti. Tokatın ara sokaklarında yağmur altında dolaşır «nabız yoklarken», gözüm o sevimli tabelaya ilişti:

«Horoz ve Kanarya Sevenler Derneği»

Tokat, dernekçi bir kentimiz, Kültür ve Sanat Derneğini de ziyaret etmek isterdim, kapısında kocaman bir kilit vardı, ama Tokat Horoz ve Kanarya Sevenler Derneği açıktı, başımdan sular aka aka girdim içeri. Dernek Başkanı, derneğin beş yıl önce kurulduğunu, horoz ve kanarya meraklılarının buraya geldiğini, horoz döğüşleri yapıldığını, altmışa yakın kanaryasının otuzikisinin tekir kedi tarafından nasıl yendiğini, diğerlerinin de zamanla korkudan öldüğünü acı bir dille anlattı. Başkan Mehmet Aygün, horoz döğüşlerinin sonbaharda başladığını açıkladı ve horoz döğüşü hakkında bir hayli ilginç bilgiler verdi.

Tokat'lı aynı zamanda güvercine de çok meraklı imiş, böyle diyor Aygün. Keza Sivaslılar da horoz ve güvercin meraklısı. Tokat üretici, diğer iller döğüştürücü.

Horoz ve Kanarya Sevenler Derneği Başkanı Aygün, «Parti ile pek ilgim yok, ama sanırım burada Halkçılar alır» dedi, «Zaten burası basma kalıp, halkçılar-

la adaletçiler kazanır, kimbilir MSP de bir tane alır.»

Başkan, sözü yine kedizede kanaryalarına getirdi, «Kendi kendime kültüm, kendimi affetmedim, kapıyı nasıl açık bıraktım diye» yakındı, dertlendi.

CHP İl Başkanı Ömer Dedeoğlu aday adayı, yeni başkan Salim Mirzaoğlu, Alevi aday adaylarından Orhan Ulusoy ve Şahin Ulusoy'un veto edildiği Tokat'ta ve vetoların ne denli etkili olacağını şöyle anlattı:

«Tokat'ta 19 aday adayı var, bunlardan dördü milletvekili, Sayın İsmail Hakkı Birler, Ali Kurt, Cevat Atılğan, Haydar Ulusoy, bunlara ek olarak 15 aday adayımız daha var, iki vetomuz var bildiğiniz gibi Orhan ve Şahin Ulusoy. Bunlar Alevi cemaatindendir, biraz tepki var idiyse de mühim bir şey değil, geçicidir, yatışacaktır, bu bakımdan bir endişemiz yok. Orhan ile görüştüm. Olağan karşıladığını, sonuna kadar CHP için çalışacağını bildirdi, Şahin Ulusoy da böyle diyormuş. Biz, 1973 seçimlerinde üç milletvekili çıkarmıştık. Bir tanesi DP'den, sonradan bize iltihak etti Cevat Atılğan. Biz, bu dört rakamını muhafaza edeceğimiz rahatlıkla, 1973'e nazaran oy durumumuz bir hayli arttı, MC hükümetinin icraatı kazandırdı bu artışı, TBP'den bir öğretmen aday 11 bin oy almıştı, bir bağımsız aday da Yusuf Ulusoy'du, o da 5-6 bin oy al-

mıştı. Bu oyların yüzde yetmişinin 5 haziran'da bize döneceğine inanıyoruz. Beşinci milletvekilini de zorlayabiliriz.»

MSP Milletvekili Hüseyin Abbas'ı tüm partililer seviyor, ne var ki Abbas aday değil, yerine bir vaiz varmış aday. Tokat'lı nurcuların bir bölümü AP'ye kaymış. CGP'ilerin büyük bir çoğunluğu da CHP'ye iltihak etmiş.

Mahmut Türen, MHP'nin de gençler üzerinde etkili olduğunu, bir miktar oy alabileceğini belirtti ve «bunların da milletvekili çıkaracağına ihtimal vermiyorum» diye sözlerini bağladı.

TBP Tokat İl Yönetim Kurulu üyeleriyle toplu söyleşi yaptık. Zile İlçe Başkanı Arslan Doğanay görüşlerini şöyle açıkladı:

«Önce Sayın Cumhuriyet Gazetesine ve şahsınıza

TOKAT - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	15.9 26.567	—	50.0 75.494	4	34.9 55.206	3	19.3 32.058	2
CGP (GP)	—	—	—	—	9.1 14.406	1	3.9 6.543	—
CHP	38.2 63.617	3	36.6 55.325	3	17.6 27.909	1	29.8 49.308	3
DP	—	—	—	—	—	—	13.1 21.762	1
MP	—	—	—	—	1.0 1.595	—	—	—
CKMP (MHP)	5.7 9.513	—	2.9 4.317	—	3.9 6.229	—	4.9 8.157	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	18.2 30.082	1
TBP (EP)	—	—	—	—	17.7 28.039	1	7.0 11.533	—
TİP	—	—	4.0 5.981	—	1.8 2.847	—	—	—
YTP	48.2 63.901	3	6.5 9.974	—	—	—	—	—
BACIMSIZLAR	—	—	—	—	14.0 22.181	1	3.8 6.241	—
Geçerli oy ve milletvekili sayı	166.363	7	151.095	—	158.412	7	165.684	7
Katılma oranı	—	86.7	—	74.0	—	72.03	—	71.61

AP İl Başkanı Turhal'da idi. İl Yönetim Kurulu Üyesi Mahmut Türen, kişisel görüşlerini şöyle açıkladı.

«Tokat'ta 1973 seçimlerinde AP 2 milletvekili çıkardı. 1977 de ise biz dört tane rahatlıkla çıkaracağız, inancım bu. Halkta AP'ye karşı büyük bir ilgi var, bunu gittiğimiz yerlerde görüyoruz. CHP içindeki vetolar bazı yerlerde iyi, bazı yerlerde kötü karşılandı.

Kendi cemaatinden adayların veto edilmesine cemaat sanırım cephe alacaktır. Bunlar ya oylarını kullanmayacaklar ya da başka yere vereceklerdir. Aslında Türkiye Birlik Partisine vermeleri lazımdır. Ben, MSP'nin burada bir milletvekili bile çıkaracağına kani değilim.»

teşekkür ediyoruz. TBP, son tutumuyla gerçek Atatürk ilke ve doğrultularında mücadele yapan ileri, yurtsever, devrimci bir partidir, bunun mücadelesini veriyor. Bu ara CHP ile bir işbirliği oluşturmak istendi. Bunkdaki amaç, Türkiye'de sol bir iktidarın olması idi. Ne yazık ki, CHP, partimizin samimi içten isteğinden yararlanamadı, biz tarih önünde CHP'yi bu anlayışsızlığından suçlu buluyor, görüyoruz. TBP, 1973 seçimlerinde Tokat'tan 11.533 oy almıştı. CHP'nin son vetoları TBP bünyesinde büyük tepki uyandırdı. Bundan büyük yararlarımız olacak. 1 Mayıs ön seçimlerinde CHP içinde bazı gelişmeler bekliyoruz, 1 Mayıs'ta, yani ön seçimlerde CHP'de, büyük halk kitlesinin onaylayacağı adaylar yer almazsa biz zaten 1 milletvekilini garanti

görüyoruz, eğer sıralama iyi olmazsa ikinci milletvekilini de bekleyebiliriz. 5 haziran için görüşlerimiz de şöyle, CHP garanti olarak 2, AP 2, MSP 1, TBP 2. Mücadelemizde kararlıyız ayrıca CHP 1977 seçimlerinde başarıya ulaşamazsa, parti içi vetolarının acısını görecektir. Dileğimiz solun iktidara gelmesidir, iyi bir devlet yönetimine ulusça kavuşmamızdır, ülkenin içinde bulunduğu eziklikten biran önce kurtulmasıdır, ekonomik yönden sağlıklı bir gidişe kavuşmasıdır.»

MSP İl Başkanı Yunus Oruç, sonuçlar için «önce aday adaylarının durumlarına, bir de sıralamalarına bakmanın» gereğine değindi ve şöyle sürdürdü yanıtını:

«Bu bakımdan şimdiden kesin olarak birşey söylemeyiz. Bizde ön seçim yok. Ancak şöyle diyebilirim bir ön görüş olarak, tahmin tabii, MSP 2, AP 2, CHP 2, BP 1 olabilir. Bu son 1, MHP de olabilir.»

Tokat'ta iki kişinin veto edilmesi ve bunların geniş oy sahibi Alevi yurttaşlardan olması gerçekten CHP için talihsiz bir durum yaratmış. Görüştüğüm her keşimden yurttaş, —bunların çoğu CHP'li— üzüntülerini saklamıyorlardı. Veto'ların CHP'ye oy kaybına neden olabileceğini açıklıyorlar, Genel Merkez masa başı çalışması ve bazı etkin kişileri «çıkart» uygulamasıyla suçluyorlar. Daha serinkanlı CHP'li de umutlarını «Ecevit'in yapacağı gezilere bağlıyorlar. «Ecevit CHP'den çok sevilen bir insan, ayrı bir kurum, ayrı bir parti. Buralara gelecek, hiçbir liderin geçmediği bir güzergâh izleyerek Sivas'a geçecek. Buralarda yapacağı konuşmalar, kırıgın, küskün ve kararsız Alevi seçmenleri etkileyebilir, Alevi inançlı yurttaşlar bu sefer de bozuk düzenin yıkılması için Ecevit'e oy verebilir, bu sağlanmazsa yazık olacak CHP'ne. Ama Ecevit bunu sağlayacaktır. Sağlayamazsa seyreyleyin gürültüyü Tokat'ta da.»

Bazı Demokrat güçler de Genel Merkezin vetolarını, yapılan «planları» —çünkü bu vetoların Genel Merkez'de etkili kişiler tarafından özellikle sağlandığı görüşü hakim— bozmak için veto edilenlerden Şahin Ulusoy'un bağımsız aday olarak çıkarılması görüşünde. Bu yapılsa CHP'nin Tokat'taki 4'lük şansı ikiye inebilir. Ne var ki, kırıgın, kızgın, CHP'den de ileri görüşlere sahip demokrat güçler de iki görüş içinde. Genel Merkeze ve plancılara kızıp onlara bir ders mi vermeli, yoksa, bunu da sineye çekip şu MC'nin yıkılmasına mı çalışmalı

1 Mayıs'ta CHP liste sıralamasının da karara büyük etkisi olacak. Alevi inançlı aday adayları ile Sünni aday adayları arasında bir denge sağlanması, sorununu büyük ölçüde daha akılcı bir yöne sokacaktı.

CHP İl örgütü, aday adayları, bunların çalışması içindeydi 1 Mayıs öncesi. 1 Mayıs akşamı Tokat kebabı, ya zevkle yenecek, ya da boğazlarda kalacaktı CHP kesimi için.

1 Mayıs ön seçimleri de geçti, kimisi zevkle, kimisi acıyla yedi Tokat kebabını!

Tokat'a yıllardır hizmet eden, CHP Tokat Milletvekili ve Genel Sekreter Yardımcısı İsmail Hakkı Birler'i aramıştım Tokat'a gelir gelmez. Yola çıktığını haber alıp, Tokat'a ulaşamadığını da öğrenince bir dost olarak kuşku duymaya başladım. Ertesi günü gelmiş, aradığımı öğrenince yemek yediğim lokantaya geldi heyecanla, bir başka yerdeki dostlarını bırakıp. Ne var ki, Tokat'ta yaptığım «nabız yoklaması»nda Birler için «umutlu, ışıklı» sonuç çıkmamıştı! Samırım, inanılır, güvenilir bir gazeteci olarak severdi Birler beni. Gerçeği, izlenimlerimi ve gözlemlerimi apaçık, yalansız dolansız deyiverdim Birler'e. Belki konuşmamdaki «durumunuz yaş» deyimini bana yakışmazdı ama, gerçekti bu. Nitekim sayın Birler, listenin 6. sırasına anca kavuşabilirdi.

CHP Genel Başkanı Ecevit'in gezisi için çizilen yol kuşuklar uyandırmıştı yüreğimde, bunu kimin saptadığını da sormuştum Birler'den, olanlar malum, Ecevit'e bir şey olmadıysa, bu bir «mucize»dir, gezi dönüşü bunları yazdım, Genel Merkezden sevdiğim dostlardan oldum. N'idelim bu da bizim yazgımızdır, «doğru söyleyiş dokuz köyden kovarlar» özdeyişini de ben demedim, atalarımız demiş, ağulardan süzülüp günümüze kadar ulaşmış ve bana da uygulanmış, ne gam?

1 Mayıs'tan sonraki durumu Tokat'tan bir tanış şöyle açıkladı.

«CHP listesinde istenilen oldu, yani dengeli bir sıralama sağlandı. Veto edilen Orhan Ulusoy ve Şahin Ulusoy'un bağımsız aday olacaklarına ilişkin bir durum şimdilik yok, çıkarsa çıkarsa Yusuf Ulusoy çıkabilir, böyle bir söylenti dolaşıyor Tokat'ta. Sıralama iyi olduğuna göre CHP'nin şansı zoktur.»

Tokat'tan bir deyiş:

«Aşuğun bini bir para, ütöldüğüme yanarım»

Selâhattin GÜLER

Çorum - Amasya - Tokat - Sivas:

Toplu değerlendirme

Bölge mezhep çeşitliliğinden kaynaklanan ilgi çekici bir politik yapıya sahiptir. Bu bölgedeki alevlilik unsuru sosyal gelişmeye uyumu yönünden tarihsel gelişimi içinde ilerici ve hakça görüşlerin tarafından ola-

gelmiştir. Türkiye'nin başka yörelerinde de mezhep çeşitliliği bulunmaktadır. Ama, iç kuzey Anadolu illerinin-

1975 Toplam Nüfusu : 2 200 000

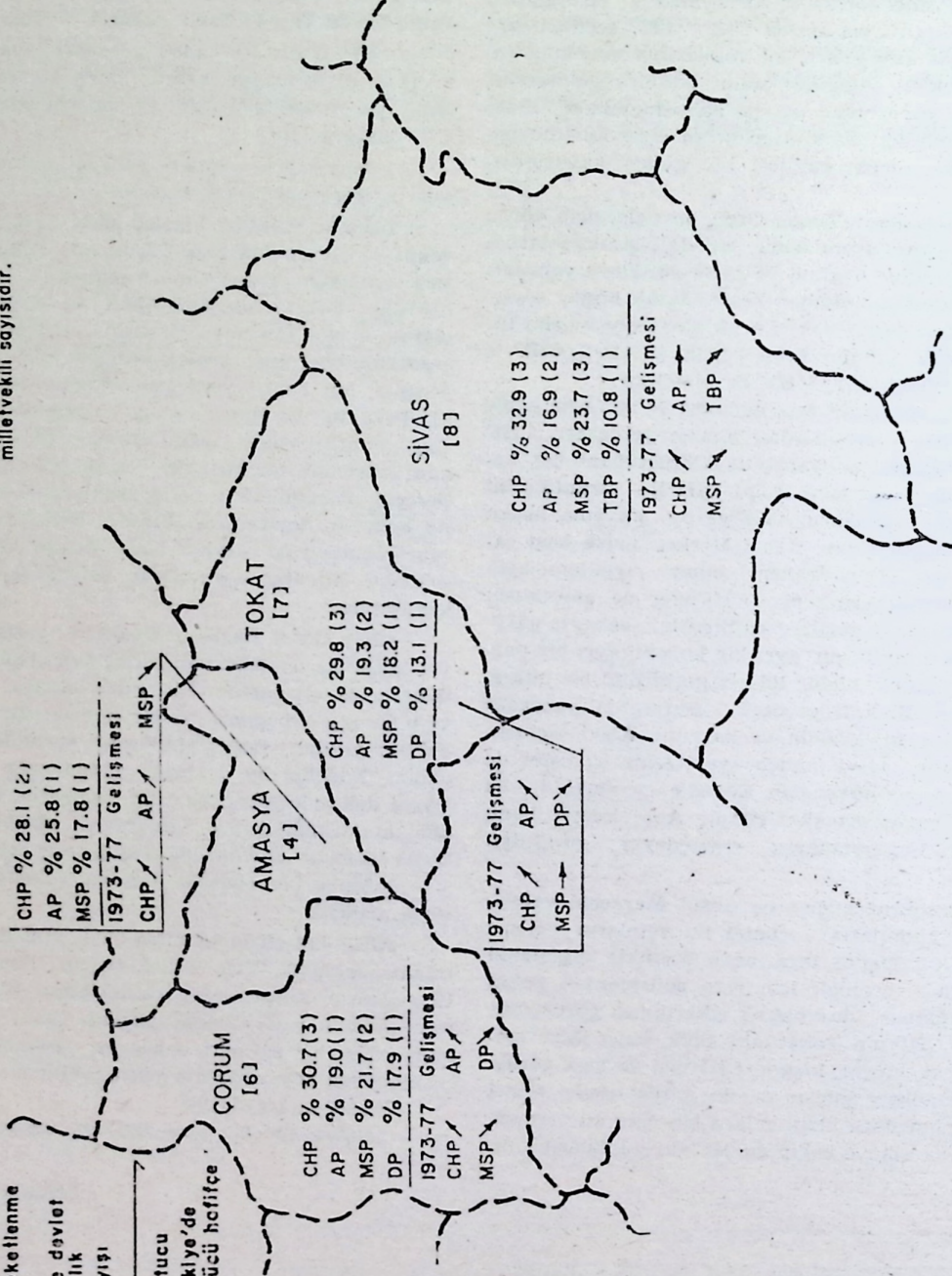
SOSYO-POLİTİK DUYARLILIK :

- Mezhep çeşitliliği
- Tarımda ve bölgesel ticaretle hareketlenme ve sanayileşme özlemi
- Yüksek politizasyon ve asayişsizliğe devlet otoritesinin zayıflığına karşı duyarlılık
- Orta ve Batı Anadolu'ya nüfus kayışı

Mezhep çeşitliliğine karşı dinsel tutucu baskıdan yararlanan MSP'nin Türkiye'de en güçlü olduğu yerler. Ama bu gücü hafifçe azaltıyor
CHP güçleniyor. Sivas ve Tokat'ta milletvekili sayısını artırabilir.

NOT: () içindeki sayılar partilerin 1973'deki milletvekili sayısını, yanındaki sayılar 1973'ü yüzdeliklerini gösterir.

[] içindeki sayılar 1977'de illerin çıkaracağı milletvekili sayıdır.

İÇ KUZAY ANADOLU
(Çorum, Amasya, Tokat, Sivas)
BEKLENEN POLİTİK DEĞİŞİKLİKLER

de aleviliğin arayışçı ve özlemci yönü ağır basmaktadır. Buna karşı, son üçyüz yıl boyunca kendiliğinden oluşan, bazan da kurulu düzenlerin sahiplerince desteklenen ve «Büyük mezhebin tepkisi» olarak adlandırılabilen bir koyu dinsel tutuculuk bölgenin egemen sosyo-politik tavrı olarak kendini göstermektedir.

İlk Osmanlı dönemlerinin önemli ve gelişmiş yörelerini kapsayan bölge, yirminci yüzyıl Anadolu gerçeği içinde az gelişmişliğin kol gezdiği, nüfusun Batı'ya güçlü yeglediği ve ekonomik canlılığa kavuşamayan bir Anadolu köşesine dönüşmüştür. Sivas'ta nüfus hiç artmaz. Diğer illerde Türkiye ortalamasının çok altında kalan artışlar vardır. (Bölge ortalaması yüzde 1, Türkiye ortalaması yüzde 2,4) kentleşme yavaştır. Sanayileşme kımıldama ve kırpıntı düzeyindedir. Sivas'a devlet eliyle götürülecek ağır sanayi tesislerinin büyük ilgi görmesi de bu yüzdendir.

SIYASAL DAVRANIŞ

Nüfusunu kaçıran, ekonomik gelişme umudunu pekiştiremeyen (ve de bu gelişmeyi gerçekleştiremeyen) bu bölgenin çıkaracağı toplam milletvekili sayısı azalmıştır. (Çorum'da 7 yerine 6, Sivas'ta 9 yerine 8). Yukarıda söylendiği gibi Sivas ve 1969 seçimi dışında Tokat son yirmibeş yıl içinde sürekli CHP'ye oy vermiş illerdir. Çorum ve Amasya, CHP çizgisine 1973'de gelmişlerdir. Ancak 1975 ara seçimleri bu çizginin Amasya'da giderek geliştiğini göstermiştir.

Bölge alevi temsilcisi olarak bağımsız milletvekilleri çıkarmış, TBP milletvekillerini Meclise yollamış bir bölgedir.

TBP 1960 sonrasının çeşitli küçük partileşme olayı içinde ilerici, namuslu nitelikleriyle ve belli bir sürekliliğe sahip oluşuyla dikkati çekmiş bir partidir. An-

BÖLGEDEKİ SIYASAL EĞİLİMLERİN 25 YILLIK GEÇMİŞİ (Genel Seçimlerde partilerin aldıkları oy yüzdesi)

Yıllar	CHP	Demokrat Parti DP	1950'nin diğer partileri ve bağımsız AP	1960'ın diğer partileri			1970'in diğer partileri ve bağımsız MSP
				Sağ partiler (ve bağımsız)	Sol partiler (TBP-TİP)	Demokratik Parti DP	
1950	43.07	56.79	0.14				
1957	46.08	43.68	10.24				
1965	29.85		45.3	22.06 (5.3)	2.79		
1969	22.26		37.39	19.76 (4.9)	20.59		
1973	30.75		19.48			11.15	21.4 17.22 (7.2 TBP)

Bölgede sadece iç pazar ekonomisine bir ölçüde geçiş yapmış olan Amasya, Türkiye ortalaması düzeyinde bir sosyo ekonomik gelişmişliğe sahiptir. DPT tanınlarına göre, il merkezi olarak büyük bir kente sahip olan Sivas dahil, bütün diğer iller 6. derece gelişmişlik grubuna girmektedirler. (Toplam 8 grup olduğuna göre, 6. derece grubu Türkiye ortalamasının çok altında kalmaktadır.)

Ekonomik etkenlik bu bölgede tarıma dayanmaktadır. Ama Ege, Akdeniz, Karadeniz kıyıları yörelerinde olduğu gibi stratejik tarım ürünleri de yetişmez. Tarımda modernleşmenin özlemi vardır. Uygulaması çok sınırlıdır.

Bölgedeki Aleviliğin uyanıklık ve çalışkanlık ünlü ile, ekonomik hareketsizlik gelişki durumundadır. Devlet kaynaklarının akışı ve temel alt yapı eksikliklerinin giderilişi yönünden, bölgelerarası dengesizliğin tipik örneğidir. Bu bölge, Bireysel uyanıklık ve ataklık ancak iç göçe ve Batı'ya (özellikle Ankara'ya) akına yol açmaktadır.

Sivas yüzyıllar boyunca iç doğunun Kayseri ile birlikte geleneksel iki büyük merkezinden biriyken, son yirmibeş yıllık gelişim içinde Kayserililerin iddialarına göre yarım yüzyıl geride kalmıştır. (Sivas 1957'denberi iktidarda olmayan partiye, Kayseri ise düzenli olarak iktidara oy veregelmişlerdir.)

cak bölgesel bir siyasal hareketi temsil ettiği için, aynı dönemlerde boyutları sınırlı, ülke ölçeğinde yaygınlaşan bir TİP'in ağırlığına ve prestijine sahibolamamıştır. Bugünkü yöneticilerinin samimi ve dürüst kişiliklerine karşın bölge ve mezhep partilerinin 1977'ler ortamında artık yerli kalmadığından erimekte ve tabanını CHP'ye kaptırmaktadır.

Bölgede MSP, 1973 seçimlerinde CHP'nin arkasından hemen hemen ikinci parti olarak ortaya çıkmıştır. Aleviliğe karşı çoğunluk mezhebinin tavrı tepkisel ve sert bir tutuculuk biçiminde kendini gösterdiğinden, 1950'lerden beri AP'nin kullandığı bu şartlanmış dinsel tabanı MSP'nin ele geçirmesi olağan sayılmalıydı. Bu arada MSP il merkezi ölçeğindeki tek Belediye başkanlığı seçimi başarısını da Tokat'ta göstermişti. Ancak 1973'deki görüntüsüyle MSP ezilmiş kitlelerin hakça yaşama umutlarını bir ölçüde kendinde odaklaştırmayı becermişti. Bu odaklaşmanın incelediğimiz bölgenin illelerinde gerçekleştiğini ve Gümüşhane'den, Çorum'a kadar iç Karadeniz zincirinde aşında CHP'ye gidebilecek bazı oyları MSP'nin kendine kayırdığını uzmanlar örneklerle açıklamışlardı. (Dr. Erhan Karaesmen'in Cumhuriyet'te yayınlanmış olan 1973 seçim değerlendirme yazıları hatırlanabilir.)

1973-1977 gelişmesi içinde kitleleri ezilmişlikten kurtarma yolunda MSP'nin güvenlebilirlik düzeyi

açıkça ortaya çıkmıştır. Sert tutucu taban MSP'de kal-
sa bile MSP 1973'e oranla bölgede kaçınılmaz bir geri-
leme içine girmiştir. Hem bu gerilemeden, hem de TBP'
nin erimesinden CHP'nin kârlı çıkması beklenmekte-
dir. CHP çok güçlenmiş olduğu iki ilden Çorum'da top-
lam milletvekili sayısı azaldığı için, Amasya'da ise

D'Hont sisteminin çift sayıda milletvekili çıkaran il-
lerdeki muhafazakârlığı nedeniyle temsilci sayısı ar-
tışı bekleyemez. Buna karşılık bölge ortalamasına gö-
re daha az güçlenmiş olduğu tahmin edilen Tokat ve
Sivas'ta milletvekili sayısını arttırabilecek güçte gö-
zükmetedir.

Sinop

Bir dilekçe var masanın üzerinde. Altında bir im-
za Şanlıoğlu köyü eşrafından Hilmi Değer, Köyün ileri
gelenlerinden, Köylünün babası imiş. Çok severlermiş.
Ne derse o olurmuş. Değer verirlermiş Değer'in sözüne.

muş. «Bu kişinin AP'den ayrılışı ve CHP'ye girişi şa-
şırtıcıdır. Parti propagandalarında, seçimlerde koyu
bir kulüpçü gibi partisinin başarısı için çalışan Hilmi
Değer, artık AP'nin gerçek yüzünün ortaya çıktığını

SINOP- MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	26.2 24.388	1	34.7 26.742	1	37.2 24.817	2	24.7 17.739	1
CGP (GP)	—	—	—	—	5.9 3.908	—	4.4 3.152	—
CHP	37.2 34.612	2	26.9 20.763	1	26.9 17.972	1	30.8 22.129	2
DP	—	—	—	—	—	—	13.5 9.672	—
MP	—	—	15.1 11.660	1	20.3 13.547	1	13.3 9.581	—
MHP (CKMP)	36.6 33.988	1	8.2 6.295	1	3.7 2.475	—	4.5 3.252	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	7.7 5.504	—
TBP (BP)	—	—	—	—	—	—	—	—
TIP	—	—	—	—	4.6 3.094	—	—	—
YIP	—	—	—	—	1.4 914	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	1.2 836	—
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	92.988	4	77.076	4	66.727	4	71.865	3
Katılma oranı		82.1		67.3		57.20		59.95

Dilekçe istifa dilekçesi. Partiden istifa etmiş Hilmi De-
ğer. Köy Sinop'un üst kesimlerindeki bir köy. Eşraf AP'
li imiş. Daha önce de DP'nin kurucularından.

Değer'in, partisinden istifası bir anlam taşıyor.

belirtiyor. CHP'nin millet için çalışmalarını görüyor.
Bize dilekçesini getirip bıraktığında, yazısının postala-
nıp AP'ye ulaştırılmasını istedi» diyor, CHP Sinop İl
Başkanı.

Karadenizin şirin ili Sinop, bir cadde boyu. Uzun yıllar politikacıların eli pek değmemiş kente. Liman mı? Yer kabuğunun soğumağa başlamasından sonra limanı oluşturuvermiş doğa. Başka ne ister denize açık bir bölge? Yol ister. Işık ister. İş ister bölgede yaşayanlar. Ucuzluk ister. Ürünlerinin daha iyi değerlendirilmesini ister üretici. Bu şirin, ancak bakımsız kente giderken yol boyu, ilk çağlardan kalma araçlar gördüm. İki tahta tekerleğin üstüne oturtulmuş arabalar. Mandaların, ıkına sıkına çektikleri bu ilkel araçların üzerinde tütün balyaları. Başına havlu sarmış, üzerinde şayak elbisesi, ayağında her adım atışta, lak luk eden lastik ayakkabılı köylüler. Ürününü değerlendirmek için bin bir çile çeken köylü vatandaşın gözlerinde kaygı var. Gözleri dumanlı. «Geçimimin kaçta kaçını sağlayacak ürünüm» der gibi yüzlerdeki çizgiler. Nasırlanmış ellerdeki ter, kurumaz hayat boyu sanırım. Türk köylüsü şikâyetçi değildir. Türk köylüsü kanaatkârdır. «Dünyada her kişi istediğine ulaşsa, mutluluk olmaz, savaş verilmezdi yaşam için» felsefesini yıkmak üzere bir seçime hazırlanıyordu bu ışığın altında Sinop...

MAPUSHANE ÇEŞMESİ

Bir cadde boyu Sinop, bu günlerde yoğun bir seçim çalışmasına girmiş. Ünlü Sinop cezaevi caddenin başında, şehre girişte. Mapushanede ağıtlar düzülür. Kader böyle imiş. Mapushane çeşmesi. Ey müstantik müstantik. Gel tahliye gel. v.s. İçerdekiler gün sayar, uzun günler kaderin pençesinden kurtulmak, özgürlüğe ulaşmak için. Ya dışardakiler. Onlar ne bekliyorlar? Seçimle kurtuluşu.

Başında pembesi beyazına karışmış, sakalı peynir beyazı ihtiyar Halim dede ile konuşuyoruz kahvede. Seçim üzerine bu konuşmamız, «Ben anlamam» diyor seçimden. «Okumam, yazmam yok. Okurlar dinlerim. Konuşurlar kulak kabartırım. Fikir edinirim. Bizim seçim neylimize. Ahımız gıtmış vahımız kalmış be evlat. Ama şu Karaoğlan diyorlar adına ya, meydanları gümbürdetiyormuş ya. İşte o geleyimmiş, pahalılıktan kurtulacakmış. Herşey ateş pahası evlat. Kaç kişi çalışırız da pahalılığı yenemeyiz. Kolaylık versin Tanrı insanoğluna» diyor Halim dede. Sonra çayından bir yudum alıyor. Gülmüşüyor, bir sır verecekmişcesine yaklaşıyor, «Bak ben kahve tiryakisiyim. Fakat bulamıyorum. Kahveciler de kahve yapmıyorlar. Hani nerede. İnsan istediğini bulmalı. Kahve Yemen'den gelmiyor ya?» «Neden bulunmuyor kahve» dedim. Yine fısıldayarak, «Neden olacak, kahveciler 100 kuruşluk çorba gibi kahveyi 150'ye çıkardılar. Şimdi de iki lira yapmak istemişler. İzin vermemişler kahvenin iki lira olmasına, onlar da kaldırmışlar» dedi. İşte mapushane çeşmesinin öteki yüzü de bu.

SONUÇ: 2-1

Seçim, meçim derken şunun şurasında ne kaldı? Olacaktı, olmayacaktı. Meclis karar verirdi vermezdi, tartışmaları ile geçen bir yığın günden sonra bu karar alındı. Herkes meydana çıktı. Memleket hizmetinde yarışa. Kim ne yapacağını, daha programlı, daha bilinçli,

seçmenin kafa kutusuna sokarsa, ipli o göğüsleyecek. Sinop'ta kim şanslı, CHP «Biz Sinop'ta sonucu 2—1 alırız» diyor. AP «Biz Sinop'a herşeyi getirdik getireceğiz. Seçim finali 2—1 lehimize biter. Öteki partiler için şans yok» diyor. Annesi Sinop'lu olan MSP'nin Genel Başkanı Erbakan'ın Sinop'taki temsilcileri ise, «Biz

SINOP SENATO

PARTİLER	1961		1968	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	23.5 21.628	—	37.4 31.007	1
CHP	40.0 36.668	1	30.7 25.411	—
CKMP (MHP)	36.5 33.482	—	5.0 1.109	—
GP (CGP)	—	—	11.8 9.717	—
MP	—	—	11.3 9.380	—
TİP	—	—	3.8 3.152	—
YTP	—	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	—	—
Geçerli oy ve senator sayısı	91.778	1	82.806	1
Katılma oranı	81.4		71.1	

Sinoptan bir sandalye kapıp gideriz parlamentoya» diyorlar. Öteki partilerin il merkezlerinde kimsecikler yoktu. Sinop'ta ümitsiz oldukları için pek varmıyorlardı için üstüne herhalde.

MC'NİN POLİTİKASI

Çeşitli çevreler, seçim kararı alındıktan sonra, ortakların ne denli birbirlerini suçladıklarını ortaya koyup konuşuyorlar Sinop'ta. «Efendim, bölge, orman ürünleri ve tütünle geçinmektedir. MC Ekonomik politikayı, kendi yandaşlarının çıkarlarına göre uygulamaktadır. Ayancık'tan alınacak kerestenin fiyatlarındaki artışlar son bir kaç aydır korkunç bir düzeye çıkmıştır. Büyük tüccar, fiyatların artacağından haberdar edilmektedir. Bu kişiler fiyat artışlarından önce keresteyi depo etmektedirler. Sonra vurgunlar vurulmaktadır. Kimse, kimseden hesap soramıyor. Tütünde de üretici zor durumda bırakılmaktadır. Sinop bölgesinde tütün piyasası 1,5 ay geç açıldı. 59 liradan açılan tütün tavan piyasası çok kısa sürede düşürüle, düşürüle 22 liraya kadar indi» diyorlar.

Yol boyu gördüğüm, ilkel manda çekişli araçla tütünlerini kente götürmeğe çalışan köylüyü düşündüm yine. Anlatılanlar eğer doğru ise ilginçti. Seçim var ya yakında. Oy var ya sandıkta. O zaman kuvvetli AP'liler de herşeyden yararlandırılıyorlarmış. Bakın ne olmuş? Tütün piyasasının açılmasından hemen sonra Sinop'un Balfakı köyünde iki AP'li üreticinin tütünleri tavan fiyat 59 liradan işlem görmüş ve parası da hemen ödenmiş. Arkasından dalgalanmaya, birkalmış piyasa. Bu iki AP'li paralarını alıp oturmuşlar. Öteki üreticiler duymuş bunu. Gerçeği araştırmışlar. Sormuşlar, soruşturmuşlar. Fakat iki AP'li bu konuda konuşmaktan kaçınmış, sadece tütünlerini sattıklarını söylemişler.

BUNU KİM YAPTI!

Tütün fiyatlarının düşürülmesi, üreticiyi sarsarken, bu işin CHP'li milletvekili adayları tarafından yapıldığı ortaya atıldı Sinop'ta. AP'liler bas bas bağıyorlarmış. «Bu bir seçim oyunudur. CHP milletvekili adayları, Sinop'taki işlerini sağlam tutmak için böyle bir girişime başvurmuşlardır. Tütün tavan fiyatlarını düşüren onlardır. Üreticiyi zor duruma sokan yine onlardır. Hepsini bu CHP'liler yapmaktadır.» Bunu söyleyen kim? CHP harekete geçmiş ve saptamış bu iş kimin çıkardığını.

AP Gerze gençlik kolları bir bildiri hazırlayarak dağıtmış, gizli gizli köylüye. Kandırmaca olsun diye. Şu başkasına yüklemek kolay ya. Yapmışlar işi. Oy. a. suç MC'nin ve özellikle AP'nin tütün üzerinde oynadığı karanlık politikadan başka bir şey değilmiş. Yasalara göre, seçim yasaklarına gidilmesine karşın, böyle bir bildirinin yayınlanmasının suç olduğu CHP il merkezi tarafından yüksek seçim kurulu ile savcılığa bildirildi. Bildiriyi yayınlayanlar hakkında soruşturma açılması istendi. Bakalım ne sonuç alınır.

Seçimleri etkileyecek olaylardan bir başkasının da Sinop'taki memur kıyımı olduğu söylenmektedir. Son bir yıl içinde 100'e yakın memur MC hükümeti tarafından kıyım uğradı. Bir çoğu da açığa alındı deniyor. Memurlar üzerindeki baskının seçim devresine girildikten sonra da arttığı söyleniyor. Mülkü amirlerin tutumları kınanıyor. AP ilgilileri ise, hiç bir memurun yerinden alınmadığını söylerken, bunların asılsız uydurmalar olduğunu belirtmektedirler.

Sonra kahvede bir öğretmenle konuştum. Adını vermek istemedi. Üç aydır boşta olduğunu, neden olmandan açığa alındığını, tüm başvurularına karşın sonuç alamadığını, kendisi gibi yüzlerce kişinin kıyım uğradığını söylüyor ve yalan söyleyenlerin bir gün gerçeğe karşılaştıklarında şaşkına döneceklerini ekliyor sözlerine.

NE OLUR, NE OLMAZ!

Sinop'u ikiye böleceklerini söylemişler bir tarihte. Hani o zamanlar karayolları pek bugünkü kadar gelişmemişti. Limanın batı yakasına açılan yerle bugünkü liman arasında bir kanal açarak deniz yolunu kısaltmak için. Geçmişteki iktidarlar bu vaatleri de yapmışlar. Olmamış. Yine oy için elbette.

1977 seçimlerinde Sinop ilinden çıkacak dört sandalyeden kaçını hangi partinin olacak? Bu sorunun cevabını kırsal bölgelerdeki vatandaşın sandık başına gidişi belirliyecek. CHP'nin kalesi olarak bilinen ve bir kez düşmüş olan bu kaleden CHP 2 milletvekili ile bir senatörün kendi gruplarına katılacaklarını söylemektedir. Partiler, oy çoğunluğunu kendi saflarına çekmek için yarışıyorlar Sinop'ta. AP'nin en kuvvetli olduğu bölge olarak Boyabat ilçesi gösterilmektedir.

Sinop'ta, CHP ve AP'nin birleştiği tek nokta var. Sessiz, sedasız seçimlere gitmek, güçlerine güç katmak, parlamentodaki sayılarını arttırmak, Seçim barometresindeki ibrenin, Sinop'ta CHP yönünde durmakta olduğu görülmektedir.

Selâhattin GÜLER

Samsun

Samsun'a gittiğimde hava ne kadar da güzeldi. Pırıl, pırıl bir güneş vardı. Daha sonra kar yağmağa başlamış yüksek tepelere. «Böyle bir şey ilk oluyor» diyor Samsunlular.

Hani baharın ortasında Samsunun tepelerine kar yağması şaşırtıcı olmuş bu kent insanları için. Yalnız tepelere kar yağması mı şaşırtıcı oldu dersiniz? Yeni bir dönemin eşğine gelmiş olan Türkiye'nin kaderini

çizecek 1977 seçimlerinde Samsun'dan parlamentoya gidecekler, gönderecekler için de şaşırtıcı oldu bazı olaylar. Demek ki tepelere kar yağması hayra alamet değil bazı kişilerin görüşlerine göre. «Kıracağz şeytanın bacağı» diyorlar. Bu deyim, ters giden bazı olayların normal döndürülmesi, işlerin iyi yola sokulması için kullanılmış yıllar boyu. CHP yöneticileri de, AP, yöneticileri de aynı deymi kullanıyorlar Biz de diyoruz

SAMSUN - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973		1975	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	58.2 141.387	7	56.0 130.874	6	49.7 114.073	6	38.3 93.822	4	49.6 126.400	1
CGP (GP)	-	-	-	-	3.4 7.852	-	2.6 6.481	-	-	-
CHP	35.8 89.220	4	31.2 73.031	4	36.7 84.191	5	30.7 75.296	4	40.3 102.745	-
DP	-	-	-	-	-	-	10.3 25.161	1	2.9 7.389	-
MP	-	-	8.6 18.019	1	1.7 3.973	-	0.7 1.680	-	-	-
CKMP (MHP)	5.0 12.068	-	7.7 3.982	-	1.8 4.064	-	1.9 4.694	-	1.5 3.837	-
MSP (MNP)	-	-	-	-	-	-	13.4 32.780	1	5.2 13.198	-
TBP (BP)	-	-	-	-	2.9 6.710	-	1.3 3.261	-	0.5 1.265	-
TİP	-	-	2.5 5.851	-	1.7 3.914	-	-	-	-	-
YTP	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BAĞIMSIZLAR	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	242.694	11	233.871	11	229.454	11	245.003	10	254.834	-
Katılma oranı	86.8		77.5		71.29		68.53		65.35	

ki, «Şeytanı kim göre, kim ayağını kıra?» Ama şu da var. Şeytanı herhalde ilk gören taşılayacak, ayağını kırarak..

KAYNAŞMA

Ön seçimler sonucu, bir kaynaşma vardı Samsun da parti örgütleri içinde. Ancak bu kaynaşma daha çok AP çevrelerinde belirgindi. CHP'deki kaynaşma ise baş-ka bir düzeydeydi. Halka verilen bilgi savaşımı planlı ve kitabi oluyor. Herkes kişi için değil parti için çaba gösteriyor. CHP'de konuşulan tek konu vardı. Giresun'dan transfer Ethem Kılıçoğlu. Önceki seçimlerde AP'den Giresun milletvekili olup daha sonra DP'nin kuruluşu ile bu partiye giren Kılıçoğlu, DP'den de ayrılmış ve uzun süre bağımsız parlamenter olarak görev yapmıştır Ortada hiç bir söylenti yok iken, Kılıçoğlu'nun Giresun'dan Samsun'a transfer ederek CHP listesinde ikinci sırayı alması şaşkınlık yaratmıştır. Parti yöneticileri, Kılıçoğlu'nun ikinci sırayı almasından öteki adayların zarar görmeyeceklerini söylemektedirler.

BİYONİK ADAM

Samsun'daki CHP yöneticileri, «Biz şimdi altıncı adamı çıkarmağa çalışıyoruz. Samsun'da bu seçimlerde büyük bir patlaması olacak. Bu oy patlaması sonucu da altı milletvekilini CHP'den parlamentoya göndereceğiz» diyorlar. İyimser parti yöneticileri bunu söylerken bazıları da, «Biz beş kişiyi garantiledik. Altıncı kişinin de gövdesini hazırladık. Ayaklarını da taktık mı parlamentonun yolunu tutar» diyorlar. Bunun da oy patlaması ile olacağı söyleniyor. Bir biyonik insan gibi olacak herhalde bu altıncı kişi. Listedeki sıralara göre bunun gerçekleşmesine de garanti olarak bakılıyor. Fakat bu arada bir sorun da kafalarda dolaşüyor. «Kılıçoğlu neden Giresun'dan değil de Samsun'dan?» Bunun nedenleri bilinmez. Amaç transferle daha çok oy toplamak veya oyun sistemini değiştirmek olsa gerek diye düşünüyoruz.

Her ne ise, evdeki pazar çarşıya uyar mı, uymaz mı? Yapılan hesapların doğruluğunu 5 Haziran saat 17'den sonra açılacak sandıklardan çıkacak oylar saptayacak.

CHP Parlamentoya gönderecek 6'ncı adamın yapım işlemleri ile yoğun bir uğraşı vermektedir Samsunda. Ya AP ne yapıyor? AP'nin en kuvvetli iki adayı var Samsunda. Eski Devlet Bakanı Doğan Kitaplı ile eski Orman Bakanı Hüseyin Özalp. Samsunda Hüseyin Özalp'ın teşkilatı ve delegeleri tamamen eline geçirdiği söylenmekte. Bafra ve Alaçam'da çok kuvvetli olduğu belirtilen Doğan Kitaplı ile Hüseyin Özalp arasında bir çekişmenin olduğu, bu çekişmenin ise zaman, zaman su yüzüne çıktığı söylenmektedir. Bu nedenle AP Genel Merkezi Samsun'da tam anlamı ile örgüte hakim olamamaktadır. AP Samsun Kadın Kolları Başkanı bu nedenle partiden istifalar olmaktadır. Ancak tüm bu olayların su yüzüne çıkmaması, seçimler öncesi sü- kûnetin sağlanmasına çalışıldığı da gözden kaçmamak-

tadır. Ne var ki Samsun'da iki kuvvetli partiden CHP çalışmasını daha sistemli ve planlı bir şekilde yapmak- tadır. AP'de bu sistemli çalışma yok. Adaylar, çarşı- da, pazarda, dükkânlarda karargâh kurarak oy avcılı- ğına çıkmışlar. Bazı dükkânlarda faaliyet gösteren AP milletvekili adayları bu yerleri süsleyerek, AP bayrak- ları ile donatarak mikrofonlar koyarak kendilerini ta- nıtmağa çalışmaktaydılar.

BİR PEHLİVAN

Bir pehlivan var AP'de; Samsun milletvekili Mus- tafa Dağıstanlı. Güreşteki ustalığını milletvekili seçim- lerinde de kullanıyor. Sessiz, düşünceli, gösterişsiz bir çalışma düzeyinde. Çarşamba'da, «Dağıstanlı bu kent- te milletvekili seçilemezse kimse seçilemez» diyor her- kes. Pehlivanın parlamentodaki sandalyesini geçen se- çimlerde olduğu gibi bu seçimlerde de muhafaza edece- ğine garanti gözü ile bakılıyor.

10 milletvekilinin çıkacağı Samsun'da öteki parti- lere pek şans tanınmıyor. Bu olasılıkla MSP'nin bir sandalyeye sahip olacağı sanılıyor. Ancak ne AP ne de CHP bu şansı da görmüyorlar.

DP, MHP ve öteki partilerin Samsun'da oy kaybına uğrayacakları sanılıyor

NİÇİN CHP!..

AP yetkilileri, Samsun'da seçim ibresinin iki taraf için de aynı şans üzerinde durduğunu söylerken, CHP, AP'ye üstünlük sağlayacağını savunmaktadır. CHP yö- neticileri, «MC. hükümetinin bölgesel ürünlere uygula- dıkları politika iflas etmiştir. Ecevit dönemindeki poli- tika ile bugünkü politika arasında büyük fark var. Ar- tık halk bazı önemli konuların hükümet tarafından de- netlenmesini istemektedir. Küçük partilerin bu seçimde Samsun'da tasfiye edileceğine inanıyoruz. Bu nedenle de Samsun'da bir oy patlaması bekleniyor. Sendikalar, parti kademesindeki örgütler, öğretmenler, gençlik ku- ruluşları halkın bilinçlenmesinde büyük yararlar sağla- mışlardır. 1500'e yakın köy, tek tek taranmaktadır. Bu arada CGP ve TBP'den büyük bir kitlenin CHP'ye oy vereceğini sanıyoruz» demektedirler.

EN PAHALI ŞEHİR

Eteklerden denize doğru inen kent, Karadenizin en şirin kentlerinden biri. Ancak halk bir zamanların en ucuz şehri olan Samsun'un bu gün en pahalı bir şehir haline getirildiğini söylemektedir. Bu pahalılığı da ba- ğımsız Belediye Başkanı yaratıyormuş. CHP'liler, ge- nel seçimlerden sonra belediye seçimlerinin de en azın- dan bu seçimler kadar önem taşıdığını bu tutarsız Be- lediye Başkan'ının da değiştirileceğini belirtmektedirler.

CHP'liler «Bugünkü hükümet bütün piyasasını ta- mamen allak bullak etmiştir. Tütün bu güne kadar sa- tılmamıştır. Depolarda küflenmektedir. Yeni mahsül için fide dikimleri başlamıştır. Üretici bir önceki mah- sülünü satamadığından parasızlık içinde kıvrınmakta-

dır. Tefecinin eline düşürülen üretici; bir kurtuluş, bir çıkış yolu beklemektedir. Büyük kitlenin artık bu olaylara seyirci kalamayacağı bir gerçektir. Devlet gücünün etkinliğini istemektedir Samsun'da vatandaş» diyorlar.

BASKI

Samsun'da MC'nin memurlar üzerindeki baskısının şimdilik hafiflediği söylenmektedir. Buna neden olarak CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in Samsun'a gelişi ve yaptığı konuşma gösterilmektedir. MC'nin baskısı çeşitli yönlerden gelmektedir. Her şey oy avcılığı için yapılmaktadır. Sahil kesimi ve kırsal bölge olarak ikiye ayrılan Samsun'da alt yapı tesislerinin de eksikliği vardır. AP ve bugünkü iktidar MC her seçimde gövde gösterisi yaparak vaatlerde bulunuyor Samsun'da. Ancak halk artık bu vaadlere doymuş, kimse vaadlere inanmamaktadır. Eğitim Enstitüleri ve okullar komando yuvaları haline getirilmiştir. Memur kıyımı yapılmaktadır.

VE SONUÇ

Samsun'un bir Çarşamba ovası var. Bütün Karadeniz sahillerini besleyebilecek verimli topraklara sahip

bir Çarşamba ovası. Yemyeşil, ıslıl ıslıl, pırıl pırıl. Bu güne dek uygulanan politika nedeni ile Çarşamba ovasından sadece ilkel olanaklarla faydalanılmaktadır. Bafra, Alaçam kesimi de aynı durumda. Samsunlu ne istemektedir? Diyor ki, «Büyük kurtarıcı 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak bastığı zaman esaret boyunduruğu altında inleyen millet kurtuluşa adım atmıştı. 1977 seçimlerine de bu gözle bakılmaktadır. Milletin kurtuluşu, huzura ulaşması ancak tek partinin iktidara gelmesi ile sağlanacaktır.»

MSP'den, AP'den CHP'ye geçişler belgelerle ortaya konuyor. Bunun yanında halkın en önemli isteği ise, seçimlerin huzur içinde sakın ve sessiz yapılmasıdır. Bu arada komandoların sahil kesimlerinde etkili olabileceğine de ihtimal vermiyor Samsunlular. Bu yörede herkes akraba gibidir. Partiler arasında kurgunluk hemen, hemen hiç görülmez. Samsun'da parti yöneticileri, akşamları bir araya gelip oturup birlikte sohbet ederler. Bu nedenle komando baskısı söz konusu olmamış Samsun'da.

5 Haziran seçimlerindeki en büyük etkenin Samsun'da, CHP olacağını söyleyen yöneticiler, «CHP'nin ne yapacağı programında belirlenmiştir. Söz yok, iş var. Öteki partilerin sadece vaatleri var» demektedirler. Seçimlerde CHP'nin 5 veya 6, AP'nin 4 milletvekili çıkaracağını söyleyenler olduğu gibi, CHP 5, AP'nin 4, MSP'nin 1 milletvekili çıkaracağını söyleyenler de var.

Selâhattin GÜLER

Ordu

Yağmur var, Çamur var. Denizin rengi bir bulanık. Mavisini kaybetmiş sular kıyılarda. Samsun'dan yola çıktığımda hava kapalı idi. Çok kısa bir süre sonra Çarşamba ilçesine vardık. Yağmur da başlamıştı. Çarşamba'da yöre, yer yer gölcüklerle dolu idi. Sonra Ordu'nun ilçesi Perşembe'ye geçtik. Perşembe'de de hava aydı. Seçim havası, Samsun'da ne ise, Ordu'da da o idi bu görüntü içinde.

Sahil geridi uzayıp gidiyordu. Yol boyu sık, sık, CHP'ye ait bayraklar, araçlar görülüyordu. Ötekilerden bir hareket görmek olanaksızdı. «Bizimkiler daha seçim havasına girmediler» diyorlardı. Bombalar daha sonra patlayacakmış. Samsun'da seçimi bir iki farkla CHP'nin alacağına inanıyordu çoğu kimse. Ordu'da da öyle idi.

Ordu'da hissedilir bir hareketlilik vardı. Şehrin iç kesimlerinden hoparlörlerden boğuk sesler geliyordu. Düşündüm, «Ordu tam bir seçim düzeyine girmiş» dedim kendi kendime. Şehrin girişinde Ulusoy otobüs terminalinde bir arkadaşım karşıladı beni. Hoş beş, yorgunluk kahvesi derken konuya girdik, Hasan Bacınoğlu ile. Hoparlörlerden duyulan sesleri pek anlamıyordum. Onu sordum ilk kez. Miting olup olmadığını anlamak istedim «Yok canım bugünlerde buralarda miting

falan yok. Bugün Beşiktaş ile Ordusporun maçı var. Vatandaş maça davet ediliyor. Ses o sestir» dedi. Unut. muşum gezi boyu, günü de, Ordu'daki Beşiktaş — Orduspor maçını da. Şehri şöyle kısa bir dolaştıktan sonra yemeğe gittik birlikte. Pencerele kapıları, duvarları yeşil'e boyanmış bir lokanta. «Sahibi MSP'li dedi arkadaşım. «Ama bakma hepsi de çok iyi insanlardır» diye sözlerine ekledi. Lokantada yemek yiyenler fis kos ediyorlardı. Konuşmaları, güncel konu olan Orduspor Beşiktaş maçından çok, seçim üzerineydi.

Beşiktaş 3—2 kazandı. Bacınoğlu söylemişti daha maç başlamadan. Davul zurnalar çalındığı sırada. «Yahu söyleyin şu heriflere bu davul zurnayı bıraksınlar. Ne zaman bu hikâyeye girseler Orduspor mağlûp olur» diye. Ve öyle de oldu.

Seçim sonucunu sordum sonra kendisine. «Ben o işe karışmam. Seçim bu belli olmaz» diye kesip attı.

ORDU'NUN DERELERİ

Karadenizin bu şirin ilinde bir türkü çağrılır. «Ordunun dereleri aksa yukarı aksa, Vermem seni ellere Ordu üstüne kalsa» diye başlayan bir türkü. Seçim yö-

rüngesine oturan Ordu'da şimdi, iki büyük parti de aynı türküyü söylüyor. Daha önceki seçimlerde 8 milletvekili çıkaran Ordu ilinde bu kez 7 milletvekili çıkacak. Göç, bu ilden bir milletvekilini de beraberinde alıp götürmüş. CHP bu ilde kazançlı çıkacağını söylerken,

çim dönemi sırasında harekete geçti. Yeni getirilen asfalt makineleri, belediyenin önünde vatandaşla gösterilmeğe başlandı. İşte bu araçlarla Orduyu düzelterek diyorlar. Ne var ki halk buna inanmıyor» diyorlar.

Ordu'da bir soya yağı fabrikası kurulmuş. Bir bö-

ORDU - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	24.6 38.212	2	53.2 79.845	4	30.1 43.262	4	15.8 26.474	2
CCP (CP)	-	-	-	-	7.3 10.510	-	3.4 5.708	-
CHP	40.5 62.890	4	36.2 54.275	3	33.0 47.521	4	29.9 50.188	3
DP	-	-	-	-	-	-	21.4 35.981	2
MP	-	-	-	-	1.3 1.824	-	-	-
MHP (CKMP)	6.9 10.734	-	3.1 4.594	-	5.3 7.692	-	5.1 8.484	-
MSP (MNP)	-	-	-	-	-	-	7.3 12.183	-
TBP (BP)	-	-	-	-	3.5 5.070	-	0.9 1.538	-
TIP	-	-	3.5 5.212	-	1.6 3.662	-	-	-
YTP	28.0 43.417	2	3.9 5.783	1	1.0 1.415	-	-	-
BAGIMSIZLAR	-	-	-	-	-	-	16.3 27.379	1
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	155.253	8	150.094		143.922	8	167.935	8
Katılma oranı		78.6		71.7		63.11		66.09

AP bazı olanaklarına, özellikle belediye başkanının tutumuna güvenerek «Biz burada fazla sandalye alırsak» diyor. Bilmem ama, Ordunun dereleri hiç yukarı akmaz gibi geliyor bana.

HEP O, EKONOMİ POLİTİKA

Orduda konuştuğum kişiler, tüm iktidarların ve özellikle MC iktidarının ekonomik politikayı bir kenara bıraktığını, Ordu iline devlet elinin hemen hemen hiç uzanmadığını söylemektedirler. Pahalılığın zirveye ulaştığını söyleyen Ordulular, «Bu gidişle Orduda kimse kalmayacak. Halk büyük kentlere akın edecek. Göçedecek. Tarlasını bahçesini, bağını satan büyük kentlerin kıyı bucağına yerleşmek için hareket halinde. İki yıldır yolların yapılacağını söyleyen belediye, ancak se-

lüm vatandaş «Ordu'ya soya yağı fabrikasının ne gereği vardı. Soya yağı fabrikasının ham maddesi derelerden gelmektedir. Siyasi bir yatırım için yapılan bu yağ fabrikasında kaç kişi çalışmakta ve kimlere iş verilmektedir. Kamu sektöründe çalışan birçok işçi, oy avcılarının elinde bir tür oyuncak haline getirilmişlerdir» şeklinde yakınıyorlar.

Ordu'da hiçbir alt yapının da olmadığını belirten bazı çevreler, «Yepyeni bir iktidarda, bütün bunlar çözümlenebilir. Milletin yararına çalışacaklara oy verecektir Ordu halkı» demektedirler.

FINDIK

Köylü, MC iktidarının fındık üzerindeki politikasından son derece şikâyetçi. Fındık politikasının çok ka-

ranlık olduğunu iddia ederken, «görünen köye kulağuz göstermeğe gerek yok. Artık bu işin sonuna gelinmiştir. Bugüne dek, sandık başına gitmeyenler de CHP'nin tek başına iktidara gelmesi için sandık başına gidip oy kullanacaklar. Adam kayırmaya son verilmesi, ürünlerimizin değerlendirilmesi, vatandaşın birtakım politik oyunlar altında ezilmemesi için sandık başına gideceğiz» demektedirler.

Bu arada, çok düşük fiyatlarla alınan fındığın, yıllarca ambarlarda saklandığını söyleyenler de var. «Dünya piyasasında Türk fındığından daha üstün fındık yetiştiren bir ülke yoktur. Buna karşın, Türk fındığı ihmale uğradığından, dış politikanın da yetersizliği nedeni ile bu ürünün değerinin düştüğünü gördük» diyor üreticiler.

Orduda halk yakacak sıkıntısı da çekmektedir. Yakacak ihtiyacı, fındık kabuğundan karşılanmaktadır. Ordulular, «Bundan bir süre önce İsrail'den bir heyet geldi. Sokaklara atılan, evlerde yakacak olarak kullanılan, ancak ısı derecesi ve ömrü çok az olan fındık kabuğunu değerlendirmek istedi bu heyet. Fındık kabuğunun oluşumunda, iklim çok büyük etken olduğundan dünyanın en iyi sunta cinsinin yapılacağını söyleyen İsraililer, hemen anlaşma düzeyi aradılar MC hükümeti bu anlaşmaya yanaşmadı. Ordu'da ya bir fabrika yapılacaktı veya fındık kabuğu iç fındık kadar değer kazanıp İsrail'e gönderilecekti. Tutarsız politika buna da engel oldu, anlaşma olmadı.

«Efendim, biz fındık kabuğunu İsrail'e verirsek, onlar bu kabuğu bize sunta olarak geri gönderirler. Zarar ederiz» demişler. Sonra Ordu'nun yakacağı nereden karşılanacaktı? Bu da bir sorun olmuş MC için. Köylü, şehirli ne ile ısınmış kışın? Ocağı tütmezmiş. İşte fındık üzerinde oynanan politik oyunun son perdesi de kabukla kapanmış.

NE OLACAK?

Ordulu, şiddet olaylarından korkmuyor. Ordu'da herkesin birbirinden haberi olduğunu söylüyorlar. Birbirleri ile akraba imiş her Ordulu hemen hemen. Kimin ne zaman yerine oturduğunu, kalktığını bilirlermiş. Komandolar bu ilde de yerleşmek istemiş, birkaç eyleme girişmişler, fakat tutturamamışlar. Seçimlerin çok saikin geçeceği söylenir Ordu'da. Bilinçli gidilecekmış.

AP'nin bir çok yerde hareketsiz kalmasına karşın, CHP Ordu'da tüm kuvvetleri ile hareket halinde. Ordu milletvekili Memduh Ekşi başta olmak üzere tüm adaylar arı gibi bir çalışma düzeyinde. CHP yöneticileri, «Bu seçimlerde Ordu'da AP'ye galebe çalacağız. CHP 4, AP 2 ve muhtemelen MSP de bir milletvekili çıkaracaktır» diyorlar. MSP'nin Ordu'da gizli bir çalışma düzeyinde olduğunun hem CHP'li, hem AP'li söylemektedirler. CHP Senatör adaylarından biri bir anısını şöyle anlattı: «Bu kişilerin garip bir tutumları var. Camiye gitmeyenler dinsiz olarak tanıtılıyor çevreye. Geçenlerde seçim bölgelerini gezerken camiye gittim. Günlerden Cuma idi. Benim kim olduğum sorulmuş. CHP'li olduğumu öğrenenler hayret içinde bana bakıyorlardı. O sırada başka bir partiden bir aday da koltuğunda gazetelerle cami avlusundan geçiyordu. «Bak

dediler bir bu adama bak bir o geçen adama. Bu CHP'li öteki AP'li. Bu camiye geldi, öteki ise camiye gelmiyor» dediler. MSP'li seçimlerde oy kullanacak seçmenlere, köy, köy gezip, MSP'ye oy vermeleri için yemin ettiriyorlarmış. Bazı din adamları da bu işler için görevlendirilmişler.

CHP il merkezinde ve çevresindeki konuşmaları-mızdan sonra AP il merkezine gittik. Eski milletvekilllerinden ve bu seçim döneminde AP'den adaylığını koyan Hamdi Mağden'le görüştük. İl merkezinde bir toplantı nedeniyle çok kalabalık vardı. AP Orduda ön seçimi kaldırmış, merkez kontenjanından aday saptayacak-

ORDU - SENATO

PARTİLER	1961		1968	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	22.3 36.503	—	41.5 69.061	2
CHP	41.5 63.271	3	34.4 57.294	1
CKMP (MHP)	7.2 10.929	—	2.2 3.713	—
GP (CGP)	—	—	11.9 19.893	—
MP	—	—	3.9 6.479	—
TİP	—	—	6.1 10.170	—
YTP	28.5 44.938	—	—	—
BAĞIMSIZLAR	—	—	—	—
Geçerli oy ve senatör sayısı	152.511	3	166.610	3
Katılma oranı	78.6		74.6	

tı. Fakat bu olmadı. Hamdi Mağden, Ordu'da AP kefesinde ağır bastı. Kader arkadaşı Sadettin Bilgiç'le uzun görüşmeler yapmış. Ordu'da mutlaka ön seçime gidilmesinin gerekli olduğunu söylemiş. Hatta Ankara'daki Çankaya Kulübünde de bu işler görüşülmüş. Sonunda aday yoklamasına karar vermiş AP genel merkezi. Hamdi Mağden AP'nin en kuvvetli aday adayydı bu kez Orduda ve deniyordu ki Hamdi Mağden'in ön seçimlerde listede alacağı yere göre AP'nin milletvekili sayısı belli olacak. Ön seçimlerde Hamdi Mağden ikinci sırada yer aldığına göre, Ordu'da parti çevreleri, AP'nin iki veya üç milletvekili çıkarabileceğini söylüyorlar şimdiki.

CHP Ordu'da kişisel propaganda değil, parti propagandası yapmakta, partinin bir doktrin partisi olduğunu vatandaşa anlatmağa çalışmaktadır. Öteki partilerin ise, kişisel bir çaba içinde oldukları ön seçimler ve sonrasında görülen bir durum. CHP çevreleri CHP'nin Ordu'da en güçlü parti olduğuna, seçimlerde 7 milletve-

kilinden dördünü, üç senatörlükten ikisini alacaklarına inanmaktadırlar. Bu arada iki milletvekilliğini de AP'nin alacağını söyleyen yöneticiler, «yedinci milletvekili için CHP, AP, MSP, DP ve MHP yarışacaktır» diyorlar.

CHP ve AP dışında kalan en kuvvetli partinin Ordu'da MSP olduğunu söyleyenler de var. MSP'ye önce bağlı olanlardan büyük bir bölümü bağlarını bu partiden koparmışlardır. Bu kez yöneticiler dinî her türlü

istismar konusu yaparak seçimlerde oy toplama çabasına girmişlerdir. Ancak halk artık buna da pek inanamamaktadır. MSP'nin daha ziyade okur yazar olmayan kitle üzerinde etkinlik sağlamağa ve oy toplamağa çalıştığının da bir gerçek olduğunu söyleyenler çoğunlukta. Öteki partiler oy toplayacak, ancak alacakları oyun, parlamentoya gitmeğe yetmeyeceği kanısı hakim Ordulularda...

Selâhattin GÜLER

Giresun

Ordu'dan yola çıkarken şehrin en büyük oteli olan Turistik Otelde ellerle kalem seçim hesapları sürüp gidiyordu. Ordu Giresun arasındaki yol boyu, bir kaç haneden kurulu küçük balıkçı köylerine uğradım. Yüzleri yanık, elleri tuzlu sudan şişmiş kişilerle konuştum. Seçimlerde hangi partinin ne yapacağını sordum. Kasabalarının siperlikleri altında gözleri kaybolmuş insanlar, ağlarını onarıırken sorularımı yanıtlamada da geç kalmıyorlardı. «Ne olarsa bu seçimde olacak. Ortaklık bu memlekete yaramıyor. Tek parti iktidara gelsin de kim gelirse gelsin, başka bir isteğim yok. Bizim derdimize çare bulsunlar... İşte durumumuzu görüyorsun. Biz deniz ananın verdiği ile geçinen insanlarız. Gece gündüz denizdeyiz. Tarla yok, bağ yok, bahçe yok. İşimiz balıkçılık» diyorlardı. Bir kaç, «Biz bir kaç seçim önce oy kullanmağa gitmemiştik. Ama bu seçimde sandığa gideceğiz. Madem ki, oy vermemiz gerekiyor elbette ki vereceğiz» diye konuşuyorlardı.

SİMİT VE TAVUK

Orta yaşlı, sarışın, pehlivan yapılı bir Karadenizli, otobüsün en arka koltuğunda dört kişi ile hızlı bir tartışmaya girişmişti: «Ben Ecevitçiyim. Zıpkın gibi adam. Ne söyledi ise onu yaptı. Yalan yok onda. Oyunuzu ona verirsiniz kazançlı çıkarsınız» diye bağırıyordu. Ötekiler dalına basıyorlardı adamın, «Sen bugüne kadar Halk Partili oldun da ne oldun sanki. Simit yemekten kurtulamadın. Biz tavuk yiyoruz tavuk» deyip başını oksuyorlardı pehlivan yapılı adamın. O aşağı kalır mı hiç. Karadeniz şivesi ile dördüne birden, «Sizün cozununuz elifine mertek sokmak lâzım. Siz tavuk yeyisunuz, zıkkım yeyin. Tavuk yedunuz da haçan ne oldi. Ben bu yaşuma kadar simut yedum. Haydi birunuz çıkun da bileğumi bukun. Ben ha bu covdeyi simüt ilan yaptum. Tavuk ile simut arasında bir fark yok. Fazla yeyup da sizün cibi cebeş olacağıma simut yerum çinseye yalvarmam. Siz bir cun tavuk bula-mazsanız karnunuz guruldar.»

Ötekiler durur mu, dördü birden konuşur Karadenizlinin, «Sen oy'ni Ecevit'e ver yine de simite talim

et. Zaten başka yapacak olduğun bir şey de yok. Süleyman cene da o koltuğa oturur» diyorlar. Pehlivan yapılı adamın cinleri tepesine çıkmış gibidir, «He o koltuğa oturacak. Oturacak belçi, ama dört beş kişinin yardımı ile oturur. Şimdi oturduğu cibi. Rahat veriyiler mi adama? Herçes bir yandan gagalayı. Hemşerum ben sağa bir şey deyeyim mi?. Ortak olayıdı kari ortak alınurdi. Bu iş olmadığına çöre böyle ortaklık ilan hüçumat idare edilmez.» Daha neler, ne konuşmalar. Fakat sarışın pehlivan yapılı Karadenizliyi altemedi dört kişi. Simit üzerine tavuk üzerine konuşmalar sürüp gitti. Sarışın Karadenizli, iktisadi olmayan devletin gökeceğini, her gün tavuk yemekle kimsenin cebinde sonunda para kalmayacağını ara sıra simit yemenin de faydalı olduğunu, inandıрмаğa çalıştı ötekilere...

GİRESUN'UN HALİ BİR BAŞKA

Giresun'un hali bir başka. Giresun futbol takımı birinci kümeden ikinci kümeye düşüyormuş. Oyuncularından bazıları Giresun'u bırakıp kaçmışlar. Nerede oldukları da belli değilmiş. Arkasından Giresun'u herkesin bıraktığını söylüyorlar. Göç başlamış Giresun'un üst kesimlerdeki köylerinden. İşçi olmayan, yolu bulunmayan köylerde artık kimse yaşamak istemiyormuş. Özellikle MC'nin uyguladığı politikadan şikâyet edenler çoğunlukta. AP'den olanlarla, MC ortaklarına her şey var, ötekilere ise bir şey yok. Buna çok hayıflanıyor Giresun'lu. AP'li olanlara her olanak tanıyormuş. Örneğin, ileri sürüldüğüne göre Fisko Birlik Yönetim Kurulu Başkanı Salim Tekinoğlu'nun Borçka Çakırlı köyündeki 8,5 dönümlük arazisi Birliğe depo yapılmak üzere satılmış. Verimsiz ve değeri ancak 300 - 400 bin lira olarak hesaplanan bu arazinin 1,5 milyon liraya satılması Giresunlular arasında yayılmış. Bu satışı Ticaret Bakanlığı da onaylamış. Öte yandan memur kıyımı MC devrinde almış yürümüş Giresun'da, Birçok memur başka illere atanmış. Atananlar ise ilerici olduklarından bu gazaba uğramışlar.

GİRESUN - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973		1975	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	2.8 3.860	—	54.9 71.686	3	40.0 47.480	4	27.3 34.422	2	50.9 64.297	1
CGP (GP)	—	—	—	—	5.5 6.516	—	2.9 3.694	—	—	—
CHP	34.7 48.162	2	30.5 39.780	2	23.3 27.581	2	31.7 39.899	3	34.5 43.621	1
DP	—	—	—	—	—	—	20.2 25.429	1	2.9 3.603	—
MP	—	—	5.3 6.869	1	3.5 4.114	—	0.9 1.100	—	—	—
CKMP (MHP)	23.4 32.439	1	1.9 2.430	—	5.6 6.696	—	8.0 10.054	—	4.7 5.902	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	8.7 10.909	—	7.1 8.986	—
TEP (BP)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
TİP	—	—	1.8 2.393	—	1.7 1.984	—	—	—	—	—
YTP	39.1 53.996	3	5.1 6.590	—	2.3 2.709	—	—	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	0.4 518	—	—	—
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	138.227	6	130.477	6	112.609	6	126.025	6	126.409	2
Katılma oranı	77.6		73.1		64.47		66.03		60.76	

FINDIĞI KİM AYIKLAR

Fındık derdi, patates derdi bir sorun Giresun'da. Ordu'da olduğu gibi bu kentte de fındık üretimi önde gelmekte. Fakat üretici kendi bahçesinde tarlasında bağında çalışır, çabalar, ürününün her yıl daha iyi değerleneceğine inanarak. Ancak sonunda eli böğründe kalır üreticinin. Çünkü bu ürün üzerinde bir çok politik oyunlar oynanır. Seçimlerden seçimlere ürünün fiyatı arttırılmış. Sonra fiyatlar, Karadenizin dalgaları gibi dalgalanmaya bırakılmış. Bilinmez ama, fındığı Giresun'da herhalde politikacılar ayıklamaktadırlar.

ÇIRPINAN KENT

Doğu illerinde, yol yok, su yok, elektrik yok derler. Medeniyet su kenarlarında doğdu derler. Buna benzer daha bir çok şey derler. Ölçüye vurulduğunda bugün, yukarıda sayılanlardan en yoksunu belki Giresun kentidir. Verilen bilgilere göre, Giresun'un ilçeleri ile bağlantısı yoktur. İlçelerle bağlantı yollarının yapılması 1951 yılında programa konduğu halde bu güne kadar bir tek kazma vurulmadığı Giresunlu tarafından iddia edilmektedir. Demokrat Parti döneminde bu kente liman yapıldı. Limandan sonra kuzeyle, güneyi birbirine bağlayacak yolların yapılacağı vadedildi. Aradan 26 yıl geçmesine karşın bu yolların hiç birinin yapılmadığını iddia ediyor Giresunlu. Bunun nedeninin özellikle iller arası rekabete bağlayan bu kent halkı, «Giresun'un yolları yapıldığı takdirde, bu kent hızla gelişecektir. Ancak, politik oyunlarda Giresun hep zıllışlığın acısını duymuştur. İlçelere gidebilmek için başka illerin yollarından faydalanılmaktadır. Köylerde su, elektrik olmadığı gibi belediye sınırları içinde de su yoktur. Örneğin, 19 belediyenin yedisinin elektrigi yok, suyu yok. İç kesimdeki Harabulduk, Güce, Doğankent, Ören, Çanakçı, Yağlıdere ve Alucra'nın merkezle bağlantıları yok gibidir. Merkez belediyelerin çoğunda kanalizasyon yok. Giresun içinde 100 yıl öncesinin kanalizasyonları su yolları kullanılmaktadır. Çimento ve demir karaborsacılığı almış yürümüşdür. AP ve MC, ortakları bu işi sürdürmektedirler. Bu nedenle de bu partiler kendi içlerinde huzursuzluğa düşmüşlerdir diyorlar acı acı yakınarak.

ETKEN YİNE FINDIK VE TUTUN

Seçimlerde en büyük etkenin fındık, tütün ürünlerinin olacağını söyleyen Giresunlu, «herşeyi artık

ölçüye vurmak zamanı gelmiştir. AP ve MC'nin fındık konusunda uyguladığı politika, bu partileri sıfıra indirmiştir. Ecevit döneminde fındık 970 kuruş idi. Bu dönemde üreticiye 380 kuruş zamlı fındık fiyatı 13.50 liraya çıktı. MC döneminde geçim indekslerindeki artış yüzde otuz civarında idi. Fındığın girdilerindeki masraflar ise yüzde kırkı bulmuştu. Demirel hükümeti fındığın fiyatına bütün bunları dikkate almadan 50 kuruş zam yaptı. Üretici şaşkına dönmüştü. Üreticinin zarara girmesini, borçlanmasını, tefeciye esir olmasını hiçe sayan MC hükümeti artık bu konuda da iflas etmiştir. 1976 yılında 18 lira civarında fiyat verilmesi gereken fındığa yine 50 kuruş zam yapan MC hükümeti dünyanın en kaliteli fındığını dünya piyasasından silip atmak istedi. Bir daha bu iktidardakilere oy vermenin bir anlamı kalmadı. Biz kime oy vereceğimizi biliyoruz» diyor.

Ürünler üzerinde yıllardır oynanan ters politikanın daha büyük etkenleri olduğuna da değinen Giresunlu, «Bugün Giresun'dan korkunç bir göç var. Ürününü değerlendiremeyen halk büyük kentlere göçetmeğe başlamıştır. MC iktidarının, Ecevit hariç öteki iktidarların da uygulamaları hep böyle olmuştur. Göçü özellikle zorunlu kulma yoluna gitmişlerdir. Büyük şehirler daha da şişirilmiş, plansız düzeye getirilmişlerdir. Göçlerle bu büyük kentler istilaya uğratılmışlardır. Giresun artık kurtarılmalıdır» diyor.

İLGİNÇ HESAP

Mayıs ayının içinde, kemikleri sıızlatan bir hava var Giresun'da. Evlerin bacaları tütüyor. Mangal başında ısınanlar da var. İnce bir yağmur çiseliyor. Giresun'un üstünde. Uzun bir yamacın eteklerine kurulmuş şehir. Seçim havasına yavaş yavaş giriyor Giresunlu. Hesaplar yapılıyor. Konuştuğum bazı çevreler tek iktidarda birleşiyorlar: CHP iktidarı. Bu yolda ilginç hesaplar yapılıyor. Şöyle ki: 8 büyük ilden 100, öteki 59 ilden de 3'er milletvekili hesabı ile CHP 230—235 sandalye ile iktidara gelecektir. AP 150, MSP 55, MHP 4, CGP'nin 5 milletvekili alabilecekleri söyleniyor. Öteki partilere pek şans tanınmıyor.»

Giresun'da, AP'de çekişme olduğu gibi, öteki partilerde de bu çekişme mevcut. Sivrilmiş isimleri ekarte etmek istiyor AP ve ötekiler. Giresun'daki başka bir hesap şöyle, 1977 seçimlerinde: CHP 3, AP ise 2 milletvekili çıkarabilir. Bu hesapların sonucu ancak seçim sandıklarında çıkacak oyların belirleyeceğini bilen Giresunlu, sessizce 5 haziranı beklemektedir.

Selâhattin GÜLER

Kars

Kars'ta, 7'den 70'e herkes politika ile yakından ilgileniyor. Kadınlar ile seçmen yaşına gelmemiş çocuk ve gençler de ebeveynlerinin uyarılarıyla siyasal bir

parti etrafında toplanıyor. Bunda, ayrıca etnik yapının da önemli bir rolü bulunuyor. Ve her grup kendi içinden bir adayın parlamenter olması, Ankara'da adamı

bulunması, kendisini temsil etmesi için çaba gösteriyor.

Yolsuz, elektriksiz, susuz Kars'ın ilçeleri hatta köylerine kadar arabasındaki pikabında, kahvehanesinde, sözleri «Angaraya ses getmi / Biz gitmeye güvatomuz yetmi / Malımız yoh, yolumuz yok / Ankara'ya ses verecek dilimiz yoh» olan «Ankara'ya Anayasso» adlı beste söyleniyor. Halk bununla kendi yaşantısını anlattığını, MC iktidarına karşı çıkışını, öldürülenlerin

Kars'ın uzaklığı 50-100 kilometre arasında değişmesi ne karşın, buralara ulaşmak için 3-7 saat yol gitmek gerekiyor.

Ulaşım güçlükleri ve yörenin geniş bir alanı kapsaması, ayrıca kuzey-güney kesim çizgisi yaratılması, etnik yapı ile aşirete dayalı görüş halkı bölmekle kalmamış, birlikte yeni sorunlar getirmesine neden olmuş. Süt sömürsül, kömür bulunamayışı, mevsimlik göç bunlar arasında en önemli yeri alan konular olarak beliri-

KARS - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	21.15 38.115	2 2	37.3 53.361	3 3	42.9 67.314	5 5	15.6 26.232	1 1
CGP (GP)	—	—	—	—	4.0 6.243	—	5.2 9.634	—
CHP	46.0 83.506	4 4	34.3 53.706	3 3	33.3 52.236	4 4	45.5 79.310	5 5
DP	—	—	—	—	—	—	13.4 23.406	1 1
MP	—	—	2.9 4.519	—	1.6 2.587	—	—	—
MHP (CKMP)	—	—	—	—	5.8 9.142	—	2.5 4.385	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	7.7 13.536	1 1
TBP (BP)	—	—	—	—	—	—	1.0 1.776	—
TİP	—	—	6.0 3.333	—	8.3 13.093	—	—	—
YTP	30.5 53.365	3 3	9.7 15.169	2 2	2.4 3.804	—	—	—
BACIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	9.6 16.730	—
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	174.960	9	156.381	9	157.444	9	174.759	8
Katılma oranı	30.1		70.6		65.61		63.64	

acılarına ortaklığını, öldürten ve öldürenlerin insanlık dışı davranışlarına tepkilerini, akmayan geçmelerin susuzluğunu, yapılmayan yolların taş ve toprağını, dile getirdiğine inanıyor.

Her türlü sağ ve sol akımın bulunduğu Kars, genellikle Kuzey ve güney kesimi olmak üzere Karşılılar tarafından iki bölgeye ayrılmış. Kuzey kesiminde Dığor, Susuz, Arpaçay, Çıldır, Göle, Ardahan, Hanak ve Posof olmak üzere 8 ilçe yer alıyor. Güneyde de Selim, Sarıkamış, Kağızman, Tuzluca ve Iğdır bulunuyor. 13 ilçesi bulunan Kars'ta toplam devlet karayolu uzunluğu 293 kilometreye ancak ulaşıyor ve bu da güney kesimindeki 5 ilçeden geçiyor. Kuzeydeki 8 ilçeye

yor. Özdeki bu sorunlara bir de etnik grupların «her partiden kendi adamımız olsun» düşüncesi ile hareket ederek kendi içlerinde bilimsel olarak güçlü partilere yönelmesi de eklendiğinde Kars'ın siyasal yapısı daha bir belirginleşiyor.

1973 seçimlerinden sonra CHP'den 5, AP, MSP ve DP'den birer parlamenterin Ankara'ya gönderildiği Kars'ta 1977 öncesi yapılan tahminler CHP 5, AP 1, MSP 1 biçiminde oluyor. Bir milletvekilliğinde DP'den son anda MSP'ne geçen Yasin Bozkurt ile CHP'nin şanslı oldukları söyleniyor. Bu durumu da «Terekeme»lerin belirleyeceği, yolundaki kanı hemen her çevrede kesinlik kazanıyor. CHP'nin gücü Terekeme-

ler, yerliler ve Türkmenlere bağlanıyor. Terekemelerin sağ eğilimli kesiminin geçen dönem DP'ye oy verdikleri hatırlardan uzak tutulmuyor. Türkmen ve Azerilerin adayı CHP'li Doğan Araslı'nın liste başı olması nedeniyle bu gruptaki seçmenlerin AP'nin 2. sırasındaki adayları için çalışacaklarından söz ediliyor.

Kan davalarının yoğun olduğu bölgede ayrıca hayvan satımına ilişkin dolandırıcılık ile değişik biçimde kadın ticareti konuları, arazi ihtilafları gibi sorunlar halkın günlük yaşantısı içinde yer alıyor. Cinayetler, iki kişi arasında başlayan kavganın daha sonra büyümesi ve tabancaların ateşlenmesi ile işleniyor. Dolandırıcılık, bir tüccarın belli sayıda hayvan için bono vermesi ödeme gününde sahte adreste bulunamayışı biçiminde oluyor. Kadın ticareti, Kars'ın dışından gelen bazı kişilerin kendilerini yoksul mahallelerdeki ailelere varlıklı olarak tanıtip, kızlarını almaları, sonra da ya kötü yola düşürmeleri ya da izlerini kaybettirmeleri olarak yapılıyor. Arazi ihtilafları, olanların yanında, olmayan ihtilaflar olarak özellikle köy muhtarlarınınca yaratılıyor ve köy bütçesindeki para harcancarak kente iniş olanakları sağlanıyor, avukatlar tutulup eksik belgeler getirilerek kasıtlı biçimde mahkeme süresinin uzatılmasına çalışılıyor.

Ruslardan kalan kentin orta kısmı taş binaları, parke taşlı sokakları, birbirini kesen, ya da paralel giden caddeleriyle eski görünümünü koruyor. Buna karşılık AP listesinin başında bulunan Hidayet Çelebi'nin kardeşinin başkanı bulunduğu Kars belediyesinin arazileri parselleniyor, gecekondu yapıyor ve yeni mahalleler oluşturuluyor. Kentin ilçeleriyle yollarının bozuk evsahfı oluşu araçların ömrünün kısalmasına yol açıyor. Yeni başlayan kaloriferli inşaatların dışındaki konutları ısıtmak için kömür bulmakta yaz aylarından itibaren bir problem olarak ortaya çıkıyor. Geçimini sütçülükten sağlayanlar ya tefecinin eline düşüyor, ya da süte su değil, partizanlık karıştırılarak süt üreticilerine farklı işlem uygulamıyor. Banka kredileri özellikle ilçelerde ya faiz sisteminin sonucu yararak sağlamıyor, ya da aynı partizanlıklar bu konuda da kendini gösteriyor.

Kars'a 45 kilometre uzaklıkta, turistlerin ilgisini çeken Türk - Sovyet sınırında Ocaklı köyünde bile su akmıyor, muhtar Faik Dinçer, askeriye ile aralarında suyun kullanımı konusunda ihtilaf olduğunu, bu nedenle muslukların, boruların kurduğunu söylüyor. Susuz CHP ilçe başkanı 30 yıldır bu görevi sürdürdüğünü söylüyor ve «1959'da Menderes'in yaptığı baskının aynısı şimdi de yapılıyor. Onun için halk akın akın CHP'ne geliyor» diyor. Dursun Akçam, Talip Apaydın, Ümit Kaftancıoğlu, Mehmet Cihangirlerin yetiştiği eski adıyla Cilavuz Köy Enstitüsü'nün önce adının değiştirilerek Kâzım Karabekir Öğretmen Okulu yapıldığı, sonra Artvin ve Van'dan özel eğitilmiş öğrenci getirildiği, yapılan öğretmen ve müdür atamalarıyla okulun faşistleştirilmek istendiği anlatılıyor. 62 yaşındaki Mehmet Cengiz CHP'nin Selim ilçe başkanlığı görevini yirmi yıldır üstlendiğini belirterek «CHP 7 aylık iktidarda ne yaptı diye soruyorlar. Onlar 2 senedir iktidarda çocuklarımızı öldürmekten başka ne yaptılar?» diye soruyor.

Umut Yakır anlattı, Çıgırlık köyünde süt vermek için 20 hane yazılmış. Ancak sonradan Süt Endüstrisi Kurumu bir araştırma yapmış. Bu köyden oyların C HP'ne çıktığını belirleyince sütü, üreticilerin fabrikaya getirmelerini, aksi halde süt alamayacağını bildirmiş. Ermişler köyünden Hamit Mengüloğlu da aynı konudan yakındı. Alçılı köyünden İhsan Tekcan da bu yöndeki şikâyetlerini dile getirdi. 28 nisan 1976'da olan deprem için köylerde hasar tesbit çalışmaları yapılmış. Ermişler köyünden CHP dışındaki diğer partilere yardım parası verilmiş, Küçükçatak köyünde de aynı durum olmuş, Çıgırlık'da da 28 hane bu yardıma kavuşmuş, buralarda toplam 150 hane hâlâ aynı dert ve sıkıntıyı çekiyormuş. Çıgırcı'dan Mecit Üstemur anlattı. Birincide evine gelip dışardan tesbit yapılmış, ikinci seferinde gelenler duvarda Ecevit'in fotoğrafını görünce silmiş...

«İşte böyle memur beğ. Bizim köylerin davası bitmez» dedi köylüler. «Siz bu sorularınızı milletvekillerinize anlatmaz mısınız?» diye sordugumda «Anlatmasına anlatırız. Ama onları seçimden seçime görürüz. 4 senede bir ya biz ölürüz, ya da onlar seçimi kazanamaz. Ankara'ya gidip söyledigimizde, biz bu meselelerle mi uğraşacağız, yoksa kanun mu yapacağız, diye bize kızarlar» yanıtını verdiler.

Avukat Murat Özdebak ile aday adayı olup 1973'de ön seçimi yitiren, 1977'de de her nedense veto edilen çiftçi Subutay Tarım'ın çıkardıkları Halk gazetesi «kimliği belirsiz kişilerce» üç kez bombalanmasına karşın, CHP'nin muhalefet sesini yansıttıyor. Doğan Araslı'nın liste başı olması, borçlarının ertelenmesiyle ilgili yasanın yayınlandığı Resmî Gazete'nin köylere postalanmasına bağlanıyor, Kemal Güven'in aslında Erzincanlı olmasına karşın CHP'li bazı ilçe başkanları ile yakın ilişkilerinden söz ediliyor, Sırrı Atalay ile İsmet Atalay'ın despotluk yaptıkları hatta ve hatta liste kötü olduğu için CHP'nin ancak 2 parlamenter çıkarabileceği yazılıyor.

CHP eski il başkanı ve listenin 4. sırasındaki İsmet Atalay karşı görüşünü savunurken, 6 parlamenter çıkarabileceklerini 1973 yılında seçime katılma oranının düşük olduğunu, MC'nin katliamlarına AP ve MS P'nin partizanlıklarına olan tepki nedeniyle CHP'ye yönelişlerin daha çok olduğunu ancak listenin iyi hazırlanmadığı yolundaki iddiaların yerinde sayılabileceğini de söylüyor. Seçimin «yayla mevsimi»nde yapılması nedeniyle Arpaçay ve Sarıkamış yöresindeki oyların yüzde 50'nin üstüne çıkacağını anlatan İsmet Atalay, AP'nin giderek gücünü yitirdiğini MSP'nin ikinci parti durumuna geldiğini, DP'nin tamamen silindiğini anlatıyor.

Genelde baktığımızda Kars'ta şu ya da bu partinin şu kadar milletvekili çıkarması önemli değil, bölgesine politikanın içinde bir ilin tüm sorunlarına çözüm getirecek parlamenterler gerekiyor. Kars'tan seçilen parlamenterlerin parti farkı gözetmeksizin bu ilin sorunları için ortak bir çabaya girerek, elbirliğiyle çözüm yolları bulmaları ve Doğu'nun bu terk edilmiş kentini lâyık olduğu yere yüceltmeleri söz konusu oluyor...

Turgut GÜNGÖR

Trabzon

Trabzon'da seçim tahmininden ve halkın seçimlerle ilgisinden çok, Trabzonspor'un yeniden şampiyonluğu, Trabzonspor Yönetim Kurulu'ndaki değişiklikler konuşuluyor. Bu durum öylesine kesin çizgiler olarak belirmiş ki, sokaktaki merhabalaşmadan, kahve sohbetlerine gazete haberlerinden, politikacıların konuşmalarına değin günlük yaşama yansımış bulunuyor. Hatta bir gazetenin «AP'nin 3, CHP'nin 3, MSP'nin 1 milletvekilliği garanti. Trabzonlu 300 bin seçmen bir milletvekili için oy kullanacak» biçiminde verdiği haber de gerçeği olduğu gibi yansıtıyor.

Bu yörenin en önemli sorunları arasında «devlet elinin uzatılmayışı, bir çeşit üvey evlât muamelesi» yapılmış olması gösteriliyor. Örneğin 1969 yılında Demirel'in başbakanlık döneminde vaat ettiği 5. petrol rafinerisinin 8 yıldır yapılmayışı, çimento fabrikasının politik nedenle kentin ortasına kurulması üzerine hava kirliliğinin oluşması, Erbakan ve Türkeş tarafından açıklanan elektronik sanayii ile ilgili bir temelin bile atılmayışı, silâh sanayii kurulması çalışmalarının sektöre uğrayışı, İran transit taşımacılığının MC'nin çıkardığı kararname ile tamamen duruşu, liman inşaatının bitirilemeyeceği gibi yığınla konular Trabzonluyu giderek siyasetten uzaklaştırıyor. Böylesine iççe girmiş sorulara karşı da, halk tepkisini kişisel girişimciliğiyle ortaya koyuyor ve devlet yatırım yapmadığı için özel şirketler alıp yürüyor, Karadeniz yapısı silâhlar küçük ev tezgâhlarında günden güne çoğalıyor.

Bir kıyı kenti özelliğine sahip Trabzon'un, dağ kesiminde kabul edilen Tonya, Maçka ve Çaykara ilçeleriyle uzaklığı otuzar kilometreyi geçmiyor. Kıydaki ilçeler birbirlerine devlet yoluyla bağlanan Vakfıkebir, Akçaabat, Yomra, Arsin, Araklı, Sürmene ve Of olarak sıralanıyor. Kıyı kesimindeki ilçeler genellikle tütün ve çay, dağ kesimi ise fındık üreticiliğiyle uğraşılıyor. Devletin kurduğu çay ve çimento fabrikası dışında, özel kesim tarafından işletilen bakır fabrikası, demir döküm fabrikası, un fabrikası, plastik sanayi fabrikası, sentetik çuval fabrikası ve balıkçılık gibi işletmelerde de topraksız işçiler çalışıyor. Dağıtılacak toprağı olmayan, dağda, taşta buldukları bir parça toprakta sebze ve meyvacılık yapmaya çalışan Trabzon halkı ortak bir noktada birleşiyor:

«Dağıtılacak toprak yoktur. Topraksız köylü için tek çözüm sanayileşmektir.»

SORUNLAR

1969 yılında Trabzon'da çalışan bir heyet Ankara'ya gitmiş. Devrin Başbakanı Demirel ile görüşmüş. Demirel 5. rafineri için bu heyete söz vermiş. Petrolün Romanya'dan getirilmesi, taşımacılığın ucuz olması düşünülmüş. Günün Cumhurbaşkanı, Cevdet Sunay da «ra-

fineri kıyıda kurulursa sabotaj yapılmasın?» demiş. Bu söz gülüşme konusu olmuş.

Çimento fabrikası şehrin tam içinde ve deniz kenarında kurulmuş. Önceleri herkes pek sevinmiş. Sonra hava kirliliği başlamış. Fabrikanın dumanı ve ç'kan koku kent halkını rahatsız etmiş. Sonraları «Çimento Fabrikası İle Savaş Derneği» kurulmuş.

1976 yılında tüm ilçe kaymakamları belediye başkanları ve muhtarların da katıldığı «silâh sanayii» toplantısı yapılmış. Toplantıda ayrıca Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Millî Savunma Bakanlığı yetkilileri ve MKE yöneticileri de bulunmuş. Raporlar, etüdler hazırlanmış. Amaç Karadeniz yapısı silâh yapımcılarını devletin kuracağı bir fabrikada toplamakmış...

Trabzon liman inşaatının büyüülmesi için İran'ın vermesi öngörülen 13 milyon lira gelmeyince o iş de yarım kalmış. Trabzon - Gürbulak karayolu yapımı için de İran aynı yardımı yapmaktan vazgeçmiş.

Bugüne değin devletin Trabzon'a yaptığı en önemli hizmet olarak 1082 metre uzunluğundaki Zigana tüneli gösteriliyor. Bu tünelin yapımının ise Trabzonluya bir yararı bulunmadığı savunuluyor. Hatta bu transit yolun Trabzon - Rize - Artvin - Şavşat - Ardahan - Kars güzergâhı ile Doğu bölgesine de katkısı olabileceği savunuluyor. Üstelik devletin saptadığı güzergâhın, bu yöre halkının saptadığından daha kısa olduğu, dağları delmek yerine, düz yol yapmanın yararları anlatılıyor.

FINDIK, TÜTÜN, ÇAY

Fındık, tütün ve çay üreticileri CHP - MSP döneminde verilen yüksek taban fiyatı ile ekonomik güçlerinde önemli bir rahatlama olduğunu söylüyor. Buna karşılık MC döneminde uygulanan düşük taban fiyat politikası ve özel sektörün yeni iş yerleri açması nedeniyle giderek toprağını terkederek insanlar durumuna düşürüldüklerini anlatıyor. Tarımla uğraşan halk bu nedenle sandık başına CHP'ne oy vermek için gideceğini, çevrelerinde tanıdıklarına da bu partiye oy verdirmek için çalışacağını rahatlıkla ifade ediyor.

Örneğin tütüne 61 lira başfiyat verilmesine karşın, üretici mallını 30-35 liradan satabiliyor. Fındık için dünya fiyatı 20 lira iken MC'nin 18 lira vermesi kınanıyor. Çay sorunu da özellikle Rize bölgesi politikacılarının yapacakları çabalara bırakılıyor.

1973 milletvekili seçiminden sonra 1975 yılında Cumhuriyet Senatosu üçte bir yenileme seçimi oldu. Trabzon'da AP'nin 1973'de 44.193 oyu 1975'de 85.389'a çıktı. CHP de 61.678 oydan 1975'de 76.778'e yükseldi. Buna karşılık DP, MSP ve MHP'nin iki seçimdeki oyları düştü. Seçmen sayısı da 291 binden, 1975'de 352 bine çıktı. Bu seçimde 400 bine ulaştı.

Bu seçimde AP'nin oyları, seçime katılan MHP,

TRABZON - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961	1965	1969	1973	1975
	Oy oranı ve sayısı	Oy oranı ve sayısı	Oy oranı ve sayısı	Oy oranı ve sayısı	Oy oranı ve sayısı
AP	51.5 90.012	53.8 90.390	48.5 78.390	25.1 44.198	5.2 85.383
CGP (GP)	—	—	7.9 12.772	4.8 8.469	—
CHP	39.5 69.014	37.4 62.789	34.5 55.663	35.0 61.579	46.9 76.778
DP	—	—	—	15.3 27.853	4.7 7.736
MP	—	6.4 10.747	2.9 4.629	0.6 0.95	—
CUMİP (MHP)	6.7 11.818	1.2 1.880	3.4 5.522	3.5 6.222	2.9 4.708
MSP (MNP)	—	—	—	19.1 26.565	11.7 19.114
TBP (BP)	—	—	—	—	—
TİP	—	1.2 1.939	1.0 1.642	—	—
YTP	2.3 3.993	—	—	—	—
BAĞIMSIZLAR	—	—	—	0.1 151	—
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	174.837	167.886	161.283	176.127	163.635
Katılma oranı	73.3	66.6	59.19	61.61	60.97

CGP, DP ve MSP tarafından paylaşılacak. CHP bu seçimde yeni seçmenlerin oylarının yüzde 40'ını almayı amaçlayacak. Ve toplam 90 bin oya çıkmaya çalışacak. AP'nin 80-90 bin oyda kalması, CHP'nin de 90 bini aşması halinde dördüncü milletvekilliğini alacak parti belirlenmiş olacak, seçimlerde 27 bin oy alan DP, 25 bin oy toplayan MSP'nin düşüş göstermesi halinde bile arta kalan bir milletvekilliğini bu partilerden birisi kazanacak. AP ve CHP'nin 90 bin olarak düşündükleri rakam gerçekleşirse o zaman en az 22.500 oy toplayacak bir parti-ki bu konuda DP ve MSP şanslı görünüyor. bir milletvekilliği alacak.

CHP'nin listesi genellikle bölge dağılımına uygun olarak oluşmuş. Liste başı Ahmet Şener Genel Merkezci olarak tanınıyor. Öteki üç kişi de Baykalcı olarak tanınıyor. Baykalcıların başını da genç kesim tarafından sevilen Adil Ali Çinel çekiyor. Liste beşincisi eski il başkanı Halil Akyüz'e seçilme şansı yok gözleriyle bakılıyor. Ancak CHP açısından tek sorun, «dört milletvekilliğini garantiledik» gibi bir uyuşukluğun içine girmesi olarak gösteriliyor. Şener, Tonyalı; Suiçmez, Araklı ve Oflu; Cinel, Vakfıkebirli; Kumaş da Oflu olarak tanınıyor.

AP genellikle umudunu köy yolları ve köy sularının yapımına bağlamış, listeye bölgesel dağılım iyi yapılmış olarak bakılıyor. Kemal Cevher'in liste başı oluşu Akçaabat'ın oylarını alacağı biçiminde yorumlanıyor. İl Başkanlığından düşürülen İbrahim Vecdi Aksakal ikinci sırayı aldığı ve merkez ile Çaykara'da etkili olduğu için şanslı görülüyor. Ofluların adayı Ömer Çakıroğlu'nun gücüne karşılık, Demokratik Parti kurulurken AP'den ayrılan, şimdi de 4. sırada olan Ömer Lütfü Hocaoglu'nun seçilemeyeceği söyleniyor.

MSP gücünü özellikle din sömürüsünden almış. Listenin birinci sırasında eski parlamenterleri Lütfü Köktaş yer alıyor. Kadir Mısıroğlu da iyi hatip olması ve Arap harflerinin yer aldığı bir dergisiyle tanınıyor. 12 Mart döneminde yaptığı bir konuşma nedeniyle o günkü Eskişehir Sıkıyönetim Komutanı İrfan Özaydınlı tarafından hakkında soruşturma açtırılıyor. Mahkeme 3 yıl hapsine karar veriyor. Ecevit'in affı ile hapisten çıkıyor. Herşeye rağmen, MSP'nin milletvekilliği umudu seçimlerin ramazandan önce yapılması nedeniyle biraz tehlikeye düşmüş bulunuyor.

DP'li Ekrem Dikmen, kendi kişiliğinin verdiği bir oy potansiyeline sahip olarak biliniyor. Ancak parti örgütüne küsmesi nedeniyle bu kez DP'nin bir milletvekilli çıkarmasına olanak tanınıyor.

CGP'nin oyları çoğunlukla CHP'ye kaymış, CGP eski il başkanı Ertuğrul Atakan şimdi CHP Trabzon İl Başkanlığı yapıyor. CGP'nin son ana kadar seçimlere katılmayacağı söylentilerinin çıkması da bu partinin adaylarının seçilmesini etkiliyor.

MHP 8-10 bine yakın oyuyla 1981 yılı için şimdiden hazırlanıyor.

SONUÇ

Genel olarak seçime katılma oranının yüzde 65'i geçmesi halinde CHP'nin oylarındaki artış söz konusu olursa ve AP dışında öteki partilerin oyları 20 bini geçmezse bu iki parti 4'er milletvekilli çıkarabilir. MSP ya da DP'nin parlamenter çıkarması seçime katılma oranının düşük olması ve 20 binin üzerinde oy almalarına bağlı.

Turgut GÜNGÖR

Rize

Rize'de bir bina var. Kentin orta yerinde. Bina'nın üstünde, CHP, karşısında MHP, yanında Ülkücülerin lokali, hemen bitişiğinde DP, onunla kapı komşu TÖB- DER lokalleri dizili. Bir başka binada da MSP, AP ve Büyük Ülkü Derneği lokalleri bulunuyor.

Rize'nin içindeki bu durum öteki ilçelerde de kendini gösteriyor DP, MSP, MHP, CHP içiçe binalarda yer alıyor. Aynı merdivenlerden inilip çıkılıyor. Bu nedenle de siyaset genellikle aynı çatılar altında yapılıyor.

Güneydeki Soğanlı dağlarının uzantısı sahile kadar geliyor. Yukarı kesimlerde İkizdere ve Çamlıhemşin var. Aşağıda ise Kalkandere, Çayeli, Pazar, Ardeşen ve Fındıklı yer alıyor. Yöre halkı geçimini çay üretimi ile sağlıyor. Devlet buralara adım başı birer çay fabrikası kurarak alım yapıyor. Kıyıda ki bu geçim kaynağı yanında, dağ kesiminde büyük çapta olmasa da ormancılıkla uğraşıyor. Baltalanmış durumda bulunan Rize mandalinasının ise günden güne nesli tükeniyor. Top-

rak bulamayan halk, bu nedenle toprak reformuna karşı ilgi duymuyor. Pazar'da dünyanın en iyi püro tütünü devlet eli uzatılmadığı için kendi haline bırakılmış bulunuyor.

Siyasetten çok çay ve çayın sorunları günlük yaşantıda önemli yer alıyor Çayın dünya standartları ölçüsünde, ne fiyatlandırılması ne de toplanması yapılmıyor. Bir hava alanı bulunmaması, ticaretle uğraşan Rize halkını etkiliyor. Elle toplama yöntemi eksik sürgüye yol açıyor, çayın körlenmesine neden oluyor. Makine tarımı ve makine ile toplama yapılmadığı için çay kuruyor. Çay toplayan işçilerin bölgede yarattığı sorunlar da ayrı bir konu teşkil ediyor.

İşte bütün bunlar 8 yıl önceki politikacılıkla, bugünkü politikacılık arasında bir gelişki yaratmış. Gençlere de yaşlılar yol gösterirmiş. Şimdilerde gençler politikaya ağırlıklarını koymuş. Yaşlıları politik düşünüşlerinde gençler etkilemeye başlamış. Bu gelişmede do

çay fabrikalarının önemli rolü olmuş. Fabrika çevrelerinde gençler yarı işçi durumuna gelmiş. Sonra sendikalaşma başlamış. Ardından sendikanın davranışlarına ters tepkiler doğmuş.

Çay bölgesinin kıyı kesiminde gelir dağılımı, kişi başına 3000 lirayı bulurken, ormanda 3—4 aylık geçici işler karşılığı günlük ücret 40 lirada kalmış. Çaykur'un siyasal iktidarın adamları ve özellikle AP'liler tarafından doldurulması, bir karargâh haline getirilmesi yalnız CHP değil, MSP açısından da tepkiye yol açmış.

myor. Halk, torba çay yerine paket çay ihraç edilse CHP'nin hükümette bulunduğu dönemdeki gibi büyük döviz sağlanacağını, kaçak çayın piyasadan kalkacağını biliyor.

Çayla ilgili olarak torba çayın ihraç edildiği dönemde, Trabzon limanından yüklenen gemilerin doğrudan doğruya Hollanda ya da İngiltere'ye gitmedikleri, önce Lübnan'a uğradıkları anlatılıyor. Beyrut'ta Türk çaylarının bir fermentasyona tabi tutulduğundan, kafeininin alınıp, boya karıştırıldığından, sonra da Türk kahveci-

RİZE-MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV. sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy Oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy Oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	53,4 47.315	3	62,3 51.530	3	52,9 45.896	3	29,7 24.108	1
CGP (GP)	—	—	—	—	4,3 3.680	—	2,2 1.918	—
CHP	31,6 27.994	1	22,6 18.692	1	29,1 24.979	1	31,1 32.961	2
DP	—	—	—	—	—	—	12,3 11.431	—
MP	—	—	6,5 7.883	—	9,0 7.779	—	—	—
CKMP (MHP)	13,5 11.984	—	3,7 3.031	—	3,2 2.722	—	2,1 1919	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	21,9 20.805	1
TSP (BP)	—	—	—	—	—	—	—	—
TİP	—	—	—	—	1,3 1.130	—	—	—
YTP	1,5 1.348	—	1,9 1.508	—	—	—	—	—
BACIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	—	—
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	69.515		82.714		85.861	4	93.052	4
Katılma oranı	82,4		65,7		68,24		66,10	

1977 alım mevsiminin başında depolarda 40 bin ton kuru çayın bulunduğu Rize'de, bu yılın rekorlarına yer bulmak için Giresun'dan depolar kiralanıyor. İstanbul, Ankara gibi büyük kentlerde çay sıkıntısı başgösterirken, aynı duruma çayın kaynağı, yetiştiği yer olan Rize'de de rastlanmaması çok yadırganıyor. Ancak Rize küçük yer olduğu için İngiliz ve Hollandalı çaycıların İstanbul'daki araçlarıyla birlikte Rize'ye gelerek Çaykur'u torba çay ihracına zorladıkları da gözlerden kaç-

leri için çok karlı olan kaçak çay haline getirildiğinden söz ediliyor.

PARTİLERİN DURUMU

CHP bu seçimde de önde gidecek. Ancak önseçimlerin sonucundan sonra üç milletvekili çıkarmanın güçlüğü üzerinde birleşiliyor. Dağ - kıyı ayırımı yerine, mer-

kez - ilçe dağılımının etkili olduğu söyleniyor. Bu den-
genin de sağlandığı ifade ediliyor. Sami Kumbasar'ın
merkez, Yılmaz Balta'nın Pazar'dan olması bunda
önemli etken olarak gösteriliyor. 1973'ün 30.613 oyunun
bu kez 35-40 bine çıkartılması hesaplanıyor

AP'nin genellikle DP döneminden kalma bir tabanı
var. Ayrıca YSE araç ve olanaklarının AP'ye oy veren
köylere öncelikle gönderildiği biliniyor. Çaykur'un MC
döneminde AP İl Merkezine dönüştürüldüğü söyleniyor.
Birinci sıradaki İzzet Akçal'ın ardına Çaykur Yönetim
Kurulu üyesi Tuncay Mataracı'nın getirilmesi de buna
bağlanıyor.

MSP liste başına İsmail Kahraman'ı koymuş. Bu
nedenle ikizdere'de çok oy alacakları söyleniyor. Yüzde
80 oyu Süleymancılar oluşturuyor. Liderleri bu kez İs-
tanbul AP listesinde yer alıyor. Bu nedenle oy kaybı
olabileceği de düşünülüyor. MSP ilde CHP'den çok AP'-
ye yönelik propaganda yapıyor. AP'ileri dinsizlikle
suçluyor, Demirel'in yolsuzluklarından söz ediyor.

MHP ve CGP'nin seçime katılması da bu bölgede
AP oylarını etkileyecek faktörler arasında yer alıyor.
MHP adayı Tahir Yamakoğlu'nun Kalkandere'li oluşu-
nun AP'ne 2 bin oy kaybettireceği anlatılıyor. DP'li
Hasan Basri Akgiray'ın Pazar'dan oluşu nedeniyle oy-
larını en azından bu ilçede koruyacağı söyleniyor.

ÇALIŞMA

CHP'de Yılmaz Karaosmanoğlu'nun seçilemeyeşine
fazla önem verilmiyor. Buna karşılık Sami Kumbasar
ile Murat Kumbasar'ın amca çocukları olduğu halde
aralarında önemli ayrıcalıklar bulunmasının sakıncala-
rı üzerinde duruluyor. İl Başkanı Murat Kumbasar'ın
aday yoklamaları sonucu 4. sıraya düşmesinde Sami
Kumbasar'ı seçtirmek için büyük sermaye çevrelerinin
son gün bazı girişimlerde bulundukları öne sürülüyor.

Devlet İstatistik Enstitüsünde çalışan Yılmaz Balta'yı
örgütün tanımadığından söz ediliyor.

AP en büyük gücünü eski DP ruhundan alıyor. İz-
zet Akçal'ın birinci sıraya getirilmesinde de ana neden
bu gösteriliyor. CHP komünistlikle suçlanıyor. Camileri
kapattığı yolunda propaganda yapıyor Bütün bu iddi-
alar da genellikle 50-60 yaş grubunda etkili oluyor.

MHP genellikle Eğitim Enstitüsünden destek alı-
yor. Müdüründen müstahdemine kadar yapılan operas-
yonla MHP yanlısı kişiler göreve getiriliyor. Ancak bu
parti halk üzerinde bir etkinlik gösteremediği gibi hal-
kın tepkisini de çekiyor. Vali, Emniyet Müdürü, Millî
Eğitim Müdürünün işbirliğinden yararlandığı öne sürü-
lüyor.

MSP gücünü yalnız din sömürsünden değil, kent-
teki burjuvalara, hatırı sayılır kişilere, hacı-hoca takı-
mına çeşitli olanaklar yaratarak sağlıyor, AP ve MHP'
ye yönelik propaganda yöntemleri ile CHP'ne yakın
bir parti görünümünde bulunuyor.

NE OLUR?

CHP, AP ve MSP'nin oyları genellikle birbirine çok
yakın. 2 milletvekilliğini en çok oyu alan parti CHP
ya da AP kazanacak. Koşullarda büyük değişiklik ol-
mazsa MSP'de bir milletvekilliği alacak. Milliyetçi geçi-
nen partilerin seçime girmesi sağdaki oyların bölünme-
sini etkileyecek. Bundan da CHP yararlanmaya çalışa-
cak. Özellikle CHP'nin 3. sırasındaki Hızır Ekşi'nin İs-
tanbul'un inşaatçılarından Ekşiogullarından olması ve
Rize'deki akrabalarının büyüklüğü etkide bulunacak.
CHP 54 bin oy alır, MSP 18 bin oyda kalırsa o zaman
üçüncü milletvekilliğini de CHP kazanacak.

Sonuç olarak en belirgin çizgileriyle ortaya koydu-
ğumuz sorunlar ve anlatmaya çalıştığımız yönleriyle
Rize'de CHP 2, AP 1, MSP 1 sonuç çıkacaktır.

Turgut GÜNGÖR

Artvin

Mayıs ayının 26'sında Arhavi'de yapılacak SSK
Hastanesinin ihalesi var. Oysa Artvin'in işçisi Borçka
kesiminde bulunuyor. Bunun yanında ilçelerle il arasında
yol bağlantısı olmadığı için Arhavi'ye hasta götürmek
de olanaksız ama sermayenin buradaki temsilcileri
ağırlıklarını koyup, Rize'ye bir saat uzaklıktaki Ar-
havi'de hastane yapılmasında etken oluyor. Arhavi'
nın dağ kesimindeki doğu ilçesi Şavşat ve Batıdaki
Yusufeli'ne uzaklığı 5 saat. Yapılacak hastanenin ki-
me yararı olacağını varın siz düşünün.

Artvin coğrafi yönden kıyı ve dağ kesimi olarak
ikiye ayrılmış. Politika değerlendirme açısından da Yu-
sufeli, Şavşat'ı içeren «dağ», Borçka, Ardanuç'u bir-
leştiren hat üzerinde «merkez» ve Hopa, Arhavi'den
oluşan «kıyı» olarak belirlenmiş. Kıyı halkı tütüncü-

lülle ilgilenirmiş. Ancak Murgul maden işletmelerinin
zehirli gazı tütünü öldürmüştü, CHP iktidarındaki
tütüne yüksek taban fiyat politikası halkı yeniden tü-
tün yetiştirmeye yöneltmiş. Dağ kesimindeki halkın
yıllardır geçim kaynağı ormancılık olmuş.

Bu bölgede üç çeşit iklim görülüyor. Hopa - Ar-
havi - Borçka bölümünde muson tipi iklim egemen. Ço-
ruh vadisinde Akdeniz iklimi var. Yukarı, dağ kesi-
minde de ılımlı kara iklimi hüküm sürüyor. İklim
özellikleri nedeniyle Türkiye'nin ilk turfanda sebze ve
meyveleri Artvin'de yetiştiriliyor. Çay, tütün, fındık,
orman ve madenlere sahip bu il halkı nedense az ge-
lişmişlikten kurtulamıyor. Sırık fasulyeden, domatese
her çeşit sebze ile şeftaliden, elmaya kadar meyvanın
ilk ürünleri bu yörede toplanıyor.

Lif levha fabrikası yapılmış, 20 milyon lira zarar etmiş, Bakır işletmeleri de her yıl milyonlarca liralık zarardaymış. Oysa sadece orman hammaddesinden Artvin yöresi devlet bütçesine 30-50 milyar lira katkıda bulunuluyormuş. Bu paranın yüzde biri de olsa Artvin'de alt yapı tesislerine harcanmamış.

Halkın gelirini orman ürünleri sağladığından ve toprak elverişli olmadığı için, ziraat yapılmadığından özellikle köy kesiminde yıllardır babalar oğullarını öğretmen okullarına göndermiş. Öğretmen okullarına giden çocuklar buralarda az buçuk, bir şeyler öğrenerek kendi sorunlarını da belleme olanağı bulmuş, sonra

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı sırasında köylere elektrik verilmediği dile getiriliyor. Köy İşleri Bakanlığı zamanında da yolların yapılmadığı, ilçelerle bağlantı sağlanamadığı, çeşmelerden su akıtılamadığı ifade ediliyor.

Artvin'in Kars'la bağlantısı bir Şavşat öteki Ardahan üzerinden iki ayrı yolla sağlanıyor. Ancak Şavşat yolundan gidildiğinde dağ aşılması gerekiyor. Bu yol 6 ay açık 6 ay da karla kapalı bulunuyor. Öteki yol Yalnızçam üzerinden Ardahan'a bağlanıyor. 8 ay kapalı olan yol ancak 4 ay açık kalıyor. Artvin'in Erzurumla bağlantısı da Yusufeli üzerinden yapılıyor. Bu

ARTVIN - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	45.8 30.197	2	60.8 35.933	2	49.9 30.104	2	34.3 21.625	1
CGP (CP)	—	—	—	—	10.5 6.318	—	6.6 4.175	—
CHP	44.2 29.138	1	38.5 23.375	1	26.1 15.714	1	43.7 27.587	2
DP	—	—	—	—	—	—	6.3 3.982	—
MP	—	—	—	—	1.8 1.107	—	—	—
CEMP (MHP)	10.0 6.563	—	—	—	—	—	—	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	7.9 4.974	—
TBP (BP)	—	—	—	—	—	—	1.2 788	—
TİP	—	—	—	—	1.7 1.021	—	—	—
YTP	—	—	—	—	—	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	—	—
Geceri oy ve milletvekili sayısı	61.913	3	60.767	3	60.308	3	63.141	3
Ekstrem oranı		75.7		65.7		62.53		64.61

da gelip sömürüyü köylüsüne anlatmış. Bir uyamış başlamış. Bunun sonucu da oy dağılımında değişmeler olmuş. CHP önce AP ile dengeyi sağlamış, ardından da ileri geçmiş. Böylesine gelişme Sabit Osman Avcı'nın bu seçimlerde Artvin'den —o yörenin deyimiyle— kaçmasına yol açmış.

Sabit Osman Avcı denince Köyüşleri, Orman ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı dönemleri anlatılıyor. Orman Bakanlığı döneminde orman ürünleri gelirinin artmasına yönelik katkısı olmadığı söyleniyor.

yol da stabilize olduğundan çoğu zaman yararlanılmıyor.

İşte bütün bu sorunlar CHP'de bir oy patlamasına neden olmuş 1973 seçimlerinde bunun olumlu sonuçları alınmış. Bu nedenle 1977 seçimlerinde yeni bir oy patlaması söz konusu değilmiş, CHP listesinin bölge dağılımına uygun oluşuna karşın AP bunu başaramamış. Bu bölgede AP'nin ilçelerdeki idare kurullarının büyük bölümü AP tabelasını indirmiş. Bir kısmı daha ileri giderek istifalarını vermiş. Ama seçim dönemi ol-

duğu için bir süre daha sabretmeleri istenmiş. AP'nin 1961 yılından bu yana oyları 14 bine düşmemiş. Bu nedenle CHP'nin 3 milletvekili çıkarması çok zormuş.

CHP'liler bu konuda ümitlerini MSP ve MHP'nin oylarının 12 bine tırmanmasına ve Yusufeli'nde seçime katılmanın az olmasına bağlamış görünüyor. Toplam oy miktarının 70 bin olması halinde CHP'nin 36 binden aşağı düşmeyeceği 40-42 bine tırmanması halinde de 3. milletvekilinin çıkarılacağı düşünülüyor. Yusufeli'dekilerin sahil kesiminde çay toplama işlerine gitmeleri, Şavşat'ın da aynı özelliği göstermesi nedeniyle seçime katılma oranının düşük olacağı hesaplanıyor.

Şavşatlı güçlü olmak istemiş. Yıllarca bunun ezikliğini çekmiş. Hasan Ekinci'nin AP listesi üçüncü sırasında olması nedeniyle Şavşatlı AP'liler sandığa gitmeyecekmiş. Buna karşılık CHP'ne 1973'de inanmayan Şavşatlı şimdi tam olarak bağlanmış. Artvin'in içinde Erbakan'ın şaka temelleri de olsa atılmamış, bu nedenle MC partilerine ilgi azalmış. Ardanuç'a CHP, yine kalesi gözüyle bakıyormuş. Borçka'da kilitlenmiş partiler varmış. AP Borçka'dan başka hiçbir ilçede 5 bin oyu bulamazmış. Hopa CHP'nin en iyi ilçelerinden biriymiş. CHP liste başı Mehmet Balta'nın da bu ilçeden olması bu kez CHP oylarının artışına neden olacaktı. Arhavi ise siyasal iktidarlardan olumlu yönde nasibini alan tek ilçeymiş. Bu nedenle AP'ne oy daha çok çıkarmış.

«Artvin'de YSE'nin bir dozerli bile oyu etkiliyor» deniliyor. Eğer CHP iktidara gelirse Artvin'e bir şey yapabilirse CHP silme 3 parlamenter çıkarır hesapları yapılıyor. Ecevit'in Yusufeli ve Ardanuç'ta konuşması halinde bu seçimlerde CHP'nin 3 milletvekilliğine garanti gözü ile bakılıyor.

Artvin halkının duyarlılığı açısından söylemek ge-

rekirse, CHP'nin liste başı adayı Mehmet Balta'nın nasıl olup da ilk sırayı aldığını kendi dilinden öğrenebiliriz:

«1974 yılında ilk Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında yedeksubay olarak Kıbrıs'a ilk çıkanlar arasında bulunuyordum. Askerlik görevim bitince Artvin'e gelerek, beni en ücra köşeye tayin etmelerini istedim. Mesleğim Orman Mühendisliğidir. Orman köylüsünün kalkındırılması projesini tatbik etmek için köylerde kooperatifleşme çalışmalarına başladım. Ormanın ne şekilde sömürüldüğünü, hammaddesinin nasıl elden gittiğini anlattım. Bir kooperatif kurulması için Tütünçüler köyüne belki yüz defa gittim. Önce anlamadılar. Sonra kooperatif kuruldu. Bunu diğer yerlerdeki kooperatifler izledi. Benim bu çalışmalarım üzerine önce Yusufeli'ne tayin ettiler. Orada da aynı şekilde çalışınca bu kez tayinimi Giresun'a çıkardılar. Bir memur olarak yöneticilerle mücadele edemeyeceğimi anladım. Ve milletvekili olmaya karar verdim. Onlara nasıl sömürüldüklerini 5-10 defa anlattım. Bir uyanış başladı. Beni Ankara'ya göndermeye karar verdiler. Ama seçildikten sonra da Artvin'e geleceğim, onlara sorunlarını anlatmaya devam edeceğim.»

Balta 33 yaşında genç bir Orman Mühendisi olarak siyasal hayata atılıyor. Ama onu Şavşat'ın, Yusufeli'nin, Ardanuç'un, Hopa'nın köylerinde tanımayan yok. Tüm orman köylüsü kendilerinden çok daha iyi olarak sorunlarını bilen ve onlara anlatan bu insan için efsaneler anlatıyor.

Artvin'de, AP, MSP ve MHP'nin liste başı adaylarının Yusufeli ilçesinden olması nedeniyle burada sağ partilerin oyları bölünecek. Ama herşeye rağmen CHP: 2, AP: 1 milletvekili çıkaracak.

Turgut GÜNGÖR

Doğu Karadeniz ve Kars: Toplu değerlendirme

Fiziksel coğrafya kalıplarına göre Doğu Karadeniz Samsun'dan başlar Artvin'de biter. Ancak sosyal veriler yönünden Sinop, Batı komşularından çok kıyı şeridi Karadenizli'ne yakın olduğu için bu gruba alınmıştır. Kars'a gelince, özgün yapılı ve hiç bir bölgeyle doğrudan bağlantılı olarak gruplaştıramayacak bu ilimiz bir ölçüde Artvin'e yakın görülerek bu bölge içinde ele alınmıştır.

Doğu Karadeniz dağlarının dar bir şeride sıkıştığı ve küçük mesafelerle düzenlenen çok sayıda küçük yerleşme merkezinden (Samsun ile Trabzon hariç) oluşan kıyı zinciri, doğa güzellikleri yönünden eşli bulunmaz bir olaydır. Bu yeşil cennetinde çalışkan, mücadeleci, deniz ve dağ adamları yaşar. Doğa koşul-

larını yenmede üstün başarı gösterirler. En uyumlu denizci, en başarılı yapı ustası, marangoz, el sanatkarı bu bölgeden çıkar. Ve ülkenin dört bir yanına dağılır. Karadenizli göç ettiği yörede çalışkanlığın ve dayanışmanın simgesi olagelmıştır. Ama iç göçlerin boşalttığı bu eşsiz kıyı şeridi etkin bir sosyo-ekonomik canlılığa kavuşamıyor. DPT değerlendirme endekslerine göre sosyo-ekonomik gelişmişlikte Türkiye ortalaması dolaylarında kalan Samsun ve Trabzon dışındaki bütün iller, ortalamanın altındadır. Sinop ve Ordu ise çok altında (6. derecede) kalırlardı.

Oysa Batı ucunda tütün, ortalarda fındık, doğu ucunda çay gibi özgün, stratejik tarım ürünleri yetiştiren bu bölge, iklim ve doğa verileri ile halkının ataklı-

NOT: () İçindeki sayılar partilerin 1973'deki milletvekili sayısını, yanındaki sayılar 1973 oy yüzdelerini gösterir.

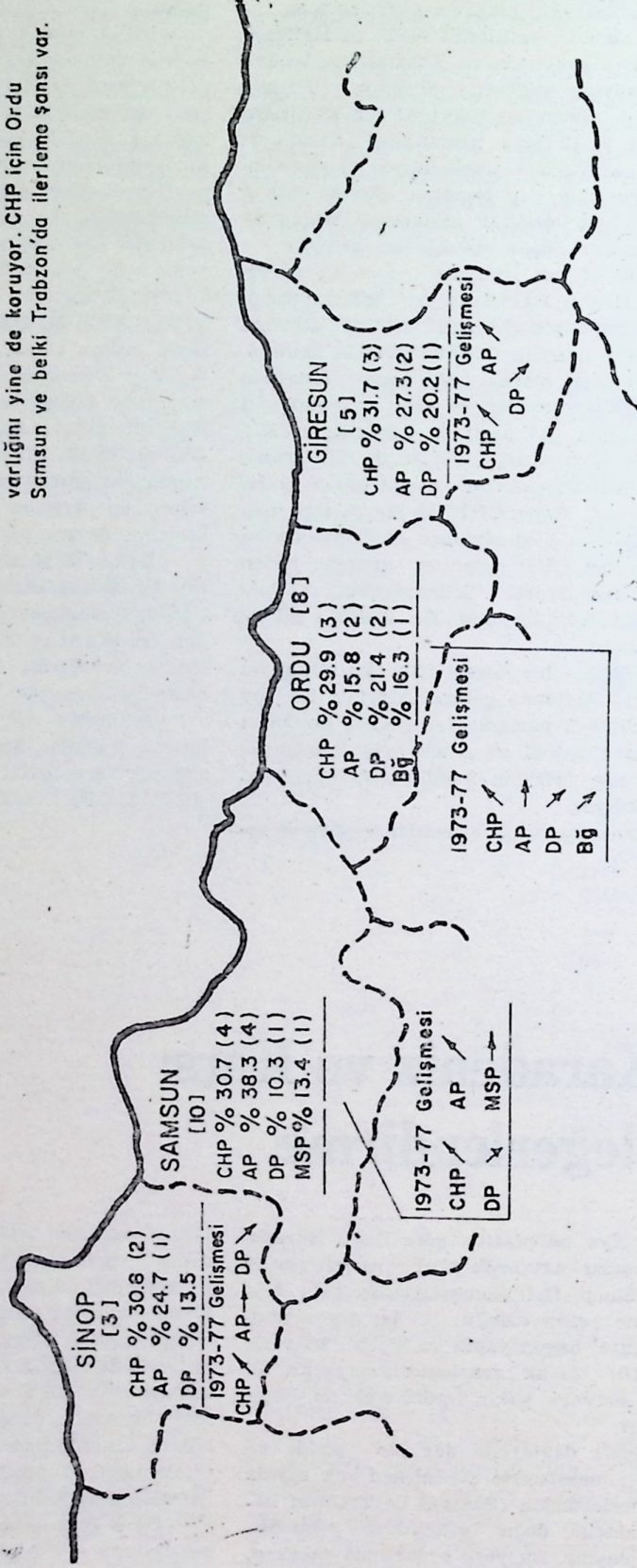
[] İçindeki sayılar 1977'de illerin çıkaracağı milletvekili sayısıdır.

I. Bölge:
1975 Toplam Nüfusu : 2 295 000
SOSYO.POLİTİK DUYARLILIK :

- Fındık ve çay sorunları
- İç göçler yüzünden nüfusun dağılması
- Hayat pahalılığı, ekonomik sorunlar

Yavaş politik devinme gösteren bir bölge.
CHP ve DP nin göçüşünden yararlanan AP
hafifçe gelişiyorlar. MSP az gerilemeyeyle
varlığını yine de koruyor. CHP için Ordu
Samsun ve belki Trabzon'da ilerleme şansı var.

KARADENİZ

KARADENİZ KIYILARI I
(Sinop, Samsun, Ordu, Giresun)
BEKLENEN POLİTİK DEĞİŞİKLİKLER

I. Bölge:

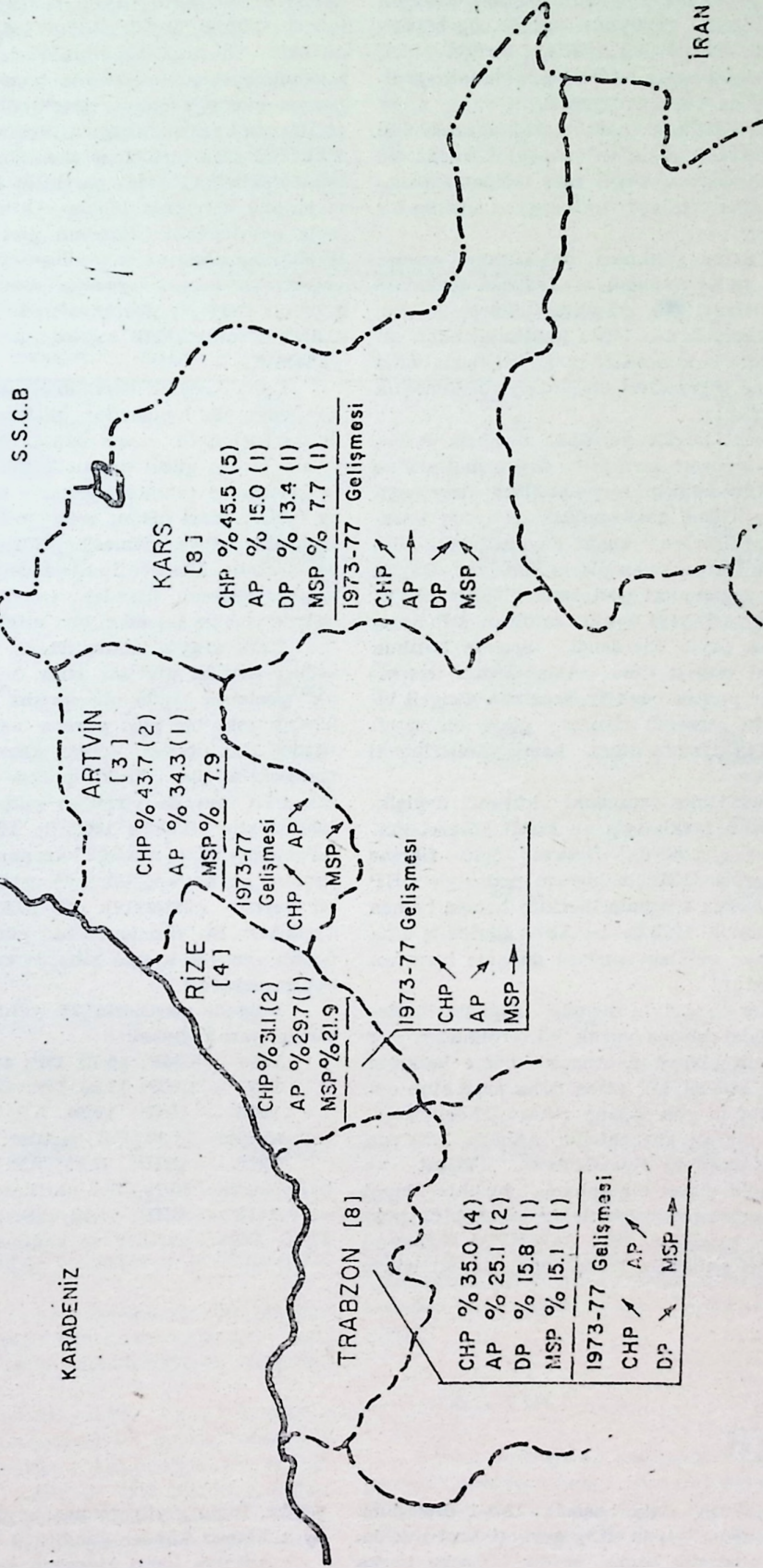
1975 Toplam Nüfusu : 1 980 000

Toplam Karadeniz + Kars Nüfusu :

4 275 000

NOT : () içindeki sayılar partilerin 1973'deki milletvekili sayısını, yanındaki sayılar 1973 oy yüzdesini gösterir.

[] içindeki sayılar 1977'de illerin çıkaracağı milletvekili sayıdır.

KARADENİZ KIYILARI II

(Trabzon, Rize, Artvin, Kars)

BEKLENEN POLİTİK DEĞİŞİKLİKLER

ğayla ülkenin mamur köşelerinden olabildi, Devlet ilgisi ve yatırımları yönünden bölgelerarası dengesizliğin tipik örneğini bu bölgede görüyoruz. Dağ coğrafyasının kırsal alt yapılar tesisini zorlaştırdığı bir gerçektir. Ancak devlet programlarında bu bölgenin hakettiği ilgiye sahip olmadığı da bir diğer gerçektir.

Bu ihmal edilmişliğin sonucu olarak Karadenizli iç (ve dış) göçe zorlanagelmıştır. Sinop, Giresun ve Artvin'de nüfus hiç artmaz. Diğer iller ortalaması olarak da % 1,4 gibi ülke ortalamasının epeyce altında bir artış görülmektedir.

Kent nüfusu artışı yönünden de Türkiye ortalaması dolaylarında kalan Samsun ve Trabzon dışındaki illerde kentleşme düzeyi çok düşüktür. Sinop, Artvin, Rize, İç ve Doğu Anadolu'nun toplu kasabalarından sadece toz ve temizlik bakımından farkedilen, şirin ama çok küçük yerleşme merkezleri olarak sosyo-ekonomik yaşamlarını sürdürürler.

Kıyı şeridindeki küçük yerleşme merkezi özelliği ve yamaçlarda bireysel mesafeli dağ konutlarında oturma niteliği, Karadeniz'in sosyo-politik davranışını da belirlemiştir. Genel sosyo-politik davranış kasabasıdır. Yöre ölçeğiyle ve yaşam kavgasındaki gündelik boyutlarla ve bireysel hesaplarla sınırlıdır. Büyük ve rasyonel inanç değişimleri göstermez. 1950'lerde Ordu ve Trabzon bütün ülkeyi ayağa kaldıran DP hareketine kalmayan sayılı illerdendi. Seçime katılma oranları geleneksel olarak ülke ortalamasının üzerindedir. Ancak oylar politik odaklar arasında dengeli biçimde bölünür. En kuvvetli siyasal güçle en zayıfı arasındaki fark Türkiye'nin diğer bazı yörelerindeki kadar büyük olmaz.

Bölgenin oyları ülke çapındaki kütleli değişiklikleri, belirli zaman farklarıyla ve kendi yöresel geçişi içinde izlemiştir. 1969'da «Orta'nın Solu» fikrine açılıştaki güçlükler ve CGP'nin kopuşu nedeniyle CHP ülke çapında gerilerken bölgenin illerinde hemen hemen durumunu korumuştur. 1973'de ise biraz ilerlemiş ama bu ilerleme Türkiye ortalamasındaki gelişme hızından daha yavaş olmuştur.

1973 de Sinop ve Artvin dışında, bölgenin illerinde DP ile MSP ikisi birden varlık gösterdiğinden sağ oylar darımadığını olmuştur. Ancak bölge halkının pragmatik politik sezgisi, DP atına daha uzun süre oynamanın yararsızlığını gün ışığına çıkardığından, 1977'ye sağ AP-MSP olarak gitmektedir. Aslında MSP'nin 1973 kazancında tıpkı iç Karadeniz'de (Tokat ve çevresi) olduğu gibi dinsel bir tabanla birlikte, ihmal edilmişliğe tepki gösteren özlemci bir tabanın da payı olmuştur. Bu son kaynağın 1977 de CHP'yi beslemesi Türkiye'deki genel gelişimin kaçınılmaz gerçeği içinde

kalacaktır ve bir sürpriz olmayacaktır. 1975 senato seçimlerinin gösterdiği gibi (Giresun ve Trabzon) DP'nin mirası büyük ölçüde AP'nin işine yaramıştır. Ancak 1975'den bu yana bölgenin hiçbir yöresel sorununa el atılmamış oluşunun AP'nin kendi tabanını hafifçe boşlaması olasılığı akla gelmektedir. Bölgenin geleneksel politik davranışına uygun biçimde büyük farklarla olmaksızın ama birinci parti niteliğini CHP'nin koruması beklenmelidir. Birinci partililik bölge içindeki en geri kalmış yörelerde (Sinop, Ordu, Artvin) kesin farklarla belirlenebilir. Samsun gibi canlı ticaret merkezi niteliği kazanan ve sanayileşmeye açılan bir yörede ise çağdaş bir sosyal uyanışın sonucu olarak, CHP dinamik bir ilerleyiş göstermektedir. Ordu ve Samsun'da CHP'nin milletvekili sayısını artırması sürpriz olmayacaktır.

Buna karşılık Giresun'lu seçmeni bekleyen nazik bir denge söz konusudur. Nüfusu artmadığı için çıkarıldığı milletvekili sayısı azalıp beşe inmiş olan Türkiye'nin bu en güzel doğallı ilinde CHP'nin 1973'e oranla gerilemesi tehlikesi vardır. AP'nin CHP'den bir tek oy fazla alması dHont sisteminin azizliği olarak 3 sandalyenin AP'ye gitmesine, 2'sinin CHP'de kalmasına yol açabilir. Böylece illerde incelenen olan Burdur ile birlikte Giresun, ülkedeki genel CHP ilerleyişinin gerisinde kalmış iki ilden biri niteliğini taşıyabilir.

Kars arayış ve tepkideki kararlılığı ile bölgede sadece kendisi gibi bir sınır illi olan Artvin ile yakınlık gösteren özgün bir yöredir. Giriş bölümünde açıklandığı gibi bir ayrı yöredir aslında. Bir Kars adamı vardır. Kuş uçmaz, kervan geçmezliğe ve dikenli sınırın gerginliğine sürekli politik uyanıklıkla göğüs gerer. CHP burada yirmibeş yıldır sürekli bir güce sahibolmuştur. Sadece 1965 ile 1969 da o da az farkla AP birinci parti niteliği kazanmış, ancak 1973 de CHP yeniden ve bu kez Türkiye ortalamasının çok üzerinde bir varlık göstererek (% 45,5'luk oy oranıyla) başa geçmiştir. Bu yörede DP'nin göçüp AP'ye toparlanma fırsatı verişine karşın yine de ezici bir CHP üstünlüğü beklenmektedir.

Bölgede partilerin 25 yıllık oy dağılımları ise yüzde olarak şöyledir:

1950 — CHP: 45,72, DP: 46,95, Diğer partiler: 3,7

1957 — CHP: 43,86, DP: 43,01, Diğer partiler: 9,7

1965 — CHP: 32,70, AP: 51,58, Sağ partiler ve bağımsızlar: 14,39, Sol partiler: 2,30.

1969 — CHP: 31,84, AP: 44,07, Sağ partiler ve bağımsızlar: 20,79, Sol partiler: 3,90.

1973 — CHP: 34,43, AP: 26,15, DP: 14,56, MSP: 11,40, Diğer partiler ve bağımsızlar: 13,45.

Antalya

CHP İl Başkanı, «İşin başında 3-3-1 diyordum. İnanın içten görüşüm buydu. Köy gezileri beni çok değiştirdi. Sevgi gösterisi başka şeydir. Coşku başka

şeydir. Bunu görüyorsunuz köylerde. Geçen seçimde 14 oy aldığımız köyden şimdi 300 oy bekliyoruz» diyor.

Antalya kenti Hoca'nın ünlü helva öyküsünü

anını sattı bana. Yağı, unu ve sekeri olan bakkalın ne-
den bunlarla helva yapıp yemediğini garipseyen Ho-
ca gibi, Antalya'ya giden bir yabancı da her türlü gü-
zelliği bol bol bulunduran kentte, insanların bunlardan
neden faydalanamadığını düşünüyor.

Önünde İstanbul gibi bir örnek olan Antalya, aynı
kent hatalarına düşmemeliydi diye düşünüyorsunuz.
Denize bakan bütün kıyılarda gökdelenler yükseliyor.
Birkaç küçük aralık kalmış yalnızca- maviye açık.
Caddeler vızır vızır dolaşan Murat taksilerden geçit

Antalyalı AP'ileri, halkın AP'den başka bir partiye
oy vermesine akıl erdiremez duruma sokmuş. Yine de
seçimden seçime durum değişikçe şaşırıp kalıyorlar.
1969'da 5 AP milletvekiline karşı 2 milletvekili çıka-
ran CHP'nin 1974'de 3-3'lük bir gelişme göstermesi
karşısında ağızları bir karış açık kalmış AP'ilerin.
Hele geçen 4 yıl içinde CHP'nin aldığı yolu görenler,
akıl ve mantıktan uzak, «CHP'ileri zorla hizaya getir-
menin» yolunu seçmişler. Bu yüzden gün geçmiyor ki
Antalya'da bir olay olmasın. Serik olayları gibi iç sa-

ANTALYA-MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961 Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	1965 Oy Oranı ve sayısı	MV sayısı	1969 Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	1973 Oy oranı ve sayısı	Mv sayısı
AP	61.1 90.614	5	66.6 92.690	5	60.8 87.351	5	39.2 63.736	3
CGP (GP)	—	—	—	—	5.8 8.386	—	3.5 5.615	—
CHP	35.1 51.952	2	25.7 35.808	2	24.8 35.734	2	29.5 48.019	3
DP	—	—	—	—	—	—	17.0 27.653	1
MP	—	—	3.0 4.162	—	0.9 1.237	—	—	—
CKMP (MHP)	3.8 5.560	—	2.1 2.915	—	3.5 5.034	—	4.1 6.628	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	5.6 9.098	—
TBP (BP)	—	—	—	—	2.7 3.840	—	1.1 1.720	—
TİP	—	—	2.5 3.468	—	1.5 2.134	—	—	—
YTP	—	—	—	—	0.0 7	—	—	—
BAĞIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	0.2 272	—
Geçerli oy ve Milletvekilli sayısı	148.237	7	139.213	7	143.723	7	162.741	7
Katılma oranı		80.0		68.5		64.58		64.28

vermez olmuş. Alabildiğine bir mağaza ve dükkân bol-
luğu.

Yine de güzel bir kent. İnsanların tüm çabaları
şimdilik çirkınleştirememiş kenti tam anlamıyla. Ama
yakındır Antalya için geriye dönülemeyecek yola var-
mak.

Antalya'da önce bunlar geliyor akla. İstanbul'u
bile aratan pahalılığın nedenini ise çabuk buluyorsu-
nuz. İlginç şeyler anlatılıyor. Antalya'nın bir köyün-
de hemen hemen kişi başına bir özel oto düşüyormuş.
Köyde durum bu olunca kentte neler olmaz?

Bir iki Amerikan örneği köy, birkaç kent ağası

vaş düzeyine erişeninden tutun, hemen her gün kent
merkezinde adam yaralamalar, otomobil ve ev bomba-
lamalar alışılmıştan da öte bir duruma gelmiş Antal-
ya'da.

FARKI VAR

Ancak Antalya'da yoğunlaşan bu olayların yurt
çapında yürütülen baskı yöntemlerinden bir farkı var.
Ülke çapında Başbuğ'a bağlı komandoların yarattığı
terör havasını Antalya'da AP'ilerin yarattığı kesin.

leşmiş durumda. Yakalanan ve göz altına alınanların hemen tümü AP'li. 7 nisan'da meydana gelen Gazipaşa olayları bir AP militanı tarafından yaratılmış ve bu kişi tutuklanmıştır. Özellikle CHP örgütün eve CHP'li Antalyalıları karşı düzenlenen bu sindirme hareketleri CHP il örgütü başkanı Avukat Gürkut Acar tarafından şöyle değerlendiriliyor: «Faşist güçler Antalya bölgesini, sindirme hareketlerine pilot bölge olarak seçmişlerdir. Korku ve terör yaratarak ne dereceye kadar başarılı olabileceklerini deniyorlar.»

«KENDİMİZ İNANMIYORUZ»

Gürkut Acar sık sık çıktığı köy gezilerindeki izlenimlerini anlatıyor: «İşin başında 3—3—1 diyordum. İnanın (Yani 3 CHP'den, 3 AP'den milletvekili çıkacak demek istiyor) içten görüşüm buydu. Köy gezileri beni çok değiştirdi. Coşku başka şeydir. Bunu görüyorsunuz köylerde. Koskoca bir köy akmış tümüyle. Geçen seçimde 14 oy aldığımız köyden şimdi 300 oy bekliyoruz. Artık tahmin de yapamıyoruz. Ama gerçek bu. Biz fazla bir şey yapmadık. MC iktidarının çıkraklıkları yeteri kadar değiştirmiş halkı. Oy kayması falan değil, bir patlama bu.»

KÖYLÜLERİN DURUMU

CHP merkezini dolduran köylüler anlatıyorlar: «Korkuteli'nde nereye gitseniz, bir yığın elma görürsünüz. Her 100 metrede bir elma yığınağı, çürümeye terk edilmiş durumda. Bu yıl elma çok fazla idi. İhracat izni geç çıktı. Şimdi hepsi çürüyor.»

Bu arada AP'lilerin çoğunlukta olduğu Kaş bölgesini pilot bölge yapmış CHP. 1974 yılında CHP-MSP koalisyonu zamanında ilk kez hizmet götürülen bu bölge şimdi CHP'leşiyor. MEY-SEK kooperatifinin getirdiği domates tohumları, bu bölgede eroinden daha geniş çapta bir kaçakçılık konusu oluşturan domates tohumu sorununu çözmüş. Eskiden kilosu 60 bin liradan satılan bu tohumlar şimdi çok daha ucuza geçiyor köylünün eline. Ecevit'in kooperatiffiliğinin komünizm olmadığını köylüler gözleriyle görmüşler.

ÇİMENTO TORBASİ VE YOL

Kızılcaadağ — Fethiye yolunun yapılmasını bekleyen vatandaşlar her seçim bölgesinde yol kenarlarına dizilen çimento torbalarına artık inanmıyorlar. Artık biliyorlar ki yol kenarına çimento torbası dizmekle, ortalıkta bir iki greyder dolaştırmakla yolları yapılmayacak.

Doğu'da Serik — Manavgat'ta pamuk girdilerinin fiyat artışları köylünün belini bükmüş. Demirel her gün televizyonda demec veriyor «İlacı, gübreye zam yapmadık» diye. Fakat köylüler ne ilacın, ne de gübrenin yüzünü görebiliyorlar. «Beyaz sinek ilacına para ayrıldı» diyor Demirel güleç yüzüyle. Fakat ilaç yok ortada. Bunların köylüyü uyandırdığı söyleniyor. Futbol takımı tutar gibi parti tutan AP'lilerin bile değiştiği belirtiliyor.

Bu patlayışı, bu uyanışı hisseden AP'lilerin baskı kurmak suretiyle CHP'yi hizaya getirme hesapları da yürekli parti yöneticileri tarafından boşa çıkarılıyor. Ama durmadan yineleniyor olaylar ve huzursuzluk sürüyor.

«ONLAR KONUŞURLAR»

Kent merkezinde AP örgütünün ileri gelenlerinden bir kuyumcunun 2X2 metre genişliğindeki yazıhanesine sıkıştık. Neşeli ve babacan bir adam kuyumcu. CHP'nin savlarını anlatıyor. Göz kırıyor: «Sen bakma yeğenim. Onlar konuşurlar. Sonra seçimde yine biz kazanırız» diyor.

Yine mi böyle olacak durum. Görünüş o değil. AP'lilerin seçim sonuçları konusundaki yanlışlarına geçen seçimden bir örnek veriliyor. 1973 de 4 milletvekili çıkaracağına kesinlikle inanan AP listesinde 4. sırada olan Durali Demirci'nin Ankara'da ev tutup, dayayıp döşemesi anlatılıyor. Ancak sonuçta AP 3 milletvekilinde kalmış. Şimdi 3—3—1'e razı olan AP'nin yine aynı yanlış içinde olduğu söyleniyor.

VE TAHMİNLER

Antalya'yı gezdiğimde ön seçim öncesiydi. AP açısından fazla önem taşımayan aday sıralaması CHP açısından önemliydi. Şu veya bu adayın listede hangi sırada yer alacağı oyları değiştirecekti. Bu da uyanan seçmenin şuurlu tutumu ile açıklanıyor. Köylünün kendisine yakın olanı tanıyıp, oyunu ona göre verdiği şeklinde yorumlanıyordu.

CHP listesinde ön seçim öncesinde tartışılmaz kişi Deniz Baykal'dı. Partili partisiz her Antalyalı'nın sevdiği ve gurur kaynağı olan Baykal'ın liste başını tutacağı konusunda kimsenin kuşkusu yoktu. Gerçekten de öyle oldu. Fakat diğer adayların kentin doğu veya batı kesimlerinden olması önem taşıyordu. Doğu'da Manavgat, Alanya ve Gazipaşa'da görülen uyanma, Batı'da Kaş'a atlamakta zorluk çekiyordu. Bunun da nedeni Antalya'nın Batısının ülkenin doğusundan daha kötü durumda oluşu idi. Hatta bir yerel gazeteci, bu bölgeyi içeren bir yazı dizisine «batının doğusu» diye başlık atmayı düşünüyordu.

BAŞARILI TAKTİK

Ön seçim konuları CHP yerel örgütünü rahatlatmış olsa gerek. Yargıtay Tetkik Hakimi Enver Konyar'ın 4. sırayı alışı CHP açısından başarılı bir taktikti. Çünkü Serikli olan ve kentin Giritli (Şarampol) mahallesinde oturan Konyar'ın bu kesimde yoğunlaşan AP oylarını böleceği düşünülüyordu. Listede 3. sırayı alan Dr. Hasan Ünal'ın Kaş'lı olduğu ve ilk 4 arasına girdiği taktirde tüm Kaş oylarını CHP'ye çekebileceği anlatılıyordu. Şimdi bütün bu varsayımlar gerçekleşmiştir. CHP'liler bu durumda 4 milletvekili çıkaracaklarına kesinlikle inanıyorlar.

Geriye kalan üç milletvekilliği için ise 2 varsayım

var. İkisini AP'nin çıkaracağına muhakkak gözü ile bakılıyor. Ancak tek milletvekilliği için yine AP ve MSP geçişecek. Geçen seçimde tek milletvekili çıkaran DP'nin bu seçimde şansı olmadığına inanılıyor. Çünkü oyları hem AP'ye hem MSP'ye kaymış durumda.

MSP DE GELİŞİYOR

Antalya'da MSP de gelişme gösteren partilerden biri. 73—77 döneminde hükümette bulunmak ve iyi

particilik yapmak suretiyle oy artışı sağlayacakları sanılıyor. DP'den ve AP'den alacakları oylarla 1 milletvekili çıkarması tamamen başlanacak bir düşünce değil.

AP'lilerin şansı ise bunun tam tersi. Durum 4—3 olacak diye düşünüyorlar. Burada CHP'nin payı 3. MSP veya DP'ye hiç şans tanınmıyor.

Tüm bu veriler, ya da kanılar karşısında yine de en rizikosuz tahminin Antalya için 3-3-1 olacağı düşünülebilir. CHP'nin oyları mutlaka bir artış kaydedecek ama Antalya henüz AP'nin küçümseneceği bir yer değil gibi görünüyor.

Yalçın PEKŞEN

Burdur

Burdur'un en gösterişli lokantasında garson çatalı, kaşığı önce eliyle temizliyor, bir de pantolonunun arkasına sildikten sonra müşterinin önüne koyuyordu. Garsonluğu söz götürür türdendi ama, kibarlığına ve neşesine diyecek yoktu. Örneğin bir taze fasulye mi ismarladınız, bunu ahçıya «beye bir ayşe kadın verir misiniz?» diye duyuruyordu. Burdur'a geleli 24 saati geçiyordu. Kahve, lokanta dışında oturulacak bir yer görmemiştim. Garsonun neşeli halinden yararlanarak sordum: «Eğlenceli bir yer yok mu burada» diye. Kibar garson şöyle yanıtladı sorumu: «Beyefendi siz bilmiyorsunuz galiba, eğlence İstanbul'dan yola çıkıp her yere uğramış, Burdur'u atlamış, doğru Antalya'ya.»

İşte «İstanbul'lu eğlence»nin bu azizliğinden olacak Burdur'lular seçimi bile bahane ederek kendilerine eğlence arar olmuşlar. Şimdi Burdur kahvelerinde «çay bir», «kahve orta şekerli olsun» gibi laflar arasında şöyle atışmalar oluyor:

«Bana bak Eğridir'li. Va mın beş yüz kağıdına. Ben Ecevit alcek diyom». Eğridirli şöyle konuşuyor: «Beş yüz kağıdı kım kaybetti de sen buldun. Ecevit'i ben tutuyum, ben bin koyuyum, sen beş yüz ko.»

TADI YOK

Bize rastlamadı ama bazı köy kahvelerinde piyasa daha da yüksekmış. İki bin, üç bin «kağıdına» bile iddialar ortaya konuyormuş. Ancak Ecevit'i tutanlar fazlalığı yüzünden tutuşmaların da pek tadının olmadığı belirtiliyor.

Burdur, Demirel'in köyüne en yakın yerlerden biri ama, bu özellik Adalet Partisi için bir dezavantaj olup çıkmış. Belirli bir Isparta — Burdur rekabeti sürüyor Burdur'da. Burunları dibindeki Isparta büyük bir kalkanma hamlesine sahne olurken, Burdur'da meydana gelen deprem bile politikacıların bir kaç nutku ile geçirtilmiş. İş yeri yokluğundan, kent halkı bile hayvançılıkla geçimini sürdürüyor hâlâ. Fabrika az, iş yok,

ekime uygun arazi pek fazla değil. Bu yüzden nüfus her yerde artarken, Burdur'da artmıyor. Geçen yıl 3 milletvekili çıkaran Burdur'da bu yıl milletvekili sayısı 2'ye düşmüş.

MC UYGULAMASINDAN SONRA

Burdur eskiden beri CHP'ye yatkın biliniyor. Çünkü bir Isparta çekilmesi, bir anason sorunu bir işsizlik konusu var, çözülmemiş, Şimdi buna yeni bir unsur eklenmiş. Burdurlu CHP'liler «halk bir cephe hükümeti uygulaması gördü» diyor.

Sonradan AP Senatörü olan eski Burdur Valisi Ömer Naci Bozkurt'un partizan çalışması da CHP'nin işine yaramış. Bozkurt'un 3 milyon lira harcayarak Cumhuriyet Alanında Kültür Parkına koydurduğu kurt heykelinin açılışı halkın tepkisi yüzünden 4 aydır yapılamıyor. Şimdi heykel örtü altında.

Yine Ömer Naci Bozkurt ve eski Emniyet Müdürü Hamdi Ardalı zamanında başlayan öğrenci olayları da çok ana-babanın canını yakmış. Tabandan çok tavanda oluşan bu hareket, okul idarelerinin komando yöneticiler elinde olmasına bağlanıyor.

İŞ ASLANIN AĞZINDA

Kent'te tek elin parmaklarıyla sayılabilecek kadar iş yeri var. Bunlardan süt sanayii ile et kombinasyonu Türkiye'şiler ele geçirmişler. Buna karşılık Et Balık Kurumu ile Şeker Fabrikası Selâmetçilerin elinde. MC Hükümetinin bu iki üyesi parti Burdur'da ele geçirdikleri bu çok az sayıdaki iş yerine yalnızca kendi adamlarını almak suretiyle oylarında epey artış sağlayacaklar gibi görünüyor. Ancak bu artışlar AP'nin oylarını eksiltmekle birlikte, bir milletvekili çıkaracak sayıda değil. Bu yüzden hep CHP'nin işine yarayacak unsurlar olarak görülüyorlar. Eskiden 2 CHP, 1 AP milletvekili çıkaran Burdur'da bu seçimde en büyük olasılık ola-

rak CHP'nin iki milletvekilliğini de alması görülüyor. Her yerde çok iyimser düşündüklerini saptadığımız AP' liler ise 1—1 olabilir diye düşünüyorlar.

DP ve CGP'nin Burdur'da eski güçsüzlüklerini sürdüreceklerine inanılıyor. DP ve CGP'den köy köy, mahalle mahalle CHP'ye geçişler oluyor ve yerel basında her gün bu türden olaylar yayınlanıyor.

SAYMAKLA BİTER

Burdur'un dertleri saymakla bitmez türünden değil. Bir kaç derdi var. Bunlardan biri de hayvancılık. Süt satıp geçiniyor halkın büyük bir kısmı. Buna karşılık

YA UĞRAR, YA UGRAMAZ

Liderlerin de Burdur'a fazla önem vermediği belirtiliyor. Demirel Isparta'ya kadar gelir, Burdur'a uğramazmış. Bu yıl da gelip gelmeyeceği belli değil. «Ecevit de ya uğrar, ya uğramaz» deniyor.

CHP İl Başkanı Ali İhsan Kılınç, Merkez İlçe Başkanı Hüseyin Akbaş ve İl Gençlik Kolu Başkanı Kenan Demir söz birliği ediyorlar: «Burdur'da hiç parti çalışması yapılmıyorsa bile CHP bu seçimlerde oy sayısını 5—6 bin arttıracak.»

Bu rahatlıktan olacak parti örgütü kendi işlerine dalmış gibi görünüyor. MC hükümeti sırasında halkın

BURDUR—MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	35.8 24.600	1	52.1 26.944	2	50.0 26.586	2	25.6 14.949	1
CGP (GP)	—	—	—	—	13.4 7.091	—	12.6 7.339	—
CHP	44.1 29.595	2	36.7 18.975	1	28.5 15.161	1	30.8 17.944	2
DP	—	—	—	—	—	—	14.3 8.314	—
MP	—	—	—	—	0.8 438	—	—	—
CKMP (MHP)	—	—	—	—	3.7 1.965	—	7.3 4.272	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	9.3 5.427	—
TBP (BP)	—	—	—	—	—	—	—	—
TİP	—	—	4.3 2.233	—	1.7 920	—	—	—
YTP	20.1 13.593	—	4.1 2.147	—	—	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	0.1 61	—
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	66.810	3	51.761	3	53.140	3	58.306	3
Katılma oranı		80.1		58.6		57.47		58.77

Türkeşçiler süt fabrikasını 3-4 ay kapatmışlar. Bu kaynaktan geçinenler perişan olmuşlar.

Çiftçilik yapanları ise traktör fiyatları etkilemiş. Traktöre zam gelmiş ama ürün fiyatları değişmemiş. Her yıl anasonda oynanan oyunlar bu yıl da oynanmış. Anasonun toplanmasından sonra hükümet bu ürünü satın almak için 3 ay beklemiş. Sonunda köylü ve aracıya satmak zorunda kalmış anasonu. Doğal olarak bu işten karlı çıkan da 3—5 aracı olmuş yalnızca.

sırtına yüklenen ağır yüklerden ötürü Burdur'da CGP ve hatta DP oylarının bile AP yerine CHP'ye kayacağı ileri sürülüyor.

AP'lilerin görüşü yukarıda da belirttiğimiz gibi 1—1. MHP'ye göre 1 MHP, 1 CHP milletvekili çıkarak, MSP'liler de ümitli. İki milletvekilliğini CHP ile paylaşacaklarını umuyorlar. «Umut fakirin ekmeği» derler ama bu ekmeği Burdur'da MHP ve MSP'liler yiyorlar.

Yalçın PEKŞEN

Isparta

Burdur'dan Isparta'ya giderken yarı yolda GÖL-TAŞ çıkıyor karşınıza. Demirel'ler aile şirketinin bol teşvik primli çimento ihracatı ile ünlü bir fabrikası ister istemez ailenin serveti ile ilgili çağrışımlar yapıyor ve insanı uzaklara, taa Süleyman Demirel'in babası Yahya Demirel'e kadar götürüyor. Sonradan Başbakan olan oğlunun anılarına göre, dağ başında çift sürerken çökerek ekmek yiyen bu köylü ihtiyar, oğullarına okuldan arta kalan zamanlarında çobanlık yap-

caret kurmuş. Özel Üniversite'den kamyonlara sığmayıp bisikletlerle taşınacak kadar bol mobilya ihracatına geçmişler hep birlikte.

ANKARA VE SİİRT

Toprak altından çıkan altınlarla iyice zenginleşen Demirel'ler kentlerini hatta köylerini de unutmamış-

ISPARTA - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy orsını ve sayısı	MV sayısı
AP	51.0 46.156	3	63.3 48.868	2	81.3 64.465	4	62.0 52.297	4
CGP (GP)	—	—	—	—	2.5 1.954	—	2.0 2.246	—
CHP	33.6 30.557	1	23.0 17.640	1	14.2 11.233	—	14.0 12.093	—
DP	—	—	—	—	—	—	11.0 9.702	—
MP	—	—	—	—	0.6 451	—	—	—
CKMP (MHP)	—	—	—	—	—	—	1.0 1.326	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	7.0 6.002	—
TBP (BP)	—	—	—	—	—	—	0.0 600	—
TİP	—	—	—	—	1.0 780	—	—	—
YTP	15.4 13.886	—	13.2 10.086	1	0.4 339	—	—	—
BAĞIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	—	—
Geçerli oy ve milletvekilli sayısı	90.400	4	76.594	4	79.322	4	84.266	4
Katılma oranı		82.8		66.5		65.65		63.78

tırırken, bir yandan da Isparta topraklarına küplerle altın gömermiş. Sonra tam oğullarından biri Başbakan olunca «işte zamanı geldi» diye düşünmüş olacak ki bu küpleri toprak altından çıkararak oğullarına dağıtmış. Göltaş kurulmuş, Orma kurulmuş, Terakki Ti-

lar, Burdur Isparta arası 60 km bile yok. Ancak iki kent arasındaki fark Ankara ile Siirt arasındaki kadar büyük, Isparta'nın 208 köyünden 194'ünde elektrik var diyorlar. Geriye kalan 14 köyde AP oyları az mı çıkmış ne? «Kuş uçmaz kervan geçmez yollar» bile as-

faltla kaplanmış. Köy yollarının çoğu asfalt. Ve yine Isparta'da 15 öğrenciye bir öğretmen düşüyor. Isparta AP örgütü ile sekreteri eski eczacı Tevfik Ersoy «hal-ka hizmeti ibadet bildiğimizden halk da bize güven-mektedir. Tahminimiz 4—0'dır. Eğer bir yedeği olsa onu da kazanırız» diyor.

Ersoy'un «4—0» dediği kolayca tahmin edilebile-ceği gibi Isparta'nın bu seçimlerde çıkaracağı 4 millet-vekilinin de AP'den çıkacağı anlamına geliyor. Bunun da nedeni halkın «bir başbakan çıkartmış olmanın bilinç ve gururuna sahip olmasına» bağlanıyor. Eskiden beri tüm milletvekillerini AP'den çıkaran Isparta'nın bu kez «hayda hayda 4 çıkaracağımı» söyleyen Ersoy «yedeği olsa onu da çıkarırız»ın gerekçesini de şöyle açıklıyor: «DP'nin 1973'de 10.000'e yakın oyu vardı. Bu parti-yi yürüttük Isparta'da».

AP il merkezini dolduran partililere göre CHP'nin durumu 1973'ten bu yana değişmiş değil. Geçen se-çimde AP'den oldukları kesin olduğu halde «nasıl ol-sa Halk Partisi'nin Isparta'da rey-i yok» diye seçime katılmayan 52000 kişinin de bu seçimlerde oy kullan-ması sağlanacak.

Eski eczacı Tevfik Ersoy hemşehrisi Süleyman De-mirel gibi konuşuyor: «Biz iktidara geleceğimize inan-mış ve iman etmiş bir kitleyiz» diyor ve şöyle sürdür-üyor konuşmasını:

«Ben eczacıyım. Yani müsbet ilimciyim. Müsbet ilim ne demek? Kesin konuşmak demek. Şu ilâç 12 lira 25 kuruş deriz biz. Şu ilâç 7 lira 15 kuruş deriz. Yani sayılarla konuşuruz. Şimdi bizim gayemiz 4—0 çıkar-mak değil. Ayrıca Isparta'dan alınacak oylarla AP'nin Türkiye çapında alacağı oyların umumî yekûnunu art-tırmak. Biz şimdi bunun için çalışıyoruz.»

ÇARŞIDAKİ ET VE SOĞAN

Isparta'nın AP'li kodamanları Isparta konusun-daki sanılarında genellikle yanılmıyorlar. Ancak ülke çapında bir tahmin yaptıkları zaman yanılma payı bü-yük oluyor. Geçen seçimde Isparta'nın 4 AP milletve-kili çıkaracağını kesinkes bilen Şevket Demirel, tüm Türkiye'de partisi'nin 300 milletvekilli çıkaracağını ummuştu. Sonra sonuç malum. Bu yüzden «müsbet ilimci» Tevfik Ersoy büyük konuşmuyor. Ülke ça-pında bir tahmine yan çiziyor ve «Biz çarşıdaki ete soğan doğramıyoruz. 6 haziran sabahı kimin sakalı ak, kimin kara öğreneceğiz.» demekle yetiniyor.

PEŞİN PARAYI GÖRÜNCE...

Ancak öteki AP'liler bazı hesaplar yapmaktan geri durmuyorlar. Örneğin şunlar 1973'de CHP - AP arasındaki oy farkı 300 bin kadarken, aradaki milletve-kili sayısı farkı 36'dır. Bu seçimde DP'den en az 600 bin civarında oy alacakları da kesin. O zaman en az 40 fark yapacakları da ortada. MSP'den de en az 20 milletvekilli kapacakları da kuşku götürmeyeceğine gö-re 60 milletvekilli farkı şimdiden çantada keklik. Mev-cut oy potansiyeli de sandık başına götürülebilirse (AP'lilerin inançlarına göre sandık başına gitmeyenlerin tül-mü kendi partilerinden) 6 hazirandan sonra parlamen-

toda CHP sayısı, AP'nin yarısı kadar olacaktır.

«Peki CHP'de hiç artış olmayacak mı» diyoruz. Buna da şu yanıt veriyorlar: «CHP gençlik kesiminde oyunu arttırabilirdi. Ancak TIP'in seçimlere katılması bu oyları bölecek. Bu yüzden artan ve eksilen oylar birbirini götürecektir.»

VE CHP CEPHESİ

Bu hayaller içinde bıraktığımız AP'lilerden sonra CHP karargâhına gidiyoruz. CHP'nin en talihsiz il başkanlarından biri olan Kemal Çağlar bu karargâhı müteahhitlik yaptığı büroda kurmuş. Birçok bina pro-jesi arasında seçmen listeleri, parti yazışmaları görü-lüyor. Çağlar'ın Isparta konusundaki tahmini ise 3—1. «Evet geçen seçim de 4—0 çıkardılar ama, onlara biz yardım ettik» diyor.

CHP'nin Isparta'daki sorunu sandık başlarının denetim altında tutulamaması. Özelliklere köylere git-mekten korkuyormuş CHP'liler. Çağlar şunları anlatı-yor bu konuda: «Demirel'in köyünde bile 30 - 35 sağ-lam adamımız vardı. Bir tek oy çıkmadı sandıktan. Ge-çen seçimde 900 oy farkı ile bir milletvekilli kaçırdık. Oysa Isparta'da 4000 oy iptal edildi. Bunlar sandık başı oyunlarıyla iptal edilen CHP oylarıdır. Ama şimdi önlemleri aldık. Sandık başlarını denetim altında tu-tacağız. Sandık görevlilerine eğitim semineri yaptıra-cağız. Bu önlemlerle oylarımızda 10 artış sağlansa bir milletvekilliğimiz garantidir.»

ŞARKTAN DA GERİ

Çağlar'a göre AP'liler Isparta konusunda yanı-lıyorlar. Çünkü burada da çocuk okutan analar vardır. Gecekondu semtlerinde, kentin kenar mahallelerinde aç-lık çeken insanlar vardır. Örneğin «Sütçüler kazası Anadolu'nun ortasında şarktır. Belki şarktan da gerl-dedir.»

Isparta'da yeni yerleşim bölgeleri vardır. Bura-larda oturan onbine yakın kişi hâlâ gecekondularda ya-şıyorlar.

Çağlar da DP'den önemli bir oy akımının AP'ye geçeceğine inanıyor. Geçen seçimde DP'de liste başı olan İrfan Aksoy'un (aldığı oy sayısı 9 bin) bu seçim-de MSP adayını destekleyeceği yolundaki söylenti MSP'lilere bir umut vermiş. Eskiden 6000 oyları varmış, 9000 daha eklenirse 2 AP, 1 MSP, 1 CHP milletvekilliği dü-şünüyorlar.

AP'liler ve CHP'liler MSP'lilerin bu sanısına «ol-mayacak duaya amin» gözüyle bakıyorlar. Genel kanı AP'nin bu seçimde 1 milletvekilliği kaybedeceğine, an-cak bu kaybın CHP dışına gideceğine inanan da yok. MHP ise az sayıdaki oyunu biraz arttıracak ama, bu da «bir teselli ver» türünden olacak.

GÜLMEK Mİ, AĞLAMAK Mİ!

Isparta Belediye Başkanının partizan tutumuna da değiniliyor. Doğrusu Isparta bir belediye başkanı için ögünülecek bir kent durumunda. Ancak bu refah ve lüksün faturasını ödeyenler de var.

Sonuçta Isparta'da AP'liler sevinçli, diğer partiler umutsuz görünüyorlar. Ancak Adalet Partisi açısından Isparta bir sevinç mi yoksa üzüntü kaynağı mı olmalı bilinmez. 4 milletvekilliğinin tamamını kendi

partilerinden çıkarmak kendi hesaplarına sevindirici olmalı. Ancak ülkedeki son kale olmanın da hüznü bir tarafı yok mu?

Yalçın PEKŞEN

Batı Akdeniz ve iç Toroslar: Toplu değerlendirme

Bu bölge, araya giren Toroslar dizisinin yarattığı coğrafi engellemeye rağmen birbirini sosyo-ekonomik bağlantılar yönünden tamamlayan üç ilden kuruludur. İllerin konumu gereğince ayrıcalıkları olan Antalya'dır. Bölge içi dengesizliğin kurbanı olan ise Burdur. Demirel ailesinin pratik ve işbilir zekâsının kanadı altına giren Isparta ise Burdur'un aleyhine gelişmiş, şişmiş bir canlılığa sahiptir. Böylece bölgede Burdur gibi Türkiye ortalamasının altında gelişmiş, Isparta gibi son yıllarda hamle yapmış ve Antalya gibi ortalamasının ötedenberi hafifçe üzerinde olup daha da gelişen üç ilin komşuluğunun yarattığı gergin bir ilişkiler bütününü ortaya çıkarmıştır. Burdur kırk bir yöredir. Antalya iklim ve coğrafya rahatlığı içinde mutlu bir yöredir. Isparta köylülükten kurtulmuş esnafılığı atlayarak doğrudan işadamlığına özenmiş, yapay bir canlılığın simgesini taşır. Bu farklı sosyal gelişme çizgisi demokratik çerçevede de kendini gösterir. Olağanüstü iklim ve doğa koşullarının gecikliği içindeki Antalya hem toplam nüfus hareketi, hem de kentleşme süratı yönünden Türkiye ortalamasının üzerindedir. (İl nüfusu % 3, kent nüfusu % 6,3 süratle artıyor.) Isparta her iki yönden de ortalamaya yakın gelişme içindedir. Burdur ise Antalya doğrultusundaki bir iç göç dalgasının sonucu olarak nüfusu çok yavaş artan bir ilimizdir. Bu yüzden Millet Meclisindeki temsilcilik sayısı üçten ikiye düşmüştür.

GENEL SOSYO . POLİTİK VERİLER

Antalya toprak etkenliği yönünden pamuk gibi stratejik bir ürün ile iç pazarda değer taşıyan yaş meyve, sebze, narenciye'nin sağladığı refaha sahiptir. Turizm gibi cici bir sektörün de katkısıyla rahat gelirlerin kaynağı olmuştur bu ilimiz. Bu rahat dokunun Antalya'yı apolitik kıldığı gözlenmektedir. Rasih Kaplan Hoca devresinden bu yana Antalya, Türk politikasından kopuk yaşamıştır. Bu kopukluğu gidermenin arayışına ancak son yıllarda girebilmiştir. Ama genel politizasyon düzeyi, radikal kımıldanışlar göstermeyen bir ilimizdir.

Isparta kentsel ve kırsal altyapısını tamamlamış, yöresel iç pazar dengesini kurmuş Demirel'sel sanayileşmeye adımını atmış bir yöre olarak şartlı politizasyon

içindedir. Toplam sağ oyların yüzde oranı yönünden ülkemizin bir numaralı ilidir.

Burdur'a gelince bölge içi dengesizliğin kurbanı olmaya tepki biçiminde yüksek bir politizasyon vardır. Klasik ürünlere dayalı, kapalı tarım ekonomisini yırtacak tek unsur olan haşhaş üretimiyle ilgili devlet politikasının tutarsızlığı ekmek parasını tehdit ettiğinden son yıllarda bu politizasyonun yoğunluğu artmıştır. Türk siyaset yelpazesindeki bütün partiler Burdur'un minyatür politik arenasında rol almışlardır. Hepsi canlı varlığa sahiptir. 1973'ün önde gelen partisi CHP olmuştur ve giderek de gelişmektedir.

Bu üç ilimiz 1950'lerden beri sıkı sıkıya bağlı oldukları DP ruhundan kopamamış bir bölge oluşturmalar. (1950'deki DP oy oranı % 57,06 ile Türkiye ortalamasının üzerinde.) CHP Burdur'daki öncü konumuna rağmen bölge toplamında 1973'de bile % 25,6 ile Türkiye ortalamasının çok altında kalmıştır. 1957'de Türkiye ölçeğindeki CHP güçlenmesinin de gerisinde kalmış ve CHP oyları % 35,6'yı ancak bulmuştu. (AP+MSP+DP+CGP+MHP) toplamı yönünden Isparta il olarak başta geldiği gibi, bölge de Bursa ve çevresinden sonra Türkiye'de ikinci sırada yer almaktadır. Ancak bu bölgede Menderes ruhu hâlâ yaşar ve Demokratik Parti barınabilirken, MSP olayı kendine ağırlıklı yer bulamamıştır. Sağın gücü bir ölçüde köylüye, özellikle dağ köylüsüne özgü yavaş uyanma olgusundan kaynaklanmaktadır. Öte yandan CHP'nin kısa ara iktidarı döneminde diğer tarım ürünleriyle birlikte pamukta uygulanan yüksek taban fiyatı politikası ova üreticisini rahatlığa ve daha da politika dışına itmiştir. Ama bütün bu unsurlarda dinsel tutuculuğun payı azdır.

Yavaş hareketliliğe ve Isparta'daki özgün AP bağlılığına karşın, ülkedeki genel çevreli sosyal adaletçi arayışın bu bölgede de kendini göstermesi kaçınılmazdı. CHP Isparta'da bu kez bir milletvekili çıkarmayı başaracak gibidir. CHP Genel Başkanının Isparta mitingi beklenebilenin ötesinde bir kitleyi ayağa kaldırmıştır. Burdur'da milletvekili sayısının azalmış olmasına ve d'Hont sisteminin engellemesine karşın CHP, zor bir hedefli amaçlayan iki temsilci çıkarmanın hesabı içine girebilmektedir.

Ama bölgenin hinterland merkezi Antalya'dır ve burada olup bitenler büyük önem taşıyacaktır. Kentleş-

1975 Toplam Nüfus : 124.000

SOSYAL-POLİTİK DUYARLILIK :

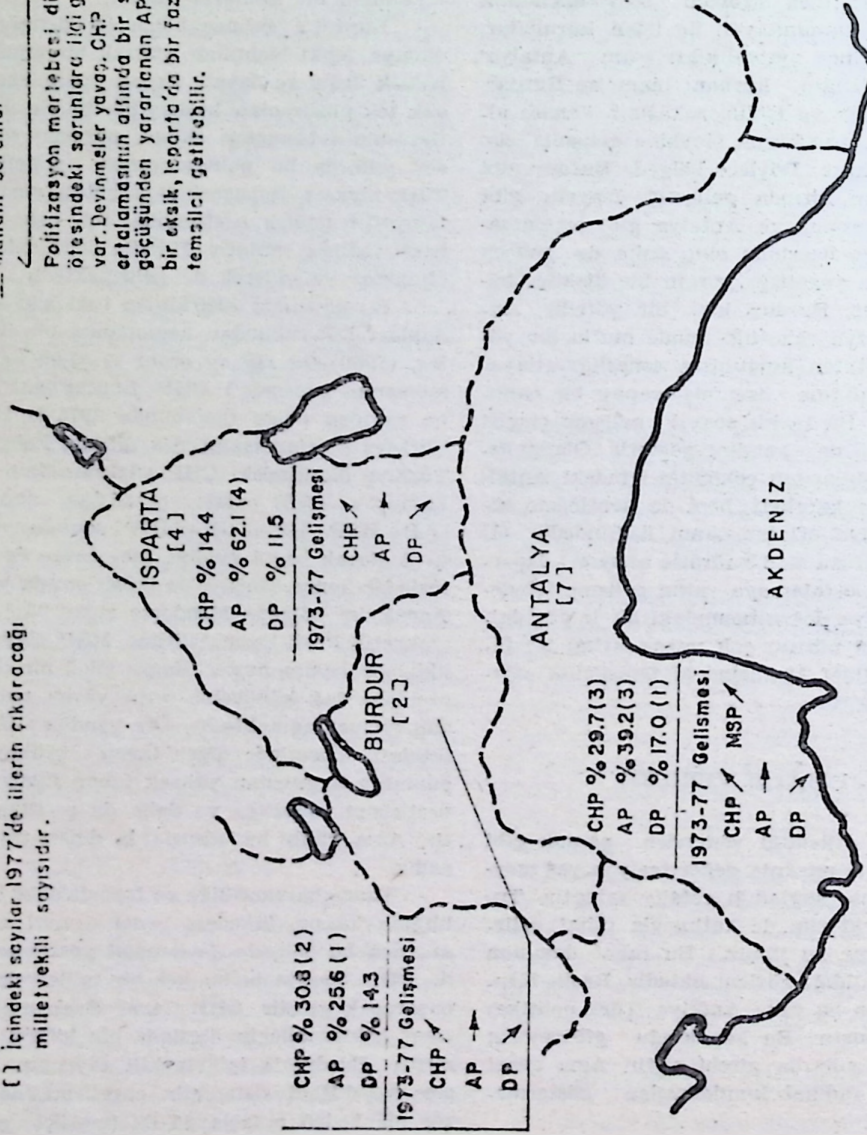
— Toprak ve tarım politikası sorunları

--- Mahalli sorunlar

Politisasyon merkezi dışık ve mahalli ölçeğin ötesindeki sorunları ilgi göstermeyen bir kamuoyu var. Devamlı yavaş, CHP Türkiye'deki gelişme ortalamasının altında bir süratle geliyor. DP'nin geçişinden yararlanıp AP durumunu koruyor. Burdur'da bir eksik, Isparta'ya bir fazlasıyla CHP 1973'ü bekliyor, temsilci getirebilir.

NOT: () içindeki sayılar partilerin 1973'deki milletvekili sayısını, yanındaki sayılar 1973 oy yüzdeleri gösterir.

[] içindeki sayılar 1977'de illerin çıkaracağı milletvekili sayısıdır.

BATI VE İÇ AKDENİZ

(Isparta, Burdur, Antalya)

BEKLENEN POLİTİK DEĞİŞİKLİKLER

me ve gecekondulaşmanın etkisiyle ve başarılı bir belediye başkanının getirdiği havanın da yardımıyla kent merkezinde ezici üstünlük sağlamış görünen CHP, dağ kırımının yavaş hareketliliği ve ova kırımının aşırı rahatlı-

ve romantik haysalayı zorlayan bir olgu. Olağanüstü bir doğa yapısı olan ve insanların yumuşaklığı ile ün yapmış bir Antalya'da tutuculuğun köklerinin kazınmaması yadsınacak bir oluşum niteliği taşıyor. 5 ha-

BÖLGEDEKİ SİYASAL EĞİLİMLERİN 25 YILLIK GEÇMİŞİ (Genel Seçimlerde Partilerin aldıkları oy yüzdeleri)

Yıllar	CHP	Demokratik Parti DP	1950'nin diğer partileri	AP	1960'ın diğer partileri		Demokratik Parti DP	MSP	1970'in diğer partileri
					Sağ partiler	Sol partiler (TBP-TİP)			
1950	35.3	57.06	7.64						
1957	35.68	44.99	19.33						
1965	27.09			64.02	6.74	2.15			
1969	22.49			64.55	10.14	2.62			
1973	25.62			42.84			14.97	6.72	9.85

ğı yüzünden kent dışına tam taşıramadığı hamlesini 5 hazırlana kadar tamamlayabilecek midir? Daha önce Giresun örneğinde de değinildiği ve daha küçük ölçek-te Bodrum'da gözlemlendiği gibi iklimin doğadan alabildiğine nasibini almış ve sosyal sertliği de bulunmayan yurt köşelerinde toplumsal uyanışın yavaşlığı sezgisel

ziran bu yadsımanın sonu olabilir mi? DP gücünden çok yitirdiğine göre iki partinin (CHP ve AP) gireceği bir yarışta rakibini bir tek oy farkla geçen parti 4 temsilci çıkaracak, diğeri 3'de kalacak. Antalya seçmeninin her yerdekinden daha ısrarlı ve disiplinli bir tavırla sandık başına gitmesi gerekiyor.

Bursa

1950 yılında başlayan çok partili hayata DP'nin kalesi olarak giren illerin başında gelen Bursa, bu gelenegini taa 1973 yılına kadar devam ettirdi. Ne 1960 yılına kadar süren DP döneminde, ne de ondan sonra gelen koalisyonlar ve AP döneminde Bursa bu gelenegini bozmadı. Sakit Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın memleketi, geleneksel mistisizminin de etkisiyle tutucu partilerin, bu arada AP'nin en güvendiği oy depolarından birisi olarak ününü korudu. 1973'e kadar AP, bu ilin çıkardığı milletvekillerinden 8'ini alırdı. Bu sayı ilk defa 1973 seçimlerinde 6'ya düştü, CHP 3, DP 1, MSP 1 olarak diğer sandalyeleri paylaştılar. Yani, 1950'den beri bu partinin kalesi olarak bilinen Bursa'nın duvarlarında gedikler belirmeye başlamış, hatta sızmalar olmuştu.

Bu gidişimizde Bursa'da gördük ki, 1973 seçimiyle açılan gedikler büyümekte, kalenin duvarları iyice yıkılmaya doğru gitmektedir. Neden:

Bir kere, Bursa'nın Galip Hocası, yani Celal Bayar, Türkiye ölçüsünde olduğu gibi kendi memleketi olan Bursa'da da etkinliğini tümüne yakın kaybetmiştir. Özellikle genç kuşaklar ve işçi kesimi için böyle bir etken söz konusu değildir. 1973 seçimlerinde tüm ağır-

lığını DP'den yana koymasına rağmen bu partiye Bursa'dan sadece 1 sandalye sağlayabilen kuvayı milliyenin eski komitacısı, bu defa tam tersini yapmış olmasına, yani tarihi ağırlığını AP'den yana koymuş olmasına rağmen, yarar sağlamak bir yana, zarar verecek duruma gelmiştir.

Yani ne Bursa için, ne de ondan medet umanlar için bundan böyle Celal Bayar faktörü ağırlığını tümünden yitirmiş, bir «pir—i fani» olmuştur.

Bursa'da işçi kesimi, bölgeye yayılmaya başlayan sanayi ile birlikte, «mistik şehir» kavramını alabildiğine zorlamaya başlamış, bu aşama halkın yargılarını ve dünya görüşünü de önemli ölçüde etkileyerek fabrikalardan tarlalara yayılmaya başlamıştır. Buradaki işçi kesiminin önemli bir bölümüne devrimci sendikaların hakim oluşu, hakim olmak için verilen mücadele çoğu kırsal alanlardan gelmiş ve köyleriyle ilişkileri tümünden kesilmemiş işçileri bilinçlendirmiş, bu işçiler fabrikalardan ve sendikalarından aldıklarını kırsal kesimlere, köylerine taşımaya başlamışlardır.

Halk AP'den, bu partiden seçtiği milletvekili ve senatörlerden aradığını bulamamış, bunlardan bazılarının adı, çeşitli yolsuzluk söylentilerine karışmıştır.

BURSA-MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973		1975	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	63.1 188.362	8	68.6 189.515	8	64.31 163.706	8	50.7 152.367	6	57.9 181.929	3
CGP (GP)					3.5 8.986		2.2 6.517			
CHP	29.3 87.410	3	23.1 63.894	3	25.0 63.515	3	28.0 84.257	3	34.2 109.121	1
DP	—	—	—	—	—	—	7.7 23.078	1	2.3 7.229	—
MP	—	—	3.1 8.589	—	1.4 3.488	—	0.5 1.603	—	—	—
CKMP (MHP)	5.6 16.792	—	1.8 5.014	—	2.9 7.261	—	1.4 4.093	—	1.0 3.058	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	9.4 28.395	1	5.5 17.702	—
TBP (BP)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
TİP	—	—	2.2 6.019	—	2.1 5.382	—	—	—	—	—
YTP	2.0 6.114	—	0.9 2.525	—	0.5 1.334	—	—	—	—	—
BAĞIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	0.1 378	—	—	—
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	298.678	11	276.386	11	254.524	11	300.693	11	319.633	—
Katılma oranı	85.0		74.9		65.92		66.54		65.72	

AP, iktidarları döneminde Bursa'dan hep almış, fakat çok az şey vermiştir. Hükümet olarak ve devlet eliyle.

Yetişen genç kuşaklar, gelişen işçi sınıfı, bunların kırsal kesime aktardıkları hep AP ve diğer tutucu partiler aleyhine olmuş, «kale» her geçen gün yeni gedikler vermeye başlamıştır. Bu gerileme genellikle merkezde görülmüş, örneğin, 1973 genel seçimlerinde aldığı 74 bin 734 oy, 1975 ara seçimlerinde, yani sadece 2 yıl sonra 68 bine düşmüştür.

Yani özetlersek, 5 haziran öncesinde AP, 1950 öncesi CHP'nin durumundadır. Bu benzetmeyi biz değil, eski günleri de bilen tarafsız gözlemciler yaptığı için daha da geçerlidir sanırım. AP'liler bunu bilmiyorlar mı? Özellikle Bursa'da bilmemeleri olanaksız. Biliyorlar ve korkuyorlar. Ancak, korkunun ölüme çare olmadığını da bilmeleri gerekmez mi?..

CHP'YE YÖNELEN UMUT..

«Yani, ne demek istiyorsun?» diyenleri daha fazla merakta bırakmadan söyleyeyim: 1950 — 1960 yıllarında DP'ye, bundan sonra da AP'ye bağlanan umutlar yön değiştirmiş ve gösterge hızla CHP yönüne kaymağa başlamıştır. Bunun sebepleri ise oldukça açık. AP hangi sebeplerle kaybediyorsa, aynı sebepler bu defa CHP lehine işliyor da ondan... Sömürü, vurgun, gelişen sanayi ve işçi kitleleri, genç kuşakların daha iyile ve güzele dönük oluşları, kırımlar, zulüm ve nihayet MC dönemindeki kanlı saldırılar... Bunlar ne denli AP'nin aleyhine etkenler olmuştusa, o kadar da CHP'nin lehine etkenler olarak saptanıyor.

Bir de örgüt dinamizmi başlamış CHP'de. AP giderek ve özellikle son zamanlarda örgüt olarak ne derece gevşemiş, lağarlaşırmışsa, CHP örgütü tam tersine büyük bir dinamizme kavuşmuştur. Bunda da en önemli etken, bizim görebildiğimiz kadar yöresel parti yöneticilerinin iyi seçilmiş olmaları, bunların gençlik ve işçi kesimini denetlemeleri altına almalarıdır. Bir başka şekilde bu kitlelere kendilerini sevdirmeleri ve kabul ettirmeleridir. Örneğin bir Bursa il başkanı.. Adı Yılmaz Akkılıç, mesleği emekli asker.. Binbaşı iken ordudan ayrılmış ve bir süre sonra CHP Bursa örgütünün başına geçmiştir.

Bursa ve yöresindeki CHP örgütünde başbakan dan habersiz ve de izinsiz kuş uçmazmış. Şimdiye kadar ne aday olmuş, ne de bundan sonrası için düşünceğe benzer. Ama politikayı da «pir aşkına» yapmıyor.. Bu derece tutarlı insanın elbette sağlam, geleceğe dönük ve bilinçli bir stratejisi olmalı.. Olduğunu da sanıyoruz...

Ha, ne yapmış il başkanı Akkılıç? Önce örgütü derleyip toparlamış gönlünce.. Sonra Bursa ve yöresin-

deki halkla, işçilerle sağlam ilişkiler kurmuş, gençlere sahip çıkmış bir baba gibi.. Her şeyi disipline etmiş, parti içi çekişmelere, seçim tartışmalarına katılmamış.. Bu nedenle de örgütünü bir yumruk gibi sokuyor seçimlere.. Mahcup olacağını da sanmıyoruz...

VE DİĞERLERİ...

AP'nin Bursa'da giderek gücünü önemli ölçüde kaybettiğini, buna karşılık CHP'nin, AP'nin yerine geçmeye hazırlandığını belirtmiştik. Peki ya diğerleri?

1973 genel seçimlerinde Celal Bayar'ın da gayretiyle DP'nin aldığı 23 bin oy, bu defa aynı piston ters yönde işlediğinden dağılacak, önemli bir bölümü AP'ye kayacaktır. MSP ve CHP'nin de dağılmadan nasiplenmeleri olasıdır. DP alacağı oylarla milletvekili çıkaramayacaktır.

MSP, DP'den daha şanslı görünmektedir. Özellikle il ve ilçe merkezleri dışında, köylerde önemli oyu vardır. 1973'den beri katıldığı koalisyonlarda da boş durmamış, fazla birşey yapamamışsa da en az yapmaya çalışıyor görünmüştür. Bu nedenle Bursa'nın 5 haziranda çıkaracağı milletvekillerinden birisi mutlaka MSP'li olacaktır.

Bu seçimlere Bursa'da bir yeni parti katılacaktır. Bu parti TİP'tir. Gerçi TİP'in 12 Mart öncesinde bu yörede bir tabanı vardı ama, geçen zaman içinde eridiği, bu seçimlerin önemi gereği de genellikle CHP'ye yöneldiği belirtiliyor. Bursa'da önemli bir etkinliği ve tabanı olan DİSK'in CHP'yi destekleme kararı da bu yönelişe önemli etkenlerden birisi olarak görülüyor. CGP'nin 1973'de Bursa'da aldığı 6 binli biraz aşan oy, bu defa sahipsiz. Çoğunun eski CHP'liler olduğu düşünülürse bu oyların da büyük ölçüde CHP'ye gelmesi olası. Seçim öncesinde görülen hava da bu yöndeydi..

MHP gerek MC döneminde ve gerekse seçim öncesinde çok zorlandı ama, nafile.. 1973'de aldığı 4 bin oyu koruyabilirse büyük başarı..

Bursa'da bir de yeni seçmenler var önemli olan, 5 haziran'da 120 bine yakın yeni seçmenin oy kullanacağı söylendi bize. Ve bunların 84 bin kadarı merkez ilçede. CHP'liler bunların en kötü bir hesapla yüzde 65'inin kendilerine oy vereceğini söylediler. MSP ve MHP de aynı oylar için iddialı.

Sonuç olarak izlenimimizi sorarsanız AP'nin 8 sandalyesi bu defa Bursa'da 6'ya düşeceğe benzemektedir. Buna 5 diyenler bile vardı. CHP'nin şansı, AP'nin 6 çıkarması halinde 4, 5 çıkarması halinde 5'tir. Yani bu seçimlerin sonuçları Bursa'da ya, 6-4-1 veya 5-5-1 olacaktır.

Şurada ne kaldı? Bekleyelim göreceğiz.

Yılmaz GÜMÜŞBAŞ

Kütahya

Kütahyalı meslekdaşımız Nuri Sarıışık'ın seçim trafiğinden toz-duman içinde kalmış küçücük bürosunda otururken anlattılar:

Kütahya'nın tanınmış esnafının toplandığı yer «aşağı çarşı» diye bilinen bir çarşıdır. Kütahya'nın, her ilimizde olduğu gibi, halk tarafından sevilen bir de delisi vardır. Aslında deli demek için bin tanık gerekir ya. Neyse biz de deli olarak kabul edelim. İşte bu

yorsa ödüllendirirmiş yaptığı bu gösteri için. Ama aradan zaman geçmiş, yakınlarda aynı çarşıda Demirel lehine daha da görkemli gösteriler yapan delimize hiç kimseler yüz vermez olmuş. Bir-üç böyle olunca bakmış ki deli, devran ol devran değil, bu kere başlamış Ecevit ve CHP lehine gösteri yapmaya. Ve hayretle görmüş ki, bundan böyle «yol»unu ancak böyle bulabilecek...

KÜTAHYA - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	34.2 50.156	2	63.7 81.850	4	61.0 72.403	5	43.0 53.824	3
CCP (GP)	—	—	—	—	4.9 5.787	—	4.9 6.138	—
CHP	27.4 40.177	2	19.5 25.059	1	21.4 25.440	1	17.4 21.734	1
DP	—	—	—	—	—	—	14.6 18.234	1
MP	—	—	11.0 14.187	1	3.9 4.623	—	1.0 1.267	—
CKMP (MHP)	36.2 53.255	2	3.2 4.059	—	3.5 4.095	—	3.3 4.194	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	14.3 17.874	—
TBP (BT)	—	—	—	—	3.0 3.552	—	1.4 1.782	—
TİP	—	—	—	—	1.3 1.494	—	—	—
YTP	2.2 3.237	—	2.3 3.019	—	—	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	0.0 55	—
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	146.709	6	128.533	6	119.655	6	125.102	5
Katılma oranı	81.6		68.2		61.34		53.74	

deli, «yolsuz» kaldığı günler, bu aşağı çarşının bir başından girer, diğer başına giderken durmadan «yaşasın Demireliniz, yaşasın Başbakanımız» diye bağırırmış. Aşağı çarşının esnafı da o'nu, gönüllerinden ne kopu-

DÜNYA İŞÇİLERİ BİRLEŞEMEDİ AMA!...

Hatırlayacaksınız, Marks «fi» tarihinde «dünya işçileri birleşiniz» diye bir çağrıda bulunmuştu. Aradan

şu kadar yıl geçti. Marks'ın bu çağrısına işçilerden çok işverenler uydu ve ortaya dünya finans oligarşisi çıktı. Bunun Türkiye'de yerli işbirlikçileri türedi ve doğaldır ki, Kütahya'ya kadar uzandı.

Türkiye'de karşıt kesimin, yani emekçi sınıfın hali ise tam deyimıyla pür-melal. «En büyük» geçinen işçi konfederasyonunun hali, çağdaş açıdan da, sınıfsal açıdan da işler acısı. O'nun bu durumu elbette bağlı kuruluşlarına da yansıyor. Örneğin Kütahya işçileri gibi...

Kütahya, son yılların oldukça gelişen bir bölgesi. Özellikle sinai yönden. Kurulan her fabrika, açılan her yeni maden ocağı her yeni santral binlerce işçiyi de beraberinde getirmiş bölgeye. Ve 1977 mayısında bu sayı 40 bine yaklaşmış. Kütahya gibi yıllarca kaderini klasik tarım ürünlerine, çinicliğe, küçük el sanatlarına ve orman ürünlerine bağlamış bir bölgede kısa sürede 40 bine yakın işçinin, hele de sanayi işçisinin toplanması ne demek?

Şu demek ki, bu bölgede herşey kısa zamanda değişecek ve yeni bir Kütahya oluşacaktır. Ne var ki, Türkiye'nin kendine özgü koşulları, işçi sınıfını temsil ettiğini iddia eden kişi ve kuruluşların yapıları, saptırmaları ve oluşumu frenlemiş, ancak tamamen durduramamıştır.

Yani demek istediğimiz şu ki: Yeterince aydınlanmamış olmaları nedeniyle bugüne kadar bazı partilerin, daha çok da tutucu partilerin etkileyip böldükleri Kütahya işçileri eğer aradan geçen süre içinde biraz kendilerini toparlamışlarsa Kütahya'da bu dönem seçim sonuçları hayli değişik olacaktır. Çoğu da Kütahya'nın köy ve kasabalarından gelmiş bu sanayi işçileri eğer kendi bölgelerini etkileyici olabilirlerse bu değişiklik bir sürprize bile dönüşebilir... Bunun ilk işaretleri de görülmeye başlamış anlatıldığına göre... Ecevit'in Kütahya'daki son mitingine katılan 100 bine yakın kişinin önemli bir bölümünü işçi ve köylerini oluşturmaya buna örnek olarak gösteriliyor. İşçilerin genel eğilimleri, Türkiye ölçüsünde olduğu gibi Kütahya'da da seçimlerin kaderini saptayacak...

ESNAF VE ORMAN KÖYLÜSÜ

5 haziran seçimlerini etkileyecek ikinci unsur Kütahya'da orman köylüsü ise, üçüncüsü de esnaf olacak. Esnafın eğilimini yukarda, aşağı çarşının delisi hikâyesinde anlatmıştık. Orman köylüsünün AP iktidarlarından, son olarak da MC iktidarından aradığını bulamadığı belirtiliyor. Bunun sonuçları sandığa yansır sa ne olacak? Bunu en geç 6 haziran akşamına kadar öğreneceğiz.

ORTALIK TOZ DUMAN...

Kütahya'ya vardığımızda ortalığı siyasi yönden tam bir toz-duman içinde bulduk. Ön seçimler yapılmamıştı ve aday adayları arasında tam anlamıyla kırıncı bir mücadele vardı. Özellikle de AP'de... Yeni il başkanı ile eski il başkanı çevresinde toplanmış milletvekilleri ve yeni aday adayları birbirlerine girmişlerdi. AP'li olan Belediye Başkanı bunların bir bölümünü destekliyor —Sosyal Güvenlik Bakanı Ablum da-

hil— bir kısmına da veryansın ediyordu. Eski bakanlardan küskün Mesut Erez bir yanda elinden geleni ardına koymamaya gayret gösteriyordu. Mehmet Ersoy'un AP'ye geçişyle, DP burada sahneden çekilmişti ve 18 bini aşan oy kapanın elinde kalacağı benziyordu. Önemli bir bölümünün de sandığa gitmeyeceği söyleniyordu. CGP ve TBP tamamen CHP içinde erimiş, MHP ve MSP yeni hamlelere hazırlanıyordu.

MSP genellikle kırsal kesimlere ağırlık vermişti. Tarafsız gözlemciler, Erbakan Hoca'nın «tank»larından Soner Aksoy'un hazırladığı mecliste görülebileceğini söylediler. MHP bütün çabalarına rağmen 7—8 bin oyun üstüne çıkamayacağı benziyordu.

CHP'ye gelince. Her ne kadar ön seçim öncesi bazı tatsızlıklar olduysa da, bunlar sonucu etkilemeyecek ve görüldüğü kadarıyla bu partinin oylarında bir patlama görülecektir. MC döneminin getirdiği karanlık ortam, işçi-köylü kesimindeki devrimci kıpırdamalar, esnafın CHP'ye artık kuşkuyla bakınması, CHP'lilerin ve TBP'lilerin yeniden bu partiye dönüşleri, seçime katılacak genç oylara bağlanan umutlar eğer beklenen gibi olursa, Kütahya'daki tutucular kalesi ve özellikle de AP kalesi yıkılacaktır. O Kütahya ki, AP devri iktidarlarında Demirel hükümetlerine Etem Erdoğdu ile başlayıp, Mesut Erez ve Ahmet Mahir Ablum'la devam eden 3 bakan vermiş, buna rağmen bu partide aradığını bulamamıştır. Hal böyle olunca da AP Kütahya kalesinin yıkılması doğal değil midir?

SON OLAYLARIN SANDIĞA ETKİSİ OLACAK MI...

Elbette olacak. Ama bu, olayları yaratanların, arkasındaki karanlık güçlerin beklediği gibi değil, tam ters yönde, Kütahya'da bunu araştırdık özellikle. Çok kişiye bu sorunun cevabını sorduk. Konuştuklarımızın hepsi, seçim dönemine girildiğinden bu yana, daha öncesinde MC iktidarı boyunca meydana gelen kanlı olayların vatandaşları olağanüstü biçimde tedirgin ettiğini ve bu iktidardan kurtulmanın tek yolunun 5 haziran seçim sandıklarından geçeceğini söylüyor ve halkın genel eğiliminin de bu yönde olduğunu öne sürüyorlardı. 1973 genel seçimlerinde yüzde 58.7'i bulan katılma oranının bu defa daha da artacağı belirtiliyordu.

İÇ ÇEKİŞMELER AP'YI SARSACAK

AP'de ön seçim öncesinde başlayan gruplaşmaların ve bölünmelerin aynen sandığa yansayacağını söyleyenler bilmem haklı çıkacaklar mı, ama bizim kanımız Türkiye'nin pekçok yerinde pekçok nedenle görülen küskünlüğün Kütahya'ya da yansayacağıdır. Zaten yansımaya da gerek yok. Bunun için Kütahya'da gerekli şartlar zaten var.

SONUÇ NE OLUR?

Yukarda da söyledığımız gibi kesinlikle görülen, bu seçimlerde Kütahya'da AP kalesinin yıkılacağıdır. Geçen seçimlerde 5 milletvekilliğinden 3'ünü alabilen,

Mehmet Ersoy'un geçişiyile de bunu 4'e tamamlayan AP bu kere Kütahya'da 2 milletvekilini güçlkle demeyeceğiz ama, sıkıntıyla çıkarabilecektir.

CHP'de de ön seçim öncesinde görülen tartışmalar seçmene yansıtılmaz ve önemli taktik yanlışları yapılmazsa bu partinin ilk iki sırasındaki Nizamettin Çoban ile Talat Öztürk'ü mecliste görmek mümkündür.

Son milletvekilliği, yani 5. milletvekillilik görevi bildiğimiz kadarıyla MSP'nindir. Hoca, 1973 yılından bu yana özellikle sanayi bakanlığı aracılığıyla ektiklerinin ürününü, yine bu bakanlığın bir genel müdürü olan adayı Soner Aksoy'u meclise getirerek toplayacaktır. Ama bu meyve bir yerde «haram meyve» olacakmış. Ne gam?...

Yılmaz GÜMÜŞBAŞ

Afyon

Bir rastlantı sonucu akşam yemeğine aynı masaya düştüğümüz genç devlet memuru ile sohbet biraz ilerleyince, söz dönüp dolaşıp evlenmeye geldi. Genç devlet memuru bekardı ve bağlı olduğu kuruluşun lojmanında yatıp-kalkıyordu. Halbuki sevmiyordu bu hayati ve sıkıldığını söylüyordu.

«— A, birader, sen de evlen kurtul bari, bak yaşın da epey ilerlemiş» dedim bir ara. Meğerse o da bunu beklemiş:

«— Kolay mı abi, bu dönemde gönlüne göre kız bulmak. Biraz güzel olacak, biraz okumuş - yazmış olacak, biraz kafalar uyacak, yani ideolojik uyum olacak biraz da abi. Ben ne memlekette ne de burada pek böylesini bulamadım» diye yanıtladı sözlerimi.

Haklıydı genç memur. Gayet doğal, bir devlet memuru evleneceği kızda biraz güzellik, biraz okumalık, biraz kafa uyumu arayacaktı herkes gibi. Ama herşeyi anlatamamıştım: İdeolojik uyum.

Meğerse genç memurun bütün zoru da buymuş... Biraz daha «ısınca» söyledi bunu. Kendisi sağ eğilimli imiş ama evlenmek istediği, ya da beğendiği kızların hiçbirisi aynı kafada değilmiş. İçimizden, «Eh napaalmı? Kendi düşen ağlamaz» deyip kapattık konuyu..

Bu olayı, daha doğrusu bu konuşmayı, bir genellemeye, biraz da Afyon'daki halk eğilimine bir örnek olsun diye anlattık. Hani, «yani, Afyon da mı?» diye düşünenler olabilir. Yanıtımız, evettir..

Yıllardır içine kapalı, genellikle tutucu bir ilimiz olarak bilinen Afyon da «kabuğu»nu kırmıştır. Yani Afyon, o eski Afyon değildir. Dağlar arasında kalmışlığına, yıllardır Haşhaş dışında, tek fabrika bacasına hasret çekmişliğine, hacı - hoca takımının ve de yeni türemiş bazı çağdışı kafaların bütün çabalarına rağmen, Afyon eski, Afyon değildir.

Merkeze bağlı Ataköy'den bir vatandaş anlattı, Afyon'da dolaşırken. Kendi köyünden eskiden sol partilere, örneğin CHP'ye sadece 2—3 oy çıkar, bunun da aylarca kavgası yapılmış.

Şimdi bu köyden CHP'ye 500 oy bekliyordu vatandaş ve artık yalnız kalmayacağına sevinliyordu.

BİR OLAYIN GETİRDİKLERİ

Afyon'a, Afyonlulara ne olmuştu böyle birden? Hatırlayacaksınız, AP tek başına iktidarda bulun-

duğu 1973 öncesinde, ABD'nin baskılarına, daha çok da «para muslukları»nı kesme korkutmalarına karşı koyamamış ve bu yörenin tek geçim kaynağı olan haşhaş ekimini bıçak keser gibi yasaklamıştı. Bunu da hiç çekinmeden açıklamış, yasaklanan haşhaş yerine Afyon bölgesine fabrika bacaları dikileceği muştularını sunmuştu. Ama aradan zaman geçip de, ne vadedilen yardımlar, ne dikileceği söylenen fabrika bacaları ortada görünmeyince, Afyon'daki vatandaş şapkasını önüne koymuş ve düşünmeye başlamıştı. İşte o sırada, yani Afyon'daki vatandaş Mehmet efendi tam derin düşüncelere daldığı günlerde iktidar değişmiş, CHP, geçimsiz «kuma»sına ve de ülkenin «ağababa»sı geçinen dış güçlerin bütün gözdağı vermelerine karşın haşhaş ekimine yeniden izin vermişti. Yine hatırlayacaksınız, günün Başbakanı ve CHP Genel Başkanı bu olayı kutlamak için Afyon'a hareket ettiği gün de Kıbrıs olayı patlak vermiş, «ağababa» bu hükümeti düşürmek üzere ilk numarasını yapmıştı... Sonuç hepimizce biliniyor...

Tüm Türkiye halkı gibi, Afyonlular bütün bu olup bitenlerin farkına varmadı mı? Hemi de nasıl...

Yani özetlersek, 5 haziranda herkes Afyon'da ektiğini biçecek... Haşhaş eken haşhaş, rüzgâr eken de fırtına...

MC'NİN GETİRDİKLERİ VE GÖTÜRDÜKLERİ

1969 - 1973 AP'sinin 12 Mart ara dönemiyle kesintiye uğrayan iktidarının çok daha çağdışına düşmüşü olan MC'nin Afyon'a getirdikleri nelerdi?

— Türkiye genelinde olduğu gibi büyük bir huzursuzluk, kamplaşmaya zorlama ve güvensizlik,

— Üniversite şehirlerinde oluşturulan sağ - sol öğrenci çatışmalarında Afyon'un payına düşen 4—5 gencecik ölü.

— Yarı yarıya gerçekleşebilmiş 1 şeker, 1 kâğıt fabrikası ile geleceği karanlık bir alkaloit fabrikasının temeli —ki bunlardan şeker fabrikasının temeli CHP - MSP koalisyonu döneminde atılmıştır—,

— Haşhaş ekimi 5 dekarla sınırlandırılmış, ancak girdilerin artmasına karşılık taban fiyatları düşük tutulduğu için köylü bunu bile ekemez olmuş,

— Köylü, kısıtlı haşhaş ekimine karşılık bütün ekimi için izin istemiş, ancak hiçbir ses çıkmamış,

AFYON-MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973		1975	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	28.4 47.715	2	62.3 91.565	4	58.8 75.677	5	36.2 50.948	3	53.2 78.842	2
OGP (GP)	-	-	-	-	10.3 13.290	1	7.3 10.328	-	-	-
CHP	25.0 42.032	2	18.5 27.206	1	18.2 23.417	1	19.1 26.939	2	28.2 41.809	1
DP	-	-	-	-	-	-	14.0 19.757	1	3.9 5.734	-
MP	-	-	11.5 16.828	1	5.7 7.413	-	-	-	-	-
CHMP (MHP)	45.4 76.349	3	3.3 4.889	1	3.8 4.859	-	5.2 7.374	-	5.2 7.638	-
MSP (MNP)	-	-	-	-	-	-	16.4 23.061	1	9.5 14.130	-
TBP (BP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TİP	-	-	1.9 2.795	-	2.3 2.906	-	-	-	-	-
YTP	1.2 1.972	-	1.9 2.727	-	0.9 1.162	-	-	-	-	-
BAGIMSIZLAR	-	-	-	-	-	-	0.3 496	-	-	-
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	168.100	7	146.959	7	128.374	7	140.381	7	148.213	3
Katılma oranı	81.6		68.0		58.15		59.91		59.48	

-- Haşhaş ekimi için öyle formaliteler, öyle güçlük getirilmiş ki halk canından bezmiş...

Bunları saptadıktan sonra gelelim Afyon'daki yerel politikanın değerlendirilmesine, buna geçmeden önce de bir öncesine, yani 1973'e özetle bir göz atalım.

Afyon 1973 genel seçimlerinde, 7 milletvekili çıkarmıştı. Bunlar AP 3, CHP 2, DP 1, MSP 1 şeklinde paylaşılmıştı. Seçime katılma oranı Türkiye ortalamasının biraz üstünde, yüzde 59,9 olarak gerçekleşmiş, bundan aslan payını yüzde 36,2 ile AP alırken ikinci sıradaki CHP yüzde 19,1'i, bunu izleyen MSP yüzde 16,4'ü, DP ise yüzde 14'ünü koparabilmişti. Bu arada MHP'nin payına da geçerli oyların 5,2'si düşmüştü.

Önseçimler Afyon'da hayli ateşli geçti. Özellikle CHP'de. Bu partinin iki eski milletvekili, Süleyman Mutlu ile Şükrü Yüzbaşıoğlu listenin alt sıralarına düşerken, Avukat Hasan Akkuş, Öğretmen İsmail Akın ve Kadri Veziroğlu ilk üç sırayı aldılar. Bu sonuçlar kimler için sürpriz oldu, onu bilemiyoruz. Ama demokratik kural ve değerlendirmeler madem ki bu sonucu vermiştir, kimsenin diyeceği olmasa gerek. AP'de Güneş Öngüt ilk üçün arasına girerken, bu partinin MP'den müdevver gedikliisi Hasan Dinçer ancak 5. sırada yer alabildi. MSP Afyon'da çok sevilen ancak «Hoca» ve takımı ile arasındaki anlaşmazlık nedeniyle arkadaşlarıyla birlikte adaylıktan çekilen Rasim Hancıoğlu'nun yerine, uzun yıllar burada müftülük yapan Celal Yıldırım'ı aday gösterdi. DP İl Başkanı Ağah Değer'i, MHP ise Buca'daki Eğitim Enstitüsü'nün meşhur Müdürü Macit Abiyi adaylık için uygun gördü. DP, daha

önce Afyon listesinden Meclise giren İbrahim Elmalı hocaya karşı bir başka hocayı çıkarmıştı. Afyon gibi küçük bir seçim bölgesinde iki «hoca»nin aynı ipte oynayamayacağı düşünülüyordu.

VE 5 HAZİRANIN GETİRECEKLERİ

Afyon'da saptadığımız o ki, önseçimler, özellikle CHP'nin alacağı sonuçları etkilemeyecektir. Yukardan beri saydığımız nedenler özellikle halkın düşünce yapısındaki değişiklikler nedeniyle, partililerin hesabıyla yüzde 100 bizim görüşümüzle de bu kadar olmasa bile, CHP için önemli bir oy artışı beklenebilir. Özellikle 1973 seçimlerinde sandık başlarına gitmeyen vatandaşlar bu kere oy kullanırlarsa bu daha da beklenir bir sonuç olur. Yani bir başka deyişle, CHP'nin buradaki şansı, görevbldiğimiz kadarıyla 1973'den 1 fazlasıyla 3'e çıkacaktır. Buna karşılık yine yukarda saydığımız etkenlerle AP bu defa 3'ü zorlayamayacaktır bile. MSP görüldüğü kadarıyla ve de müftü efendinin büyük ölçüde «yüzü suyu hörmetine» sadece hoca efendi ile yetinmek zorunda kalacaktır. DP, geçen dönemde Elmalı Hoca'nın kişiliği nedeniyle topladığı oyları bu defa bulamayacak. MHP'nin komando takviyeli Macit Abi' sine yine Buca yolları görünecektir.

Yani özetle, yıllardır Afyon'un sadece kaymağını yiyenler bu defa parmaklarını yalamakla yetineceklerdir.

Yılmaz GÜMÜŞBAŞ

Bilecik

Bir zorunlulukları olmadıysa kaç kişinin yolu düşmüştür ki şimdiye kadar Bilecik'e?

Bizim de düşmemiştii. Adını tarih kitaplarında, daha çok da Söğüt nedeniyle Osmanlı Tarihinde okumuştuk, arasına adını duymuşluğumuz vardı, o kadar...

Bir yanında her geçen biraz daha gelişen Kütahya, bir yanında her şeyiyle Bursa... Ve arada sıkışıp kalmış, üçbuçuk karış toprağı ve sürekli göçlerle sürekli ufalanıp giden bir kentcik. Her şeyiyle dışa kapalı, kendi yağıyla kavrulup ayakta durmaya çalışan bir Türk ili...

Hani halk arasında «arabı uyandı» diye bir söz vardır. 1973 yılında da Bilecik'in arabı uyanmış ve 4 yılda kent ve yöresinde hızlı bir değişiklik başlamış. Bunun nedeni, 1973 yılından bu yana Bilecik'in kalkınmada öncelikli bölgeler arasına alınmış olması. Bilecik İstanbul'un bir yerde burnunun dibinde.. Kalkınmada öncelikli bölgelere tanınan yatırım ayrıcalıkları, vergi indirimleri vs. de işe karışınca ve hele de Bilecikkiler beledelerinin az gelişmişlikten kurtulması için binlerce dönüm tarlalarını, arsalarını özel sektöre parasını bile almadan dağıtmaya başlayınca Bilecik'in rengi birden

BİLECİK-SENATO

PARTİLER	1961		1968	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	51.7 34.649	1	51.3 25.360	1
CHP	41.0 27.494	—	33.5 16.552	—
CKMP (MHP)	7.3 48.554	—	3.0 1.511	—
GP (CGP)	—	—	—	—
MP	—	—	7.9 3.916	—
TİP	—	—	2.2 1.088	—
YTP	—	—	2.1 1.030	—
BAGIMSIZLAR	—	—	—	—
Geçerli oy ve Senatör sayısı	66.997	1	49.457	1
Katılma oranı	87.9		70.5	

değişmiş, 3—4 yılda tam 24 fabrika ve imalathanenin temeli atılmış. Çoğu özel sektörün ama olsun, bir bölgeyi dünyaya açmak böyle bile olsa güzel değil mi? İşte bir zamanların kuş uçmaz, kervan geçmez örneği unutulmuş bölgesi böylece bir sanayi bölgesi, bir uğrak yeri olup çıkmış. Göğler durmuş, daha önce

mi? Buna geçmeden önce isterseniz biraz ön seçimin cilvelerine değinelim burada. AP'li delegeler milletvekilleri Muzaffer Erdem'i, CHP'li de Mehmet Ergül'ü Ankara'ya göndermeme kararı almışlar. Bunların yerine, AP'den müteahhit Cemalettin Köklü, CHP'den yağ fabrikatörü Orhan Yağcı gelmeye niyetliler meclise.

BİLECİK - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	59.8 33.900	2	56.9 29.793	1	55.4 21.264	1	41.0 18.986	1
CGP (CP)	-	-	-	-	4.7 2.064	-	3.2 1.368	-
CHP	41.5 27.68	-	31.2 16.315	1	32.2 14.066	1	31.7 13.626	1
DP	-	-	-	-	-	-	3.8 1.630	-
MP	-	-	4.8 2.526	-	1.1 481	-	0.8 333	-
CKMP (MHP)	7.7 5.140	-	3.8 2.013	-	4.6 2.020	-	2.0 876	-
MSP (MNP)	-	-	-	-	-	-	14.4 6.199	-
FBP (BP)	-	-	-	-	-	-	-	-
TİP	-	-	3.1 1.600	-	1.4 592	-	-	-
YTP	-	-	-	-	0.5 209	-	-	-
BACIMSIZLAR	-	-	-	-	-	-	-	-
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	66.724	2	52.350	2	43.840	2	42.918	2
Katılma oranı	87.1		72.4		62.18		61.50	

işsizlikten göç zorunda kalan Bilecikli memleketlerine dönmeye başlamışlar. İşsiz olarak, toprak işçisi olarak Bilecik'ten ayrılanlar için güzel yanı birer sanayi işçisi olarak dönmeye başlamışlar geriye. Ve Bilecik'te herşey değişmeye başlamış birden...

Bilecik'teki değişimi böylece belirledikten sonra gelelim politik yapısına. Dedik ya Bilecik avuç içi kadar bir yer. Geçen seçimlerde, yani 1973'de sadece 44 bin 596 kişi oy kullanmış seçmen olarak. Ve de Bilecik sadece 2 milletvekili ile bir senatör çıkartabiliyor sadece. Halkı sessiz sakin, kendi halinde, ileriye dönük insanlar. Kavgasız, dövüşsüz paylaşıvermişler şimdiye kadar milletvekillerini, 1 CHP, 1 AP. Senatörlük de yıllardır iktidarda olmanın nimeti gereği AP'nin payına düşmüştü.

Bu defa, yani 5 haziranda bu görüntü değişecek

AP'li senatörleri Orhan Tuğrul'u da harcadılar ön seçimlerde. Bunun yerini eski milletvekili ve il başkanlarından Mehmet Erdem aldı bu kerre.

Sadece iki milletvekili seçileceği için oldukça hareketli geçecek 5 haziran günü Bilecik'te. Şimdiye kadar bu milletvekilliğini 1-1 paylaşagelen Bilecik'te bu defa MSP de var. Hem de hayli güçlü olarak. Bu partinin Sanayi Bakanlığı eliyle bölgeye yaptığı yatırımlar hayli etkili olacak seçmen üzerinde. Özellikle de kırsal kesimde, küçük yerleşme bölgelerinde. Bu nedenle AP, CHP'den çok MSP ile çekişecek bu seçimlerde Bilecik'te. CHP belirtildiğine göre 2 milletvekilliğine oynuyor. Ama bu güc. Kesin olan yine 1'ini alıp aradan sıyrılacağı. Diğer 1 için AP - MSP kıran kırana çekişecekler. Senatörlük içinse CHP diğer partilerden daha şanslı görünüyor. AP'nin kaypaklığı, MC döneminin

zulüm ve dengesizliği seçmeni iyice tedirgin etmiş. Bu tedirginlik MC aleyhine daha da gelişti son olaylarda. Yıllardır ekmeklerini taştan çıkarmaya alışmış Bilecik halkı, yeni yeni dünyaya açılmaya başladığı günlerde bir lokma ekmeğini huzur içinde yemek istiyor.

Diğer partilerin pek esamisi okunmadığı için onlar üzerinde durma gereği duymadık. Zaten daha önce de bir varlıkları yoktu.

Özetle Bilecik'te CHP rahat, AP alabildiğine tedirgin, MSP ise hırslı girecek 5 hazirana.. Bakalım mevlâ ne yazdı?..

Yılmaz GÜMÜŞBAŞ

Bolu

Bolu'da bir hamam, hamamda bir adam vardı. Gelene kese yapıyordu, dermanı kesilene kadar. Nefesi tükenene kadar çalışıyordu var gücüyle. Adam başına da aldığı on ile beş lira arasında değişiyordu. Şişman bol göbeklisi de aynı parayı veriyordu. Zayıfı da, genci

de, ihtiyarı da şıfalı havuza girmeden önce bir kez kese vurduruyordu keseciye. Pislüğinden arınsın. Vücudunun ağrıyan yerlerini şıfalı suya tam versin, diye...

Hamam o kadar kalabalıktı ki bir adamını bulduk

BOLU-MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy Oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	23.2 32.353	1	59.3 79.537	4	58.1 71.796	4	41.3 56.480	2
CCP (GP)	—	—	—	—	5.2 6.421	—	18.4 25.078	1
CHP	28.8 40.150	2	22.3 29.921	1	24.3 30.060	1	15.0 20.487	1
DP	—	—	—	—	—	—	4.8 6.601	—
MP	—	—	8.4 11.265	1	3.1 3.815	—	1.0 1.427	—
CKMP (MHP)	19.0 26.497	1	2.0 2.715	—	2.6 3.186	—	1.6 2.122	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	17.3 25.597	1
TBP (BP)	—	—	—	—	—	—	—	—
TİP	—	—	1.8 2.474	—	1.7 2.142	—	—	—
YTP	29. 40.321	2	5.8 7.809	—	2.5 3.137	—	—	—
BAĞIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	0.3 462	—
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	139.324	6	134.329	6	123.577	5	126.614	5
Katılma oranı	62.7		76.8		68.95		70.10	

içeri girmek için. Bolu'ya nabız yoklamaya gelmiştim. 5 haziran 1977 seçimlerinde kim kazanacak? diye.

Bolu 5 haziran günü kendisini temsil edecek iki senatör ile beş milletvekilini seçmek için gidecek sandık başına. Bolu'yu dolayısıyla Boluluyu temsil etmek için Türkiye Büyük Millet Meclisinde AP, CHP, MSP, CGP, DP ve MHP talip. Diğerleri Bolu'da katılmıyor seçime bu kez.

İlk konuştuğum Bolulunun tuttuğu bir parti yok. «Ben geçim derdindeyim» dedi ve ekledi «Nasıl askerlik yaptıysam, nasıl vergilerimi ödüyorsam, 5 haziranda da gideceğim sandık başına. Kim Boluluysa ona rey vereceğim. Benim kanımca Ecevit Başbakan olur.»

«Bolu'da seçimi kim kazanır?» dedim. «AP ile CHP birer senatör çıkarır. AP ile CHP ikişer milletvekili gönderir Meclise, bir milletvekili de MSP'nindir.» diye cevapladı.

Bolu'nun en büyük ilçesi Düzce. Bolu'da seçimi kazanma şansı olan partiler Düzce'ye göre hazırlamışlar kendilerini. Düzce'nin 84 bin 029 seçmeni var. Bolu merkez ilçesinin ise seçmeni 43 bin 853. Buna göre Bolu'da seçimlerde söz sahibi Düzce. Nitekim AP'den birinci ve ikinci sırada olan adaylar Müfit Bayraktar ile Avni Akyol Düzceli. CHP'de aday yoklamasında seçimi avukat Halûk Karabörklü kazanmış. Hem de kendisinden sonra gelen adaya 715 oy fark yaparak. Değerlerin yüzde sekseninin oyunu almış. Avukat Halûk Karabörklü 1973'den 12 nisan 1977'ye dek CHP'nin Bolu'da İl Başkanlığını yapmış kişi. Aday yoklaması sırasında Düzce'nin adayı dördüncü sıraya düşmüş. Genel merkez bu kez Karabörklü'nün önüne merkez valisi Düzceli Bayram Turan Çetin'i kontenjandan birinci sıraya aday göstermiş. Bolulular çok kızmışlar Karabörklü'nün ikinciliğe kaydırılmasına. Çünkü bu seçim politikası yapılmadan önce Bayram Turan Çetin CHP'nin senatör adayı olarak tanıtılmış.

Buna en fazla sevenler AP'liler ile Bolu'dan seçime şansını yitiren CGP yöneticileri olmuş. Halûk Karabörklü istifa etti, diye dedikodu yapmağa başlamışlar köy köy dolaşıp seçmenler arasında.

Bolulu olup da Avukat Halûk Karabörklü'yü tanımayan yok. Genci-ihityarı, kızı-kadını, seçmeni-henüz seçmen olmayam Halûk Karabörklü adı geçti mi «Bu seçim onun için çalışacağız elbirliğiyle Bolu'dan milletvekili yapıp Meclise göndereceğiz» diyorlar.

CHP'liğin küskünlüğü geçmiş. Onur meselesi yapmışlar Karabörklü'nün kazanmasını. CHP listesinde ikinci sırayı alan avukat Halûk Karabörklü'nün milletvekili olması için Bolu merkez ilçesiyle Mudurnu, Göynük, Seben, Kırışık, Mengen ve Gerede ilçelerinin oylarına güveniliyor.

Oysa Gerede MSP'nin kalesi sayılıyor. Akçakoca ve Düzce'de de MSP'nin hatırı sayılır seçmeni var. Bu nedenle MSP bile aday listesinin başına Düzceli olan Diyanet İşleri Müfettişi Hüseyin Varolu getirmiş. Hiç bir parti Düzceyi kaybetmek istemiyor, her ne hikmetse.

Adalet Partisi MC ortağı Cumhuriyetçi Güven Partisinin oylarının peşinde Bolu'da. Seçime şansını yitirdiği için politikayı bırakan eski Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Dr. Kemal Demir'in oyları peşinde AP. Bu oyların peşinde koşan en çok da AP'den liste üçüncüsü olan Geredeli Meclis Başkanvekili Ahmet

Çakmak, 1975 ara seçimlerinde Gerede olaylarında ilk silâhı çeken kişi olarak anımsanıyor Ahmet Çakmak. Ecevit'in Gerede konuşmasındaki saldırıyı başlatan kişi olarak suçluyor Bolulular onu. «Bu nedenle seçime şansını yitirdi.» diyorlar Ahmet Çakmak için.

Kemal Demir'in CGP'deki oylarının bu nedenle CHP'ye akması bekleniyor. Onun için bir zamanlar Adalet Partisinin kalesi olan Boluda CHP'nin iki milletvekili çıkaracağına şimdiden bir takım elbisesine iddiaya girenler çoğunlukta.

Seçime şansını kırmak için CHP'den «istifa» ettiği söylentileri üzerine Halûk Karabörklü bir el ilanı bastırıp dağıtmak zorunda kalmış Bolu köylerine. Bir yanda fotoğrafı bir yanda altı oklu CHP amblemi bulunan bildirisinde Halûk Karabörklü «Saygıdeğer Bolulu Hemşehrilerime» diye başlıyor söze. Ve şöyle sesleniyor Bolululara:

«1 Mayıs'ta yapılan ön seçimlerden sonra CHP aday listesinin birinci sırasından ikinci sırasına getirilmem CHP'yi daha da güçlendirmek amacına yöneliktir.

BOLU-SENATO

PARTİLER	1961		1968	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	23.5 32.085	—	66.4 83.587	2
CHP	28.8 39.232	—	21.1 26.522	—
CKMP (MHP)	18.3 24.940	—	2.4 3.027	—
CGP (GP)	—	—	—	—
MP	—	—	5.7 7.178	—
TİP	—	—	3.3 4.127	—
YTP	29.4 40.115	2	—	—
BAĞIMSIZLAR	—	—	1.1 1.415	—
Geçerli oy ve senatör sayısı	135.960	2	125.940	2
Katılma oranı	82.7		72.5	

Son günlerde seçimlere katılmayacağıma, parti den istifa ettiğime dair bir takım çirkin dedikodular yapılmaktadır. Bütün bu dedikodular kasıtlı olarak bazı siyasî çevrelerce çıkarılmaktadır. Aslı yoktur.

Sayın Bolulu hemşehrilerimin bana karşı olan sevgilerini ve güven duygularını devam ettireceklerine inanıyorum.

Bu güveninize layık olmağa çalışacağım.

Mutlu olmanızı diler, saygılar sunarım.

Halûk Karabörklü

CHP Bolu milletvekili adayı»

1973 seçimlerinde Kemal Demir'in Meclise girme-

sine neden olan CGP oylarının toplamı 25 bin 078, AP ise 56 bin 480, MSP de 23 bin 597 oy almıştı. CHP'nin 1973'de Bolu'dan aldığı oy ise 20 bin 487, CGP'den kendisine akacak oylar ile iki milletvekili çıkaracağını hesaplayan CHP yeni oy sahipleriyle daha kuvvetli olacağını da hesaba katmaktadır.

Bolu'dan ayrılırken bir bayla tanıştım. Eski Demokrat Partili imiş, 1946'dan 1957'ye kadar Demokrat Parti için çalışmış. Ticaret ile uğraşıyormuş. Boluluymuş. İşi gereği 67 vilâyeti dolaşmış yılda birkaç kez. Evli çoluk çocuk sahibi imiş. Oğullarından biri İngiltere'de okuyormuş. Tanışmamızdan sonra; «Bu iş burada biter» diye başladı söze. «Bağıra bağıra CHP tek başına geliyor iktidara» dedi. «Oysa bana soracak olursanız Eski bir Demokrat Partili olarak CHP'nin iktidara gelmesini istemem. Fakat AP bu kez iflâs etti. Bütçe tamtakır. İtibarımız desen sıfır. Tutturmuşlar bir komünist diye, bundan başka sermayeleri yok. Madem ki memlekette komünist tehlikesi var. Kur komünist partisini kim komünist, kim komünist değil gör.»

Hem konuşuyor hem de sinirleniyordu eski Demokrat Partili.

«Delikanlı» dedi «Biz 1946'dan 1957'ye kadar perde arkasından hükümet idare etmiş kişiyiz. 1957'de bıraktım politikayı, Tövbeler tövbesi girmem politikaya. Kuramaz komünist partisini. Kurduğunu düşün komünist partisini, Süleyman Demirel bu kez Ecevit'e komünist diyemeyecek. Son sermayesini de kaçırarak elinden. Demokrat Partinin bir 4 ağustos kararı vardı. O programı tatbik etmeden 27 Mayıs geldi çatı. İyi oldu. 27 Mayıs Demokrat Partiyi, 12 Mart da Adalet Partisini kurtardı. 5 haziran 1977 seçimleri de CHP'nin iktidara gelmesiyle bu partiyi yeniden kurtaracak batmaktan» dedi. «Oğlum var» dedi. «İngiltere'de okuyan» dedi. «Geçenlerde mektup aldım ondan» dedi. «Baba, diyor. Ne olur şu dövizimi benim bir an önce gönder, Türkiye'de gene devalüasyon olacağı bildiriliyor.»

«Türkiye artık eski Türkiye değil» dedi. «İki milyon genç seçmeni olan bir seçim döneminde» dedi «Türkiye».

Doğan KATIRCIOĞLU

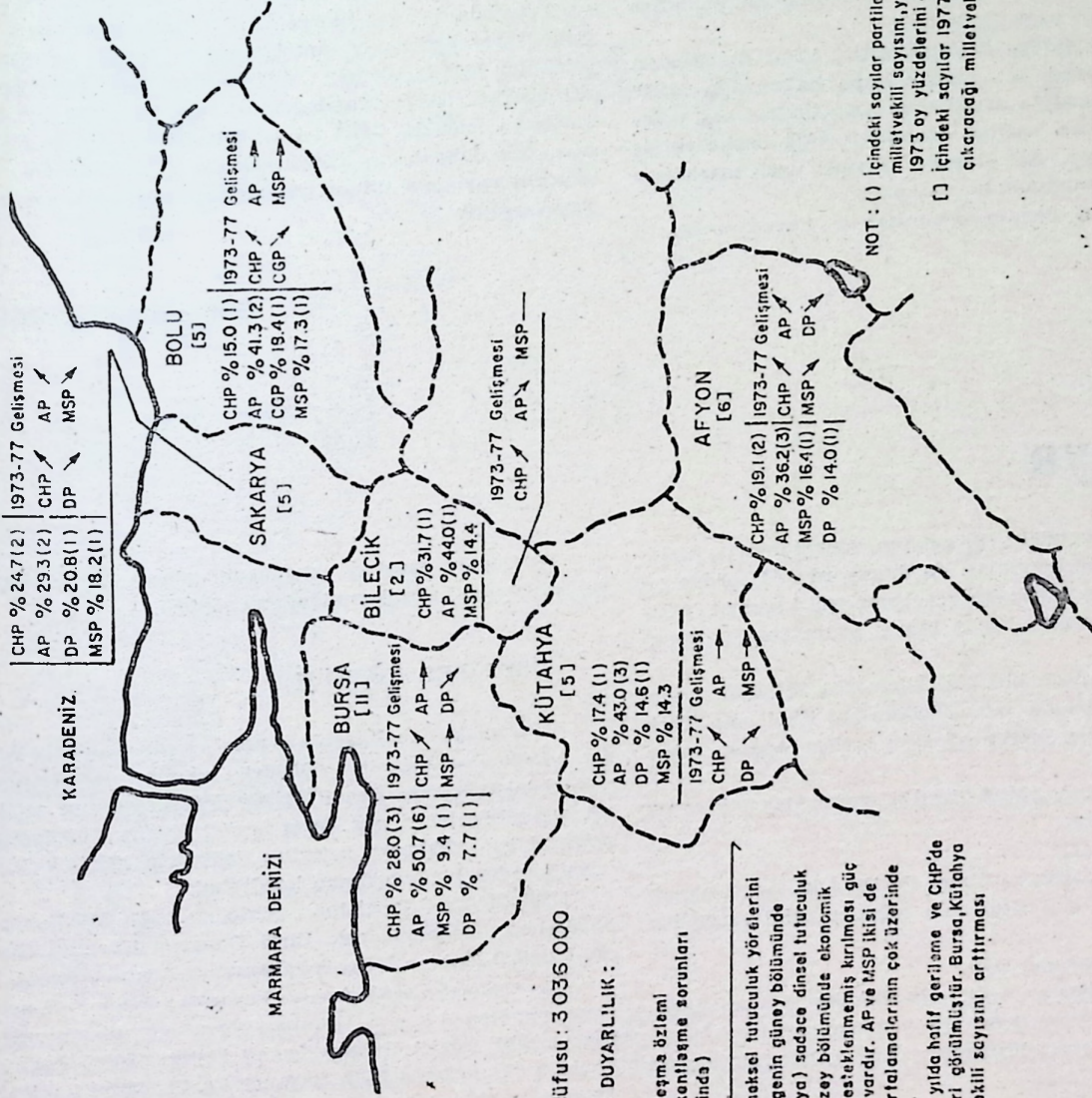
İç Kuzey Ege - İç Marmara: Toplu değerlendirme

İncelenen bölge, coğrafi tanımlar yönünden karmaşık bir bölgedir. İç Ege'den başlayıp (Afyon, Kütahya) İç Batı Karadeniz'e (Bolu) kadar uzanmaktadır. İncelenen bölgenin bir ucundaki Kütahya ile diğer ucundaki Bolu'nun hiç bir organik bağlantısı olmadığı düşünülebilir. Ancak bu illeri bir grupta toplamının kuvvetli bir gerekçesi vardır. Sosyo-politik davranış yönünden bu iller dikkat çekici bir benzerlik göstermektedir. Edilgen ve olumsuz ama gerçekten kuvvetli bir benzerliktir, bu. Bu bölge Türkiye'nin tutuculuk havzasıdır. Bu tutuculuk bölgesi yakın geçmişe kadar Uşak ve Eskişehir'in de dahil olduğu daha geniş kapsamlı bir havza niteliği taşımıştır. Ancak Uşak'ın tümüyle, Eskişehir'in de bir ölçüde tutuculuk zincirlerini karmalarıyla havza ilk firelerini vermiştir. 1977'de yeni fireler vermesi ve Afyon, Bursa gibi odak noktalarında bile temellerinin sarsılması beklenmektedir. Ancak daralmış yeni sınırlar içinde kalsa bile bu havzadan 1960'lere son tutuculuğun boğuk sesleri yansıyabilecek gibidir.

Bölgenin tutuculuğu Cumhuriyet tarihimizin ilk dönemlerine kadar gitmektedir. Anadolu taşra burjuvazisi milli mücadeleye heyecanla katılırken, tek tük çatlak sesler bilindiği gibi İç Ege + İç Marmara'dan gelmiştir. Kuvayı Milliye'den düzenli orduya geçişteki engeller ve İnönü savaşları dönemi hatırlardır. Bölgede Kuvayicilikten, yüzyıl başının düzensiz köylü kasabalı

ruhundan hâlâ bir şeyler kalmış gibidir. 1945'lerde Tarım ve Toprak Reformu karşısında billurlaşan toprak burjuvazisi tepkisinin ağırlık merkezini Menderes'in Aydın'ı ya da Karaosmanoğlu'nun Manisa'sından çok önce Sazak'ın Eskişehir — Kütahya'sı oluşturmıştır. 1945 — 1950 döneminde Sazak — Tiritioğlu karşıtlığında sembolleşen toprak burjuvazisi — namuslu bürokrat burjuvazi kavgası, 1970'lere «toprak + ticaret» burjuvazisinin gücüne «şehirleşerek uyanan kitle hareketinin karşı geliş biçiminde uzamış» bulunmaktadır.

Havzadaki tutuculuğun çerkes ve tatar orijinli grupların aşırı ihtiyatlı ve kuvvetli dayanışmalı azınlık psikolojisine dayandığı düşünülebilir. Ama uzun süreli duraganlığı olan geniş boyutlu bir sosyo-politik kitle davranışının sadece bir azınlık psikolojisine dayanması söz konusu değildir. Bu psikolojiyi de kapsayan daha temelli bir kılıf düşünülmelidir. Dinsel orijinli bir tutuculuk bu kılıfa uygun düşmektedir. Ama arkasında Kütahya'nın Maden ağalığı, Bursa'nın İpek ağalığı ve bütün illerin birden toprak ağalığının kilitletiği bir ekonomik tutuculuk kılıfını desteklemiştir. Günümüze uzanan davranışların dokusunu Bursa ve Sakarya'da kent merkezlerinin sanayileşip yüksek süratle kentleşmesi bir ölçüde etkileyebilecek niteliktedir. Öte yandan bu havza ülkemizin batı kesiminde kalan gelişmişlikte ülke ortalamasının altında kalan illerin birkaçını birden kapsamaktadır. (Afyon, Bilecik, Bolu ve bir ölçüde

İÇ EGE - İÇ MARMARA
 (Bursa, Bilecik, Sakarya, Bolu, Kütahya, Afyon)
 BEKLENEN POLİTİK DEĞİŞİKLİKLER

Kütahya). Ayrıca Bursa dışında önemli yerleşme merkezi olmayıp, tipik alt yapısı tamamlanmamış kırsal yörelerdir, buraları. Dinsel tutuculuğun hâlâ güçlü olusunun nedeni budur.

1950 Genel Seçiminde bölgedeki bütün illerde DP'ye kitlesel bir katılma olmuş ve DP'nin yöredeki oy oranları Türkiye ortalamasının üzerinde olmuştu. (% 56,3) 1950'ler boyunca DP'ye kitlesel bağlılık devam etti ve oy oranındaki DP, hep Türkiye ortalamasının üzerinde, CHP ise altında kaldılar. 1960'larda AP'nin Anadolu'da öncelikle ve kolaylıkla kök saldığı yönler arasında bu havza ilk sırada gelir. 1960'lar boyunca AP'nin kaleleri olan ve bu partiye Türkiye ortalaması üzerinde oy veren bu illerde diğer küçük sağ partiler (MP ve CGP) de varlık göstermişlerdir. Böylece toplam sağ oyların oy yüzdeleri bakımından bu bölge ülke çapında ön sırada gelmiştir.

1973'de bu durum değişmemiştir. AP'yi bir yandan DP'nin kemirmesi, öte yandan koyu bağnazlığa MSP'nin sahip çıkmasıyla zayıflamış; ama toplam sağ oyların oy oranı çok hafifçe azalmıştır. Sağ cephedeki iç itişmelere karşın, AP yine de havzada uzak mesafeyele birinci parti konumunu korumuştur.

1975 Kısmi Senato Seçimlerinde havzanın iki ili

Bursa ve Afyon bir ara sınıma geçirmiştir. Bu sınımanın sonuçlarına göre CHP yirmibeş yılda ilk kez kendi Türkiye ortalamasının altında kalmakla birlikte dikkate değer ilerleme göstermiştir. (Afyon'da % 19,1'den % 28,22'ye, Bursa'da % 28,0'den % 36,2'ye) Ama DP'nin gerilemesinden yararlanan AP de 1969 konumunu yakalamasa bile yeniden güçlenmiş çıkmıştı.

1977'ye, bölgenin illeri, DP'nin tamamen alan dışı kaldığı ve MSP'nin de hafifçe gerilediği bir atmosferde girmektedirler. d'Hont sisteminin gelişen orta partilerin ilerlemesini kolaylaştıran karakteri dolayısıyla bu bölge için ancak orta ya da hafifçe orta üstü olup da gelişme yolunda bulunan CHP'nin kârlı çıkacağı görülmektedir. Sadece iki milletvekili çıkaran Bilecik'te A. P=1, CHP=1 dengesinin bozulması çok zor olduğundan bu il dışındaki diğer illerde CHP çıkardığı temsilci sayısını birer arttırmayı amaçlamıştır. Afyon ve Sakarya'da bu hedefe ulaşmak d'Hont mantığı içinde kolay gözüküyor. Ama ulaşılması sürpriz de sayılmaz. Kütahya ve Bolu'da CHP'nin milletvekili sayısını artırması çok daha kolay gözükmektedir. Bursa'da ise milletvekili sayısının iki artışıyla beşe ulaşması şaşırtıcı olmayacaktır.

Doğan KATIRCIOĞLU

Sakarya

Otelin salonundaki iki adamın konuştuklarını bizim gibi otelin diğer konukları da duyuyordu. Efkârdan mı sevinçten mi ne, biraz fazlaca içmişlerdi kanımca. Çünkü salonda ikisinden başka kimse yokmuşcasına konuşuyorlardı.

«Yahu» diyordu biri öbürüne «Bu Erbakan denen adam kime battı da bunu İsviçre'den ithal edip Türk politikasının içine kattınız? Belâ ettiniz Adalet Partisinin başına?»

İki isim saydı öbürü. Beriki sunturluca bir sövdü o saydığı isimlere.

Ve devam etti:

«Bu adam oldukça Adalet Partisi için seçimi almak artık hayaldir» dedi. Seçmenin çoğunun cahil oluşundan yakındı:

Bu kez öbürü aldı lafı:

«Bak arkadaşım» dedi, «Bu Erbakan Hoca Müslümanca ben kâfirim» dedi, «Niçin bizim parti bu Hoca'nın maskesini aşağı düşürmez» dedi. «Abdestsiz namaz kılıyor» dedi.

Sonra bir sekreter lafı attılar ortaya. «Karısını boşadı, sekreteriyle evlendi» dediler. «Niçin Genel Başkanımız Süleyman Demirel seçim konuşmasında bu konuya değinmez» dediler. Gene birlikte karar verdiler. «Necmettin Hoca veğen hikâvesini parmağına dolarsa. Yirmi milyon vergi iadesini deşerse. Mobilya değil ta deviririrse» dediler. Ve bu kez Yahya Demirel'e çaptı, odalarına çıktılar.

Yanındaki gazeteci arkadaşım onların Adalet Partili Milletvekili adayları olduğunu söyledi.

MSP'LİLER KÜSKÜN

Sakarya'da Erbakan Hoca pek o kadar korkulu değil Adalet Partililer için. Birinci adayları Erbakan'ın eski Adalet Bakanı İsmail Hakkı Müftüoğlu'nun seçilme şansı bile biraz zor. Oysa İsmail Hakkı Müftüoğlu, seçmeni için «Yılmaz» soyadını değiştirip «Müftüoğlu» soyadını alan bir Müslüman kardeşimiz.

Millî Selâmet Partisine gönülden bağlı Müslüman kardeşlerimizin gönlü eski Ziraî Donatım Kurumu Genel Müdürü Makina Yüksek Mühendisi Cevat Ayhan'da.

Ön seçimde Cevat Ayhan kazanmış Millî Selâmet listesinde birinci sırayı. Erbakan Hoca getirmiş listenin başına eski Adalet Bakanı İsmail Hakkı Müftüoğlu'nu koymuş. Bu nedenle Millî Selâmet Partisi biraz karışık Sakarya'da. Kurdukları seçim karargâhına rağmen karışık durumları. Erbakan Hoca Sakarya'ya konuşmağa gelirken yollara yazı yazacak adam dahi bulamamışlar. Dışarıdan getirmişler yerlere yazı yazan akıncıları. «Dört çıkaracağız Sakarya'dan» diye kendisini dinleyenlere yemin ettiren Erbakan Hoca da umduğu kalabalığı bulamamış.

Sakaryalıları Millî Selâmet Partililerdeki bu kırılgınlığı gidermek için Makina Yüksek Mühendisi Cevat

SAKARYA-MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961	1965	1969	1973	1975
	Oy oranı ve sayısı	Oy oranı ve sayısı	Oy oranı ve sayısı	Oy oranı ve sayısı	Oy oranı ve sayısı
AP	38.4 51.242	57.3 71.625	53.5 64.263	29.2 39.928	44.7 61.049
CGP (GP)	—	—	4.6 5.561	—	—
CHP	28.0 37.333	21.1 26.334	28.5 34.240	24.7 32.705	35.1 47.899
DP	—	—	—	20.8 28.441	5.5 7.462
MP	—	6.8 8.521	3.4 4.115	0.6 870	—
CKMP (MHP)	12.4 16.578	1.8 2.210	3.3 3.940	2.5 3.350	2.2 2.983
MSP (MINP)	—	—	—	18.2 24.792	12.5 17.058
TBP (BP)	—	—	—	—	—
TİP	—	2.2 2.777	1.5 1.825	—	—
YTP	21.0 28.039	10.5 13.159	0.7 789	—	—
BAĞIMSIZLAR	—	—	—	0.5 747	—
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	133.341	125.039	120.124	136.455	136.441
Katılma oranı	83.7	73.7	64.58	65.07	60.51

Ayhan'ı Balıkesir ilinden birinci sıraya koymuşlar.

Müslüman kardeşlerin bu küskünlüğüne ve Müftü-oğlu'nun kayıtsızlığına karşı Adalet Partililer «Bu nedenle biz 3, Cumhuriyet Halk Partisi de 2 milletvekili çıkarır» diyerek MSP'nin oylarının kendilerine kayacağını sanmaktadırlar. Ve bu umutla da işi gevşek tutmaktadırlar.

1973 seçimlerinde İstanbul'da sakallı müslüman kardeşlerin biraz fazlaca olduğu Fatih ilçesinde sandık başında müşahitlik yapan bir yaşlı Sakaryalı, Adalet Partililerin bu umutları için şu anısını anlattı:

«Seçim günü boyunca oy atmağa gelen sakallı ve çarşafhlı saydım. Sakallı ve çarşafhlı olarak sandığa tam 43 kişi oy atmıştı. MSP'li müşahide «43 oyunuz var benim hesabıma göre» dedim. Müşahit arkadaş güldü geçti bu lâfıma. «Sen her gördüğün sakallıyı baban sanıyorsun. Her gördüğün sakallı MSP'li değildir» dedi. Cami imanı da saydığım sakallılar arasındaydı. MSP'li müşahite «Yani imam da bizden değildir diyemezsin ya» dedim. Müşahit, «Ne yazık ki, o imansız da Ecevitçidir dedi.»

Sakaryalı Dayı anısını şöyle bitirdi:

«Sandıktaki tasnif bittiğinde MSP'ye tam beş oy çıkmıştı. Onun için her MSP'linin oyu Adalet Partisine akır diye bir kaide yok».

1973 seçimlerinden sonra Türkiye Büyük Millet Meclisinde altı milletvekili tarafından temsil edilen Sakarya, bu seçim beş milletvekili seçip gönderecek. Buna 420 nüfusun kaybı neden olmuş. Sakaryalı vatandaş öyle biliyor. Bilecik sınırında bir fabrikada çalışan 420 işçinin Bilecik'e geçmesi bu sonucu doğurmuş.

Oysa 1973 seçimlerine 221 bin 103 seçmen ile giren Sakarya, 1977 seçimlerine 267 bin 883 seçmen ile katılıyor.

41 bin 780 yeni seçmeni var Sakarya'nın 1977 seçimlerinde.

1973 seçimlerinde 221 bin 103 seçmenden 143 bin 878'i sandık başına gitmiş, 7 bin 423 oy iptal edilmiş. 136 bin 455 oy çıkmış geçerli olarak Sakarya'da 1973'te sandıktan.

Bu geçerli oylardan 39 bin 928'ini Adalet Partisi, 33 bin 705'ini Cumhuriyet Halk Partisi, 28 bin 441'ini Demokratik Parti, 24 bin 729'unu Millî Selâmet Partisi, 4 bin 622'sini Cumhuriyetçi Güven Partisi, 3 bin 350'sini Milliyetçi Hareket Partisi ve 870'ini de Millet Partisi almış. Ve 1973 seçimlerinde bu oy dağılımına göre AP 2, CHP 2, DP 1, ve MSP 1 milletvekili çıkarmış..

Sakarya'nın nüfusu 1977'de 495 bin 195 olarak saptanmış.

Seçmeni ise 262 bin 863.. 1973 sayımlarına göre 41 bin 780 yeni seçmen var Sakarya'da. 1977 seçimlerinde AP, CHP, MSP, CGP, DP ve MHP katılıyor.

Sakarya İl Seçim Kurulu Başkanı Yargıç Fahrettin Kocamanoğlu'nun elindeki resmi rakamlara göre, Sakarya'da ilçelere dağılan seçmen sayısı şöyle:

Adapazarı (Merkez ilçe ve köyleri) 126 bin 001, Akyazı (Tüm köyleriyle) 32 bin 873, Geyve 31 bin 040, Karasu 29 bin 753, Hendek; 25 bin 013. Kaynarca: 9 bin 817. Sapanca: 8 bin 386.

Adalet Partisi Sakarya'da Demokratik Parti'nin oyları peşinde. Demokratik Partinin adayı Vedat Önsal, Yüksek Mühendis, eski Sakarya Belediye Başkanı,

Devlet Demir Yolları eski Genel Müdürü, «Eskiye rağbet olsaydı» diyor yeni Sakaryalı seçmenler, «Bitpazarına nur yağardı». Adalet Partisi'nin aslarından Dr. Nuri Bayar, bu nedenle hiç mi hiç çıkmıyor Sakarya'dan.

Demokratik Parti'nin içindeki Süleymancılarının oyununu çalmakla başlamış Adalet Partisi işe. Süleymancılardan lideri merhum Süleyman Efendinin damadı Kemal Kaçar'ı İstanbul'dan AP'den 6. sırada aday göstermişler. Böylece DP'nin içindeki Süleymancılarının oylarının AP'ye akacağını hesaphyorlar.

Millî Selâmet Partisi'nin Necmettin Hoca'ya olan kırgınlık ve küskünlükleri nedeniyle bir miktar oylarının kendilerine akacağını ümit eden Adalet Partisi Dr. Nuri Bayar'dan sonra Güngör Hun ile Selâhattin Gürdrama'yı da milletvekili yapacağı hesabında.

Sakarya'da seçim için AP'nin elinde Adapazarı Vagon Fabrikası, MSP'nin elinde de Ziraat Donatım Kurumu'nun Traktör Fabrikası var. Ziraat Donatıma girmek için önce MSP'ye kaydını yaptırıyorsun. Müslüman kardeşlerden dini bütün Müslüman olduğuna dair okey alınıyor. İş aktin yapılıyor. Sonra yemin ediyorsun seçimde oyunu MSP'ye vereceğine dair. Buna rağmen gerçek MSP'li hepsinin kendilerine oy vereceğine inanmıyor. Tıpkı Vagon Fabrikasına Adalet Partisine kaydını yaptırıp girenler gibi.

Cumhuriyet Halk Partisinin Sakarya bölgesi Seçim Komitesini yürütmekle görevli Sakarya Senatörü Hasan Fehmi Güneş ise, «Biz işçiye hak verdik. Onlar ise ekmek veriyor. Bir vefa hissidir. Gerek Donatıma gerekse Vagon Fabrikasına giren işçiye kızmamak lâzım. Oyunu o partiden atması doğaldır.» demektedir

Senatör Güneş buna rağmen her iki iş yerinde CHP'nin de kuvvetli olduğunu söylemekte, «Ekmek parası için istemediği partiye kaydını yaptıran seçmenimiz de çoğunlukta» demektedir.

Cumhuriyet Halk Partili gözlemcilere göre Sakarya'da seçim sonuçları AP: 2, CHP: 2, MSP: 1.

Cumhuriyet Halk Partisi para sıkıntısı çeken bir örgüt. Bunu partili hiç kimse gizlemiyor. Sosyal Sigortalar, partide çalışan işçilerin primleri yatmadığı için haciz kararı almış. İl binasının sahibi de uzunca bir zamandır kirayı alamadığı için partinin buraya boşaltmasını talep etmiş.

Bu duruma rağmen Sakarya'da CHP'ye kayıt olmak için gençler birbirleriyle yarışıyor. Tıpkı 1950'den önce Demokrat Parti'ye girenler gibi. Partiye kayıtlarını yaptıranlar peşin olarak bir yıllık da aidatlarını ödüyorlar. Bu beklenmedik yeni tüyelerin çokluğu karşısında «Üye Kartı» tükenmiş. Yenisini bastırmak için İstanbul'a gece yarısı adam gönderdiler.

41 bin 780 yeni seçmenin yüzde sekseninin CHP'ye oy vereceği saptanıyor. Sakarya'nın Colombosu denilen Şeref Demircioğlu elinde teberru defteri partiye para topluyor. Bu toplanan paralardan bir kısmı bina sahibine verildi. CHP Sakarya İl binasının kontratı imzalatıldı Yoksa CHP Sakarya'da il binasından yoksun girecekti seçime.

CHP'liler bu kayıtsızlığın nedenini CHP listesinin birincisi milletvekili Hayrettin Uysal'a bağlıyorlar. Bir partili «Hayrettin Uysal Sakarya örgütünde kendisinden kuvvetli adam istemiyor. Bu nedenle partiye kuv-

vetli arkadaşlar yönetici yapılmıyor. Kuvvetli bir il başkanının yoklamada Hayrettin Uysal'ı geride bırakıp birinci sıraya geçmesinden korkuluyor. Ve bu nedenle partinin sigorta borçları ödenmiyor. Kirası verilmiyor. Fakat şimdiki genç kuşak bu işi halledeceğe benziyor» dedi.

Patates üreticisinin elinde kalmış bu bir sorun olmuş Sakarya için. İnşaat zamanı başladığı halde demir, çimento yoklar arasında. Karaborsadan 35 liraya çimento alıyor Sakaryalılar. Bu nedenle Adalet Partisine Sakaryalılar küskün. Yaşlı bir Sakaryalı Hacı dayı şöyle konuştu:

«Süleyman Demirel tutturmuş bir komünist lafı. Aşağı komünist, yukarı komünist, sağa komünist, sola ko-

münist. Yok böyle şey. Adamlar ayı bıraktı Merih'e gitmeğe hazırlanıyor Biz komünist diyoruz başka birşey demiyoruz. Kendisi Başbakan, polisi, jandarması elinde Süleyman Demirel'in. Türkeş'in komandoları da var yanbaşında kimse bu komünistli bu yakalayiversinler de görelim. Boynuzu mu var, yoksa kulağı mı?...»

Sakarya'da seçim sonuçları alındığında beş milletvekilinden 2'si AP'nin, 2'si CHP'nin, 1'i de MSP'nin olur. CHP listesinin 2.si Barbaros Turgut Boztepe ile 3.sü Kemal Abuc Akyazılı, 32 bin 873 seçmeni bulunan Akyazılı derse ki, bizden de iki kişi bulunsun Türkiye Büyük Millet Meclisinde, o zaman durum değişir. Üç milletvekilli çıkarır CHP Sakarya'dan.

Doğan KATIRCIOĞLU

Eskişehir

Adını bilmediğim ana caddede, dükkanın önüne, kaldırıma sandalyesini çekmiş, sigarasını tellendirmiş bir bakkala yaklaştım.

— Affedersiniz, acaba Adalet Partisi ile Millî Selâmetin il merkezleri nerede?

Şöyle yarım yamalak yüzüme baktı, düşünür gibi, umursamaz gibi bir tavırla parmağını ileriye doğru uzattı:

— Şuradan dümdüz git, sağ tarafta küçük sokaklar, aralıklar vardır. Birinci değil, ikinci de değil, üçüncü aralığa baktığında Adalet Partisini görürsün; altı kahve, salaş bir bina.. Valla, Selâmet Partisi nerededir, onu hiç bilmem!..

Sanki bakkal vatandaş yer tarif etmiyor, siyasal görüşünü açıklıyordu...

Oldum bittim Eskişehir'i öğrenememişimdir. Oysa ki, içinden en çok geçtiğim, istasyon tabelasını en sık gördüğüm yer Eskişehir'dir. 1941'lerde başlayan İstanbul'daki öğrenciliğim sırasında, yılda 4-5 kez Konya'ya gider gelirdik. Savaş yıllarıydı.. Haftada 2 ya da 3 kez tren vardı, tıklım tıklım olurdu. Değil oturacak, koridorda ayakta duracak yer bulduğumuzda mutlu sayardık kendimizi... İstanbul'da, eğer dönüş ise Konya'da başlayan sıkıntı, Eskişehir'de biraz olsun giderilirdi. Tren, burada ekip ve lokomotif değiştirilirdi, bu nedenle de uzun süre kalırdı Eskişehir'de... Kapiya yakın değilssek pencereden inerdik. Konya'dan İstanbul'a giderken sabahın çok erken saatlerinde Eskişehir'de olurduk; İstanbul dönüşlerinde ise gece yarısından sonra... Tren den inebilen, inme gücünü kendinde bulan tüm yolcular, genellikle, pırl pırl güğümelerde kaynayan salebe koşturulardı; ben, simitle gayı yeğlerdim.

Trenin istasyonda durduğu bir saat içinde bazan daha fazla. İstasyon ve çevresini dolaşırdık, hem ayağımızın uyusukluğu gider, hem de temiz hava alırdık. Yıllar sonra otobüs yolculukları başladı, içinden geçerdik bu kez..... Ama nerden gireriz, nerden çıkarız, nerden geçeriz, hâlâ öğrenemedim gitti!..

CHP'yi de sora sora buldum. Parti arı kovarı gibi. Seçim işlerini, ön seçimde kaybeden milletvekilli Niyazi Önal yürütüyor. Kocaman kocaman cetveller yapılmış, ekipler işaretlenmiş, arabalar kapıda bekler. Önal, kol-ları sıvamış geçmiş masanın başına, sağa sola talimat yağıdırıyor. Yine, ön seçimlerde İsteye girememiş milletvekilllerinden Murat Kâhyaoğlu da köyleri ele almış, bir bir dolaşıyormuş. CHP'liler hiç bir çıkarları söz konusu olmayan iki milletvekilinin bu tür çalışmalarının örgüte moral vereceği, partiye büyük katkılar sağlayacağı inancındalar..

Ayrıca, CHP'nin aday sıralaması da örgütte bir kışkırtılığa, bir kırgınlığa neden olacak biçimde değil... Kontenjan adayı Prof. Gündüz Ökçün hoca için hiç bir ters tepki gelmemiş. İkinci sıradaki Çifteler Belediye Başkan İsmail Özen'in çevresini derleyip toparlayacağı kanısı yaygın.. Asıl üçüncü sıradaki Dr. Mustafa Kemal Özgün'ün etkinliğine güveniliyor. Dr. Özgün, ilçe olarak AP'nin en güçlü olduğu Mihalıççık'lı. Uzun yıllar burada hükümet tabipliği yapmış, kendisini sevdirmiş. Eskişehir kent merkezinde de halen doktorluğunu sürdürüyor. Karşı parti mensuplarınca bile, hakkında ileri geri söz söylenmeyen, kötü bir yargı bulunmayan saygıdeğer bir kişi Dr. Özgün... Bu nedenle, Mihalıççık bölgesinde, gene Mihalıççık'lı olan Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'le başabaş dişediş bir savaşım verecek gibi CHP..

CHP'nin üçüncü milletvekilliğine oynamasının başka bir nedeni de var; Prof. Orhan Oğuz'un AP listesini de seçime olasılığı bulunmayan bir sıraya düşmesi... CHP'liler derler ki: «Orhan Oğuz hoca, özellikle merkezde, AP'nin aydın kesimince tutulan, sayılan, sevilen bir milletvekilli idi. Her haliyle, 3. sıradaki İsmet Anı'dan daha etkin, daha çevresi olan, partisiz Eskişehirli'yi AP'ye oy vermeğe itecek güçte bir kişiydi Orhan Oğuz.. Sıraya girememesi CHP için önemli bir avantajdır.»

ESKİŞEHİR - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973		1975	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	37.4 54.841	3	59.6 81.711	4	57.8 73.798	4	40.6 60.452	3	49.6 72.825	1
ÖDP (GP)	-	-	-	-	4.8 6.223	-	4.2 6.185	-	-	-
CHP	35.3 51.627	2	26.9 36.873	2	26.3 33.558	2	31.9 47.488	3	41.5 60.959	1
DP	-	-	-	-	-	-	8.1 12.134	-	2.4 3.475	-
MP	-	-	6.3 8.636	-	2.2 2.804	-	0.6 937	-	-	-
CKMP (MHP)	24.7 36.171	1	2.3 3.099	-	2.4 3.037	-	3.9 5.738	-	1.8 2.650	-
MSP (MNP)	-	-	-	-	-	-	9.2 13.650	-	4.3 6.377	-
TBP (BP)	-	-	-	-	2.5 3.206	-	1.6 2.334	-	0.4 587	-
TİP	-	-	2.7 3.766	-	2.9 3.672	-	-	-	-	-
YTP	1.8 2.640	-	1.9 2.632	-	0.7 884	-	-	-	-	-
BAGIMSIZLAR	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	146.251	6	137.186	5	127.718	6	148.918	6	146.873	2
Katılma oranı	85.7		74.5		65.44		66.09		60.60	

AP'LİLER DE UMUTLU

Ama gelin görün ki, AP'liler tam tersi bir inancın içindeler... Örneğin, AP İl Yönetim Kurulundan, her görünümüyle tipik eski bir Demokrat Partili olduğu izlenimini veren, babacan, hoşsohbet Hasan Ertuğrul, AP'lilerin bu inancını şöyle dile getiriyor:

«Bilecik'e kadar tek lokomotifle gelen eksprese Karaköy rampası için ikinci lokomotif eklenir, trenin arkasına... Orhan Oğuz da AP listesinin ikinci, itici lokomotifi.. Göreceksiniz. Orhan hoca sayesinde AP Eskişehir'de 4 milletvekili çıkaracak...»

Ne denir? «Deniz tutuşur mu? İhtimaldir Padişahım!..»

Eskişehir'de AP'nin de CHP'nin de kesinkes birleştikleri bir kanı var. Eski deyimle «Asgari müşterek»; CHP ve AP'nin dışında hiç bir parti Eskişehir'den milletvekili çıkaramaz!..

Bu kanyı, gerçeğe yaklaştıran nedenler saymakla tüklenmez.. MSP, DP ve MHP'nin daha önceki seçimlerde hiç bir varlık gösteremediklerinden tutunuz da, Eskişehir'de bir milletvekilinin eksilmesi yüzünden oy barajının yükselmiş olmasına kadar türlü-çeşitli nedenler...

Bu ana nedenlerin dışında, öteki parti adaylarının durumları da hayli ilginç... Örneğin, MSP, merkez yoklaması ile Hasan Özkeçeci'yi liste başı yapınca, il, ilçe, gençlik kolları vb. tüm MSP örgütlü toptan istifa edip partinin kapısına da kilidi vurmuşlar. Sonra müteşebbis kurul yönetimi ele almış, şimdi Ali İhsan Fırat başkanlığında çalışmasını sürdürüyor.

MHP'de bir tırmanma var deniliyor. Ama bunun bir milletvekili çıkaracak güce varamıyacağı da kesinlikle belli... MHP'nin ilk sıradaki adayı Gün Sazak, kendi köyü olan «Sazak» ta bile öteki partilerden daha az oy almış geçen seçimlerde.

DP'nin il merkezi binası bile hüzün verici bir görünümdedir... Ana cadde üzerinde bir binanın ikinci kat pencerelerinin yarısından çoğunu kaplayan (el) amblemleri, belli anlamının ötesinde bir gerçeği simgeliyor sanki: «Tamam bizden bu kadar arkadaş!..» der gibi..

NE OLABİLİR!

Eskişehir'de, birlikte öğle yemeği yediğimiz bir aydın Eskişehir'li ili şöyle tanımladı: «Eskişehir, başı çok büyük, gövdesi el ve ayakları çok küçük bir yaratığa benzer. Sosyal yaşamdan siyasal gelişmeye, ekonomik değişimden devlet yatırımlarına kadar her şey kent merkezinde olur. İlçelerinin payı da katkısı da bu oluşumu geniş ölçüde etkileyemez, cıız kalır.»

Gerçekte, sadece, kent merkezinin siyasal havasını koklamak Eskişehir'in tümü için doğruya yakın bir yargıya varmağa yeter!.. Eğer kentte, şu ya da bu parti için oy farkı, örneğin, 15-20 binlik bir düzey, bulursa, tüm ilçeler ters yönde oy kullansalar bile bu sayıyı kapatamazlar. Bu nedenle, Eskişehir kent merkezinde alışılmış deyimlerle, «yüzen oylar» her iki parti için de iştah açıcı nitelikte... Bu kesime şirin görünebilmek için CHP de, AP de yoğun bir çaba sürdürüyorlar. AP geçmişteki oylarına güveniyor, CHP ise son yılların gelişmesine..

Eskişehir'deki 3-2'lik dengeyi, daha doğrusu denge-sizliği, hangi parti kendi yönüne kaydırabilir, bunu bugünden saptamak gerçekten güç... 2-2 kesin olduğuna göre, tek milletvekilinin CHP'ye mi, AP'ye mi yöneleceği, her iki partinin seçime kadar yurt düzeyindeki girişim ve tutumlarıyla belirlenecek kanısındayım.

Ayrıca kişisel inancım, biraz gözlemlerime dayanarak belki biraz da duygusal olarak 3-2'lik durumun CHP lehine bozulacağı doğrultusunda..

Sofu TUĞRUL

Niğde

Niğde'de, AP'yi yıkmaya ya da geriletmeye yönelik savaşım veren partilerin yanında yeni bir taze kuvvet var: «Patates... Patates üreticisi bu yıl rezil olmuş. Dışarıya satılırken ve vergi iadesi uygulanırken 280-300 kuruş eline para geçermiş patates üreticisi köylünün... Ne olduysa olmuş, ihraçtan vazgeçilince patates ya tarlada, ya depoda çimlenmeğe bırakılmış. Sonra Toprak Mahsulleri Ofisi ortaya çıkmış, elinizdeki patatesi 140-160 kuruştan alacağım demiş; paranın yüzde 70'ini de ödemiş, hepsi bu kadar... Patatesler depoda kalmış, ne alan var ne satan.. Ne arayan var, ne soran.. Kendiliğinden çimlenip, çürüyüp gider. Üretici der ki: «Ofisin bize verdiği para, çürüyen patatesleri depodan alıp dışarıya atma giderini bile karşılamaz, ne yapacağımızı şaşırdık kaldık!..»

Niğde merkezine bağlı 63 köyden 50'sinin durumu

böyle... Ötekiler de pek parlak sayılmaz. Çünkü onlar da elmaya bel bağlamışlar. Üretici, elmayı ağaçta sattığı, piyasayı yeterince izliyemediği, Anadolu deyimleriyle parasını «gökiken yediği» için durumu, patates üreticisinden pek ayrıcalık değil. Bir de Ulukışla'nın lahana sorunu var, o da uzun bir öykü...

Günlerden pazar.. Ecevit'in Adana mitinginden bir gün sonra.. Niğde'de hükümet binasının önündeki kahvede Halk Partililerle laflıyoruz. Adana mitingine katılanlar var, anlata anlata bitiremiyorlar mitingün görkemini... Bir ara yeni bir partili geldi, bize mitingü anlatıyordu:

— Sen Adana'ya gitmedin mi? Araban da var..

— Vallahi, dedi, yeni gelen:

— Biraz da yollardan korktum, gidemedim. Hem, farkına varmadınız mı, dünya dün, o tarafa doğru söy-

NİĞDE MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973		1975	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	29.5 32.912	1	45.6 47.080	2	46.0 45.520	3	25.3 27.411	2	40.5 44.075	1
CGP (GP)	-	-	-	-	9.0 8.959	-	7.9 8.526	-	-	-
CHP	30.8 34.305	2	25.4 26.228	1	25.1 24.853	2	22.4 24.259	1	36.8 40.078	1
DP	-	-	-	-	-	-	24.1 26.164	2	5.8 6.308	-
MP	-	-	10.8 11.135	1	5.5 5.416	-	-	-	-	-
CKMP (MHP)	35.5 39.611	2	10.3 10.657	1	10.2 10.061	-	8.9 9.688	-	9.2 10.023	-
MSP (MNP)	-	-	-	-	-	-	11.4 12.337	-	6.9 7.523	-
TİP	-	-	-	-	-	-	-	-	0.7 8.17	-
TBP (ZP)	-	-	2.5 2.539	-	2.5 2.525	-	-	-	-	-
YTP	4.3 4.619	-	4.2 4.862	-	1.5 1.583	-	-	-	-	-
BAĞIMSIZLAR	-	-	-	-	-	-	0.0 15	-	-	-
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	111.497	5	103.228	5	99.072	5	104.400	5	108.838	2
Katılma oranı	81.3		71.1		65.58		62.52		57.92	

le bir ağdı!..

Anadolu'nun ince esprisi, Adanadaki kalabalığı bir satırda böyle tanımlıyordu.

Ama, Niğdeli CHP'liler, Niğde seçim sonuçlarını aynı iyimserlik içinde görmüyorlar. Aksaray'dan CHP'nin bir adayı olmayışı, Aksaray'ın bölgecilğe öteden beri yatkın oluşu, yurdun her yöresinde, elle tutulmuş biçimde gözlenen «CHP'li kıvancı»na biraz gölge düşürüyor Niğde'de... Belki de bu nedenle, vurmuşlar kendilerini çok hızlı bir çalışmanın içine..

CHP İl Başkanı genç avukat Ahmet Oğuz Özmen, listenin üçüncü sırasında yer alan Dr. İsmail Hakkı Altan, ön seçimi kaybetmiş bir aday adayı, ve bir yığın cın gibi genç parti merkezinde, gerçekten görülmeğe değer yoğun bir uğraşı içindeler. Bırakın onların uğraşına katılmayı, göz ucuyla bile izlemek bir hayli güç... Girenler, çıkanlar, gelenler, ekipler, köylüler...

AP İl Başkanı eczacı Fuat Bilen'i bulamadım, köylere gitmiş. İlçe Başkanı Bekir Budak da yoktu partide... 2-3 genç televizyonun başına geçmişler, pazar programını izliyorlardı. Söz gelişi, Niğde'nin durumunu sordum. Her şey güllük gülistanlıktı onlar için... AP kesin iki çıkarırız, CHP biri zor alır, MHP'den Sadi Somuncuoğlu yüzde bin beş yüz gelir.. Buna benzer şeyler...

BOR VE ÖTESİ

«Geçti Bor'un pazarı sür eşeğini Niğde'ye» özdeyişini yanıtlamak için ters yönden, Niğde'den Bor'a geçtim. Bora gelip de CHP'nin ikinci sıradaki adayı Yılmaz Cemal Bor'u görmemezlik edemedim. Yöresinde, çevresinde gerçekten, sevilen, sayılan, fırtına bir Mülkiyeli Cemal Bor.. Ankara Emniyetinde Şube Müdürlüğü...

Uzun uzun söyledik. Seçimlerden, seçim sonuçlarından, seçim sonuçlarını etkileyecek patatesten, asayişten, öğrenci olaylarından..

Burada hemen bir noktayı vurgulamakta yarar var. Bu seçimlerde ekonomik nedenler hemen hemen her yörede geri planda. Örneğin, tahıl taban fiyatlarının CHP'ye bir oy kayması yapıp yapmadığını sorarken, yanıtım, öğrenci olayları, asayişsizlik, can güvenliği yönünden geldiğini görüyorsunuz. Belki, yalnız Niğde'de bir patates, bir elma, bir lahanaya sorunu, sınırlandırmış bir kesimde, öne çıkmış gibi görünüyor. Eğer konuyu biraz deşerseniz asayiş ve can güvenliğinin hemen ön plana fırladığını izliyorsunuz. Konya'nın Seydişehir ilçesindeki faşizan baskının sesi, Bozkır'ın köylerinden, ya da Bor'un Çukurkuyu'sundan, Kızılca'sından geliyor. Koçaş Tarım Okulunda ölen 16 yaşındaki bir çocuğun ölüm nedeni Ulukışla ilçesinde tartışılıyor. Böy-

lesine değişik, böylesine alışılmamış bir seçim ortamı...

Niğde ilinin siyasal nabızı Aksaray'da atar, sonuçları kesinlikle Aksaray belirler. Bu yargıda en küçük bir abartma yoktur. Nedeni açık: Aksaray'ın seçmen sayısı 120 bin... Niğde merkezi dahil, Bor, Ulukışla, Çamardı, Ortaköy ilçelerinin seçmen toplamı ise 160 bin dolaylarında... Bir bakıma, tek ilçe, bağlı olduğu ilin tümüne birden meydan okuyor demek..

Aksaray'ın öteden beri sürdürdüğü geleneksel ve ilginç bir özelliği de «bölgeci» oluşu.. Tâ, 1957'lerde, hem de çoğunluk sistemi gibi bu tür ayrımlara olanak vermez görünen bir seçim sisteminde bile, o zamanki DP'den Medeni Berk'i milletvekili çıkaran, artakalan tüm oylarını da CHP'ye veren bir yer Aksaray...

Aksaray'ın bu seçimlerde CHP'den adayı yok. Bu nedenle tüm Niğde tir tir titriyor bir azizlik yaparsa diye... Aksaray'ın CHP'den adayı yok ama öteki partilerden tümen tümen.. Avni Kavurmacoğlu AP listesinin başında, seçilemeye yönünden en küçük bir kuşkusuna bile yok. MHP'li Sadi Somuncuoğlu genç Aksaraylı.. DP'nin Mehmet Altınsoy'u Aksaray ve köylerinde sevilen, sayıları bir kişi... MSP'nin deve dışı gibi adayı Karayolları Genel Müdürü Orhan Batı, kendisini Aksaray'a şirir gösterme çabasında...

TAHMİN ÇOK GÜÇ

Eski sınıf arkadaşım, AP eski milletvekili Yaşar Arıbaş'ı aradım, bulamadım. Adaylığını koymamış ama, daha önemli bir iş yapmış, hacca gitmiş, hacı olmuş: Köyleri, mahalleleri dolaşıyormuş; «Politikayı bıraktım, üstelik hacı da oldum, Bence en namuslu, en dürüst parti AP'dir. Oyunuzu AP'ye verin» diye.. Sonra, eski dostumuz, eski Belediye Başkanı Mehmet Dalkılıç'la konuştuk. Belirli bir kuşkusuna vardı Dalkılıç'ın ama, gene de Aksaray'ın CHP'ye en az 10 bin oy dolayında bir oy vereceğini, Aksaraylı olan öteki parti adaylarının, bir oy dağılmasıyla, umduklarını elde edemeyeceklerini örneklerle anlattı.

Gelelim, Niğde için «geleneksel tahmin»imize: Niğde 5 milletvekili çıkardığı halde tahmin yapılması en güç illerimizden biri... Çok yönlü olasılıklar düşünülebilir: CHP 2, AP 2, MSP 1, olabilir. CHP 3, AP 2 çıkarabilir. Ya da CHP 2, AP 1, MSP 1, MHP 1, biçiminde bir sonuç akla gelebilir. Bir de CHP 3, AP 1, MHP 1 gibi sürpriz bir sonuç da Niğde için söz konusu..

Kanımızca akla en yakın sonuç, CHP 2, AP 2, MSP ya da MHP 1 şeklindeki sonuçtur. Biz böyle deriz ama bakarsınız, ünlü bir mağazanın papucu gibi tektaş bir sonuç da çıkabilir ortaya...

Sofu TUĞRUL

Konya

Dilerseniz söze, Tahir Hoca'yla başlayalım.

Konyalı olmayan ya da Konya'yı bilmeyenler için «Tahir Hoca, Resmi Gazete'nin 13 Mayıs 1977 günlü ve 15936 No.lu sayısının 60. sayfasında yayımlanan, MSP Konya kesin aday listesinin ikinci sırasındaki (Tahir Büyükkörükçü - Emekli Müftü) ad ve ünvanlı MSP'li bir adaydan ibarettir.

Halbuki Tahir Hoca, tüm yaşamında sıradan bir kişi olmamıştır hiç bir zaman...

Peki, kim bu Tahir Hoca?

Tahir Hoca, rahmetli İnönü'nün Meclis'te yaptığı bir konuşmada, Demirel'i eleştirir ve (bir ayağı seçim sandığında, bir ayağı Konya Müftüsünde olan Demirel) derken, İnönü'ye adından söz ettirebilen ve İnönü'nün ağzından siyasal literatüre geçen, o zamanın Konya Müftüsü...

Tahir Hoca, 1959'da valilik emriyle görev yeri başka bir camie alınan, bu nedenle o günkü vaazındaki sözleriyle, 3000 kişiyi aşkın cemaati, dönemin valisi rahmetli Cemil Keleşoğlu'nun makamına yürüten vaiz...

Tahir Hoca, 27 Mayıs devriminden bir hayli sonra atandığı Burdur'dan, İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın aracılığıyla Konyaya nakledilen ve yeni görev yeri Konya'ya, o güne kadar görülmemiş biçimde, 300 otomobil ile görkemli bir konvoyla dönen din görevlisi.

Tahir Hoca, sayısını kendisinin de unuttuğu ve çoğu «hacc-ı bedel» olarak gittiği Hac yolunun gedikli yolcusu bir hacı...

Ve nihayet Tahir Hoca, emekli olduktan sonra, Konya'nın dışında, Sille yolu üzerinde «Erenköy» adıyla bir yöre kuran, kendisini sevenlerle birlikte burada, dünyadan uzak, bir çeşit «itikâf»a çekilen bir mürid...

Konya'dan Sille yoluna vurdum arabayı.. Saat 18 suları. 4-5 Km. sonra, sağa dönüşü belirleyen bir karayolları tabelası: «Erenköy».. Pırıl pırıl asfalt yollarda, sokaklarda dört dönüyorum, in cin yok... Bir Allah'ın kulunu bulup Tahir Hoca'nın evini soracağım. Neyse, sokaklardan birinde oynayan birkaç çocuk gördüm, sordum, gösterdiler. Hoca'nın evi de, «Erenköy»deki tüm öteki evler gibi, yüksekliği 3 metreyi aşkın, kale duvarı örneği duvarlar arkasında... Duvarların üstünden sarmaşık türü bitkiler, hanımeliler sarkıyor sokağa. Belli ki bahçeler çok bakımlı, çok güzel... Her duvarda iki kapı var, biri giriş kapısı, öteki garaj.. Yolda sokakta tek otomobil dahi görülüyor. «Erenköy»de görülmeyen bir şey daha var: Televizyon anteni..

Arabayı durdurdum, indim. Elim kapının ziline henüz varıyordu ki, kapı kendiliğinden açıldı. Altı pijamalı, üstünde gömlek ve süeter, kısa sakallı, çok genç bir «molla» karşıladı beni... Tahir Hoca'yla görüşmek istediğimi söyledim, kartımı verdim. (Zaten beni eski denberi adımla tanır) Biraz sonra «molla» geri geldi: Hoca'nın Kızılviran'dan döndüğünü, şimdi «istirahat buyurduğunu», akşama Hocaçihan'da bir konuşma yapacağını, bu nedenle yarın saat 9.30'da partide beni kabul edeceğini bildirdi.

.....

Saat 9.15'te Milli Selâmet'in yeni taşındığı Vakuf işhanının üst katındaydım. «Selâm»-«Aleyküm selâm»... Söylemeden çaylar geldi, bir daha, bir daha... Bu Selâmetçiler ne de çok çay içiyorlar! İçki haram olduğu için çayla mı kafayı buluyorlar ne?

Tahir Hoca tam 9.30'da geldi. Benim görüşme isteğimi kırmamak için Karaman gezisini yarım saat ertelemiş. Birkaç vaazını dinlediğim Hoca'yı bu kadar yakından görmemişim. İnce balık sırtı desenli gri bir elbise vardı üzerinde, yelekli.. tiril tiril beyaz bir gömlek. Üst düğme kapalı, kravatsız... Kısa kesilmiş sakallına hafif kır düşmüş, başı açık.. Ortaboy, açık renk camlı gözlüklerin arkasında cin gibi zeki yeşil gözler..

İlk sorumu yönelttim Tahir Hoca'ya:

— Hocam, istediğiniz an milletvekili olabilirdiniz; politikaya atlamak için neden bu kadar beklediniz ve neden Milli Selâmet Partisini seçtiniz?

Bir bildiri istedi oradaki görevlilerden ve bildiriden okumaya başladı:

— Ezelden ebede akan tek hakikatin, kalpler ve ruhları yıkayıp hayat veren güçlü ve ulvî davanın, ilmin hizmetinde geçen otuz senelik tebliğ ve irşad devremde; zaman zaman, uzak ve yakından, siyasete atılmam için ciddi teklifler oldu. Siyaset sahasındaki çalışmalarımın da vatan ve millet için çok faydalı olacağı söylendi. Her seferinde bu samimi tekliflere verdiğim cevap: «Böyle bir şeyi hiç düşünmüyorum. İlmî içinde ve kitaplarımın gölgesinde öleceğim.»

Bu defa gördüm ki, memleketimiz çeşitli badirelere sürüklenmek istenmekte ve necip milletimizi hergün biraz daha tedirgin eden korkunç hâdiseler sahnelenmektedir. Buna mukabil vatan ve milletini sevenlerin gösterdiği feragat ve gayret, ıslahat ve kalkınma faaliyetleri, fenalık ve yıkıma mani olma çabaları görmezlikten gelinemez.»

Hoca biran sustu.

— Peki, Milli Selâmeti neden.. demeye kalmadan gülerek bildiriye uzattı:

— Sofu Tuğrul Bey, onun da cevabı bu beyanın içindedir. Oradan alın lütfen...

Bu kez ben okumaya başladım:

— Bu kadro içerisinde Milli Selâmet'in, fedai, fedakâr, bilgili, samimi, şahsiyetli, vatansever lideri dirayetsiz ve kufayetsiz kişilerin idaresinde çile çekmiş büyük milletimizin öz evladı profesör doktor Necmeddin Erbakan ve etrafında toplanan ıhlâslı, yürekli, açık gönlü, meselelerimizi çok iyi bilen davasına varlığını adanmış seçkin arkadaşlarının, memleket işlerini ciddiyetle ve büyük vukufia ele alarak, yorulmadan ve bıkmadan çalışmaları ve son birkaç sene içerisinde manevi ve maddi sahada inkârı kabil olmayan başarılarla

KONYA - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961	1965	1969	1973	1975
	Oy oranı ve sayısı	Oy oranı ve sayısı	Oy oranı ve sayısı	Oy oranı ve sayısı	Oy oranı ve sayısı
AP	23.2 81.098	54.2 269.612	49.0 144.151	13.5 48.249	30.6 98.094
CGP (GP)	—	—	10.7 31.139	9.8 34.390	—
CHP	34.6 120.768	25.0 78.308	21.7 65.170	26.9 74.869	34.0 109.185
DP	—	—	—	33.9 121.470	10.3 33.127
MP	—	9.4 29.389	4.5 13.178	1.1 3.864	—
MHP (CKMP)	25.4 88.761	1.9 6.035	3.0 8.726	4.0 14.332	5.6 18.005
MSP (MNP)	—	—	—	16.5 59.242	19.5 62.629
TEP (BP)	—	—	—	—	—
TİP	—	2.2 6.752	1.9 5.591	—	—
YEP	16.8 68.514	1.6 4.967	0.7 1.886	—	—
DAĞIMSIZLAR	—	5.8 18.064	7.9 22.926	0.5 1.643	—
Geçerli oy ve milletvekilli sayısı	348.252	313.126	290.767	358.059	321.040
Katılma oranı	81.0	69.9	60.34	65.16	53.87

ulaşıp, gözle görülür, elle tutulur eserler verip, memleket evlâdına rahat bir nefes alma imkânını sağlamış bulunmaları, beni de harekete geçirmiş, bu fedakâr ve iyi niyetli memleket evlatlarını yalnız bırakmanın doğru olmayacağı fikrini vermiştir.»

Cümlelerin sonuna doğru nefesim kesildi ama, başka bir soruyu da acele yönelttim Hoca'ya:

— Peki Hocam, milletvekilli olmayı siz mi istediniz?

KONYA—SENATO

PARTİLER	1961		1968	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	24.4 81.664	—	49.6 145.015	3
CHP	35.1 121.297	5	17.6 51.276	1
CKMP (MHP)	25.3 87.783	—	2.5 7.286	—
CGP (GP)	—	—	17.3 59.606	1
MP	—	—	10.0 29.767	—
TİP	—	—	3.0 8.894	—
YİP	15.2 52.626	—	—	—
BAGIMSIZLAR—	—	—	—	—
Geçerli oy ve senator sayısı	345.465	5	292.284	5
Katılma oranı	81.1		62.9	

— Onun da cevabı o satırlarda... Ben talib olmadım, matlup oldum. Yani istemedim, istenmedim... İsterseniz okuyalım..

— Bir soru daha Hocam.. Siz, bir vaazınızda kesinlikle politikaya atılmıyacağınızı, yeminle, kasemle ifade etmişsiniz. Öyle söylüyorlar, hatta bir gazete de yazdı, ne dersiniz?

— O günkü şartlara göre politikaya girmek istemediğimi açıklamıştım. Kat'iyet ifade eden cümleler de sarfetmiş olabilirim. Ama bugün istediğim istikamette şahsiyetli politika yapan bir kadro içerisinde hizmet etmeğe karar verdim. Sadece şunu kaydetmek isterim ki, Milli Selâmet benim için bir parti, bir siyaset ocağı değildir. Çok hayırlı ve verimli bir çalışma zemini ve nurlu geleceğimiz için ümit kaynağıdır. Yaradan yardımcımız olsun...

— Milli Nizam Partisi kurulmuş, geçerken tabelâsını gördüm, MSP'nin eski yerinde... Acaba bir halef-selef durumu olabilir mi?

— Zan ve vehimle bir şeye hükmetmek tabiatım, anlayışım dışındadır. İyi niyet ve hizmet arzusu hâkim olduktan sonra yeni kurulan bir parti için söz söyle-

meyi zait görürüm.

— Peki Hocam, klâsik son sorumuz: MSP Konya'da kaç milletvekili çıkarır?

— 5 milletvekili çıkaracağımızı ümit ediyorum, 6 için çalışılabilir...

AP Konya'da hop oturup hop kalkıyor. AP gibi hop oturup hop kalkan bir parti daha var; DP.. Ama bu ikincisi sevinçten...

Tarafsız, taraflı tüm Konya'lı AP listeleri yayınlanınca şaşırılmış kalmış, hep AP'liler, Konya'lı deyimiyle, «eşekten düşmüş» dönmüşler.. İlk sırada Aydın Menderes, ikincide Kubilay İmer (AP'den DP'ye, DP'den istifa, sonra yeniden AP'ye transfer), üçüncü sırada Oğuz Ataly (ona bir şey denmiyor), dördüncüde Necati Kalaycıoğlu (Aynen Kubilay İmer gibi), beşinci, altıncı... sürüyor liste.

Senato adayları da pek ayrıcalık değil. Birinci aday Muzaffer Demirtaş (o da DP'den transfer, İmer, Kalaycıoğlu gibi), ikinci de Osman Nuri Canpolat (AP Senatörü, Beyşehir etkili olacak güçte), üçüncü sırada Dr. Sait Yücesoy.. Mehmet Varışlı dördüncüye düşmüş..

AP'liler örgütü derleyip toparlama, bir şeyler yapma çabası içindeler. Ama, eski İl başkanı Nafiz Tahranlı yoklamayı kaybedince çekilmiş kulübe, parti ile neredeyse ilişkisini kesmiş... Yeni İl Başkanı Muzaffer Kocaman, bu ara eşinin de ölümüyle, parti ile pıtırta ile uğraşacak halde değil, işine gücüne dalmış...

Koca parti kalmış ikinci başkan Hamdi Beziirci'nin başına. Konuşacak değil, başını kaşıyacak zamanı yok.. İl yönetim kurulundan Mehmet Arın: «Öyleyse havada uçmayacaksak, akli başında bir şeyler söylememiz gerekirse 5 milletvekili çıkarırız. CHP 4-5 olabilir, MSP 2 normal, 3 sürpriz olur. DP'nin geleceği eski Hürriyet Partisi gibi belli olmuş çizilmiştir. Biri ancak alırlar, 2 imkânsız...»

Mehmet Arın dostumuz, tahmini yürütedursun AP Ereğli ilçe başkanı, Mimar Mühendis Ahmet Kaya: «Vallahi» diyor, «Bu yapılır mıydı? Ele güne nasıl çıkacağız? Burası Sükan'ın memleketi üstelik... İşte, şu kapı komşumu ikna etmişim, tamam demiş.. Liste açıklanınca (Buna mı oy vereceğim, gel sen bizim DP'ye oy ver) diye tutturdu. Eh, haksız da sayılmaz...»

Akşehir AP İlçe Başkanı, eski milletvekili, eski dostumuz Ömer Şeker, yılların kazandırdığı bir politik tecrübe ve ağırlıklılık içinde... İleri geri lâf etmiyor. Ama, anladığım kadarı ile, AP'den fazla bir şey de ümit etmiyor..

DP'DE DÜĞÜN BAYRAM

DP İl merkezi, Konya Hükümet alanında, AP'nin tam karşısındadır. Kapıdan girdim ki, parti değil, sanki düğün evi.. İl Başkanı Avukat Haydar Koyuncu da kış kış gülerken bu sevinç vurguladı hemen:

«Son on gün içinde 2 milletvekili daha kazandık. Allah AP'den, Demirel'den razı olsun!..»

Ama, il yönetim kurulundan Mehmet Acartürk, Koyuncu'nun bu esprisine pek katılmak istemedi. AP genel merkezini کنار biçimde sert konuştu:

— Demirel «vefa borcum vardı, onu yerine getir-

dım» demiş. Ne demek vefa borcu? Memleket hizmetinde vefa borcu mu olurmuş? Lâıık olan, ehil olan hizmete talip olur, gelir iş başına... Benim tahminimi de ister misin? Yaz öyleyse: DP 6, CHP 4 veya 5, AP sıfır, MSP 4, MHP 1... Belki yanılan olur da AP'ye rey verir, haydi Aydın Menderes çıkar diyelim!...

GELELİM CHP'YE

CHP'ye şöyle bir uğradım. Gerçekte, yüzlerce CHP'li ile konuştum, çoğunun CHP'li olduğunu bilmiyerek.. Gençler, Halk Partisi'nde gerçek yerlerini aldıktan sonra herşey değişmiş. Bu değişme, 1972'lerden bu yana gelişerek artmış. CHP'nin, o eski, bilinen, bürokrat parti anlayışına son vermiş gençler, bıçakla keser gibi..

CHP için, işlenecek konu bolluğu var bu seçimlerde. Ama, neyi ele alsalar, halkın anlayışı, bilinciyle karşılaşıyorlar. Örneğin, Seydişehir sözcüğü daha ağızlarından çıkmadan alüminyum tesislerindeki olayları, Selçuk Eğitim Enstitüsü derken komando saldırılarını,

Akşehir Öğretmen Okulundaki, İvriz'deki, Ereğli Bez Fabrikasındaki baskıları, satır satır bilinen bir halk topluluğu buluyorlar karşılarında...

Buluyorlar ve rahathyorlar...

1973 seçimlerinden önce de gitmiştim Konya'ya...

Kurak bir yıl geçmiş, kötü bir hasad mevsimi yaşamıştı Konya köylüsü.. Ağzını bıçak açmıyordu Koca ova, bozkır sözcüğünün gerçek anlamını yansıtırçasına boz bir renge bürünmüştü. Kasvet verici, hüznü... Şurada burada otlar gibi görünen bir kağıt baş hayvana rastlıyordunuz. Bakımsız, cılız.. Sanki onlar da hayatlarından bezmiş gibiydiler

Aynı yollardan bu kez de geçtim. Yeni bir ürün yılı, bütün umut verici görkemiyle tarlalardaydı. Yemyeşildi her yer.. Buğday diz boyu olmuş, arpalar başak tutmaya dönmüştü. Körpecik kuzular, sütle dolu koyunlar vardı kırlarda... Sere serpe.. Yağmur, Anadolu diliyle, bir «rahmet» gibi, bir bereketin özlediği kıvamda toprağa düşmüştü. Ne eksik, ne fazla..

Yeni ve yemyeşil bir murat yılı başlıyordu Konya'da... Konya için, tüm yurt için bir umut dönemi...

Sofu TUĞRUL

Ankara

Bizim Ankara Barosunun bağlandığı bir taksi durağı vardır. Bir iş çıktığı zaman telefon edilir, taksi gelir, gidilir, dönüş, ücreti için de bir fiş yazılır. Ay sonunda da parasını öderiz firmanın...

Bu durağa bağlı, altında 1969 model, kendi malı, Chevrolet arabası olan bir şoför arkadaş, geçenlerde, Hava Yolları terminalinden, birkaç saat sonraki uçuşa görevli, ancak servis arabasını kaçırdığı için, taksi ile yetismek zorunda kalan bir pilot ya da uçuş mühendisini Esenboğa'ya götürmüştü.

Yol uzun.. Lâf lâfı, lâf tabakayı açmış. Bir ara hava yolları görevlisinin gözü, şoför arkadaşın güneşliğinin arkasında katlanmış duran gazeteye ilmiş. Sol eğilimli bir gazete...

Bizim pilot, şoförü, biraz da küçümseyerek:

— «Ne ol!» demiş. «Sen de mi solcusun?»

— Evet, Ecevit'çiyim..

— «Ama» demiş beriki.. «Ecevit iktidara gelirse, önce senin şu altındaki arabaya el koyacak, bundan da haberin var mı?»

Şoför elini şöyle bir sallamış:

— Ecevit'in el koyacağı o kadar çok namussuzluk var ki Türkiye'de, benim arabaya sıra gelene kadar Ecevit'in ömrü vefa etmez!

Menekşe sokağın başındaki CHP İl Merkezinde İl Sekreteri Mehmet Kapusuz, AP'lilerin, CHP'yi, Ecevit'i yıpratmağa yönelik yeni buluş ve yöntemlerini anlatırken bu olayı anımsadım.

Efendim, bu seçimlerde AP'li tutmuşlar, Lenin'in, Nâzım Hikmet'in kasketli resimlerinin yanına Ecevit'in kasketli bir resmini basmışlar. Bir de Castro'

nun omuzunda beyaz bir güvercin olan resmini ele geçirmişler, onun da yanına Ecevit'in ünlü güvercinli resimlerinden koymuşlar, tüm köylülere dağıtıyorlarmış.. Köylere kadar gidip dağıtsalar gene iyi. İlçenin, kasabanın pazarına gelen köylülerin ellerine tutuşturuyorlar... AP'lilerin kanısına göre resimler, amaçladıkları sonucu verecek. Yani, «Bak arkadaş, köylü vatan-daş! Senin Ecevit'in, Lenin ve Castro gibi komünistleri taklit ediyor, aklını başına al, ona göre davran» demeye getiriyorlar... Tabii, bütün köylüler de buna aldanacak kadar saf... Arkasından tüm oylar AP'ye...

Mehmet Kapusuz bunları anlattı, anlattı; arkasından ekledi:

— Akıl edemedikleri bir şey var. Kasket köylünün güncel giyiminden biri, yadsımaz kasketi... Güvercin de günlük yaşamındaki masum hayvanlardan biri, onu da köylüden ayıramazsınız... Bakın, geçenlerde ne oldu: Bir köye gittik, kahveye oturduk. Ocağın yanına Ecevit'in kasketli bir resmini asmışlar. «Nerden buldunuz?» dedim. Ocakçı çayı önümüze koyarken açıkladı: «Bizim kazada verdiler. Baktım yanında iki gâvurun resmi var, onları kestim, Ecevit'in. kini de buraya astım.»

ACABA MI!

Ankara'da yaygın bir kanı var: Dört yıldır, gündüne güne artarak aksayan belediye hizmetlerinin, CHP'ye büyük ölçüde oy kaybettireceği doğrultusunda bir kanı...

ANKARA - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973		1975	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	19.8 92.734	4	46.5 218.821	10	42.6 205.831	11	27.8 178.515	8	34.4 209.318	3
CGP (GP)	—	—	—	—	3.8 18.525	1	3.0 19.480	—	—	—
CHP	38.7 181.147	8	30.2 141.919	6	34.3 165.508	9	41.9 269.007	13	49.9 303.559	4
DP	—	—	—	—	—	—	9.4 60.563	2	2.2 13.883	—
MP	—	—	14.2 66.813	3	7.6 36.84	2	1.0 5.797	—	—	—
MHP (CKMP)	35.6 166.535	8	2.5 11.889	1	3.5 17.016	—	4.7 29.888	1	5.1 31.262	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	9.3 59.837	2	6.3 38.338	—
TBP (BP)	—	—	—	—	4.3 21.082	1	1.7 10.603	—	1.4 8.505	—
TİP	—	—	4.3 20.264	1	2.5 12.264	—	—	—	—	—
YTP	5.1 23.646	1	1.6 7.325	—	0.8 3.307	—	—	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	1.3 8.191	—	—	—
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	468.805	21	470.404	21	482.111	24	641.331	26	608.183	7
Katılma oranı	81.0		73.3		63.58		85.71		56.22	

Ama gözlemlerimiz bunu pek doğrulamıyor. Gerçekte, Ankara'da, hele son bir buçuk yıldan beri göze batar biçimde belediye hizmetleri durmuş gibi. Kentin neresine baksanız köstehek yuvasına dönmüş, caddeler, ana caddeler sanki engebeli arazi.. Çöpler köşelerde birikir, ham yollar asfaltlanmaz. Ankaralı «kaldırım» denen uygar bir kent yapısının adını unuttur hale geldi. Yalnız bu arada, su sıkıntısı diye bir şey söz konusu değil, ana caddelerdeki ünlü «göbek»lerle trafik bir hayli düzenli...

Gelgelelim, halkın bunları umursadığı bile yok Koca Ankara, koca Başkent, bir arenaya dönmüş. Gün geçmez ki, bir gencin, körpecik bir çocuğun ölüm haberi gelmesin.. Yaralamalar, adam dögmeler, zincirle bilek kırmalar. Gazetelere bile yansıma niteliğini yitirmiş «vukuat-ı adiyeye» dönmüş.. Can güvenliğinin iç huzurun bu denli yokolduğu bir ortamda, belediye hizmetleri olmuş ya da olmamış, ne farkeder!..

CHP'DE DURUM

Halk Partisi il örgütü, bu seçimlerde gelişmesini ilçe ve köylerde yoğunlaştırmış, 1976 yılı ortalarında başlayan, belli bir program, bir düzen içerisinde yürütülen köy çalışmalarından çok olumlu sonuçlar bekliyor CHP'liler... Ankara ilinin 1200'ü aşkın köyünden 960'ı taranmış. Bazı köylere 2, 3, 5 kez gidilmiş.. Özellikle, önceki seçimlerde CHP'nin bir hayli güçsüz olduğu Beypazarı, Ayaş, Güdül gibi ilçeler pilot bölge seçilmiş. Yerel örgütün de katılmasıyla, bu ilçeler, köylerine kadar bir bir ele alınmış. Sağ partilerin oy bölüşmesi yaptıkları bazı köylerdeki değişimin, inanılmaz olduğunu belirtiyor Halk Partililer...

CHP'lileri sevindiren, umutlandıran başka bir olgu da, Ankara köylerinde ötedenberi katı bir biçimde yerleşen, kökleşen «Halk Partililer köye gitmez, köylüyü anlamaz» yargısının, kesinlikle ortadan kalkması... Bu nedenle CHP'liler, öyle bir güven içindeler ki, 1973 seçimlerinde gecekondu kesiminden gelen oy patlamasını, bu seçimlerde köylerden bekliyorlar.

AP'LİLER KÜSKÜN

AP'nin merkez yoklaması yaptığı tüm illerde olduğu gibi, Ankara aday listesi de, örgütte belirgin bir kırgınlığa, küskünlüğe neden olmuş. Özellikle Ankara il örgütünün benimsediği adaylardan hiçbirisinin, listenin, seçilme olasılığı bulunan sıralarında yer alması, örgütte elle tutulur soğuk bir hava estirmiş. Bu tepki, örneğin Konya'da olduğu gibi örgütü sarsan, karşı partilere yeni bir güç kazandıran boyutlara ulaşmamış ama, gene de çalışmalarda bir isteksizlik, bir umursamazlık var. Bu ara, liste başı Şebati Ataman, çekilmiş Stad Oteline, vermiş kendini şiire, edebiyata... Bunun gibi...

YA MHP!

AP'deki küskünlüğün, suskunluğun yanısıra MHP

Ankara aday listesi, örgütte bomba gibi patlamış. MS P'den transfer Sivas milletvekili İhsan Karaçam'ın MHP listesinin başına getirilmesi hem «üç hilâlcî», hem de «bozkurtçu» kesimi çileden çıkarmağa yetmiş...

MHP'li bir yakınımız bu tepkiyi şöyle dile getirdi:

«Aday listesinin resmen yayınlanmasından bir gün önce, İhsan Karaçam'ın adını liste başı olarak gazetelerde görünce, ne yalan söyleyeyim, (solcu gazeteler bizim partiyle alay ediyorlar, biraz da ayıp ediyorlar) diye düşündüm. Ertesi gün, kesin liste açıklanıp da Karaçam'ı liste başı bulunca, (gazetelerin boşu boşuna günahlarına girmişim) diye hayıflandım...»

Şimdi MHP örgütü yoğun bir çaba içinde... Listenin 2. sırasındaki emekli hava generali Necati Gültekin örgütün çok sevdiği, çok saydığı bir kişi... Necati Paşayı da çıkarmak için, Karaçam'ın seçilmesine boyun eğecekler. Başarırlar mı, başaramazlar mı, onu 6 haziran'da göreceğiz.

NE OLABİLİR?

Eskiden Ankara, «memur şehri» diye tanınırdı. Bugünkü Başkent «gecekondu kenti»ne dönüştü dersek, biraz abartma payı ile, gerçekçi yansıtmış oluruz. Ankara halkının yüzde 57'si gecekonduarda oturuyor. Aslında bu yüzde 57'lik oran, kentin dış kesimlerini çepeçevre saran alışılmış gecekonduardaki oranı belirler. Bir de kent içinde, apartman, bahçeli ev, gökdelen örneği yapıların aralarına sıkışmış kalmış bir çeşit «gizli gecekondu»lar vardır. Bu kesimdekilerin sayısını da, oranını da bilmiyoruz.

Bu seçimlerde Ankara kent merkezinin seçmen sayısında 115 bin dolayında bir artış var. Yalnız Çankaya ilçesindeki seçmen sayısı artışı 70 bin... Merkez ilçe ile Altındağ ve Yenimahalledeki artış ise, 45 bin kadar. «Çankaya» adı genellikle, villaların, lüks katların, bakımlı bir çevrenin, Ankara ölçüsündeki zenginliğin simgesi gibi gelir insana... Oysa, Çankaya'da 70 binlik seçmen artışının 40 bini gecekondu kapsamına giriyor. Ankara'nın öteki ilçelerindeki artış ise yüzde 15-18 arasında...

Bu artış, Ankara'ya 3 yeni milletvekili getiriyor. 26'dan 29'a yükseldi milletvekili sayısı.. Genel kanı ve bizim gözlemlerimiz, 3 yeni milletvekilinin tümünün CHP'ye yansıyor, CHP Ankara milletvekili sayısının 16'ya ulaşacağını belirtiyor. CHP'lilere kalırsa bu sayı 18'den aşağı düşmeyecek.

AP'nin Ankara'dan payı, 1973 seçimlerinde olduğu gibi 8'i geçmeyecek görünümde... Yediye düşebilir ama, 9 olamaz. DP'nin 1, MHP'nin 1, MSP'nin 2 milletvekilliği kesinleşmiş gibidir. MHP'nin 2'ye çıkması sürpriz olmayacak gibi, CHP'nin 17'ye yükselmesini de kimse yadsımayacaktır.

Sofu TUĞRUL

Batı - Güney İç Anadolu:

Toplu değerlendirme

Türkiye'nin tahıl ambarı olan bu bölge İç Anadolu platosunun önemli bir bölümünü kapsamaktadır. Tahıl, ülkemiz için önemli, temsili anlam taşıyan bir toprak ürünüdür. Tipik Anadolu Köyü biraz bağ-bahçeyle birlikte, mutlaka tahıl üreten, harman eden köydür. Bu bölgede bağ-bahçe ve tahıl köylülüğünün yaygın örneklerini buluyoruz. (Aslında Niğde yöresinde bağ - bahçe kavramı ve pancar üretimi tahıldan önde bir ağırlığa sahipse de yine bu bölgenin bir uzantısı sayılabilir.)

Bölge, ikisi bölgesel, birisi ulusal ölçekte gelişmiş üç önemli kente sahiptir. (Ankara ile Eskişehir, Konya) Bu kentlerin nüfusları artmağa devam etmektedir. (Ankara yüzde 6,3, Konya yüzde 4,1, Eskişehir yüzde 3,5 yıllık süratle). Ama yine de bölgenin ortak karakterini köylülük unsurları belirler.

Gerek Konya gerekse Ankara kasabandan büyü- yerek uzmanlaşmış kent niteliği taşırlar. Ankara'nın Yenişehir'i zorlama yeni metropoliteni temsil ederken Ulus - Dışkapı mahalleleri İç Anadolu köylülüğünden izler taşır, hâlâ. Sadece, bir kavşak ve yol üstü kenti olan Eskişehir'de bu izler silinmeğe başlamış gibidir.

Başta Ankara olmak üzere Konya, Eskişehir ül- ke ortalamasının üzerinde sosyo-ekonomik gelişmişliğe sahiptir. Sadece Niğde hafifçe ortalamanın altında kal- mıştır. Ama bu bölgede de tarım ürünlerinin mahalli ticareti yönünden canlılık görülür. Nüfus hareketlerine gelince, bu bölgede eşine az rastlanan bir emme-basma nüfus tulumbası hareket halindedir. Ankara kent mer- kezi yüzde 6,3'lük bir nüfus artışıyla ülkenin en hızlı kentleşen yeridir. Ankara il nüfusu da yüzde 4,6 gibi or- talamanın çok üzerinde baş döndürücü bir süratle art- maktadır. Buna karşılık Eskişehir'de nüfus çok yavaş artar. Ankara ve İstanbul'a bir iç göçün kaynağını oluşturur.

Nüfusları Türkiye ortalamasına yakın artması- na rağmen aslında Niğde ve Konya'da Ankara doğrul- tusundaki bir iç göçün kaynağıdır. Gecekondulaşa- rak büyüyen Ankara kent merkezinde büyük gruplar halinde Konyalılar, Karamanlılar, Niğdeliler, Bolulular ve Sivrihisarlıların oluşturduğu koloniler yaşar. (Ço- rumlu, Çankırılı, Kastamonulu kolonileri gibi.)

Gecekondulaşma yeni Ankara'ya damgasını bas- mış bir olaydır. Kent nüfusunun yarısını aşkın bölümü gecekonduya yaşar. Bir yandan kırsal ilişkisini sürdü- rürken öte yandan kentin asimilasyon etkisine giren bu gruplar küçük sanatlar, küçük ticaret, kapıcılık ve devlet kapısında hizmet gibi faaliyetin peşinde koşar.

Sosyo-politik davranışları kaygandır. Şimdilik Türkiye'deki genel hava içinde ve Ankara gibi uyanık bir kent çerçevesinde istemci nitelik göstermektedirler

ve CHP'yi destekleme yolunu seçmişlerdir.

Devletin son yıllarda uyguladığı yüksek taban fiyat politikasının sonucu olarak bölgeye gökten yağmur yağar gibi Sübvansiyon yağdığı görüşü yaygındır. Bu açıktan gelen katma değerler, bölgedeki kentler çevre- sinde boy göstermeye başlayan fabrikaların sayısını ve niteliğini değiştirecek midir? Bunu önümüzdeki yıl- larda izleyeceğiz. Ancak bölgede, en az gelişmiş kesimi olan Niğde yöresi dahil bir genel sanayileşme çabası görülmektedir. Şimdilik tüketim malları ve yapı mal- zemesi üretiminden ileri geçmeyen bu faaliyet MSP' nin Konya'yı Anadolu'nun büyük sanayi merkezli yap- ma programı içinde yeni boyutlar kazanacağına benze- mektedir.

Ankara, hizmet sektörü organizasyonunu dünyada benzeri az görülür biçimde yükümlenmiş bir başkent- tir. Derde deva, umut sargısı, herkese herşey veren hiç bir şey vermiyen, iş kovalanan, tayin çıkartılan ve her yurttaşın en az bir kez işinin düştüğü gayya kuyusu- dur. Politik gerginliği ve duyarlılığı olağandışı düzey- lere varmış bir kenttir. «Ortalama Ankaralı su, ekmek, pis hava ve politik dedikoduyla beslenir» biçiminde bir durum saptaması, abartmasıyla birlikte gerçeği yansı- tabilir. 12 Mart dönemini en keskin, en etkileyici boyut- larıyla Ankara yaşamıştır. 1975 — 1977 MC dönemini karakterize eden tufandan önceki son vurgun havası içinde haraç yedirmeler, yolsuzluklar, çıkar sağlama- lar, politik baskılar, cinayetler, eğitim yapamayan üni- versiteler. Ankara gün be gün yaşar, bunları.

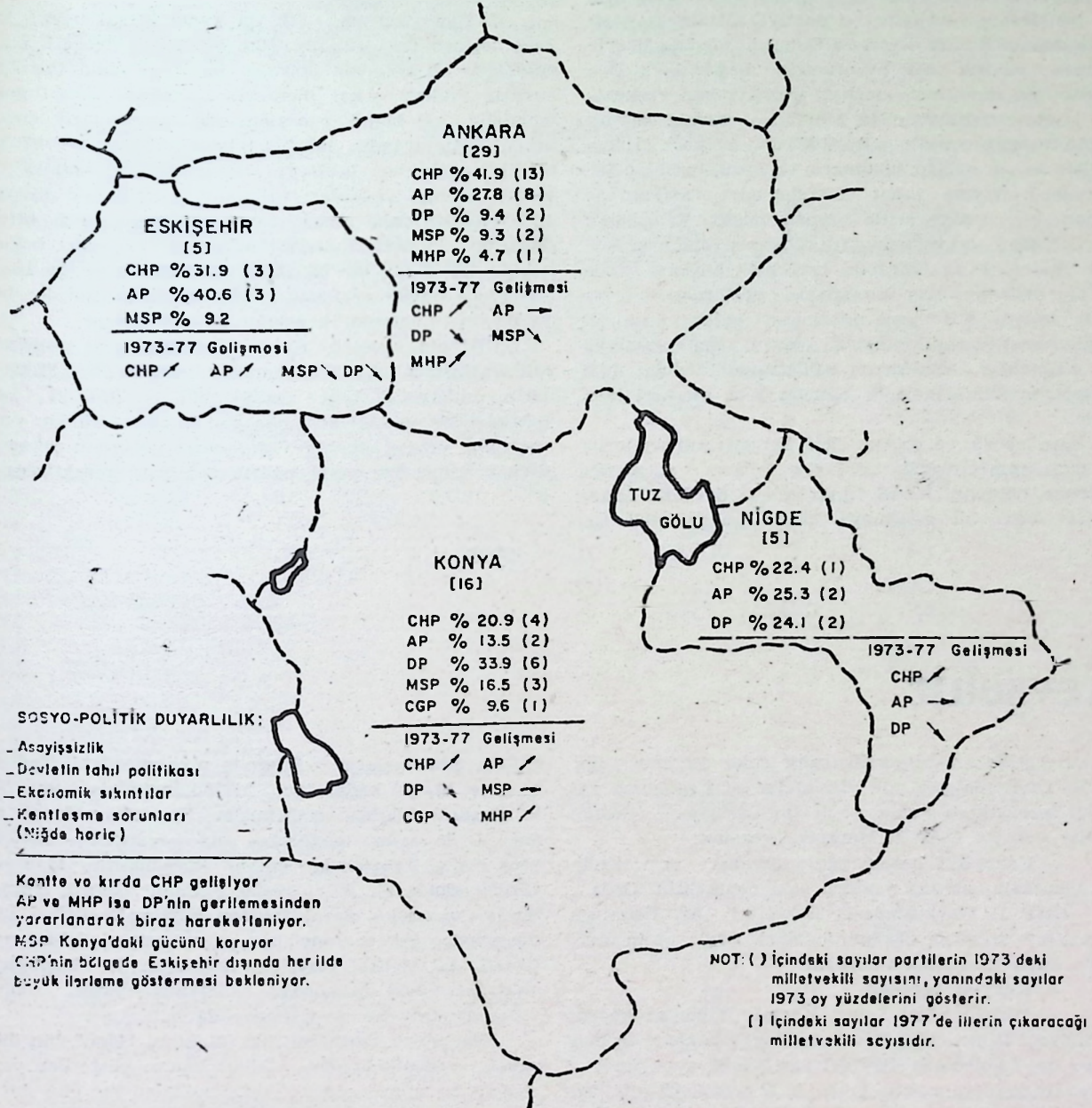
OY DALGALANMALARI — PARTİLERİN GELİŞMELERİ :

Ankara'dan söz edilmişti, en son. Toplumdaki, bürokrasideki ve devlet yönetimindeki son iki yıllık içler acısı halk çarpıklığını bütün makro boyutlarıyla yaşayan Ankara, sert bir tepki olarak 1977'de CHP'ye olağanüstü bir kayma gösterirse hiç şaşırılmamalıdır. Ankara 1957'de de bu haysiyetli tepkiyi göstermeyi başarmıştı. Oysa Türkiye ortalamasının altında kal- makla birlikte 1950'lerin ilk bölümünde Ankaralının oyları da DP'ye gitmişti. Ruhani ve tarihsel tutuculu- ğun merkezi olan Konya ile İç Marmara tutuculuk havzasının komşusu ve bu tutuculuğun zincirlerini sa- dece son dönemlerde zorlamağa başlayan Eskişehir, 1950'ler boyunca DP'yi ülke ortalamasının üzerinde bir oy oranıyla desteklemişlerdir.

Niğde ise küçük boyutlu bölge çıkarı hesapları- la 1957'de CHP'ye kayan illerden biri olmuştur.

Ancak 1960'lar boyunca bölgenin bütün illeri

1975 Toplam Nüfusu : 4 950 000

İÇ ANADOLU'NUN TAHİL BÖLGESİ
(Ankara, Eskişehir, Konya, Niğde)
BEKLENEN POLİTİK DEĞİŞİKLİKLER

AP'nin oy depoları olmuşlardır. (1961'de Ankara ve Konya'da kendini göstermiş olan CKMP varlığı bu yargıyı bozamaz. Çünkü sonraki seçimlerde ağırlığını yitirmiştir.)

1973'de toplam sağ oyların varlığı yönünden bölgede yine dirlik görülmüştür. Kozayı sadece Ankara yırtmıştır. Ankara 1957 ruhunun şahlanışına benzeyen bir tepkiyle CHP'nin Türkiye ortalamasının çok üzerine çıkan bir destek vermiştir, bu partiye. Çankaya ilçesinde İstanbul'un bir iki ilçesi ve Tunceli merkez ilçeyle birlikte en yüksek CHP oy oranının kaydedildiği ilçe olmuştur. Bu davranışı, merkezi bürokrasinin ve kentsoylu burjuva tepkisinin 12 Martlara cevabı olarak nitelendirilmişti. Ancak, aynı 1973'de bölgede Konya ve Niğde'de sağ oyların bölünmesi (MSP ve özellikle DP tarafından) olayına tanık olunmuş ama, CHP'nin de herhangi bir gelişmesi de izlenememiştir. Eskişehir'e gelince, öteden beri sosyo-politik davranış yönünden benzerlik gösterdiği İç Marmara tutuculuk havzası içinde CHP'nin dikkate değer kumildama gösterdiği tek yer burası olmuştur. CHP yine ikinci parti kalmış, ama AP ile geleneksel olarak aralarında mevcut olan çok büyük fark azalmıştır. Ankara'nın şahlanışında olduğu gibi Eskişehir'in silkinisinde de ağırlığı kent merkezi taşımıştır.

Kısa süreli ve ortaklı CHP iktidarı süresinde ilk kez uygulanmış olarak tahıl alışı fiyatını yükseltme kararının bölgenin kırsal kesimlerinde de CHP lehine dikkate değer bir gelişmeye yol açmağa başlaması

mümkündür. Bölgenin bütün illerinde 1975'de senato kısmi seçimi ya da ara seçim yapılmıştır. CHP'nin Niğde ve Konya'da sıçrama şeklinde, Ankara ve Eskişehir'de normal gelişme çizgisi içinde ilerlediği görülmüştür. Ancak dikkate değer bir gelişme de AP lehine olarak izlenmiştir. Bütün bu illerde AP hem DP'den, hem MSP'den oy kaydırarak yine güçlü bir varlık olarak ortaya çıkmıştır.

1977'ye girerken, CHP'nin genel kırsal uyanış ve genç seçmen faktörü gibi ülke ölçeğinde geçerli olan etkenlerle bu bölgenin illerinde de biraz daha (ve Ankara'da dikkati çeker biçimde) ilerlemiş olduğu gözlenmiştir. AP bölge ortalamasında ikinci parti durumunu korumaktadır. 1974'ün büyük galipleri ve 1975'in büyük mağlupları MSP ve DP'ye gelince, Ankara ve Konya dışında varlıkları tükenmiş gibidir. Konya'da 1973'tekinden daha geride ama, 1975'tekinden de biraz daha iyi bir performansla temsilci çıkarmaları beklebilir. DP olayı, bir zamanlar çok güçlü olduğu Konya'da bile büyük gerileme içindedir. Ama yine de bir ya da iki milletvekillik soluğu kalmış gibidir.

CHP'nin Ankara, Konya ve Niğde'deki milletvekili sayılarında büyük sıçramalar beklenebilir. Eskişehir'in milletvekili beşe indiği için, bu ilin iki baş partisi CHP ve AP arasında çok küçük farlı bir yengi-yenilgi ortaya çıkabilir. Bu sonuca götürücü çekişme dikkat çekici bir yerel politik faaliyeti gerektirecektir.

Nevşehir

Nevşehir'e vardığımda, şakır şakır yağmur yağıyordu. Otellerde yer yok. Bir otelin giriş salonuna valizimi bıraktıktan sonra, şöyle bir dolaşayım, dedim. Trafik polisine CHP İl Merkezini sordum:

— Karşıdaki benzin istasyonundan sola dönüp yürüyeceksin, ilerden yeniden sola döneceksin. Orda...

CHP İl Merkezinde İl Sekreteri Ali Yumruş'u başı elleri arasında düşünür buldum. Şöyle geçip oturdum, daha tanışmadan sordum:

— Adaylar nerede?

— Birinci aday Yaşar Kemal Yüksekli köyleri dolaşiyor. İkinci aday Mustafa Bilgin hapiste, üçüncü aday da üçüncülüğe düştüğü için küstü, gelmiyor!

İlk bakışta, pek iç açıcı bir durum değil gibi. Tanıttım kendimi, o zaman, CHP İl Başkanı Nejat Önügören'e haber salınmış, «gazeteci geldi, gel» diye.

CHP'nin senato adayı Mehmet Zeki Tekiner, İzmir'de Mustafa Bilgin'in duruşmasındaymış. Ürgüp ilçe Başkanı Cemal Seymen de, ikisi de ertesi günü döndüler İzmir'den. İzmir'de, cezaevinde yatmakta olan CHP'nin liste ikincisi CHP Merkez İlçe Başkanı Mustafa Bilgin, yürekli bir partiliymiş. Nevşehir valisine «Sen, devletin valisi ol, hükümetin valisi değil!» şeklindeki sözleri, partilileri çok etkilemiş. Mustafa Bilgin olmasaymış, CHP'lerden çoğu faşoların baskılarından

sokağa çıkamazlarmış. Bilgin'in mahkemedeki ifadesine göre, bir yıl kadar önce, AP'li komandolar, sopalarla Mustafa Bilgin'e saldırmışlar, linç ediyorlarmış az daha. O da, canını kurtarmak için —rastgele— havaya ateş etmiş. Tabancadan çıkan kurşunlarla Mahmut Göncü adında bir AP'li ölmüş. Mahmut Göncü, Nevşehir'de «komando» olarak tanınan Eğitim Enstitüsü müdürlerinden Servet Göncü'nün yeğeni miymiş? Mahmut Göncü, AP Merkez Haysiyet Divanının da başkanıymış. İzmir'deki duruşmaya «mudahlil» olarak, Demirel'in avukatı Kemal Çetinsoy da katılmış ,

Nevşehir'e vardığım gün, Mahmut Göncü'nün ölümünün yıldönümüymüş. AP'liler kentte gösteriler yapmışlar bir gün önceden. Yıldönümünden bir gün önceye rastlatmalarının nedeni, o gün cuma oluşuymuş. Cuma namazından çıkıp, yürüyüşe geçmişler. Nevşehir'e geldiğimde olaylar yatışmıştı.

CHP Nevşehir İl Başkanı Nejat Önügören uyanık bir kişi...

Bu seçimde Nevşehir'den üç milletvekili, bir de senatör seçilecek.

Nejat Önügören:

— İki milletvekilliğini alan, senatörlüğü rahat alır, dedi. 1973'te 106 bin 628 seçmenden 64 bin 599'u oy kullandı. Sandığa gitmeyen vatandaşları bu kez

sandık başına götürebilirsek 2'yi çıkarabiliriz. Vatan-daştaki suskunluk, bana çok iyi sonuç alacağımız izle-nimini veriyor.

1973'te CHP 15.723, AP 21.424, MSP 11.461 oy al-mış. MHP'nin ve DP'nin oyları üçer bin, o zaman se-çimlere giren MP (Millet Partisi)'nin oyu da iki bin dolaylarında.

CHP İl Başkanı Nejat Önügören'in dediği gibi, sandığa gitmeyenlerin oyları sağlanabilirse, CHP'nin 2 milletvekilliğini çıkarması işten değil. Ama, normal sonuç: 1+1+1'dir. Yani, CHP, AP, MSP.

1965'te Nevşehir İl kongresinde 13 kişiydik. Onların da çoğu 50—60 yaşlarında kişilerdi.

CHP İl Merkezinde Atatürk'ün, İnönü'nün, Ece-vit'in bir de CHP milletvekiliyken, trafik kazasında ölen Selahattin Hakkı Esatoğlu'nun fotoğrafları ası-lıydı.

CHP Ürgüp İlçe Başkanı Cemal Seymen, babayı-ğit bir genç. Eczacı, Listedeki dördüncü olmuş, gireme-miş ama, İlçe başkanlığına dönmüş, harıl harıl çalışı-yormuş.

Kayseri'den Nevşehir'e geçerken, amacım Nevşe-

NEVŞEHİR—MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	32.6 23.473	—	47.3 28.660	1	53.5 30.639	2	35.4 21.424	1
CGP (GP)	—	—	—	—	4.2 2.390	—	4.8 2.913	—
CHP	31.9 23.034	—	25.6 15.497	1	19.9 11.432	1	26.0 15.723	1
DP	—	—	—	—	—	—	5.2 3.165	—
MP	—	—	27.1 16.408	1	19.4 11.117	—	2.5 2.136	—
CKMP (MHP)	35.5 25.603	3	—	—	1.2 698	—	5.6 3.401	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	18.4 11.161	1
TBP (BP)	—	—	—	—	—	—	—	—
TİP	—	—	—	—	1.8 1.058	—	—	—
YTP	—	—	—	—	—	—	—	—
P'ÇİMSİZLAR	—	—	—	—	—	—	1.1 649	—
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	72.115	3	69.565	3	57.324	3	80.572	3
Katılma oranı	85.3		69.8		64.04		60.58	

CHP'nin iktiyi çıkarabilmesi için Ecevit'in oralara kadar gitmesi gerek. O zaman Mustafa Bilgin de ce-zaevinden çıkar.

CHP, 1973'lerde Kaymaklı Bucagında AP'nin 381 oyu karşısında ancak 80 oy çıkarabilmiş. Şimdi bura-da kayıtlı 200 üyesi varmış.

CHP İl Yönetim Kurulu üyesi Mehmet Ulukuş, şöyle dedi:

— 1963'te geldim. Halk, «CHP'liyim» demiyordu. Bugün burada oturmamızı Mustafa Bilgin'e borçluyuz. Nevşehir, bir zamanlar AP'nin kalesiydi. 1961'de,

hır'de değil Ürgüp'te «peri bacaları»nda konaklamaktı. Cemal Seymen'i bulamayınca Nevşehir'e geçtim. Nev-şehir'de de yatacak yer bulamadım.

Nevşehir — Ürgüp arasında minibüste, yakasında «bozkurt» rozetli bir gençle birlikteydim. Yoksul mu, yoksul bir genç. Ürgüp'te Cemal Seymen, devrimci gençleri korumuş. Faşolar, orada kolay göz açama-mışlar!

Nevşehir'in «Derinkuyu» ilçesinde patates yetiştirilir. Patates ihracında yüzde 25 vergi ladesi vardı. Cephe iktidarı, patates vergi ladesini kesti, mobilya ih-

racında kesmedi. Patatesler dışarı satılamayınca, Toprak Mahsulleri Ofisi'ne buyuruldu, «patatesleri 150 kuruştan alınız» diye. Patatesler, orada çürümeye bırakıldı!

CHP iktidara gelince, patates ile üzümü değerlendirse iyi olur, diyorlar. Bağcılık gitgide körlenmiş Nevşehir'de. Taşkıbrlık her yıl zarar etmekte. Halk yakından görmüyor mudur bunları?

Toprakları o kadar verimli değil Nevşehir'in. Şo.

NEVŞEHİR - SENATO

PARTİLER	1961		1968	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	32.7 23.432	—	43.3 22.792	1
CHP	31.5 22.607	—	18.7 9.834	—
CKMP (MHP)	43.5 24.759	1	—	—
CGP (GP)	—	—	6.8 3.596	—
MP	—	—	28.5 15.007	—
TİP	—	—	2.7 1.424	—
YTP	—	—	—	—
BAGIMSIZLAR	1.3 881	—	—	—
Geçerli oy ve senatör sayısı	71.679	1	52.653	1
Katılım oranı	85.0		59.75	

förlüğe, taşımacılığa başlamışlar. Bunun sonucu kamyon alım satımı başlamış. Fabrikasında 250 bin lira olan bir kamyon, şoföre 750 bin liraya mal oluyor. Bir çeşit taşıt aracı tefeciliği. CHP'nin yedi aylık iktidarında bir kararname çıkmış, «gereksinim belgesi» aranmış. Amma o da yürümemiş. Kamyon alım-satımları kooperitfler aracılığı ile yapılan tefecilik önlenir diyorlar.

Nevşehir'de turistlerden otellerde yer bulamadım dedim. İyi bir biçimde el atılsa, burada turizm sanayii gelişebilir. Küçük küçük moteller yapılabilir. Derinkuyu'daki yeraltı kentine ilgi gösterilse, kent kalkınabilir. Buralar, devletten en az yardım alan yerler.

«MAKASCI BİR ADAY!»

MHP'nin Nevşehir'deki liste başı adayı, Ankara Lisesi eski müdürlerinden Veli Soysaldı. Atatürk Lisesi müdürüyken, 1968-69'larda müfettişler ifadesini almışlardı. Soysaldı, o zamanlar AP'li gözükür, MHP'liğini saklardı. Müfettişlere su karşılığı verdi:

«Efendim ben, Türkeş benim tanrım'dır, demedim Ben Milliyetçiyim!»

Ankara Atatürk Lisesi'ni «komando yuvası» durumuna getiren oydu.

CHP iktidara gelince, emekliliğini isteyip ayrılmak zorunda kaldı. O zaman MHP'ye girdi. MHP müfettişi oldu. MHP'nin yurtdışı örgütlerinde de parmağı vardı.

Cephe iktidara gelince, «Komando Nail» Bey, onu müsteşar yardımcılığına getirdi. Getirdiğine bin pışman oldu. Müsteşar yardımcılığından ayrılmak zorunda kaldı. Nevşehir'de MHP'nin adayı Veli Soysaldı, ünlü adıyla «Deli Veli» olmasaydı, MHP oylarını burada daha da artırabilirdi diyenler vardı.

MHP köylerde çalışma göstermiş, iktidara ortak olunca, köylerde örgütler de kurmuştu. Bu kez, eriyip giden AP oyları MHP'ye kayıyor gibiydi. AP'ilerin önce çocukları «komando» olmuş, arkasından kendileri oyları kaydırmışlardı. MSP artık, AP'yi bölemiyordu. O, duralamıştı.

MHP'nin senato adayı, Sait Fıstıkeken'di. MHP'ye gelince «Ben bu soyadı ile başarıya ulaşamam» deyip, soyadını Uluğlar'a değiştirdi. Faik Uluğlar oldu. Bozkurt'lara yakışır da hani. Nevşehir gibi bir ilde, ülkü ocakları, ülkü birler, yılda 50 bin lira kiralık yerlerde oturuyorlar. Nerden buluyorlar paraları? CHP ayda 400 lira kira ile oturuyor.

AP'nin senatör adayı Nevşehir Milletvekili Ragıp Üner. Ben Nevşehir'deyken, Ragıp Üner Nevşehir'de yokmuş, görüşemedim. Bazı konuştuklarım, CHP'li Mehmet Zeki Tekiner'in senatoya gelme konusunda şanslı olduğunu söylediler. Bazıları da, Ragıp Üner'e şans veriyorlar.

Cemal Gürsel'in ve 27 Mayıs devriminin ilk Sağlık Bakanı Ragıp Üner'in 1977 yılında vardığı çizgi düşündürücü!

AP'nin liste başı milletvekili adayı Esat Kıratlıoğlu. Kıratlıoğlu, Avusturya'da jeoloji öğrenimi yaptıktan sonra, Türkiye'ye döner dönmez, kısa bir politika denemesinden geçti, İller Bankası Genel Müdürü oldu. Zekası fazla parlak değildi.

İller Bankası Genel Müdürü olunca, Başbakan Demirel'e saygısı daha da bir arttı. Örneğin, Süleyman Bey coca-cola mı içecek? Esat Kıratlıoğlu, gelen coca-cola şişesini avuçlarında ısıtır, şişe Süleyman Bey'e öyle götürülürdü. Sayın Başbakan, çok soğuk coca-colayı içerse, hafazanallah midasını üşütebilirdi!

Esat Kıratlıoğlu'nun adı Ankara'da bazı «yolsuzluk»lara da karışmıştı. Yargıtay 11'inci Hukuk Dalresi, arsa yolsuzluklarına adı karışan İller Bankası eski Genel Müdürlerinden Esat Kıratlıoğlu hakkında açılan davayı reddeden Ankara 10'uncu Asliye Hukuk Mahkemesinin kararını bozmuştu. Mehmet Kavala adlı iş adamının 1 milyon 680 bin lira değerinde olduğu belirtilen arsasını 3 milyon 773 bin liraya alan İller Bankası Eski Genel Müdürü Kıratlıoğlu ve Naci Ünver haklarında açılan tazminat davasında adları geçenlerin yasa ve tüzüklere aykırı olarak arsa satın alıp hazineyi zarara soktukları ileri sürülmüştü. Dava Ankara 10'uncu Asliye Ceza Mahkemesinde yeniden görülecekti.

Nevşehir Belediye Başkanı Seyit Bilge'ydı. Bilge, Belediye Başkanlığına bağımsız adaylığını koyarken

CHP'lilerle bir «şeref sözleşmesi» imzalamış onların da oylarını toplamıştı. Sözleşmede şöyle bir ifade de vardı:

«CHP'lilerin görüşünü almadan, hiç bir partiye girmeyeceğim.»

Başkan, sözünde durmadı. CHP'lilere danışmadan AP'ye geçti.

AMCANA SÖYLE, BENİ BİRİNCİ YAPSIN

CGP'nin liste ikincisi Sağlık Bakanlığı memurlarından Fatma Ülkü Semiz'di, Fatma Hanım, bir gün Ankara'dan Nevşehir CGP Merkez İlçe Başkanı Faik Çetin'e telefon etti. Ancak, Faik Çetin yoktu, yeğeni vardı. O da CHP'li. Telefonda şöyle dedi:

— Beni, listede ikinci yapmışlar. Amcana söyle de birinciye koysun...

MSP'nin liste başı adayı, Konya Valisi Nazım Oktay Başer.

Oktay Başer, CHP — MSP ortaklığı sırasında Ağrı Vali yardımcılığından alınarak hoooppadak, önce Emniyet Genel Müdürlüğünde Daire Başkanlığına, da-

ha sonra Emniyet Genel Müdür Yardımcılığına getirilmiş, cephe iktidara gelince de Konya Valisi, Konya'da oldukça başarılı çalışmaları olmuş, Oktay Başer'in. Özellikle kenar mahallelere gidip, camilerde, mescitlerde namaz kıldırması. Konyalılar, böyle bir valinin şımdıye değin Konya'ya gelmediğini söylüyorlar!

Nevşehir'de ağır bir komando baskısı var. Liseye giden yol boyu, bozkurt sloganları dolu. AP'liler, bir kahveye, CHP'liler başka bir kahveye gidiyorlar, AP'lilerin kahvesine «Yassıada kahvesi» diyorlar.

Nevşehir'de CHP'lilerin bir «örgüt» toplantılarına katıldım. Tüm ilçe başkanları, adaylar —İsmet Şahin dışında tümü, çünkü İsmet Şahin küs— katılmışlardı.

O toplantıda 70 yaşlarında bir AP'li köylü CHP'ye girdi. Fırsat bulup sordum. Kendisinin değilse de torununun can güvenliği nedeniyle seçmiş olmalıydı CHP'yi.

Nevşehir, gerçekten unutulmuş bir ilimiz, Cumhuriyet başkanıyken, buraya Cevdet Sunay gelmiş. Sunay, konuşma yaparken «Sevgili Nevşehirli» diyeceğine, unutup «Sevgili Çankırılı» demiş. Yaver ceketinden çekmiş ama neye yarar. Unutmuş bir kez!

Mustafa EKMEKÇİ

Kırşehir

Demokrat Parti Kırşehir'i cezalandırıp, ilgeye çevirdi ya, Kırşehir'in de DP'ye öfkesi bitmedi, sürdü. 1960 sonrasında Celâl Bayar, Kayseri cezaevinden Ankara'ya hastaneye taşınırken araba Kırşehir'den geçmişti. Kırşehirli yollara çıkıp Bayar'ı karşılamadılar. Bayar, kös kös geçmişti Kırşehir'den.

Kırşehir, bir zamanlar Osman Bölükbaşı'nın kalesi sayılırdı. MP'de, Osman Bölükbaşı da tarife karıştı. MP'nin tutucu kanadı MSP'ye, oylarının yüzde 80'i de MP'li yöneticilerle birlikte CHP'ye geçti.

Kırşehir köylerinde CHP'lilere soruyorlardı köylüler:

— İktidara gelince hesap soracak mısınız, soramayacak mısınız?

— Eğitim Enstitüsü temizlenecek mi, temizlenmeyecek mi?

Eğitim Enstitüsü dedim de, Kırşehir'de nabız yoklarken, MHP'lilerin açık hava toplantıları vardı. MHP'nin bitişindeki CHP İl Merkezinden toplantıyı izliyordum. MHP İl Merkezi bir ip parçasıyla kapatılmıştı. Söylediklerine göre, MHP Kırşehir'de Ülkü Bir gibi yandaş örgütlerden yönetiliyordu. MHP'nin açık hava toplantılarına gelenlere baktım, çoğu Eğitim Enstitüsü öğrencisiymiş!

SENATO CHP'NİN

Kırşehir'den 5 hazıranda üç milletvekili, bir senatör seçilecek. CHP 1973'te iki milletvekilliği almış,

birini de AP. AP'li Memduh Erdemir, bu kez adaylığını koymuyor. Niye acaba? Adaylığını koymamış, ama, AP'nin Kırşehir'deki açık hava toplantılarında konuşuyor. Mecliste çıkan kavgalarda ikide bir dayak yer, hırpalanırdı. Belki de, «bıktım artık dayak yemekten, adaylık koymayacağım!» diye düşünmüştür, ne bileyim? Demirel'e en ağır sözleri söyledikten sonra, AP'ye geçmiş; bu kez Demirel'in gözüne girmişti. Komünistler, onu Demirel'in gözünden düşürmek istiyorlardı.

AP Kırşehir İl Başkanı Kemal Hotomaroğlu, senatör adayı olmak için önce istifa etti, fakat AP'nin senatoda şansı yoktu. Adaylığını koymaktan vazgeçti. AP'nin şanssız senato adayı M. Kemal Güneş. Geçen dönem MP'li senatör Halil Özmen, CHP'ye geçmişti.

CHP'nin senatör adayı avukat Akıp Aksa, «AP yok ki burada» dedi. Akıp Aksa, senatörlüğü garantilemiş gibi şimdiki CHP, bir senatörle gidip, bir senatörle dönecek.

CHP'nin milletvekili adayları Ankara Belediyesinde çalışan Kılıç Sorgucu, Avukat Doğan Güneşli ve Milletvekili Mustafa Aksoy (Kara Mustafa).

Önseçimler oldukça heyecanlı geçti. CHP'li adayların önseçimlerde aldıkları oylar şöyle: Kılıç Sorgucu 378, Doğan Güneşli 276, Mustafa Aksoy 273, Tevfik Yılmaz (TRT'de) 269, Mustafa Kaplan 267...

Tevfik Yılmaz, listeye girmemesine karşın, seçim-

lerde en hızlı çalışanlardan. Köylüler, Tevfik Yılmaz'ı dinledikten sonra dizlerini dövüyorlarmış:

— Niye bunu listenin başına getirmedik? diye. Hasan Kıyafet, liste sonuna düşünce, İstanbul'a öğretmenliğe dönmüş. Tevfik Yılmaz, Meclise gelebilseydi, Meclis iyi bir eğitimci kazanacaktı.

Kırşehir'de de işsizlik dizboyu. Yurtdışında 20 bine yakın Kırşehirlili işçi var.

KOOPERATİFLEŞME YAYGIN

Ölü yatırımlar da olsa, kooperatifleşme yaygın. Kuruluşların birçoğunda Almanya'da çalışan işçilerin

yeni yeni hayvancılığa yöneliyor.

Kırşehir'de Mehmet Hantokuş adında bir komiser, Kırşehir'li ilericilere kan kusturuyordu. MHP'nin açık hava toplantısında «Ülkücü arkadaşlar, bu tarafa» dediği duyulmaktaydı. Hantokuş, Valinin kızına sövmüş de, Vali işlem yapamamış!

YAY-KUR'a bağlı bir Meslek Yüksek Öğretmen Okulu vardı. İlerici öğrencilere baskılar yapıyor, bunlar okula sokulmuyorlardı. Öğrenciler, halktan para toplayıp, okullarını kentin içine almak istediler. Böylece gözönünde olacaklar, can güvenlikleri sağlanmış olacaktı. AP'liler, Valiye, Demirel'e kadar etki yaptılar:

KIRŞEHİR-MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	10.6 6.951	—	24.9 14.074	1	28.1 14.493	1	14.1 8.055	1
ÇGP (GP)	—	—	—	—	3.3 1.725	—	6.2 3.526	—
CHP	25.8 16.048	—	19.3 10.912	1	23.1 11.934	1	31.1 17.757	2
DP	—	—	—	—	—	—	12.7 7.249	—
MP	—	—	50.8 28.766	1	40.8 21.075	1	5.4 3.068	—
CKMP (MHP)	63.6 59.560	3	4.9 2.746	—	1.9 965	—	7.5 4.295	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	13.8 7.907	—
TBP (BP)	—	—	—	—	—	—	—	—
TİP	—	—	—	—	2.1 1.100	—	—	—
YTP	—	—	—	—	—	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	9.3 5.316	—
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	62.199	3	56.582	3	51.672	3	57.173	3
Katılma oranı	82.7		72.8		64.58		64.88	

paraları, emekleri var. Bunlar, «halk kuruluşları» olarak kurulmuş, ama bunların bazıları batmak üzere. Devlet yardımı gerek. Kuruluşların bazıları şöyle: Oral - Kim (Giyim Sanayi), Oral - San (Orta Anadolu Matkap Fabrikası), Mey - Taş (Torbalanmış Kireç Fabrikası), Türk - Tur (Mantar - Konser - Kuşkonmaz Üretimi Fabrikası), Küçük ve orta sanayi espafı için 250 milyonluk sanayi çarşısı yapılıyor. Dağ köyleri

— Komünistler kentin içine girmek istiyorlar. İzin vermeyin, dediler.

Öğrencilerin, okulu kente taşımak için halktan topladıkları 5.000 lira da boşa gitti!

Kırşehir'de TÖB-DER eski Başkanı Kemal Köksal'ı döven polisler hakkında soruşturma açılması için, Yargıtay kararı olduğu halde, Kırşehir Valisi M. Emin Dünder, kararı uygulamadı.

Lise-Der'den çıkan öğrenciler, bazı polislerce karakola götürülüp dövülüyor, fotoğrafları çekiliyor.

DEĞİRMENİN SUYU NEREDEN GELİYOR!

MSP, Vakıflar Bankası Genel Müdür Yardımcısı Zeki Sayın'ı Kırşehir'de milletvekili listesinin başına getirdi. Söylentilere göre, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün olanaklarını da, Eğitim Enstitüsünde okuyan bazı «imamlar», Vakıflar'dan onar, on ikişer bin lira para mı çekiyorlarmış? Nereden geliyormuş bu değirmenin suyu?

MSP'lilerin Kırşehir köylerinde «Atatürk düşmanlığı» ile oy toplamaya çalıştıkları söyleniyor. Çiçekdağ'ın Akçakent (Sıtma) bucağında MSP'liler neler söylemişler, Atatürk için? AP'liyle, arasında sonra kavga mı çıkmış?

Kırşehir Müftüsü neler diyormuş Atatürk için?

Demokratik Parti'nin Senato adayı Osman Demiryürek (Halk arasında Fos Osman diye tanınıyor!) DP İl Başkanı iken, DP İl Örgütünü feshedip AP'ye geçmiş, sonra da DP'nin senato adayı olmuş.

MHP'de Devlet İstatistik Enstitüsü'nde bir müdür yardımcısını, Halil Yavuz'u çok öncelerden Kırşehir'e —geçici görevle olacak— göndermeyi başarmış. Halil Yavuz, burada D.İ.E'nün olanaklarını bir süre kullandıktan sonra sonra, MHP'in Kırşehir adayı olmuş. MHP, 1973'te Kırşehir'de 4.295 oy almış. Bu seçimlerde bunu 6.000'e çıkarabileceklerini söylüyorlar.

MHP'nin Kırşehir İl Başkanı Avukat Erdal Dağ'a, MHP'den ayrılması için, yakınları baskılar yapmak taydılar. MHP çevreleri, solcularla görüşmeler yapıyor, ilişkiler kuruyor diye, Dağ'ı aday göstermediler, Ankara'dan, dışardan aday göstermeyi yeğ tuttular!

Kırşehir, içini dışına vurmayan bir kent. İnsanı da ekonomisi gibi kapalı. Sorarak, açık bir şey öğrenme olanağı zor.

CHP Genel Başkanı Ecevit'in o yörelere bir do-laşması, CHP'nin seçim şansını arttırabilir. Halen 2,5

KIRŞEHİR – SENATO

PARTİLER	1961		1968	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	14.1 8.529	—	34.2 19.664	—
CHP	21.3 12.997	—	13.8 7.942	—
CKMP (MHP)	64.6 39.382	1	—	—
GP (CGP)	—	—	6.7 3.837	—
MP	—	—	41.6 23.934	1
TİP	—	—	3.7 2.116	—
YTP	—	—	—	—
BAÇIMSIZLAR	—	—	—	—
Geçerli oy ve senatör sayısı	60.918	1	57.493	1
Katılma oranı	82.7		72.0	

olan şans 3'e yönelebilir. Yoksa 3 kesin değil. Üçüncü milletvekilliğini AP alabilir.

Mustafa EKMEKÇİ

Kayseri

CHP'li İl Genel Meclis üyesi Mustafa Özsan, dobra dobra konuştu:

— Bizim gibi, haram, helâl düşünenler hiç de revaçta değil. «Memlekette namuslu olan ne çıkar?» deniyor şimdi. Dükkân kiralari kasıp kavuruyor. Bağ-Kur meselesi? Altı yıldır prim öderim. Hiç bir sosyal hakkım yok. Bağ-Kur, SSK, Emekli sandığı bir arada toplansın. Seçim tahminimi mi soruyorsunuz? 2 CHP, 2 AP, 1 MSP, 1 CGP, DP «0», TİP «0», 1 ortada. CHP gerçekten iktidar olacaksa üçü ahr. Rastgele, lâfla tavşan avlatmadan geçmiştir millet. Tazın güçlü olacak. CHP içinde sürtüşme olmasaydı üçü rahat çıkarır, dör-de giderdi. Adam dört şey ile işbaşına geliyor da siz ne istiyorsunuz birbirinizden? İnsanlar, kusurlarıyla in-sandır. «Sen bana yaramazsın, git!» demokrasi kura-

lında bu yok. Üstün gördüğün adamı getirip başa koyacaksın!

Bak, ben sözümü sakınmam, 1959'da Bünyan ilçe kongresinde Menderes için, «Oğlum, sen ipe gidersin!» demiştim. «Bir başbakan için böyle konuşamazsın» dediler. «Bir başbakan asılacağına, konuşayım uyarayım da ben asılayım» karşılığını verdim ve konuştum.»

Mustafa Özsan, sürdürüyordu konuşmasını:

— CHP, Kayseri'de üçü çıkaramazsa Mehmet Yüceler'i ihraç etmelidir. İkinci sorumlu Ziya Müezzinoğlu'dur. Ona, politikaya girerken, «Sen kontenjandan gir» demiş, eklemiştim: «Politikada küçüksün ama, devlet adamlığında büyüksün! Mehmet Gümüşçü'nün üçüncüye gelmesi talihsizliktir. Kendi bölgesi oy vermiyor kendisine. Mehmet Gümüşçü il başkanı iken ça-

KAYSERİ - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961			1965			1969			1973			1975		
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Sen. sayısı	
AP	24.6 77.751	4	54.3 91.796	4	48.3 70.104	4	27.3 45.373	3	42.0 72.178	2					
ÖGP (CF)	-	-	-	-	24.6 37.825	2	18.0 29.882	2	-	-					
CHP	41.6 72.405	4	34.3 58.025	3	19.5 20.020	2	23.3 33.731	2	33.4 57.321	1					
DP	-	-	-	-	-	-	5.2 8.578	-	2.0 5.398	-					
MP	-	-	6.2 10.530	1	1.9 2.939	-	0.7 1.120	-	-	-					
MHP (CKMP)	8.0 13.971	-	3.0 5.096	-	3.0 4.550	-	7.5 12.431	-	12.5 21.483	-					
MSP (MNP)	-	-	-	-	-	-	16.5 27.383	1	9.4 16.154	-					
TEP (BP)	-	-	-	-	-	-	0.9 1.533	-	0.7 1.158	-					
TİP	-	-	2.2 3.700	-	2.7 4.172	-	-	-	-	-					
YTP	4.8 8.242	-	-	-	-	-	-	-	-	-					
BAĞIMSIZLAR	-	-	-	-	-	-	0.8 1.272	-	-	-					
Geçerli oy ve milletvekilli sayısı	174.316	8	169.120	8	153.577	8	166.303	8	171.693	1					
Katılma oranı	82.4		74.7		64.45		63.31		59.58						

gırdım, «tarafsız ol» dedim, Ecevit'e inancım var. Eyüboğlu'na inancım sarsıldı. Parti içi anlaşmazlıklar da İnönü «tarafsız» kişileri gönderirdi... Ne o, gidiyor musunuz? Yine beklerim. Ben dobra dobra konuşurum. Böyleyim.»

CHP Kayseri Merkez İlçe Başkanı Mustafa Kulkuloğlu, 3 CHP, 2 AP, 1 MSP, 1 CGP, 1 MHP çıkacağını, bunun 3 CHP — 3 AP biçiminde de oluşabileceğini söyledi. Feyzioğlu, Kayserili olduğu için hemşerilik çabasıyla oy toplayabiliyordu. CHP döneminde köye gidemeyen Feyzioğlu, şimdi köy-köy, ev-ev geziyordu. Siyasal sonunu uzatmaya çalışıyordu. Kulkuloğlu. «Bellî kimselerin AP'ye, sade vatandaşın da CHP'ye oy vereceğini sanıyoruz» dedi.

Halbuki biri, Feyzioğlu için şöyle konuştu:

— Feyzioğlu bu yıl milletvekili olamayacak. Üniversiteye dönse, öğrencileriyle kafa yapısı uyumaz. Olsa olsa Kayserispor'a başkan olabilir!

Mehmet Gümüşçü, «MHP, burada AP'den daha diridir» diyordu.

Bir emekli öğretmen, «Tercüman» okuyan kasa-ba sormuş:

— Bu kez de AP'ye mi kullanacaksın oyunu? Kasap karşılık vermiş:

— Hayır, Karaoğlu'na kullanacağım!

CHP Genel Merkezince bir yıl süreyle geçici olarak partiden çıkarılanlardan Halil Gemici anlattı: İstanbul'da Gemici, bir Ermeni vatandaşa «nereye oy vereceksin?» diye sormuş. Şu karşılığı almış:

— CHP'ye oy vereceğim, CHP'yi aslında sevmezdim. Çünkü CHP İttihat - Terakki'nin uzantısıydı. CHP Varlık Vergisiydi. Fakat, Ecevit'in CHP'si başkadır. Benden on milyon lira daha alsınlar, fakat canımı korusunlar. Ecevit iktidarının canımı koruyacağına güveniyorum!

Halil Gemici, «Kayseri'de de bu hava var» dedi.

LİSTE BAŞINDAKİ DİN GÖREVLİSİ

CHP'nin Kayseri'de liste başı Gani Aşık. Bir din adamı. Bu dönem, MSP'liğin, AP'liğin karşısına uzmanlığı ile ilgili konularda Dr. Lütfi Doğanla birlikte, Gani Aşık da çıkacak. Aşık şöyle dedi:

— Adaylığımın şaşılacak yanı yok. Ben, Mecliste namaz kıldırarak değilim. Bir partinin milletvekili olacağım sadece. Bana kimse «politika namazı kılıyor» diyemez. Amacım din kesimi ile CHP arasında uyum sağlamaktır. Cumhuriyete bağlı, çağdaş bilgilerle donatılmış din adamlarını da bundan sonra seçimlerde göreceğiz. Bu doğaldır. CHP'liler camiye ibadet için gider, boynu bükük çıkar. Daima inciltilir. Bu paslı çemberi de kıracağız. Faiz haramdır. Yalnız çağdaş ekonomi açısından bu mümkün müdür, değil midir birşey diyemem. İktidara geleceğimizden umutluyuz.»

CHP'DEN ÇIKARILANLAR

CHP'den Kayseri'de bir grup kesin olarak, eski il başkanı Yüksel Çekemoğlu ile iki arkadaşı bir yıl süreyle çıkarılmışlardı. Yüksel Çekemoğlu, 23'üncü Kurultayın başkanlığını yapmış. Ecevit'in «67 il başkanı

içinde bir tanedir» dediği bir genç. Onların bağlarından geçenler, bir nabız yoklama yazısının değil, parti içi konuları kapsayan bir yazının konusu olabilir. Belki, şimdi zamanı da değildir. Çekemoğlu yönetiminin Kayseri'de CHP'ye getirdiği bir dirilik varmış. Onların köyle-re kadar girebildiklerini CGP'li Mehmet Altmışyedioglu söyledi. «Şimdi, köylerde karşımızda CHP'yi bulamıyoruz» dedi.

Partiden çıkarılanlardan biri şöyle konuştu:

— Oy verirken elimiz titreyecek, fakat bu titreme partiye karşı değil, bazı adaylara karşıdır!

CHP'de «Karadeniz cuntası»nın kurbanı oldukları sanıyordu.

12 Mart döneminde, arkadaşlarını jurnallayan birinin, CHP listesinde yer almasını eleştiriyorlardı.

CHP'nin listede üçüncü adayı Mehmet Gümüşçü, konuşması sırasında «1973'deki oy patlaması Kayseri'ye yeni yeni yansıyor. Sanayi kesiminde bu patlamayı bu seçimde göreceğiz» dedi. Sorulara yanıtı bitince, Gümüşçü, terlemiş gibi, «Benim ifadem bitti!» dedi. Sandalyesini değiştirdi.

Kayseri'de DİSK'e bağlı işçilerin oylarını CHP'nin alacağı sanılıyor. Sümerbank'ın burada 5.900 kadar işçisi var ama, MSP'li, bunların 4.000 kadarını değiştirdiler.

AP'de üçüncü sıraya gelen Vedat Ali Özkan önüne kontenjan konulup dördüncü sıraya düşünce, Tomarza'lılar kıyameti kopardılar.

— Genel Merkez Vedat Ali Bey'e oyun oynadı. AP'ye oy vermeyeceğiz!

Vedat Ali Özkan, geçen seçimde liste dışında kalmıştı. MSP'den ayrılıp gelen din görevlisi Mehmet Zeki Okur liste başına getirilince AP'li söylenmeye başladılar:

— Zaten bu partiye yararlanabilmek için, ya ayrılıp yeniden geleceksin ya da, dışardan geleceksin! Boshuna dememişler, «ev danası öküz olmaz» diye.

Kontenjanın, Vedat Ali Özkan'ın önüne konmasından doğal ne vardı? Özkan, Meclise gelirse, Süleyman Bey için bir çeşit diken olmayacak mıydı?

MSP'DE BİR KIRAZOĞLU

AP'nin senatörü İbrahim Kirazoğlu, 1975'te seçilmişti. MSP durur mu, o da kardeşi Ömer Kirazoğlu'nu liste başına getiriverdi. Amma, MSP'nin Kayseri'deki ağır topu Kayseri vaizi, ikinci sıradaki Necmettin Nursaçan'mış. MSP İl Başkanı Kenan Mutlu, Nursaçan'ın kadınlar tarafından beğenildiğini söyleyince, ne yalan söyleyeyim, usuma «Makasçılar» geldi! Ses çıkarmadım!

Kayseri'de Eski Yassıpınar köyünden tahsildar Mehmet Bayrak, bir gün Pınarbaşı'nın Büyükköşkerli köyüne gider. Orada dostu, Salih Ağa ile oturur konuşurlar. İkisi de şakacı mı, şakacı iki arkadaş. Mehmet Bayrak, Salih Ağa'ya:

— Salih Ağa, der, Alpaslan Türkeş Kıbrıslıymış. Bizim buradan da Kıbrıs'a afşarlar göçmüş. Sakın bu da buradan gitmiş bir «afşar» olmasın! Haydi ona bir mektup yazalım...

Salih Ağa, «Olur» der. Mehmet Bayrak, mektubu kaleme alır:

«Emmioğlu Alpaslan Bey,

Sizin büyük babanızın, buradan gitmiş olması çok kuvvetle muhtemeldir. Esasen onu burada tanıyanlar da vardır. Sizin gibi, «kudretli» bir liderin hemşerimiz olmasından gerçekten gurur duyuyoruz...» falan, filân!

Mehmet Bayrak, yazdıklarını Salih Ağa'ya okur. O da beğenir. Mektubu postaya verirler. Türkes o zaman, 14'lerle birlikte yurda dönmüş, CKMP'ye çengel atmıştır. Salih Ağa'nın mektubuna hemen yanıt verir: «Emmioğlu Salih Efendi...» diye.

Ondan sonra artık, Başbuğ kendisini afşar ve Kayserili sanır! faşizan tırmanışlar, burada Başbuğ'un şansını hayli zayıflatmış. Köylerde yok gibi.

Erbakan da, Kayseri'ye geldiğinde Kayserililere «hemşerilerim» diye seslenmiş Bundan da çok hoşlanmışlar!

TİP'İN ŞANSI

Kayseri'de seçimlere giren TİP, TÖB-DER eski

Ankara Şube Başkanı İlhan Alkan'ı aday gösterdi. Yol-lara, duvarlara TİP afişleri yapıştırılmıştı ama, afişlerle seçim kazanılacağına ilişkin örnekler çok değildi!

Kayseri'de TİP kurucusu ve Sosyal-İş Şube Başkanı Tekin Erdoğan, dört iş yerinden atılmış. Halen boştaydı. İki kez, gece saldırıya uğramış. 1969'da TİP 4242 oy almış. Şimdi, onun üzerinde oy alabileceklerini hesap ediyor. CHP'de «afşar»lardan aday bulunmayışı, Tufan Doğan Afşargil'in sekizinciye düşmesi, Tekin Erdoğan'ı umutlandırıyor. Hele, CHP üç çıkaramazsa TİP 1 tane çıkarırmış. Bundan, CHP'nin küskünlerine güvendiklerini anladım. TİP kurucusu Tekin Erdoğan'a göre, MHP Kayseri'de çıkaramazmış.

TİP'liler dışında konuştuklarım da, TİP'e şans tanımıyorlar.

Kayseri'de her parti ileri geleni değişik şeyler söyledi. Söylenen rakkamları sıralasam, Kayseri'den sekiz değil, 20'ye yakın milletvekilinin çıkması gerek.

Mustafa EKMEKÇİ

Yozgat

Süleyman Bey, Londra'ya giderken Yozgat'taydım. Ertesi gün, gazetelerde, Süleyman Bey'in «Ha Londra' da, ha Yozgat'ta konuşmuşum ne fark eder?» sözleri manşetlerde çıkınca, Yozgat'lılar çok şaşırıldılar:

— Allah, Allah... Süleyman Bey Yozgat'ı niye andı? Bizi ne karıştırıyor? diye söylendiler...

Sonra sonra anlaşıldı. Süleyman Bey, Londra dönüşünde birgün Yozgat'a gitti. Ümit Gürtuna'nın izlenimlerinde okudum. Miting alanı hiç de kalabalık değilmiş! Londra'dan sonra, Yozgat dönüşü de fazla parlak geçmemiş demek!

Yol kavşağında, otobüsümüz bir kahvenin önünde mola verdi...

— Ankara'dan gelip, Yozgat'a gitmekte olan... yolları, kahvemize hoş geldiniz!

Otobüsten atlayıp, çayları yudumladık.

Ankara Garajında, otobüste yer ayırtacağında, «aman şu arabayla git!» demişler, eklemişlerdi: «Öbür arabaya çokca faşolar biner!»

Yozgat, 1973 seçimlerinde AP'ye 1, CHP'ye 2, DP ile MSP ve MHP'ye birer milletvekili vermiş bir ilimiz. Yani, 1973'te tam bir «koalisyon» işareti vermiş. Buna benzer iller, ilçeler yok değil Türkiye'de. İlhan Tekeli'nin araştırmasına göre, Ankara'nın Ayaş ilçesinde oyların dağılımı da —pek az yanlışla— Türkiye ortalamasını veriyormuş.

1965 seçimlerinde TİP'e de bir milletvekili —Yusuf Ziya Bahadın'ı— gönderdiği düşünülürse, bu ildeki gelişmeler ilgiyle izlenmiye değer doğrusu.

1973 seçimlerinde Yozgat'ta sandığa giden seçmenlerin oranı yüzde 60'ın biraz üstündeydi. O seçimde oylarını kullanmayan küskünlerin büyük bölümünün

—şimdi kullanırlarsa— ne yönde oy kullanacakları Yozgat'ta merak konusudur. Konuştuklarım, bu küskün oylarının dağılımında «Almancıların» büyük rol oynayabileceğini belirttiler.

Almancılar mı kim? Almanya'da çalışan Türk işçileri, Yozgat ilçelerinden Boğazlıyan, Çayıralan, Sarıkaya ilçeleri oy yükü bakımından güçlü ilçeler. Bu bölge insanının yüzde 10'undan çoğu Almanya'da çalışır, yani Almancıdır. Almanyaya gidenler, Yozgat'la ilişkilerini kesmemekte, sürdürmektedirler.

Almancıların etkin olduğu bu üç ilçede, AP dışı dokunur bir aday adayı bulup gösteremedi. Öbür ilçelerde de —bölgesel aday yönünden— pek etkin değil. AP adayları hemen hemen merkez ilçesinden —Yozgat'tan— çıkmış durumda.

CHP'ye gelince: Liste başı aday Mevlüt Güngör Erdinç Boğazlıyan'lı, ikinci aday öğretmen Veli Zeren Yozgat merkez ilçesinden, üçüncü aday Abdurrahman Aytekin, Sarıkaya'lı, dördüncü İlhami Çetin Sorgun'lu. Öğretmen Veli Zeren'in Alevi oluşu, bu bölgedeki Alevi oylarının CHP'ye akışında önemli etken olacağı benzetmekte. Türkiye Birlik Partisi de burada seçime giriyor ama, söylediklerine göre «yok».

1973'te Meclise giren MHP'li Ali Fuat Eyüboğlu «oy çabasıyla değil, soy çabasıyla» oy toplamış! Sarıkaya'lılar Doksanüç Erzurum göçmenlerindendir. Sarıkaya ilçesi Eyüboğlu'na «bizden» diye oy vermiş. 1973'te Sarıkaya'da MHP 3476 oy alırken, CHP 1262, AP 843, DP 2347, MSP 1247 oyda kalmışlar. CHP'nin üçüncü adayı Abdurrahman Aytekin'de MHP'li Ali Fuat Eyüboğlu gibi Sarıkaya'lı. Yani, bu kez doksanüç göçmenlerinin oylarını rahatlıkla alabilir. Köylüler, «Bu kez

Abdurrahman Aytekin'e oy verecek gibiyiz» diyorlar-mış.

Bir de, Yozgat'tan 1973'te milletvekilli çıkarmış olan MHP, bu arada Yozgatlının deyimiyle «çoluk-çocuk gürültüsü olarak kaldı. Yani, MHP'li «faş»ların gözdağları, oy getirmiyor, oy götürüyor! Köye gireme-di bu yörelerde. Daha doğrusu, köylüler böyle gözdağla-rına papuç bırakmadılar!

şibendiler var ama, onların etkinlik derecelerini öğre-nemedim.

Yozgat'ta MSP'nin il ve ilçe Yönetim Kurulundan, istifalar oldu. 11 kişi «Aziz milletimize, muhterem Yoz-gatlılara sesleniyoruz» başlıklı bildirilerinde, MSP'den ayrılış nedenini açıkladılar. Onlara göre, MSP yöneti-cileri «iyi bir müslüman, iyi bir vatansever olacaklar-dı» olamadılar! Bildiride şöyle dediler daha sonra:

YOZGAT-MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	12.2 17.614	—	39.9 53.761	2	41.3 51.690	3	17.5 22.596	1
CGP(GP)	—	—	—	—	5.2 6.508	—	2.9 3.792	—
CHP	32.7 47.186	2	25.7 34.689	2	22.1 27.691	2	27.3 34.801	2
DP	—	—	—	—	—	—	15.7 20.204	1
MP	—	—	21.9 29.514	1	12.2 15.311	1	2.4 3.043	—
CKMP (MHP)	44.2 63.825	4	4.6 6.147	—	2.3 2.901	—	10.8 13.898	1
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	21.5 27.767	1
TBP (BP)	—	—	—	—	5.0 6.302	—	1.3 1.693	—
TİP	—	—	5.3 7.086	1	2.5 3.169	—	—	—
YTP	10.0 14.544	—	2.2 2.977	—	0.7 921	—	—	—
BAĞIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	0.9 1.190	—
Geçerli oy ve milletvekilli sayısı	144.204	6	134.174	6	125.552	6	128.984	6
Katılma oranı	85.1		75.0		68.59		64.62	

Köylük yerlerde komandoların gözdağı vermeleri, korkutmaları daha da zorlaşmakta. Komandonun ana-sını, babasını tanıyan köylü, hergün karşılaştığı kişinin önüne çıkıp, yolunu kesmesine içerlemekte, rahatça azarhıyarak kovalamakta..

Bir de ona oy mu verecek? Yozgat'ta faşolar, si-nik gibi!.

MSP, DAĞINIKLIKTAN NASIL ÇIKAR?

1973'te bir milletvekilli çıkaran MSP, kendi içinde tam bir dağınıklık içindeydi ben Yozgat'tayken. Nurcu-lar, «Millî Nizam»a kaymış, Süleymancı'ysa yok. Nak-

«Şahsiyete değil, dalkavukluğa itibar ettiler. Sa-mimi olanları değil, riyakârları tercih ettiler. Bölücü-leri, menfaatperestleri yanlarına aldılar..»

Böyle sürüp gidiyor bildiri. Benzerleri birçok iller-de çıkmıştır.

MSP'nin parçalanması, oylarının dağılması AP'nin işine yarıyabilir mi?

Yozgat'ta atılan temellerin büyük bir bölümü, «ha-yal» değil, «gerçek» çıktı! MSP, din sömürsünden çok, sözünü ettiği «sanayi»e ağırlık verseydi, oylarının AP'ye kaçmasını önleyebilir miydi?

Ya, Süleyman Bey'in Yozgat karşılamaasında geti-rilen «tekbir»ler neydi? MSP oylarına olta mı? Süley-man Bey, Türkiye'de din sömürsünü başlatan ilk baş-

bakan değil mi?

AP İl Başkanı Şahin Saygı, Ticaret Odası Başkanı, Zaten, AP'nin yöneticileri, daha çok sermayenin temsilcileri gibi, Şahin Saygı'yla uzun konuştuk. Şahin Saygı, «1973 seçimlerinde «sıfır» oy aldığımız 154 köy vardı, bu kez bunlardan verecekler vardır» dedi. 4 AP'ye, 1 CHP'ye, 1 de MSP'ye şans tanıyor Yozgat'ta. 1965'te 65.000 oyu varmış AP'nin. Bunları bir toparlarlarsa deme gitsin! Ölme eşeğim ölme!

AP üçüncü sırada yer alan İstanbul Merkez vaizi Mehmet Çiçek'e güveniyor. Mehmet Çiçek, İstanbul'da çalışırken bazı olaylar yaratmakla tanınmıştı. Hüseyin Nail Kubalıya silâh çekmiş, hüküm giymiş, aftan yararlanıp çıkmıştı. Çiçek'in bir başka becerisi daha varmış. AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'in «Mason» olduğunu ileri sürerek, onunla savaşaacağını ilân etmiş yıllar önce. Şimdi, Süleyman Bey'in yardımında. Onun adayı. Komünizm ticaretine güveniyor AP. Köylerde CHP ile AP'nin camileri, bakkalları bile ayrı. İnönü'ye suikast yapan Mesut Suna Yozgat'ın Çadır Bucuğunda. O da AP'li.

CHP YOZGAT'TA OY PATLAMASI YAPARSA

CHP İl merkezinde, CHP'den çıkarılmış gençlerle konuştum. Başka kimse yoktu. İl Başkanı, Belediye Başkanı, Ankara'daki toplantıya gitmişlerdi. Gençler, «parti içi sorunları bir yana bırakıp çalışıyoruz» dediler. Genel Merkez, yoklamalar öncesinde Nedim Korkmaz'ın seçilmesini sağlamak için, aday adayı Celâl Sungur'u «veto» etmişti gençlere göre. Celâl Sungur da

buna öfkelenip, önseçimlerde listeyi allak bullak etti. Metin Korkmaz liste dışı kaldı. Genel Merkezci İlhami Çetin de dördüncülüğe düştü! Farabi Sokağının işe karışması, sokağı iki yandaştan etmişti...

CHP 3'ü 1973'te az bir oyla yitirmiş. «Bu kez, üçü çıkarabilirse, CHP Türkiye'de bir başına iktidar olur» deniyor. Yozgat Belediye Başkanı CHP'li Cevdet Dündar: «CHP 2, AP 2, MSP, 1 milletvekilliği de ortada» diyor. 3—3 de olabilirmiş. 1973'te DP'den giren İhsan Arslan zamanla AP'ye geçmiş. İhsan Arslan Yerköylü olduğundan 1973'te Yerköy'de CHP'nin oylarını da almışmış. İhsan Arslan AP listesinde de yok. AP'den CGP'ye, sonra yeniden AP'ye geçen Mustafa Asri Ünsür de, AP listesinde yok artık! Mustafa Asri Ünsür yani, Çağdaş Öge! Telekslerde «Ü» harfi pek kullanılmadığından Ünsür, Unsur diye çıkmış o da Öge'ye çevrilmişti.

CHP Çayıralan İlçe Başkanı Şakir Keçeli'ye göre; 2 CHP, 2 AP alır, iki milletvekilliği de ortada. Keçeli, «parti içi birliği sağlayabilirsek üçü çıkarır, kaşık kalıbı da geliriz» diyor. «Kaşık kalıbı» yani, iktidar!

Demokratik Partinin zayıf olduğunu —üzülerek— söylemiş miydim?

CGP, ödünç milletvekili aldığı gibi, ödünç aday da mı almış ne? CGP'nin liste beşincisi AP önseçim delegesi İlhami Akçınar, Arkadaşları İlhami Akçınar'a talim ediyorlar:

— İlhami, hiç merak etme. Alaca, İskilip, Keskin, Kırıkkale, Mucur seni destekliyor!

İlhami, bu ilçelerin Yozgat ilçesi olmadığını biliyor. Amma, hoşuna da gitmiyor değil hani! Destek olsun da nerden olursa olsun!

Mustafa EKMEKÇİ

İç Anadolu'nun Doğu kesimi: Toplu değerlendirme

İç Anadolu'da geri kalmışlığın ve uyanmamışlığın simgesi olarak bir zamanlar Kırşehir - Nevşehir - Yozgat üçgeni gösterilirdi. Bu yöreler tozlu ve bakımsız Anadolu kasabalarının tevekkül içinde bekleyişini yansıttı. Bölgede sadece taşra esnaf kurnazlığının sembolü sayılan Kayseri'nin Kayseri'si biraz uyanıkça bilinirdi. Cumhuriyet döneminin on yıllar böylece gelip geçtiğinde ve 1973'e dayanıldığında Kırşehir ve Yozgat'ın demokratik sol çizgide bir partiyi destekleyecek kadar bilinçlenmiş oldukları görülür. Bölgenin güney kesimi illeri Nevşehir ile Kayseri'de bu bilinçlenme çok daha yavaştır. Ama oralarda da 1977'de kımıldama olacağını gösteren izler vardır.

İlkel tarım, toz toprak ve tevekkül karışımı bu sosyal ekonomik cansızlıkta aslında sayısal göstergeler bakımından büyük değişiklikler meydana gelmemiştir

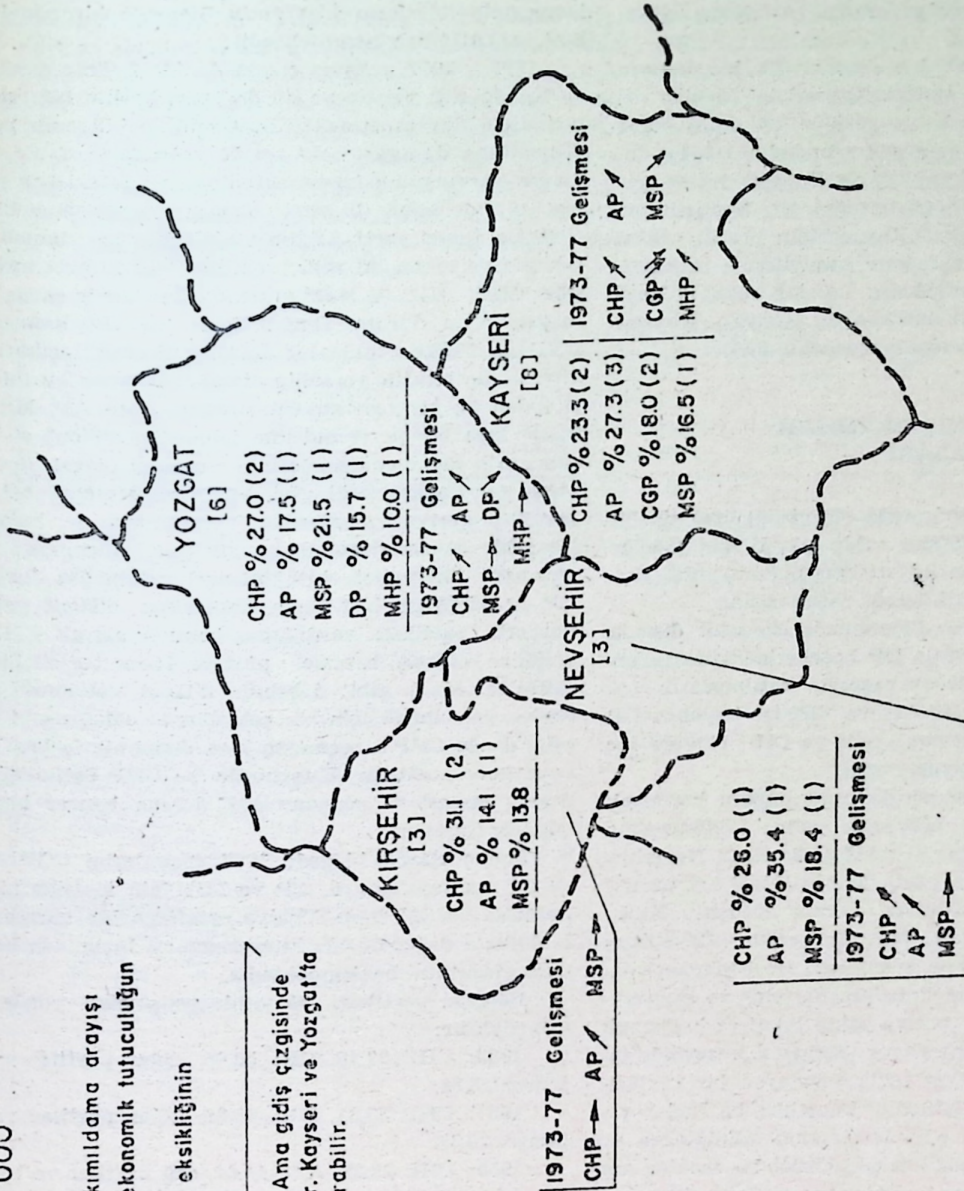
1970 gerçeklerine göre DPT değerlendirmesi olarak Yozgat hâlâ en az gelişmiş iller arasında sondan sekizincidir. Kırşehir ve Nevşehir Türkiye ortalamasının altında bir gelişmişliğe sahiptir. Sadece Kayseri Türkiye Ortalamasının üzerine çıkmıştır. Aslında, Kayseri ilgi çekecek derecede ayrıcalıklı bir yöre niteliği taşımaktadır. Tarihi bir iç merkez oluşuyla ve hemşehrilerinin ticari girişkenliğiyle Kayseri İç Anadolu dengesinde önemli bir yer tutmağa layıktır. Ancak bu yerin, komşu illerin gelişmesini yavaşlatan bir rekabetçi tempoyla sağlandığı görüşü yaygındır. Anadolu'daki komşu yöreler rekabeti arasında en yoğun dikkat odaklaşması Kayseri üzerinde olmaktadır. Örneğin, İç Doğu Anadolu'nun tarihi diğer merkezi Sivas'ta bu kentin Kayseri'ye feda edildiği düşünülmüş ve bu düşüncenin yarattığı gerginlik ilkel bir spor rekabetini körükleyerek

1975 Toplam Nüfusu: 1 853 000

SOSYO-POLİTİK DUYARLILIK :

- Tarımda hareketlilik ve sanayide kımıldama arayışı
- Dinsel tutuculuk ile (Kayseri'de) ekonomik tutuculuğun baskısına tepkiler.
- Kayseri dışındaki illerde alt yapı eksikliğinin giderilememesine tepkiler.

Sağın bütün renk ve biçimleri var. Ama gidiş çizgisinde toplam sağ geriliyor. CHP ilerliyor. Kayseri ve Yozgat'ta CHP sandalye sayısını rahat artırabilir.

ORTA İÇ ANADOLU
(Kırşehir, Nevşehir, Kayseri, Yozgat)
BEKLENEN POLİTİK DEĞİŞİKLİKLER

kanlı çatışmalara yol açabilmiştir. (Spor tarihinin kara lekesi olarak 1967'de Sivasspor - Kayserispor ikinci lig maçındaki onlarca ölü ve yüzlerce yaralılık feci bilançoya yol açan meydan savaşı hatırlanabilir.) Yozgatlı ve Nevşehirli de Kayseri'ye oranla harcanmış olmanın kırk psikolojisi işlenir.

Bölge içi canlılık farklılığı demografik hareketlere de yansımıştır: Bölgede sadece Kayseri'de Türkiye ortalaması civarında nüfus artışı görülür. (% 2.45) diğer üç ilde bu artış ortalamasının çok altındadır. (% 1.4 dolaylarında) ekonomik canlılık yine Kayseri lehine gelişme biçiminde kendisini göstermektedir. Sanayileşme sadece bu ilde mevcuttur. Kayseri'nin pratik zekası Kayseri'yi İç Anadolu taşrasının sanayileşme rekabetinin öncüsü yapma eğilimindedir. (Ancak rekabet Kayseri'nin yazgısı olmalı ki, bu konuda Konya - Kayseri rekabeti kendini göstereceğe benzemektedir.)

SIYASAL DAVRANIŞ BİÇİMLERİ OY DALGALANMALARI

Kırşehir'in bölge içinde feda edilmişliği özel ağırlık taşır. Bölükbaşı'nın CMP'sine sahip çıktığı için 1965'de Nevşehir ili Kırşehir'den kopartılmış bulunuyordu. Kırşehirli bunun sızısını hâlâ içinde taşımaktadır.

Kırşehir ve o yıllarda illeşmemiş Nevşehir dışında bölgenin diğer illeri 1950'de DP hareketine Türkiye ortalamasının üzerinde bir oy oranıyla katılmışlardı. (% 65.4) Kırşehir dışında 1950'ler ve 1960'lar boyunca DP ya da AP'ye bağlılık devam etmiş ve CHP bölgede hiç bir dönemde varlık gösterememiştir.

Ancak bölgenin egemen davranış unsuru karmaşık oy dağılımı olgusudur. 1950'lerde yalnız Bölükbaşı'nın Kırşehir'inde ve sonradan il statüsü kazanan Nevşehir'de kendini gösteren ana parti dışında ikinci sağ partiyi destekleme eğilimi, 1930'larda devam etmiştir. Kırşehir, Nevşehir ve Yozgat'ta MP, Kayseri'de CGP simgesiyle sürekli sağ bölünme izlenmişti. Bu bölünmeyi daha doğrusu pörçükleşmeyi sadece Kırşehir ve Kayseri'de yöresel güce ve sempatiye sahip liderlere bağlamak yetersiz bir değerlendirme olur. Bölgenin kuzeyinde tevekkülle karışık alışımlı fazla bozmayan bir istemcilik duygusu egemen olmuştur. Başşehir bu kadar yakın ve bu denli ihmal edilmiş olmanın ezikliğinden ve sıkıntısından çıkışı, dinle karışık dürdüst bir tepkide arayıştır bu. (1960 sonlarında Yozgat'ta TBP ve TİP varlık göstermişlerdir.)

1973'e gelince sağ yelpazenin bütün partileri bölgede boy göstermişlerdir. Dört ilin çıkardığı toplam 20 milletvekilliğinden 7'sini CHP alırken, geri kalan 13 temsilcilik sağ partiler arasında şöyle bölünmüştür:

AP 6, MSP 3, CGP 2, DP 1, MHP 1, Ayrıca pratik olarak politika sahnesinden silinmiş olan MP'ye bile hâlâ oy çıkmaktadır.

1973'ün bu dağılım tablosu da 1950 ve 1960 pörçüklenmesinin liderlerin kişiliğinin ötesinde bir genel eğilimi yansıttığını göstermektedir.

1973 - 1977 gelişme çizgisi içinde DP'nin gerilemesi dışında sağ yelpazeye oy dağılımı keskin bir rekabet biçiminde devam etmektedir. Özellikle bölgenin politik etkenliğine damgasını basan Kayseri'de tam bir iççelik ve karmaşıklık izlenmektedir. Bu ilde iki baş partinin, 1977'de artık ilk parti olmayı başarması beklenen CHP ile, ikinci parti AP'nin alabileceği üçer temsilcilikten geriye artan iki milletvekilliği için kuvvet sırasına göre CGP, MHP ve MSP arasında tam bir iç savaş açılmıştır. Aynı durum Yozgat için de söz konusudur. CHP'nin 1973'e oranla bir fazla milletvekili çıkarması, böylece üç temsilciye sahip olması beklenen bu ilde geri kalan üç yer için kuvvet sırasına göre AP, MSP ve MHP tam bir yerel didişme içindedir. d'Hont sisteminin garip biçimlendirmelerinin sonucu olarak üçü de birer yer kapabileceği gibi, biri (muhtemelen AP) iki yer alıp geriye kalanlardan biri boşta da kalabilir. Nevşehir benzer durumdadır. İlk parti durumuna CHP varmıştır. İki milletvekilliğini zorlayabilir Bu durumda AP ile MSP'den biri boşta kalacaktır. d'Hont sisteminin orta partilere yardımının sonucu olarak CHP'nin aleyhine olarak her üç partiye birer temsilcilik de (1973'de olduğu gibi) düşebilir. d'Hont sisteminin üstesinden gelebilmek için bir çok yörede olduğu gibi Nevşehir'de de CHP'li seçmenin tam disiplinle iş başı yapması gerekmektedir. Kırşehir'de ise CHP üstünlüğünün devam etmesi ve sonucun 1973'dekine benzer biçimde çıkması doğaldır.

Sonuç olarak bölgede 1977 seçimlerini CGP, MSP ve DP'nin zayıflaması, AP ve MHP'nin statülerini muhafazası ve CHP'nin Türkiye ortalamasına varması bile dikkate değer ölçüde kuvvetlenmesi biçiminde bir sonuca götürmesi beklenmektedir.

Bölgede partilerin 25 yıllık gelişmeleri yüzde olarak şöyledir:

1950: CHP 37,18, DP: 56,96, diğer partiler ve bağımsız: 5,86.

1957: CHP 35,31, DP: 43,86, diğer partiler ve bağımsız 20,38.

1965: CHP 28,29, AP: 44,64, sağ partiler ve bağımsız: 23,92, Sol Partiler (TBP-TİP): 3,15

1969: CHP: 20,89, AP: 44,9, sağ partiler ve bağımsız: 30,95, sol partiler (TBP-TİP) 4,07

1973: CHP: 25,94, AP: 23,85, Demokratik Parti: 9,52, MSP: 17,97, diğer partiler ve bağımsız: 22,72.

Edirne

Edirne tarihi güzellikleri ile ünlüdür ama, Avrupa'ya çıkışta sınır kapısı olması, «Teşvik tedbirleri» kapsamına alınması, buğday ve ayçiçeğindeki gelişmeler

kadar sosyo-ekonomik yapısına damgasını vurmuştur. «Teşvik tedbirleri» pilot bölgesine yatırım yapmak, düşük faizli uzun vadeli krediler, gümrüksüz ithalat,

vergi iadesi anlamını taşır. Bu ayrıcalıklar doğal olarak son 4 yıl içinde, Edirne sınırları kapsamında önemli özel sektör yatırımlarına yol açmıştır. Özellikle tekstil sanayiinde ağırlık kazanan özel sektör yatırımlarının, Edirnelinin yaşamına olumlu katkısı olması gerektiği savında idik. Oysa Edirnelilere göre bu katkı sadece bir işçi grubunun doğması nedeni ile sosyal açıdan bir olumluluk, CHP'ye yönelik oylar artışı getirdi. Önemli bir olumsuz katkısı ise, çok büyük bir konut sorunu ve ev kiralılarının İstanbul ortalamasının üstüne çıkması, yiyecek, giyecek fiyatlarında aşırı pahalılık ve sabit gelirli memurların Edirne'den kaçma çabaları. Özellikle DİSK'e bağlı sendikaların etkin olduğu bu doğal ve tarihi güzellikleri ile gerçekten çok güzel kent-

çok az yatırım yapmışlar, umulandan çok az işçi çalıştırmışlardır. Ayrıca işçiye yüksek ücret vermemek için, sendikalardan kurtulma yöntemlerinde çok başarılı olmuşlar, işçilerini henüz bilinçlenmemiş ve köyünde tarımda çalışan ailesi ile birlikte yaşayan kişilerden seçmişlerdir. Özetle devlete büyük yükler getiren teşvik tedbirlerinin Edirne'ye bıraktığı, devletin verdiğinin çok çok altında kalmıştır.»

Avrupa'ya çıkış kapısı olması, Edirne'de otellerin açılması, Türkiye'ye girerken ilk, çıkışta son alışverişlerin yapılması gibi sonuçlar getirmiştir. Ama Edirne'li bundan da umulduğu kadar sevinçli değildir. Buğday ve gündöndü dışında önemli bir ürün ekilmediği için, yolcuların yaptıkları alışverişlerde satılanlar genellikle-

EDİRNE-MİLLETVEKİLİ .

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	26.3 29.075	2	56.4 53.736	2	50.8 13.514	3	41.6 41.668	2
CGP (GP)	-	-	-	-	5.6 1.850	-	0.3 3.031	-
CHP	38.5 42.551	2	30.6 29.180	1	32.8 28.140	1	44.2 41.217	2
DP	-	-	-	-	-	-	6.4 6.420	-
MP	-	-	6.6 6.309	1	3.3 2.824	-	1.0 959	-
CKMP (MHP)	10.1 11.182	-	1.8 1.730	-	1.6 1.372	-	1.4 1.380	-
MSP (MNP)	-	-	-	-	-	-	2.2 2.230	-
TBP (BP)	-	-	-	-	-	-	-	-
TİP	-	-	3 2.891	-	5.1 4.317	-	-	-
YTP	24.4 27.046	1	1.6 1.489	-	0.8 706	-	-	-
BAGIMSIZLAR	-	-	-	-	-	-	0.1 142	-
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	110.665	5	95.335	4	85.757	4	100.077	4
Katılma oranı		85.8		72.5		63.23		67.71

te, sanayiın bekleneni getirmemesini bakınız sendikacılar nasıl anlatıyorlar;

«Teşvik tedbirlerinden yararlanmak için Edirne'de yatırım yapan özel sektör, gerçekte, bu kent adına kazandığı olanakları bu kentte kullanmamıştır. Vergisiz ithal edilen birçok modern üretim aracı İstanbul'da yüksek karlarla satılmış, ya da İstanbul'daki ana firmaya taşınmıştır. Firmalar Edirne'ye gösterdiklerinden

le, başka illerden, gelen ürün, ya da tüketim maddeleridir. Bu da araçlar dışında Edirneliye bir gelir getirmediği gibi, yiyecek, giyecek ve diğer tüketim maddelerinin fiyatlarının artmasına yol açmakta, dar ya da sabit gelirli Edirneliye yarar yerine zarar vermektedir.

Edirneliyi geçen seçimden bu yana en fazla etkileyen ve gerçekten her çevreden yakınmalara yol açan bir diğer konu ise, bu yöre halkı için çok yabancı ve

kabul edilemeyen öğrenci olayları, 4 yıl önceki seçimde bile CHP İl başkanı ile AP il başkanının «biz özel yaşamımızda arkadaşız» diyerek birlikte seçim tahminleri yaptıkları hatırlanınca Edirne'nin bugün içinde bulunduğu ortamı yabansamamak olanaksız. Özellikle yine liste başı olan AP'li eski milli eğitim bakanı İlhami

EDİRNE-SENATO

PARTİLER	1961		1968	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	26.8 29.438		51.5 49.118	1
CHP	39.6 43.537	1	30.9 29.510	—
CKMP (MHP)	8.9 9.802		—	—
GP (CGP)	—	—	9.0 8.544	—
MP	—	—	4.0 3.857	—
TİP	—	—	—	—
YTP	23.8 26.229	—	4.6 4.337	—
BAGIMSIZLAR	0.9 998	—	—	—
Geçerli oy ve senatör sayısı	110.004	1	95.366	1
Katılma oranı		85.8		73.7

Ertem'in başka illerdeki projeleri kaydırarak Edirne'ye yönelttiği hızlı okullaşma olayı, son 4 yıl içinde yüksek okulların gelmesi ile daha da yoğunlaşmış. Okullarla birlikte yabancı öğrenciler ve asıl önemlisi, MC iktidarının bilinçli uygulaması sonucu milliyetçi (!) yöneticiler, öğretmenler, öğrenciler gelmişler Edirne'ye. Sonucu ise, geceleri bile genç kızlarının sokağa tek başına çıkmaktan çekinmedikleri Edirne'de, bugün halktan kişilerin dahi can güvenliğinin kalmamış olması. Gece komandoların tomsonla sokaklarda gezdiğinden, sık sık silâhların patlamasından yakınan Edirneliler, bir şoförün öldürülmesi ile düğümlenen olayların CHP'ye çok oy kazandıracağına inanıyorlar. Gerçekten de Edirne'de AP yöneticileri dahi öğrenci olaylarından durmadan yakınıyorlar. Kesinlikle «huzurlu» günlere dönüşmesini istiyorlar. Ancak bu kez söz konusu olan seçim sloganı «komünizm tehlikesi»dir.

Edirnelilerin seçim sonuçlarında, öğrenci olayları, öğrenim soruları ağırlık kazanıyor diye söz etmiştik. Sansız olaylar ve öyküler anlatılıyor. Edirne'de düzenlenen işçi mitingine katıldıkları gerekçesi ile, «her ne kadar gittikleri tespit edilmedi ise de, geçmişine bakarak, bu mitinge gittiklerine kanaat getirildiğinden...» gerekçesi ile görevden alınanlar ve görevden böyle bir gerekçe ile alınan okul müdürü yerine, müdürlüğe ge-

tirilen komando stajiyer öğretmenin yaptıklarının öyküleri. Ve de en önemlisi, her köyden çok sayıda yüksek öğrenim ve öğretmen okulu öğrencilerinin başlarına gelenler. İki yılda sadece öğretmen okulundan yaklaşık 400 öğrencinin komando baskınları, dayak, haksız cezalar nedeni ile uzaklaştırıldıkları belirtiliyor. Tarafsız kalmaya çalışan bir AP'linin ortaokuldaki oğluna, zincir vererek olaya katılmasını zorlayan komandolar karşısında, korkan gencin, İstanbul'a giden bir otobüse atlıyarak okulundan uzaklaştığı ve oradan ailesine telefon ettirerek kendini aldattığı anlatılıyor. Eline demirbaş olarak zincir, sopa verilen çocukların korkusu, İstanbul Siyasal'da öldürülen gencin köyüne gelen cenazesi, Vatan öğrencisi olup okula gidemediği için köyünde zaman öldüren gençler, hep CHP'ye oy getirecek somut örnekler olarak gösteriliyor...

BUĞDAY VE AYÇİÇEĞİ

Seçimler denince bu ilde de ister istemez konusu açılan buğday, gündöndü politikası, MC iktidarının taban politikasına yöneltilen eleştiriler kadar, kooperatifler ve ziraî kredilerde dönen yolsuzluklar önem kazanıyor. Bu tür kuruluşların yönetimlerinin tümü ile MC iktidarının elinde olduğu belirtilerek, sayısız büyük ve küçük çapta yolsuzluk örnekleri veriliyor. Gündöndü alımından başlayan, kredi, gübre, traktör dağılımına kadar her alana yayılmış, büyük toprak sahiplerini, zenginleri kayıran uygulamalardan yakınmalar. Küçük üreticinin buğdayını, gündöndüyü satmaktan başlayan ve istediği gübreyi alamamada düğümlenen yakınmaları CHP'ye oy kayışında önemli etken olarak anlatılıyor..

GENÇLER VE KADINLAR

Edirne'de seçim çalışmalarında gençler ve kadınların çok etkin görev aldıkları hemen göze çarpıyor. Edirne CHP gençlik örgütünün, sendikal örgütlenmeye yardıma kadar her alana yönelmiş çalışmaları, Keşan'ın çok etkin kadın kolu çalışmaları hemen göze batıyor. Keşan kadın kolundan Ümmü Aktan ve İlçe Başkanı Nurettin Kaya bu seçimlerde kadınlardan çok şeyler beklediklerini belirtirlerken. AP'li ailedeki ananın bile okuluna gidemiyen, can güvenliği olmayan çocuğu için, CHP'ye oy vereceği savındalar ve bu yolda seçim çalışmasına ağırlık veriyorlar.

Oysa CHP bütün ön seçimlerden ağır yaralar alarak çıkmış. Edirne'de işçi, öğretmen örgütlerinin de geniş desteğini almış, çok sevilen aday Erdal Kalkan'ın CHP Genel Merkezi tarafından veto edilmesi çok büyük tepkilere yol açmış. Öyle ki bu vetonun Edirne Milletvekilleri İlhan Işık ve Cevat Say'n tarafından vaptırıldığına inanan Edirneli delegeler, bu kişileri cezalandırmak için geniş kampanya açmışlar ve her ikisini de bu kez kendileri ön seçimde veto ederek listeden dışı bırakmışlar. Edirneli muhalif delegeler aynı konuda suçladıkları il başkanının da bu tepki karşısında istifa etmesi gerektiği savındalar. Edirne Belediye seçimlerini kaybetmiş olmalarının nedenini de, aynı şekilde

adaylarının zayıflığına bağlıyorlar. CHP Genel Merkezinin ön seçim sonuçlarından ders almış olması umudunu beslediklerini de belirtmeyi unutmuyorlar.

Edirne'de partiler 4 milletvekilliği ve 1 senatörlük için yarışacaklar. MSP ve MHP oylarında görülebilecek birkaç binlik artışlar dışında, AP ve CHP'den başka partilere kimse şans tanımıyor.

AP'de geçen seçim dönemindeki Trakyalılara özgü yumuşak seçim kampanyası bu kez değişik bir gerginlik kazanmış. Gerçi AP yöneticileri aynı kişiler ve Trakyalılara özgü öfkesiz anlatımlarını sürdürüyor, sevmedikleri görüşlerin sahiplerine esprili şakalar yapmakla yetiniyorlar. Ancak seçim sloganları anlatımları ile çelişecek kadar uyumsuz ve keskin. AP İl Başkanı bu seçim kampanyası boyunca, hizmetleri ikinci plana aldıklarını ve ana sorun olarak «komünizm tehlikesini» ele aldıklarını anlatıyor. Tüm afişlemeler, seçim sloganları «komünizm tehlikesi» üzerine ve AP İl Başkanına göre, seçimin tek sorunu «rejim mücadelesi».. AP İl Başkanına göre, «komünizm tehlikesi» halka anlatılarak, Edirne'deki oylar yeniden AP'ye kaydırılacak ve geçmişte olduğu gibi, geçen seçim CHP'ye kaptırılan oylar geri alınacak, AP 3 milletvekili, 1 senatör çıkarcak.

Ön seçimlerdeki ağır yaralara karşın, özellikle ön seçim sonuçlarından sevinçli gençlik kollarının, ilçeler yöneticilerinin etkin çalıştıkları CHP'ye, sendikacılar ve öğretmenlerin de önemli katkıları oluyor. CHP'liler

Edirne'de Trakya'nın en büyük oy patlamasını bekliyorlar. 2 milletvekili ve bir senatörü kesin garanti gördükleri gibi 3 milletvekilini de kazanmayı, seçim iddiası değil, olası görüyorlar. Gündöndü, buğday politikaları, yolsuzluklar, çarpık sanayileşme, öğrenci olayları nında oy artışında bekledikleri bir diğer önemli etken, seçim hakkını bu seçim döneminde kazanan gençler, 1973 yılına kadar AP'nin ve eski DP'nin kalesi olarak bilinen Edirne'de, bu seçim ilk kez oy kullanacakların en az % 70-80'inin CHP'ye oy vereceklerine kesin gözü ile bakılıyor. CHP'li ve tarafsız Edirnelilerin 3'ü CHP Milletvekili için tek kaygıları, seçim sistemi nedeni ile 4 milletvekilinden üçünü alabilme yolunda gereken büyük oy farkı.

Edirne'de seçim sonuçlarına, adayların kişiliklerinin geçmiş seçimlerde olduğu kadar etken olmayacağı belirtiliyor. Ancak ilçeler arasındaki ayrıcalıkların özellikle ön seçimleri etkilediği savı ağırlık kazanıyor. Örneğin Edirne, Uzunköprü'ye sanayi yatırımları kayarken, Keşan'a tek bir küçük fabrikanın dahi yapılmaması bu ilçede her iki partide de tepkilere yol açmıştı.. Her iki partiden liste başlarına Keşanlıların girmesinin nedeni bile bu ortak tepkiye bağlanıyor. Genellikle her iki partide de ön seçim sonuçları olumlu karşılanıyor, senatör adayları arasında ise yerel seçmene etki yapabilme açısından iki partinin de üstünlüğü olmadığı, seçmenlerin adaylardan çok doğrudan partilerine oy verecekleri savunuluyor...

Şükran KETENCI

Tekirdağ

İstanbul'dan Trakya'ya doğru yolculuğa çıkanlar, gittikleri yön ne olursa olsun, ekili dümdüz topraklar, buğday, ayçiçeği, tarlaları ile karşılaşır. Dikkatli bir göz ekilen ürünün Anadolu topraklarındakinden daha sağlıklı olduğunu, traktörlerin bolluğunu, bol gübre kullanıldığını, yolların köylere kadar uzandığını ve köylünün daha bir uyanmış olduğunu algılar. Verimli topraklarda bilinçli tarım yapmayı öğrenmiştir Trakya köylüsü. Toprakta bol almak için, bol vermek gerektiği bilincinde acımadan gerekeni fazlası ile verebilecek düzeye gelmiştir. Bunun doğal sonucu olarak da Trakya topraklarında verim, Anadolu, Türkiye ortalamalarının çok çok üzerindedir. Hatta buğdayda, ayçiçeğinde bir dekaradan alınan ürün, Balkanlar ortalamasını bile aşmıştır.

Bu koşullarda sorunları çözülmüş gibi görünen Trakya'da, seçim taraması sohbetlerinde, en ateşli bir partinin, hatta bir öğretmenin, bir avukatın üç-beş cümleden sonra konuyu hızla buğday, Ayçiçeğine kaydırması, hele de ayçiçeği, onların dili ile durmadan «gündöndü»den söz etmesini yabansamamak olanaksız. Oysa henüz birkaç ilde partiler, öğretmenler halktan kişilerle görüştüktan sonra, aynı topraktan Anadolu köylüsünün bir kaç katı ürün alan Trakyalının huzursuz-

luğunu, neden hangi partiden olursa olsun tartışmayı hep aynı konuya getirdiğini açık olarak izleyebiliyorsunuz. Bir yanda, yöresi; olanakları nedeni ile daha aydın olan Trakya köylüsünün bilinçli tarım uygulamasının sonucu çok yüksek verim. 1970 sonrası, özellikle 1974'lerde verilen yüksek taban fiyatı ile birlikte artan geliri. Diğer yanda ise kısa dönemli gelir artışının getirdiği, traktör almaya, ev yapmaya yönelik borçlanmalara, ev ekmeğinden çarşı ekmeğine, tüketim ekonomisine dönüşümün getirdiği gider artışları. Daha önemlisi, bu üretim artışının ardından gelen taban fiyatlarındaki artış hızının durması. Buğdayın, gündöndünün piyasadaki satış fiyatlarının taban fiyatlarının da çok altına düşmesi, yeni ürünün alınmasının yaklaştığı bugünlerde, daha geçen yılın ürünleri ile depoların dolu olması... Ayçiçeğini, buğdayı işleyen küçük fabrikalar dışında, sanayiden pek de söz edilemeyecek bu yörelerde, tüm geleceklerini hemen hemen bu iki ürüne bağlamış olan Trakyalılar doğal olarak gelecek kaygısı içindeler...

Tekirdağ, Trakya illeri içinde buğday ve gündöndüden en çok etkilenen yöre niteliğinde, Trakya içindeki bir diğer belirgin niteliği ise, toprak dağılımının en dengesiz örneklerinin burada olması. Bir yanda, yağı

TEKİRDAĞ-MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973		1975	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	6.9 7.505	-	58.7 54.100	2	48.5 40.970	2	40.2 36.861	2	49.0 49.411	1
CGP (GP)	-	-	-	-	20.2 17.030	1	11.9 10.967	-	-	-
CHP	36.4 39.577	2	32.8 30.206	1	24.8 20.887	1	34.4 31.558	2	45.4 45.746	1
DP	-	-	-	-	-	-	8.4 7.717	-	2.2 2.308	-
MP	-	-	4.1 3.751	-	0.9 750	-	-	-	-	-
MHP (CKMP)	7.4 7.979	-	1.2 1.114	-	1.0 892	-	1.9 1.696	-	0.8 889	-
MSP (MNP)	-	-	-	-	-	-	3.3 3.008	-	2.0 2.002	-
TBP (BP)	-	-	-	-	-	-	-	-	0.7 376	-
TİP	-	-	2.9 2.639	1	4.0 3.378	-	-	-	-	-
YTP	49.3 53.675	2	-	-	0.6 481	-	-	-	-	-
BAĞIMSIZLAR	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	108.825	4	92.129	4	84.398	4	91.807	4	100.732	2
Katılma oranı	84.2		73.6		64.88		64.80		68.05	

ve un sanayiini tekellerine almış çok büyük toprak sahipleri. Diğer yanda ise çok küçük topraklı üreticiler.

KONU HEP AYNI KONU

Tekirdağ'ın sosyo-ekonomik yapısı, seçim olayına çok açık bir biçimde yansımış. CHP'liler, şu anda Tekirdağ'da AP-CHP arasında verilen kavgadan daha büyüğünü, kendi iç bünyelerinde, önseçim öncesi adaylar arasında verdiklerinde birleşiyorlar. Her iki partide de önseçim kulisleri, büyük toprak sahipleri, ya da köylüden yana olma biçiminde değerlendirilmiş. Büyük toprak sahiplerinin her iki partide de kendilerinden yana adayları seçtirmede işbirliği yaptıklarını öne sürerler bile var.

İşin bir diğer ilginç yanı ise hem partiler içindeki grupların, hem de iki partinin birbirlerini suçlamalarında aynı olayları, aynı somut konuları ele almaları. Aynı gündöndü taban fiyat politikası, aynı yağ ithali politikası, halktan yana, ya da halka karşı olmak biçiminde taraflarca yorumlanıp, oy almada koz olarak kullanılıyor.

Yine bir diğer ortak nitelik, parti içi bölünmelerin, partiler arası bölünmeler kadar keskin olmasının sonucu, hem AP'de, hem CHP'de liste başına girmiyen grupların küserek seçim çalışmalarından kopmuş olmaları.

Bugünlerde Tekirdağ'a uğramış ve ana sokaklar boyunca, ülkücülerin boy boy afişlerini izlemiş olanlar, Tekirdağ'da seçimlerden söz ederken sadece Tekirdağ'da değil, Trakya'nın diğer üç ilinde de seçim olasılıklarından söz ederken, gerçekten sadece bu iki partiden söz etmek olası. Diğer partilere hemen hemen hiç şans tanınmıyor. Sadece AP, ya da CHP aleyhine bir ölçüde oy çalmaları söz konusu. Geçen seçim en çok oy kaçması, Tekirdağ'da Öztürk allesinin etkinliği nedeniyle ile CGP'ye olmuştu. Bu seçimlerde ise, geçen seçimde dahi milletvekili çıkmaya yeterli oy alamıyan Orhan Öztürk'ün ara seçimlerde AP'den senatör olması eleştiri konusu ediliyor. AP'liler de CHP'iller de CGP'nin oylarının iyice azaldığında ve bu oyların CHP'ye kayacağına birleşiyorlar.

«ONLAR BİZİM ÇOCUKLARIMIZ»

Sokaklardaki MHP etkinliğinin ise oylarda hiç bir önemli değişikliğe yol açmayacağına birleşiliyor. Tekirdağlılar ve hatta tüm Trakyalılar, sakın, fikir tartışmalarına açık, öfkesiz yapılarının doğal bir sonucu olarak, olaylardan hoşlanmadıkları gibi, seçmen oylarının da MHP'ye kaymayacağı görüşündeler. Tekirdağ sokaklarındaki MHP etkinliği için, AP'liler, «Onlar bizim çocuklarımız. Herkes gençken komandodur. Yaşlanınca bizim gibi olurlar. Çoğu seçmen yaşına girmedi. MHP burada oy alamaz» biçiminde yorumlar yapıyorlar. CHP'liler, öğretmenler, aydınlar ise, Millî Eğitim Müdürünü ve özellikle Emniyet Müdürü ile «ülkücü oğlunu suçluyorlar. Tekirdağ'daki olayların yapay olarak bu kişilerce yaratıldığını savunuyorlar. Bir yıl öncesine ve hatta 5-6 ay öncesine kadar en sakin illerden biri olan Tekirdağ'da öğretmenler kad-

ro fazlalığı gerekçesi ile sürülürlerken, yerlerine militan stajyerlerin getirilmesi, Halkevi'nin, TÖB-DER'in saldırıya uğraması, AP'lilerce dahi onaylanmıyor. Hele hafta sonlarında İstanbul'dan getirilen yardımcı güçlerle düzenlenen komando saldırıları, halk arasında tepki ile karşılanıyor. Ve dışardan yaratılan bu oyların sağa değil, CHP'ye oy kazandıracağı, güvence isteyen Tekirdağ'ının sadece bu nedenle de CHP'ye oy vereceği görüşü savunuluyor.

CHP'DE KAVGA

Tekirdağ'ının can damarı, gündöndü ve buğday politikası uygulamaları seçimlerde büyük çapta CHP'ye oy kazandırabilecek bir gelişim içinde. Ancak, halkın olayı kendi kendine değerlendirebilmesi, ya da geniş bir açı içinde bakabilmesi içinde Tekirdağ örgütünün büyük katkılarda bulunduğunu söylemek olanaksız. Ön seçim öncesi keskin kavga, CHP örgütünü çok olumsuz bir biçimde parçalamış. Büyük toprak sahiplerinden yana oldukları öne sürülen, ya da o biçimde yıpratılan il örgütü, Yılmaz Alpaslan grubunun ön seçimleri kazanmasını öylesine kabullenmemiş ki, en azı ile bir seçim çalışması programlanması dahi yapılmamış. Köy gezileri diğer illerle kıyaslanamayacak kadar yetersiz. Seçime çok az kala il başkanı ve birçok yönetici, yurt dışı geziler dahil, çeşitli gerekçelerle, seçim çalışmalarını bir yana itmişler. Hatta partili gençlere göre, Yılmaz Alpaslan grubu kazandı diye, CHP'nin oy kaybetmesini isteyen ve bir AP'li gibi hareket eden bazı örgüt yöneticileri bile var. Merkeziler ise Yılmaz Alpaslan grubunu Trakya'nın yerlisi olmamak, aşırı solcu olmak ve seçimi kazanmak için her taktiği denemekle suçluyorlar.

AP'LI BAŞOL VE YAĞ İTHALİ

Aynı tür suçlama bu seçimlerde oy artıracakları gerekçesi için AP'iller tarafından da yapılıyor. AP'lilere göre sağduyulu CHP'li aşırı solcu Yılmaz Alpaslan oy vermiyerek AP oyunu arttıracaktır. Oysa AP'de de benzeri keskin bir bölünme, hem de tersi sosyo ekonomik görünüm içinde ortaya çıkmıştır. AP'de de milletvekilleri değişmiş, Halil Başol ve Nihan İlgin liste başını almışlardır. Ancak AP'de kazananlar bu kez büyük toprak sahiplerinin adayları olarak gösterilmektedirler. Delegelerin satın alındığı söylentileri yanında, en büyük eleştiri konusu Ticaret Bakanı Halil Başol'un yağ politikasına yönetilmiştir. Depolar geçen yılın gündöndüleri ile dolup taşarken, Halil Başol'un yağ ithaline izin vermesi, konu açıldığında ister AP'li, ister CHP'li olsun, en sakın Tekirdağlıyı bile öfkeliendirmektedir. Sadece kooperatif depolarının değil, evlerin anbarlarının gündöndü ile dolu olduğunu belirtirler, Başol'u fabrikalarında yağ üreten büyük toprak sahiplerine satılmakla suçlamaktadırlar. Bu suçlamalar öylesine ıleri gitmiştir ki, Halil Başol seçim konuşması için bir köy kahvesine geldiğinde, yerlere dökülmüş ve her masa başındaki köylünün avucuna doldurduğu gündöndüyl yiyerek, yaptığı pasif protesto gösterisi ile karşışmıştır. Niye böyle yaptıklarını

sorduğunda ise, «sen yağ ithal ederek gündöndüyü ayaklar altına döktün. Malımız para etmiyor, elimizde kaldı. Hiç olmazsa yiyecek bitirmeye çalışıyoruz.» cevaplarını almış, gittiği kahveyi terketmen zorunda kalmıştır. Halil Başol ise, yağ fiyatlarının artmamasını sağlamak için, yağ ithaline izin vermek zorunda kaldığını savunmakta, elinde ayçiçeği bulunanların köylü değil, küçük de olsa, spekülasyon yapma olanağı bulunan'ar olduğunu öne sürmektedir.

Halil Başol «Zengini daha zengin, yoksulu daha yoksul yapmamak için, yağ ithaline izin verdiğini» savunadursun, halk arasında kooperatiflerde dönen yolsuzluklar, yağ fabrikalarının büyük oyunları, aşırı kârları ile ilgili öyküler iyice yaygınlaşmış. Çok ucuza ithal edilen çok kötü yağların, aynı fiyattan satılması sonucu büyük vurgunlar yanında, bu yağların kooperatifin işlemeye verdiği yağlarla değiştirildiği söylentileri, fazla ürün karışsında kooperatifin büyük toprak sahip'erin'in malını alması, bu kişilere ait depoların ve toprak depolar için yine bu kişilerin arsalarının büyük kârlar karşılığında kiralınması, kooperatifin yıllardır yapılamayan yağ fabrikasının baltalanması.. Sayısız rüşvet, yolsuzluk öyküleri, bir yandan gelecek kaygusu-

nu, diğer yandan da AP'den oy kaymalarını yansıtır.

VE SONUÇ..

CHP'deki büyük bölünmenin ve örgütün çalışmamasının olumsuz sonuçlarına karşın, tarafsız gözlemciler, gerek gündöndü olayının, taban fiyatı politikalarının, gerekse yasa dışı eylemlerin CHP'nin oylarını arttıracak görüşünde birleşiyorlar. Ancak bu gözlemcilere göre 2-2 olan milletvekili bölünmesinin 3-1 biçiminde değişebilmesi için çok büyük oy farkı gerektiğinden, gerçekleşebilmesi olasılığı oldukça zayıf. CHP'liler ise kesin oy artışı yanında, üçüncü milletvekilini çıkarabileceklerini savunuyorlar. Doğal olarak onlar da oy artışı ve üçüncü milletvekili savında...

Oysa Tekirdağlılar bu savlardan çok, bir yandan bu yıl da çok olacağı görülen ürünün sevinci ile, geçen yılın ürünü ile dolu depoların, traktör taksitlerinin, her gün artan yedek parça ve tümü ile çarşıdan almak zorunda kaldıkları ekmek dahil, artan tüm yiyecek fiyatlarının, resmî fiyatı 110 bin liranın karaborsada 200 bine satılan traktörlerin kaygısı arasında bo-calayıp duruyorlar...

Şükran KETENCİ

Kırklareli

Kırklareli'nin kentsel görünümü, Edirne yolu üzerindeki ilçeler dışındaki topraklara bir göz atma dahil, Trakya illeri içinde, hele Tekirdağ, Edirne illerinde kıyasla bu ilimizin her şeyden daha az pay aldığını hemen ortaya koyar.

Gerçi seçime çeyrek kala, her konuda üvey evlât uygu'amasına konu olan Kırklarelilileri etkilemek için, Kırklareli ili «pilot bölge» ilân edilmiştir, ama henüz «teşvik tedbirleri'nin» yansımalarının önemsenebileceği hiçbir yatırım görülmemiştir.

Ne sanayinin getirdiği etkin bir kentleşme, ne de iş'eyen bir Avrupa kapısı olmaması, Kırklareli ilinde gelişmemiş bir kentleşmenin nedeni olmuştur. Hatta modern şehircilik açısından ilçeleri Edirne yolu üzerindeki Lüleburgaz ve Babaeski'nin bu konuda daha şanslı oldukları söylenebilir. Bu ilçelerin daha şanslı oluşlarına, daha düz ve verimli toprakların ve büyük toprak sahipleri'nin varlığı da katılabilir. Bütün olarak Kırklareli ili ele alındığında ise, geniş orman alanları ve yoksul orman köylüleri ile, buğday ve gündöndü ile pancarın ektiği verimli topraklar, ilin karakteristiklerini çizmektedir.

Trakya illeri içinde gerek sanayileşme ve gerekse ekilebilir verimli topraklar açısından daha kısıntılı olanaklara sahip Kırklareli'nde, bunun tersine bir gelişim, ya da bir tepki olarak, okur - yazarlık oranı çok yüksektir. Kırklarelililer her köyden çok sayıda yüksek öğrenimde okuyan çocukları olmasından övünç duyarlar.

Okur - Yazarın, aydın kişinin fazla olması, tarihin daha geri olmasına karşın kooperatifçiliğin daha gelişmesi, daha bilinçli ve köylü yararına işleme sonucunu getirmiştir. Çoğunluklar öğretmenlerin öncülük ettiği kooperatifler, Köy-Koop çok gelişmiştir Kırklarelinde. Gelin görün ki köylünün gelişiminden yana bu oluşum, MC iktidarına çok dokunmuştur. Köy-Koop'un gücünden, etkinliğinden huzursuz olan MC iktidarı, Köy-Koop başkanını, hem de Köy-Koop'taki çalışmalarını suç göstererek kıyıma uğratmış, çalışmalarını engelleyecek uzak bir köye sürmüştür. Ancak Kırklareli'liler başkanın kıyılmasının kooperatifçiliğin hızla güçlenmesini engelleyemeyeceğini ve CHP lehine oyların kaymasına yol açacağını savunuyorlar.

VALİ ESKİ AP ADAYI

Okur - yazarın, öğrencinin, aydın kişinin fazla olması, MC yanlısı yöneticilerin daha çok öfkelenmesi-ne, baskıların daha fazla artmasına yol açmış Kırklareli'de. Seçim sohbetleri başlar başlamaz, konu öğrenci olaylarına yöneliyor, Valinin tarafı uygulamalarından, yüksek okula gönderilen komando öğretmenlerden yakınmalar başlıyor. Kırklarelililer ille de «Valinin, diğer yöneticilerin tarafı uygulamaları olmasa, ilimizde hiçbir olay, hiçbir sorun çıkmaz» diyorlar. Ve hemen olaylardan örnekler vermeye başlıyorlar. «Komandolar arkadaşlarımızı yaraladıktan sonra, Vilâyet binasına

sığınmışlardı», «Babaeski'de bir emniyet görevi söz konusu olduğunda, merkez karakol değil, ülkücülerden yana olduğu bilinen bir karakol komiseri özel olarak aranıyor ve görev ona veriliyor». Tüm olayların yaratıcıları olarak bilinen silâhlı ülkücüler, suç işledikten sonra bile Vilâyete girip çıkıyor, bizleri tehdit ederken, himaye altında olduklarını söylemekten çekinmiyorlar», «KÖY - YSE - İş Sendikası Genel Kurulunu devrimciler almış, sendika 1 Mayıs'a katılmıştı. Hemen ardından polis sendika lokaline yaptığı baskında, yaşı küçük

menlere görev verilerek, öğrencilere baskı yapılması ile ilgili sayısız örnekler var bu ilimizde de. Örneğin ilde üç Almanca dersi öğretmeni varken, Lüleburgaz'dan öğretmen getirilmesi, Devrimci öğretmenler ise fiilen saldırıya uğruyorlarmış. Dinamitli, taşlı, sopalı saldırılara sadece öğrenciler değil, öğretmenler de hedef oluyor, suçlular bilindiği halde bir işlem yapılmıyormuş. Dönüm dönüm vali ve birkaç idari yöneticide düğümlenen yakınmalarda, Valinin tarafılığına ait bir başka öykü daha anlatılıyor. Üsküp bucağında düzen-

KIRKLARELİ- MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961 Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	1965 Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	1969 Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	1973 Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	14.4 13.774	—	60.6 53.104	3	47.3 33.554	3	42.0 35.141	1
CGP (GP)	—	—	—	—	4.7 3.339	—	2.5 2.107	—
CHP	40.3 38.653	2	31.0 27.123	1	30.6 21.704	1	43.7 36.504	2
DP	—	—	—	—	—	—	7.7 6.432	—
MP	—	—	4.0 3.541	—	22.6 1.860	—	—	—
CKMP (MHP)	8.6 8.225	—	1.3 1.122	—	0.8 530	—	1.5 1.211	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	2.6 2.179	—
TDP (BP)	—	—	—	—	—	—	—	—
TİP	—	—	3.1 2.716	—	5.4 3.839	—	—	—
YTP	36.7 35.240	2	—	—	—	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	0.0 13	—
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	93.992	4	87.606	4	70.892	4	83.677	3
Katılma oranı	85.7		76.8		65.01		69.93	

bir kişi bulundu diye, sendika Vilâyet tarafından 10 gün için kapatıldı». Özellikle CHP'li, öğrenciler ve öğretmenler, olayların tertip kaynağı olarak görüyorlar, geçen seçimde AP'den aday adayı olan Valiyi, Valinin taraflı tutumunu protesto için en son olarak da bir telgrafla Cumhurbaşkanına başvurmuşlardı.

Kırklareli'nin yeni açılan yüksek okulunda öğrenciler yine boykottalar. Bir ders yılının hemen hemen tümü ile yapılamamasının tek nedeni, öğrencilerin Atatürk rozetini çıkarıp ezdiğini öne sürdükleri ve komandoların yöneticisi olduğunu savundukları işletme dersi öğretmenin görevden alınmaması. Sağ görüşlü öğret-

lenen bir bığlı - dikış kursunun açılış törenine Vali de çağırılı imiş. Valliye yemek hazırlanmış ve en uygun bina olduğu için Halk Odası seçilmiş. Odanın duvarlarında, Atatürkçü çizgiler içinde gençlerin astıkları afiş, pankart ve gazete kupürleri bulunuyormuş. Vali bunları görünce çok sınırlanmış, «Ben milliyetçiyim, beni nasıl buraya getirirsiniz» diyerek yemeği terketmiş..

Kırklarelililere göre geçen dört yıl içinde, ilin ekonomik yapısını etkileyecek hiçbir önemli değişiklik görülmemiş. Yöredeki işsizliğin sonucu Çerkezköy'e işçi olarak gidenlerin hızlı bir bilinçlenme içinde oldukları ve seçimlerde önemli bir oy artışına yol aç-

cakları belirtiliyor CHP'lilerce. 1974 yılı taban fiyatları ve üretim artışının buğday ve gündöndü eken özellikle güney yörelerde önce olumlu bir gelişme yarattığı ancak bu geçici rahatlamamanın tüketim maddelerine, benzine gelen zamlarla yokolduğu, büyük borçlanmalara giren köylünün şimdi güç durumunda olduğu, hele dolu buğday, gündöndü depolarını gördükçe gelecek için iyice kaygılandığı belirtiliyor. Gerçekten de Trakya'nın diğer illerinde görüldüğü gibi Kırklareli'nde de tüm depolar buğday ve gündöndü ile dolu. Bu depolar almadığı için, dünyada hemen hemen örneği olmayan toprağa gömme, ya da naylonla, bezle sarıp toprakla örtme bi-

KIRKLARELİ-SENATO

PARTİLER	1951		1968	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	15.1 14.337		53.3 44.306	1
CHP	41.1 39.089	1	26.694	—
CKMP (MHP)	8.4 7.975	—	—	—
GP (CGP)	—	—	7.2 6.018	—
MP	—	—	3.0 2.504	—
TİP	—	—	4.4 3.664	—
YTP	35.4 33.742	—	—	—
BAGIMSIZLAR—	—	—	—	—
Geçerli oy ve senatör sayısı	95.192	1	83.186	1
Katılma oranı	85.7		75.7	

çimindeki depolar bile olduğu gibi duruyor. Kırklareli il çevresine çıktığınızda, bu toprak depoların bazılarının açıldığını, oldukça önemli bir bölümü bozulmuş buğday, ya da gündöndü ayrıldıktan sonra diğerlerinin çuvalarla kamyonlara yüklendiğini izliyorsunuz. Gündöndü kooperatif adına özel sektör fabrikalarına işlenmek üzere gönderiliyor, sonra da müşteri bulana kadar yağ olarak bekletiliyor. Buğday ise taban fiyatın çok altında 185 kuruştan Bulgaristan'a gönderiliyor. Geçen yılın ürünü buğdayın taban fiyatının çok altında yurt dışına satılması, taban fiyatı 575 kuruş olan gündöndünün serbest piyasada 480 kuruşa kadar düşmesi üreticiyi kara kara düşündürüyor.

CHP'liler bugüne kadar en az oy aldıkları köylülerden bu kez oy patlaması yapacakları inancındalar. Köylülerin taban fiyat, traktör oyunlarını iyi bildiklerini, istendiği kadar var denirken, istenilen gübrenin verilmediğini, kişilere göre ayırım yapıldığını gördük-

lerini, bu nedenle de çok hızlı bir uyanış içinde olduklarını belirtiyorlar.

MC iktidarı seçim öncesi aldığı sürpriz kararlarla, orman köylülerine verilen paylarda önemli artışlar yaptı. AP'liler yeni verilenlerin kendilerine oy getireceğini, CHP'liler ise, yoksul orman köylüsünün sorunlarına köklü hiçbir çözüm getirilmeden, seçim öncesi verilene köylünün artık kanmayacak kadar bilinçlendiğini savunuyorlar.

Kırklareli CHP yönünden seçim çalışmalarının en olumlu sürdürüldüğü illerden biri. İl örgütü geçen seçimlerde de uyguladığı bir yöntemi, bu seçimler için daha da yoğunlaştırmış. Önseçim sonrası, düzenlenen köy gezilerine, kazanan ve kaybeden adaylar birlikte gidiyorlar. Milletvekillik hakkını yitirenler, yeni milletvekili adaylarıyla birlikte; kaybeden senatör adayları kazananlar ile birlikte köy sohbetlerine çıkıyor. Bu da her kişinin yanındaki delegeler üzerinde çok olumlu bir etki yapıyor. Üstelik Kırklareli'de kadın kolu da çok aktif. Kadınlar ayrı bir gezi programı düzenlemişler. Onlar da aynı köylere, ancak bu kez kahve değil, ev toplantıları için gidiyorlar. Gündemleri ise anaların can güvenliği için CHP'nin iktidara gelmesine yardımcı olmaları. Her köyde atıldığı, ya da komando işgali, saldırılar nedeniyle okuluna gidemeyen birkaç öğrencinin bulunduğunu belirten CHP'li kadınlar, anaların bu sloganı çok benimsediklerini ve ilk kez seçimlerde kadınların daha etkin olacağını savunuyorlar.

Kadınlar kolunun etkin çalışması AP'li kadınlar da da görüldü. Kırklareli, kadınların seçimlerde etken olmasına öncülük yapacak bir il görünümünde. AP'li kadınlar seçim çalışmaları programlarında, evlerden kendilerinden yana seçmenleri sandık başına götürme görevini üstlenmişler. Bu tür bir çalışmanın kadınlar tarafından yürütülmesinin daha etkin sonuç doğuracağı savındalar.

Kırklareli'de tarafsız gözlemciler, milletvekilliği seçimlerinde geçen dönem olduğu gibi CHP'nin 2, AP'nin 1 milletvekili çıkaracağı görüşündeler. Ancak bu kez oy farkının CHP lehine artacağı belirtiliyor. CHP'liler ise 2 milletvekilliğine garanti gözü ile bakıyorlar. Üçüncü için çalışacaklarını söylüyorlar.

AP il örgütünde ise geçen dönem CHP'ye kayan oyların yeniden geri alınacağı savı var. AP'liler MC iktidarında yokların kaybolduğunu, bunun da oy artışı getireceği görüşündeler. Kırklareli'nin pilot bölge ilan edilmesi ve orman köylülerinin aldığı payların arttırılmasını ise seçim kozu olarak kullanıyorlar.

En büyük kozlarının ise, senatör adayları Ali Ceylan olduğunu söylüyorlar. AP'lilere göre eski DP'li Ali Ceylan, geçen seçim DP'ye giden 6000 oyun AP'ye kaymasına yol açacak. Kısacası 2 milletvekili ve 1 senatörün kendilerine ait olduğu savındalar.

CHP'liler ise, Vize'de başı taşla 11 yerinden patlatılarak ezilen CHP'linin olayı, Eğitim Enstitülerinden kaçan, üniversitelere gidemeyen gençler dururken, köylü bu yıl yetiştirdiği ürünün kaygusu içinde iken, AP'nin değil oyunun artmasını, aynı, hatta yaklaşık oyda kalmasının olanaksız olduğunu belirterek, 2 milletvekilini büyük oy artışı ile, aynı şekilde senatörlüğü de alacaklarını savunuyorlar.

Şükran KETENCİ

Çanakkale

Çanakkale il merkezi yüzde 87 okuma - yazma oranı ve 30 bin civarındaki nüfusu içinde on binli bulunan öğrenci sayısı ile Türkiye'nin en aydın merkezlerinden biri durumundadır. Emekliler, memurlar ve öğrenciler kenti de denebilir. Çanakkale için. Ne önemli bir sanayi, ne de Trakya boyutlarında bir tarım söz konusudur.

Trakya'daki ortak yaşam koşullarının, ortak nitelikleri Çanakkale il ve ilçeleri için söz konusu olmadığı için, sosyo-ekonomik yapıda farklılıklar ve buna bağlı olarak siyasal yapı farklılıkları görülür Çanakkale ilçelerinde.

Tüm Çanakkale için genel olarak söylenilebilecek tek şey, merkez ve ilçeleri için de ne büyük sanayi, ne

ÇANAKKALE-MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1959		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	31.0 43.730	2	63.4 75.863	3	58.2 70.625	4	44.2 54.863	3
CGP (GP)	-	-	-	-	3.1 3.740	-	1.8 2.215	-
CHP	35.0 49.304	2	26.8 32.099	2	27.0 32.745	1	35.6 44.003	2
DP	-	-	-	-	-	-	9.7 11.911	-
MP	-	-	4.2 5.067	-	1.1 1.333	-	0.5 592	-
CKMP (MHP)	10.0 13.962	-	3.5 4.182	-	3.7 4.521	-	1.5 1.852	-
MSP (MNP)	-	-	-	-	-	-	5.5 6.776	-
TİP	-	-	2.1 2.479	-	2.2 2.706	-	-	-
YTP	24.0 33.720	1	-	-	-	-	-	-
BAGIMSIZLAR	-	-	-	-	-	-	0.3 433	-
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	145.796	5	121.110	5	121.111	5	123.439	5
Katılma oranı	83.7		69.9		68.96		65.93	

Birbirinden çok farklı yüzey şekilleri ve farklı ürünlerin yetiştirildiği ilçelerinde meyvecilik, sebzeçilik, tahıl ürünleri, tütün, zeytin ağırlık kazanır. Son dört yılda görülen tek sektör yatırımları da genellikle, ürünlerin ekildiği alanların dağılımına göre, salça, konserve fabrikaları, ya da deri sanayii alanlarındadır.

de büyük tarım potansiyelinin olmaması ve buna bağlı olarak büyük zenginliklerin söz konusu edilememesidir. Bunun doğal sonucu nüfus artış hızı zayıf kalmış, Türkiye ölçeğinde çıkaracağı milletvekili sayısı 5'ten 4'e düşmüştür.

Çanakkaleli uzun yıllardır, hangi partiden olursa olsun, parlamentoya gidenlerin ya Çanakkaleli olmama-

larından, ya da Çanakkale'ye hizmet etmemelerinden yakınmaktadırlar. Bu yakınmaların sürpriz, ya da çok önemli bir tepkisi AP'de önseçimlerde olmuş, Murat Bayrak ve Rafet Sezgin önseçimlerde liste dışında kalmışlardır. Böylesine ünlü ve de güçlü iki kişinin delegeleri yıllardır etkileyen seçim yatırımlarına karşın listede dışı kalmalarında CHP'liğin de katkısı olmuş, «Çanakkaleli olmıyan Çanakkale'den seçilemesin» sloganı bu kez sonuç vermiştir. Önseçimlerden bu yana zaman geçtiği halde, Çanakkale'de hâlâ her iki partide bu sürprizin yorumlanması sürdürülmektedir.

Çanakkaleliler Murat Bayrak'ın tüm parasal gücüne ve seçim için Çanakkale'de kurduğu fabrikaya rağmen seçilememesini Çanakkalelilerin olaylara, faşist saldırılara bir tepkisi olarak değerlendiriyorlar, Çanakkale sokaklarında gösteri yapan, olay çıkaran komandoların halk arasında nefret ve tepki yarattığı bildiriliyor.

Ancak MC iktidarının Çanakkale'yi, merkez nüfusunun üçte biri öğrenci olan bu kenti terk etmeye pek de niyetli olmadığı görülüyor. MC yanlış eğitim politikasının yerleştirilmesinde en çok üzerine düşülen illerin başında olmuş Çanakkale. MC işbaşına geçtikten sonra 58 öğretmen sürgünü, 9 açığa alınma uygulanmış, 20 kadar öğretmen eşinden ayrılarak başka görev yerine atanmış. Çanakkale nüfusuna göre çok fazla olan bu kıyımın amacının, yapı olarak aydın, ilerici olan Çanakkale'yi frenlemek olduğu bildiriliyor. Eğitim Enstitüsü ve Öğretmen Okulu öğretmenleri ve öğrencilerinin bilinen uygulamalarla ülkücü militanlar durumuna getirilmelerinden sonra, liselere de kaymışlar. Okullardaki başarılı faşist baskıların düzenlenmesinde etkin katkısı olduğu bildirilen, Millî Eğitim Bakanlığı müsteşarı Ahmet Nihat Akay ise AP listesinden liste başına gelmiş.

Bir lise Müdürünün Eğitim Enstitüsündeki dersinde açıkça «seçimlerde Akay'ı destekliyeyim» dediği anlatılıyor.

Çanakkale özellikle bu ders yılında yoğun öğrenci olaylarına konu oldu. MHP militanlarının gerek Millî Eğitim Bakanlığı uygulaması, gerekse şimdi Akay'ın AP listesi başına gelmesi ile, AP ile bütünleştiği ve birlikte çalıştıkları görülüyor. Belki de bunun bir tepkisi, ya da Çanakkalelilerin anlatıklarına göre CHP Kadın Kolunun çok iyi çalışması sonucu, sol öğrenci gençlik de adeta CHP örgütü ile bütünleşmiş, CHP Kadın Kolu afişlemeleri ile, Çanakkale'deki çeşitli devrimci gençlik örgütlerinin afişlemeleri arasında, işlenen sloganlar açısından önemli bir paralellik var. Ayrıca bir çok kişinin bu örgütlerde ortak çalıştıkları bildiriliyor. Bunun sonucunda da CHP dışındaki solun Çanakkale'de sadece CHP'ye oy vermekle kalmayıp, CHP için etkin çalışma yapacağı yorumu getiriliyor.

Çanakkale doğa güzellikleri, sakin yaşantısı ile, emekli memurların seçtikleri bir yerleşim merkezi olmuş. Küçük esnaf ve ticaret dışında, önemli bir ekonomik hareket yok gibi. Oysa son yıllarda çok hızlı bir hayat artışı yaşanmış. Sabit gelirliğin çoğunlukta olduğu kentte, pahalılığın ve de hele kiralara aşırı artısından çok yoğun yakınmalar var. Aynı yoğun yakınmalar var. Aynı yoğun yakınmalar, huzur seven insanların kenti olarak bilinen Çanakkale'de MC iktida-

rinca yapay olarak yaratıldığı savunulan olaylara yönlendiriliyor. Ve her iki nedenin de CHP'ye oy kaymasına yol açacağı savunuluyor.

Daha çok Çanakkale içlerinde yönelen çoğunlukla, salça, konserve türünden küçük sanayi yatırımlarının ilk anda, yöre ürününün değerlendirilmesinde çok önemli katkısı olacağı izlenimi veriyor. Ancak Çanakkaleliler yöre ürünlerini değerlendiren bu fabrikaların uygulamalarından çok yakınıyorlar. Daha geçen yıl verdikleri ürünün parasını alamadıklarını belirten üreticiler, bir yıl önce 65 kuruştan alınan domatesin bir yıl sonra 55 kuruştan alınmasını ne çapta sömürdüklerine bir kanıt olarak gösteriyorlar.

Üretici sadece domatesinin değil, zeytin, sebze ve diğer tarım ürünlerinin de son yıllarda değerlenmesinin, büyük enflasyona karşın ürün fiyatlarının sabit kalması, ya da çok az artmasının sıkıntısı içinde. En çok da ürününün elinden çıkmasından hemen sonra fazlası ile değerlendirmesine üzüyor. Borç içindeki çiftçi içinde bulunduğu açmazda çözüm bekliyor. Üreticinin açmazına çözüm getirmeyen ve çok düşük ücretle işçi çalıştıran özel sektör yatırım sahiplerinin AP yanlış olması, CHP lehine oy kayışı olarak yorumlanıyor. CHP lehine bir diğer etken ise çeşitli ürünler için CHP iktidarı dönemindeki taban fiyatlarının doyurucu, MC uygulamasında ise düşük olması.

Çanakkale köylülerini etkilemesi beklenen bir diğer konu ise diğer illerde olduğu gibi okullarına gidemiyen yüksek öğrenim öğrencilerinin köylerine dönmüş olmaları. Her yıl birincilik alan bir öğrencinin, komando kuşatması nedeni ile 2 gün okula gidemeyince okula alınmadığı anlatılıyor. Çanakkale gibi, yüksek öğrenimde ya da öğretmen okullarında okuyan genç sayısının çok fazla olduğu bir yörede, okullarına gidemedikleri için köylerine dönen gençler, alleleri hangi partiden olursa olsun, aktif bir CHP'li den daha fazla CHP'den yana çalışıyorlar. CHP'nin iktidara gelmesini, okula dönebilmenin bir umudu olarak gören bu gençlerin sadece çalışmaları ile değil, köylerde işe yaramıyan varlıkları ile dahi etken oldukları, hangi parti kökenli olursa olsun, herkesin bundan huzursuzluk duyduğu ve CHP'ye büyük çapta oy kaydıracakları belirtiliyor.

AP il örgütü, olaylarından hoşlanmayan, huzur isteyen Çanakkalelilerin psikolojisinden yararlanmaya yönelik bir seçim çalışması yapma görünümünde. Bolbol anarşiyi eleştiren, anarşistleri suçlayan ve komünizm tehlikesinden söz eden bir programla seçmenin karşısına çıkıyor. Oysa AP liste başı adayının MHP yanlış olması bir yana, okullara yerleştirilen MHP'li militan güçler seçimlerde AP'nin yanında çalışma gösteriyorlar. Üstelik Çanakkale'de tüm olaylar saldırılar ya komandolar tarafından düzenlenmiş, ya da bir çok kez ülkücülerle-akıncılar arasında olmuştur. Örneğin en son Çanakkale'nin kurtuluş bayramında, ülkücü-akıncı çatışmasının önlenmesi için polis çok sıkı önlemler almış, vapur seferinin yapılmaması zorunluluğu doğmuştur. Çanakkale'de solun olay çıkarması yaşanmadığı gibi, halk, ülkücü komandolar Murat Bayrak'ın komandoları, akıncıların gösterileri, taşkınlıkları, olay çıkarmalarından bıkmıştır.

Çanakkale'de de diğer Trakya illerinde olduğu gibi bir üçüncü partinin milletvekili çıkarması beklen-

memektedir. Ancak diğer illerden farklı olarak diğer partilerin daha fazla oy almaları beklenmektedir.

AP geçen seçim 12 bine yakın oy çıkaran DP'nin oylarını alacağını öne sürmekte, kanıt olarak da, DP örgütünün AP'ye geçtiğini göstermektedir. Ancak AP' de milletvekilliğini yitiren Murat Bayrak DP safına geçmiştir ve DP'nin adayını desteklemektedir. Murat Bayrak'ın bütün gücünü DP adayını desteklemeye kullandığı, bu yolda da büyük paralar harcadığı, köylere televizyon, tül perdeler dağıttığı öne sürülmektedir.

Geçen seçim 7 bine yakın oy alan MSP'nin ise Biga ve Yenice'de güçlendiği, buralarda özellikle Kur'an Kursları kampanyaları ile oy artışı yapacakları belirtilmektedir.

Tarafsız gözlemciler tüm dış etkenler dışında, Çanakkale'de oy dağılımını büyük çapta etkileyecek,

önemli sosyo-ekonomik değişikliklerin olmadığını, CHP'nin oy artışı yanında 2 AP, 2 CHP sonucunun alınabileceğini savunmaktadırlar. AP'liler de CHP'nin oy artışı kabul etmeme yanında 2-2'lik dengenin değişmeyeceği görüşündeler. Ancak CHP'liler Çanakkale gibi aydınların fazla olduğu bir ilde, ilin sosyo-ekonomik yapısından önemli değişiklikler olmasa da, seçmenin tüm ülke olayları ile yakından ilgilenmesinin sonucu, oy dağılımında önemli değişiklik olacağı savındalar. Geçen seçim döneminde AP lehine 10 bin olan oy farkının kesinlikle kapatılacağı hatta önemli oy artışının CHP lehine sağlanacağını belirten il yöneticileri 3'üncü milletvekilli için çok büyük oy farkı gerektiğinden, bu konuda kesin bir şey söylenemeyeceğini açıklamışlardır.

Şükran KETENCİ

Trakya illeri: Toplu değerlendirme

Trakya, coğrafi konum benzerliğiyle sosyo-ekonomik yapı paralellliğini birlikte taşıyan illerden oluşan bir bölgemizdir. Bölge içi rekabet bir ilin diğerine fedailmişliği ya da büyük bir il çevresinde komşu illerin hinterland meydana getirmesi gibi oluşumlara rastlanmaz. Büyük ölçüde benzerlik gösteren dört küçük il, eşdeğer sosyo-ekonomik yoğunlukta bir canlılığa sahiptirler. Gelişmişlik mertebeleri, DPT tanımlarına göre birbirlerine çok yakın ve tümü Türkiye ortalamaları düzeyindedir. İstanbul'a olan mesafeye orantılı olarak alt yapı kolaylıklarındaki gelişkenlik hafifçe artar. İstanbul'a yakın bir Çorlu ile uzak bir Ezine arasında bir anlamda farklılaşma söz konusudur. Ancak bölgenin dengeli yapısını bozacak düzeye varmaz.

Nüfus hareketleri yönünden de aynı dengeli benzerlik söz konusudur. Ancak bu benzerlik Türkiye ölçeğinde bir olumsuz rekoru göstermektedir. Bölgede, Doğu Karadeniz ve İç Karadeniz şeritlerinin ortalamasının bile altında kalacak biçimde bir nüfus duyarlılığı vardır. İstanbul doğrultusundaki olağanüstü bir iç göç hareketi bölge nüfusundaki artışın Türkiye ortalamasının çok altında kalmasına yol açmaktadır. (Türkiye ortalaması % 2.4 iken bölge ortalaması % 0.85 dolaylarında) öte yandan, bölgede nüfus hareketinin bu olumsuz yapısına karşılık il merkezleri nüfusu biraz daha süratli artmaktadır. İllerin hepsi küçük illerdir. (1975 sayımına göre Edirne 63.000 ve en küçüğü Çanakkale 30.000 dolaylarında nüfusa sahiptir.) Ama bu illerin kentleşme süratı Türkiye ortalamasına yakındır. (% 3.3 dolaylarında; Türkiye ortalaması ise % 4.2)

Bölgede kentleşme eğilimi sanayileşme olgusuyla

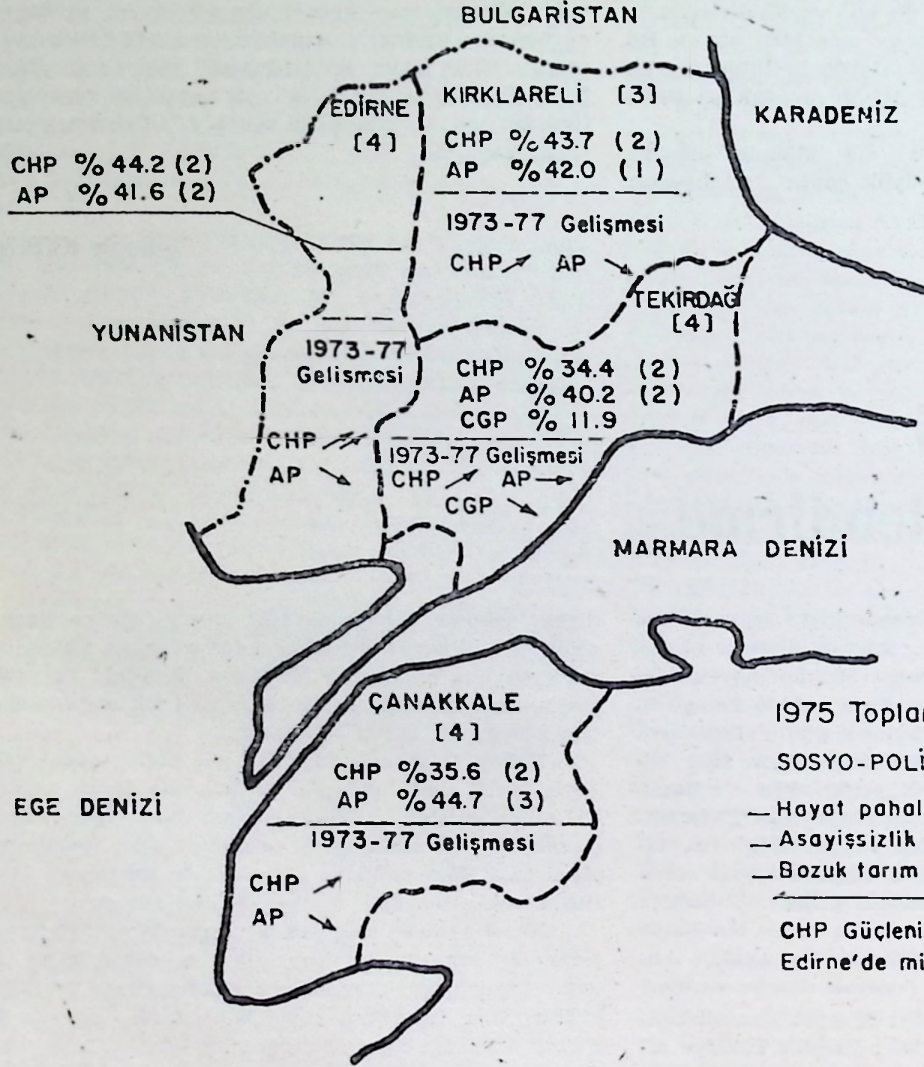
ilişkili değildir. Çanakkale'deki bazı girişimler dışında ciddi sanayileşme hareketinden söz edilemez. Bölge, besin sanayiine hammadde oluşturan ayçiçeği ve üzüm gibi tarım ürünlerine dayalı bir toprak etkenliğinin egemen olduğu bir tarım bölgesidir.

Kuzey ve Batı Trakya'dan göç etmiş, ancak bölgenin kendi yerli ulusuyla bütünleşmiş farklı orijinli bir nüfus parçası da Trakya illerimizde yaşar. Ancak mezhep ya da etnik orijin çeşitliliği gibi Türkiye'nin diğer bazı bölgelerindeki sosyo-politik davranışa damgasını vuran oluşuma Trakya'da rastlanmaz.

Kendi halinde, disiplinli bir tarım köylülüğü Trakya'nın bir aynasını oluşturur. Bu köylülük iç ya da Doğu Anadolu köylülüğünden farklıdır. Dinsel tevekkül yoktur, ama topraktan öteye bir çıkışın arayışı da yoktur. Bölgenin diğer göstergesi ise İstanbul'a komşuluktur. Trakya obur İstanbul devinin tarımsal hammadde kaynağıdır. İstanbul ise topraktan öteye arayışa geçen Trakya'nın tek umut kaynağı. Edirne, İstanbul uluslararası geçit arterinin canlılığı da son yıllarda bölgenin en azından Edirne-Tekirdağ Çorlu çizgisinin etkisi altına almağa başlamıştır. Kuzey Marmara kıyıları İstanbul'un yazlığı olurken, uluslararası turizm yönünden de başta Edirne olmak üzere bölgenin illerine canlılık gelmeğe başlamıştır. Böylece klâsik tarımsal üretim etkenliğine ek olarak yeni ekonomik unsurlar doğmaktadır. Sanayile geçiş yoktur, ama tarım ötesi başka canlılıklar gelmeğe başlamıştır.

OY DALGALANMA MEKANİZMALARI

Bu canlılıklar 1973'de ilk sosyo-politik ürünlerini vermiştir. Trakya Demokratik sol CHP'ye Türkiye

TRAKYA VE BATI MARMARA
(Kırklareli, Edirne, Tekirdağ, Çanakkale)

BEKLENEN POLİTİK DEĞİŞİKLİKLER

ortalamasının çok üzerinde (% 5.9 fazlasıyla % 39.2'ye vararak) bir oy vermiştir. Aslında oy oranı yönünden az farkla bölgede AP birinci parti durumunu korumuştur. Bölgenin çıkardığı toplam 16 milletvekilliği ni 8.8 olarak iki parti bölüşmüştür.

1950'lerde bölge Türkiye ortalamasının üzerinde bir oy oranıyla (% 58.06) DP'yi desteklemişti. 1960'larda ise AP ezici farkla birinci parti olmuştu. Ama yukarda söylendiği gibi 1973'de ibre kaymıştır.

benzemektedir. Ancak oy oranı yönünden büyük sıçrama göstermesi beklenen CHP'nin milletvekili sayısını arttırması çok kolay değildir. D'Hont sistemi, dört milletvekili çıkaran illerdeki temsilci sayısının iki ana parti arasında 2-2'lik bir dengeyle dağılmasını adeta zorlamaktadır. Derneğin bir parti lehine 3-1 olarak değişmesi önemli oy kaymalarını gerektirmektedir. Bölgedeki üç ile (Edirne, Tekirdağ ve görelli nüfus azalması dolayısıyla milletvekilliği sayısı bir azalan

BÖLGEDEKİ SİYASAL EĞİLİMLERİN 25 YILLIK GEÇMİŞİ (Genel Seçimlerde Partilerin aldıkları oy yüzdesi)

Yıllar	CHP	Demokratik Parti DP	1950'lerin diğer partileri ve sağ partiler	AP	1960'ın sağ partileri (ve bağımsız)	Diğer partiler sol partiler (TBP-TİF)	Demokratik Parti DP	MSP	1970'in diğer partileri ve bağımsız
1950	33.98	53.06	2.96						
1957	38.05	53.63	8.32						
1965	30.06			59.98	7.23	2.73			
1969	28.58			52.03	15.45	3.94			
1973	39.19			42.17			8.15	3.56	6.93

Trakya az sayıda milletvekili çıkaran, ülke ölçeğinde bir iktidar değişikliğine sayıca büyük katkısı olmayan sosyo-ekonomik canlılığı küçük boyutlarla sınırlı bir bölgedir. Ancak özgün bir kırsal uyanışı simgeleyiş yönünden 1977'de Trakya oylarının kaderi ilgiyle izlenecektir.

Yerinde yapılan gözlemler ve kamuoyu araştırmaları Trakya'da CHP lehine büyük bir gelişmeyi işaret etmektedir. 1973'de bölgede iki büyük partinin ötesinde (Tekirdağ'daki CGP varlığı hariç) oy bölünmesi AP tabanından kayan oylarla ortaya çıkmaktadır. Bu kayış, kırdı ve kentte aynı yoğunlukta olacağı

Çanakkale) dört temsilci çıkaran ve 2-2'lik sonuca yakın illerdir. Bu illerden Edirne'de durumun 3-1 olarak CHP lehine değişmesi şansı vardır. Ancak bu değişme çok küçük (yüzler mertebesinde) bir oy oynaması hassasiyetiyle sağlanabilir, ya da sağlanamaz. Burada CHP'li seçmeni bekleyen ciddi bir disiplin ve göreve gidiş sınavı söz konusu olmaktadır. Ülke ölçeğindeki bir CHP başarısı için Edirne ve benzeri bir kaç kritik dengeli illin katkısı önemli olmaktadır ve Edirneli seçmenin bunun bilincinde olduğunu gösteren izler vardır.

Çankırı

Ankara'nın kapı komşusu Çankırı, 10 ilçesi ve 474 köyü ile halk en çok ayrılık türkülleri söylemekte bugün kent boşaldıkça «Yandım Allah hasretime kavuşturun, ulaştır / Ya kavuşturun ya sevdayı savuşturun, savuşturun» demesi boş değildir halkın... Toprak verim azaldıkça, iş kapıları tek tek kapandıkça, boşalmış da boşalmış Çankırı, 1940 yılında 103 bin olan il nüfusu, 1970 yılında sadece 261 bin imiş. Tüm sağ partilerin kendilerine bayrak ettikleri Demir Çelik Fabrikası ise halkın dilinde, «tekerlekli şantiye», DPT'nin Gelir Dağılımı araştırmasında ise Çankırı en geri iller arasında yer alıyor. Şimdi bu durgun yapıda, suskun bir bekleyiş içinde seçimleri karşılamaya hazırlanıyor kent...

Sabah saat dördü yirmi geçiyor. Ilgaz dağının zirvesini aşıyoruz. Ay batmakta, güneş ise doğuyor. Ortalık yer yer aydınlanıyor. Eşsiz bir güzellik. Bu eşsiz güzelliği ise gece bir yük kamyonu ile aşmak zorundasınız. En yakın il olan Kastamonu ile yol bağlantısı olmadığından normal otobüs seferleri bile yok. Düşünüyorsunuz kendi kendinize, çıkar partileri yıllar boyu bu ilden ne yüzle nasıl oy almışlar diye. Bu düşünceyle kente girişte afişler yanıt veriyor. MSP yanlısı MT TB, «62 ilde Üniversiteye Giriş Deneme İmtihanı» duyurusunu yapıyor. Ülkü Ocakları ise, «Konut ve kira kontrolü getirilsin» şeklinde duvarları afişlemiş. AP ise Nurettin Ok demek. Ne yapar bu Ok Çankırı için

diye sorduk: «Çankırı'dan gelen herkese bir müstahdemlik bulur» dediler.

Çankırı'nın ekonomik durumunu özetleyin derse-
niz, üç faizci ile 50 kadar esnaf derim. Gerçekten bu
üç faizcinin dağıttığı borç para, Çankırıda kurulu bu-
lunan 8 bankanın dağıttığı plasmanın çok üstünde. Her
şey karaborsada, ateş pahasına satılıyor. Bir telefon al-
mak için 15 bin lira vermek gerek. Eskiden kente
sun'i teneffüs yaptıran Piyade Okulunun kapan-
ması sonrası iflâslar boy göstermeye başlamış. Bir yan-

lıyor. Öte yandan Nurettin Ok Ankara'da Çankırılılar
için adeta bir iş takipçisi. İşe yerleştiriyor, odacı ta-
yinleri yaptırıyor. Ama 1973 seçimleri öncesi arkadaşı-
mız Turan Ilgaz'ın dediği gibi Çankırı'ya bir tek çivi
de çakmış değil kendisi. Ancak yapılanlar bile AP'nin
kenti, Truva atı gibi içten fethetmesine yetmiş.

Bu kentte dikkatle izlenmesi gerekli parti MHP.
Karabük Demir Çelik Fabrikasında iş yeri sendikası
olan Çelik-İş Başkanı Şükrü Korkmaz Gider, burada
ılık sırada yer alıyor. Sessiz ve derinden çalışıyor MHP.

ÇANKIRI-MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	14.2 12.721	--	56.4 44.151	2	52.7 37.903	3	38.7 28.663	2
CGP (GP)	--	--	--	--	5.0 3.582	--	3.0 2.194	--
CHP	23.2 23.910	--	16.0 12.516	1	15.3 10.974	1	14.5 10.717	--
DP	--	--	--	--	--	--	17.2 12.715	1
MP	--	--	19.9 15.603	1	8.1 6.080	--	1.3 994	--
CKMP (MHP)	62.4 56.166	4	6.0 4.696	--	5.8 4.168	--	7.5 5.526	--
MSP (MNP)	--	--	--	--	--	--	16.3 12.065	--
TBP (BP)	--	--	--	--	--	--	--	--
TIP	--	--	--	--	1.9 1.341	--	--	--
YTI	--	--	--	--	1.5 1.059	--	--	--
BAGIMSIZLAR	--	--	--	--	--	--	1.7 1.255	--
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	90.017	4	78.263	4	71.314	4	71.129	3
Katılma oranı	80.7		71.6		37.02		69.56	

dan esnaf ve özellikle terziler arasında iflâslar yaşa-
nırken, diğer yandan halkın tüketim alışkanlığı bura-
da da gelişmeye başlamış. Bu konuda gördüğümüz
Avukat Ruhi Yerli'nin elinde bir milyon lirayı aşkın
icralı senet var. «1000 lira maaşıyla bile çamaşır ma-
kinası almaya yöneliyor halk» diyor. Önce icra, sonra
mahkeme derken, sonunda kurtuluş Çankırı dışına ka-
çış oluyor.

Tüm ekonomik yapı esnaf üzerinde oturunca AP'
nin işi hayli kolaylaşmış. Esnaf Kefalet Kooperatifi ve
Halk Bankası AP'nin elinde. Bu yoldan AP seçimlerde
ve normal günlük yaşamda esnafı istediği gibi sürük-

Gider, 9 ışıktan hiç eser olmayan seçim bildirgesinde,
«hemşehrilerimin Türk-İslâm sentezine uygun, medeni-
yetin, tekniğin bütün imkânlarından istifade ederek ya-
şamalarını sağlamak istiyorum» diyor. Bu durgun ya-
pıda hemen tüm köyleri dolaşarak AP'den bıkan oyları
toplama çabasına girmiş. Bu arada MSP kanadından
da dinsel olmayan oyları çalma gayreti göze çarpıyor.
Gezen ve yüzen oyların 20 bin olduğu bu ilde MHP'nin
bir milletvekili çıkarmasına hiç şaşmamalı.

CHP'ye gelince.. Parti örgütüne gitmeden halka
sorahım dedik. Kentin yapısı geri olunca değerlendiri-
meler doğal olarak savaş yıllarına dayanacak. Zongul-

da özyönetim konusunu tartışırken, bir Çankırılı, «Biz 17 lira yol vergisi vermediğimizden ötürü tutuklandığımız dönemi hatırlıyoruz» dedi. Bunu söyleyen orta yaşlı bir insandı. Bunun üzerine bir başkası bir öykü anlattı:

«Vakti zamanında bir ovada dehşet salan bir ejderha varmış. Çobanın bir sürüsünü otlatmak için bir anlaşma yapmış bu yaratıkla. Çoban ovada sürüsünü otlatacak buna karşın ejderha hayvanların sütünü emecekmiş. Derken bir gün çoban hacca gitmiş. Oğlan sü-

da bulamadık. Gündüz olduğundan parti yetkilileri ile işyerlerinin de görüştük. «Bu kez şeytanın bacağına kırıp bir milletvekili çıkaracağız» diyorlardı.

Çankırı hükümet meydanında Atatürk anıtı. Yanında mermi taşıyan kadınlar. Nedensiz değil bu anıt. Yılgıt kadınlar Kastamonudan gelen mermileri cepheye taşımışlar, mermi dökmüşler. Bu gün bile halk cephaneyi Ilgaz dağının üstünden aşırı Kele ve Kıyısın köyünün katircilerini ve orduya silâh ve süngü yetiştiren çilingir esnafını, onların pliri çilingir Feyzi usta yı gönüllerinde yaşatmaktadır. İşte bu kahraman halk şimdi gerici iktidarlar ve partiler elinde tam anlamıyla istismar ediliyor. Üç plan döneminden beri konuşulan ve her plan öncesi yapımı plana alınacağı bildirilen Demir Çelik Fabrikası, Makine - Kimya Endüstrisinin bir bayrağından ibaret. MC'nin dört başından, gelen bir açılış yapmış, giden bir açılış. Açılışlar için bir kürsüyü Çankırılılar sürekli hazır tutuyor ne olur ne olmaz diye. Halk, «Buradan şimdi iyi bir Çırak Okulu olur» diyor. Bakalım ne olur sonunda...

Buranın olayı da arada sırada yapılan hazine işgalleri. Bundan altı ay önce Belediye Başkanının arazi dağıtacağını demesi birdenbire bütün çevre arazisinin işgaline yol açmış. Metrekare toprağın 400 lira olduğu yerde, böyle bir vaad hiç şüphesiz böyle sonuçlanır.

Yine AP'ye dönelim. AP merkezinde AP'liler ile görüşelim dedik. Kapıda bizi, «Alın terine göz nuruna, emeğe değer» afişi karşıladı. Bunu dışarıya asmaya AP'liler herhalde utaniyorlar. Parti örgütünde yaşlı bir adam karşıladı bizi. Burada kimseyi bulamazsın dedi. Anlaşılan AP örgütü her yerde olduğu gibi Ankara'dan idare ediliyor. Ama seçimler sırasında hummalı bir çalışma başlıyor. Örnek mi dersiniz? Son Belediye seçimleri. Tüm taksi toptan kapatılmış. Çevre köylerden biri 500 oy getireceği hesabıyla alelacele kente bağlı Esenler mahallesi haline getirilmiş. Sonrası malûm, AP seçimleri kazanmış.

MSP'den hiç söz etmedik. Oysa MSP listesinde anlı-sanlı bir aday var. Yargıtay Başkanı İmran Öktem'in cenazesinde olaylar çıkaran vâiz İsmail Coşar burada liste başı olarak yer alıyor. Bakalım geçmişini nasıl anlatacak vâiz İsmail Coşar.

Son dört yılda ne oldu bittir denirse, «göç, yokluk, yoksulluk ve komando ayaklanmaları» diyebiliriz. Burada da Meslek Yüksek Okulu ve Çankırı Eğitim Enstitüsü komando işgali altında. Haa, unutmadan ekleyelim. Çankırı'nın tek fabrikası sayılan «Yem Fabrikası» kurulalıberi yem karaborsaya düşmüş. Fenni yemler içinde sayılan tavuk, civciv ve besli yemleri ya yok ya da karaborsa. MC türü kalkınmanın halka vereceği de bundan ibaret işte...

Geçen seçimlerde AP 28, CHP 10, MSP 12, DP 12, MHP 5, CGP 2 bin oy almış. Bu seçimlerde oyların daha yüksek katılma oranı altında bir iki partiyi akacağı sanılıyor. MHP'nin ekim 1976'da Belediye seçimlerinde 1584 oy alması önemli bir gelişim. Sonuç bizce 2 AP, 2 CHP olur. MHP'nin 1 parlamenter çıkarması sürpriz olur ama beklenmeyen bir sürpriz değil. Bu durumda da AP 1, CHP 1, MHP 1 olur.

Kenan MORTAN

ÇANKIRI-SENATO

PARTİLER	1961		1968	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	13.6 12.038	—	49.3 38.081	1
CHP	23.3 20.512	—	16.3 12.590	—
CKMP (MHP)	63.1 55.671	1	7.8 6.074	—
GP (CGP)	—	—	11.4 8.800	—
MP	—	—	10.3 7.949	—
TİP	—	—	4.9 3.790	—
YTP	—	—	—	—
BAGIMSIZLAR-	—	—	—	—
Geçerli oy ve senatör sayısı	88.221	1	77.234	1
Katılma oranı	80.7		71.5	

rüyü otlatmaya başlamış. Oğlan kendi aklından «Biz bu payı vermeden de otlatırız» diye ejderhayı öldürmeğe karar vermiş. Ama bunda başarılı olamamış. Bunun yerine ejderha oğlanı yemiş. Baba çoban hacdan dönüp gözü yaşlı bir halde ejderhaya anlaşma teklif edince, ejderha şu yanıtı vermiş:

— Adam adam, sende oğlan acısı, bende de kuyruk acısı olduğu sürece biz daha uzun süre bir araya gelemeyiz.»

Bu bir öykü. Ama anlaşılan 1940'lar dönemi bile halkın zihninden silinmemiş. Şimdi bütün iş CHP örgütünün omuzlarına biniyor. Ama nerde? MC koalisyonunun kurulmasında mimarlık görevi yüklenen Mehmet Ali Arsan'ın seçimlere çeyrek kala CHP'ye katılması Çankırı CHP örgütü içinde çok olumsuz etki yapmış. İl Başkanı olan dışçı Kerim Öztürk aday adayı iken genel merkez tarafından veto edilmesine karşın, vetodan sonra yine il başkanı seçilmiş. Kendisi Ilgaz ilçesinde oturuyor bu nedenle görüşme olanağı.

Kastamonu

Kastamonu, Karadeniz ile İç Anadolu arasında sıkışmış yoksul bir ilimiz. Kent dışına göçün en geniş boyutlara vardığı bir il. Üç ilçesi dışında kış günü ulaşımın olanaksızlaştığı bir il. Devrekani ilçesi dışında insanların tümünün geçimini ormana bağıladığı ve her on yurttaşın 8'inin orman kaçakçılığından mahkemeye düştüğü bir ilimiz. Kurtuluş savaşımızda insan yatağı

Kapalı ekonominin içinde yaşama olanağı bulamayan herkes kendini kent dışına atıyor. Bu nedenle 1973 seçimlerine kadar 446 bin olan il nüfusu 1977 seçimleri öncesi 436 bine düşmüş kent dışına düşenler il nüfusu 1977 seçimleri öncesi 436 bine düşmüş kent dışına düşenler il nüfusu ile neredeyse başbaşa. İnsan erozyonu olayı siyasal yapı ile yakından ilişkili. Sürekli akıp gi-

KASTAMONU - MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy Oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	9.8 16.125	—	61.5 90.738	4	50.5 65.80	4	39.0 52.540	3
CGP (GP)	—	—	—	—	12.8 16.685	1	13.9 18.755	1
CHP	30.6 53.131	2	19.9 29.315	1	22.7 29.520	1	21.4 28.922	2
DP	—	—	—	—	—	—	10.5 14.101	—
MP	—	—	9.7 14.385	1	5.6 7.354	—	2.4 3.272	—
CKMP (MHP)	25.5 41.185	2	5.1 7.466	1	5.2 6.696	—	6.8 9.144	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	6.0 8.101	—
TBP (BP)	—	—	—	—	—	—	—	—
TİP	—	—	—	—	2.4 3.177	—	—	—
YTP	34.6 59.903	3	3.3 4.888	—	—	—	—	—
BAĞIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	—	—
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	173.344	7	147.572	7	130.208	6	131.835	6
Katılma oranı	81.1		70.9		62.99		49.83	

olmuş, şimdi ise Türkiye'de tüm memurların sürgün yatağı Kastamonu...

50 yıllık Cumhuriyet'in ürünü tek bir ana yol Kastamonu'da açıkta kalan kanalizasyon... Bir ölçüde kapitalizme açılmanın izleri olan yeni tüketim eğilimlerinin ürünleri yerli, yabancı otolar.

Gazeteci Siyami Özel, «Bizde insan erozyonu hakimdir» diyor. Göç olayına kendisi bu deyim bulmuş.

den nüfus, seçmen yapısının değişimi, seçimleri ve kent yaşamını etkiliyor. Oylarda bir kemikleşme hiçbir zaman söz konusu değil. Bu yüzden seçimleri sağlıklı siyasal mücadeleler yerine, orman köylüsüne yapılan yarım ağızlı vaatler belirliyor dersek büyük bir yanlışlığa düşmüş olmayız.

DPT gelir dağılımı araştırmasında «sosyo ekonomik gelişmişlik ve sanayileşme göstergelerine göre yöreler-

de gelir dağılımı» yapılırken Kastamonu orta derecede sanayileşmiş bölgeler arasına alınmıştır. Oysa kentte gördüğümüz bir şeker fabrikası ile özel sektöre ait bir sunta fabrikası. Özde bu tanımlı verdiren ormanın yapısı, Araç, Daday, Azdavay, Küre, Cide, Çatalzeytin, İnebolu ve Tosya hep ormanla geçiniyor. Türkiye'nin tüm orman veriminin yarısı bu bölgeden sağlanıyor. Ama bu orman ürünü devletçe kesilmiş değildir. Nedir bunun kaynağı? Orman köylüsü yaşamak için orman keser. Ama karşısında jandarma vardır. Bundan sıyrılmanın tek yolu ağalarına sığınmaktır. Bu nedenle bir «genel affa» bu bölgede hemen hemen hiç gerek yoktur. Orman köylüsü bu yoldan emniyetini sağlayan kişiye bağımlı hale gelmiştir. Ancak bu ağa dediğimiz kişi bildiğiniz, tanıma uygun ağa değildir. Kentte oturur, kent dilinde faizcilik sözcüğünün karşılığı olan «elekçilik» yapar, işletilen bu yapı içinde de mahkemeye düşen orman davası ise hemen yok gibidir.

Bütün siyasal yapı bu çarkın üzerine oturtulmuş durumdadır. Örneğin Zonguldak Çaycuma'ya kurulmuş bulunan kâğıt fabrikasının önce Kastamonu'ya kurulması düşünülmüştü. Ama bir AP'li parlamenterin de —hadi adını da söyleyim, Sabri Keskin— özel sektörün sunta fabrikası'na ortak olması nedeniyle bu iş kalmış. Bu yüzden halk AP'yi anlatırken birinin yaptığını bir diğeri bozdu, diyor.

Önseçimlerde AP örgütünde yaşanan çekişmeyi az il yaşamıştır her halde. İki liste girmiş seçimlere. Biri «Sarımsakçılar» diğeri ise «Ayvalılar». Ayvalılar Sabri Keskinin listesi. Ama kazanan eski il başkanının düzenlediği «Sarımsakçılar» listesi olmuş. Eski İl Başkanı Muteahhit, kazanan listede yer alan Fethi Acar ise Karayollarında mühendis. Daha uyumlu koalisyon olamaz herhalde?..

Kastamonu durgun ekonomik yapısı 1923 yılını hemen tamamen 1976 yılına miras bırakmış. Bu yapıdan CHP de etkilenmiş durumda. Örneğin, bir komando saldırısında silâh bulundurmak suçundan tutuklanan Murat Şeker ile Zeki Halıyık savunmaları bile alınmadan İl Gençlik Kurulu kararıyla ihraç edilmişler. Partinin seçim döneminde çalışma programı ve ilgilerini sorduğumuz İl Sekreteri Feridun Nuhoglu, «Orman köylerinde oy verene hizmet götüreceğiz» diyebiliyor. Parti örgütünde, AP'de geri sıralarına düşmüş bulunan Keskin'in seçmenin nasıl CHP'ye yönetilebileceği tartışılıyordu. CHP'nin ilin vergi rekortmenlerini bağrında yaşattığı, çalışma şeklinin böyle olduğu yerde sonuçlara da hiç şaşmamak gerekiyor.

Zahire mağazasında görüştüğümüz CHP yönetim kurulu üyesi Lütfü Ereser seçimlerde partinin tüm olarak orman köylüsüne yöneleceğini kaydetti. CHP programında yer alan, «Orman köylüsü üretime ortak olacak» ilkesi burada işlenen ana tema olacak. Köy kent yerine burada OR-KENT adını verdiğimiz bir orman kooperatifi yapısı düşünülüyor. Bir orman affı vaadi yok. Ama orman koruması partizan ellerden çıkarılacak.

Biz bunları konuşurken bir telefon geldi. Sanat Enstitüsünde bir komando saldırısı vardı. Sohbet kesildi, sağa sola telefon edildi, karakol mensupları görevlerini yapmaya davet edildi. Ama Kastamonu Eğitim Enstitüsü işgal altındaydı, 13 öğrenci okula bile alın-

mıyordu Ticaret Lisesi benzer bir işgal altındaydı. Kastamonu hapisanesinde 20'yi aşkın siyasi tutuklu vardır.

CHP'nin ekim 1973 seçimlerinde 29 bin oy almasından iki ay sonra yapılan yerel seçimlerde 54 bine ulaşması, buna karşın AP'nin 52 binden 47 bine gerilemesi CHP yöneticilerince, «ilin iktidar olana yakın» olduğu şeklinde yorumlanıyor.

AP örgütü de benzer bir durum içindeydi. Örgüt fiilen kapalıydı ve daha çok yöneticilerin mağazalarından yönetiliyordu. Traktörde bekleme süresinin 3 yıl olduğu, peşin olarak 300 bin liraya satıldığı, kısaca «acı var kendi yok» olduğu yerde.

AP Yönetim Kurulu üyesi Refik Aslan'ın kamyon ve lastik satış mağazasında görüştük. Görüşmeden derlediğimiz notlardan şunlar çıkıyordu.

KASTAMONU-SENATO

PARTİLER	1961		1968	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	9.1 15.541	—	48.1 66.726	2
CHP	30.3 51.783	—	21.1 29.206	—
CKMP (MHP)	24.3 41.591	—	3.9 5.437	—
CGP (GP)	—	—	17.380	12.5
MP	—	—	10.0 13.918	—
TİP	—	—	4.4 6.117	—
YTP	36.3 62.264	2	4.4 6.117	—
BAGIMSIZLAR	—	—	—	—
Geçerli oy ve senatör sayısı	170.336	2	139.777	2
Katılma oranı	81.1		66.2	

«— Orman köylüsü bildiğimiz anlamda fukara değildir. Devletin yüzde 25'lik üretim payını köylüye bırakmasından sonra çok değişmiştir. Çoğu yerde üç kişinin bir traktörü önce birlikte aldıklarını ve iki sene içinde bedavaya getirdiğini görüyoruz.»

«— Devlet yolları imkânlar nisbetinde yapmıştır. Ancak biz, bir Konya ile kıyaslanamayız.»

«— Halk göç etmeye alışık bir halktır. Halk buradaki kazancının üstünde bir kazanç temin ettiği için göç olmaktadır. Şimdi bundan sonra kurulan fabrikalar göç olayını azaltacaktır, hatta önleyecektir.»

«— Bugüne dek başka fabrika yapılmaması yol yokluğundan olmuştur. Pencere açacaksın ki gelişme olsun. Üstelik fabrikayı illaki devlet de yapmaz. Oysa bir fabrika için müteşebbis heyet bile oluşturulmadı.»

«— Orman suçu burda hemen hemen bitmiştir. Ger-

çek suçlu sayısı çok sınırlıdır. Bir bütün yıl boyunca orman suçundan yakalanan odun miktarı 10 traktördü aşmaz.»

Bir çizerin çoğu kez en anlamlı karikatürü, «Yazısız» diye bıraktığıdır. Bize çok anlamlı gelen bu sözlerle yorum katmak saçmalık olur.

Pazara açılma salt pazara mal vermek değildir. İnsanların bilinci de etkindir bu yapıda. Kapitalizmin pazar olayını her yönüyle yaşayan Zonguldak uzun yıllar kör bilincin cenderesinde sıkışıp kalmıştı. Şimdi Kastamonu yaşıyor bu olayı. Örneğin Şeker fabrikasında işçilerin büyük bir çoğunluğu toprağa bağlı ve salt kampanya aylarında çalışıyor işçiler. Diğer fabrikalarda civar ilçelerden devşirme işçi getiriyor. Sarı toplu sözleşmeler harig, ilk kez Genel-İş Belediye'de işçiler için toplu sözleşmeye oturuyordu. Üstelik taban fiyatlarından etkilenen köylü de yoktu bu ilde.

«Salyangoz alınır» levhasını gördük sağda solda. Sorduk bilenlere. «Bu Kastamonu için önemli bir geçim kapısıdır» denildi bize. Kampanya dışı zamanlarda insanlar allece salyangoz topluyor bunu sonra satıyordu. Mızalı sevenler ise, «Kalkınmayı salyangoza bağladık» diyorlar.

İşlenecek toprak azlığı, kişi başına toprağın hemen hemen yok denecek kadar sınırlı kalması insanlar arasında arazi ihtilâflarını arttırmış. Bunun doğal sonucu ise silâh bulundurma oranının yüksekliliği oluyor. Örne-

ğin Türkiye'nin Teksası olarak anılan Germeç nahiyesinde 7 yaşındaki çocuğun elinde bile silâh bulunmaktadı. Büyük bir eğlence de Revenol denilen uyuşturucu hapları kullanmak. Halk arasında yarısı beyaz yarısı pembe olduğu için «Alakanat» olarak anılan bu ilaç uzun kışta köylülerin en büyük eğlencesi.

Kendi yerel yapısı içinde seçim havasının nasıl geliştiğinin bir kanıtı Kastamonu Gazetesinde 3 Mayıs tarihinde yer alan bir duyuru. Şöyle diyor duyuru:

«Adayların Dikkatine..»

Şimdiden bazı senato ve milletvekili adayları, kendilerini tanıtan yazı ve klişeleri gazetemize göndermektedir.

Bu gibi tanıtma yazıları reklâm mahiyetinde görüldüğünden belli bir tarife tabi tutulacaktır.

Adayların normal aralıklarla bir daktilo sayfasını geçmiyecek tanıtma yazıları ile beraber gönderecekleri azami 6X9 eb'adındaki klişelerin yayın ücreti 1000 liradır. Ayrıca 200'den az olmamak üzere gazete siparişlerinde gazete başına 2 lira alınır.»

13 ilçe, 1082 köy ve 4746 yerleşim merkezli ile Türkiye'nin en yaygın yerleşim merkezlerinden biri olan Kastamonu ilinde 77 seçim sonuçları ne olabilir? 1973 yılında AP 3, CHP 2, CGP de Tosyali'yı çıkarmış. Seçimlere katılma oranı yüzde 50 olmuş. Bu seçimlerde normal şartlar altında CGP silinir, CHP ise AP ile başa baş olur.

Kenan MORTAN

Zonguldak

Prof. Mübeccel Belik Kıray'ın «Ereğli - Ağır Sanyiden önce bir sahil kasabası» adlı çalışması şöyle sonuçlanıyordu:

«Demir-Çelik fabrikalarının Ereğli üzerindeki etkileri onun tamamen Türkiye ile bağlanma ve bütünleşme şekline tabi olacaktır. Aksi halde, kömür işletmesinin etkilerinden daha az derine giden değişiklikler getirmesi mümkündür.»

Bu çalışma 1964 yılında yapılmıştı. Ereğli için söylenenler ise aşağı yukarı bütün Zonguldak için geçerliydi. Aradan 13 yıl geçtikten sonra değişen gerçeği bir sendikacı, Maden İşçileri Sendikası Genel Başkanı Mehmet Tezer şöyle anlatıyordu:

«Seçimde sendika olarak kimi destekleyeceğimiz konusu bizi çoktan aşmıştır. Bu seçimi taban artık bize bırakmıyor. 30 kişilik yönetim kurulunun 18'i CHP'li.»

Karabük'te kurulu Demir - Çelik Fabrikalarında MHP eğilimli Çelik-İş Sendikası hâkimdi. Ama nasıl hâkimiyet? Genel Başkan Şükrü Korkmaz gitmiş, 10 bin üyeli sendikasına rağmen kalkıp Çankırı'da MHP adayı olmuştu.

Peki Zonguldak her yanıyla onca önemli değişim-

leri yaşamasına karşın bu durum niye sonuçlara yansımıyordu?

Kozlu'da CHP lokalinde söyleşiyorduk. İşçi İsmail Öztürk bir anısını nakletti. 1969 yılında o zaman Genel Sekreter olan Bülent Ecevit Zonguldak'a gelmişti. Sormuştu kendisi Öztürk'e sonuçlar ne olur diye? Öztürk şu yanıtı vermişti:

«Tabanda ses var. Ama kulak asarsak»

Bu her yerde olduğu gibi Zonguldak'ta da ana sorundu. Bir başka yerde Üzümlü'de yeraltında 300 metre derinde konuştuğumuz bir işçi şöyle diyordu:

«Benim babam CHP cebri işçiliğini ve cebri ücretini yaşadı. Bunun etkileri hâlâ sürüp gider. Hatta bazı ailelerde CHP'ye oy vermeyeceksiniz şeklinde and veril-diği dahi görülmüştür.»

Kısaca maden işçisinin oy verme eğilimi yarı işçi olmasından, toprakla bağının sürmesinden kaynaklanıyordu. Bilinç çoktan bu kör ışığı delip geçmişti. Ama başka sorunlar vardı: Maden İşçileri Sendikası Genel Başkanı ile yaptığımız söyleşide kendisi konuyu özyönetim konusuna getiriyor ve şöyle diyordu:

«Bu konuda CHP'ye katılmıyorum. Çünkü o zaman toplu sözleşmeyle istediğimizi alamıyacağız. Çünkü ben

o zaman hem üretim, hem yönetimden sorumlu olacağım. Şimdi günün şartlarına göre para alıyorum. Ancak üretici yönetimde olacak dersek şikâyeti kendi kendimize yapmış oluruz. Nerede yönetimde olacağımızı saptamak gerek. Bu havzada 42 bin insan çalışır. O zaman 7-8 bin işçiyi atmak zorundasın, bunu nasıl yapacaksın? Bu konuda bize taviz değil, somut program gerek. Kainca özyönetim demekle sadece taviz veriyoruz.»

Partilerin, Türkiye'nin insan laboratuvarı olan bu bölgede yerel çalışmayı nasıl sürdürdüklerini görmek

İş cinayeti halini alan iş kazaları konusunda ne gibi program düşünüldüğü konusunda İl başkanı, «Esas kaza nedeni partizan yapıdır. Emniyet örgütü bağımsız olmalıdır. İlkel üretim tekniğine ancak o zaman değineceğiz» diyordu. Yine maden işçisinin ezeli yarası olan grup emekliliğinin 25 yıldan 20 yıla indirilmesi konusunda ise «Bu konu programımızda yer almıyor» yanıtını aldık.

İş kazalarını kapsamayan bir programın ne kadar etkili olacağını seçimler gösterecekti. Ancak bilinen şey

ZONGULDAK-MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	55.7 121.938	5	65.6 145.975	6	55.6 122.058	6	38.2 97.241	4
CGP (GP)	—	—	—	—	6.9 15.220	—	3.3 8.469	—
CHP	31.8 69.695	3	24.6 54.706	2	30.7 67.420	3	39.8 101.319	4
DP	—	—	—	—	—	—	6.0 17.599	—
MP	—	—	4.0 8.935	1	1.8 4.009	—	1.0 2.433	—
CKMP (MHP)	12.5 27.453	1	1.9 4.232	—	1.5 3.329	—	1.7 4.204	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	8.2 20.889	1
TBP (BP)	—	—	—	—	—	—	—	—
TİP	—	—	2.2 4.856	—	2.1 4.638	—	—	—
YTP	—	—	1.4 3.034	—	1.1 2.420	—	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	—	—	—	—	2.584	—
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	218.847	9	222.567	9	219.648	9	254.738	9
Katılma oranı		84.5		80.0		73.43		75.15

için partileri dolaştık. CHP İl Başkanı eski Başmadenci ve çalışma ataşesi Ahmet Baş yerel hedefleri şöyle açıkladı:

● Bölgede iş güvenliği sağlanacaktır.
● İş kazalarının nedeni partizan uygulamalardır. E.K.İ.'de partizanlığa son vereceğiz.

● Özyönetim tüm üretim birimlerinde esas olacaktır. İşçi üretim, yönetim ve teknik kadroyu kendisi seçecektir.

● Partizanlık yapanlar hakkında takibat yapılacak, kıyıma uğrayanlar yerlerine iade edilecektir.

her maden işçisinin iş kazalarından etkilendiği 1970 yılında Zonguldak İş Mahkemesinde 20 bini aşkın iş davası çözüm için bekliyordu. Şu sırada bu sayı 8-10 bin arası.

MC'nin dönemi üç tümceyle özetlenmek istenirse, kan, barut ve partizanlıktan ibaret denilebilir. Başmadenciler ve yüksek seviyeli yöneticiler daha fazla prim almak için üretimi ölçüler üstünde artırınca iş kazaları bir vahşet halini almıştı. Savaş rezervi olarak düşünülmüş mostra kömürlerin bazı özel ellere peşkeş çekilmesine göz yumulmuştu. Anayasa'nın, «madenler devle-

tindir» ilkesinin ihlali bir yana, 50 kadar oldukları sanılan bu ocaklarda çalıştırılanlar da bir nevi vurucu güç olarak kullanılıyor. Bütün bu rezaleti belgeleriyle açıklayan yerel UYANIŞ gazetesini birkaç kez dinamitleniyordu.

Delege avını kelle hesabıyla yapıyordu AP. Denildiğine göre her muhtara 5, her delegeye 3 işçi için kontenjan tanınmıştı. Gerekli gereksiz 5000'i aşkın işçi alınmıştır.

ZONGULDAK-SENATO

PARTİLER	1961		1968	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	56.4 122.202	3	52.5 112.423	2
CHP	31.4 68.126	-	23.6 50.565	1
CKMP (MHP)	12.2 26.507	-	2.3 4.927	-
CGP (GP)	-	-	13.4 28.646	-
MP	-	-	4.6 9.736	-
TİP	-	-	3.6 7.663	-
YTP	-	-	-	-
BAGIMSIZLAR	-	-	-	-
Geçerli oy ve senatör sayısı	216.109	3	213.980	3
Katılma oranı		84.8		74.7

Ama bütün bunların sonrasız olduğunu gösteriyordu pratik. Eski E.K.İ. Müdürü İzzet Dinçer AP'den senato adayı olmuştu. Kendisi seçileceğinden emindi. Adaylık sırasında Dinçer 3. oldu. Üstelik Ereğli'de adaylar kendisini tartakladı.

İŞÇİ DÜŞMANI

MSP bu seçimlerde ağır toplarını Zonguldak'a yolamıştı. Çalışma Bakanı Şevket Kazan adayı idi. Ancak Kazan baştan tükenmiş bir baruttu. İşçiler Kazan'ı «İşçi düşmanı» ilân ettiler. İşçilere göre Kıdem Tazminatı Fonu tasarısı işveren için salt atılmaları kolaylaştıracaktı. Bütün bu sözler Ankara'ya ulaşınca Kazan, devlet işveren ve işçi beraberliğini simgeleyen bir arma altında altı sayfalık bir broşür bastırmıştı. Şöyle diyor. du Kazan:

«Görüldüğü gibi Kıdem Tazminatı Fonu tasarısı işçimize aleyhine bir tasarruf değil, işçimize lehine bir tasarruftur. Biz bu tasarı ile ülkemizde çalışma hayatına huzur getiriyoruz, çalışma hayatına ahenk getiriyoruz, çalışma hayatına istikrar getiriyoruz, müesseseleri ka-

panma tehlikesinden kurtarıyoruz, kapanma halinde işçimizin kıdemi tazminatını alamamak tehlikesinden işçimizi kurtarmış oluyoruz.

Herşey 42 milyonun refah ve saadeti için...»

Ancak yukarıdaki satırlarla dolu broşür öfkeyi perçinlemekten öte bir iş görmemişti gördüğümüz kadar.

Neye güveniyordu MSP bu bölgede? İlk dayanağı yönetimi elinde tuttuğu Demir-Çelik İşletmeleri idi. İşçiler MSP'den kart getirmeğe zorlanıyor, dini inançlar baskı altında tutuluyordu. Bu desteğin somut yanını görmek üzere gittiğimiz Karabük'te MSP propaganda-sının Hadis-i Şerif'te sanayileşme» alıntıyla doldurulmuş kuşe kâğıtlı broşürler olduğunu gördük. İşyeri sendikası olan Çelik-İş'te 13 kişilik yönetim kurulunda MSP'li üye ise sadece 2 idi.

ADİ VAR, KENDİ YOK

Zonguldak'ta seçim sonuçlarını işçi sınıfı belirleyecek, 50 bin maden işçisi, 5000 Ereğli işçisi, 17 bin Karabük işçisi hemen neredeyse Zonguldak'ta tüm oylara yakın bir sayıyı oluşturuyor. Kanımızca Türkiye'de bu denli billürleşmiş seçmen başka bir ilde yoktur. Böyle bir ilde bir sağ parti halkın karşısına nasıl bir program la çıkıyor, hangi konuları işliyordu:

CHP İl Başkanı, «AP'nin sonucunu EKI içindeki çalışmalarını belirleyecektir» diyordu. Bu anlamlı bir sözdü. Biz AP örgütünü ararken bunun anlamını daha iyi kavradık. AP diye bir örgüt yoktu. İl Başkanı Ankara'da çalışıyordu. İkinci Başkan aday olmak üzere görevinden istifa etmişti. Adayların tümü Ankara'da temaslar yapmaktaydı. Bu nedenle bir adayla görüşme olanağı bulamadık ilk gün. Onun yerine ikinci sırada aday olan Avukat Köksal Toptan'ın AP'li eşi Avukat Saime Toptan ile görüştük.

Çalışma dünyasını ilgilendiren sorunlarda geri bir program izledikleri kanısında değildi kendisi. İş cinayetlerinin önlenmesi için ilkel üretim tekniğinde nasıl bir değişim düşündükleri konusunda AP'li bayanın söyledikleri şuydu:

«Sorun üretim değil. Türkiye'nin olanaklarıdır. Ülkemizin olanakları neye elveriyorsa onu gerçekleştirebiliriz ancak.» İktisat kitaplarında bu, «Makine tasaruf edici emek kullanıcı teknikler» olarak anlatılıyor. Emek kısaca can, makinaya göre daha ucuzdu çünkü. AP'li bayanın söylemek istediği de buydu herhalde.

AP aday listesini ilginç adaylar oluşturmıştı. Eski Zonguldak müftüsü liste ikincisiydi. Liste başı eski Zonguldak Emniyet Müdürüydü. Kısaca kent dışı devşirme bir listeydi AP listesi ve ortada hiç bir faaliyet görünmüyordu. Ama yapıyı iyi bilenler. «Siz bu duruma bakmayın, 1973 yılında AP seçimlere bir ay kala işçilere bize oy vermezseniz sizi süreriz şeklinde propaganda yaptı» diyorlardı.

SORUNLAR, SORUNLAR...

Karadeniz'in bu küçücük kenti Ereğli'nin Kestane ci köyünden Uzun Mehmet'in 1830 yılında kömürü bul-

masından bu yana çok değişmişti. Kaba bir hesaplama göre Millî Gelirin yüzde 20'sini Zonguldak bölgesi oluşturuyor. Demir üretiminin yarısı, sağ üretiminin hemen tamamı, kömürün dörtte üçü bu ilde üretiliyordu. Bütün bunlara karşılık Zonguldak'ın İstanbul ile bağlantısı ancak sekiz saatte sağlanıyordu.

Madencilik kesiminde iş kazaları tek kelimeyle korkunçtu. Her yıl 50-100 arasında ölüm vardı ocaklarda. Her gün iş kazalarından 2-3 kişi ağır yaralanıp hastaneye yatıyordu. 500 kişinin yattığı SSK Hastanesinde hastaların yüzde 70'i madenlerde yaralanan işçilerden geliyordu. Bir seçimi bir diğer seçim izliyor ama iş kazaları konusunda hiç bir gelişim görülüyordu. Aksine arada geçen zaman içinde bir kilo kömür her geçen gün daha fazla kan ile çıkıyordu.

506 sayılı SSK Yasasının 60. maddesi işçilerin emekliliğini düzenler. Bu madde de işçinin emeklilik için ya 25 yıl çalışmasını ya da 5000 iş günü çalışmasını öngörür. Ancak Zonguldak'taki maden işçisi için bu gerçekleşmeyecek bir hayaldir. Çünkü grup işçiliğinde işçi bir ay yer altında çalışır, bir ay da köyüne gider. aldığı ay için prim yatar. Yani fiilen işçi için yılda altı ay prim yatmaktadır. Oysa madenin ağır çalışma koşulları bir maden işçisinin çalışarak emekli olmasını imkânsız hale getirmiştir. Ama hiç bir partide bu durumu değiştirecek bir kıvılcık görülmemektedir.

İşçilik dışında bu ilde en yüksek istihdam, ormandadır. Bir küfe odundan ötürü hapislere düşenler çoktur. Bu konuda bir tek CHP programında, «üretilen odun üretiminin olacak» ilkesi getirilmişti. Ancak bunun pratikte nasıl gerçekleştirileceği belirsizleşmemişti.

SENDİKALAR...

Zonguldak'ta Türkiye Birlik Partisi ve Türkiye İşçi Partisi dışında tüm partiler seçime gireceklerini açıklamışlardı. Ancak DP ve CGP artık yoktu. MHP emekçiler içinde dikiş tutturamamıştı. Ama burada işçi sınıfının bunca yüksek bir oranda bulunması yeni bir gücü, sendikaları ortaya çıkarmıştı.

Ereğli'de kurulu Maden - İş DİSK'in açıklamasına koşut olarak CHP'yi destekliyordu. Sendika Genel Başkanı Mehmet Tezer önce bağımsız olarak adaylığını ko-

yacağını açıklamasına karşın sonra işçilerin baskısı üzerine CHP'yi desteklediğini açıklamıştı. CHP yerel yöneticileri bu organize gücün desteğini beklediklerini söylemekten kaçınmıyorlardı. Buna karşılık AP yöneticileri, «organize kuruluşların etkili olmadıkları 1975 yılında yapılan seçimle ortaya çıkmıştır» diyorlardı. MSP Merkez İlçe Başkanı Mehmet Yiğit ise «Sendikalar oy sağlayamaz. Onlar ancak maddi yönden faydalı oluyor» dedi.

Ancak sendikaların partilerle olan ilişkileri değişken bir ilişki idi. Nitekim Maden - İş Genel Başkanı Mehmet Tezer, «Önce parti cuntaları değişimeldir. Partiler arasında büyük bir fark yoktur. Kanımca mücadele EKI yönetiminde olanlar ile karşı koyanlar arasındadır» derken yakın gelecekte yeni ilişkilerin yeni durumların belireceğini mi ima ediyordu?

SONUÇLAR...

1973 yılında katılma oranı yüzde 73 idi. AP 97 bin, CHP 101 bin, MSP 21 bin, DP 17 bin, CGP 8 bin ve MHP 3500 oy almıştı. Bir milletvekili için yapılan 1975 seçimlerinde katılma oranı büyük bir gerileme göstermişti. Yüzde 54 olan katılma oranında 1P 138 bin CHP 108 bin, MSP 6 bin oy almıştı. Ancak şimdi katılma oranının daha da yükselmesi beklenmekte. Hatta Alanya'da çalışanların seçim sonuçları konusunda yolladıkları mektuplarla etkili olacaklarını beklemek bile olası.

CHP ön seçimlere iki listeyle girmiş ve muhalefet ekibi seçimleri büyük ölçüde yitirmişti. Evet eski Zonguldak vergi rekortmenlerinin listede yer alması ilginçti ama muhalefet kanadı da yerel program konusunda somut bir şey getirmemişti.

Geçen seçimlerde sonuç 4-4-1 olmuştu. Bu seçim ne olur?

Tabana eğilmek çoğu kez dilde bir benzetiş sözüydü. Zonguldak için ise bu bir gerçek. 500 metre yerin altında üzerine eğilinen her insan CHP için 5, adayın seçilmesini sağlayacak. Ama ondan önemlisi Zonguldak 60 vilâyetten insanın çalıştığı bir yer. Kısaca Türkiye'nin laboratuvar kenti burası. Sonuçlar bu bakımdan Türkiye'nin içinde yaşadığı koşulların bir yansıması olacak.

Kenan MORTAN

Zonguldak - Kastamonu - Çankırı: Toplu değerlendirme

İncelenen bölgenin iki ill de Karadeniz'e kıyı veren illerdir. Bir illin merkezi de (Zonguldak) kıyıya yerleşmiş bir kenttir. Ancak sosyo-ekonomik canlılıkta denli-

zin damgası, Doğu Karadeniz şeridiyle karşılaştırılamayacak kadar hafiftir. Dolayısıyla kıyıya komşuluğu olmayan Çankırı'nın da katılmasıyla üç illik bir bölge

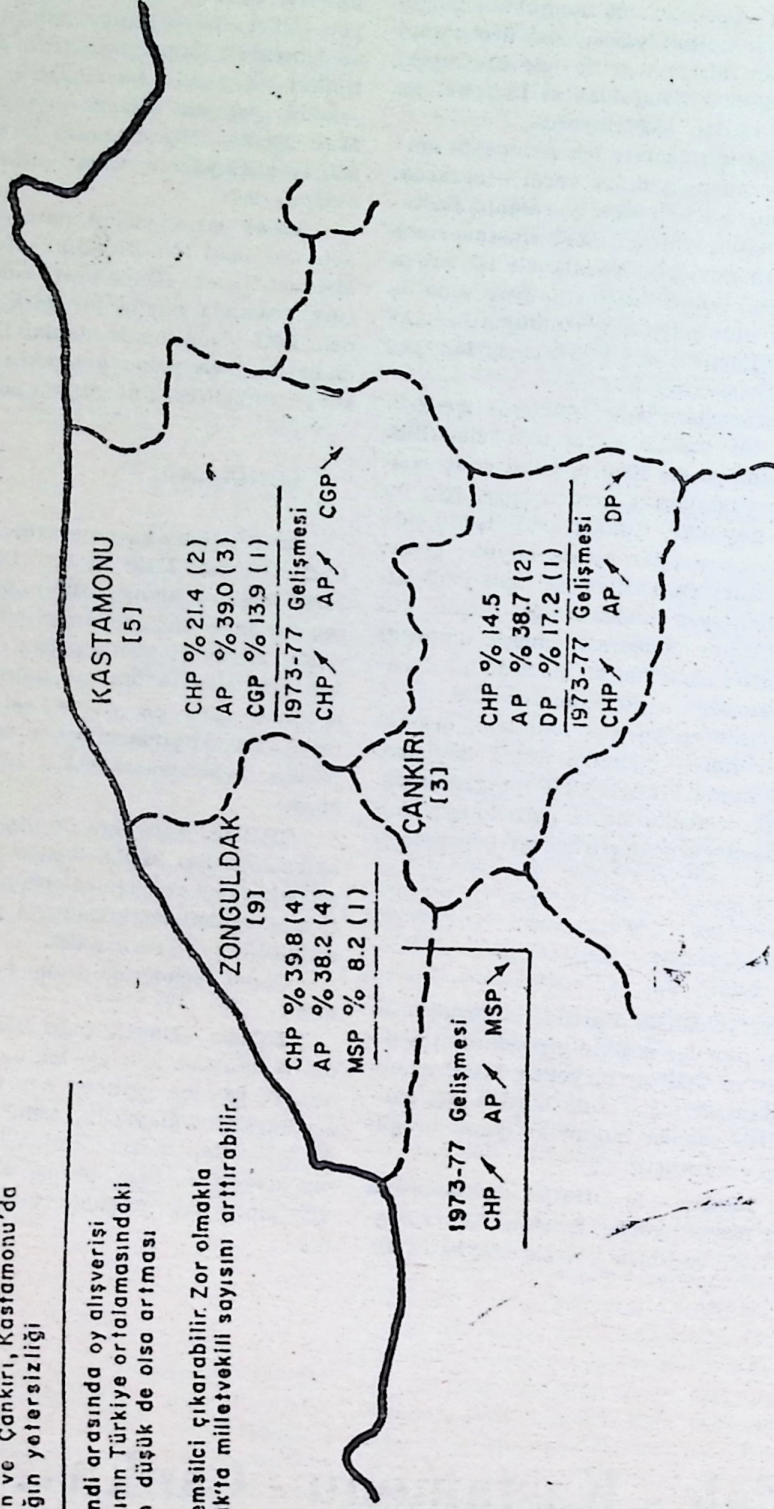
1975 Toplam Nüfus : 1532000

SOSYO-POLİTİK DUYARLILIK :

- Maden ve ağır sanayi işçiliğinin yapıtıcı koşulları.
- Dinsel tutuculuk ve buna karşı ilk tepkiler.
- Kırsal alt yapının ve Çankırı, Kastamonu'da ekonomik canlılığın yetersizliği

Toplam sağın kendi arasında oy alışverişi ve CHP'nin oylarının Türkiye ortalamasındaki artış süratinden düşük de olsa artması bekleniyor.
CHP Çankırı'da temsilci çıkarabilir Zor olmakla birlikte Zonguldak'ta milletvekili sayısını arttırabilir.

KARADENİZ

BATI İÇ KARADENİZ

(Zonguldak, Kastamonu, Çankırı)

BEKLENEN POLİTİK DEĞİŞİKLİKLER

oluşmaktadır. Bölgenin batısında Zonguldak — Karabük — Ereğli üçgeni Türkiye'nin madencilik ve ağır sanayi üretimi bakımından önemli bir kesimidir. Buna karşılık Kastamonu ve Çankırı ilkel tarım bölgeleridir. Bu illerde de yerel kömür yatakları mevcuttur. Ama madencilik bir ekonomik varlık kaynağı olamamıştır.

Geleneksel ağır sanayi ve maden zenginliklerine rağmen Zonguldak dahil, bölgenin bütün illeri ve (özellikle Kastamonu) kırsal alt yapı yönünden büyük ihmal edilmişlik gösterirler. DPT endekslerine göre Zonguldak 3. derecede gelişmiş iller arasında yer almaktadır. Ama bunu Cumhuriyet döneminin devletçilik nimetlerini fazlasıyla toplamış olan Zonguldak ve Karabük kentlerinin gelişmişliğine borçludur. Zor geçit verir arızalı dağların da engellenmesiyle ilin karayolu şebekesi altında Türkiye standardının yoğunlukça ve kalitece altındadır. Çankırı ve Kastamonu ise Ankara merkezine bu kadar yakın ama psikolojik olarak bu kadar uzak, kendi kaderine terk edilmiş illeri görüntüsündedir. İstiklâl savaşında Anadolu'ya giden yurtseverlerin geçiş yollarından biri olan Kastamonu'dan Ankara'ya o tarihlerde nasıl zorluklarla ulaşılıyor idiyse, günümüz koşullarına göre de Kastamonu — Ankara ulaşımı benzer düzeyde zor bir iştir. (Çankırı ve Kastamonu 6. derece gelişmişlik sırasında olup Türkiye ortalamasının epeyce altında bulunmaktadır)

Sosyo ekonomik gelişmişlikle nüfus hareketliliği içicilik göstermektedir. Çankırılıyı ve Kastamonuluyu iline bağlayan bir ekonomik canlılık yoktur. Ayrıca bu canlılığı, yakın gelecekte yaratabileceği umudu da yoktur. Bu ufuk kapanıklığı iç göçe götürür. Sonuç: Kastamonu nüfusu azalan iki ilimizden biridir. (Diğeri Bilecik) Çankırı'da da nüfus çok yavaş artar. Zonguldak daha hareketli olmakla birlikte yine de Türkiye ortalaması altında bir nüfus artışı gösterir. (% 2,18)

Zonguldak'ta kent nüfusu artışı da Türkiye ortalamasının altındadır. İhmal edilmiş kırsal yöreye karşılık gelişmiş kent merkezinin büyük çekiciliğinin olması beklenebilirdi. Ama Zonguldak maden emekçisinin «işçi köylü» karışımı bir yapısı vardır. Kente göçetmeden köylülüğü sürdürürken, ocakta çalışabilmektedir. Benzer olaya Ereğli'de rastlanır. Dolayısıyla Anadolu taşrasında devlet işletmesi nimetini ilk gören, yabancı uzman kolonisinin etkisini ilk tadan, ilk bakımlı devlet memuru lojmanlarının inşa edildiği ve devlet eliyle ilk memur burjuvazisinin yaratıldığı düzenli, bakımlı bir kent oluşuna rağmen, Zonguldak yavaş büyümektedir.

Zonguldak, Ereğli, Karabük'teki işçinin köylü kökeni ile bağıni organik olarak sürdürmenin yanısıra ağırlıklı bir niteliği daha vardır. Gerek kömür madeninde, gerekse Demir Çelik tesislerinde ilk resmi sürekli devlet işçiliği bu bölgede doğmuştur. Babadan oğula devrolacak biçimde süreklilik kazanan ve işgüvencesi ve ücretler yönünden sağlam statüye bağlanmış olan bu işçilik, bir ölçüde memurlaşmıştır. Ama gerçek memurun ya da teknik uzman kültür ve duyarlılığına da varmamıştır. Sonuç olarak bu yöreler Türkiye'deki genel uyanışın ve İstanbul, Adana Gaziantep'te görülen emekçi bilinçlenmesinin etki alanı dışında kalmıştır. Küçük burjuva tutuculuğu ve ürkekliği içindeki apolitik davranışın örneklerini vermektedir.

1950'ler boyunca bu ürkeklik Zonguldak'ın egemen niteliği olmuştur. İİ DP'ye Türkiye ortalamasının üzerinde oy oranlarıyla destek olmuştur. 1961'den başlayarak bütün 1960'lar boyunca da AP'ye, mistik, ağır tozlu bir uykuda devinen Kastamonu da ise ne DP, ne de AP sürekli bir büyük güce sahip olamamıştır. Çünkü bu kentte 1950'lerde MP ve CMP, 1960'larda YTP gibi diğer sağ oluşumlar kendini göstermişti. Çankırı, komşusu bu iki büyük ilden daha çok Zonguldak'a benzeyen bir sosyo-politik tavır içinde gözükmuştür.

1973'e varışta, Kastamonu geleneksel çok sağ partili statüsünü devam ettirmiştir. Baş parti AP'den başka, CGP, DP, MHP, MSP çeşitli hissedilir oy oranlarına varmışlar, ama bunlardan sadece CHP temsilci çıkarabilmiştir. CHP ise kendi oy ortalamasının yine çok altında kalmıştır. Çankırı CHP'nin temsilci çıkaramadığı ender illerden biri olmuş ve DP oylarının bölücü etkisine karşın AP uzak mesafeyle birinci parti durumunu korumuştur.

Zonguldak'ı hem 1973 genel seçim sonuçları, hem de 1975 ara seçim sonuçlarını hatırlayarak incelemekte yarar vardır. 1973'de CHP 1969'a oranla dikkate değer ilerleme göstermişti. (% 30,7'den 39,8'e yükselerek) Ama bu ilerlemede işçi yoğunluğunun bulunduğu yörelerin katkısı olmamıştır. Zonguldak ve Karabük'te yaygın bir kanıya göre «Mühendis ve teknik uzmanlar CHP'ye, işçiler AP'ye oy vermişlerdir.» Buna karşılık devlet işletmeleriyle ilgili olmayan klasik kırsal yörelerde ve kıyı kasabalarıyla Zonguldak kent merkezindeki orta burjuva mahallelerinde CHP ilerleme kaydetmişti. İlde MSP ve DP mevcut olduğundan AP içinden kemirilerek zayıflayıp ikinci parti durumuna düşmüş, buna karşılık, MSP bir temsilci çıkarabilmişti.

1975'deki ara seçimde DP'nin AP ile mutlak bütünleşmesi görülmüş ve dolayısıyla AP yeniden ilk parti pozisyonuna ulaşmıştı. Buna karşılık CHP'nin ilerlemesinin Türkiye'deki ortalama gelişmeden daha yavaş olduğu görülmüştür. Yine işçi AP'ye, mühendis CHP'ye vermişti.

1977'ye CHP'nin 1975'deki durağanlığı kırarak daha radikal bir gelişme göstererek vardığı anlaşılmaktadır. Ama DP tamamen göçmüş MSP de bir ölçüde zayıflamış olduğundan çekişme iki parti çekişmesine dönüşmüştür. Rakibinden bir fazla oy alan 9 temsilciliğinden 5 ini alacaktır. Diğer partiye 4 yer kalacaktır. Kılıcına bir denge söz konusudur. CHP'li seçmenin bu durumun da bilincine varmış olacağı, CHP Genel Başkanının aday olduğu bu ilde ibreyi kendi tarafına çevirmek üzere tam bir gayret içinde bulunacağı beklenmektedir.

Çankırı ve Kastamonu'da son dört yılda büyük mesele almıştır. CHP Çankırı'da bu kez bir milletvekilliğini elde etmesi doğal bir sonuç olacaktır. Kastamonu'nun nüfusuyla birlikte çıkardığı milletvekilli sayısı da azaldığından (6'dan 5'e) CHP temsilci sayısını belki arttıramayacak ama AP'yi çok yakından zorlayabilmektedir.

Siirt

O gün Kaviraval Türbesinde «ziyaret» günüydü. Yılda bir düzenlenen ziyaret günü. İlk gün «toplanma», ikinci gün «dağılma» günüydü. Türkiye'nin çeşitli yörelerinden gelen Nakşibendiler bundan iki ay önce ölen Şeyh Kasım'ın ve diğer Nakşibendi ileri gelenlerinin mezarlarını «ziyaret» ediyorlardı. Geleneksel olarak düzenlenen bu anma günü yörede «ziyaret» olarak nitelenirken, dargınlıkların giderilmesi, kan davalarının unu-

başka anlam daha kazanmış. Seçimler. Şeyh Kasım'ın oğullarından Süleyman, babasının yerine şeyh olurken, Şabeyisi Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu Şahabettin Bağdu önümüzdeki dönemde Batman'dan CHP'nin Belediye Başkan adayı. Başka bir deyimle, Şeyh Kasım'ın oğulları ve onların onbeşbine yakın müritleri CHP'ye geçmiş.

Aynı aşiret ya da şeyhin kökeninden gelen, yanıl-

SIIRT-MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	—	—	36.7 22.310	2	25.3 19.225	1	16.4 14.515	1
CGP (GP)	—	—	—	—	15.6 11.839	1	23.8 21.064	1
CH.	47.7 33.576	2	35.8 21.798	1	19.6 14.069	1	14.2 12.576	1
DP	—	—	—	—	—	—	11.0 9.715	—
MP	—	—	2.0 1.192	—	0.5 407	—	—	—
KMP (MHP)	—	—	—	—	—	—	0.6 499	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	9.5 8.349	—
TBP (BP)	—	—	—	—	—	—	—	—
TİP	—	—	2.0 1.190	—	1.2 911	—	—	—
YTP	51.0 35.879	2	14.1 8.995	1	24.2 18.363	1	—	—
BAĞIMSIZLAR	1.3 938	—	8.8 5.368	—	14.6 11.082	—	24.5 21.616	1
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	70.393	4	60.853	4	75.896	7	88.334	4
Katılma oranı		75.9		62.5		68.36		70.27

tulması, kız kaçırmaların üstüne sünger çekilmesi, kısaca yeniden kaynaşma, yeniden bir araya gelme amaçlanıyor.

İşte, yılda bir düzenlenen «ziyaret» günü Nakşibendileri Batman yakınında Beşiri ilçesine beş kilometre uzaklıktaki Türbe'de bir araya getirirken, bu yıl bir

miyorsak Şahabettin Bağdu'nun amcasının oğlu Abdülkerim Zilan Siirt'in bağımsız adayı. Bağımsızlardan Hıfzullah Hamidi bir başka şeyh, MSP'nin ikinci sıradaki adayı ise Şeyh Cevat Sevgili. Şeyh İsmet Aydın bağımsız aday. Daha açık bir deyişle, adaylar arasında bir sürü şeyh. Partilerin listelerinde bir sürü şeyh, Ne-

dir bu şeyhlik ya da işin içine zaman zaman giren seyyitlik?.

Şahabettin Bağdu anlatıyor Beşiri ilçesindeki evinde:

«Şeyhlik üretim ilişkilerine dayanmıyor. Eğitim düzeyindeki düşüklük nedeniyle sürmekte olan bir kurum şeyhlik. Dinsel inançtan kaynaklanıyor ve tarikata dayanıyor. Amaç, müslümanlar arasında dayanışma ve müslümanlığın özüne yaklaşmadır. Kişiyi aynı zamanda toplumsal yönde erdemli kılmak bir başka amaçtır. Tarikatlar ise, devletin bıraktığı boşluktan, ifa edemediği boşluktan doğan sorunları çözümlüyor. Örneğin, çok ilkel de olsa şeyhlerin tarikat için bir yargı görevi vardır.

Bizim bu yörelerde başlıca iki tarikat vardır. Biri Nakşibendi, diğeri Kadiri. Her tarikatın değişik kolları vardır ve her kolun başında da bir şeyh bulunur. Özetle, şeyhler dinsel kaynaktan güç alan kişilerdir. Ancak, dinsel kaynağa dayanan güçlerini, ağırlıklarını siyasal alanda da kullanmaktadırlar. Yani bir siyasal partiyi açıkça destekleyebilirler. Şeyhlere bağlı kişiler, bilinen deyimleriyle müritler de aynı doğrultuda oy kullanırlar. Ama, biz bu kurumda, şeyhlikte yapısal bir değişikliğe gitmek istiyoruz. Ben CHP'ye girdim. Ancak, müritlerin CHP'ye oy vermelerini, CHP'yi desteklemelerini benim önderliğimde kabullenmelerini istemiyorum. Onlara ben CHP'nin ilkelerini anlatmak istiyorum. Bu ilkeler doğrultusunda onların kazançlı çıkacaklarını anlatmak istiyorum. Yoksa, baskı yoluyla değil.»

SIYASAL FARKLILIĞIN KÖKENLERİ

Güç, din olunca bu yörelerde dinsel liderler, yani şeyhler de çok güçlü oluyorlar. Ağırlıklarını siyasal yönden koyuyorlar. Ancak, Şahabettin Bağdu gibi bilinçli liderlere rastlamak her zaman olası değil. Çünkü, şeyhlerin politik ağırlıklarını koymaları çoğunlukla kişisel anlaşmazlığın ürünü oluyor. Aileler ya da aşiretler arası özel anlaşmazlıklar şeyhleri birbirinden ayrı siyasal partileri desteklemeye itiyor. Siyasal partilerlik duygusal bir kökene dayanmış oluyor bir anlamda.

Örneğin, Kadiri Tarikatı'nın adayı MSP'de üçüncü sırayı alıncaya ve de seçilme şansını yitirince, MSP'yi destekleyen Kadiri Tarikatı şimdi bağımsız Hıfzullah Hamidi'yi destekler olmuş. Ancak, Şeyh Hıfzullah Hamidi MSP'nin ikinci sırasında bulunan Şeyh Cevat Sevgil ailesinden kız almış ve de karılarının sayısı böylece yediye yükselmiş. Bunun üzerine Şeyh Hıfzullah ile MSP arasında bir çekişme başlamış. İki yönlü bir çekişme. MSP'li Şeyh Hıfzullah'ın yedi karısı olmasına kızıyorlar ve «şeriatı göre karı sayısı dörtten fazla olmaz. Fazlası haramdır» diyorlar. İkincisi de politik çekişme. Kadiri'ler Hıfzullah'la birlikte MSP'den oy almaya, MSP'nin tabanını eritmeye başlamışlar.

Siyasal düşünce ve ayrılığın ailesel ilişkilerden kaynaklanmasına bir başka örnek Abdülkerim Zilan olayı. Zilan bağımsız adayı Siirt'in. Seçilme şansı da oldukça yüksek. Şahabettin Bağdu'nun, yeni CHP'li şeyh ailesinin amcasının oğlu. Eski CHP'li. Bağdu'lar CHP'li olunca, Zilan bağımsız olmuş. Gerçi bundan CHP'nin Siirt'te merkez yoklaması yapmış olmasının da etkisi yok

değil. Ancak, bir başka ilginç bağlantı Zilan'ın AP Bitlis senatörü Kâmrân İnan'ın yeğeni ile evli olması.

Şeyhlerin asıl gücü dinden kaynaklanmasına rağmen, din yanında topraktan gelen gücü de azımsamamak gerek. Çünkü, şeyhlerin hepsinin değil belki ama, çoğunun büyük toprak sahibi olması bir rastlantı olmasa gerek. Şeyhlerin yanında bir de seyyitlik var. Seyyitler de peygamber soyundan geldiğine inanılan kişiler. Ancak, seyyitlerin topraktan gelen gücü çok daha az.

Sosyo-ekonomik yapı, sosyal ve kişisel ilişkiler özetlenen tabloda tam bir karmaşadır. Gerek sosyolojik, gerek ekonomik açıdan neden - sonuç ilişkileri ile herhangi bir siyasal çözüme gitmek belki de yanıltıcı olabilir. Çünkü, yapı o yapı değildir. Üretim ilişkilerinden kaynaklanmayan, bilimi sanki yanıltan, mistik, Ortaçağ kokan, duygusal bir yapıdır Siirt'teki görünüm. Bunun içindir ki, bağımsız adaylar siyasal partilerin yanında daha şanslı görünmektedirler. Partilerin oylarını bölmektedirler.

Siyasal partilerin bağımsız şeyhlerden sonra gelmesinin, aşiretlere dayalı politikanın yürütülmesinin Türkiye'nin faşizan tırmanıştan geçtiği bir dönemde Siirt'te olumlu bir etkisini de unutmamak gerek. Komandoların eylemleri Siirt'te çok güdüldü. Hem en yok gibi. Okullara, bazı devlet dairelerine dışardan yapılan atamaların dışında, o da güçsüz, eylemsiz atamaların dışında, komandalara rastlanmıyor. Dolayısıyla sandık güvenliği, seçim kavgası, siyasal cinayetlere uzak kalmış bir kent Siirt. Ancak, bu yörede kavga kan davalarından, kız kaçırmalardan kaynaklanıyor. Yılda bir düzenlenen büyüklerin türbelerini «ziyaret» günü onun için önemli ve de anlamlı. Anlamlı olan bir başka şey de, Batman CHP İlçe merkezinde duvarda Ecevit'in bir sözü. Ecevit'in parti ve halk tarafından benimsenmiş olan yüzlerce sözü var. Ama Batman'da biri duvara asılmış: «Kın insan yüreğine yükür». Kan davalarının yoğun olduğu bir yörede bu sözün altının çizilmesi çok anlamlı bizce.

Dolayısıyla komando baskısı akla bile gelmiyor. Böyle bir baskı aşiretlerin ateşli üyeleri arasında kendine yer bulamaz. Aksi halde, aşiretten biri öldürüldümü, olay bölgesel bir soruna dönüşebilir.

SIYASAL PARTİLERDE DURUM

Özetlenen yapıda siyasal partilerin parti olarak dünya görüşleri önem taşıyor. Aldıkları oy, çıkardıkları milletvekili dünya görüşleriyle bağlantılı değil çünkü. Adayların kişilikleri önemli.

CHP'nin Siirt'te merkez yoklaması yapması, bölgede örgütün tepkisini doğurmuş. CHP ile Güven Partisi arasında mekik dokumaktan başı dönen Nebil Oktay liste başına getirilmiş. Kendisi Alikan aşiretinden. Yirmibine yakın blok oyu bulunduğu söyleniyor. MSP'nin birinci sırasında aslen Mardin'li olan bir aday var. Mardin'li birisinin Siirt'ten aday gösterilmesi bağımsız adayların yanında MSP'nin şansını azaltan önemli bir etken niteliğinde. AP'nin birinci sırasında ise yine ilgisiz bir orman mühendisi, Eski DP milletvekillerinden. Siirt'in güçlü aşiretlerinden Raman Aşireti aslında AP'yi des-

teklermiş. Ancak, adaylarının AP'de liste sonlarına düşmesi bu güçlü aşireti de küstürmüştü.

Belirtilmeye çalışılan görünümde oylar büyük ölçüde dağılacak. İrili ufaklı 15 kadar şeyh var Siirt ve yöresinde. Onların siyasal tercihlerinin hangi yönde olduğu belli değil henüz. Dağılmaların bu aşiretlerce nerede toplanacağını sanırsınız ancak 5 Haziran gösterecek kesinlikle. Tahminlerde bulunmak elbet yine olası.

Olasılıklara geçmeden önce, Cephe Hükümetinin seçimlerdeki en büyük dezavantajını, açmazını belirtmekte yarar var.

Siirt ve yöresinde en önemli tarımsal ürün, dolayısıyla halkın büyük bölümünün geçim kaynağı tütün. Diğer bölgelerde tütün için baş fiyat yanında, en düşük ve bir de ortalama alım fiyatı açıklanmış. Siirt'te Cephe Hükümeti sadece baş fiyatı ve taban fiyatı açıklamış. Ortalama fiyatın açıklanmaması tütün üreticisini çok güç durumda bırakmış. Çünkü tütün eksperleri ortalama fiyat olmayınca sürekli düşük fiyattan tütün almaya başlamışlar. Tütün üreticisinin bilinçli tepkisi sonucu Cephe Hükümeti yirmi-yirmibeş gün tütün alımını dur-

durmuş. İşte, durdurma bardağı taşıran damla olmuş. Çünkü, bekleyen tütünlerin bozulması üreticiyi daha da güç duruma itmiş, üretici tütünün aracı ve tefeciye satmak zorunda kalmış.

Alım başladıktan sonra durdurulması ve tefecinin eline düşmüş olmasının önemli siyasal tepkisi olacağı benzer. Halkın yüzde 70'inin ve Siirt ve ilçelerinin tütünün önemli geçim kaynağı tütün, böylece Cephe İktidarının açmazına dönüşmüş.

OLASILIKLAR

Belirtilmeye çalışılan görünümde CHP'nin biri ile bağımsız Abdülkerim Zıllan'ın milletvekilliği kesin gibi. Geriye kalan iki milletvekilliği AP ile MSP arasında paylaşılabılır. Biri MSP'de kalabilir, diğeri CHP'nin ikincisine kayabilir. Bağımsızlardan bir ikinci daha çıkabilir.

Sürpriz bir sonuç ise, hiç bağımsız çıkmaması. O zaman CHP 2, MSP ve AP birer çıkarabilir.

Yalçın DOĞAN

Urfa

«Toprak Reformu diye tutturdunuz. Yaptınız da e oldu. Topraklar yine bizim. Yine biz işliyoruz toprakları» diyordu Urfa'nın ünlü toprak ağalarından biri CHP'lilere. Son birbuçuk - iki yılda «Toprak Reformu» diye diye, binlerce topraksız köylüyü aldatan Cepheciler seçim öncesinde toprak ağalarının oylarını toplamak amacıyla son oyunlarını da sahneye koymuşlar. Reformun gerçekleşmemesi bir yana, gerçekleştiği görünümü altında sergileniyor asıl oyun.

Reform yapıyoruz diye göstermelik kamulaştırmalara girişildi Cephe İktidarı döneminde «Kamulaştırılan» topraklar için toprak sahiplerine ödenmesi amacıyla bankaya para yatırıldı. Kamulaştırmanın tüm hukuki işlemleri bitirildi. Ancak, devlet adına topuya geçirilen bu topraklarda şimdi yine toprak ağaları, toprağın eski sahipleri yani, ekip biçiyor binlerce dönüm araziye. Aldatmacayı nitелеmek bile güç. Binlerce topraksız köylüye, yasalarla, tüm hukuk düzeniyle böylesi ne alay etmek, olsa olsa Demirel'in şanına yakışır. İş bununla da kalmıyor. Dağıtılan, adı dağıtılmışa çıkan toprakları Cepheciler denetimlerinde tutmak istiyorlar. Komandolarıyla, kente dışardan yaptıkları atamalarıyla, Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı'nın arabalarıyla, sokaklarında dolaştırdıkları adamlarıyla. Ama nafiye. Öyle birikmiş bir gizli güç (potansyel) var ki Urfa'da, nafiye tüm bu çabalar. Yasaları çiğneyerek, komandolarla sokaklarda boy göstererek halkı sindirmeye çalışmanın da bir sonu var.

Nitekim, son iki yılda Urfa'ya sürekli gönderilen komandolara halkın sabrı taşmış. Sabrı taşıran da komandoların kendi aralarındaki anlaşmazlıktan çıkan

bir cinayet. MHP içindeki «Hilalci — Bozkurt» ayrımı oldukça yaygın bir taban bulmuş Urfa'daki komandolar arasında. Urfa'da yirmi gün kadar önce bir «ülkücü» öğretmen öldürüldü. Basına da yansıdı olay. Sonra, ya-nılmıyorsa Manisa'ya gönderildi cenaze. Öğretmenle diğer komandolar arasında çıkan tartışma öğretmenin ölümüyle son buldu. Komandolar öğretmenin ölümünü fırsat bilerek kentin içinde olağanüstü bir terör havası yarattılar. TÖB — DER binası, bazı siyasal parti ofisleri, halkın bir bölümü bundan nasibini aldı. Ellerinde zincirleriyle sokakta adam dolaştırmaz oldular bir süre. Peki, sonra?... İşte, bardağı taşıran damla bu olaylar oldu. Urfa'nın köylerinden ve ilçelerinden yaklaşık beş bin kişi geldi ve bir anlamda kenti bastı sanki. Vali telâşa kapıldı. Ordudan yardım istedi. Halk kararlıydı: «Ya bu komandoların eylemleri son bulur ya da MHP'yi, Toprak Reformu Bölge Binasını, Millî Eğitim Müdürlüğü Binasını, Ülkü Ocaklarını basarlardı». Vali güvence verdi. Halk komandoları yıldırıldı. O günden bu yana sokakta acaba bir komando dönüp de sağına bakabiliyor mu, acaba kafasını kaldırarak yürüyebiliyor mu Zor biraz.

Cephe Hükümetiyle seçimlere gitmek, seçim propagandaları sırasında çıkan olaylarla birlikte belki de «kimin kazanacağı» konusu yanında en çok tartışılan konu oldu. Sndık güvenliğinin sağlanamayacağı kuşku-ları olaylarla birlikte arttı. Ama, en azından Urfa için söylenebilir ki, böyle bir sorun kalmamış burada. Komandoların cirit attığı, devletin değişik kuruluşlarınca beslendiği, görev verildiği Urfa'da halkın kendisi seçim öncesi bu kuşkuyu tümüyle dağıtmış.

URFA - MİLLETVEKİLİ

	1961		1965		1969		1973		1975	
PARTİLER	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	20.6 24.741	1	34.9 41.486	3	43.5 55.992	4	33.5 42.365	3	33.2 44.293	1
CGP (GP)	-	-	-	-	8.2 10.516	-	1.9 2.419	-	-	-
CHP	42.9 51.544	4	30.1 36.307	2	22.5 28.904	2	29.0 36.615	2	32.6 43.506	-
DP	-	-	-	-	-	-	17.1 21.609	1	3.3 4.446	-
MP	-	-	-	-	0.8 1.059	-	-	-	-	-
MHP (CKMP)	6.1 7.299	-	-	-	0.5 629	-	0.9 1.188	-	0.9 1.207	-
MSP (MHP)	-	-	-	-	-	-	17.6 22.198	1	29.9 39.847	-
TBP (BP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TİP	-	-	3.2 3.771	1	2.0 3.578	-	-	-	-	-
YTP	30.4 36.456	-	9.1 10.833	1	9.4 12.101	-	-	-	-	-
BAGIMSIZLAR	-	-	22.3 26.444	-	13.1 16.915	-	0.1 80	-	-	-
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	120.042	7	118.841	7	128.694	6	126.474	7	133.299	1
Katılma oranı	74.7	68.6	65.50	60.00	57.57					

Beş bin kişinin bir araya gelip gücünü göstermeyi denemesi onların oyununu tümüyle bozmuş. Köylerde ise zaten böyle bir sorun yok. Harran'da halk «bizim namusumuzu koruyamayan, bize küfredenlere bız sandığı emanet etmeyiz» diyor. «Bu canlar bizim. Bu topraklar bizim. Can da, mal da hükümete emanet. Seçimden sonraki hükümete, bunlara değil» diyor. İktidarı değiştiren bir kararlılık içinde.

KOMANDOLARDAN ESİNLENMEK

Halk komandoların dersini verirken, onların eylemlerinden esinlenenler de yok değil. İşte bu esinlenme AP'ye pahalıya mal olmuş.

AP cephesinde Urfa'da yeni birşey yok. Liste baştan sona toprak ağalarıyla dolu. Milletvekilli adayları listesi yani. Ama, ağalar da insan. Onlar için kendi aralarında zaman zaman iyi geçinemedikleri de oluyor. Yılların politikacısı ve AP Genel Başkanı Yardımcılarından Necmettin Cevheri Şeyhanlı Aşiretinden ve toprak sahibi. Üçüncü sırada bir başka toprak sahibi ve halen milletvekilli olan Mehmet Bucak var. Üçüncü sıraya düştüğünü öğrenen Mehmet Bucak, kendi aşireti olan Bucak aşiretinden adam toplayarak gelir ve Urfa AP İl Merkezini basar. Silahlı adamlar AP binasındaki kişileri «esir» alırlar. Ortalıkı talan ederler. Bu arada çıkan çatışmada iki kişi silâhla yaralanır. Yaralananlardan biri de AP Genel Başkan Yardımcısı Necmettin Cevheri'nin amcasının oğludur. Liderlerinin yaralandığını duyan Cevheri'nin Şeyhanlı Aşireti hemen yola koyulur. Ancak, Bucak Aşireti'nin adamları da onların geldiğini duyar. Bucaklılar Siverek'e döner. Şeyhanlılar AP Merkezinde kimseyi bulamazlar geldiklerinde. İşte, o günden bu yana AP merkezi artık AP'liler için bile bir tabu olmuştur. Kimse uğramaz olmuştur AP İl merkezine.

Özetlenen eylem AP'ye çok pahalıya mal olacaktır Urfa'da. Yer seçiminde milletvekillerini bir bir yitiren AP bu seçimde hesaplarını ikiye düşürmüş durumda. AP'nin bu güçsüzlüğünden ve karışıklığından bir eski AP milletvekili de yarar bekliyor. Eski AP milletvekillerinden Bahri Karakeçeli adaylığını bağımsız koymuş. Edindiğimiz izlenim, onun kazanması sürpriz olur. Ancak AP'nin tabanını da yer de yer.

AP toprak ağalığı kurumuna öylesine sahip çıkmış ki, bunlardan vazgeçemiyor. Dayandığı ana sınıf, varlığının ana nedenlerinden biri toprak ağalığı çünkü. Gerçi iç çelişkisi de buradan kaynaklanıyor ama, yine de «ağasız olamıyor». Önseçimde seçilme şansını yitiren ünlü toprak ağalarından Mustafa Kılıç'ı onun içindir ki, Ankaradan onuncu sıraya koydu. Bu bir açıdan da belki bir «Şükran borcu»dur, kim bilir. Çünkü Cephe Hükümeti kurulurken DP'den istifa edip Cephecilere güven oyu verenlerden ve AP'ye geçenlerden biri de Mustafa Kılıç.

TOPRAK AĞALIGINDA «DELİNME» VAR

AP'nin ağalarla giriştiği serüven ve iç çalkantısı bir yana, CHP kesiminde önemli ve de son derece önem-

li bir değişiklik var. CHP Urfa İl Yönetim Kurulu üyelerinden Avukat Feridun Yazar'ın deyimiyle CHP'de toprak ağalığı delindi ilk kez.» Feridun Yazar «yıllardır ilk kez Urfa İl Yönetim Kurulu halktan yana bir ekibin eline geçti» diyor. Bu değişiklik belki henüz tam olarak milletvekili listesine yansımamış, Çünkü listede yine toprak ağaları eksik değil. Ancak, üçüncü sırada halktan gelen bir aday var. Ahmet Melik. İşte, yıllardır toprak ağalarından nefes alamayan CHP listelerinde de bir değişiklik gerçekleşmiş. Onun için «toprak ağalığında bir delinme var» CHP açısından. Türkiye bir değişim içinde. Kıyısından da olsa, köşesinden de olsa değişimin somut sonuçları ortada. Bundan önceki seçimlerde Urfa'da aslında hangi partinin adayı seçilirse seçilsin pek önemli değildi. Çünkü tüm listeler toprak ağalarınca paylaşılmıştı. Meclise nasılsa bir toprak ağası gidecekti. Partinin ne önemi kalırdı o zaman. Ama, ilk kez bir değişim var şimdi. Topraksızlardan yana ağalık kurumuna karşı direnç demokratik bir biçimde CHP listesinde kendini göstermiş. Artık topraksızların da bir almaşığı, bir seçeneği var kendilerinden yana.

CHP listesinin tümüyle ağalardan temizlenmesi için 1981'i beklemek gerek.

Siverek'li Şeyh Halit arabasıyla yoldan geçti mi, müritler arabanın tekerleğinin geçtiği toprağı öperler. Onlar ki, o topraklar için canlarını vermeye hazırdır, yatar yere öperler toprağı. Onlar ki, toprak acısı, toprak yokluğu düşlerine dalar. Gidip bir şeyhe kapılanırlar.

Boşuna değildir bu gerçek. Eğitim göstergesinde Urfa 37 il içinde sondan bir önce gelmektedir. Bir başka deyimle, eğitim düzeyinin en düşük olduğu yer tüm Türkiye'de Bitlis'tir. Sonra Urfa gelir. Haberleşme — Ulaştırma göstergesinde ise Urfa yerini ancak ellinci sırada alır. Tarım açısından Türkiye'de gelişmişlik sırasında Urfa'nın beşinci sırada yer alması, bir yandan reformun neden burada uygulanmaya konulmasını açıklamaya yeterken, öte yandan da toprak — eğitim — müritlik kısır döngüsünü açıklamaya yetmektedir. Ekonomik ve siyasal gücün topraktan kaynaklandığının, bu gücün müritlik, şeyhlik yoluyla, başka bir deyimle din yoluyla önemli bir birikime ulaşmakta olduğunun açık göstergesidir. Tekerleğin geçtiği toprağın neden öpüldüğünün göstergesidir.

Cephe Partileri Urfa'da bu göstergelerden yararlanıyorlar. MSP ise bunlardan en çok yararlanma eğiliminde olanı yada, bu yönde başarı kazananı, Şeyh Halit'in oğlunu ikinci sırada gösterirken, özetlenen olguları iyi değerlendirdiği kanısında Urfa'da MSP'liler. Ne var ki, değerlendirmeler burada bitmiyor.

Birinci sıradaki MSP adayı oldukça ilginç. Arap asıllı biri. 12 Mart döneminde Suudi Arabistan'a kaçmış. Suudi Arabistan Haber Ajansı'nın Ankara Müdürlüğü. Bir anlamda gazeteci. MSP Urfa'da işte bu adayı ile Araplara sesleniyor ve yöredeki arapların oylarını toplamayı amaçlıyor. Bir yanda din sömürüsü öte yandan Arap Milliyetçiliği MSP'nin koltuk değneklerini oluşturuyor Urfa'da. Onun içindir ki, «ağır sanyayı hamlesi» masalını işlemeye gerek kalmıyor.

ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERİN ARZ-I ENDAMI

Belirtilmeye çalışılan nedenlerden dolayı «ağır sanayi hamlesi»ne AP sarılmış burada. Hem de tam Demirel'in niteliğine uygun olarak.

Bir Aşağı Fırat Projesi vardır yıllardır tartışılan. Harran Ovası'nı sulamak ve de enerji üretmek. Bu iki amaç için bir dizi sulama ve enerji üretme barajı yapmak. Anılan proje Keban Barajı ile başlar. Karakaya ve Gököy barajları ile sürer. Karababa Barajı ile son bulur. Aslında gerek elektrik üretimi, gerekse sulama açısından çok önemlidir. Ancak, şu günlerde üzerinde durulması gereken iki konu çıkmıştır ortaya. İlki, Demirel'in sarıldığı «ağır sanayi hamlesi» dizisinden Urfa Tüneli, Gököy ile Karababa Barajları arasında Bedir Pompası ya da Barajı yapılacaktır. Bedir Barajında biriktirilecek su, Urfa Tüneli yoluyla Harran'a verilecek ve Harran sulanacaktır. Bu tünelin kredisi ve projesi olmadan Demirel tarafından bundan birkaç ay önce Urfa'lıların deyimiyle «zavallı bir törenle» temelin atılışı bir yana, tünelin bitirilmesi bile bir anlam taşımıyor 1990'lara değin. Çünkü tünelin anlam kazanması, Harran'ı sulaması için yukarıda özetlenen barajlar dizisinin bitmesi gerekli. Ancak, bu baraj sistemi bittikten ve de buna ek olarak Bedir Barajı tamamlandıktan sonradır ki, Urfa tüneli gerçek işlevini yükleneyecek. O sistemden şu güne değin bir Keban bitmiş, bir de Karakaya'nın temeli atılmıştır. Tünelin temelinin atılması dolayısıyla «seçim yatırımı» dışında anlam taşımıyor. Teknik olarak da, tünelin temeli ve yapımı için zaman çok erken. Dizi biter, ondan sonra sıra bağlantılara gelir. Hayır. Eğer seçim zamanıysa ve de o yörede siyasal açıdan çok şeyler yitirilmişse, işe sonradan da başlanabilir. Tıpkı Demirel'in yaptığı gibi.

Ancak, Demirel'in bu yönde yaptıkları burada

bitmiyor. Şu sıralarda çok daha büyük bir skandalla karşı karşıyadır Türkiye. İkinci nokta ise burada ortaya çıkıyor. Anılan Aşağı Fırat Projesi'nin değişimi söz konusudur. Yani, anlatılan barajlar sisteminde, projede değişiklik yapılmak istenmektedir. Projeyi değiştirmek için Amerikan — İsviçre damgasını taşıyan bir çok uluslu şirket çaba göstermektedir. Bu çok uluslu şirketin Türkiye temsilcisi Demirel'in sınıf arkadaşı mıdır?.. Projenin değişmesiyle maliyet milyarlarca lira artmakta mıdır?.. Dünya Bankası proje değişikliği için ye de Fırat Sularının Suriye ile Irak arasında paylaşılması için Ankara'ya baskı yapan Dünya Bankası'nın bu konulardaki şefi Suriye asıllı mıdır?.. Projenin tümünü çok daha ucuza mal etmek için başka şirketler ya da ülkeler var mıdır?..

Soruları uzatmak her zaman olası. Ancak, üzerinde durulması gereken Demirel'in getirdiği noktadaki Türkiye'nin «manzara-ı umumiyesi»dir. Düşünebiliyor musunuz, toprak reformunu kuşa çeviren bir iktidar ağaların yönetimindeki Harran Ovasını sulamak için çok uluslu şirketlerle tam bir işbirliği içinde. Gerçekte Demirel iktidarının özetiştir işte bu eylemler. Bu karmaşa. Bu ilişkiler sistemi.

OLASILIKLAR

Özetlenen oluşumda CHP bir milletvekili fazla çıkarır 1973'e göre. 7 milletvekilliğinden üçü CHP'ye, ikisi AP'ye gider. Birisini de MSP alır. Son milletvekilliği AP ile MSP arasında. MSP'nin olması daha yüksek bir olasılık. Ancak AP'nin üçüncüyü kazanması sürpriz olmaz.

Bağımsız adaylarla DP'nin de oy alması bekleniyor. Ancak, bu oyların sonucu değiştireceğine pek olasılık tanımıyor Urfa'lılar.

Yalçın DOĞAN

Mardin

Kaçakçılar artık sınırda öldürülüyor. Kaçak mallar da zaten artık öyle mayınlı ve de dikenli telli alanlardan geçilerek ülkeye sokulmuyor. Ya da dışarıya kaçırılmıyor. Zaman değişiyor, yöntemler geliyor.

Kaçakçıları öldürmek için mayınlı alanlarda nöbet tutmaya gerek yok. Kaçakçılık yaptığı sanılan bir kişi kentin içinde yakalanıyor ve mayınlı alanlara doğru silâh zoruyla itile kakıla götürülüyor. Sınırdan geçerken yakalandı izlenimi yaratılarak, köyden ya da kentten getirilen kaçakçı orada kurşunlarla can veriyor. Adı da «kaçakçılar bilmem ne kaçırırken, yakalandı» oluyor. Kaçakçılardan birine herhangi bir nedenden dolayı kini varsa birisinin mayınlı tarlalara sürüp öldürmek en kestirme yol oluyor.

İşte, bu gerçek öykülerden birini Mardinli avukat İbrahim Özlen anlattı. Bir jandarma astsubayı ile iki

jandarma eri tarafından bir kaçakçının öldürülmesi bölgede büyük tepki yaratırken, sanıkların on yılı aşkın ağır hapse mahkûmiyetleri Yargıtay'ca da benimsenerek kesinleşmiş. Avukat Özlen «şimdiye değin bu tür olaylar belki çok çıkmıştır, ama cinayetin gerçek yönünün kesinlikle ortaya çıkması ve yargı organlarının durumu saptaması, en azından bundan sonra kaçakçılık yaptıkları sanılan kişilerin böylesine akıl almaz biçimde öldürülmesini önler» diyor.

Kaçakçıları öldürmek marifet değil. Yakalamak hiç marifet değil. Asıl marifet kaçakçılık kurumunu ortadan kaldırmak. Kaçakçılığı ortadan kaldırıcı ekonomik ve sosyal önlemleri almak. Geçimini sağlaması için binlerce insana ekonomik ortamı yaratmak. Bir yanda tüm koşullar insanları yaşamak için her türlü eyleme iterken, öte yanda bunlarla savaşım amacıyla

«devlet korkusu» yaratarak, terör estirmek. İşte, bu ekonomik kurallara da, sosyal ve hukuksal kurallara da taban tabana aykırı. Araya bir de kişisel sevgisizlik, anlaşmazlık girdi mi, o zaman dinleyin siz artık «...kişiler kaçakçılık yaparken, sınırdan geçerken yakalandı...».

rılma eğilimlerinin artması. O tepe üzerine kurulu kentte akıl almaz bir politizasyon gerçekleşmiş. Halk politika ile son derece ilgili. Haberleşme ve ulaştırma açısından gelişmişlik sırasında 56. sırada yer alıyor Mardin diğer illerimiz arasında. Halkın olaylara ilgisi gün geçtikçe artıyor. Bu ilgi haberleşme ve ulaştırmanın

MARDİN-MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	—	—	22.7 26.828	1	27.8 38.212	2	18.8 25.853	1
CGP (GP)	—	—	—	—	8.0 11.057	—	10.3 14.261	1
CHP	43.3 50.734	3	22.5 26.611	2	12.0 16.558	1	17.7 24.417	1
DP	—	—	—	—	—	—	17.6 24.213	1
MP	—	—	—	—	0.7 944	—	—	—
CKMP (MHP)	21.8 25.622	1	1.8 2.145	2	0.2 248	—	0.5 622	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	12.1 16.694	1
TBP (BP)	—	—	—	—	—	—	—	—
TİP	—	—	1.7 1.965	—	0.2 317	—	—	—
YTP	31.9 40.927	2	12.3 14.567	1	12.1 16.598	1	—	—
BAGIMSIZLAR	—	—	39.1 46.329	—	39.0 53.642	2	23.1 31.733	1
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	117.283	6	118.445	6	137.660	6	137.853	6
Katılma oranı	79.6		73.8		73.37		73.57	

AKIL ALMAZ BİR POLİTİZASYON

Mardin'de herşey Ortaçağı andırıyor. Toprağı sık-sık feodalizm fışkıracak. Mağara tipi evlerde yaşayanlar insanların birbirine kızgınlıkları, hiç affetmeyen davranış biçimleri, konuklara gösterilen geleneksel saygı ve bütünün halkaları. İlişkiler sisteminde görülen «şarkılık», geleneksel yaşam biçimini sosyal anlamda sürdürüyor.

Ne var ki, sosyal ilişkiler değişmekte olan üretim biçimi tarafından zorlanıyor. Mardin'de feodalizm tipi bir olgu. Üretim biçiminin tipik niteliği. Ancak, açıkça bir zorlamada da söz edilebilir. Mardin'de belki de en büyük değişim seçim öncesinde egemen feodalitenin giderek ticaret burjuvazisi tarafından yıpratılması. Ticaret Burjuvazisi tarafından zorlanarak ortadan kaldı-

yavaş yavaş gelişmesiyle orantılı değil. Gelişen çok daha başka bir olgu var. Ticaret artıyor. Dayanıklı tüketim malları sanayii hemen tüm kolları ile Mardin'i sarmış durumda. Şu markanın servisi, diğer markanın satış bayıllığı, öteklinin bolluğu, bir diğerinin ilçelerde bile görülmeye başlayan acentaları açıkça ticaret burjuvazisinin egemenliğine giden yolda birer kilometre taşı sanki. İşte, Mardin şimdi bu çelişkiyi yaşamakta. Bir yanda Mardinlilerin deyimiyle «feodaller» öte yandan «tüccarları».

Ticaret, politizasyonu da beraberinde getirmiş. Aynı nitelik ekonomik yaşamdan siyasal yaşama da yansımış. Yansımaları da sürdürecektir. Siyasal yaşama etkinliğini koyabilmesi için, kişinin ya «feodaller»den ya da ticaret burjuvazisinden güç alması gerek. 1973 yılından beri Mardin'de ticaret burjuvazisinin de bir

milletvekili var: Şimdiki Ulaştırma Bakanı İbrahim Aysoy. Adaylığını Mardinlilerin deyimiyle «bakımsız» koymuş olan Aysoy, bu kez de bağımsız aday. Toprağa dayanmayan, topraktan gelen güçle ilgisi olmayan Aysoy milletvekili olmadan önce Mardin'de belli başlı yerli firmaların bayiliğini yapmış. Buzdolabı olabilir, otomobil olabilir. Malın türü önemli değil. Dayanıklı tüketim mallarını bayiler, temsilcilikler yoluyla Anadolu'ya sokan büyük sanayi burjuvazisi, taşrada kendine bağlı bir ticaret burjuvazisi yaratmış. Kendi yarattığı bu burjuvazi ile dolaylı yoldan siyasal etkinlik sağlıyor aslında büyük sanayi burjuvazisi günümüz Türkiye'sinde. Bayiliklerin bu ölçüde yaygınlık kazanmasının başka bir anlamı yok. Görünürdeki anlamı hızmeti halka götürmek elbette. Bayilikten gelen İbrahim Aysoy'un burada yeniden bağımsız milletvekili seçilmesi olağan.

FEODALİZM PARTİLERİ PAYLAŞMIŞ

Ticaret burjuvazisinin adayı belli. Peki ya Feodallerin. Onların adaları da siyasal partiler arasında bölüşülmüş durumda. Feodalizm çeşitli konuları var. Varlığını sürdürebilmek için çeşitli akımlara bel bağlamış. Bu mezhep çatışması olabilir, Etnik ayrım olabilir. Dinsel sömürü olabilir. Ama, bütün bunlar geneli gözden uzak tutmaz. Farklılık varmış gibi gelir insana. Oysa bir bütünün parçalarıdır ve ana niteliği şu ya da bu yönden mutlaka simgelerler.

Örneğin, CHP merkez yoklaması yoluyla bir büyük toprak ağasını, ünlü Ahmet Türk'ü DP'den getirip liste başına koymuş. AP birinci sıraya 12 Mart döneminde Kürtçülükten yatmış Şerafettin Elçi'yi getirmiş. MSP'nin birinci sırasında ise Fehim Adak var. Siyasal partilerin dışındaki bağımsız adayların güçleri de yine ya temsil ettikleri akımlardan ya da topraktan kaynaklanıyor. İlk bakışta karmaşık görünen yapı, adayların nitelikleriyle billurlaşıyor. Bölgenin sosyo-ekonomik yapısını da ortaya çıkarıyor. Bunların dışında bölgede en az otuz kadar şeyh, yani dinsel güç açısından etkin kişi var. Her birinin yaklaşık iki bin toplu oyu bulunuyor. Ancak, onların bir siyasal partiyi mi, yoksa bağımsız adaylardan birini mi destekleyecekleri henüz belli değil. Seçim tahminlerini de güçleştiren anılan şeyhlerin bilinmeyen tutumu.

KENDİ BAŞINA BİR HALK

Geçimini kaçakçılıkla sağlamaya itilen binlerce insan şu ya da bu feodalın fedaisi. Bir kişi kaçakçılık yapıyor, ağayla birlikte birkaç aile geçinmeye çalışıyor. Öylesine kendi başına bırakılmış ki, hasta oldukları zaman insanlar, bizim insanlarımız, Diyarbakır Hastanesi, Mardin Hastanesi yerine Musul Hastanesine gitmeyi yeğliyorlar. Öylesine kendi başlarının çaresine düşmüşler ki, kaçakçılık yapamayan işsizlikten açlıktan kıranlar Türkiye'nin diğer bölgelerine göç ediyorlar. Kan davaları, nüfuz ticareti, toprak kavgası alabildiğine yoğunlaşmış. Onun içindir ki, siyasal partililik çok dar sınırlar içinde kalmış.

Bu durumdan siyasal partiler yönünden en çok

yararlanmak isteyen MSP çıkmış. Fehim Adak'ı Bakan yaparak, halkı «ağır sanayi hamlesi» masahıyla kandırarak, Ağır sanayi işsizliği ortadan kaldıracak ya... Yalnız burada ortaya bir gelişki çıkmış. Atılan temellerle Mardin Ovası arasındaki celişki, Ağır sanayi dizisinden Mardin'e motor sanayii için TUMOSAN'ın, Organize Sanayi Bölgesinin, sunta fabrikasının temelleri atılmış. Çukurlar öylece duruyor. Sadece organize Bölgesi'nin en kaba inşaatı bitmiş, kimsenin de çalıştığı yok. Bunların dışında, asıl önemlisi Nusaybin'e iki ipelik fabrikası, bir şeker fabrikası, Kızıltepe'ye de bir ipelik, bir gekeer fabrikası temelli atılmış. Mardin Ovası da topu topu 35 bin dönümlük bir arazi. Ekdilecek biçilecek toprak açısından buraya ekilen pamuk ve şeker pancarı ile elde edilecek ürün ile bir ipelik fabrikasını, ne de tek bir şeker fabrikasını tam kapasite ile çalıştırmaya yeter. Asıl aldatmaca işte bu noktada belirginleşiyor. Ekonomik açıdan tam anlamıyla bir «kaynak israfı» söz konusu. Anılan çelişki de bu noktada yoğunlaşıyor.

MSP burada iki yılda en büyük partizanlığı yapmış parti. Sümerbank ve Vakıflar'da bu alabildiğine yaygın. Adam alma, adam satma gibi. Ayrıca, halka açık şirketlerin de devlet ortaklığıyla gelişmesini istemiş MSP. Halktan 50 milyon lira toplamış gerek Vakıflar Bankası'nın, gerekse Sümerbank'ın buraya ortak olması istenmiş. Bölgedeki yönetim buna karşı çıkınca, anılan kurumların yönetim kurulları bir günde değiştirilmiş. Bu tür aldatmacalar halkı daha da yabancılaştırmış Ankara'ya.

Yabancılaştırma, Ankara'dan kopukluk, ağaların ve şeyhlerin etkisi, aşiretler arası ilişkiler Mardin'e Cephelerin faşizan baskısını pek sokmamış. Buna rağmen sokaklarda politizasyonun getirdiği yazılar ek-sik değil. «Katil iktidar» gibi. Bunun yerine ekonomik aldatmaca, seçim öncesi yol yapımı aldatmacası tüm haşmetiyle yürürlükte.

NE OLABİLİR?

Özetlenmeye çalışılan nedenlerle Mardin'de oylar çok dağılmış. Altı milletvekili çıkacak Mardin'den. CHP'nin merkez yoklaması yapması Mardin Örgütünü küstürmüş. Seçim için öyle akıllı uslu bir çalışma yok. Hâlâ, neden yoklama merkez yoluyla yapılmış, onun tartışması sürüyor. Parti çalışması bir yana iltisap. Bu da CHP'nin başarısını engelleyecek bir boyuta varabilir.

Buna rağmen, CHP'nin iki milletvekili çıkarması kesin. İki MSP, bir de AP çıkarabilir. Sonuncu milletvekilliğini de bağımsız İbrahim Aysoy alır. Bir başka olasılık CHP açısından Ahmet Türk'ün gücünden doğan üçüncü milletvekilliğidir. Ancak, bu çok güç görünüyor. MSP'nin iki yerine bir çıkarması, bunun AP'ye kayması da aynı ölçüde olasılıklar içinde. Şeyhlerin çok kritik tutum takınmaları oyların tahminlerin üstünde dağılmalarına da yol açabilir. Böyle zamanlarda CHP'nin de bir milletvekilliğine oy alması sonucunu yaratır ki, CHP, AP, MSP, CGP birer milletvekilliği alır. Kalan iki milletvekilliğinden biri CHP'ye, diğeri bağımsız adaya gidebilir.

Yalçın DOĞAN

Hakkâri

Hakkâri'de oturanlar, 20. asırda, ortaçağ dönemi yaşıyorlar!. Yeni ve yakınçağ dönemine geçişi sabırsızlıkla bekliyorlar... Yılların ihmalini üzerlerinden

Bir yıla yakın zamandan beri yol yapımı sürüyor-muş. Ancak bir arpa boyu ilerlemiş bu yapım. Hakkârililer bu yapımı, bu bakımdan «uyutma politikası»

HAKKÂRİ MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	3.1 667	-	5.5 1.373	-	27.7 7.750	-	33.0 10.742	-
CGP (GP)	-	-	-	-	37.0 10.339	1	3.8 931	-
CHP	41.3 8.846	1	37.5 398	-	33.9 9.467	-	35.4 11.823	1
DP	-	-	-	-	-	-	25.7 7.988	-
MP	-	-	1.0 253	-	-	-	-	-
MHP (CKMP)	-	-	0.8 205	-	0.2 68	-	-	-
MSP (MNP)	-	-	-	-	-	-	2.1 575	-
TBP (BP)	-	-	-	-	-	-	-	-
TİP	-	-	-	-	0.6 154	-	-	-
YTP	25.3 5.426	-	55.1 13.710	1	0.2 65	-	-	-
BAGIMSIZLAR	30.3 6.491	-	-	-	-	-	-	-
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	21.430	1	21.879	1	27.971	1	32.062	1
Katılma oranı	82.0		81.2		74.63		80.03	

atmak için çırpınıp duruyorlar. Bütün güçleri ile haykırarak bitsin bu çile diyorlar!.

Hakkâri, Van'a 142 kilometre uzaklıkta. Normal şartlar içinde bir buçuk saatlık bir yol. Ama gelin görün, bu uzaklık 6 - 8 saat sürüyor. Hele bir kar yağdı mı, 10 - 12 saati göze almak gerek. Kış aylarında çoğu kez de yol trafiğe kapanıyor. Hakkâri'ye giden yola, yol demek mümkün değil. Keçi yolu, katır yolu daha doğrusu...

ve «seçim yatırımı» olarak görüyorlar... Onun için de MC yanlısı partilerin durumu pek parlak değil Hakkâri'de.

ÖĞRETMEN KİYIMI

Hakkâri'nin 618 yerleşme merkezi bulunmakta. Bunlardan 124'ünde ilkokul var. Geri kalan yerler, okul

ve öğretmenden yoksun! Bu bakımdan çocukların çoğu, okuma - yazma bilmedikleri gibi, Türkçe de konuşmıyorlar... Okul olan köylerde de öğretmenlerin çoğu raporlu. Onun için burada da öğretmen var gözü ile bakılması mümkün değil. Bu kadar öğretmen sıkıntısı çekildiği dönemde 194 öğretmen sürgün edilmiş Hakkâri'den! Bu bakımdan Hakkârililer yöneticilerden söz açıldığı zaman pek güzel kelimeler kullanmıyorlar...

Söz eğitimden açılmışken, yapılmakta olan Sanat Okulunun hikâyesini dile getirmemek mümkün değil. 1962 yılında, Hakkâri'de bir Sanat Okulu açılması planlanmış. Hemen arsası alınmış. Bütçeye ödenek konmuş. Ancak, kış şartları nedeniyle temel atılamamış.

Böylece aradan 2 yıl geçmiş. 1964'de temel atılmış ve büyük sözler kullanılmış, nurlu ufuklar edebiyatı dile getirilmiş. 1967 yılında biteceği vaadi tekrarlanmış. 1967 yılı gelmiş geçmiş ve bugüne gelinmiş. Hâlâ yarım. Bugüne dek harcanan para da 17 milyon lira. Evet yanlış okumadınız tam 17 milyon lira harcadığı halde, Hakkâri'de Sanat Okulu hizmete açılmamış durumda. Şu anda da müteahhit işi bıraktığı için yeni ihale imkânları aranıyor!.

DOKTOR DA YOK

Hakkâri'de bir tane doktor var şu anda. Halbuki Hakkâri sosyalizasyon bölgesi. Ama burada doktoru tutmak mümkün olmuyor. Bunun için sağlık bakanlığı bu işi kapatmak için rotasyon sistemini uygulamaya başlamış. Ancak bu sistem nisan ve ağustos ayları içinde uygulanabiliyor. Dahilliye, nısaie ve operatör olarak üç doktor Hakkâri'ye geliyor. Tatil günleri, geliş ve dönüşler çıktığı zaman bu doktorların bir aylık hizmeti 15 güne düşüyor. Onun için de istenilen ve umulan fayda göze çarpmıyor. Ama Hakkârililer buna da şükrediyorlar!.

SEKİZ AY HABER YOK

Hakkâri'nin 200'ye yakın köyünden sekiz ay haber almak mümkün değildir. Burada ne yapar, ne içer, yaşamlarını ne şekilde sürdürürler? Bu sorunun cevabını almak biraz zordur. Yaşıyorlardır der ve geçerler. Sonra da birbirlerini «Kötü bir haber olsaydı, duyulurdu» diyerek teselli ederler!

Örneğin Sat köyüne altı günde gidilir, o kadar zamanda da dönülür. Yine Çukurcu'ya gitmek için validen veya kaymakamdan izin alınması gerekir. 1967 yılında bir sıkıyönetim döneminde konan bu izin bel-

gesini bugünkü dönemde kaldırmak mümkün olmamış. Böylece burada yaşayanlar, ikinci sınıf vatandaş durumuna itilmiş.

Hakkâri'nin birçok köyü, ihtiyaçlarını Irak ve İran'dan karşılıyor. Hele ağır iş şartları hüküm sürdü mü merkeze gelmek yerine Irak ve İran'a geçmelerin daha kolay olduğunu belirtiyorlar. Oraya hayvan, yoğurt ve yağ götürerek ihtiyaçlarını gideriyorlar. Hatta bazan Irak veya İran'dan şehirlerarası telefon ederek merkezdeki yakınlarına sağlıklarını b'le duyurdıkları oluyormuş! Onun için kalkınma edebiyatı ile yakından uzaktan ilgilenmiyor Hakkârililer. Kalkınma ise önce kendilerinden başlanmasını istiyorlar..

22 MİLYONLUK TUTUKEVİ

Hakkâri'nin yolu, elektriği ve suyu yok ama 22 milyon lira harcanarak meydana getirilen bir tutukevi var. Bu kadar para harcanarak meydana getirilen tutukevine, her yıl da 500 bin lira onarım için harcanmakta...

HELİKOPTER VERECEKTİ AMA...

Necmettin Erbakan, Hakkâri'ye gelince pek duygulanmış. Gözleri dolu dolu olmuş. Üç yıl önce artık bu çileniz bitecek demiş. Yol sorunu halledilinceye kadar size helikopter göndereceğim demiş. Bu habere Hakkârililer pek sevinmişler. Hâlâ bekliyorlar!...

KİM KAZANIR?

Seçimi bu dönemde de CHP'nin kazanacağına muhakkak nazarı ile bakılmakta. Yıllardan beri Hakkâri, CHP'nin kalesi olmuş. Bu kaleyi kaptırmamak için örgüt, tüm olanaklarını kullanıyor. Bu bakımdan CHP adayının şansı fazla. CHP örgütünden bir milletvekili için üç aday adayı başvurmuş. Yapılan ön seçim milletvekili Mikail İlçin kazanmıştır. AP'nin adayı ise Ahmet Zeydan, MSP'den de Millî Eğitim Müdürü Evliya Parlak adaylığını koymuş. Parlak, aynı zamanda AP adayı Ahmet Zeydan'ın yakın akrabası. Bu durum da CHP adayının çok yüksek olan seçilme şansını bir kat daha artırıyor. Bağımsız olarak da Hacı Yaşar Acar ile Mustafa Özdemir seçilme katılıyor. Bağımsızlardan Hacı Yaşar Acar daha etken. Ancak, Özdemir gibi barajı aşacak oyu toplayamayacağı belirtiliyor. Tek bir görüş var; o da seçimin CHP tarafından alınacağı..

İhsan ONUR

Diyarbakır

Silopi'de Garizan Aşireti Reisinin oğlu için yörede görülmemiş bir düğün yapıldı. Davullar çalındı, çengiller oynadı. Atlar yarıştı. Genç kızlar ırmakta yıkandı.

Omuzlarından akan her su tanesinde böyle bir düğün düşledi Reisin oğlununki gibi yani.

Düğünün son gecesiydi. Reisin oğlunun en has ar-

DIYANBAKIR-MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973		1975	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	19.2 23.401	1	28.8 31.936	2	35.5 42.934	4	19.9 30.822	2	28.2 38.783	—
CGP (GP)	—	—	—	—	3.0 3.654	—	5.6 8.294	—	—	—
CHP	32.8 39.857	3	23.2 25.695	2	7.3 8.325	—	30.4 45.264	3	40.0 55.146	1
DP	—	—	—	—	—	—	12.2 18.166	1	1.7 2.276	—
MP	—	—	1.7 1.867	—	7.9 9.592	—	—	—	—	—
MHP (CKMP)	5.2 6.331	—	3.4 3.799	—	0.8 920	—	3.0 44.495	—	0.5 739	—
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	18.5 27.566	1	29.6 40.778	1
TBP (BP)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
TUP	—	—	8.0 8.867	1	2.7 3.330	—	—	—	—	—
YTP	42.8 52.012	3	23.1 25.559	2	26.4 31.947	2	—	—	—	—
BAĞIMSIZLAR	—	—	11.7 12.993	—	16.4 19.801	1	9.5 14.059	—	—	—
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	121.653	7	110.756	7	121.003	7	148.667	7	137.722	2
Katılma oranı	76.1		64.3		62.55		66.56		60.23	

kadaşı Diyarbakır'dan çağrılıydı düğüne. Damat gelinle birlikte eşikten geçerken önünü kesti bir alay aşiretli. Para istediler. «Yol açma» parası. Damat parayı çok buldu Diyarbakırlı canciğer arkadaşı verince parayı, damat onurunu ezilmiş saydı kendince. Tartışma başladı damatla canciğer arkadaşı arasında. Sonunda silâhlar patladı. Damat gerdek odasının eşiğinde Diyarbakırlı arkadaşının kurşunlarıyla can verdi. Diyarbakırlı ortadan kayboldu.

Düğün kanla bitti Silopi'de Garizan kanlı damat gömleğini çengelle tavana asmış şimdiki. Kanın kanla ödeneceği günü değin tavanda asılı kalacak gömlek. Garizanlılar Diyarbakır'a yayılmış, Kepoğullarından «önemli» birinin canını almak için. Gözlerini de AP'nin Diyarbakır'da ikinci sırasında bulunan milletvekili ve büyük toprak ağası Silvanlı Mahmut Kepoğlu'na diktikleri söylenir. Çünkü damadı vuran Mahmut Kepoğlu'nun yeğeni olur.

Başlıbaşına bu gerçek bile, Diyarbakır'da feodal öğelerin varlığını olanca gücüyle göstermektedir. Tarımda makinalaşmanın giderek yoğunlaşması, sanayileşme sıralanmasında Diyarbakır'ın diğer iller arasında 27. sırayı alması sosyo-ekonomik yapıdaki feodal niteliği henüz yeni yeni çatlatıyor. Ama, gelenekleriyle, dinsel ticaretiyle, eğitim düzeyi ile Diyarbakır'da sanırız uzun süre toprak ağalarının, şeyhlerin sözü geçecek.

Siyasal partilerin milletvekili adayları sıralaması da aslında bu feodal yapının, çatlaklarına karşın, yine feodal yapının tam bir yansıması. Bağımsızların sayılarının altıyı buluşu ve nitelikleri aynı göstergenin bir başka kanıtı. AP'nin ikinci sırasında Mahmut Kepoğlu 1975 senato seçimlerinde «kendi desteklediği aday AP'de önseçimi kaybettiği» için MSP'nin adayını desteklemiş ve MSP'ye bir senatörlük kazandırmış. Ama, topraktan gelen gücünü iyi bilen AP yöneticileri bu davranışa ses çıkaramadıkları gibi, onu merkez yoklamasıyla yeniden ikinci sıraya oturtmuşlar. Birinci sıraya da bir şeyhi koymuşlar. Üçüncü sırada yine bir toprak ağası. Sokaktaki vatandaş bu gerçekleri biliyor ve «bizim gömülecek toprağımız yok, adamların binlerce toprağı var» demekle yetiniyor. Gerçek gücünü 5 Hazirana saklıyarak. Ancak, toprak ağalarının da kendi aralarında çok iyi geçindikleri yönünde bir kural da yok. Politika, siyasal güç, bu kuralı yok ediyor. Örneğin, bir başka toprak ağası Naşit Altınakar AP'deki merkez yoklaması sonucu son sıralara düşüncü adaylığını AP'den geri almış ve bağımsız olmuş. Altınakar beş kez hacca gitmiş, 4 karısı olan, 19 çocuk sahibi bir vatandaş. Alacağı oy geniş ölçüde AP tabanından.

SEKİZ DEĞİL, SANKİ DOKUZ PARTİ

Ekonomik yapı bir bütündür. Bunun bir bölümünün siyasal güç kazanma çabasına yansıması, diğer bölümünün bundan geri kalması söz konusu değildir. AP'deki ağalar yarışına CHP de katılmış kendi yönünde. Ünlü Azizoglu ailesinin üyesi CHP'nin birinci sırasında, ikinci sırada da Lice'nin ünlü toprak sahiplerinden ve Lice Belediye Başkanı bir aday var... Ancak, CHP'nin durumunu açıklamak için anılan örnekler yetersiz kalır.

Diyarbakır'da sokaklarda, köylerde dağıtılan bir el ilânını okuyalım şimdi:

«Anayasa Mahkemesinin kararı 20 Nisan 1977 tarih ve 15915 sayılı Resmî Gazetede ilânı gereğince tercihli oyun Diyarbakır'da 4 kişiye verileceği hükmüne varılmıştır.» Bu başlıktan sonra CHP adaylarının isimleri sıralanıyor ve sondan dört adaya nasıl «tercihli oy» kullanılacağı anlatılıyor. Böylece sondaki dört aday İbrahim Meylani, Hasan Değer, Hamit Karakoç ve Muhtittin Erdoğan ile baştaki üç aday İskân Azizoglu, Halil Akgül ve Bahattin Karakoç arasında bir karakedi var. Tercihli oy kullanılması yönünde el ilânı bastırıp dağıtanlar, bunun dışında bir de ayrı bir seçim bürosu kurmuşlar kendi aralarında. Baştaki üç aday CHP merkezinde, diğerleri seçim bürosunda çalışıyor. Böylece seçime Diyarbakır'da sekiz değil de, sanki dokuz parti giriyor. İlk üç adaydan Azizoglu «durumu çok güç» olarak nitelerken, «Sayın Ecevit'in tercihli oy kullanılmaması, bu yönteme başvurulmaması yönünde talimatı vardı, ama burada geçerli olmadı» diyor. Böylece «tercihliler» ile «ilk sıradakiler» arasında anlaşmazlık CHP'nin şansını önemli ölçüde etkiliyor. Konuyu incelemek üzere Ankara'dan bir senatör gönderilmiş. Herhalde durum incelenmiş, gerçekler saptanmış ve de rapor verilmiştir. 5 Haziran'dan sonra değil bir, bin rapor olsa ne olur?...

Jandarma baskısı giderek yok oluyor Diyarbakır'da. Ticaret Burjuvazisi ile birlikte yok oluyor. Cephe dönemindeki yoğun faşizan baskılar burada da işlerlik göstermişti. Ama, diğer yerlerdeki gibi değil. Ancak, Sümerbank'tan adam atma, şayak fabrikasına kendi adamını alma, YSE ve Karayolları'nda adam doldurma, kayırma, Milli Eğitim Müdürlüğünü komando karargahına dönüştürme gibi eylemler de az değil. Ne var ki, faşizan baskı doğunun bu belki de en bilinçli yörelerinde olan Diyarbakır'da Cephecilerin istediği iki yönlü etki doğruya erişememiş. Halk en çok pahalılıktan yakınıyor. Baskının istenilen biçimde gelişmemesinin ana nedenlerinden biri etnik sorun. Aslında ilginç bir çelişki. Eskiden sorun baskının ana nedenini oluştururken, şimdi etnik sorun nedeniyle baskı yapılamıyor. En azından eskisi gibi yapılamıyor.

Bu durumdan en çok yararlanan TİP, CHP'nin Diyarbakır'da bazı toprak ağalarını kendi listesine alması TİP için «büyük nimet» olmuş. Eski TİP milletvekillerinden Tarık Ziya Ekinci «CHP'nin adayları bizim şansımızı artırdı» diyor ve Diyarbakır'da TİP'e bir şans tanıyor. Cepheciler için Diyarbakır'da, o bilinçli insanlara ayrı bir propaganda yapmağa gerek yok. Ezilenler, her geçen gün ezilenler, ezilmemeyi öğreniyor artık. AP ya da MSP'ye giden oylar anılan bilincin değil, belki de o bilince rağmen, feodalitenin henüz etkinliğini sürdürdüğü ağırlığın «şanından», onun ekonomik gücünden kaynaklanıyor. Yol yapımıyla, göstermelik temel atmalarla sünger çekilmek istenen halkın bilinci, tersine daha bir keskinleşiyor. Lice Depreminin üstünden iki yıla yakın bir zaman geçtiği halde, hâlâ açıkta kalan insanlardan halk seçim günü hesap sormayı sabırsızlıkla bekliyor. Lice Depreminin yaraları hâlâ tam anlamıyla sarılmamış. Hâlâ bitmeyen evler var. Halk hâlâ perişan Deprem perişanlığı içinde.

MSP'nin Doğudaki çalışmaları dine bağlı. Her yer-

de olduğu gibi, Cephe dönemiyle birlikte buna bir de «ağır sanayi hamlesi» masalı eklendi. Akademik anlamda «projesiz temeller» — «finansman kaynağı bulunmayan temeller» deyimine halk Diyarbakır'da «levha temeller» adını takmış. Ergani'deki çimento fabrikası, Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi, Üçkuyu'daki TEM SAN fabrikası hep bu «levha temeller»den yöreye düşen payı sergiliyor.

«Levha»ların oya dönüşmesindeki zayıf olasılığa MSP adayının kimliği de eklenince, MSP için Diyarbakır tam bir güçlükler zinciri olmuş. MSP adaylarını merkez yoklamasıyla belirlemiş. Diyarbakır örgütü de bu «atama»yı beğenmeyince işler çatallaşmış. Ancak, bunların dışında MSP aleyhine işleyen iki başka etken daha var. Ve diğerlerinden daha önemli gözüküyor.

İlki, Eşref Cengiz adındaki bağımsız aday. Eşref Cengiz hem toprak ağası, hem de şeyh. Yani hem ekonomik gücü var, hem de dinsel gücü. Onun bağımsız olması MSP'ye belki de en büyük darbeyi vurmuş, MSP tabanı «o yöne kayıyor» izlenimi oldukça yaygın. Dinsel propagandanın, sömürünün, ekonomik güçle perçinleşmesi kolayca çatlatılacak bir olgu değil. İkinci darbe MSP'ye MHP'den vurulmuş. MHP bölgeye yapılan atamaların dışında kendiliğinden gelişen bir güce sahip olmaktan, yöre halkı tarafından desteklenmekten çok uzak burada. Ancak, adayı eski bir nurcu. Nurculuktan birkaç kez girmiş çıkmış hapise. MHP Diyarbakır'da nurcuların oylarını bu adayla almak istiyor. MHP'deki son bölünmeler de bu kişiye yardım ediyor. Ne var ki, bu yardımın milletvekilliğine dönüşmesi olanaksız. MSP'nin üçüncü sıradaki adayı bir başka toprak ağasının, Mayıs sonlarında bir başka toprak ağasıyla birbirine girmesi, çıkan olaylarda 12 kişinin yara-

lanması, traktörlerin yakılması MSP'nin işini iyice güçleştirmiş gözüküyor.

OLASILIKLAR

Genel bir bakış, değişik nedenlerle partilerin oylarının dağıldığını ortaya koymaktadır. Aynı silâhın diğer partilerce kullanılması, etnik nedenler, parti içi sürtüşmeler, dinin değişik siyasal partilerce sömürü konusu haline getirilmesi merkezlerden yapılan değerlendirmeleri yanıltıcı etkenler hep. AP'lilerin «halka bu özgürlükleri çok bulmaları, özgürlüklerin biraz daha kısılmasıyla memlekete huzurun» geleceğine ilişkin düşünceleri, AP ile etnik nitelik taşıyan halk arasında çelişkiyi alabildiğine arttırmış. Bunlardan yararlanmak CHP ve TİP'e düşüyor Diyarbakır'da.

CHP içindeki «tercihli» ve «tercihsiz» ayrımı Diyarbakır'da bu partinin en büyük açmazını oluşturuyor. Yedi milletvekilliğinin üçü kesinlikle CHP'nin. Eğer bu sayı 4'e çıkmazsa, hatta beşi zorlamazsa bunda kabahat «tercihli» oy sistemini uygulamak isteyenlerde olacak. Çünkü, tercihli oyun yanlış kullanılması partiye giden oyun da iptal edilmesiyle sonuçlanıyor. Eğitim düzeyinin geri, dolayısıyla tercihli oy kullanımı yönteminin tam olarak, yanlışsız uygulanmasının çok güç olması, CHP adına verilecek oyların belki de büyük olasılıkla önemli bölümünün iptaline yol açabilir. AP'nin iki, MSP'nin bir milletvekili çıkarması olağan. Son milletvekilliği ise ortada. CHP'nin olabilir, oyları iptal edilmezse tercih sonucu. Ayrıca TİP'e buradan şans tanıyanlar haklı çıkabilir.

Yalçın DOĞAN

Güneydoğu Anadolu : Toplu değerlendirme

Güney - Doğu Anadolu, sosyal bilimcilere ilginç sosyal inceleme konularından demetler sunan karmaşık, sancılı bir bölgedir. İklim verilerinin, tuzlu ve çorak toprakların sancısını taşır, bir yandan, ihmal edilmişliğin ve ülkenin diğer bölgelerinden dev kopukluğun sıkıntısını yaşar. Sınır illerine özgün etnik orijin karışıklıkların feodal ilişkilerin baskısını ve «Kaçakçılık, mayın tarlası» rizikolarının heyecanını yaşar, öte yandan.

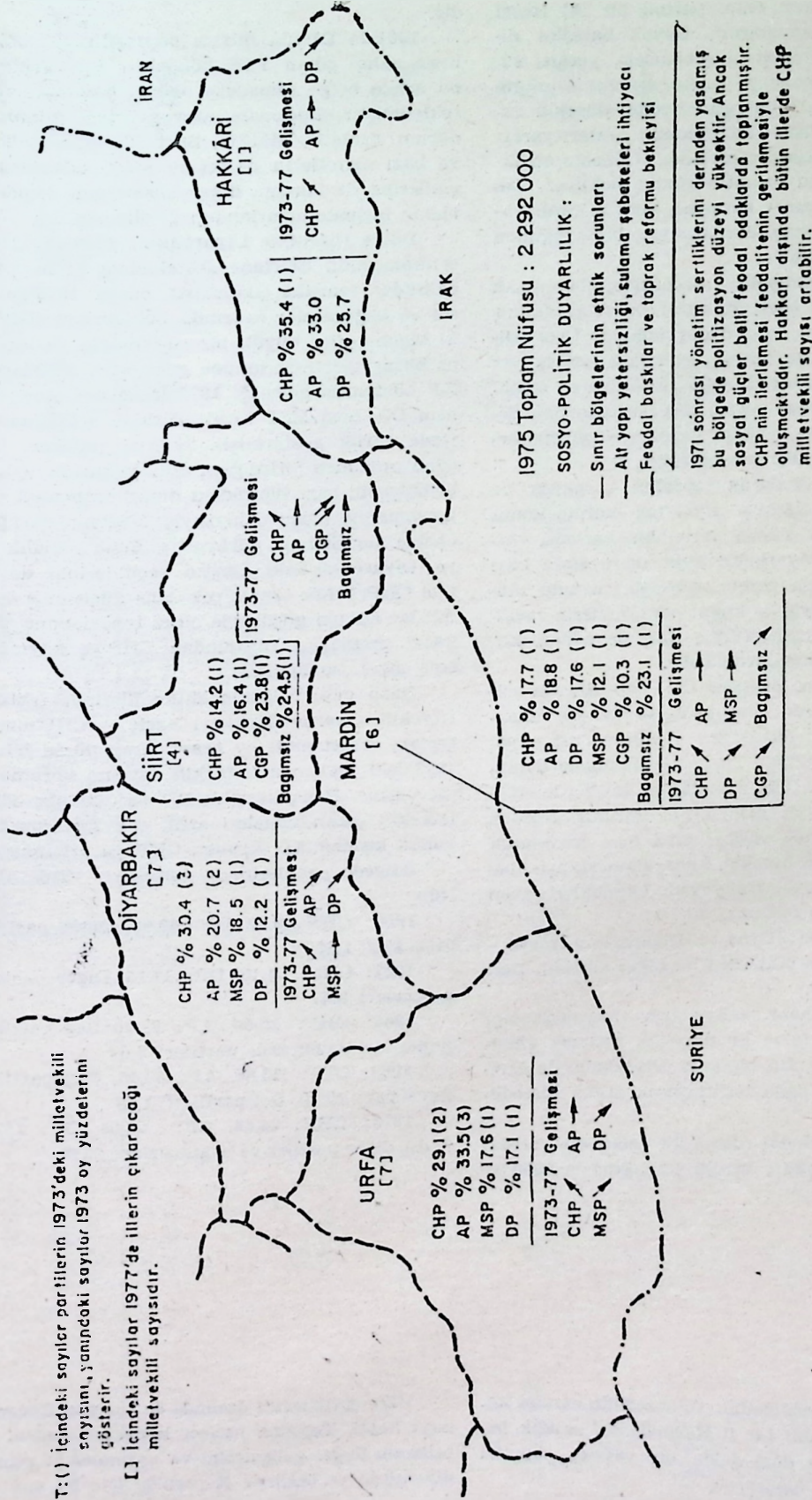
Bölgede, coğrafi merkez olmamakla birlikte Diyarbakır'ın ruhani merkez olmak gibi ağırlıklı bir yeri vardır. Güney - Doğu'nun batıya doğru penceresi Diyarbakır'da açılır. Bölgenin yüreği Diyarbakır'da atar.

Türkiye'de gerek mezhep farklılaşması gerekse etnik orijin çeşitliliği konularında çok az inceleme yapılmıştır. Aslında dokunulması sakıncalı «tabulaşmış» konulardır, bunlar. Oysa etnik orijin farklılığı, dil ve mez-

hep farkı dünyanın bütün ülkelerinde raslanan olaylardır. Önemli olan farklı orijinden gelen kitlelerin ana kitlenin kültürüne uyumu sorunudur. Anadolu Türklüğü, tarihi kökleri, geçmişi ve bugünkü varlığıyla çok güçlü bir oluşumdur. Farklı etnik kökenli herhangi bir yurttaş kesiminin bu oluşumla uyum halinde bütünleşmesi rahatlıkla mümkündür. Akli başında her yurttaş bunun bir bütünleşme ve uyum sorununun ötesinde boyutları olamayacağını düşünmelidir. Aslında Güney - Doğu Anadolu'daki Kürd, Zaza, Arap karışığı orijin taşıyan yurttaşlarımızın büyük çoğunluğu da problemi bu biçimde algılar. Güney - Doğu'nun sorunu ihmal edilmişliktir, feodal kalıntılardır. Yoksa hayali yeni devletlerin kuruluşu değil. Ama aşırı ucuz sol sloganlarla, aşırı yoğunlukta bir sağ-antikomünist tavır birlikte Güney-Doğu için gerçekten olmayan problemlerin

NOT: () içindeki sayılar partilerin 1973'deki milletvekili sayısını, yanındaki sayılar 1973 oy yüzdeleri gösterir.

[] içindeki sayılar 1977'de illerin çıkaracağı milletvekili sayıdır.

GÜNEY DOĞU ANADOLU

(Urfa, Diyarbakır, Mardin, Siirt, Hakkâri)

BEKLENEN POLİTİK DEĞİŞİKLİKLER

gürültüsünü koparır. Gerçek problemlerden dikkat sapar.

Bir Güney-Doğu Anadolu kalkınma projesi vardır, oysa, Sağ iktidarlar lafını edip, parlak bir iki temel atmadan öteye savsaklamışlardır. Büyük barajlar dizisi, sulama şebekeleri, elektrik şebekeleri, yeraltı suyu kaynaklarının canlandırılışı, tuzlu çatlamış toprağın canlandırılışı ve toprak mülkiyeti: Feodal düzenin, zayıflayan burçlarını düşürme. Yeni pamuk ovaları yaratma, yol ve diğer alt yapıyı tamamlama. Namuslu bir iktidarı Güney-Doğu'da bu somut sorunlar bekliyor. Buradaki insanlarımızı hizmet götürme, kendisi canlı yaşıyan bir varlık bir yurttaş olarak saygı duyulduğunun inancını götürmeye özdeştir.

Bölgelerarası kalkınmışlık cetvellerinde, bölge uzak mesafele son yeri işgal eder. Hakkâri en az kalkınmış ilimizdir. Mardin sondan üçüncü durumdadır. Urfa, Diyarbakır, Siirt son on ile on beşinci sıra arasında yer alırlar. Aslında Siirt kırsal alt yapı yönünden en sonlara yakındır. Ama Batman petrol bölgesinin katma değer fazlaları dolayısıyla, yapay olarak gelişmişlik ortalaması biraz yükselmiş görülür.

Bölgedeki kırsal alanlarda toprağın çoraklığı ve sarı-beyazlığıyla bütünleşmiş ilkel taş-kerpiç konut serpintilerinin yarattığı hüznün verici bir görüntü vardır. Bir Mardin, bir Diyarbakır kent merkezinin kale içi mimari geleneğinden gelen ağırbaşlı, uslu oturalıklı tarihi mahalleleriyle bu kırsal yerleşmelerin zavalılığı tam bir karşılık oluşturur. Bölgede ayrıca kır, kente oranla feda edilmiş durumdadır.

Bölgedeki kentlerin, örneğin Urfa ve Siirt'in süratli kentleşme olgusu da bunu gösterir. Sadece Mardin'de kentleşme sürati düşüktür. İl nüfusu artışı yönünden de bölgenin illerinde Türkiye ortalaması dolaylarında (% 2,12) kalan Urfa dışında, bütün illerde ortalamaya artışın üzerinde bir artış oranı görülür. Kosova doğrultusunda bir iç göç vardır. Ama hem mevsimlik karakter taşır, hem de örneğin Ankara'nın komşu illerinden Ankara'ya akışın, Trakya'dan İstanbul'a akışın dramatik yoğunluğunu taşımaz.

Bölgenin batısında (Urfa ve Diyarbakır) sosyo-ekonomik davranışlara etki eden bir diğer ağırlıklı faktör dinsel tutuculuktur.

Bazı bağımsız ruhani faaliyetlerin kaynaklandığı yer olarak bilinen Urfa'da bu dinsellik tutkusu günümüze kadar gelmiştir. Bu olgunun Diyarbakır'da kuvvetli, Doğu'ya doğru daha hafifleyerek etkisi hissedilmiştir.

Bölgesel feda ve ihmal edilmişlik psikolojisi, feodal yükün altında edilmişlikle örtülü kaldığından 1950'ler

boyunca bölgenin sosyo-politik tavrına ağırlık, şeyhlik ilişkileri damgasını basmıştır. DP ve CHP, aşiret pazarlıkları sonucunda denk kuvvetler olarak yürümüşlerdir.

1961'de DP'nin mirası paylaşılırken, bölgecilik ruhuna sahip çıkan YTP bölgede ciddi varlık göstermiş, bu arada bölge temsilcisi olarak bağımsız adaylar desteklenmiştir. Bağımsız aday geleneği günümüze kadar devam etmiştir. Mardin, Siirt illerinde etnik grupların ve bazı aşiretlerin desteğine sahip adayların 1977 seçimlerine de ülkenin diğer köşelerinde kendinden daha iddialı biçimde hazırlandığı görülmektedir.

Bölge (özellikle Diyarbakır) 1965'de TİP'i Türkiye ortalamasının üzerinde desteklemiş ve bu parti Diyarbakır'dan temsilci çıkarmıştı, ancak 1973'de oylar, sağ sol ve bağımsızlar arasında bölünürken CHP bir önceki seçime göre büyük bir sıçramayla ve ilk kez bölgede birinci parti durumuna geçmiştir. 1960'lardaki YTP-AP bölünmesi geleneği 1973'de devam etmiş ve bölgede hem DP, hem MSP kendi Türkiye ortalamalarının üzerinde varlık göstermişti. 1977'ye gelirken, DP'nin gücünü tamamen yitirdiğini, ama yukarıda açıklandığı gibi bölgenin bazı illerindeki dinsel tutuculuk çemberinin kırılmaması oluşu dolayısıyla MSP'nin varlığını büyük ölçüde koruduğunu görüyoruz. Buna karşılık 1975 Urfa ve Diyarbakır'daki Senato seçimlerinin de gösterdiği gibi CHP 1973'e oranla çok daha güçlenmiş durumdadır. AP ise DP'nin göçüşüyle biraz toparlanmış, öte yandan kendi geleneksel tabanından CHP'ye kaymalar olmasına engel olamamıştır.

Buna göre bölgenin bütün illerinde (zaten bir milletvekili çıkaran Hakkâri hariç) CHP'nin 1973'deki toplam milletvekili oy oranı biraz düşse bile MSP'nin 1973'deki toplam milletvekili sayısını koruması olanağı mevcuttur. Buna karşılık DP ve CGP'nin bölgede milletvekili çıkarabilmeleri artık çok zorlaşmıştır. Bu olgudan kısmen AP, kısmen CHP yararlanmış olacaktır.

Bölgede partilerin oy durumları yüzde olarak şöyledir:

1950: CHP 49,29, DP: 49,05, Diğer partiler ve bağımsızlar: 1,66

1957: CHP: 44,18, DP: 47,15, Diğer partiler ve bağımsızlar: 8,67

1965: CHP: 26,66, AP: 28,65 Sağ partiler ve bağımsızlar: 41,00, Sol: partiler: 3,69

1969: CHP: 15,87, AP: 33,45, Sağ partiler ve bağımsızlar: 49,20, Sol partiler: 1,48

1973: CHP: 24,43, AP: 23,04, DP: 15,36 MSP: 14,16, diğer partiler ve bağımsızlar: 23,01.

Kocaeli

Türkiye'nin sosyo-ekonomik yelpazesinin sanayi kanadında yer alan önemli bir il Kocaeli. 807 sandık başında, 281.418 seçmen dört yılda bir yaptığı yönetici tercihini bir kez daha gösterecek.

Ülke sorunlarını özelinde de taşıyan Kocaeli bir sanayi kenti. Tepeden inmeci karakteri nedeni ile kapitalizmin doğal gelişmesini ve aşamalarını göstermediği ülkemizde ve özelinde Kocaeli'de işte bu ana sorundan

KOCAELİ-MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973		1975	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	44.8 49.404	3	55.5 38.931	3	52.3 52.671	3	32.3 41.474	2	42.6 53.859	1
CGP (CP)	-	-	-	-	3.5 3.543	-	3.6 4.576	-	-	-
CHP	38.3 42.752	2	29.3 31.622	2	33.0 33.194	1	33.6 43.128	2	41.2 52.155	1
DP	-	-	-	-	-	-	9.5 12.166	-	3.1 3.869	-
MF	-	-	8.7 9.192	-	5.9 5.903	-	0.5 598	-	-	-
MHP (CKMP)	14.0 15.507	-	1.4 1.486	-	1.4 1.489	-	1.2 1.478	-	1.1 1.435	-
MSP (MNP)	-	-	-	-	-	-	18.1 23.247	1	11.7 14.804	-
TEP (BP)	-	-	-	-	1.4 1.360	-	0.8 1.008	-	0.3 417	-
TİP	-	-	3.3 3.495	-	1.9 1.914	-	-	-	-	-
YİP	2.4 2.609	-	1.1 1.315	-	12	-	-	-	-	-
BAĞIMSIZLAR	-	-	-	-	-	-	0.4 558	-	-	-
Geçerli oy ve MV sayısı	110.272	5	106.196	5	100.610	4	128.233	5	126.439	2
Katılım oranı	31.7		75.3		65.3		66.94		59.50	

kaynaklanan çarpıklık göze pek batıyor. Hazıra konma gelenekli felsefe ile başlatılan sanayileşme doğayı düzenleme ve değiştirme yerine doğayı veya doğal olanakları alabildiğine sömürme düşünce ve davranışları ile başlatılmış ve bu çarpıklığı ile gelişmekte. Bilimsel sanayileşme yerine bilim dışı, salt kâr amaçlı, yapısının yan ve direkt etkileri gözle görünür biçimde Kocaelinde.

1856 Kırım harbinden gelen göçmenlerin yerleşmesi ile başlayan kentleşme bu geleneğini sürdürmüş ve sürdürmekte. Sürdürmüş dedik, onun da maddi temeli kurulan fabrikalar ve bu üretim araçlarının insan gereksinmesi. İç göç böylece gıdıklanırken, Kocaeli sosyal yapısı ile çeşitli toplulukların karıştığı, kümeleştiği bir işçi kenti olmuş...

Neden sanayi kenti Kocaeli? sorusuna yanıt aradığımızda gözlenen ilk temel olgu; Kocaeli'nin Türkiye'nin dış pazara açılan tarihsel kenti İstanbul'a olan yakınlığı. Küçük hesapçı zihniyet, önce gönderdiğini ve getirttiğini kolay ve ucuza elde etmeyi düşünmüş olsa gerek. Ucuz ve kolay kâr amaçlı sanayileşme böylece İstanbul'un dizinin dibinden başlamış ve hergün biraz daha öteye giderken, İzmit sanayi bölgesi zincirinin bir düğüm noktası haline gelivermiş. Deniz, karayolu ve demiryolu ulaşımının odaklaştığı Kocaeli alt yapısı ile hızla sanayileşirken üst yapısına sanayileşmenin nimetlerinden, yerinde deyimle, zırnık bile koklatmamış. Alabildiğine dengesiz, tutarsız, sorumsuzca kurulan fabrikalar karayolu boyunca duman tüttürürken yalnızca insanları değil doğayı ve onun tüm canlılarını da ölüme tutsak etmiş.

İzmit körfezinde balık nesli tükenmiş, çevre insanı çevre kirliliğinin etkilerini hergün yavaş zehirlenmeler ile üzerinde taşıyor. Topraklar fabrikalara yerini terkederken, ürünler de yok olup gitmekte. Fabrika kurulmasının hışmından kurtulanlar, fabrika artıklarının yokedilemez zehirleri ile eriyip verimliliklerini tüketip cansız ve soluk bir niteliğe bürünüyorlar.

Ve anormal, dengesiz sanayileşme, dünyadaki örneklerine tamamen ters bir biçimde oluyor. Sanayileşme toprağın ve tarımın yok olması pahasına gelişiyor.

Bir yanda sanayi ürünlerinin iç pazar bulması düşüncesi, insanımızın alım gücünü artırmak için toprak ve tarım reformu avazları göklere yükselirken, ülkemizin bir başka yanında denetimsiz sanayileşme ile tarım ve toprak üretimine balta vurulmaktadır.

Doğuda toprak ve tarım reformu ile toprağı verimli biçime getirmek, atıl kapasite niteliğini değiştirmek için çaba harcanırken. Kocaeli'de bu politikanın tersine verimli toprakların verimsiz biçime dönüşmesi uygulamalarına seyirci kalınmaktadır.

Dengesiz ve sorumsuz sanayileşmenin sonucu Kocaeli'de yığınlar topraktan koparken, ülkenin dört bir yanındaki yığınları da çevresine öbeklendirmektedir.

Çerkez, Abaza, Gürcü, Boşnak, ve Lâzları ile göç kenti görünümünü alan Kocaeli bu anormal sanayileş-

menin kötü etkilerini de beraberinde geliştiriyor.

Alt yapı dengesiz bir biçimde geliyor dedik. Ya üst yapı. Ondan söz etmeğe hiç hakkımız yok. Kocaeli ve çevresinde 15 bin gecekondlu sanayileşen Kocaeli'nin insan gücü deposu. Etnik grupların ayrı ayrı yerlerde oturduğu bu kentin özelliği, köylere bile damgasını vurmuş. Ve köyler ülke genelinin ötesinde kentin eteklerinde kurulmuş..

Sanayi kenti, özelliği bir başka deyimle işçi kenti Kocaeli. Alt yapı üst yapıyı belirler genel doğrusu ışığı altında bir değerlendirme yapıldığında bu genel doğrunun bazı geleneksel, ülkemize özgü faktörlerle açıklık kazanamadığı ortaya çıkıyor.

Bir yanda alabildiğine çarpık sanayileşme Kocaeli'de sınıflaşmayı getirirken, aynı hız sınıf bilinci ve siyasi mücadelede tercihini hızlandırmamış ve dünyadaki örnekleri ile bir zatlama göstermiş.

Seçmenlerin tercihlerinin aynası olan seçim sonuçlarına bakıldığında Kocaeli'de siyasi parti tercihlerinde yukarda sözünü ettiğimiz genel doğrunun bugüne dek rol oynamadığını ortaya koyuyor.

1973 yılında işçi kentimizde bakın tercih nasıl olmuş. AP 2 milletvekili çıkarıp oyların % 32,3 ünü alırken, MSP 1 milletvekili çıkarmış ve oyların % 18'ini elde etmiş. CHP buna karşılık genel oyun % 33,6'sını alarak iki milletvekili ile parlamentodaki mücadeleye katılmış. Sağ oylar % 50'nin üzerine çıkmış 1973'de. 1975 Senato ara seçimlerinde de durum aynı. AP ve CHP iki senatörlüğü paylaşmışlar. AP oyların % 72,6' sını alırken CHP'ye oyların % 41,2'si düşmüştür.

Görünen gerçek Kocaeli'nin özel sosyo-ekonomik yapısının siyasi tercihteki etkisi belirleyici olmamaktadır. 210 fabrika 70 bini sendikalı, 100 binin üzerindeki emekçinin tercihinin ağır bastığı partiler sağdakiler olmuştur.

Kocaeli'de seçim öncesi bir olasılık hesabı yapılırken yine de genelinde Türkiye'nin durumuna bakmak daha gerçekçi bir tutum olacak. Kocaeli'nin özel yapısındaki gelişme değil, Türkiye'deki olaylar ve gelişme siyasi tercihin değişmesini sağlayacak.

CHP'liler üçüncü milletvekilliğini hedeflemişler. AP'ye de iki milletvekilliğini bırakıyorlar. CHP'nin geçmiş yıllara oranla daha fazla oy almasını sağlayacak öğeler genelinde Türkiye'nin sorunlarından ve olaylarından kaynaklanıyor.

CHP cephesinde umut daha fazla. Merkez ilçe, Gölçük, Karamürsel oyların çoğunluğunun CHP'ye akacağı ilçeler. Gebze'de de CHP'nin geçebileceği varsayılıyor. Türkiye'nin ünlü politikacılarının Erim ile Turan Güneş'in ilçesi Kandıra'da AP güçlü. Ancak tercihte merkez ilçenin büyük rolü olacak. 161,467 seçmen toplam 281,418 seçmenin seçeneğine damgasını vuracak.

Diğer partilerin şansı yok denecek kadar. MHP, CGP, DP ve TİP'in milletvekili çıkarması olası yok.

Abdullah GELGEÇ

İstanbul

İstanbul çıkardığı milletvekili sayısıyla, iktidara ülke ölçeğinde ağırlığını koyan bir kent. Deyim yerindeyse, Türkiye'nin nabızı, Türkiye'nin barometresi İstanbul... Özellikle İstanbul'daki bir oy patlaması ve milletvekili sayısındaki artış, CHP'nin iktidar olması olasılığını çoğaltabilecek bir olgu.

Anadolu insanı bile bu nedenle, çoğu kez kendi sorunlarını bir yana bırakıp, İstanbul'dan haber soruyor. Biliyor İstanbul'daki farklı bir yenginin, iktidar savaşındaki büyük ağırlığını...

Bir Tuncelilinin arkadaşımız Abdullah Gelgeç'e seçim gezisi sırasında söylediği şu sözler, bu savı ne denli güzel kanıtlıyor:

«Boşver kardeşim sen Tunceli'yi. İstanbul'dan haber ver. İstanbul'da kaç milletvekilli çıkaracak CHP? İktidara gelebilecek mi? İktidara gelmezse, yandığının resmidir zaten...»

Ve sorular, sorular...

.....
Türkiye'nin nabzıdır İstanbul. Türkiye'nin barometresidir..

«İstanbul'un taşı toprağı altındır (!)» diyerek süregelen iç göç sonucu her kesimden insanın kentin çevresinde kümeleşmesi ve büyük ölçekte «İstanbullu» diye bir insanın artık kalmaması, Türkiye'nin nabızı olma niteliği kazandırıyor kente..

İstanbul işçi kentidir, İstanbul öğrenci kentidir, İstanbul siyasal cinayetler, İstanbul yolsuzluklar, asayişsizlikler kentidir. İstanbul korku demek, İstanbul pislik, düzensizlik demektir. İstanbul çoğu kişi için, batılıp da çıkılamayan bir pislik çukurudur.

İstanbul, caddelerde altlarında son model arabalarla bir mutlu azınlık tur atarken, ülkenin aydınlık geleceği için kavga verenlerin vurulup, sokaklara atıldığı bir kenttir.

İstanbul, batakhanelerinde binlerce lira su gibi akıtılıp, safahat âlemleri düzenlenirken, binlerce kişinin yoksulluk içinde yüzdüğü, grevlerde yaşam savaşımı verenlerin kıyasıya kurşunlandığı bir kenttir.

İstanbul, yaşam savaşımı verenlerle, yaşam savaşımı verenlerin sırtından geçinmeğe çalışanların kıyasıya savaştıkları bir kenttir.

İstanbul, «Bozuk düzen»in ta kendisidir kısacası...

.....

İstanbul'da 5 Haziran seçimlerinde en önemli etken, ne kentin yerel sorunları, ne geçim sorunu, ne şu, ne bu. Kuşkusuz bu sorunların da büyük etkenliği var. Ancak gene de en büyük etken, siyasal cinayetler, faşizan saldırılar olacak. Halk her şeyden önce huzur istiyor, kocasının, çocuğunun hayatından emin olmak istiyor. Diğer sorunlar, bu temel sorunun çevresinde kümeleniyor çoğu kez..

ÖĞRENCİLER... ÖĞRENCİLER...

50 bine yaklaşan toplamıyla öğrenci kesimi bir büyük sorun İstanbul için. Yalnız İstanbul için değil, ülke için de.. Toplumun en dinamik unsuru olan bu kesim, ülke gerçeklerinden kaynaklanan huzursuzluğu ve bu huzursuzluğu, birtakım egemen çevrelerin emrinde yönlendirmeğe çalışan kişilerin çıkarttıkları yapay kargaşayla, İstanbul'u büyük ölçekte huzursuz kılmış durumda.

MC'nin denetimindeki saldırılar, cinayetler nedeniyle, öğrenci yurtları ve yüksek okullar, üniversiteler çevresindeki İstanbullu büyük ölçüde kuşku ve korku duymakta. Bu yörelerde binalar neredeyse «satılık» ya da «kiralık» yazılarıyla boydan boya donanmış durumda. Cinayetler, kavgalar, bombalı, dinamitli, makineli tüfekli saldırılar, İstanbulluyu canından bezdirmiş.

Yılbaşından bu yana İstanbul'da öğrenci kesimi arasında çıkan çatışmalarda ve komando saldırılarında 60'a yakın genç öldürüldü, yüzlercesi de yaralandı. Bı arada polis baskısını da gözden ırak tutmamak gerek. İlerici devrimci öğrencilerin her gün onlarcasının gözaltına alınması, işkence görmesi, ashnda öğrencilere de ğil halka yönelik bir oyunun halkaları. Halkı sindirmeyi, sandık başına göndermemeyi, pasifize etmeyi amaçlayan bir büyük oyunun ayrılmaz parçası...

Ancak öğrenci kitlesi üzerinde, ülkenin geleceğini ellerine alacakların üzerinde oynanan oyunlar, ne denli çabalanırsa çabalansın halkın, İstanbullunun gözünden kaçmamaktadır. «Evlât acısına son», «Siyasal cinayetlere son» sloganları, sanırız İstanbullunun 5 Haziran yeğlemesinde büyük etken olacaktır...

İŞÇİLER 5 HAZİRANA DAMGASINI VURACAK..

İstanbul'da 5 Haziran'da seçimlere damgasını vuracak olgulardan en önemlisi hiç kuşku yok ki, işçi kesimi olgusu. Yüzbinlere varan sayısıyla ve siyasal bilinç düzeyindeki son yıllardaki büyük artışla hiç kuşku yok ki işçi kesimi, eğer bir oy patlaması olursa, bu patlamanın başlıca nedeni olacaktır. İşçi kesiminin alle bireyleriyle birlikte hesaplanacak olursa, ne denli büyük bir oy ağırlığına sahip olduğu hemen ortaya çıkacaktır. İki büyük partinin sürekli olarak işçi kesimi kendi yanlarına çekmek istemeleri, daha doğrusu sendikalar yönetimlndekileri yanlarına çekmek istemeleri, bu nedenle boşuna ve küçümsenecek bir çaba değildir.

Kentin dört bir yanını kuşatan fabrikalarda yaşam savaşımı veren, siyasal etkinliğini kabul ettirme savaşımı veren işçi kesimi, önümüzdeki 5 Haziran seçiminde büyük ölçüde «sonuç belirleyici» rol oynayacak ve hiç

İSTANBUL-MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973		1975	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen sayısı
AP	41.8 296.568	14	53.2 331.447	17	47.8 286.841	17	28.5 297.139	11	33.9 326.331	-
CGP (GP)	-	-	-	-	2.3 13.882	-	2.8 29.587	1	-	-
CHP	38.2 270.920	12	29.7 185.479	9	33.8 203.309	14	48.9 507.334	20	58.2 560.423	1
DP	-	-	-	-	-	-	7.1 73.175	3	1.4 13.752	-
MP	-	-	4.9 30.471	2	2.7 16.275	1	-	-	-	-
MHP (CKMP)	12.3 87.696	4	1.5 9.250	1	2.6 15.508	-	1.8 18.838	-	1.0 9.962	-
MSP (MNP)	-	-	-	-	-	-	8.4 86.850	3	4.4 42.741	-
TBP (BP)	-	-	-	-	2.9 17.216	1	1.4 14.658	-	1.0 9.394	-
TİP	-	-	7.9 49.422	2	5.8 34.633	2	-	-	-	-
YTP	3.3 23.473	1	0.9 5.781	-	0.8 4.914	-	-	-	-	-
BAĞIMSIZLAR	4.4 31.216	-	1.9 11.686	-	1.3 7.756	-	0.0 16	-	0.0 428	-
Geçerli oy ve MV sayısı	709.873	31	623.536	31	600.334	33	1.027.597	38	963.008	1
Katılma oranı	74.4		64.5		52.42		60.93		50.00	

kuşku yok ki, büyük ölçüde, hatta yüzde yüze yakın bir ölçüde CHP'yi destekleyecektir.

Ülkenin MC iktidarı elinde sürekli batağa itilmesi üzerine Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DISK) 5 Haziran seçimlerinde bir iktidar değişikliği olmasının kaçınılmaz olduğunu bildirerek CHP'yi destekleyeceklerini belirtmiş ve destekleme gerekçelerini de ayrıntılı bir biçimde kamuoyuna açıklamıştır.

Yüzbinleri aşan üye ve aile bireyleriyle birlikte büyük bir sayıya ulaşan seçmen kitlesiyle DISK'in bu kararı, kuşkusuz CHP yararına büyük bir gelişimin işaretidir...

TÜRK-İŞ'E BAĞLI SENDİKALAR

DISK'in CHP'yi destekleme kararına karşın, Türk-İş kesin tavrını ortaya koymaktan sürekli olarak kaçmış ve büyük ölçülerde MC'nin işbirlikçisi bir konuma gelmiştir. Türk - İş, DISK'in tersine, kuruluşundan bu yana politikayı çözümüne bünyesine sokmamağa çalışmıştır. «Partilerüstü politika» yutturmacasıyla bünyesindeki çeşitli partilere bağlı yöneticilerin bölünmesini engellemeye çalışmış, üst kademedeki yöneticileri, partileri destekleme konusundaki temaslarında da birer sandalye kapma heveslerini pazarlık konusu yapmışlardır. Ancak yöneticilerin bu tutumu son yıllarda Türk İş içinde oluşan sosyal demokrat grubun ağırlığını git-tikçe arttırmasını, kendisini büyük ölçüde duyurmasını engellememiştir.

Türk - İş üst kademesindeki yöneticilerin işbirlikçi davranışları sonunda, bu konfederasyona bağlı sendikaların 26 İstanbul şubesini, 1. kurultaylarını toplamağa ve burada taban olarak CHP'yi destekleme kararı almağa itmiştir.

DISK'in ve Türk-İş'e bağlı sendikaların İstanbul şubelerinin bu kararları almaları CHP açısından büyük önem taşımaktadır. Ve yüzbinlerce işçi ve işçi ailesinin CHP yolunda oy kullanacaklarını açıklamaları, İstanbul sonuçlarında olduğu kadar, ülke ölçeğindeki sonuçlar üzerinde de büyük rol oynayacaktır.

SALDIRILAR...

Tüm bunların yanısıra işçi kesimine yapılan saldırılar ve özellikle 1 Mayıs katliamı İstanbul'da seçim sonuçlarında MC aleyhine büyük bir etken olacaktır. 1 Mayıs katliamıyla amaçlanan, halkı sandık başına gitmekten alıkoymak, özellikle işçi kesimini ve kararsız seçmeni bu yola devre dışına çıkarmaktır.

Bu plan, Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan'ın idam edilmelerinin 5. yıldönümü olan 6 Mayıs günü doruğuna ulaşmıştır. Okullara yapılacağı yayılan saldırılar, çok ölümlü hayali olaylar, İstanbul'da tam bir panik havası yaratmış ve alabildiğine çırkın, alabildiğine iğrenç bir olay tezgâhlanmıştır. Amaç seçimleri engelleyebilmek, amaç, seçmeni sandık başına göndermemek...

Ancak görünen o ki, tüm bu saldırılar, katliamlar, terör hareketleri MC'nin istediğinin tersine halkta büyük bir tepki yaratmıştır. Genel kanı, halkın tüm bu olayların üzerine büyük ölüde sandık başına gideceği ve

belki de bir oy patlaması olacağıdır. Özellikle de İstanbul'da...

İŞVERENLER AP İÇİN ÇALIŞIYORLAR...

İşveren kesimi ne diyor 5 Haziran için?.

İşverenler, genellikle hiçbir partinin tek başına iktidara gelebileceği, Meclis aritmetiğinin pek fazla bir değişime uğramayacağı sanınsındalar. Ancak bu çevrede ortak bir dilek de tek partinin iktidara gelmesi. Örneğin, ünlü sanayicilerden Sakıp Sabancı şöyle diyor bu konuda:

«İktidara bir tek parti gelmeli. Kim gelirse gelsin, ama tek parti, tek başına hükümet kurabilecek bir çoğunlukta seçimlerden çıkmalı. Türkiye'de tek ve güçlü hükümetlere ihtiyaç vardır.»

İşveren kesimi tek parti diyor, gücü hükümetlere ihtiyaç vardır; diyor ama tek partinin de iktidara geleceğine olanak tanımıyor. Bu arada işverenlerin bir bölümü CHP'ye de kuşkuyla bakıyorlar. AP'nin tekrar iş başına gelmesini istiyorlar. Ancak buna da pek olası gözüyle bakan yok.

CHP'ye duyulan kuşkuyu, örneğin bir Vehbi Koç, şu sözleriyle dile getiriyor:

«Sayın Ecevit'in CHP'si sanayide hür teşebbüsü kabul etmekle birlikte, ortaya halk sektörü isimli yeni bir sektör kavramı attı. Özel sektörden ayrılmış bir halk sektörü tatbikatının yürüyeceğine kani değilim.»

İşveren kesimi genel bir kuşku içinde CHP'ye ve programına karşı. Uygulamada halk sektörünün, özel sektör aleyhine, kendi çıkarları aleyhine durumlar ortaya çıkarmasından kuşkuluyorlar. Üstelik bu kuşku, büyük kitlelerin CHP'yi desteklemekteki kararlılığıyla daha da büyüyor gibi...

Türkiye genelinde büyük sanayicilerin, sermaye gruplarının sözcülerinin düşünceleri özetle böyle. Peki işveren kesimi İstanbul'da 5 Haziran öncesi nasıl davranıyor? Ya da 5 Haziran öncesi seçimi nasıl etkilemeye çalışıyor?

Seçimler öncesi Sabit Osman Avcı'nın Park Otel'de bir oda kiralayarak karargâh kurduğu ve işveren kesiminden gelen bağışları (!) tahsil ettiği, yoğun bir söylenti ortalıkta. Çeşitli çevrelerden sızan haberlere göre, işverenlere haber salınıp belirli miktarlarda para isteniyor, vermek isteyenlerin getirdikleri bu paralar da Sabit Osman Avcı'da toplanıyor ve AP'nin herhalde alı morlu, deterjan ilanlarına benzeyen afişlerine harcanıyor...

Avcı bu savları kabul etmiyor kuşkusuz. Kendisine bu yolda soru yönelttiğimizde, kesinlikle böyle bir şey olmadığını, Park Otel'deki odayı seçmenleriyle ilişki kurabilmek için kiraladığını belirtiyordu.

İşveren kesiminin bir eski yöntemi de, işçiler üzerinde baskı kurma çabaları ve bu yolla AP'ne oy verdirmek istemeleri. Nasıl mı? Bunun örneklerini 1973 seçimlerinde oldukça yaygın bir biçimde gördük. İşverenler topluyorlar fabrikalarında, işliklerinde çalışanları bir araya, çıkıyorlar ortaya ve veryansın ediyorlardı:

«Eğer AP'ye oy vermezsek, hepimiz için kötü olur. Hem siz işten atılırsınız, hem de CHP iktidara gelirse fabrika kapanır, siz de işsiz kalırsınız. Mahvoluruz» diye.

Ancak bu seçimde, her ne kadar bazı yerlerde CHP'ne oy verenleri işten atmakla tehdit ediyorlarsa da işverenler, büyük ölçüde bir gözdağı verme olanağını yitirmişlerdir artık. İşçi 1973'deki işçi değildir ve kendi oylarıyla bir iktidar değişikliğini gerçekleştirebileceğinin pekâlâ bilincindedir. Ve artık aradaki köprüler öylesine atılmıştır ki...

Öte yandan orta tabaka da daha 1973'lerde çizgisini belirleyen tekelci sermayenin, kendilerini ekonomik bakımdan iyice gerilere ittiğini artık farketmiştir. Hayat pahalılığını en ağır biçimde ve yıkıcı bir şekilde 1973-1977 dönemi arasında duymuştur bu tabaka. Orta tabakanın özellikle aydın kesimlerinin, bu arada küçük esnaf ve zanaatkarların bir kesiminin oylarının, ısrarlı bir şekilde CHP'ne akacağı varsayımı, sanırız gözardı edilmeyecek bir varsayımdır.

VE PARTİLERİMİZ

5 Haziran 1977 milletvekili seçimlerinde İstanbul'un milletvekili sayısı nüfus artışına bağlı olarak 6 artmış durumda. Türkiye'nin en büyük oy deposu niteliğindeki İstanbul'da 8 parti katılıyorlar seçime. İstanbul partiler açısından kilit il olma özelliğini de koruyor. Toplam milletvekili sayısının onda birini çıkaran İstanbul'a partiler, bu nedenle özel bir önem veriyorlar. Öyle ki, özellikle az milletvekili çıkaran siyasal partiler, tüm ağır toplarını liste başlarına yerleştirmişler.

CHP'de Genel Sekreter Orhan Eyüboğlu, AP'de Sadettin Bilgiç, DP'de Genel Başkan Ferruh Bozbeyli, TİP'de Genel Başkan Behice Boran, TBP'de Genel Başkan Mustafa Timisi, MSP'de Grup Başkan Vekili Süleyman Arif Emre, CGP'de Genel Sekreter yardımcısı Haydar Zengin...

Seçim öncesi İstanbul'da siyasal partileri sağ ve sol partiler olarak değerlendirme olası. Örneğin bir TİP ezkaza milletvekili çıkarırsa herhalde bu AP'nin değil CHP'nin oylarındaki bölünmeden ötürü olacaktır. Kaldı ki, bir MHP, DP ve MSP, çıkardıkları her milletvekili için AP'nin oylarını önemli ölçülerde kapmış olacaktırlar. Ancak İstanbul'da sağ partiler bu kapışı gerçekleştiremeyeceğe benzemektedirler...

İstanbul'da 1 Mayıs öncesi yalnız CHP aday yoklaması yaparak milletvekili adaylarını saptadı. Aday yoklaması CHP örgütü içinde büyük bir çekişmeye yol açarken, AP'de merkez yoklaması yapılması örgüt içinde çeşitli kırılganlıklara neden oldu. İki büyük parti dışındakilerde ise kamuoyuna yansıyan pek tartışma oldu denemez.

CHP'DE MUHALEFET TASFİYE EDİLDİ

Aday yoklaması öncesi CHP örgütü kıyasıyla bir genel merkezci-muhalefet kavgasına sahne oldu. Sonuçta da genel merkezçilerin başarılı operasyonu (!) sonucu muhalefet kanadı büyük çoğunlukla tasfiye edildi.

Vetolar, delegelerle adayların ilişkilerini kesme yolundaki çeşitli girişimler örgütü oldukça karıştırdı 1 Mayıs öncesi. Deyim yerindeyse genel merkezçiler «Ali Cengiz Oyununa» getirdiler muhalefet kanadını.

Ancak tüm kırılganlıklar unutuldu artık. Unutulmasa bile seçim sonrasına bırakıldı. CHP'liler 5 Haziran'da kazanabilmek için yoğun bir çaba içersindeler.

İl Başkanı Aytekin Kotil, 5 Haziran'da en az 29 milletvekili çıkaracaklarına inandığını belirtiyor ve «Halkımızın anarşinin tek sorumlusu olan MC partilerine oy vermeyerek onları cezalandıracağına inanıyorum» diyor. CHP İstanbul'da 29 Milletvekili kazanır mı, kazanmaz mı orasını pek bilemeyiz ama, halkın büyük ölçüde CHP'ni destekleyeceği kuşkusuz...

TİMİSİ VE BORAN'IN PARTİLERİ

Sol kesimdeki diğer iki parti de TİP ve TBP.

TBP'nin bu seçimde İstanbul'da, her ne kadar Genel Başkan Timisi adaylığını koyduysa da, esamisi okunmayacak. Sürekli istifalar, «partiye daha sol grupların sızması» savları ve CHP'nin iktidara gelme olasılığının çokluğu, bu partinin seçmenini kesinkes CHP'ye oy vermeğe itiyor. Kısacası Timisi, Sivas yerine İstanbul'dan adaylığını koymakla yazık etti kendine.

TİP ise 1969'dan bu yana ilk kez katılıyor seçimlere. TİP'liler İstanbul'da işçi kesiminden tabanları olduğunu savlıyorlar ve mutlaka «sosyalizm bayrağını» meclislere dikeceklerini söylüyorlar.

TİP'in, sol içindeki bölünmeler nedeniyle diğer sol fraksiyonlardan oy alması beklenmiyor.

İşçi kesiminden beklediği oylara gelince, DİSK'le çatışmasının sonucu bu kesimden de fazla oy alamayaacağı söyleniyor.

Özet olarak TİP'e gerçek TİP'lilerle CHP'nin listesine kızan bir kısım sol'un oy vermesi bekleniyor.

AP'DE DURUM

1 Mayıs öncesi AP'de merkez yoklaması yapılması kararı örgütü oldukça karıştırdı. Örgütün karışıklığını önlemek ve merkez yoklaması fikrine alıştırmak için «Koca Reis» Sadettin Bilgiç görevlendirildi. Bilgiç örgütü bu fikre alıştırmak ve teskin edebilmek için günlerce toplantılar yapmak, gönül almak zorunda kaldı. Ancak 5 Haziran öncesinde bile kırılganlıklara gidebilememiş durumda. AP'lilerin bugün kendi örgütleri için kullandıkları deyim şu:

«AP İstanbul teşkilatı bugün AP'nin değil, DP'nin emrindedir.»

Eski il başkanı Numan Uzun'un milletvekili aday olmasıyla, il başkanı olan Hüsamettin Cindoruk, eski Demokratik Parti il başkanı. AP İstanbul listesinin ilk sırasında ise Demokratik Parti'nin kurucularından Sadettin Bilgiç yer alıyor...

Üstelik İl Başkanı Cindoruk, örgütün tüm kilit noktalarına eski Demokratikleri yerleştirmiş. Bunun için AP'liler kızıyorlar örgütlerine ve yukarıdaki deyim kullanıyorlar. «AP'ye sadakat gösterenlerden ziyade AP'yi arkadan hançerleyip, Demirel'i deviremedikleri için DP'yi kuranlar, tekrar AP'ye dönüyorlar ve bu dönenlerin başlarından biri Bilgiç, liste başı oluyor» diye sızlanıyorlar... Bir kısım AP çevrelerine göre bu yöneliş partiye oy kaybettirecek ve önemli ölçüde AP

li seçmen DP'ye oy verecek. .

AP'den oy kopmalarına neden olacak başka bir olgu da, bundan üç dört ay önce yapılan parti kütük yenileme işlemleri. Birçok il başkanı bu kütüklerden, kendilerine «dikensiz bir gül bahçesi» yaratmak için bir çok AP'linin kayıtlarını o ilçede oturmadıkları gerekçesiyle silivermişler. Bu ilçe başkanlarının partiyeye kaydettirdikleri de kütüklerden sildiklerinden daha az. Bunun da her ilçede küskünlük yarattığı ve ilçenin nüfusuna göre 5-10 bin arasında oy kaybettireceği ileri sürülüyor.

ALKOLİK OLMAYI BAŞLATAN DEMİREL...

CHP ve AP'den sonra üçüncü büyük parti MSP. MSP örgütü nasıl çalışıyor. Buna verilecek yanıt «Nazmiye'nimla ve irtica ile...»

Şimdi MSP'nin AP aleyhine dağıttığı bir broşürden alıntılar yapalım. Bu alıntılardan sonra zaten başka birşey söylemeğe gerek kalmıyor.

«Alkolik olmayı ilkokuldan başlatan Demirel ve onun AP hükümeti değil miydi?»

«1969'larda AP'li Milli Eğitim Bakanı Orhan Oğuz'un okullara göndermiş olduğu «19 Mayıs Bayramında kızların bayram yerine ve gösterilere pantolonla çıkması yasaktır» tamimi kimindir?»

«Özel olarak yakalattığı levrek balığını özel kütular içinde Rusya'ya götürüp, Rus hükümetine viskili ziyafet veren, Lenin'in mezarı başında saygı duruşunda bulunan Çağlayangil değil midir?»

«Romanya Devlet Başkanı Çavuşesku'nun Türkiye'ye gelişinde Nazmiye Demirel'in onunla birlikte kadeh kaldırmasını acaba nasıl yorumluyorsunuz?»

Ve daha neler neler...

5 Haziran'da kendi lehlerine bir oy patlaması beklediklerini ifade ediyorlar MSP'liler ve «Milletle hizmet hak emridir. Ve biz bunu ibadet aşkı ile yapıyoruz» diyorlar.

Ne diyelim, hayırlısı olsun!..

KÜÇÜKLER NE YAPAR:

Diğer küçük partilere gelince...

«Biz sessiz çoğunluğun partisiyiz» diyen CGP,

«1977'de sürpriz parti olacağız» diyen DP ve «Biz 77 başından bu yana 30'dan fazla gencimizi şehit verdik» diyen MHP, hepsi de İstanbul'dan 4 ilâ 8 arasında milletvekili çıkaracaklarını ileri sürüyorlar.

Ancak bu üç küçük partiden milletvekili çıkarma olasılığı en fazla olanı DP. Bozbeyli kesinlikle gider parlamentoya, CGP'nin ise bu seçimde esamisi okunmayacak görünüme göre. «İnsan hayal ettiği sürece yasar» derler ya, CGP'liler de öylesine işte. .

Ancak d'Hont sisteminin azınlığı ile şansına bir milletvekili çıkarırsa o başka!..

MHP'ye gelince. Bu parti 1973'den bu yana üye sayısını yüzde 500 arttırdığı savında. İstanbul'da da en az 5 milletvekili çıkartacaklarını savlıyorlar. Yöneticilerin ifadesine göre «MHP İstanbul'da tüm ülkücü kuruluşların tam desteği ile seçimlere girmektedir.» Bu da MHP'lilerin terör hareketlerinden medet umduklarını gösteren en iyi belge bizce... Ancak tüm çabalarına karşın MHP'lilerin milletvekili çıkarmaları olasılığı pek yok.

VE SONUÇ

AP 1969'dan bu yana yolarını toplam 20.490 arttırebilmiş ve 326.331'e ulaşmıştır. CHP ise 1969'da 203.309 olan oylarını 357.113 arttırarak, 1975'de 560.423'e yükseltmiştir. Arada 200.000'in üstünde bir oy farkı vardır. CHP'nin oy artışı ise AP'nin oy artışının neredeyse on katına yakındır. Bu kısa kıyaslama bile CHP'ni İstanbul'daki durumunu ve gelişimini açıkça gözle önüne sermektedir sanırız.

CHP'nin oyları bu seçimde önemli ölçülerde artacaktır. Üstelik, CHP önümüzdeki seçimde, daha önceki AP'ne oy vermiş işçilerin oylarını da alacaktır. Kısacası, AP'ye genellikle kendisinden kopma partilerden oy gelecek, CHP'ne ise AP'den de kaymalar olacaktır. Üstelik seçmen sayısındaki artış ve genç seçmenlerin oyları büyük ölçüde CHP'ye yansiyacak gibi görünmektedir.

Böyle olunca CHP'ne 25'in altına düşmeyeceği gözüyle bakılabilir. Bunun yanında DP 1, MSP 4, AP 11, çıkarır. Geriye kalan 3 milletvekilliği de AP ile CHP arasında bölüşülür. Ama terazinin kefeşi (TİP oy almazsa) CHP yanına ağır basmakta...

Reha ÖZ

Doğu Marmara : Toplu değerlendirme

Sanayileşme yolundaki bir ülkede sanayi filizlenmesi doğal ve kaçınılmaz olarak bir büyük kentin ticaret burjuvazisinin öncülüğüyle başlamaktadır. Dolayısıyla ülkemizde 1960'ların gelişme çizgisinde bu öncü-

lülü İstanbul'un yapması da kaçınılmazdı. Ama, bu öncülük kraldan ileri kralcı bir devlet anlayışının ürünü olarak sanayi özel sektörüne tanınmış olağan dış destekler görmüştür. Karma ekonomi düzenli sloganları al-

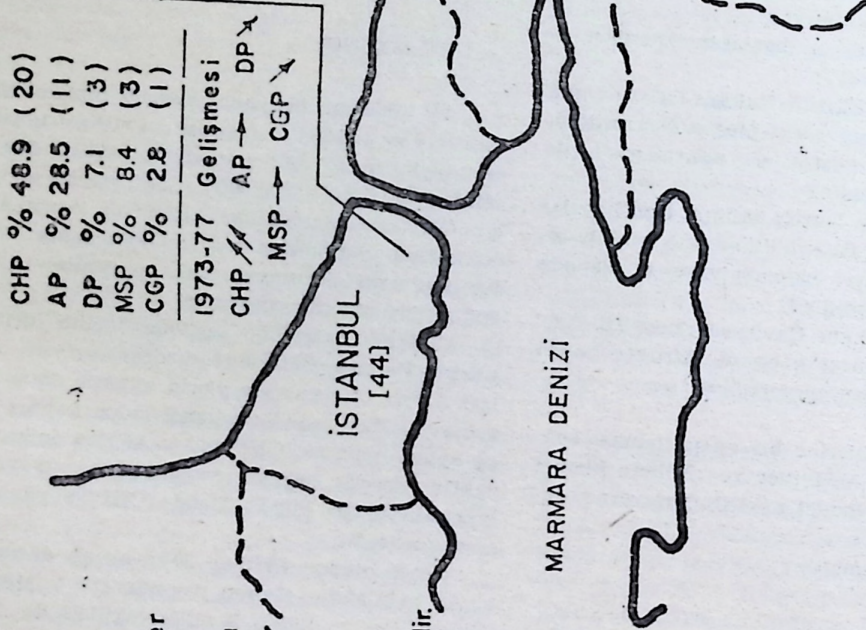
1975 Toplam Nüfusu : 4 343 000

SOSYO-POLİTİK DUYARLILIK :

- Hayat pahalılığı,
- Asayişsizlik, faali bulunamayan cinayetler
- Kentleşme sorunları
- Ticaret ve sanayi burjuvazisinin ağırlığı

Sanayileşmiş metropolda uyanık işçi kesiminin varlığı gereğince, sağ kanat zayıflıyor, CHP gelişiyor. Daha solda partiler filizleniyor.

İstanbul'da CHP patlaması beklenmelidir.

DOĞU MARMARA
(İstanbul, Kocaeli)
BEKLENEN POLİTİK DEĞİŞİKLİKLER

tında devlet özel sektörleşmiş ve bu olgudan tağra girişimcileri uyanıncaya kadar geçen 10 yıllık bir dönemde İstanbul kazanmıştır. Aslında uzun dönem perspektifleri içinde kazanıp kazanmadığı tartışmaya çok açıktır. Çünkü Çorlu'dan Sapanca'ya uzanan dilimde hesapsız ve ilkesiz sanayileşmenin bütün çarpık sonuçlarını gözleme olanağı vardır. Kent içinde ve dışında kenetlenmiş bir trafik, ve bunun getirdiği yeni otoyollar, köprüler ihtiyacı, olağanüstü bir enerji yutuğu ve sürekli enerji sıkıntısı, başdöndürücü bir kentleşme, kanserli hücreler gibi gelişen gecekondu yerleşmeleri, vahşet düzeyinde bir çevre tahribatı ve kirlenmesi. Bunlar Doğu Marmara sanayileşme macerasından rastgele alınmış kesitlerdir.

Ülke ölçeğinde mevcut gelir dağılımı adaletsizliği Doğu Marmara'da uç noktalara varmaktadır. Ekonomisi büyüyen ve sayısal değerleri çok güncel bir terimle «trilyonlaşan» Türkiye'nin en yüksek katma değerlerini yaratan bu bölgede, en çok kazananla, en az kazanan arasındaki farkın da abartmasız milyarlarca varması yakın gözükmemektedir.

Bu gelişmelerin, gelişmeyi kontrol edenlerin öngöremediği bir farklı sosyal oluşuma yol açması galiba kaçınılmazdır. Doğu Marmara'da sanayi emekçisi yoğunluğu o noktaya varmıştır ki, bir sınıf ayrımı bilinci billürleşmektedir. Marmara kıyısındaki bazı büyük devlet kuruluşlarıyla büyük boyutlu bazı özel sektör tesislerinde çalışan emekçi ücret ve sosyal güvenlik ayrıcalıklarının getirdiği bir rehabet ve bir yabancılaşma gözlenmektedir. Ancak bu gözlem daha çok bölgenin Kocaeli kesimi için geçerlidir. Gebze'den yukarısı ve Trakya kesiminde bir sanayi işçisi bilinçlenmesi fenomenini açıkça kendini göstermektedir. Bu kesim klâsik sanayi ülkelerindeki gibi istemci ve koparıcı bir güce henüz erişememiştir. Daha çok algılayıcı ve bekleyici bir tavır içindedir. Kocaeli kesiminde görülen rahatlama ve yabancılaşma eğilimi de henüz gözlenmemektedir.

İstanbul'un cehennemi hareketliliği içinde uluslararası iş ilişkileri merkezli olma şansı da vardır. Üretim olayında yer almayan, ithalâta dayalı uluslararası ticaret, komisyonculuk, faaliyetini yürüten belli yeni bir kesim ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin hükümetler düzeyinde olduğu kadar bu hareketli sanayici-ithalâtçı düzeyinde de kendini gösteren uluslararası uyanıklık yoksunluğu ve dünyayı izlemedeki gevşekliliği. Beyrut'tan boşalan petro-dolar işletmeciliği merkezinin İstanbul'a getirilmesi şansının yitirilmesine yol açmıştır. Petrodolar sahibi ülkelerden turizm ve gayrimenkul yatırımı için İstanbul'a gelip gidenler olmaktadır, ama gerçek uluslararası merkez olamamıştır. Daha doğrusu İstanbul iş dünyasının uluslararası olma anlayışı, dış dünyadan Türkiye'ye mal akımının düzenlenmesinden öteye gidememiştir.

Ancak sanayici-ithalâtçı-komisyoncu karışımı bu iş kesiminin Türkiye ölçülerine göre üstün bir materyal güce sahip olduğu yadsınamayacak bir olgudur. Bu kesim varlığı ve gücüyle birlikté ülke politikasına ağırlığını koymaktadır. Çukurova ve çevresindeki ve bir ölçüde Ege'deki sanayileşmenin öncüleri Doğu Marmara hareketiyle özel sektör içi ilişkiler yaşarken, son söz herşeye karşı İstanbul Dikkatinde kalmaktadır. Bir

diğer deyişle iç ilişkiler ayrıntıda kalmakta, ülke politikasına ağırlık koyma konusunda sanayileşme odakları bütünleşmektedir.

İstanbul metropoliten karakterinin ve ülkenin büyük iş merkezi olmanın getirdiği ezici bir kişiliğe sahiptir. Bir zamanların sakin, bağlık, bahçelik, kırazlık ve kıyı zevkleri yöresi olan Kocaeli devletin büyük sanayi yatırımlarının yanı sıra İstanbul'un kendi sınırına sığamayan endüstriyel büyümesinin damgasını yemiştir. Ama Kocaeli'nin iş hareketliliği aslında İstanbul'un uzantısı olmaya bağlıdır. Ama daha taşrasal bir uzantıdır bu.

Dolayısıyla İstanbul'un 1950'lerden bu yana koyduğu politik tavırları Kocaeli'den ayırmak kendi bütünlüğü içinde incelemekte yarar vardır. İstanbul'un 1950'lerde DP'ye geçişi ne kadar mutlak ve kütleli olduysa, 1973'de CHP çizgisine gelişi de aynı radikallikte olmuştur. Büyük şehirlere özgü algılama gücüne 1960'ların eseri olan yoğun sanayi emekçisi politizasyonu eklenince, İstanbul 1973'de kütkremmiştir. 1960'larda TİP'e kendi ülke ortalamasının çok üzerinde oy veren (1935'de % 7,9, 1969'da % 5,6) bu kent serbest sol düşüncesinin en yaygın olduğu yöredir. Bu düşünce CHP'de karar kılmıştır. Ama CHP'nin 1973'deki büyük başarısı sadece eski TİP oylarına dayanmamıştır. AP tabanından CHP'ye özellikle işçilerin çoğunlukta olduğu Zevtinburnu, Gaziosmanpaşa, Bayrampaşa gibi yörelerde kütleli oy kayması görülmüştür.

Kocaeli ise yukarıda sözü edilen daha rahat, taşrasal ve tåvızci sanayi işçisine sahibolduğundan, CHP'nin buradaki ilerlemesi ancak Türkiye'deki genel uyanış ve gelişme çerçevesinde kalmış, öte yandan MSP kuvvetli bir varlık olarak ortaya çıkmıştır.

Her iki ilde de 1975'de senato seçimi yapılmıştır. İstanbul Türkiye ortalamasının çok üzerinde kalacak biçimde CHP'yi tümüyle desteklerken, Kocaeli MSP ve DP'nin zayıflamasıyla AP'nin toparlanmasına tanıklık etmiştir. CHP yine ülkede genel gelişme çizgisel çerçevesinde bir gelişme göstermiştir.

1977'ye girerken CHP İstanbul'da yüzde 60 gibi çok yüksek bir oy oranını zorlayacak güçte görünmektedir. d'HONT yöntemi çok temsilci çıkaran büyük kentlerde küçük partilerin temsilci çıkarmasını kolaylaştırmaktadır. Buna göre MSP ve ülke ölçeğinde çok zayıflamış olan DP ve hatta tamamen tükenmiş olan CGP'nin temsilci çıkarma şansı vardır. Bu kentte fazla taraftar bulamayan MHP'nin ve sınırlı, çekingen bir başlangıç yapan TİP'in şansları ise daha az görülmektedir. CHP'nin temsilci sayısı olarak 26-27 gibi sayılar hayal değildir.

Kocaeli için 1975'de görülmüş olan MSP zayıflaması dikkate değer bir olguydu. Böylece politika sahnesi CHP ile AP'ye kalmıştır. Zorlu bir çekişme sonucunda CHP'nin hafif de olsa bir üstünlük sağlaması beklenmektedir.

Bölgede siyasal partilerin son 25 yıllık gelişmeleri yüzde olarak şöyledir:

1950: CHP 27,71, DP 54,56, diğer partiler ve bağımsız 17,3

1957: CHP 40,32, DP 52,42, diğer partiler ve bağımsız 7,26

1965: CHP 29,72, AP: 53,53, sağ partiler ve bağımsızlar 9,52, sol partiler 7,23.

1977 milletvekili genel seçimleri

Seçim tahminleri, analizleri ve yorumları son yıllarda basınımızın gündeminde ağırlıklı yer almağa başlamıştır. İktidarın el değiştirme olasılığıyla gidilen 1977 Genel Seçimlerinde basın'ın bilimsel ya da sezgisel—spekülatif tahminlere, yorumlara daha da geniş yer vermesi doğaldır.

Bir genel seçimin sonuçlarıyla ilgili bekleyişlere çoğunlukla «temenni» duygusu da karışmaktadır. Hele 1977 Genel seçimleri gibi, toplumumuzun sosyo—ekonomik gelişimi içinde olağanüstü önemde bir nirengi noktasını gösteren bir seçim döneminde kitlelerin haklı özlemlerini yansıtan bu duygusalılık kaçınılmazdır. Öte yandan, soğukkanlı ve tam objektif kamuoyu araştırma yöntemleriyle siyasal havayı öngörme ülkemizde çok güçtür. Örneklemme işleminde eksiksiz ve bütünü gerçeğini tam sadakatle yansıtabilecek bir birim örnek yurttaş grubu tanımlaması yapılmaktadır. Ancak bu tanımlamaya temel oluşturacak taze ve eksiksiz istatistik veriler elde yoktur. Dolayısıyla iyi niyete ve tam objektifliğe rağmen örnek grubun tanımı belli bir hatayla yapılabilmektedir.

Bu tanımı hatası, sevabıyla yaptıktan sonra, siyasal bilinç ve tercih ölçümü gibi çok nazik ve dikenli bir alanda örnek grubun tam nabzını yoklamak her zaman kolay olmamaktadır. Önceki seçimde tercih edilmiş ve bir sonraki seçimde tercih edilecek siyasal partiler konusunda özellikle kadın yurttaşlardan kesin, objektif yanıt almanın çok kolay olmadığı bu alanda uzmanlaşmış kişiler tarafından ortaklaşa dile getirilen bir husustur.

Ülkemizde kamuoyu araştırmalarının bir diğer uygulaması olarak örneklemme yapmaksızın, mümkün olduğu kadar çok yurttaşla temas kurarak ortalama bir görüşe varma yoluna gidilmektedir. Politikacılarımızın mahalli olarak düzensiz biçimde sürdürdüğü bu çalışmalarından genel yaklaşık bir sonuç çıkarmak mümkündür. Ancak hata payını sayısal olarak kestirmek ve bu payın sınırlarını tanımlamak olanaksızdır. Oysa örneklemme yöntemi, kaçınılmaz hata olasılığına rağmen, örnek grubun tanımlanması ve sonraki bilgilerin toplanıp, değerlendirilmesindeki hata paylarının sınırlarını sayısal olarak saptama şansını vermektedir.

Son yıllarda siyaset sosyolojisiyle uğraşan uzmanların kamuoyu araştırmalarına küçük ölçekli ve sonuçları sadece çok sınırlı bir bölge için kullanılabilecek biçimde başvurmağa yöneldiği görülmektedir. Bu araştırmalar diğer etüdlerin yardımcısı ya da tamamlayıcısı olmaktadır. Bu diğer etüdler, ülkedeki sosyo—ekonomik gelişmenin seçim sonuçlarına yansımalarının adım adım ve ilçe ölçeğinde incelenmesi ve objektif biçimde yorumlanmasını amaçlamaktadır. İstatistiksel bilgi depolaması yapılarak, son yirmi yedi yılın genel ve bölgesel geliş-

mesiyle, ilçe ve iller ölçeğinde seçmenlerin siyasal tercihinin değişmesi sayısal analizlerle çıkartılabilmektedir. Buradan Türkiye için genel toplam değerlendirmelere geçmek sağlıklı sonuçlar vermektedir. Böylece siyasal tercih ve oy dalgalanması mekanizmalarının çözümlenmesi kolaylaşmaktadır.

Yapılan işin, bir sonraki genel seçimde beklenen oy dalgalanmalarını kestirmede de güçlü bir araç olacağı açıktır. Bir önceki seçimden (ya da ara seçimden) yaklaşan bir seçime doğru ilerleyen dönemde ülkedeki genel ve bölgelerdeki özel gelişmelerin oy dalgalanmasına etkisini kestirmek kolaylaşmaktadır. Gelişmeler yurttaşların gösterdiği duyarlılığı ve bu duyarlılığın mertebesinin bazı tereddütlü yörelerde yukarda sözü edilen küçük ölçekli, sınırlı kamuoyu araştırmalarıyla saptanması bu kestirmeleri daha sağlıklı duruma getirebilmektedir.

Öte yandan, sayısal analiz ve sayılara dayalı yorum yöntemleriyle ulaşılan sonuçlar çeşitli diğer yollardan sınanabilir. Sayılara değil görsel algılamaya dayalı bölge incelemeleri bir diğer sınama yoludur. Siyasal toplantıları izleyip oradan sonuçlar çıkarma da bir başka yoldur.

Siyasal toplantıların potansiyelinin yapay ve kandırıcı olduğu sağ basın ile orta görünüşte bazı basının çok işlediği bir temadır. 1977 genel seçimlerine az bir gün kala, bu konuya daha da ağırlık verilecektir.

Belki tam bilimsel olmayan ancak bir kaç kuvvetli deneye dayandırılan ve aksi kanıtlanmadıkça geçerli olacak bir gerçek ortadadır. Siyasal açık hava toplantılarında seçim öncesinde izlenen potansiyel ve coşkunun mertebesi seçim sonuçları konusunda genellikle doğru ipuçları veregelmiştir.

1950'de Menderes'in Ege bölgesinde, Bayar'ın Marmara bölgesindeki tarihi seçim gezileri ve yığınlardaki coşku 1950 seçimlerinin sonucunu göstermiştir. 1957'de CHP'nin tarihi Malatya ve Ankara mitingleri CHP lehine yükselen potansiyelin ışıkları olmuştu. Genel bir çekingenlik ve ürkeklik içinde geçmesine rağmen 1965'de AP mitingleri büyük kitleleri toplamış ve sonuçların habercisi olmuştur. 1969'da Demirel meydanlara İnönü'den daha fazla adam topluyordu. Seçimde bilinen sonuçlara varılmıştır.

Yakın gözlemler daha tazedir. 1973'de Afyon'un ilçelerinden bilingsiz grupların taş yağmuru altında başlattığı bir kampanyada Ecevit giderek büyüyen ve coşan kitleleri meydanlara toplarken ve hele 13 ekim akşamı Esenboğa Havaalanından Kızılay'a kadar dört saatlik bir heyecan yağmuruyla girerken, küskün ama hâlâ sadık küçük grupların boş meydanlarda izlediği Demirel mitingleri AP'den bir şeylerin, büyük şeylerin gittiğini gösteriyordu ve 14 ekim gece yarısı bilinen sonuç-

lara varlıyordu.

1975 seçim kampanyasında AP 1960'lardaki gibi değilse de yeniden güven kazanmış ve daha büyük sayıda taraftarını hele Bursa ve Balıkesir gibi kalelerinde coşkulu senaryolarla meydanlara topluyordu. Erbakan, Güneydoğu'da kendi varlığını kabul ettirmiş ve CKP her yerde büyük hamleler yapmış olarak çıktı seçimlerden.

Bu örneklerle göre 1977 yılında açık hava toplantılarındaki potansiyelin ortaya koyacağı ipuçlarının ters sonuçlar vermesi için neden yoktur. Açık hava toplantıları Türk kamuoyunun en güçlü politik algılama ve

politik katılma biçimidir. 1950'lerden beri geçerli olan bu gözlemin tersini düşündürecek hiçbir belirti yoktur. Dolayısıyla liderlere açık hava toplantılarında kitlelerin gösterdiği ilginin değerlendirilmesi de 1977 seçimleri için sayısal analizleri tamamlayan veriler oluşturacaktır.

Sayısal analizlerin bulguları bölgesel gözlemlerle ve miting meydanlarındaki genel havanın çerçevesinde irdelendiğinde ters ve tereddüt yaratıcı keşifmeler görülmüyorsa, bu bulgular daha da güvenilirlik kazanmaktadır.

Türkiye - I

Ülke ölçeğinde fikir verebilecek sağlıklı bir kamuoyu araştırması gerçekleştirmenin güçlüklerine yukarıda değinilmiş ve bu araştırmaların ancak belgesel ölçekte sınırlı fikir verici özellik taşıyabileceği görüşüne yer verilmiştir. Bu düşünceden giderek gerçekleştirilen araştırmalar, sadece bazı yörelerin göstergesi olma iddiasına sahiptir.

Cumhuriyet'in seçim anketini yaparken örneklemeye tekniğine bağlı kalıptaki sadakatın mertebesi konusunda kesin garantiye sahip olmaksızın ve sadece bölgesel ip uçları edinmek üzere sekiz ilde ayrıntılı kamuoyu araştırmasına gidilmiştir.

Söz konusu iller için sosyo-ekonomik özellikleri gözönünde tutan cinsiyet, yaş ve meslek grubu dağılımıyla sosyo-politik davranış grubu çeşitliliğine uygun örneklemeler geliştirilmiştir. Anket sırasında örneklemeye tekniğine olanak ölçüsünde (en fazla yüzde 5 sapmayla) sadık kalınması sağlanmıştır.

ANKETİN YÜRÜTÜLÜŞÜYLE İLGİLİ BİLGİLER

1) Ankete katılma oranı yüksek olmuştur. Cevap vermekten kaçınan yurttaş sayısı yüzde bir dolaylarındadır.

Yaş gruplanması 21-25 arası, 26-34 arası, 35-50 arası ve 50'den yukarı olmak üzere dört bölüm olarak yapılmıştır: İllere göre değişimle birlikte, toplam anket ortalamasında birinci bölüm yüzde 29, ikinci bölüm yüzde 20, üçüncü bölüm yüzde 30 ve dördüncü bölüm yüzde 12 olmuştur. Bu önceden tasarlanmış olan oranlara bir ölçüde yakındır.

Ankete katılan erkek yurttaş oranı yüzde 70,6 kadın yurttaş oranı yüzde 29,4 olmuştur. Önceden tasarlanan teorik örneklemeye göre en büyük sapma bu alanda olmuştur. Ancak ülkemizdeki bütün siyasal anketlerde kadın yurttaşlarla konuşma güçlüğü olduğu bilinmektedir ve bu kaçınılmaz bir sapmadır.

Meslek bakımından yedi bölümlük bir gruplama yapılmıştır. (Memur, sanayi ve hizmet sektörü işçisi, tarım işçisi ve küçük toprak sahibi, köylü, esnaf, top-

rak ağası dahil tüccar ve büyük serbest meslek sahibi, ev kadını, öğrenci ve işsiz olarak)

ARAŞTIRMANIN BULGULARI :

1) En önemli ülke sorunu olarak, yurttaşlar sırasıyla hayat pahalılığı ve ekonomik sorunları (yüzde 46), can güvenliği, asayişsizlik ve eğitimden kesilmiş üniversite sorununu (yüzde 39) göstermişlerdir. Devlet idaresinde partizanlık ile Kıbrıs, Ege ve Amerikan ambargosu sorunları yüzde 8 ile üçüncü sırada gelmiştir. Yüzde 7 oranında da değişik diğer sorunlara ağırlık verilmiştir.

2) Yurttaşların yüzde 76'sı mitinglere liderleri dinlemek üzere gitmektedir. Sadece yüzde 22 bir lideri yakından görme, rakip partiyi izleme ya da miting havası yaşama merakını tatmin için gitmektedir. (Yüzde 2 bu konuda belirli görüşe sahip değildir.)

Yurttaşların yüzde 81'i miting izlenimlerini evine, kahvesine, köyüne, iş yerine taşımaktadır. Miting sonrasında çevresiyle miting konusunda tartışmaktadır.

3) Siyasal tercih dalgalanmalarına gelince bunları sırasıyla anket yapılan her il için incelemekte yarar vardır:

İSTANBUL :

CHP yüzde 5,2'si diğer partilerle olan alışverişinden (AP ve CGP'den kazanç, TİP'e kayıp) ve yüzde 13,36'sı genç seçmenlerin ve İstanbul'da ilk kez oy kullanacak kararsız ya da iç güçle İstanbul'a gelmiş seçmenlerin tercihiyle olmak üzere 1973'e oranla yüzde 17,8'lük bir ilerleme kaydedebilecektir. Bu ilerlemeye CHP'nin 1975'deki oranına olan farkı yüzde 9,5 düzeyinde olabilecektir. Bu bulgu CHP'nin 1975 Senato seçimlerindeki yüzde 58,2'lük oranının arızı ya da Senato seçimi karakterinden gelen sapmalı bir oran olmadığını ortaya koymaktadır.

İstanbul'da MHP ve MSP dışında bütün partiler oy kaybına uğramaktadır. En büyük oransal kayıp DP'

dedir. AP bir yandan CHP'ye ve MHP'ye oy kaptırırken öte yandan DP ve kısmen CGP'den oy alarak statüsünü hafifçe güçlendirerek korumaktadır.

EDİRNE :

CHP ilk kez oy kullanacak olan genç seçmenlerle, geçen seçimde kararsız olan seçmenlerin oylarının yüzde 64'ünü alarak ve diğer partilerle kendi arasındaki oy alışverişini yüzde 2,5 AP ve TİP'e kaptırırken yüzde 13 AP, CGP ve MSP'den alıp toplam yüzde 10,5 kâr-la 1977 seçimine girmektedir. Bu bulgulardan partilerin alacağı oy oranı hesabına geçildiğinde CHP'nin AP ile aradaki farkı daha da açacağı gözükmektedir. Ancak bu farkın CHP'ye üç milletvekilliği getirecek düzeye varması, CHP'li seçmenin büyük disiplinle ve hiç firesiz sandık başına gitmesi karşılığına bağlıdır.

KONYA :

Anket sonuçlarına göre CHP, Konya'daki karmaşık oy kaymalarından büyük mesafeye en kârlı çıkan partidir. DP'den kayan oyların en büyük bölümünün CHP'ye sonra AP ve MSP'ye gideceği izlenmiştir. (Ancak örneklemekten küçük bir sapma, CHP lehine bir bulguya götürmüş olabilir. Önemli olan en büyük kâr söz konusu olmasa bile DP'nin görüşünden CHP'nin de önemli kâr-la çıkacak oluşunun saptanmasıdır.) CH P ayrıca AP ve CGP tabanlarından da yüzde 5,5 oy kaydırmaktadır.

Yeni seçmenlerin yüzde 70'i CHP'ye yüzde 8'erlik bölümleri MSP, AP ve MHP'ye oy vereceklerini söylemişlerdir.

Bu kayma ve yeni oy oranlarından partilerin alabileceği oy oranlarına geçildiğinde CHP'nin yüzde 35'lik bir oy oranıyla uzak arayla Konya'nın birinci partisi olacağı ve 6 milletvekilliğini alabileceği anlaşılmaktadır.

AP'nin ikinci parti olabileceği ve MSP'nin yine üçüncü parti olarak kalacağı görülmektedir. DP'nin ise yüzde 8—9'luk bir oy potansiyeli kalmışa benzemektedir. Bu potansiyelle DP bir temsilci çıkarma şansına sahiptir. DP'nin ikinci temsilciliği yerine MHP'nin bir milletvekilliği daha yüksek bir olasılıktır.

DIYARBAKIR :

Diğerbalır'dan CHP sağıın bütün kaynaklarından oy kaydırarak güçlenen bir görünümündedir. Bu kaynak CHP'ye yüzde 11,5, 5-15,0'lık bir oy oranı farkı getireceği hesaplanmıştır. CHP, bu ilde TİP'e kendi 1973 varlığına göre yüzde 1,0'lık aleyhte oy oranına tekabül eden bir oy kaptırmakta, buna karşılık yeni seçmenlerden gelecek lehte yüzde 2,5'luk oy oranı farkıyla bunu rahatça kapatmaktadır. Buna göre CHP dördüncü milletvekili çıkarma şansına sahiptir.

AP, bir yandan CHP'ye oy kaptırırken öte yandan DP ve bağımsızlardan oy alarak 1973'e oranla biraz güçlenmiştir. MSP 1973 statüsünü korumaktadır.

BURSA

CHP, hem AP tabanından (özellikle kentlerde) hem MSP tabanından kendi oy oranını yüzde +8 ilerletecek mertebede yeni oy sağlamış bulunmaktadır. Genç ve kararsız seçmenlerin tercihiyle birlikte CHP'nin sağıın yıkılmaz kalesi Bursa'da yüzde 40 oy oranına yaklaşacağı ve dördüncü milletvekilliğini kesin aldığı gibi beşinci yeri de zorlayacağı görülmektedir.

AP ise DP'nin göçünden ve MSP'nin gerilemesinden yararlanarak büyük başarı sağladığı 1975 senato seçimlerinden bu yana CHP'ye oy kaptırarak gerilemiştir. Genç seçmen oylarının ancak yüzde 26'sını alabildiğinden görece kaybı büyümektedir.

MSP 1973'e oranla hem AP'ye oy kaptırarak, hem de seçmen tercihinde sadece yüzde 6,5 ağırlığa sahip olduğundan Göreceli oy kaybederek gerilemiştir. Tek milletvekilliği tehlikeydedir.

İZMİR :

Gücünü tamamen yitiren DP'nin oylarının yüzde 64 kadarının diğer partilere gideceği ve bu giden oylar içinde de yüzde 36'sının AP'nin yüzde 24'ünün CHP'nin işine yarıyacağı görülmektedir. Bütün Ege için genelleştirilememekle birlikte, DP'nin giden oylarından CHP'nin kazancı sanıldan daha fazladır.

Genç seçmen tercihi yüzde 66 oranında CHP'ye yüzde 21 oranında AP'ye gitmektedir. CHP, ayrıca AP tabanından kırlarda ve kentlerde 1973 AP oyunun yüzde 7'sini kaydırmaktadır. Yüzde 2,5 AP oyu ise kırkırlık nedeniyle sandığa gitmeyeceğini beyan eden seçmenle kaybolup gitmektedir.

MHP ve MSP kendi küçük varlıklarına DP'nin dağılan oylarından küçük eklerle yetinmektedirler.

Buna göre İzmir iki partili sisteme dönmüştür. Bu dönüşün 11-8 gibi bir CHP üstünlüğüyle kapanması kesin olup, bu parti 12'nci milletvekilliğini zorlayacak güce de erişmiş durumdadır.

BALIKESİR :

AP'nin son kalelerinden sayılan Balıkesir'de AP, 1973 tabanına göre yüzde 8,7 oranında bir oyun CHP'ye kayışına tanıklık edecektir. CHP genç seçmenlerin de yüzde 56 oranında tercihidir.

Buna karşılık MSP ve DP'den kayan oyların yüzde 61'i AP'ye, yüzde 28'i CHP'ye, yüzde 9'u MHP'ye gitmektedir. CHP'nin CGP'den tabanından da yeni oylar beklediği bu kentte oy yüzdesi olarak 1973'dekinden hafifçe yüksek, ama 1975 senato durumundan aşağıda bir oranla AP yine birinci parti durumundadır. CHP, 1973'e ve 1975'e göre daha da ilerleyerek AP'nin yalın izleyicisi durumuna geçmiştir. MSP tek milletvekilliğini tehlikeye düşürecek bir gerileme içindedir.

KAYSERİ :

Partiler yelpazesinin tümüyle temsil edildiği Kayseri'de oy dalgalanma mekanizmaları çok çaprazdır. Büyük gerileme içinde olan CGP ve MSP, 1973 varlıklarına oranla sırasıyla yüzde 38 ve yüzde 26 oy kaybederek, önce CHP'yi sonra AP'yi daha küçük bir ölçek-

te de MHP'yi beslemektedirler. CHP ise AP tabanından, bu tabanın yüzde 7,5'ünü almaktadır. Buna karşılık TİP'in CHP'den küçük bir miktar oy kaydırması söz konusudur.

Sayısal karşılıklı girişimler 1977 için muhtemel oy oranlarına dönüştürüldüğünde CHP'nin birinci parti durumuna gelerek 3 milletvekili çıkarmayı garantilediği görülmektedir. Sırasıyla MHP'nin de birer milletvekilliği için kıyasıya ve az farkla bir mücadele verecekleri görülmektedir.

SONUÇ :

Türkiye'deki seçmen sayısının yüzde 23'ünü temsil eden bu 8 ilde toplam olarak bütün oy kayma ve aktarma olasılıkları 1977 oy oranlarına dönüştürülecek biçimde hesaplandığında CHP'nin oy oranı farkı-

nı 1973'e göre yüzde (12,2 - 12,8) arttırdığı görülmektedir.

AP, 1973'e göre yüzde 5,0 - 5,5 düzeyinde bir oy oranı artışı sağlamaktadır. Ancak bu iller DP'nin büyük çözüme gösterdiği iller olduğundan AP'nin Türkiye ortalamasına göre nisbi kazancı hafifçe yüksek hesaplanmış olabilir.

MSP, bu illerde 1973'e göre yüzde 3,9'luk bir gerileme içindedir. DP ise yüzde 9,6'lık bir kayıp göstermektedir. CGP ve TBP ve bağımsız oyların kayıpları duyarlı biçimde hesaplanamamıştır.

Bu bulguların Türkiye genellemesinde kullanılma amacında olmadığı önceden açıklanmıştı. Ancak çok açık seçik bir göstergesi ortaya koyuşu bakımından anlamlı bir noktaya dikkat çekilmesinde yarar vardır.

CHP 5 haziran 1977 seçimlerine, olağanüstü bir oy arttırması şansı ile girmektedir. Bu artış tek başına iktidarın kapılarını açabilecek boyutlara ulaşmıştır.

Türkiye - II

Yarın 20 milyonu aşkın Türk vatandaşı, demokrasi tarihimizin en kritik seçiminde oy kullanmak üzere sandık başına gidecektir. Kırkbeş milyon nüfuslu, köklü ve soylu bir toplumun layık olduğu yüce, varlığa ulaşmasında önemli bir kilometre taşı yarınki seçimin sonuçlarıyla dikilmiş olacaktır.

Cumhuriyet 5 haziran 1977 genel seçimleri için yaptığı özel hazırlıkların ürünlerini kırk güne yakın süredir yayınladığı özel seçim sayfalarında vermiş bulunuyor. Bu sayfalarda, seçim öncesinde iller ölçeğinde ayrıtılı olarak yapılan incelemelerle ülkenin seçim havası okuyuculara aktarılmış bulunmaktadır. Coğrafi ve sosyo-ekonomik yakınlıklar yönünden 67 ilimiz gruplaştırılmış ve illerle ilgili gözlemler bu gruplaştırmaların sistematigi içinde sunulmuştur. Her bölge için ayrıca siyasal davranış uzmanları tarafından hazırlanan ve bölge haritaları üzerinde özetlenmiş bilgilerle desteklenen toplu değerlendirmeler ve seçim tahminleri sunulmuştur.

Toplu değerlendirme yapılırken seçim kampanyasının havası, halkın ilgisi, seçim öncesi döneminin önemli iç ve dış olayları gibi unsurları da gözönünde tutulmuştur.

1950'DEN 1977'YE :

1950 genel seçimleri o zamanki değer yargılarına göre halkın partisi sayılan Demokrat Parti'yi, iktidara getirmişti. Bu partinin ve devamı olan AP'nin halkla bir ilgisi olmadığı anlaşılınca kadar geçen yirmi yedi yıllık dönemde Türkiye «sağ» iktidarlara idare edildi.

1977 bir gerçek halkın partisini iktidara getirmeye sonucunu verebilecek mi? Bu soruya verilecek yanıtın uzun, ayrıntılı incelemelerden, matematiksel ana-

lizlerden sonra «evet» olduğunu görmek rahatlatıcı bir durum yaratıyor. Ancak bu yanıt «tarihin akışı» denen olayın yorumuyla da varılabilir. (Şekil — 1)deki grafikte yirmi yedi yılın sosyo-politik gelişmesi özet olarak verilmiştir.

1950-1960 döneminde bir sağ-sol ayrımından ziyade CHP — DP ayrımıyla belirlenen gelişme çizgisi 1960-1965 arasında bir kesikliğe ve duraganlığa ulaşmıştır. Oysa 1957'de CHP'de toparlanma AP'de düşüş başlamış bulunuyordu. 1961 Anayasasının yarattığı bazı olanaklarla ülkede serbest tartışma ortamı açılır ve bir sosyalist parti filizlenirken ve dikkatler gereğinden fazla bu gelişmelere çevrilmişken sağda güçlü bir dış desteğin yardımıyla büyük bir toparlanma görülmüştür. AİD denen bağlama ve içerden fetih örgütünün 1 nolu bursiyeri olarak Birleşik Amerika'ya kursa gönderilmiş kabiliyetli bir mühendis yeni Amerikançılığın şampiyonu olarak paraşütle Türkiye Cumhuriyeti Başkanlığına indirilmiştir.

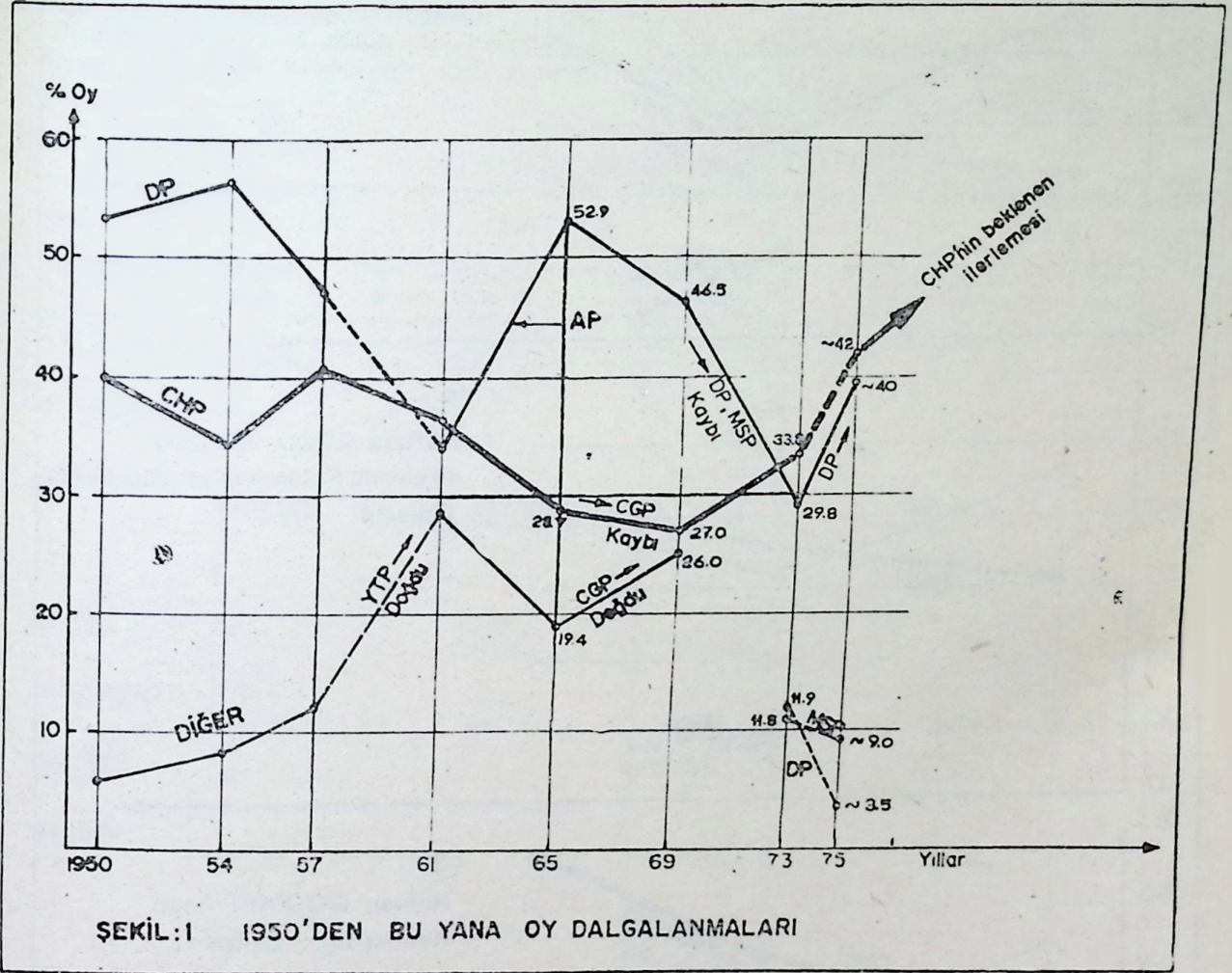
1965 AP hareketi, 1950 DP hareketine oranla çok daha bilinçli bir sağ harekettir. Dış destekleri çok güçlüdür. Uluslararası giriftliği vardır. Büyüyen Türk ekonomisine getirdiği yerli dayanakları vardır. Esnafından, köylüsünden, masonuna kadar daha çok çevreyle iç içedir. Daha ahtapotsaldır. Daha kuvvetlidir. Kısaca daha oturaklı bir sağdır. 1965'in bu sağ oluşumu içinde 1950'ye oranla biraz daha sol ama yine de bürokrat sol ama yine de bürokrat sol görünüş gösteren CHP çok kötü durumdadır. TİP'in aldığı % 3'lük oy, dikkatleri CHP'nin bu sallanışından başka yönlerle çevirmiştir. Kimse «CHP ne oluyor» sorunuyla dertlenmemiştir.

Şekildeki grafiği 1965'den yani CHP + TİP olarak ortanın solundaki toplam güçlerin minimumundan geçtiği dönemden sonra dikkatle izleyelim. 1965-1969

döneminde gittikçe demokratik sol çizgiye gelen CHP, kendi böğründen bir CGP'nin kopmuş olduğu gözönünde tutulursa, görece ilerleme göstermiştir. TİP'in klasik olarak her küçük sosyalist partide gözlenen heyecana ve bu heyecandan gelen abartmalı beklentilere karşın yine de oy kaybına uğradığı görülmüştür.

oy oranı aslında Türkiye ölçeğinde % 41,9 gibi bir oy oranına tekabül ediyordu. AP'nin % 41,4'lük oy oranı ise Türkiye ortalamasında % 40'a geliyordu. Çünkü her iki parti içinde de bu yirmi yedi il kendi ülke ortalamalarının üzerinde kuvvetli oldukları illerdi.)

1975 — 1977 dönemi ise hatasıyla sevabıyla, ama

ŞEKİL:1 1950'DEN BU YANA OY DALGALANMALARI

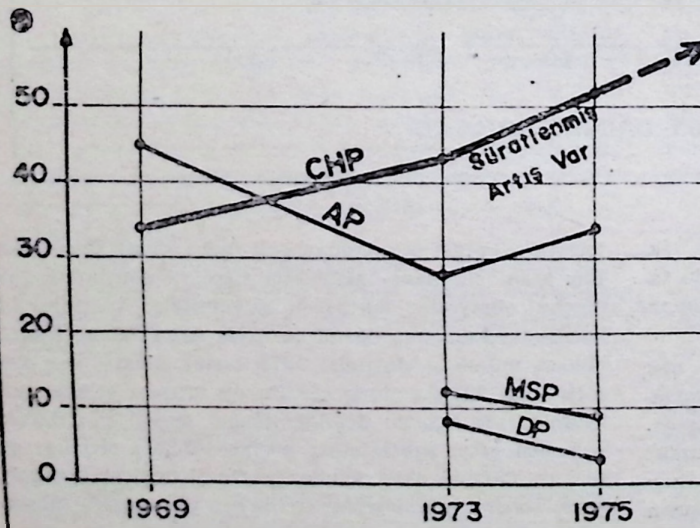
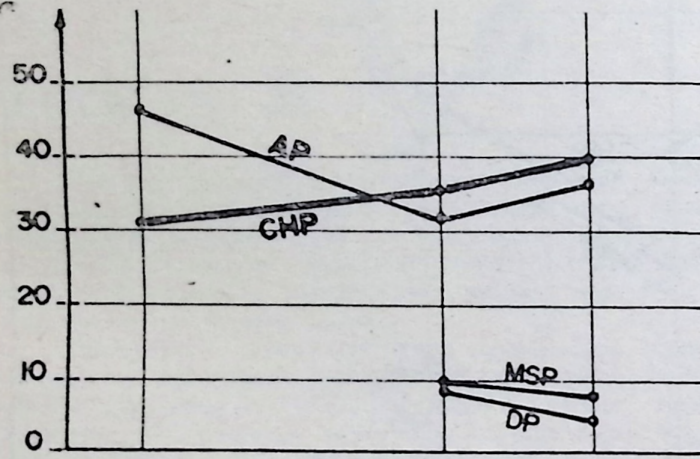
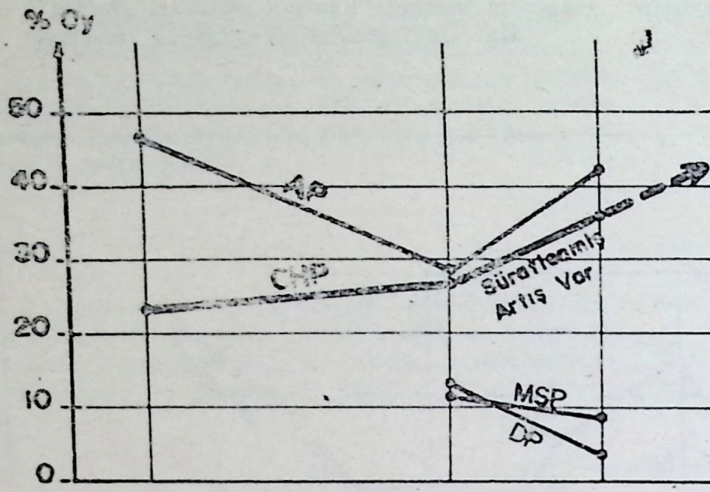
1965—1969 döneminde AP'deki iniş anlamlıdır. «İktidarda olan oy kaybeder» genel kuralının ötesinde tarihin akışı ve uyanışın AP'yi öğütmesinin kaçınılmazlığının ilk belirtileri bu inişte gizlidir.

Buradan 1973'e geliyoruz. 12 Mart olayının olağanüstü sertliği ve ekonomik açmazları 1960 sonlarında görülen kitlesel uyanışı ve silkinışı hızlandırmış gibidir. CHP'nin yeni bir ruh içinde ivme kazanışı, umut telkin eden yeni bir lidere sahibolması ve tarihin akışı içinde sağın erimesi için diğer belirtilerini oluşturan iç tepişmelerin su yüzüne çıkması 1973'ün karışık panoramasını yaratmıştır: Yirmi üç yıldır ilk kez sağda olmayan bir parti birinci parti olmuştur.

1975 kısmi Senato seçimleri tahmin akışının ve kitlelerin uyanışının bir değer anlamı sonucunu vermiştir. CHP'nin bu seçimde 27 ilde ulaştığı % 43,4'lük

kesinleşmesi hatası sevabından çok fazla olmak üzere tarihin malı olmuştur. Milliyetçi Cephe döneminin faili meçhul cinayetler, işlemeyen üniversiteler, tamtakır bir hazine, laçkalaşmış devlet çarkıyla sağın lehine işlemiş olması mümkün değildir. 1975 kısmi senato yenileme seçiminde AP'nin almış olduğu oy oranını yeniden kazanması söz konusu değildir. Buna karşılık CHP'nin yükselen şans grafiğinden geriye dönüş olasılığı da yoktur. Tarihin akışı içinde grafiksel değişim, aşağıda seçim sonucu tahminlerine varılırken göz önünde tutulacak bir husustur.

CHP'nin ülke ölçeğindeki ilerlemesini kırsal kesimler geriden ve yavaş adımlarla izlemiştir. Ancak 1973—1975 döneminde izleme adımı hızlanma görülmüştür. (Şekil — 2)deki grafikte üst bölümde köy oylarının 1969'dan bu yana gelişmesi verilmiştir. Orta ke-

ŞEKİL:2 NÜFUSA GÖRE ÇEŞİTLİ YERLEŞME MERKEZLERİNDEKİ
OY DAĞILIMININ DEĞİŞİMİ

simde nüfusu 2000 ile 100.000 olan yerleşme merkezlerindeki gelişmesi görülmektedir. En alt sırada ise, nüfusu 100.000'i aşan yerlerdeki oyların gelişmesi verilmektedir. Üst ve alt grafikler, toplam ülke nüfusunun % 77'sini yansıtmaktadır. Buradaki gelişmeler öncelikle fikir vericidir.

1973—1975 döneminde gerek nüfusu 100.000'i aşan kentlerde, gerekse köylerde CHP'nin gelişme hızında, bir artış görülmüştür. CHP'nin oyları kendi ülke ortalamasının henüz çok altındadır, ama görülen bu artış hızı anlamlıdır. 1975 — 1977 döneminde de aynı artış hızı sürerse, CHP kırsal kesimlerden büyük oy alabilecektir.

lıklar giderilince yeniden 1975 de AP'ye büyük köy oylarıyla destek olmuştur.

Buna göre tarihsel gelişme içinde AP, kırsal kesimde kendi ortalamasının üzerinde bir güce yine de sahip görülmektedir. Ama kamuoyu araştırmaları bu gücün de azaldığını ortaya koymaktadır.

KAMUOYU ARAŞTIRMALARI

Cumhuriyet'in 8 ilde gerçekleştirdiği kamuoyu araştırmalarının sonuçları ayrı sütunlarda verilmiştir. Bu sonuçlara göre CHP ülke ölçeğinde ilerleme göster-

TÜRKİYE — MİLLETVEKİLİ

PARTİLER	1961		1965		1969		1973	
	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	34.8 3.527.435	158	52.9 4.921.235	240	46.5 4.229.712	256	29.8 3.197.897	149
CGP (GP)	—	—	—	—	6.6 597.818	15	5.3 564.343	13
CHP	36.7 3.724.752	173	28.7 2.675.785	134	27.4 2.487.006	143	33.3 3.570.583	185
DP	—	—	—	—	—	—	11.9 1.275.502	45
MP	—	—	6.3 182.704	31	3.2 206.961	6	0.005 62.377	—
CKMP (MIHP)	14.0 1.415.390	54	2.2 208.696	11	3.0 275.091	1	3.4 362.208	3
MSP (MNP)	—	—	—	—	—	—	11.8 1.265.771	48
TBP (BP)	—	—	—	—	2.8 254.695	8	10.8 121.759	1
TİP	—	—	3.0 276.101	15	2.7 243.631	2	—	—
YTP	13.7 1.391.934	65	3.7 346.514	19	2.2 197.929	6	—	—
BAĞIMSIZLAR	0.8 81.732	—	0.2 296.523	—	5.6 511.023	11	2.8 303.218	6
Geçerli oy ve milletvekili sayısı	19.138.035	450	9.307.563	450	9.086.296	450	10.723.658	450
Katılma oranı	81.0		71.3		64.3		66.8	

Kasaba ve küçük kentlerde ise CHP'nin hem oy ortalaması düşük hem de oy artış hızı düşüktür. Ancak bu yerleşmelerin ülke ölçeğindeki oy ortalamasına etkisi azdır.

Grafikler incelenirken şu noktaya dikkat çevrilmelidir: AP'nin kırlardaki hesaplaşması daha çok DP ile olmuştur. MSP ile değil. Çünkü MSP sanıldığından daha fazla bir kent partisidir. Oysa DP tam bir köy partisi olarak ortaya çıkmış, AP'yi bölmüş ve kırgın-

mektedir. Bu ilerlemenin kaynakları sırayla şunlardır:

1) CHP'ye 1973 ve 1975'de oy vermiş olan seçmenlerin sadakatı (CHP'den diğer partilere ya da kararsızlığa doğru sadece seçmenlerinin % 5,5'u kayma eğilimindedir.)

2) AP tabanından CHP'ye doğru önemli kaymalar (hem köylerde, hem kentlerde 1973'de AP seçmeninin % 12'sine yakın bir kesiml CHP'ye kaymaktadır.)

3) Diğer partilerden CHP'ye doğru önemli kaymalar, (CGP'den, DP'den, MSP'den ve TBP'den CHP'ye doğru dikkate değer kaymalar mevcuttur. Bu kaymaların toplamı bazı bölgelerde AP tabanından gelen kaymaları geçebilecektir.)

4) İlk kez oy kullanacak olan seçmenlerin % 60'ı oranında CHP'yi tercih edileceği.

Öte yandan diğer partiler arasında DP, CGP ve MSP'den AP'ye, AP ve MSP'den MHP'ye kaymaları, ayrıntılı olarak incelenmiştir. Ancak bu alışverişler, CHP'nin ilerleme çizgisi yanında ikincil kalmaktadır.

1950'den bu yana şaşmıyan bir seçim sonucu göstergesi miting meydanlarının havasıdır. Kitlelerin yoğunluğu, coşkusu, konuşmacıyla iletişim kurabilme yeteneği, seçim sonuçlarının sayısal hassasiyetle analizi mümkün olmayan ama şaşmaz bir göstergesi olmuştur.

1977 seçim kampanyası bu anlamda CHP'nin ülke ölçeğindeki büyük üstünlüğünü ortaya koymuştur AP lideri Demirel sadece Bursa, Kütahya, Balıkesir, Samsun gibi geleneksel kalelerinde parlak toplantılar yapabilmıştır. Buna karşılık Ecevit'in mitinglerinin hemen hepsi bölgesel tarihi olay niteliği taşımıştır. Katılma ve coşku yönünden her ilde siyasal toplantı rekorları kırılmıştır.

D'HONT YÖNTEMİNİN ÖZELLİKLERİ:

İktidara gelmeğe çalışan bir partinin en ciddi rakip ve engellerinden biri d'Hont yöntemidir. Çift sayıda milletvekili çıkaran illerle, tek sayıda temsilci çıkaran illerde farklı mekanizma gösteren bu yöntem şu anda CHP'nin başarısına etki edebilecek önemli bir unsur niteliği taşımaktadır.

Yöntem, işleme biçimi gereğince, ikinci kuvvetli partinin kuvvetlenip geldiği illerde birinci partinin aleyhine ikinci kuvvetli partinin lehine çalışmaktadır. Böylece Bursa, Bolu, Kütahya, Niğde, Manisa, Van, Çankırı, Isparta, Denizli, Aydın, Kayseri gibi yörelerde CHP'nin lehine çalışacaktır.

Ancak CHP'nin zaten birinci parti olup daha da güçlendiği ve özellikle çift sayıda milletvekili çıkaran yörelerde CHP'nin temsilci sayısı artışını zorlaştıran bir yönü vardır. Örnek olarak Amasya, Edirne, Artvin, Uşak, Erzincan, Çanakkale, İçel, Adıyaman, Malatya gibi yörelerde CHP büyük ölçüde güçlendiği halde d'Hont mekanizmasının sınırlarını aşmakta güçlük çe-

kebilir. Bu illerde CHP'li seçmene büyük ve tarihi bir görev düşmektedir. Bir Amasya'nın, bir Erzincan'ın üçer CHP'li milletvekili getirmesi, d'Hontun engellemesine karşın CHP'li seçmenin disiplin ve görev anlayışıyla mümkün olabilecektir.

Çok sayıda temsilci çıkaran büyük kentlerde küçük partiler de, en büyük parti de aşağı yukarı kendi oy oranı ölçüsünde temsilci çıkarabilmektedir. Yitik oy az olmaktadır. Bu olgudan küçük partiler kadar, İstanbul, Ankara, İzmir, Adana'nın büyük partisi olan CHP de yararlanacaktır. Ancak büyük illerde ve bunların kent merkezlerinde görülen seçime katılma oranının düşüklüğü olumsuz bir etkidir. CHP'nin Ankara'da 16 yerine 17, İstanbul'da 26 yerine 27, İzmir'de 8 yerine 11 temsilci çıkarması, kentteki CHP'li seçmenin ısrar ve disiplinle sandık başına gitmesine bağlıdır.

GENEL YORUM :

Sayısal analize uygun olan, olmayan bütün göstergeler dikkatle incelendiğinde aşağıdaki yorumlara varılmaktadır:

— CHP tek başına iktidara gelmektedir: Tarihsel gelişim grafiklerinin incelenmesi, 1973 genel ve 1975 kısmi senato seçimlerinin ayrıntılı etüdü ve 1977 baharı izlenimleriyle kamuoyu araştırmalarının bulguları bir arada yorumlandığında CHP'nin tek başına iktidar olma olasılığı çok yüksek gözükmektedir. Bu partinin oy oranının alt sınırının % 45,0'lerde olacağı ve büyük olasılıkla daha da yükselebileceği anlaşılmaktadır.

— AP, 1973'e oranla biraz toparlanmış, ama 1975 kısmi senato seçimlerine oranla büyük ölçüde gerilemiş olarak girdiği bir seçimden 170 dolaylarında bir milletvekili çıkarmayı bekleyebilir.

— MSP hem tarihin akışı içinde hem de Nakşibendi — Nurcu çekişmesinin kemirmesiyle 1973 seçimlerine oranla gerilemiş ve 1975 kısmi senato seçimlerindeki statüsünü, ancak muhafaza edecek bir konuma varmıştır. Çıkacağı milletvekili sayısının 40'ı aşması sürpriz olacaktır.

— CGP tamamen ve DP ise büyük ölçüde göçmüşlerdir. CGP Kayseri'den prestijli bir adayını Meclise ancak sokabilir. DP'nin ise İstanbul, Ankara, Konya'nın dışında fazla bir bekleyişi kalmamıştır. Bazı basın organlarında üzerinde çok gürültü kopartılan MHP'nin gurup kurabilecek sayıda milletvekillini çıkarması büyük sürpriz sayılmalıdır.

Liderler geziye nasıl hazırlanıyor?

Ecevit'in gezileri

CHP'nin gezilerinde tekniğin tüm olanaklarından yararlanılır. Genel Sekreter Orhan Eytüboğlu gidilecek yeri belirleyip, Genel Başkanın «olur»u alınca «hazırol» emri ilk olarak «Seçim otobüsü»ne verilir. Seçim otobüsü yalnız bir otobüs değil, aynı zamanda yürüyen kürsüdür, tekerlekli ses düzenidir, pratik yazı masasıdır, kader birliği edilen bir araçtır.

Gidilecek yer belirlenince genel sekreter yardımcılarından Ali Topuz'un başkanlığında Genel Yönetim Kurulu üyeleri Yüksel Çakmur, Nadir Yavuzkan, Vamık Tekin, Kasım Parlar, Erol Tuncer ve Gençlik kolları Genel Başkanı Zeki Alçın'dan oluşan ekip çeşitli görevler alarak yola çıkar. Önce il yöneticileriyle görüşme yapılır. Sonra bir ekip köylere dağılır, bir başka ekip merkezdeki hazırlıkların başında kalır, bir diğer ekip gençlerin çalışma yöntemleriyle ilgilenir. Görevlilerin belirlenmesinden sonra ekipler afiş yapıştırma, yazı yazmaya, sesli yayın cihazlarıyla «Ecevit geliyor»un duyurusunu yapmaya çıkarlar. Konuşma alanının seçimi bu çalışmalar sırasında önemli rol oynar. Genellikle kentin en büyük meydanı seçilir. Sonra buranın hazırlanması ile «uydu kürsü»nün kurulacağı yer planlanır. Seçim otobüsü buluşundan sonra «uydu kürsü» ve şimdi de «uydu midibus» yaptırılması CHP'nin seçim çalışmalarına verdiği önemin birer parçalarıdır.

Seçim otobüsü yalnızca bir otobüs değil demistik. Şoför Yalçın otobüsün bakımından, Nurettin de otobüstekilerin çeşitli isteklerinden sorumludur. Yalnızca geziye katılan gazetecilerin alındığı seçim otobüsünde bir yazı masası, bir teksir makinası, bir daktilo ile ses düzenini sağlayan elektronik aletler bulunur. Seçim otobüsü genel merkezin önünden yola çıkarken Veli dayı arkasından bir kova su döker. İlk iş günlük gazetelere bakmak olur. Rahşan Hanımın evden çıkma-

dan hazırladığı çay termostan, üzerinde altıok bulunan bardaklara konulur. Peynirli sandviç ile gazoz ikram edilir. Bu bir çeşit sabah kahvaltısıdır, Ecevit, otobüsün ikinci sırasındaki masada bir yandan çayını yudumlarken, bir yandan da konuşmasını son kez gözden geçirir. Günlük gelişmelere ilişkin görüşlerini açıklayacaksa daktilosunu çıkarır ve özel kâğıtlara notlarını yazar. Yol boyunca zaman zaman gazetecilerle konuşur, zaman zaman da araştırma bürosundan Bilsay Kuruç ile görüş alışverişinde bulunur. Otobüs yol aldıkça tarla çapalayanlara el sallar, kadınlara ve çocuklara özel bir özen gösterir. Onlardan gelen çiçekleri alır, mektupları alır, güvercinleri alır. O çiçekler otobüsün camlarını süsler, o mektuplara dönüşte cevap yazılır, o güvercinlere önce su içrilir sonra da «Barış, özgürlük» dolu günler gelmesi umuduyla kürsüden salıverilir.

Otabüste 20 hoparlörü bulunan 150 watt gücünde 4 amplifikatörden oluşan ve 500 bin kişilik kalabalığa duyurma olanağı olan ses düzeni bulunur. Bu ses düzeninden üç görevli sorumludur. 3 kanal çalıştırılarak 16 hoparlörden yayın yapılır, bir kanal ile 4 hoparlör yedekte bekletilir. Ses düzeninin hazırlanması miting alanına girilmeden önce otobüs bir yerde durdurularak yapılır.

Otobüsün bir de tuvaleti vardır. Tuvalette ayna, sabun, havlu, kâğıt mendil, kolonya ve su bulunur. Ecevit konuşmaya başlamadan önce tuvalete girer, yüzünü yıkar, saçlarını tarar. Sonra 7 basamaklı otobüsün içindeki merdivenden çıkarak, otobüsün üstündeki kürsüye gelir. Kürsüde iki mikrofon, iki bardak çay, iki not defteri bulunur. Rahşan hanımınla birlikte halkı selâmladıktan sonra konuşmasına başlar.

Uydu kürsü, 1975 senato seçimlerinden önce CHP dışındaki bazı sol görüşe mensup grupların olaylar çıkarmasını önlemek amacıyla bulunmuştur. Uydu kür-

süden, genel başkan alana gelene değin halkı coşturucu sloganlar söylenir, konuşmalar yapılır, çeşitli bilgiler verilir. Uydu kürsüye bir de telefon konulur. Bu telefon ile emniyet, vali ve Ankara'daki CHP Genel Merkezi arasında konuşmalar yapılır. Mitingin seyri hakkında emniyet müdürüyle görüşülür, olay çıkınca Genel Merkeze haber verilir. Uydu kürsü kiminde gerçekten bir kürsüdür, kiminde bir kamyonun arkasındaki kasadan yararlanılır.

Ecevit kürsüye çıktığında ne tanıtma anonsu yapılır, ne de methiyeler düzülür. Kürsüye çıkış çok sadedir. Konuşma başlayınca Rahşan Ecevit otobüsten iner ve eşini dinlemekte olan CHP'li kadınlar arasına karışır. Kiminde o kadınlarla konuşur, sorunlarını dinler, üzüntüleri varsa paylaşır, sevinçlerine ortak olur.

Miting alanında CHP'nin bir de «Tanıtma otobüsü» bulunur. Tanıtma otobüsünde Rahşan Ecevit'in kardeşi Asude Hanım vardır, Ecevit'in resimleri, anahartlıklar, şıgaralar, takvimler, rozetler, yaka resimleri, defterler CHP'nin önemli bir gelir kaynağını oluşturur. Rahşan Hanım tanıtma otobüsünden sağlanan gelirle çok ilgilenir. Eşinin yanından ayrılınca doğrudan tanıtma otobüsündeki kardeşinin yanına giderek satışa ilişkin bilgi alır. Tanıtma Ecevit'in Gaziantep, Bursa, Kayseri gezilerinde 500 bin liralık satış yapmıştır.

Eşi konuşurken eğer kalabalık çok fazlaysa Rahşan Ecevit seçim otobüsünde kalır. O zaman da otobüsün pencerelerinden kadınlara el sallar. Kiminde Ecevitlere verilen armağanları alır. Bu armağanlar genellikle el sanatlarını üzerinde toplayan ağaç ve bakır işleridir. Bazıları da Ecevitlere güvercin armağan ederler.

CHP'nin gezileri zaman zaman olaylı geçer. Bazı yerlerde sağcılar, bazılarında da solcu gruplar çeşitli sloganlar söyleyerek hem kalabalığı hem Ecevit'i etkilemeye çalışırlar. Ecevit'e karşı Isparta'da taş atılmıştır. Gerede'de kurşun sıkılmıştır, Eynesil'de meydan kavgası çıkarılmıştır. Bu olaylarda soğukkanlılığını yitirmeyen Ecevit'e bir de koruma polislerinin akıllı hareketleri yardımcı olmuştur. Kiminde Ecevit olay çıkaran grubun üstüne yürümüştür, kiminde mikrofona sarılarak «Onları da içinde bulundukları bataktan bizi kurtaracağız» demiştir.

Ne Ecevit ne de eşi kurban kesilmesine tahammül edemezler. İkisi de kurban kesildiğini görünce bir tuhaf olurlar. Bu nedenle Ecevit'in konuşma yaptığı meydanlarda kurban kesildiği pek görülmez. Ama yollarda kesilen kurbanlar için de Ecevit «Allah kurbanınızı kabul etsin» demeyi ihmal etmez.

Ecevitlerin korunmasını, sivil ve resmî görevli ekipler yapar. Sivil koruma ekibi Ecevit'in sürekli korunmasıyla görevlidir. Bir de resmî yerel güvenlik ekipleri vardır. Bunlar genellikle otobüsün çevresinde yer alırlar. Sivil ekiptekiler çifte tabanca kullanır, bir sivil poliste de tomson bulunur. Yerel polisler ise muhtemel saldırılara karşı dizilirler. Bu arada Ecevitlerin korunması kadar, halkın da yankesicilerden korunması çok önem taşır. Otobüsün çevresi yankesiciler için iyi bir iş yeridir. Kiminde sivil koruma, kiminde yerel polis, kiminde de gazeteciler otobüsün çevresinde sevgi gösterisinde bulunanların ceplerine dadanan yankesicileri yakalarlar.

CHP Genel Başkanının konuşması bittiğinde yine otobüsle yola devam edilecekse tuvalete girerek, gömlek değiştirir. Gezi bir günlükse ve uçakla dönülecekse bu kez meydana gelinir ve uçağa binildikten sonra Ecevit terli gömleğini çıkarıp, yeni bir ütülü gömlek giyer, Gidilen yerde kalınacaksa bu kez otele geldiğinde Ecevit bir duş yapar.

Günün yorgunluğu, halkın verdiği güç ve mitingin olgunluğu ile sona ermiştir. Bir başka yere doğru yenden yola çıkılır...

Demirel'in gezileri

AP'nin gezilerinde Genel Başkan Süleyman Demirel gidilecek yeri belirler. Bu karar gidilecek yerin il başkanlığına iletilir. Bu andan itibaren de iki yönlü hazırlık başlar. Genel Merkez ve il hazırlık komiteleri kurulur.

Uğur saydığı için Demirel, seçim gezilerine Erzurum'dan başlar. Gezilerinin değişmez iki siması vardır. Daha doğrusu yanından ayırmadığı iki kişi vardır. Biri eşi Nazmiye Demirel, diğeri de özel korumacısı Hayri'dir. Nazmiye hanım kendisini geziye hazırlayan eşidir, Hayri de meydan da aksesuarlarını tamamlayacak, şapkasını elinde tutuşturacak fedaisidir. Nazmiye hanım gezilerinde döpyes giyer. Saçı, günün moda reklerinden birine boyalıdır. Sarının tonları ile kızıl çalan kınalı renkleri beğenir. Kuaförden çıkmış gibi saçları derli topludur. Genellikle elbisesinin yakasına yapma bir çiçek takmayı ihmal etmez. Hayri'nin görevi mevsimine göre Demirel'in palto, ya da pardesüsünü taşımak, kürsüye çıktığında eline şapkasını vermek. Bu nedenle de AP çevrelerinde «Şapkacı Hayri» olarak tanınır.

Şapkasının, Demirel'de ve AP'lilerde özel bir yeri vardır. Demirel şapkalarını İtalya'dan getirtir. AP'liler genel başkanlarının şapkasına dokunmak için özel bir çaba gösterirler. Herkes o şapkaya sahip olmak için akıl almaz yöntemler uygular. Örneğin son Manisa gezisinde akıllı AP'lilerden birinin bulduğu yöntemle Demirel'in şapkası halkın arasında kaybolmuştur. Şapka bir ara havada elden ele dolaşmış, Hayri'nin, koruma polislerinin tüm çabasına rağmen sanki yer yarılıp da içine düşmüşçesine yok olmuştur.

HAZIRLIKLAR

Seçim gezisine gidilecek yer için hazırlıkların iki yönlü yapıldığından söz etmiştik. Genel Merkezdekiler, geziye katılacak parlamenterleri ve gazetecileri sapatar. Uçak ya da otomobil gibi ulaşım araçlarını belirler. Gidilen yerin örgütünde de çeşitli komiteler kurulur. Bunlar, propaganda komitesi, güvenlik komitesi, boyacı komitesi, taşıt komitesi gibi isimler altında görev alırlar.

Örgütteki propaganda komitesinin önce el ilanları dağıtması, sonra duvarlara «Demirel geliyor» afişlerini yapıştırması, ardından belediye yayın araçlarıyla gelişin duyurulması ve mahalli basında haberlerin ya-

yınlatılmasıyla çalışmaları başlar. Güvenlik komitesi ile boya komitesi genellikle birlikte çalışırlar. Sokaklarda, caddelere, duvarlara, trafik işaret ve levhalarına «Mimar Süleyman», «Meşalemiz Menderes», «Liderimiz Demirel», «Köylü Başbakan» gibi sloganlar yazılır. Bu iş için çok sayıda beyaz ve kırmızı renklerde kutu boya alınır. Ayrıca fırça ile afiş yapıştırmak için tutkal hazırlanır. Flama ve pankart ile dövizler için karton ve beyaz bez sipariş edilir. Sopalar yaptırılır. Taşıt komitesi de köylerden getirilecek yurttaşlar için kamyon ve otobüs ile minibüs tespiti yapar, ayrıca taksi işletmeleriyle anlaşarak bir günlüğüne araç kiralanır.

NE YENİR NE İÇİLİR?

Demirel özel uçakla gittiğinde konuklarına THY ikram servisinden sabah kahvaltısı olarak mantarlı omlet, kaşar ve beyaz peynir, yeşil ve siyah zeytin, reçel, yağ, üzümlü kek, sütlü kahve ya da çay ikram edilmesini ister. Gezilerde genellikle öğle yemekleri yoktur. Bu biraz da Demirel'in perhiz yapmasındandır. Zayıflama rejimi Demirel'i izleyenlerin de aç kalmalarına neden olur. Yine uçakla dönüşte bu kez soğuk et, salata, taze bakla ya da taze fasulye, kuruyemiş, meyve, ile isteğe göre viski, şarap, bira ve votka verilir.

Kimi geziler karayoluyla olur. O zaman ne sabah kahvaltısı ne akşam yemeği bulunmaz. Ancak gezi bir gün değil de birkaç gün sürecekse o akşam kalınacak yerde yemek yenilir. Gezi ramazan ayında yapılıyorsa, herkes oruçlu olduğu için iftar topuyla birlikte yemeğe oturulur. Yaz mevsiminde gidilen bölgenin özelliğine göre kiminde yoldan seftali alınır, kiminde karpuz kestirilir. Demirel belki de herkesin aç kaldığını bildiğinden olacak genellikle gazetecilere «Aç ve açıkta kalan bizden değildir» diye takılır.

«GELİYOR GELİYOR»

Demirel gittiği yerde kurban kesilmesinden çok hoşlanır. Özellikle de deve kesilmesi onu bir hoş eder. Dana, koç ve keçi kesilmesine de «Allah razı olsun» sözleriyle teşekkür eder. Bu kurbanların kesilmesine Demirel ne kadar sevinirse, koruma polisleri de bir o kadar hayıflanmaktadır. Çünkü her kurban kesilişinde ve her seferinde bir pantolonları ya da bir takım elbiseleri kan içinde kalır. Demirel'in altına sürülen kurban kanı, koruma polislerinin sivil giysilerini mahveder, bir daha giyilmeyecek biçimde lekeler.

Secim konuşmasının yapıldığı alanda kürsüye ilk olarak Türker Sanal çıkar. Burada önce kürsünün nasıl yapıldığından söz etmekte yarar var. Kürsü son zamanlarda üç katlı on metre yükseklikte bir abide gibi yaptırılmaktadır. Kiminde İstanbul Boğaziçi Köprüsü'nün küçük bir maketini andırmaktadır. Bazı yerde çok sade bir görünümdedir. Ve Türker Sanal, genel başkanını halka tanıtmaya başlar. «Geliyor gellyor... Barajlar kralı geliyor. Dünyada yılın adamı geliyor. Helinki fatihi geliyor. Muhteşem Süleyman geliyor. Robert Kolejden değil, İslâmköy'den başbakan gellyor.» gibi ardı ardına methiyeli cümleler sıralar. Demirel

eline tutuşturulan şapkasıyla halkı selâmlar. Sonra yine Türker Sanal'ın sesi duyulur. Bu kez Demirel'le birlikte gelen AP'li zevatı tanıtır.

Konuşma meydanına gelen bütün yollara «AP», «Büyük Türkiye», «Muhteşem Süleyman», «Barajlar Kralı», «Köylü Başbakan», üzerinde kırat resmi bulunan AP amblemlili küçük boy kağıt bayraklar duvarlara direklerle, ağaçlara yapıştırılır.

DEMİREL KÜRSÜDE

Demirel'in gezileri bir maratondur. O sıcakta, tozun toprağın içinde, aç, susuz bir o ile, bir bu ilçeye, bir öteki köye durmadan koşturulur. Onun için Demirel kürsüye çıktığında biraz sinirlidir. Bu nedenle kürsüde konuşurken çevresinde kimsenin kalmasını istemez. Kafası karışıyordu. Bir gün Elâzığ'da konuşurken sürekli olarak fotoğraflarının çekilmesine sinirlenmiş «Yeter be kardeşim. Bırak şu fotoğraf çekmeyi de kafamız karışmadan şöyle bir güzel konuşalım» diye çıkmıştır. Kürsüye çıktığında Demirel bir de, alandakilerin flamaları göstermelerine tahammül edemez. Flama, pankart ve dövizlere de kızar. Onun için «Hele indirin şu yazılarınızı da yüzünüzü bir göreyim. O yazılanların hepsi bildiğim şeyler» diye çıkışır. Meydandaki kalabalık az ise o zaman hiç aldırmaz, ama AP'nin programına uygun olmayan sloganlar söylenince çok kızar.

AP'nin gezileri işte böylesine curcunalı bir gezidir. Hangi saatte nereye varılacağı belli değildir.

M.S.P.'nin seçim gezileri

MSP'nin gezilerinde saat ve zaman kavramı yoktur. Programın ne olduğu, ne zaman nereye gidileceği, nerede ne yapılacağı önceden belirtilse de hiç bir zaman verilen saatte gidilecek yere varılamaz. Varıldığında da beklenen ilgi bulunmaz.

MSP gerçi yeni kurulmuştur ve kısa zamanda öylesine bülüne göstermiştir. Bunda 4 yıl boyunca hükümetlere katılmasının da payı büyük olmuştur. Ama MSP nedense zamanı boşa harcamayı önleyememiştir. Bu nedenle de en büyük şikâyet gazetecilerden gelmiştir.

Gazeteciler sabah namazından hemen sonra uandırılmış, hocanın basın toplantısına götürülmüşlerdir, gazeteciler program aksadığı için haberlerini ulaştırmakta güçlük çekmişlerdir, gazeteciler kimi yerde aç, kiminde yatacak yer bulunmadığından açıkta kalmışlardır. Bu şikâyetler yoğunlaştıkça, MSP'nin gezilerini izleyen gazeteci sayısı da giderek azalmıştır, giderek ilgisizliği gidermek için de MSP'nin basınla ilişkiler bölümünün başına eski Adalet Bakanı İsmail Müftüoğlu getirilmiş, Müftüoğlu, bu aksaklıkların giderilmesi için girişimlerde bulunarak, bazı çözümler bulmuştur.

Gezinin nereye yapılacağına Genel Başkan Necmettin Erbakan karar verir. Bunun üzerine gidilecek yere haber gönderilir. Ankara'da bulunan gazetelerden görevliler istenir. Hazırlıklar iki yönlü gerçekleştirilir. MSP'

de öyle bir günlük gezi yoktur, yola bir çıkıldı mı en az üç gün sürer. Hoca, genellikle ilçelerde konuşmayı yeğler. İller programa, gece kalınacak yer olarak konulur. Erbakan buralarda konferans verir. «Ağır sanayi», «Faiz ve Kredi», «Vergi adaletsizliği», «Sanayi hamlesi» gibi konular. MSP'nin önemli konferansları arasındadır.

Gidilecek yerin özelliğine göre, uçak ya da kara nakil araçlarından yararlanılır. Uçak seçilmişse, hava alanında karşılayıcı araçlar bulunur. Karayoluyla gidiyorsa, bu kez de otobüs ve taksiler kiralanır. Erbakan gezilerde son model arabalarla seyahat eder. 1975 senato seçiminde özel sektörden bir milyoner, seçim gezisi için özel arabasını Hoca'ya tahsis etmiştir. 1977 seçimleri için de CHP'den ilham alınarak bir seçim otobüsü yaptırılmıştır.

MSP'nin bugüne kadar özel uçak kiraladığı görül-müş değildir. Buna karşılık karayoluyla yapılan gezilerde de genellikle gidilen yerin örgütünce araç sağlanmış-tır. Kısacası genel merkezin masraf yaptığı pek görülmez.

Hoca yol boyunca irili - ufaklı ne kalabalık görür-se arabasından iner, kurban kesilmesini izler, duasını yapar sonra da zamana göre hemen bir namaz kılar. Erbakan'ın bir gün boyunca 8 defa namaz kıldığı çok görülür. Kimileri bu kadar çok namaz kılmasını, yol yorgunluğu nedeniyle unutkanlığına, kimisi de kaza namaz kıldığına bağlar. Genellikle yaygın kanı, oy avcılığı için namaz kılındığı biçimindedir.

Erbakan'ın konuşma yaptığı alan çok sadedir. Öyle bayraklar, filamalar, yazılarla pek süslenmez. Alanda kollarında yeşil bez üstünde beyaz renkle yazılmış görevli kollukları bulunanlar görülür. Konuşma yapılan kürsünün arkasında duvar varsa, Hadisi Şerif'den bir söz yazılır. Ayrıca alanda «Yeni hedef: 3000 liraya kadar vergi yok», «Katsayıyı 12'ye biz çıkardık», «Tek yol İslâm», «Uydu değil, lider Türkiye» gibi pankartlar görülür. Konuşmasında Erbakan, kiminde fıkralar anlatır, kiminde kendi söylediği söze kendisi de güler, kiminde de sinirlenir, kızar. Sonra alandaki MSP'lilere hitaben «Kaldırın başparmaklarınızı, şu mübarek yemini-mizi hep beraber bir tekrar edelim» der. Herkes sağ

elinin başparmağını kaldırır hocanın sözlerini tekrar eder ve seçimlerde oyunu MSP'ye atacağına dair yemin ederek toplantı sona erdirilir.

Gece, orada kalınıyorsa Hoca bir konferans verir. Köylerden gelenler, ildekiler, ilçedekiler ve özellikle İmam-Hatip Okullarından getirtilen öğrenciler büyük bir dikkatle konuşmayı izlerler. Bazıları Erbakan'ın konuşmalarını teybe alır. Sonra bu kasetler köy kahvelerinde, evlerdeki özel toplantılarda dinlenir.

Erbakan'ın gezilerinde saat 24'den önce yatıldığı olmaz. Program hep doludur. Dolu olmasa da, zaman sarktığı için gecenin o saatlerine gelinir. Sonra yatılır. Hoca sabah ezanıyla birlikte kalkar. Abdestini alıp, namaz'ını kılar. Sonra traşını olur. Hemen gazetecileri çağırır. O saatte bakarsınız kapı çalınmış, gazeteciler basın toplantısına çağırılmıştır. Herkes uykulu gözlerle, sakal traşı olmadan, saçını taramadan apar topar Hocanın basın toplantısına gider. Bir seferinde, bir gazetecinin üzerindeki pijama ile basın toplantısına giderken arkadaşları tarafından yolu çevrildiği bile olmuştur.

«Giderek büyüyen» MSP'nin bu seçimlerde bir de «Yeşil otobüsü» var. CHP'den özenilerek ısmarlanan Otobüsün içinde bir yazı masası, ses düzeni, tuvaleti, ve CHP'den fazla olarak, portatif yatak ile namaz kılınacak minik mescidi bulunuyor. MSP'liler bu otobüse kısaca «otel» diyorlar. Yazı masasında bir daktilo bulunuyor. Ses düzeninin biri yedek olmak üzere iki akümü-lâtör, ayrıca dört adet hoparlör var. Otobüsün arka sıralarında dört sıra koltuk çıkarılarak bir portatif yatak kurulmuş. Hoca yorulduğunda burada istirahat ediyor. Portatif yatak namaz zamanı gelince kaldırılıyor yere seccadeler seriliyor. Erbakan hoca tuvalete girerek abdestini alıyor ve minik mescitte namaz kılıyor.

MSP'nin gezileri, zamansızlık, programsızlık yanındadır bol namazlı olarak geçer. Herkes namaz kılarken gazeteci olarak yalnız kalırsınız. Ama MSP'liler gazetecilere özel bir önem verirler. Erbakan hoca tuvalete girerek abdestini alır ve ayrı ayrı gazetecilerin ellerini sıkarak teşekkürlerini bildirir.

Turgut GÜNGÖR

Erbakan : «Ordumuzun gömlek, pabuç, mendil, belkemerini ihtiyacını dahi Amerika karşılıyor»

SAMSUN — Bir geceyi uykusuz geçirmiş. Niğde'den Ankara'ya ancak 3,5-4 sularında dönebilmiştik. Ağır aksak yol alan seçim otobüsünden Erbakan Aksaray'da ayrılmış, özel bir arabayla Ankara'ya dönmüştü.

Sabahın köründe ise terminaldeydik. 8 uçağıyla Samsun'a gidiyorduk. Erbakan, Samsun ve Boyabat'ta açık hava, Sinop'ta da kapalı salon toplantılarına katıldı ve birbirine benzeyen konuşmalar yaptı.

Erbakan karşısına çıkan kalabalığı gördükçe seçim sonuçlarına dair kararını durmadan değiştiriyordu: «Eskiden 150 milletvekili çıkaracağımızı söylemiştim. Şimdi 250 çıkaracağız» diyordu.

Tam ülkede ağır sanayi kuracağı sırada renksiz dediği AP ile solcu dediği CHP erken seçime gittikleri için çok kızıyor, halka dönerek «acıyn bize» diyordu.

«5 Haziranda renksizlere ve solculara vurun tek-meyi. Bizi iktidara getirin.»

Halka bir taraftan da dış politika konularındaki düşüncelerini anlatmaya çalışıyordu: «Nerede bizim milli ordumuz?» diye soruyor, «Gömleğinden mendiline, papucundan bel kemerine kadar ordumuzun bütün ihtiyaçlarını Amerika'dan gördüğümüzü» söylüyordu. Parmağını siyasal hasımlarına uzatarak, «Sultan Fatih İ. tanbul'u alırken toplarını Amerika'dan mı getirtti?» diye soruyordu. Renksizlerle solcuların İsrail'i ilk defa tanıdıklarına, Cezayiri ise hiç tanımadıklarına, 12 Adayı verdikleri halde almadıklarına kızıyor, «Biz olmasak Kıbrıs'ı Makarios'a çoktan teslim ederlerdi» diyordu.

Ortakpazar'ın boynumuzda bir zincir olduğunda ke-sinkes kararlıydı. Ortakpazara girerek memleketi Avrupa'ya köle etmiştik. Onlar efendi, biz parya oluyorduk. Bir hristiyanlar meclisi kurulacaktı. Biz orada beş on kişiyle temsil edilersek parmak kaldıracaktık. «Olmaz böyle şey. Biz bu vatani sokakta bulmadık» diye kökrüyordu.

Ülkenin ekonomi politikasında olsun, dış politika-sında olsun henüz bir sistemi kafasında kendisi oluştur-muş değildi. Çevresindekiler «Hoca» dedikleri Erbakan ne söylerse onun ağzına bakıyorlar, durmadan tekrarlı-yorlardı. Önemli olan bir seçim döneminin iktidara or-taklık ederek uzun yıllar baskı altında kalmış olan din-sel özlemlere özgürlük getirdiği idi. Baskı altında ka-

lan cemaati da bunu biliyor, Hocaya hayranlığını her fırsatta belli ediyordu. Seçim otobüsünde yanımda otu-ran top sakallı, arada bir hacı yağı sürünen müridi Ri-sale-i Nur okuyor, kimseden sakınmıyor ve çekinmiyo-rdu. Yasaklanmış bazı görüşleri bu kadar kısa bir sürede bu kadar özgürlüğe kavuşturan, buna yasal bir ortam hazırlayan lider az bulunur. Erbakan mistik davranış-lar içinde maddeciliği de elden bırakmıyordu. Vali emek-lisi olan ve milletvekilliğine adaylığını koyan birine «Hiç çekinme» dedi. «İstedğin kadar para ve maddi imkân iste. Göndeririz. Yeter ki sen seçimi kazan.»

Yolda Sinop için bir anımı anlattım. Burada seçim-leri hep CHP kazanırdı. 1957 seçimlerinde Menderes Si-nop'a geldi. Şehrin limandan fabrikaya liseden üniver-siteye kadar ne eksigi varsa vaadetti. Seçimleri kazan-dı. Erbakan sordu: «Vaadettiklerini yaptı mı?»

«Hayır» dedim.

«Vaadetti sadece...»

«Biz vaadetmeyiz, yaparız. İşte eserlerimiz...»

Bir seçim dönemi iktidar ortağı oluşunda çok şey-ler yaptığı kanısındaydı. Neler yaptığını söylemiyordu ama, karşıtlarının engel olduklarından yakınıyordu. Ka-fasında bir sürü proje plan vardı, fakat uygulanmamış-tı.

Verdiği saatte yerinde bulunmayan, kararlaştırılan saatte hareket etmeyen, hep geciken ve karşısındakini de geciktiren tam doğulu mistik bir liderdi. Belki de onu çevresine sevimli gösteren en belirgin özelliği buy-du.

Her iktidar döneminde Sinop'tan bir Bakan çıktı-ğını, fakat Sinop'a «bakan» olmadığını söyledim. «Doğ ru» dedi. «Sinop'a biz bakacağız.»

Kökeni Sinoplu olduğu için bunu söylerken övünü-yordu.

Mehmed KEMAL

Londra'dan notlar

LONDRA — İrili ufaklı «zirveler» ve ikili görüşme-ler içinde geçmekte olan NATO liderlerinin, Başkan Carter'in «himayeleri»ndeki Londra Konferansı tamamlanırken Başbakan Süleyman Demirel'in seçim kampan-yasına burada başlamak eğilimi de vurgulanıyor.

Demirel — Carter görüşmesinden sonra, özellikle Yunan çevrelerinde görülen hayal kırıklığı ise, bu yön-deki değerlendirmeleri destekliyor. Gözlemciler, Yunan Başbakanı Karamanlis'le kahvaltı eden Carter'ın, De-mirel'le görüştüğünden sonraki sözlerini yorumlarken şö-y-le diyorlar:

«Carter Karamanlis'le görüşürken Türk — Yunan sorunlarını ele aldı... Demirel'le konuşurken de silâh yardımı ve Kıbrıs üzerinde durdu...»

Bundan yola çıkarak, Demirel'in Londra'da, Car-ter'den bazı vaatler kopararak puan toplayabildiğini, bu nedenle «bayram etmekte haklı olduğunu» öne sürüyorlar.

Yunanlı gözlemciler ise, yarı şaka yarı ciddi, «Bu kez, Karamanlis'in sırası değildi... Demirel'in günü idi... Carter, kendisine 175 milyon dolarlık bir seçim yardımı yaptı...» diyorlar.

Ambargo ile Kıbrıs sorununu birleştirmek isteme-diğini açıklayan Carter'ın bu yaklaşımı ise pek de yeni sayılamazdı. Başkanın bizzat açıklaması bir ağırlık ta-şıyor belki. Ancak bunun kendi kanısı olduğunu ekler-ken Kongre'ce paylaşıldığını da söylemiyordu. Askeri satışlar konusundaki sözlerinde de bir yenilik yoktu, tonu «önemli» idi...

Carter - Demirel görüşmesini ele alanlar ayrıca, Ege sorunlarına değinilmemiş olduğu kanısını paylaşı-yorlar. Buna göre Carter, ne Karamanlis'le yaptığı kah-valtıda, ne de Demirel'le konuşmasında Ege kıta sahan-lığı veya hava sahası gibi anlaşmazlık konularına de-ğilmedi.

Başbakan Demirel'in seçim kampanyasına Londra'

dan başladığı ve Carter'le dünkü görüşmesinden sonra bu kampanyayı «açtığı» görüşüne katılanlar bu arada, Türkiye'deki iç politika olaylarının dıştan veya dış kollarla etkilenebileceğini de hatırlatıyorlar.

Bununla birlikte Başkan Carter'in önceki gün sabahı Amerikan Büyükelçiliğinin bahçesinde gazetecilere yaptığı uzun açıklamaların, Adalet Partisi'ne kaç bin oy kazandıracağını merak edenler de var. Özellikle çok kalabalık Türk heyetine yakın çevrelerde..

Demirel'in başkanlığında ve Çağlayangil'in yönetimindeki diplomatik görüşmelerde yabancı yöneticilerin hiç olmazsa, yüzde elli oranında bir «ihtiyat payı» bıraktıkları da anlaşılıyor. Buna göre, «Türkiye'deki genel seçimlere dört hafta gibi az bir zaman kala, Demirel'in partisinin seçimlerde kazanma şansının yüzde eliden fazla olmadığını bilen (Schmidt, Carter, Trudeau, Callaghan) gibi liderler, konuşma ve «pazarlıkları»nda angajman ve yükümlülük hesaplarını da ancak yüzde elli oranında yapıyorlar.. Bu nedenle Türkiye'de bir iktidar değişikliği olasılığı karşısında «açık kapı» bırakmak isteyen Demirel'in Londra'daki «muhatapları», diplomatik gelenekler ve ölçüler içinde, seçimlerin sonuçlarını beklediklerini, her halde Başbakanı, 5 Haziran yoklamasında başarı dileyerek yapıyorlardı.

Kosta DAPONTE

Ankara notları

Bir hafta Yozgat, Kayseri, Nevşehir, Kırşehir'i dolaştım. Gezdiğim yerlerde sorular yönelttiklerim, «ne olacak?» sorusunu yöneltiyorlar, yahut almıya çalışıyorlardı.

Güvensizlik, pahalılık, işsizlik gırtlığı aşmış. İlle de can güvenliği!

Çifte tabancayla gezme zorunda kaldıklarını söyleyenlerle konuştum. Bazı köylerde köylüler, güneş batmadan evlerine kapanıyorlar, kapılarını kilitliyorlardı. Yakalarında, göğüslerinde kurt resimleriyle dolaşanlar, çevreye yıldı verdiklerini sanıyorlardı. İktidarın ayaklarının altında kayacağı kuşkusuyla telaşlıydılar! Eğitim, millî değil, zillî olmuştur!

Gittiğim illerde öğretmenleri dinledim. Şöyle, ayaküstü de olsa, dertleştik. Yozgat'ta TÖB - DER'den çıkarken, uyardılar:

— Arkadaşlar, hepiniz gitmeyin. Bir arkadaş, Ekmekçi'yi izlesin, götürsün!

Kayseri'de otelden otobüse kadar, devrimci polisler gelip uğurladılar.

Doğa da insanlarla güzel, havalar insanlarla temizdir. Belki de yalnızlığı sevmiyorum.

Akşamları, kahvelerde, lokantalarda takılmalar, fıkralar anlatmalar, kesinkes bir olay çıkar sanıyorsanız, yooo, hiç de öyle olmuyor..

Meclis kulislerinde yaşadıklarımı, tabanda izliyorum bir de.

Adamın biri lokantaya gitmiş, garsona:

— Bana bir baş getir... demiş. Garson getirmiş. Adam, «dur, önce şunun dilini yiyeyim» demiş, ama dili yok, garsonu çağırmış:

— Garson, hemşerim bunun dili yok yav..

— Öyle, demiş, garson. Demek ki bu, anadan dilsizmiş!

— Eh, peki, demiş adam, ben de gözünü yerim. Aaa, gözleri de yok

— Garson, bunun gözü de yok.

— Evet, öyle, anadan körmüş demek.

Adam, «dur, şunun beynini yiyeyim bari» demeye

kalmamış, başta beyin de yok mu? Garsonu çağırıp seslenmiş:

— Ben senden koyun başı istedim, şey başı değil!

Nabız yoklarken, söyleşi koyulaşiyor, fıkralar, olaylar anlatılıyor...

Seçimler, «gizli» yapılır, oy ayırımı «açık» yapılır ya, Nevşehir'in bir köyünde, oy verme de «açık» olmuştur. Her seçmen, herkesin gözleri önünde, mühürü birleşik oy pusulasındaki basmak istediği yere basarmış. Bir genç, yaşlı birisini (halasını) elinden tutmuş oy sandığının başına getirmiş. Sıkı sıkı da uyarılmış:

— Bibi, unutma mühürü kulağı yatığa basacaksın. Kulağı yatık değil mi?

— Olur, demiş, bibisi. Mührü, bir de birleşik oy pusulasını eline vermişler Kadın, heyecandan olacak, At'a basacak yerde yanındaki koyuna basıvermiş mühürü. Yeğeni telaşlanmış:

— Ne yaptın, bibi, at'a basacaktın koyuna bastın!

— Amaaan, demiş kadın, o da onun taylağı!

Bir seçimde de oy sandığı caminin içindeymiş. Sandık başkanı, mühürü birleşik oy pusulasını oy kullanacak yaşlı köylü kadına vermiş, kadın camiden içeri girmiş. Kapıyı kapamış. Beklemişler, beklemişler, kadından ses yok. Sandık kurulu başkanı içeri seslenmek zorunda kalmış:

— Nine, niye çıkmıyorsun dışarı çık artık..

— At'ı arıyorum evlâdım, camide at yok!

Caminin içinde fır dönmüş atı ararmış!

Süleyman Bey'in 1964'lerde bulduğu kıratı tarihe karşılıyor gibi.

O yıllarda, eski demokratların oylarını alabilmek için bulmuştu bu yolu. Yine Nevşehir dolaylarında bir yaşlı kadın, «nereye oy vereceksin?» deyince, şu karşılığı verdi:

— Demirkırat'a vereceğim. Ben Demirkırat'ı seviyorum.

— Teyze, demirkırat kaldı mı, o kapandı gitti.

— Şimdi, demirkırat Ecevit değil mi evladım?

Anadoluda, sessiz bir bekleyiş var.

Nevşehir'de il yönetim kurulu üyesi, önseçim delegesi Kemal Yazıcı'yla konuşuyoruz. Ne dese iyi?.

— Vallahi, Ekmekçi kardeşim, ba ba bak, be be ben delegeyim ya, be be ben de memnun de de değilim bu önseçim sisteminden!

Kemal Bey, hafiften kekeliyordu.

Delegeler, aday adaylarının tanrısı gibi. Nevşehir'de CHP senato adayı Mehmet Zeki Tekiner anlattı fıkrayı, o da Davut Aksu'dan dinlemiş:

Adayın biri, yanında eşi, yolda giderken karşısına gelenleri selâmlıyormuş. Karısı sormuş:

— Kim bu?

— Delege!

Az daha gitmişler, adam yine selâm vermiş:

— Bu kim?

— Delege!

Biraz sonra, yol kıyısında otlayan bir ineğe de selâm verince aday, karısı dayanamamış:

— Haydi onlar delegeydi, ineğe niye selâm verdin?

— Ya inek de, delegenin ineğiye?

Eski TÖS avukatlarından Şakir Keçeli, Yozgat'ın Çayyralan ilçesinde CHP ilçe başkanıdır. 12 Mart döneminde, Mamak'ta Deniz'lerle birlikte yattı, Deniz Gezmis'le ilgili anılarını sordum, ilginç anılardı bunlar... Keçeli'nin anlattığına göre, Deniz Gezmis Kayseri'de yattığı sıralarda, daha unutulmuş.

— Bize altı ay ceza verirler, dermiş.

Mamak'a getirilip TCK'nun 146'ncı maddesinden yargılanmağa başladıklarındaysa, «Bize idam verirler» demiş. Zaman, zaman konuşmuşlar Keçeli'yle. Keçeli-

ye tarla anlaşılmazlıklarıyla ilgili sorular sorarmış, Keçeli bir ara:

— Niye bunları soruyorsun? dediğinde şu karşılığı vermiş:

— Abi, ben, avukat olup bir Anadolu kasabasında halkın sorunlarıyla uğraşmak istiyordum, onun için soruyorum.

Olaylara nasıl girdiğini, karıştığını anlatmış sonra:

— Mehetoğlu arkadaşım, Kollarında öldü. Ölürken, bir şey demedi ama, «Benim intikamımı burada koyma!» demek istiyor gibiydi, gözleri.

Olayların sorumluları hiçbir zaman, o çocuklar değillerdi. Olayları yaratanlar, gençliği, ülkeyi bunalımlara itenler, ellerini kollarını sallıyarak dolaşıyorlardı. İktidar oluyorlardı! Solu, sağa kırdırarak sürdürüyorlardı iktidarlarını...

Deniz, Keçeli'ye olayları olaylara nasıl itildiklerini de anlatmıştı. Keçeli, Denize'e:

— Bunları, mahkemede anlat, dedi.

Deniz:

— Hayır, dedi. Anlatamam. Onlar bizi anlamazlar..

Ali Elverdi mi anlıyacaktı?

Bir yüksek askeri yargıç, Kemal Gökçen Paşa, ölmünden önce söylemişti, Deniz'lerin davaları Askeri Yargıtay'da karara bağlandıktan sonra:

— Ekmekçi, olayların, ülkenin bu duruma gelişinin sorumluları bu çocuklar değillerdir. Bu, ilerde anlaşılacaktır. Ölüm cezası almıyanlar, bir gün gelir çıkarlar, Ölenlerin öldüğü kalır.

Yüksek yargıç Kemal Gökçen'in dedikleri çıktı.

Kışkırtıcı ajanlar cirrit atıyor çevrede.

Bugün 19 Mayıs, Gençlik ve Spor Bayramı.

Mustafa EKMEKÇİ

Konya'dan çizgiler

«Mevlâna diyarı Konya'mıza ve ata yadigarı Beyşehir gölümüze ve Beyşehir'limize akla gelmedik oyunlar oynanmak istenmektedir. Bunlar güzel beldemizi parçalayıp tarihi Beyşehir gölünü ve köylerimizin bir kısmını Isparta hudutları içine dahil etme gayretine girmişlerdir. Ispartalı Süleyman Demirel ve Sadettin Bilgiç bu kalleslik şebekesinin başıdır.

(...) Konya'mızın coğrafi ve manevi bütünlüğüyle ebedi kılmak, siz seçmen kardeşlerimize düşen ilâhî bir görevdir (...) O da 5 Haziran seçimlerinde vereceğiniz oyların isabeti ile meydana çıkacaktır. AP, MHP, MSP ve CGP milletvekillerine oy vermeyiniz.»

DP KONYA BASIN BÜROSUNUN «CEPHECİLERİN KONYA'YA OYNADIKLARI OYUN» BAŞLIKLIL BİLDİRİSİNDEN.

«MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın (Milletimiz ortada bahşış toplayan garson değil, yemeği pişi-

ren, ocak başında terleyen ahçıyı görmek istiyor. O ahçı da MSP'dir.) şeklindeki sözleri ibret vericidir. Garsonluktaki bahşış müessesesi ortada gezen adamların ceplerine indirdiği haksız kazanç değildir. Emeğin karşılığı bir paradır. Garsonların haysiyeti ile oynayan, bizleri küçük düşüren Erbakan ve partisi bizlerden oy alamayacaktır.»

ERBAKAN'IN KONUŞMASI ÜZERİNE KONYALI GARSONLARIN BASINA YAPTIKLARI AÇIKLAMA (3. MAYIS GÜNLÜ KONYA'NIN SESİ GAZETESİ.)

«Millî Selâmet, hücre faaliyetlerine gönül veren, karanlık hocalardan emir alan insanların partisi olmuştur ve ebediyyen olmayacaktır da...»

«Millî Selâmet, (gittim gördüm) bütün ehli Salibi şimdiden telâşa düşüren, siyonizm ve komünizmin ta'ma' ve ümitlerini kıran harekettir.»

MSP ADAYI HACI TAHİR BÜYÜKKÖRÜKÇÜ-
NÜN «NİÇİN MİLLİ SELAMET'E EVET DEDİM»
BAŞLIKLİ BİLDİRİSİNDEN.

KONYA DP ÖRGÜTÜNÜN DAĞITTIĞI EL İLA-
NINDAN.

«Fitre ile zekâtla oto alıp köşk yapan,
«Dini istismar edip siyasi takke kapan,
«Sakalı salâvatsız, sarığ'nda kir kokan,
«Hocamız bizler sana nasıl oy vereceğiz!

«Parlâmentoya gidip söyle ne yapacaksın,
«Erbakan göz edince parınak kaldıracaksın.
«Kibleyi, bırakıp da puta mı tapacaksın?
«Hocamız bizler sana nasıl oy vereceğiz!

AP'LİLERİN KAPI KAPI DAĞITTIĞI (GAİBE
İHTAR) BAŞLIKLİ, TAHİR HOCA'YA YÖNELİK
MANZUM TAŞLAMADAN İKİ DÖRTLÜK.

«Beş senedir değil, ka'lû belâdan beri elhamdülillah
Müslümanız» — «Şaka yalan başkalarına aittir» —
«Doğruların, faziletlilerin, Allah'ına ve milletine inanan-
ların partisi DP'dir.»

«Emekliliğine bir sene kala bir vaazında (gökteki
yıldızlar adedince kase, yemin ederim ki hiç bir siya-
si partide yer almayacağım) demişti. Şimdi MSP'ye gir-
diğini açıklayan Tahir Büyükkörükçü'nün yemini bo-
zuldu. Gökteki yıldızlar kaç adettir, sayılacak ve her
yıldız başına kefarete verileceğine göre, öyle zannediyo-
rum ki, bütün MSP'lilerin serveti bu yeminlerin kefare-
tini ödeyemeyecektir. Böylece Tahir hoca yemininin gü-
nahını taşıyıp gidecektir.»

AP KONYA MİLLETVEKİLİ ADAYI, ESKİ
İMAMLARDAN ABİDİN TOPUZ'UN BASINA YAP-
TIĞI AÇIKLAMADAN (KONYA'NIN SESİ GAZETE-
Sİ.)

«TRT'de hristiyan propagandası, seks filmi, banka
soygunculuğu değil, milli program göstereceğiz» —
«Vatandaşın işiyle, aşıyla, başıyla oynatmayacağız» —
«Servet beyannamesini mutlaka kaldıracacağız.» — «6
Haziranda sağ elimiz dürüst hükümeti açacaktır.»

DP KONYA ÖRGÜTÜNÜN DAĞITTIĞI EL İLAN-
LARINDAN.

Sofu TUĞRUL

«Domatesin çekirdeği kırmızı!...»

Süleyman Demirel «Başbakan» sıfatıyla 5 haziran-
dan önce son kez İsparta'yla konuştu, doğduğu köye
gitti, anasının elini öptü, babasının mezarını ziyaret etti.

AP'nin kalesi olan İsparta'da halkın geçen seferki-
lerden çok ilgisiz kaldığını gören Başbakan, yüzündeki
ifadeden anladığımız kadarıyla duruma hayli üzölmüş
olacak. Partililerin «Dört, dört, dört-sıfır» biçiminde
tempo tutmaları, «Domatesin çekirdeği kırmızı, Demi-
rel Türkiye'nin yıldızı» biçimindeki sözlerine karşılık
«Köylü Başbakan» isteksiz sözlerle bilinen konuları yi-
neledi...

Demirel bu seçim gezisinde o eski Demirel değil.
Çok yorgun mudur, yoksa 5 Haziran gerçeğini tahmin
ettiğinden midir nedir, sanki «Bir görevi yerine getirir-
cesine» çıkıyor halkın karşısına. MC Başbakanı olarak
25 aydır temel atma törenlerinde bile coşardı. Şimdi bir
tutukluk var.

Günümüz sabah İslâmköy'ü ziyaretle başladı. Ama
her nedense geçen defalardaki ilgi Demirel'in doğduğu
bu köyde de kendisinden esirgendi. Tek-tek saydım, kon-
voydaki tanıdıklarımızın dışında 32 kişiye hitaben ko-
nuşan Demirel, alanın köşesinde toplanan kadınlara
«Tamam mı kadınlar, ona göre ne yapacağınızı bilin.
Garar sizin dedi. Sonra «Anacağım» diye boynuna sarıl-
dı Ümmühan Demirel'in, sonra elini öptü. Aralarında
tam bir İsparta şivesiyle şu konuşma geçti:

— Ana, anam benim

— Yavrem, Sülmen'im benim.

— Eyi misin?

— Eyiym işte.

— Bak ben sana ne gadar, misafir getirdim.

— Hoş geldin

— Anam eyi misin?

— Eyiym oğul.

— Doktor beyin şikâyeti vaa. Romatizmanı tedavi
ettirmiyomuşun.

— Burdan ayrılanıyom.

— Anam burada baş çiftçidir. Başka yerde dura-
maz. Ana şimdi geziyoruz Türkiye'yi... Dua et bakım..

— Ediyom zaten, Allah Hazreti Ali kuvveti vesin..

— İşte anamın duası bu. Hazreti Ali kuvveti ver-
sin der, ben kuvveti alırım.

— Gelin yok mu?

— Yok, o zaten galıcak burda. Ana bi diyecen va-
r mı?

— Sağol oğul...

— Şimdi gidip bakalım Paşa baba çamların altın-
da ne ediyor?

(Demirel bu sözlerle babasının mezarını kastediyor-
du)

«Paşa baba»sı Yahya Demirel'in çamlar altındaki
mezarını ziyaret edip, duasını okuyup tekrar yola ko-
yuldu Süleyman Demirel...

Eğridir'de pazar kurulmuş, CHP'nin mitingi var.

Tüm köyler buraya akmış. Ama Demirel geniş bir alanda konuşmak yerine dar bir sokak arasını yeğliyor. Sevgi gösterileri Gençlik Kollarının çabasıyla yoğunluk kazanıyor.

Dört binden fazla nüfusu olan Gelendost ilçesinde jandarma geniş güvenlik önlemleri almış. Kalabalığı kadınlar oluşturuyor Demirel CHP'ye veryansın ediyor yine... Ama alanda 400 kişi ya var, ya yok.

Yol boyu köylerden gelenler olmuş. Traktörü, kamyonu ile küçük grupçuklar oluşuyor. Yalvaç yol ayrımında da başları beyaz yemenili kadınlar gösteri yapıyor. Şarkıkaraağaç AP'nin teşkilât başkanı, «Koca Reis» Saadetin Bilgiç'in kenti. Alandaki AP'liler dışında halk genellikle ilgisiz. İşyerleri açık, «Koca Reis'ten bize ne?» diyor Şarkıkaraağaçlılar. Demirel'in İsparta'sında ikinci gün ilçeler geçildi... Gözlenen hemşehrilerin Demirel'e olsa da, AP'ye ilgisiz kalışları oldu. Bu ilgisizlik içinde ilk kez kadınların böylesine candan De-

mirel'e koşuşları da dikkati çekiyordu.

Konya il sınırından itibaren Demirel'e ilgi ilçelerde daha bir azaldı. Ancak genellikle taksi, otobüs ve minibüslerden oluşan yol boyu küçük konvoycuklar görüldü. Bunların en büyüğü Konya'ya 15 kilometre kala 100 taksi, 25 otobüs ve 25 damperli kamyonadan oluşan konvoydu. Demirel gelmeden önce, Konya'da sürekli yağmur yağdığı için halk, bir toplanıp bir dağılıyormuş.

Gilneşli anında alanda en çok 6 bin kişi toplanabilmiş. Ama Demirel beraberinde götürdüğü konvoyla alana geldikten sonra bu rakam artmış. Bizim gözlemimize göre, 25 bin kişilik bir kalabalık oluşmuştu. Bu coşkulu kalabalığı gören Demirel, İsparta'nın ilçelerinde «Bağır bağır da sesini duyalım» diyen AP'lilere, «Bağırmaqla bir şey hallolmaz» yanıtını verirken, Konya'da MSP ve CHP'ye çatarken, bağırıyor adeta gürliyordu.

Turgut GÜNGÖR

Demirel umudunu yitiriyor

Taksim Meydanı'nda Demirel umduğunu bulamadı. Sadece Demirel mi? Köfteciler, sandviççiler, kokoreççiler, ve simitçiler de umduklarını bulamadılar. «Çok mal getirmiştik. Hepsi elimizde kaldı. Nereden bilirdik bu kadar az kişi toplanacağını?» diyorlardı. Güvenlik kuvvetlerinden olan polisler, askerler ve görevliler de umduklarını bulamadılar. Bu kadar az kalabalık karşısında ellerini kollarını kavuşturmuşlar, bekliyorlardı... İşlerinin daha çok olacağını, bundan önceki toplantılar gibi olaylar çıkacağını umuyorlardı.

Ardında zevksiz yapılmış bir baraj tablosu bulunan kürsüde Demirel konuştu. Sağında ve solunda yazılı levhalar vardı. Birinde «Ya hürriyet, ya sosyalizm» ötekinde «Bayar, Menderes, Demirel vatansever.» yazılıydı. Bayar'la Menderes'in vatanseverliği hakkında Yasıada mahkemesi bazı kararlar vermişti. Ama Demirel'in vatanseverliği henüz askıdaydı. Bu levhayı buraya niye astırdı diye düşündüm.

Bu mitinge bir yenilik olarak Demirel, Bayar ve kızı Nilüfer Gürsoy'u da getirmişti. Bayar halka tanıtıldığı zaman Demirel'den daha az alkışlandı. «Hey gidi Galip Hoca... Bu hallere mi düşecektin?» diye düşündüm. Demirel konuşurken sıcağa ve yorgunluğa dayanamayan Bayar altına konulan bir iskemleye oturmak zorunda kaldı. Gözlerim bu seçimlerde Demirel'i destekleyecek olan Bölükbaşı'nı aradı.

ADALET PARTİSİ BİTMİŞ

Demirel bir şey ispatlıyor. Artık bu ülkenin insanları Bayar'a, Menderes'e eski Demokratlara anti-komünizme dayanan sloganlara itibar etmiyor. Demirel sadece bunlara dayanarak oy alacağını sanmışsa yanılmıştır. Oysa bir aya yakın bir süreden beri bunlara da-

yanarak oy almak olanağı yoktur. Demirel'in söyleyeceği nice şeyler vardı. Katma Değer Vergisini ben getirdim, bir çok vergi kanunlarını Meclisten ben çıkardım, işçilere şu hakları verdim deseydi, daha itibarlı olurdu. Bayar'a ve antikomünizme dayanmak Demirel için yetmedi. Adalet Partili bir dostum Taksim'de gözünü doyumayan kalabalığı gördükten sonra, «Çok yazık... Adalet Partisi bitmiştir.» dedi..

Demirel'in konuştuğu meydana 40-50 bin kişi ya vardı ya yoktu. Gelenler de bir süre duruyorlar, sonra meydanı terk ediyorlardı. Otobüsler rahatça işliyor, trafiğin boşuna kapatıldığı anlaşıyordu.

AHMET BEYİN TELEVİZYONU

Demirel'in kalabalığı, Ecevit'in kalabalığı.. Ahmet Beyin televizyonu gibi Demirel'in adamları Ecevit'in kalabalığına özeniyorlar. Kalabalık da topluyorlar ama, hiçbir zaman Ecevit'in kalabalığındaki coşkuyu sağlamıyorlar. Onları biraz yapay. Biraz özentili oluyor.

Kürsünün önüne Ankara kabarelerinde şovmenlik eden bir profesyoneli çıkarıyorlar. Her tarafta bu şovmen kalabalığı coşturmak için durmadan el kol sallıyor. Ama coşturamıyor. Şovmenin ne günahı var? Bu şovmenle konuştum, «En çok ben yoruluyorum» dedi. Doğru; en çok yorulan oydu. Ama Demirel yorulmuyormuydu? Birisi şovmen olarak, birisi politikacı olarak...

ŞANDIKTAN KİM ÇIKACAK!

Demirel'in bütün övüncü 1950'den beri sandıktan DP ile birlikte yedi kez kendinin çıktığıdır. Sandıktan hep DP'nin devamı olan AP çıkmış, CHP sandığın di-

binde kalmış. Onun söylediği gibi. Gerçekten CHP sandığının dibinde unutulmuşsa, 6 Haziran sabahı sandıktan, orada unutulmuş olarak kalan CHP çıkacaktır. Kendi sözleriyle saptadığına göre CHP çıkarsa hiç şaşmamalıdır.

Ne olur, ne olmaz diye şimdiye kadar hep karamsar hesaplar yapılmaktaydı. Taksim mitingi bu karam-

sar hesapları aydınlığa kavuşturmuştur. Kırk yılın komitacısı Bayar da bunu gözleriyle gördüğü için belki de biraz hüzünlü idi. Çünkü Taksim mitingini 1946'larından 1950'lerden beri çok iyi bilirdi.

Demirel için aksim mitingi bir bozgun olduğu kadar bir umudun yitirilmesi de..

Mehmed KEMAL

Sıtkı Yırcalı ve 20 yıl önceki erken seçim

«1946'dan bu yana siyasal yaşantım içinde 9 seçim geçirmiş bulunuyorum. Bunlardan beşinde yönetici ve aynı zamanda seçime katılmış birisi olarak anılarım elbette çok» diye söze başladı Sayın Yırcalı, uzun uzun anlattı bazılarını. Bunlardan bir tanesi çok güncel, «erken seçim», onu dinleyelim:

«Erken seçim 20 yıldan beri ilk kez yapılıyor, ilki 1957 erken seçimleri idi, 1958'de yapılacaktı, bir yıl önceye alındı. DP Genel İdare Kurulu üyesi idim, erken seçimi önerdik, Kurul'da erken seçim kararı alındı. Bunun, grupta ve Mecliste savunmasını bana verdiler, kabul edildi. Bu erken seçim kararı için de, bu defa AP yöneticisi olarak imzam var.

Bir erken seçim kararı daha var, 1960 yılında, ama uygulanamamış bir erken seçim kararı. Bakan arkadaşlarla erken seçim kararında anlaştık, genel idare kuruluna getirdik konuyu, derhal seçime gitmeyi uygun bulmuştuk. Dört arkadaşla önergeyi verdik Genel İdare Kurulunda görüşelim diye, o akşam toplanıldı, diğer konuşmalar sonunda derhal seçime gidilmesi için Genel İdare Kurulunun teşebbüse geçmesine karar verildi. İttifakla karar verildi Nitekim onu takip eden çarşamba günü sayın Başbakan, seçimin derhal yapılacağını Eskişehir'deki konuşmasında, Tahkikat Komisyonunun va-

zifesinin sona erdiğini, seçimin derhal yapılacağını beyan etti, fakat biliyorsunuz olaylar, seçimlerin yenilenmesine imkân vermedi.

Demokratik rejimde seçim her şeyin önünde, biz 1946'dan bu yana seçimlerde her türlü kanuniliğin hakim olması için devamlı olarak üzerinde durduk.

1957 seçimlerinin sonuçları malûm. Ben o tarihlerde gazetemde «Oyları Demokrat Parti, seçimi Cumhuriyet Halk Partisi kazandı» başlıklı bir yazı yazdım, yazı geniş ilgi topladı, birçok gazetelerde yer aldı, o zaman Demokrat Parti ile olan İzmir'deki Demokrat İzmir'de Ankara'da Kudret'te de yayınlandı bunun üzerine hakkumda tevkif kararıyla takibata başlandı, tevkif kararı sonuçta kaldırıldı. Balıkesir'de büyük bir toplantı yaptık, yıldönümü nedeniyle, İstasyondaki Cumhuriyet Meydanında. Büyük bir kalabalık vardı, hep birlikte «Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir» diye üç defa bağırarak, sonra da «Biz bunları seçmedik» diye bağırarak kitle olarak. Önce bir tepki gelmedi. Belediye önüne gelince zabıta karşıladı, biz on beş arkadaş kadar yeniden tevkif edildik, mahkemeye götürüldük. O zaman Fehmi Alpaslan vardı, hakim muaviniydi, o çıktı tevkifleri kaldırdı, bizleri de siyasi gösteridir diye beraat ettirdi.»

Fikret OTYAM

Ferruh Bozbeyli ve bir Komünist

«Bundan bir ay kadar önce, ilçe kongresi münasebetiyle Fethiye'de bulunuyorduk. Geceyi Fethiye'de geçirdik. Ertesi gün sabahın erken saatlerinde harekete

hazırlanıyorduk. Partili arkadaş ve bazı vatandaşlarla kısa görüşmeler yapıyor, karşılıklı hatır soruyorduk. Benimle tanışmak için gelenler de vardı oraya, bir ara-

lık, yanıma orta boylu sağlam yapılı bir vatandaş gelerek Hoşgeldiniz beyefendi, dedi. Benim adım dedi, adını verdi, soyadını söyledi. Demir'di soyadı. Kendisine Ünat Demir ile yakınlığı olup olmadığını sordum, «benim ağabeyimdir» karşılığını verdi. Sonra ekledi, «yalnız ben komünistim» dedi. «Nasıl böyle söyleyebilirsin?» dedim. «Ne yapalım beyefendi» diye karşılık verdi, «bu Adalet Partililer Cumhuriyet Halk Partililere bu sıfatı lâyık görüyorlar. Cephe hükümeti döneminde neyin cidiyeti kaldı ki, alay edip geçiyoruz işte.»

«Haklısınız» dedim, «siyaset hayatında ve devlet

yönetiminde en önemli sorun kuşkusuz ciddiyet ve güven sorunudur. Bakın devlet hizmetinde, milletçe üzerinde tartışma yapmadan tartışmasız kabul ettiğimiz ve güvendiğimiz bir tek şey kaldı, o da radyoda verilen saat ayarı sinyali. Devlet radyosu saat sinyalini verince, herkes kolunu uzatıp saatine bakıyor. Kimse, devletin saati yanlış, benim saatim doğru demiyor. Herkes devletin saatine itibar ediyor, kendi kolundaki saat, yanlışsa düzeltiyor.

Güllüştük, Fethiye'lilerden de tatlı ayrıldık.»

Fikret OTYAM

Sarol: «Seçime cinayetle girmiştik»

Mükerrem Sarol politika hayatına 1946 yılında DP Aydın İl Müteşebbis Heyetinde görev alarak girdi. Aydınlardan katıldığı 1946 seçimlerini Adnan Menderes ile birlikte mazbata oyunları sonunda kaybetti. 1950'de İstanbul milletvekili olarak Parlamente'ye girdi. 1951-52 yıllarında İstanbul İl Başkanlığı, Parti Müfettişliği yaptı. 1954-56 arasında yaptığı Devlet Bakanlığından dileği ile ayrıldı. Köprülülük ile giriştiği mücadeleyi kaybetmesi sonunda 1 yıl süreyle partiden geçici olarak ihraç edildi. 1957-60 yıllarında Edirne Milletvekili ve Bütçe Komisyonu sözcüsüydü.

SORU — «1946 seçimleriyle ilgili anılarınız?»

CEVAP — (1938'denberi Aydın Devlet Hastanesi Kadın Hastahıkları Mütehassısı ve Başhekimiydim. Bütün ilçelerde de tanınan, sevilen bir hekimdim. Babamın tavsiyelerine uyarak öğrencilik hayatımı geçirdim. Almanya'da bile politikanın dışında kalmasını bilmiştim. Yüzbaşı olan babam, kardeşlerimle beni ve annemi bırakacak yeri olmadığından görevli bulunduğu Arabistan çöllerine kadar yanında taşımış, Kanal harekâtını yakinen görmüş, Arapların müslüman kardeşleri olan bizi arkadan nasıl vurduklarına şahit olmuşum. 1908-1955 yılları arasında doğudaki vatandaşlarımızın takvim yaprakları bile kopmamıştı. Oralara gittiğimizde bizi «Padişahım çok yaşa» diye karşıyorlardı. Anadolu insanı çok çekmiş, çok mağdur edilmişti. Orada ayaklarında pabuçları bile olmadan yayan yapıldak yollara düşenlerin çaresizliğini yaşadım. Biz hep Anadolu'nun ev sahipliğini yapmışık. Gittiğimiz yerlere hizmetler, ihsanlar götürmüş, bu yüzden de anavatanı ihmal etmiştik. «Çıktık açık alına/On yılda her savaştan» dediğimiz yıllarda Sorgun ilçesinde damı kiremitli bir tek bine vardı, o da Hükümet Konağıydı. Bütün bu müşahadelerimin sonunda DP'ye girdim. Uğradığım bir takım haksızlıklar ruhumda bir «Neden»ler manzumesi yaratmıştı.)

(Seçime 3 gün vardı. Aydınlarda, Menderes'den sonra liste ikincisiydim. Adnan Menderes'in Budaklı Mehmet adında babayığit bir kâhyası vardı. Yöredeki teşkilâtı tek başına kurmuş genç, cesur, yağız bir adamdı. Erkenden kalktığım bir sabah her taraf baharın en güzel çiçek kokuları içindeyken sokağın alt başından dört

nala bir atının geldiğini gördüm. Nefes nefese bir adam «Doktor bey, doktor bey dün akşam Budaklı Mehmet'i vurup öldürdüler. Haberi beye nasıl haber vereceğiz» dedi. Adnan Menderes'e söylediğimizde rahmetli çok üzüldü ve «Bu bir siyasi cinayettir!» dedi. Nazillide partizan bir Kaymakamla Emniyet Amiri vardı. O zamanki CHP Müfettişi Şerafettin Bürge'ydi. Olayın tamlarıdır.)

SORU — «Bizde seçim atmosferindeki ruhsal yapınızı oluşturan etkenler?»

CEVAP — «Bizim yaşadığımız topraklara güneş dik indiginden, mizacımıza musallat olmuş bir zaafımız vardır. Çabuk öfkelenip, çabuk kızarız. Çok çabuk karar veriz. Çabuk asarız, sonra astığımız adamın altında oturup ağlarız. Kerbelâ olayı da budur. Tarihimizdeki olaylar doğruysa gelip geçen 400 Sadrazamdan 200'den fazlasının kellesi uçurulmuştur, ya da boğulmuştur Genç Osman'ın başına, 3. Selim'in başına gelen felâketler hep bu zaaflarımızın sonucudur. Menderes asıldı da Cemiyet ne kazandı? Bizler senelerce zindarlarda bırakıldık da Türk toplumu ne elde etti? Hamdullah Suphi'nin dediği gibi, «Evlâtlarımı verdim, bari vatanım kurtulsaydı!»

SORU — «Sandık başlarında geçmiş bir olay?»

CEVAP — (1946 meşhur bir seçimdir. Oy açık olarak kullanılıyor, tasnif gizli yapıyordu. Aydın'da büyük tasnif yapılırken ben DP'yi, Abdurrahman Akman da CHP'yi temsilen tasnif heyetinde bulunuyorduk. CHP Aydın milletvekili Mazhar Germen de içeride, yanımdaydı. Adnan Menderes'i sokmadılar, kapıda kaldı. Sonuçlar bizim lehimize geliştikçe çevremizi bir korku aldı. Yetkililer seçimleri kaybedeceklerini düşünerek tedbir almağa başladılar. Valilikten aldıkları bir emirle beni tasnif heyetinden çıkartmağa kalktılar. Aramızda büyük münakaşalar oldu. Tatsız olaylar çıkmak üzereydi. Araya girenler önledi. Bu arada birçok sandıkta, bölgelerindeki seçmen sayısından çok CHP'ye alt oylar çıktı. Böylece hazin bir netice çıktı ortaya. Gar Gazinosunda CHP liler bandolarla düğün dernek yapıp çalmış reylerle Ankara yolculuğuna hazırlanırken biz karşılarındaki bir masada Menderes ile birlikte için için ağlıyorduk. Adnan bey bir ara, «Ağlama doktor, mille-

tin vicdanına işledikleri bu haksızlığın bedelini çok kısa zamanda pahalıya ödeyeceklerdir. O zaman bunlara güleceksin!» demişti)

SORU — «O dönemlere ait genel gözlemleriniz?»

CEVAP — «Bizim siyasi yaşantımızda 1946 - 1960 arasında bir yığın emrivakilere rağmen gerek parti bünyesinde, gerek parlamento içinde hükümette oynanan bütün oyunlar kaideleri içinde oynanmıştır. Katı, zalim, cinayet kokan, yahut da kine bulanmış hiçbir görüntüye rastlayamazsınız. Daima görünmez yardım eli, şefkat dolu göğüsler en sıkıştığınız zaman da sizi göğsüne basmıştır. Zannetmemki Türk siyasi hayatında liderlerine inanan, güvenen, kendi arkadaşlarına terbiye çizgilerini göz önünde tutarak eleştirisini, öfkesini kullanan bir parti ve parlamento grubu bir daha gelebilsin. Küçük beşeri kusurlarını bertaraf edersek Yassıada'da toplananların ölümün önünde, sehpanın altında ne derece haspi çalıştıklarını, birbirlerine ne ölçüde bağlı olduklarını misallerle vermişlerdir. BİRBİRİMİZİ SEVMEĞE MECBURUZ, HANGİ KATI FİKRİN SAHİBİ OLURSA OLSUN BU İNSANLARA ANLAYIŞLI DAVRANMAĞA MECBURUZ. TÜRK TOPLUMU BÜYÜK BİR DÜŞÜNCE İSTİHALESİ GEÇİRMEKTEDİR. VE ANADOLUMUZUN ÜZERİNDE YAŞA-

YAN TÜRK DEVLETİ DÜNYA COĞRAFYASINDAKİ SON TÜRK DEVLETİDİR.»

SORU — «Partinizden ihraç sebeplerinizi açıklar mısınız?»

CEVAP — (Bir akşam beni Hüsnü Yaman telefonla arayarak, Genel İdare Kurulu'nun beni ihraç dileğiyle Yüksek Haysiyet Divanı'na sevkettiğini belirtti. Birdenbire şoke oldum. Partiye verdiğim maddi ve manevi emeklerin beni böyle bir mağduriyete götüreceğini hiç düşünmemiştim. Eve geldiğimde kapıdaki gazetecilerin arasında sen de vardın, bana ne yapacağımı sormuştunuz. «Hiddete kapılan arkadaşlarım gerçeği öğrenene kadar kapının önünde bekleyeceğim» demiştim. Yıl 1956 idi. Aynı gecenin yarısında Menderes telefonla arayarak bana, «Hergün bir hiyanet hançerinin soğuk sivri ucunu sırtında görerek çalışamayacağım, bunun zorluğunu takdir edersin» dedi. O günlerin romantizmi içinde canımdan çok sevdiğim Menderes'e, «Çanak kale açıklarında mayın tarlasına düşerek, batmak üzere olan Midilli'nin Kumandanı, kendisini kurtarmağa gelmek isteyen Yavuz'un Kumandanına ben tehlikeli sulara düştüm, sen sakın gelme, memleketi lüzumsuz» diyor. Ben de onun gibi düşünüyorum» demiştim. Gözyaşlarımızla telefonda birbirimize vedâ etmiştik.)

Ayhan HÜNALP

Genç, Satır'a 35 oyla satır atmış

Süleyman Genç CHP'nin ele avuca sığmaz milletvekillerinden birisidir. Kendi deyimiyle 15 yaşında askeri lisede öğrenciyken Duvar gazetesinde Çetin Altan'ın «Bugün canım yazı yazmak istemiyor» yazısını yayımladığı için hapse atıldığı gün politikaya başlamış oluyor.

Genç, o gün Çetin Altan yazı yazmadığı için «Acaba yazsaydı ne yazar» deyip Çetin Altan imzası yerine kendi imzasıyla bir yazı yayımlıyor ve olayı şöyle anlatıyor :

«Saadet-i Enbiya'nın yazarı ünlü Nurculardan Hüseyin Hilmi Işık o zaman Erzincan Askeri Lisesi'nde albaydı ve kimya dersine giriyordu. Yıl 1960 ve gün 29 nisandı. Duvar gazetemiz yayımlandı ve ben de tek kişi olarak tutuklanarak topçu alayı cezaevine gönderildim. Suçum yazı yazmaktı. Görevim ise er başkanlığıydı. Okuldan kovulacağımı beklerken 27 Mayıs ihtilali oldu ve ben de cezaevinden çıktım...»

Süleyman Genç'e politik yaşamında ilginç bir anısını anlatmasını isteyince şöyle bir düşündü ve ardından ekledi:

«1972 yılı 9 Ocak Adana İl Kongresinin hazırlıkları başlamıştı. Adana'ya görevli olarak gidecektim. O tarihte Gençlik Kolları Genel Başkanıydım. Kemal Satır beni İsmet Paşa'ya gidip şikâyet etti. Satır benim Ada-

na'ya gitmemi istemiyordu. Bunun için Paşa'nın ağırlık koymasını benim Adana'ya gitmemi engellemek istiyordu. Genel Başkanımız İsmet İnönü beni çağırıp Adana'ya gitmemem doğrultusunda gerekli buyruğu vermişti..

Ben de gideceğim doğrultusunda ısrar etmiştim. Aramızdaki 15 dakikalık tartışmadan sonra bir nevi kovarcasına (eşkiyanın ne yapacağını meşru organlar tayin etmez, kendi kafası tayin eder) dedi ve yanından ayrılabilceğimi kibarca söyledi. Ardından özel kalem müdürü Gültekin Ozan'a gerekli direktifi vererek genel sekreterimiz Kâmil Kırıkoğlu'na Adana'ya gitmemem için gerekli uyarıda bulunmuştu.

Kırıkoğlu, «Bunu nasıl yaparım. Bu bir haksızlıktır. Öyle bir şey yaparsam geçmişte Kayseri'de ve Uşak'ta sizin uğradığınız muameleyle bir genç adama uygulamış olmaz mıyım?» diyerek İsmet Paşa'nın istenini yanıtlamıştı.

Genel Merkeze vardığımda Kırıkoğlu uçak biletim dahil Adana'ya hareket etmem için tüm hazırlıkları yaptırmıştı. Kongreye 9 gün kala Adana'ya gitmemi böylece sağlamıştı.

Şimdiki Belediye Başkan Yardımcısı Ahmet Albay'ın yazıhanesinde 9 gün yatarak kongre çalışmalarını sürdürmüş ve Kemal Satır'a 35 oyla satır'ı atmıştık...»

Hikmet ÇETİNKAYA

Cumhurbaşkanı istifa etti

Balıkesir'de yayınlanan Ateş Gazetesi, 27 Mayıs öncesinde, seçim tartışmaları yapılırken, manşetinde şu başlığı kullanmıştı:

— Cumhurbaşkanı istifa etti.

Sadece başlığı okuyan bazı kişiler, hemen telefonlara sarılmışlar, haberin doğru olup olmadığını Ankara'dan sormuşlar. Bayar'ın yerinde olduğu, istifa etmediği, haberin sansasyon yaratmak için uydurulduğunu, suçlu gazetenin derhal adalete verilmesi gerektiği emrini almışlar. O günkü gazete iki saatte bitti. İki saat sonra da sahibi doğruca savcılığa gitti. Kapının kapanması, içeriye kimsenin alınmaması emrinden sonra sorguya başlandı.

Savcı — Böyle bir istifa yokmuş, bunu nereden çıkardınız?

Sanık — Haberimiz doğrudur sayın savcı. Bunu bütün dünya duydu, acaba size şikâyet edenler duymadı mı?

Savcı — Nasıl olur? Ankarayı yıldırım telefonla

aramışlar, öğrenmişler, ondan sonra da hakkınızda şikâyet ettiler...

Sanık — Sayın savcı, siz yazıyı baştan sona dek okudunuz mu?

Savcı — Hayır okumadım, henüz elime geçmedi...

Sanık — Yanımda var, izin verirsiniz okuyayım.

Savcı — Oku bakalım!

«Cumhurbaşkanı istifa etti»

«Dört yıldır halkına kan kusturan, özgür basını susturan, haksızlıklara göz yuman, cezaevlerini özgürlükçülerle dolduran, insan haklarını hiçe sayan (Sonu arkada) Güney Kore Cumhurbaşkanı Sigman Ree, nihayet istifa etti.»

Sağa kulakları çınlasın, öldüyse hak rahmet eylesin. Cumhuriyet Savcısı yaşlı ve ağırbaşlı bir insandı. Başını sallayarak güldü de şöyle dedi:

(— Hay Allah müstahakını versin, seni de boş yere buraya kadar yorduk)

Cahid ALBAYRAK

«Millet gedikli milletvekilleri istemiyor...»

İZMİT — 1946 seçimlerini izliyoruz Kocaeli bölgesinde. DP Genel Başkanı Celâl Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülü konuşuyorlar İzmit, Gölçük, Adapazarı, Hendek ve Düzce'de. Her gidilen yerde liderleri kalabalık bir halk dinliyor, alkışlıyor ve omuzlara alıyor. Bayar ve arkadaşları geceyi Düzce'de geçirip Bolu'ya gidecekler. Düzce mitingi daha görkemli oldu. Rahmetli Menderes konuşurken: «Biz bu dâvaya başkoyduk. Sehpaların kurulacağını biliyoruz» diye bir lâf etti. Ben hemen bunları not etmiye başladım. Konuşmayı CUMHURİYET'e geçeceğim sırada: «Menderes gazetecileri otelde bekliyor, haberi sonra vereceksiniz» dediler. Ahşap büyük bir otel vardı o tarihlerde Düzce içinde. Tüm gazeteciler vardı. Ellimize yazılı bir metin uzattılar: «Bunları verin gazeteye.» dediler. Baktım, yazılı haber de asmaktan, kesmekten, baş koymaktan bir şey yok. Adım çıkmış CHP'liye. CUMHURİYET tutuyor çok partili demokratik yaşamın gelişmesini. Ama, benim görevim hangi siyasi kamıyı taşırsam taşıyayım gazeteme karşı tarafsız olmak. Menderes'e döndüm: «—Beyefendi, konuşmanız çok eksik, can alıcı bölümler yok.» diyecek oldum. O zamanların ünlü İzmit'li bir DP'lisi atıldı: «Efendim, Cevdet bey CHP'lidir. Dikkat edin.»

Bende, özgürlük var, çok partili yaşantı var, gaze-

teler serbest herşeyi yazacak, basına baskı olmayacak diye düşünüp duruyordum.

Yine o tarihlerde Prof. Nihat Erim doğum yeri Kandıra'da düzenlenen bir mitingde konuşuyordu. Kandıra'lılar hemşerilerini beş bine yakın bir kalabalıkla coşku ile karşılamışlardı. Haber CUMHURİYET'te çıkınca ardından kıyamet de koptu. Nasıl olur da Prof. Erim'i 5 bin kişi karşılamış! 300-500 kişiyi 5 bin kişi yapan Cumhuriyet muhabiri CHP'li imiş. Rahmetli Ahmet İhsan açar telefonu «Doğru mu?» der. «Şişirme yok ya» diye sorguya çeker. 1946'dan 1950'ye kadar CHP yaftalı gazeteci olmaktan çektiğimi Kocaelililer iyi bilir. O kadar ki, hak, hürriyet, demokrasi diye meydan meydan Vatan, Millet, Sakarya, nutukları çekenler, 1950'de ilk iş olarak beni sürgün ediyorlardı Adana'ya.

Ve adımız CYP'li ya... 1947 CHP Kurultayı'na Kocaeli delegesi olarak katılıyorum. CHP içinde 35'ler diye anımsanan grubu destekliyorum. İlk ve son kez C. H.P.'nin nimeti olarak Ankara Palas'tayız. Yol parası da verdiler. Eyyy, bir şeyler konuşmak gerek demokrasiden yana...

Gecenin ilerlemiş bir saatinde sıra bana geldi. Ömrümde büyük topluluklar önünde konuşmuş bir adam da değilim: «CHP'de nöbet değiştirmek zamanı geldi artık, Millet gedikli milletvekilleri istemiyor. Eğer bu ge-

dikli milletvekilleri ile seçime gidersek 1950'de iktidarı kaybederiz.» dedim. Dedim ama alkışların yanı sıra müthiş bir kıyamet de koptu. CHP'nin o dönem ve her dönem gedikli milletvekilleri ayaklandılar. Bizim Koca- eli milletvekilleri, Nihat Erim hariç, tümü suratlarını

astılar. Kocaeli'li delegeler: «Bizi rezil ettin.» diye selâmı sabahı kestiler. Ertesi gün çalıştığım iş yerinden yıldırım bir tel geldi: «Derhal görevine dön. Yoksa müstafi sayılacaksın» diye...

Cevdet YAKUP

Şinasi Özdenoğlu: «Söylediğiniz enayi bendim»

Şair ve avukat olan Şinasi Özdenoğlu, CHP Ankara örgütünün her kademesinde yıllarca görev yaptı.

Avukat olarak, 27 Mayıs öncesi olaylarda, gençleri mahkemelerde savundu. Savunmaları alınmadan CHP'den ihraç edilen 3'leri (Avni Doğan, Nihat Erim ve Kasım Gülek'i) İsmet Paşa'ya karşı savundu.

1960'ta Kurucu Meclis'e, 1969'da Ankara Milletvekilliğine seçildi. Önseçim oyunları yüzünden birkaç seçim kaybetti.

Sanat ve düşün çalışmalarıyla birlikte, politikayı ve avukatlığı atbaşı yürüttü.

Politikada ödün vermeyen, çetin sorunlar üstüne yürüyen; özellikle «seçim» ve «önseçim» sistemiyle ilgili konularda ve parlamento meselelerinde uzman bir milletvekili olarak tanındı.

Milletvekili sayısının 300'e indirilmesi için, Meclis'e ilk kez Anayasa değişikliği önerisi getirdi.

20 yıldır Ankara'nın «kirli havasına karşı mücadelesini sürdürüyor.

SORU — «Ankara'nın bugünkü ortamı, parasal ödemelerle girişilebilen önseçim atmosferi ne durumda?»

CEVAP — «O dava kenti Ankara nerede? Eski dostluklarınız, eski heyecanlarımız yok artık.. «Önseçim»in utandırıcı ve berbat kulislerinde şimdi Ankara... Atatürkçü - devrimcileri acılara boğan, dostlukların, en yüce duygularının «önseçim» pazarlarında rahatlıkla harcandığı bir kent Ankara...

«Bir dava kenti değildir Ankara şimdi
Kokuşmuş batağında günlük politikanın
Ve ezilmiş altında linyit dumanının
İnançsız ve Atatürk'süz
Yetimdir şimdi...»

SORU — «Hani sana bir dolmuşta enayi demişlerdi. Çok ilginçtir o hatıran?»

CEVAP — «Önseçim sistemi rezilliktir» diyoruz, «Anayasaya aykırıdır, halk temsilcisini aracıyla seçiyor» diyoruz, «Pazarlar kuruluyor» diyoruz, ama seçim ocağı gidince, kimse varmıyor meselenin üstüne. Kimse vurmuyor kavgasını..

Ben yıllarca bunun kavgasını vermeye çalıştım, öneriler getirdim, yazılar yazdım, «kötü kişi» oldum, yapayalnız kaldım.»

SORU — «Milletvekili sayısını azaltmak için de girişimleriniz olmuştur?»

CEVAP — «Evet, milletvekili sayısını 300'e, senatör sayısını 100'e indirmek için Anayasa değişikliği önerisinde de yalnız kaldım. İmza vermek için söz veren arkadaşlarımdan ancak 7'si sözünde durmuştu. Ne acıdır; yeniden seçilebilmenin hesabı içinde, milletvekilleri çoğu kez kendi özgür iradeleri dışında, başka güçlere tutsak oluyorlar Milletvekili sayısının 300'e indirilmesiyle ilgili ilginç bir anım var:

1973 seçimleri yapılmış, hükümet kurulamıyor. Bu yüzden de Meclis toplanıp çalışmıyor. Toplumda tam bir bunalım, herkes tedirgin ve üzgün..

Kadıköy'den dolmuşla Taksim'e geçiyorum.

Arka sırada üç kişi hükümet krizinden dert yanıyor. İçlerinden birisi:

— «Esasen bu kadar kalabalık Meclis'e ne gerek var? Normal zamanda bile toplanıp çalışmıyorlar...»

Beriki, arkadaşının sözünü kesti:

— «Geçen dönem bir milletvekili çıktı, 300 kişi yeter dedi, bir de yasa teklifi getirdi. Bu yüzden de seçimi kaybetti..»

Ve adımı söyledi arkadaşlarına,

Üçüncü kişi adımı duyunca atıldı:

— «Enayiliğine doymasın!» dedi. «Bu millete iyilik yarar mı? Ben Özdenoğlu'nun yerinde olsaydım, 450'yi 750'ye çıkarır, daha da kolay seçilirdim...»

Dayanamadım, geriye döndüm:

— «İşte o enayi benim!» dedim.

Her üçü de şaşırmıştı. Umutlarımızı kıran tüm kötü gelişmelere karşın, namuslu bir demokrasi için kavgayı bırakmamamız gerektiğini anlattım onlara... Dost olduk, Hakkı bir çabaya ilgi duyan vatandaşların bu duyarlılığı sevindirmişti beni..

Her zaman şuna inanmışımdır:

Bu toplum, haksızlıklara tepki gösteriyor ve dürüst kavgaya veren insanını ezdirmiyorsa; o toplum er-geç mutluluğa, aydınlığa kavuşacak bir toplum demektir.

Böylesine bir toplum olmak için daha ne kadar bekleyeceğiz?»

SORU — «İnönü ile ilgili bir seçim anımı anlatır mısın?»

CEVAP — «1957 seçimleri...

Vakit, geceyarısını geçiyor

CHP Genel Merkezinin önu ana-baba günü. Seçimlerin sonucuna hükümetçe müdahale edileceği korkusu var halkta... Büyük bir kalabalık heyecanla seçimlerin sonucunu bekliyor. İllerden gelen sonuçlar, hoparlörle halka duyuruldukça, heyecan daha da artıyor.

CHP Genel Merkezinin etrafı, polis kordonuyla çevrilmiş. Başlarında zamanın Ankara Valisi var.

Altındağ İlçesinin sonuçlarını getiriyorum İsmet Paşa'ya...

Paşa, üst katta Hürriyet Partisiyle birlikte CHP'ye katılmış olan F. Lütfü Karaosmanoğlu ile bir geceyarısı kahvaltısı yapıyor; peynir, ekmek ve üzümünden

oluşan..

Paşa merakla, heyecanla soruyor:

— «Ankara'da durum nasıl?»

Cevap veriyorum :

— «Öteki ilçeleri bilmiyorum ama, Altındağ'da 5000 küsur ilerdeyiz.. Ankara barometredir Paşam...»

Paşa takılıyor:

— «Desene iktidar ihtimali belirdi Özdenoğlu.»

— «Kesin konuşmak için vakit erken.. —diyorum— ama başkentte seçimi almak, yarı yarıya iktidar olmak demektir...»

Paşa çok sevinçli... Durmadan şaka yapıyor. Yarım saat sonra Ankara'yı kazanıyoruz»

Ayhan HÜNALP

Ecevit Çınar Otelde zorla marş dinlemiş...

CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'le seçim otobüsünde sohbet ederken, İzmir'de çıkan yerel bir gazete-de «Ecevit, Çınar Otelde işadamları ve DİSK yöneticileriyle görüştü» başlıklı bir yazı dikkatimizi çekti.

Yerel gazetenin yazarı, CHP Genel Başkanının Çınar Otelde işadamlarıyla görüştüğünü daha sonra DİSK yöneticilerinden işçi konularında bilgi aldığını yazıyordu.

CHP Genel Başkanı, bu yazıyı okuduktan sonra bir hayli sinirlendi. Böyle bir olayın aslı yoktu. Ecevit'in sinirli halini gören basın danışmanı, hemen yanına yaklaşıp şunları söyledi:

«Efendim, bu haberi sızdıran kişi, gazetenin Ankara temsilcisi...»

Bu sözler üzerine Ecevit gazetecilere, «Yalan yazılmaz, gazeteci gerçeği yazar» diye ekledi. Sonra Tükel'e dönüp, «Keşke kendisini otele buyur etseydiniz ve sabaha dek koridorda bekleyeydi görürdüm, kimin odama gelip gelmediğini. Üstelik kendisi için de iyi olurdu» dedi.

Ecevit'in az sonra sinirli hali geçti ve bizlere Çınar Otelinde «Ecevit işadamlarıyla görüştü ve DİSK yöneticilerinden bilgi aldı» başlıklı yazının gerçeğini bir seçim anısı olarak anlattı:

«Odama çekilmiş, bir gazetenin sorularını yanıtlamaya çalışıyordum. Bu çalışmam tam beş saat sürdü. Beş saat durmadan çalıştım. Bir ara İstanbul adaylarımızdan Hikmet Çetin geldi.

Daha sonra bir müzik öğretmeni çaldı kapıyı. Bir marş bestelemiş. Bana zorla bestelediği marşı okudu.»

Sorduk:

«Nasıl bir marştı?»

Ecevit gülümsedi bu sorumuz üzerine. Sonra yanıtladı:

«Vallahi anımsayamıyorum ama arada marşı okuyan kişi lay.. lay.. lay... diyordu.»

«Sonra?»

«Zorunlu marşı baştan sona dek dinledim. Daha sonra Uğur Dündar geldi. Kendisi Çınar Otelinin pastanesini işletiyor. Bir süre sohbet ettik.»

Ecevit sözünü tamamlamıştı. Sonra birden «Sonraaaa...» deyip konuşmasını sürdürdü:

«Bir de Çınar Otelinin çalışanlarıyla görüştüm. İşte hepsi o kadar.»

Aslında yerel gazetenin Ankara temsilcisi «Ecevit işadamları ve DİSK yöneticileriyle görüştü» biçimindeki haberi doğruluk taşıyordu... Bülent Ecevit de bu doğruluğa bizimle birlikte katıldı ve şunları söyledi:

«Gerçekten güzel bir anı. Uğur Dündar'la konuştuğum gerçek. Ne de olsa işveren sayılır. Çünkü pastane işletiyor Çınar Otelde. Otelin çalışanlarıyla konuştum. Onlar da DİSK'e bağlı Turizm-İş Sendikasına üyeler. O halde haberi veren arkadaş aldanmamış. Ama otelde olmadığı için, olayı yerinde izleyemediği için kuşağ'na fısıldayanlara inanmış.»

Hikmet ÇETİNKAYA

Güvence

Bir hükümet ortaklığı düşündünüz ki, en güçlü kanatlardan birinin başı bu ortaklığın iflâs ettiğini açıkça ilân etsin, iki gün sonra da tıpış tıpış meclise gelerek aynı hükümeti omuzlayıp desteklesin.

Bugün Türkiye'de durum budur. MSP, seçimlerin öne alınmasına karşı idi. Normal süresinin dolmasına dört ay kala sandık başına gidilmesini istemiyordu. Bunu sağlamak üzere elinden gelen çabayı harcadı. Ortaklığı bozarım diye AP'yi korkutmaya çalıştı. Erbakan Hoca el altından muhaliflerle pazarlık kapısı arayarak yeni ortaklık denemelerine girişti. Bütün çabalar fayda etmeyip de seçimlerin 5 haziranda yapılması kesinleşince de sinirlendi, düzenlediği basın toplantısında «AP, erken seçimlere karar vermekle bu hükümetin bittiğini resmen açıkladı» demiştir.

Hükümet bitmiştir ne demektir? Hükümet yok demektir, değil mi? Bunu bir parti Genel Başkanı ve Başbakan Yardımcısı söylerse kamuoyu ortaklığın derhal dağılmasını beklemekte kuşkusuz haklı olur. Ama Erbakan Hoca'nın çelişkilerle dolu, ciddiyetten yoksun, kimi zaman şakacı, kimi zaman mızıkçı kişiliğini iyi tanıyan bizim kamuoyumuz, onun böyle bir girişimini olası görmüyordu.

MSP, hükümet ortaklığını bozmayacaktı. Hatta Başbakan hakkında verilen gensoru önergesinin gündeme alınmasına bile, oturuma katılmamak suretiyle, karşı çıkacaktı.

Ne oldu? Oturuma katılmamak şöyle dursun, tüm MSP'liler meclise geldiler ve önergeye red oyu kullanarak, Genel Başkanları ağzından bittiği ilân edilen hükümetin sürüp gitmesini sağladılar. Bu kez de, «hükümete sahip çıkıyoruz» dediler. Sanki var olmayan bir kuruluşa sahip çıkılabilmiş gibi!...

İşte bu koşullar altında seçim kampanyasına hazırlanıyoruz sevgili okurlar!.. Başımızda varlığı kendi üyeleri tarafından yadsınan bir hükümet var. Bu hükümetle seçim güvenliğinin yerine getirilemeyeceğini yine bu hükümetin bir başkanı meclis kürsüsünden açık-seçik dile getirmiştir. Oysa seçim güvenliğinin sağlanamadığı bir ortamda dürüst seçimlerden söz edebilmenin ne denli güç olduğunu ayrıca belirtmeye bilemeyiz gerek var mıdır?

Nasıl yeneceğiz bu güçlüğü?

Herhalde güvenlik yok diye seçimleri boykot etmeyi düşünmeyeceğiz. Demokrasinin işlemesi seçime olur. Özgürlük düşmanları halkı sindirmek, baskı altına almak için zaten uzun süredir bir terör havasını yaratmaya çalışmaktadırlar. Bunların bir ölçüde olsun başarı kazanmaları geleceğimiz açısından büyük tehlikelere yol açabileceklerdir.

O halde, başta Sayın Cumhurbaşkanı, devletimizin kademe kademe namuslu yetkililerine, güvenlik kuvvetlerine ağır görevler düşmektedir. Her an tetikte bulunulmalı, nereden gelirse gelsin zorbalık girişimleri derhal etkisiz kılınmalıdır.

Bittiği şimdi kendi üyeleri tarafından itiraf edilen hükümet, her zaman için doğal saydığımız bu görevi çoktandır yerine getiremiyor, ya da getirmek istemiyordu. Ama artık bıçak kemiğe dayanmıştır. Tüm demokratik güçler titiz ve dikkatle olayları izlemek, yasa dışı her türlü devinimleri önlemek uğruna ilgilileri uyarmak, gerekirse zorlamak durumundadırlar.

En büyük güvencemiz ise vatandaşların yüreğindeki hak ve özgürlük sevgisidir. O sevginin yeterince gelişmediği, güçlenmediği ülkelerde demokrasi zaten göstermelik bir kalıp olmaktan öteye gidemez.

Nadir NADI

Olasılık

Bir hafta, evet tam bir hafta kaldı. Gelecek pazar günü sandık başına giderek yurttaşlık görevimizi yerine getireceğiz. İki yılı aşkın bir süredir ulusu huzursuz kılan iktidarsız iktidara böylelikle son verip ilkin halka can ve mal güvenliği sağlayan, sonra da toplumsal kalkınmamızı rayına oturtan yeni bir iktidarın oluşmasına katkıda bulunacağız.

Partiler yelpazesinin bugünkü görünümüne bakılırsa aradığımız huzur ortamına ancak bir partinin, Cumhuriyet Halk Partisi'nin seçimlerde tek başına hükümet kurabilecek bir çoğunluk elde etmesiyle kavuşacağımıza inanıyoruz. Bu inancımızı açıklarken de azınlıkta olmadığımızı biliyoruz. Çoğu yurttaşların inancımızı paylaştığını görmek için sonuna yaklaştığımız se-

çim kampanyasına şöyle bir göz atmak yetecektir. CHP genel Başkanı nereye gitse, nerede halka seslense şimdilere dek benzerine rastlanmadık sıcak bir ilgi ile karşılanmakta, halk onu bir umut ışığı olarak bağrına basmaktadır. Öteki parti liderlerinin gezileri ise Ecevit'inkilere kıyasla daha az ilgi toplamakta, daha az heyecan uyandırmakta, hatta kimi zaman sönük, göstermelik bir niteliğe bürünmektedir.

Ve bütün bunlar devlet olanaklarına büyük ölçüde egemen olan, bol bol para harcayan Cephe Hükümetine, açıkça yan tutan TRT'ye rağmen böyle olmaktadır. Yasa dışı örgütlerin silâhlı saldırıları bile halkın CHP'ye gösterdiği sıcak ilgiyi biraz olsun gölgeleyememektedir.

O halde haftaya pazar günü yapılacak seçimlerde CHP'nin bir yengi, hem de büyük bir yengi kazanması için ortada hiç bir neden bulunmamak gerekir.

Bunu başta Başbakan olmak üzere Cephe Hükümetinin ortakları da iyice bilmektedirler. Şimdi onların tek umudu artık bir mucizeye kalmıştır. Geçen gün arkadaşımız Abdi İpekçi ile konuşan Başbakan seçim sonuçları üstüne bir tahminde bulunmaktan kaçınmış «Bakarsınız seçime üç gün kala beklenmedik bir olay çıkar» gibilerden bir şeyler geveleyerek zihinleri karıştırmaktan başka hiç bir işe yaramayacak sözlerle yetinmiştir. Bu kapalı sözlerden kuşkulanan Milli Birlik Grubu Başkanı Fahri Özdilek'in açıklık isteyen sorusunu Başbakan bugün dek yanıtlamamıştır.

Seçime üç gün kala, hatta seçim günü ülkemizde ne gibi beklenmedik bir olay çıkabilir? Ülkemiz bir yabancı devletle savaş haline mi girer? Bir hükümet darbesi yapıp Lâtin Amerika'da sık sık görüldüğü gibi askerler yönetime el mi koyar? Yasa dışı örgütler sandık başlarında sayısız kargaşalıklar çıkarıp seçimlerin iptaline mi yol açarlar?

Bu varsayımların hiç biri geçerli değildir. Halkın zihnini bulandırmak için uydurulmuş söylentilerdir bunlar.

Üzerinde durulabilecek tek olasılık seçim gününden önce halkı sandık başına gitmekten alıkoyacak bir takım korkutucu yalanlara başvurulmasıdır. 6 ve 19 Mayıs öncesinde, «sokağa çıkmayın, stadyuma gitmeyin, şöyle olacak, böyle olacak» diye dedikodular yayılmış, bir ölçüde de başarılı olmuştur.

Önümüzdeki pazara da aynı oyun bir daha sahneye konmak istenebilir. Zira seçime katılma oranının düşmesi CHP'nin zararına, öteki partilerin ise yararına.

Bu korkutmacalara kanmayalım. Ülkemizde o gün 120 bin sandık bulunacağını ve şiddet yanlısı örgüt üyelerinin bu 120 bin sandıktan binde birine bile yetmiyeceğini düşünelim.

Hem ne demek binde bir olasılıkla da olsa başımıza iş gelir diye sandıktan kaçmak? Bu kadarcık riski göze alamayanlar özgürlüğe hak iddia edebilirler mi?

Nadir NADI

Büyük görev

Seçim kampanyasının sonuna vardık. Yarın sandık başına giderek ülkemizi yönetecek siyasal gücü olaylarımızla saptayacağız. Bu, özgür bir toplumun bireyleri olarak bizim hem kimsenin engelleyemeyeceği kutsal hakkımız, hem de savsaklanması bağışlanmaz çok şerefli görevimizdir.

İnanıyoruz ki Türk ulusu, kadını ile erkeği ile, genci ile, yaşlısı ile bu hakkın ve bu görevin bilinci içindedir. Arkada bıraktığımız heyecanlı kampanya günleri bunu yeterince ispatlamıştır sanırız. Cumhuriyet tarihi boyunca ülkemizde böylesine bir seçim dönemi yaşandığını anımsamıyoruz. Siyasal gerilim bugün doruk noktasına ulaşmıştır. Daha adaletli, daha ileri bir yönetime özlem duyduğunu gördüğümüz halk çoğunluğu, iki yıldır başımıza musallat olan Cephe iktidarını değiştirmek istemektedir. Yarın öyle umuyoruz ki bunu başaracaktır. Bu tutucular ve gericiler karması olmaktan başka hiçbir olumlu niteliği bulunmayan Cephe iktidarı zaten kendi içinden çatlamıştır. Bu iktidarı oluşturan partilerden sadece biri, AP, vurucu gücünden yararlandığı MHP'ye dayanarak, seçim kampanyası boyunca her zaman meşrû sayılamayacak yöntemlerle güçlü rakibi CHP karşısında savaşım vermeye çalışmıştır.

AP, CHP'nin ilerlediğini, her geçen gün halk gözünde saygınlık kazandığını görmekte, bunu önleyememenin kızgınlığı ile ne yapacağını şaşırmış durumdadır. Son çare olarak AP kurmayı halkın seçimlere katılma oranını düşürmek yöntemine başvurmuştur. 1 Mayıs Taksim kıyımını kimlerin tezgâhladığını, 6 Mayıs, 19 Mayıs telefon kampanyasını kimlerin planladığını şimdilik bir yana bırakalım. Ama Başbakan Demirel'in muhalefet liderine suikast ihbarında bulunan mektubuna ne anlam vereceğiz? Bir hükümet başkanı böyle bir haber alırsa ilgilileri harekete geçirip gerekli önlemlerin alınmasını sağlayacak yerde muhalefet liderine mektup yazarak ihbarcılığa mı kalkar? Bunun anlamı iki gün önce aynı meydana uğradığı kendi başarısızlığının daha da göze çarpacak biçimde ortaya çıkmasını önleme çabası değil midir?

Bu çaba başarılı olmayınca bu kez CHP'nin dünkü Taksim mitingini iptal ettirmek için (hem de TRT'yi alet ederek) başvuru yasadışı girişim de aynı amaçla yönelik boş bir çabadan başka nedir?

Bu akşam seçim kampanyası sona ermekle birlikte şimdiden yenik düştüğünü sezdiğimiz AP savaşını bırakacak gibi görünmüyor bize. Seçmen yurttaşları sandık başına gitmekten caydırmak, böylece seçim-

lere katılma oranını düşürmek için bugün de, hatta belki yarın da akla gelir gelmez türlü oyunlar düzenlenebileceğini unutmamalıyız.

Görevimiz hiçbir oyuna gelmeksizin yarın sandık

başına giderek oyunuzu kullanmak, şerefli yurttaşlık görevimizi yerine getirmektir. Şu bozuk düzenden uyarca kurtulmanın başka yolu yoktur.

Nadir NADİ

Gerçeği görmek

Seçim sonuçları hakkında düşüncesini açıklayan AP Genel Başkanı, CHP'nin salt çoğunluğa ulaşamadığı gerekçesine dayanarak «Siyasi iktidar ortadadır» diyor ve «Ülkemizin yönetimi gene koalisyon formüllerine kaldı» demeye getiriyor. Bunu derken, iki buçuk yıldır başkanlık ettiği Cephe iktidarını yeniden canlandırabileceği umudunu mu dile getirmek istiyor acaba?

Öyle ise bu düşünceyi paylaşmadığımızı hemen belirtmeliyiz. Seçimlerden çok önce çözülen Cephe iktidarı, 5 haziranda halkın ortaya koyduğu seçişle bütünü yıkılmıştır. AP'den sonra CHP'nin iki numaralı ortağı MSP sayısal varlığının hemen yarısını yitirmiş. CGP Genel Başkanı bir iki arkadaşıyla birlikte canını zor kurtarmış, Süleyman Bey'in onca besleyip koruduğu, her taşkınlığına göz yumduğu MHP Parlamento'ya ancak bir mangalık bir güç katabilmiştir.

Oysa, öte yanda CHP tek başına kocaman bir kayaya gibi ayakta. Seçimlerden büyük bir yengi ile çıkmış, Meclisteki varlığını yüzde yirmi oranında arttırmayı başarmıştır. Resmî olmayan sonuçlara göre salt çoğunluğa ulaşması için pek az eksiği vardır. Nisbi seçim sisteminin doğal sayılması gereken nitelikleri açısından bu sonuç Türk demokrasisi hesabına kıvanç duyacağımız bir başarıdır. Unutmayalım ki 5 haziran seçimlerine normal koşullar altında hazırlanmış olarak girmiş değilizdir. Halkı yıldır, sandık başına girmekten caydırmak için Cephe Hükümeti iki yıldır sürdürdüğü dehşet politikasını hızlandırmış, seçmenleri korkutmak üzere yasa dışı türlü tertiplere girişmiştir. 1 Mayıs Taksim kıyımını kimler düzenledi? Sirkeci'de Yeşilköy Havaalanında patlayan saatli bombaların fi-

tilleri kimlerin elindeydi? İzmir'de CHP Genel Başkanının yarım adım ötesindeki Mehmet İsvan'ı yaralayan dum dum kurşunu gerçekten «kazaen» mi sıkılmıştı? Bunların iç yüzü belki bir gün aydınlığa kavuşacak. Herhalde başta yasa dışı bir Genel Müdürün yönettiği TRT olmak üzere Cephe iktidarı devletin çeşitli olanaklarını âdeta bir çete zihniyeti ile kendi çıkarı doğrultusunda seçimleri illegal yollardan kazanmak üzere kullandı, durdu.

Ama bütün çabalar boşa gitti, halk yılmadı. Seçimlere katılma oranının yüksekliği bunun başlıca kanıtıdır.

Türlü engellere karşın çıkarabildiği 220'ye yakın milletvekili ile CHP bugün Türkiye'nin en güçlü siyasal örgütüdür. Çöküntüye uğrayan Cephe ortakları bu gerçeği görmek ve yeniden yapay cephe kombinasyonlar düşlerine dolacak yerde bu partiye çalışma olanağı sağlamaya bakmalıdırlar.

Biliriz, azınlık hükümetiyle ülke yönetmek güçtür. Hele bizim gibi demokratik gelenekleri henüz yeterince kökleşmemiş, hırslı politikacıların kol gezdiği toplumlarda daha da güçtür.

Bununla birlikte, yenik Cephe ortakları arasında iyi niyetli, yurtsever kişiler bulunduğu da kuşku yok. Bunlardan birkaçı çağımız Türkiye'sinin gerçeklerini ve halkın özlemlerini kavrayarak CHP iktidarına destek olurlarsa güçlükler büyük ölçüde ortadan kalkar. Biz de sorunlarımızı çözme olanağına kavuşuruz.

Bugün siyasi iktidar ortada değil, CHP'nin elindedir. Yeter ki ona çelme takmayalım.

Nadir NADİ

Kim, neden, niçin?

1 Mayıs işçi bayramı bütün dünyada kutlandı. Kutlamanın boyutlarını anlamak için Almanya'ya bakmak yeterlidir. Bilindiği gibi Almanya ikiye ayrılmıştır. Batıda Federal Almanya Cumhuriyeti, kapitalisttir; doğuda Demokratik Alman Cumhuriyeti sosyalisttir. 1 Mayıs işçi bayramı iki yanda da kutlandı.

Ve kimsenin burnu kanamadı.

Yeryüzünde 1 Mayıs'ın kana bulandığı iki ülke var.

Biri Türkiye; ikincisi İspanya. Bizde 30'u aşkın ölü, yüzlerce yaralı, İspanya'da 20 yaralı. Ancak İspanya ile Türkiye'nin durumu aynı değil. 40 yıllık faşizmden yavaş yavaş sıyrılan İspanya fikrî özgürlüğüne yeni kavuştu; ama 1 Mayıs için yasaklar sürüyor. Türkiye'de böyle bir şey yok. DİSK, yasal bir gösteri düzenliyor. İşçiler Taksim meydanına toplanacaklar; konuşmalar yapılacak; söylevler verilecek; marşlar söylenecek; ka-

labalık dağılacak. Bu gösterinin kana bulanması için hiçbir neden yok.

Ya da çok neden var.

Günlerden beri sağcı basında 1 Mayıs için işlenen propaganda zaten bazı ipuçları veriyordu.

«— Komünistler 1 Mayıs'ta kızıl ihtilâlin provasını yapmak için toplanıyorlar.»

1 Mayıs'ta Taksim katliamından sonra Babıâli gazeteleri olayı şöyle duyurdular:

«— Maocular DİSK'in İstanbul'daki mitingini bastılar.»

«— 1 Mayıs gösterisi sırasında Taksim'e gelen aşırı solcular, tabanca ve silâhlarla kalabalığa ateş etti.»

«— Kızılar kudurdu.»

«— Solcular kırk işçiyi katletti.»

Ne olmuştu? 1 Mayıs mitingi saat 19'a kadar düzenli biçimde sürmüştü; gösterinin bitimine yakın, bir silâh patlamıştı. Bu bir işaret miydi? Aynı anda koca Taksim meydanının üç yerinde birden yayılım ateşine başlanmıştı. Ateşin çevredeki yüksek yerlerden açıldığında herkes birleşiyordu. Çünkü yüzbinlerce kişinin omuz omuza bulunduğu bir kalabalıkta yığınların içinden ancak havaya ateş edilebilirdi. Görgü tanıkları işin içinde bir tuzak olduğunu söylüyorlardı. TRT olayı solcularla solcuların çatışması biçiminde verdi. Başka biçimde vermesi de beklenemezdi. İşin içyüzü gerçekten öyle miydi? Niksar'dan Şiran'a, Erzincan'dan Taksim'e değin uzanan kanlı zincirin halkalarını birbirine hangi odaklar bağlıyordu?

Şimdiye dek yaşadığımız nice kanlı olay gibi 1 Mayıs katliamının tezgâhtarları da şimdilik karanlıkta

kalacaktır. Çünkü 1977 Türkiye'sinde, karanlıktan yararlanan yarasalar, yönetimin her kesiminde kanat çırpılmaktadır. Bununla birlikte bazı sorulardan, bazı gerçeklere varabilmemiz olasıdır:

1) Günlerden beri sağcı basında yayınlanan propaganda göre 1 Mayıs'ta bir «ihtilâl provası» yapılacaktı. Bu ne biçim provadır? Solcular solcuları, komünistler komünistleri öldürerek mi ihtilâl yapacaklar?

2) DİSK gibi, 5 Haziran seçimlerine bel bağlamış; demokratik rejime kavuşmak amacıyla CHP'yi desteklemeyi amaçlamış bir örgüt, kendi yandaşları olan yüzbinlerce işçinin üstüne ateş açılmasıyla ne kazanacaktır? Acaba emekçi yığınları üstüne yayılım ateşi açmak kimin işine nasıl yarayacaktır?

İşte bu sorulara yanıt arayanlar, aynı zamanda 1 Mayıs 1977 katliamının nedenlerini de aydınatabilirler.

Fikirler... halk yığınları... egemenler...

Halk yığınları egemenlerin egemenliklerini güçlendiren fikirleri benimsedikçe, egemenler için bir sorun yoktur. Ama halk yığınları, egemenlerin egemenliklerine karşı fikirleri yöneldikçe, iş değişir. Toplumun eski düzeni çatırdamaya başlar. İşte bu süreçte halk kitleleri egemenler için korkulu düşlerin kaynağı olmaya başlar.

Egemenler hem kendi korkularını yenmek, hem halk yığınlarını sindirmek ve gözdağı vermek için silâha başvururlar. Türkiye şimdi o süreci yaşıyor. Ve yaşanan sürecin ivmesi hızlanıyor.

Bu gidişi durduracak güç, yine de halkın kendisindedir. Hiç unutulmamalı bu gerçek...

İlhan SELÇUK

Seçim öncesi Türkiye

Son haftalar süresinde Türkiye'de konuşulanlar nedir? Kan, ölüm, saldırı, çatışma, kavga... Toplum, iç savaşın tohumlarını gizleyen bir çatışmanın salınacağında kolan vuruyor. Niçin? 42 milyonluk bir ülkeyiz. Bu koskoca toplumu hem dışardaki kapitalistler sömürecek, hem içerdekiler... Hem de halkın bir kesimine «sus» payı dağıtılacak. Yetmiyor üretim ve tüketim ikilemi bu çarkı döndürmeye... Zorlanıyoruz. Han-ı yağmanın başına çökmüş MC ortaklığının iktidarı tıknefes... Egemenler, soygun ve sömürünün dağıtımını kuyruğunda bir birlerini geriye itmeye çabalyorlar. Kolay mı 1977 Türkiye'sinin sorunlarını çözmek! Memur katsayısını artırmak zorundasın, 1 milyona yakın kamu görevlisini öldürmeyecek, ama süründürecek bir formülü bir parmak bal gibi ağızlara çalacaksın. İşçiler, toplu sözleşmelerle yaşam savaşımını yürütüyorlar. Nasıl engelleyeceksin? Kövü, taban fiyatlarının her yıl artırılmasını bekler. Enflasyonu durdurmak; hem işine gelmez, hem elinden gelmez. Dışa bağlı bir ekonomik düzen kur-

muşsun; ithalâta dayalı bir endüstri oluşturmuşsun; döviz gereksinim arttıkça artıyor; ama nerede döviz? Dış ticaret açığı büyüdükçe büyüyor.

42 milyonluk ülkenin başına geçmiş politikacılar, dar bir boğazın bunalımlarında çırpınıyorlar. Dayandıkları sermaye nedir ki? Türkiye'de iş adamlığı, hükümetin elinden ferman koparmakla eşanlamlı. Bugün ülkemizde en iyi işleyen büyük şirketlerden biri Renault otomobillerini piyasaya sürüyor. Birkaç yıl önceki fiyatının iki katına ancak bulunuyor Renault... Böyle sine ragbet gören, böylesine kâr eden şirketin sahibi kim? Ordu Yardımlaşma Kurumu. Yönetim kimin elinde? Ülkemizin en işbilir kişileri şirketin başına mı geçmişler? Yok canım! Çağımızda ticaret kavram değişikliğine uğramıştır. Türkiye'de tekelcilik var. Bir malı üretmek için yabancı kumpanya ile anlaşırısın; projeni Hükümete sunarsın! devlet damgası vuruldu mu, iş tamamdır. Gümrük duvarları arkasında, yani bir çeşit serada boy atan kırma endüstrileşme böyle gelişt.

Şimdi Türkiye sermaye sınıfı, Ortakpazar'ın dış ve iç çelişkilerinde kıvranıyor. AET karşısında gümrükleri indersen bir türlü, indirmesen bir başka türlü.. Sermaye partileri ve kuruluşları bu konuda ne yapacaklarını şaşırılmışlar. Bir söyledikleri, bir söylediklerini tutmuyor. Batılı iş çevreleri de Türkiye'yi hem kendilerine bağlı tutmak, hem de düzenli (ya da istikrarlı) biçimde sömürmek için gerekli önlemleri alacak bir siyasal iktidar Ankara'da nasıl oluşur? diye düşünüyorlar.

Türkiye'de kapitalizmin bir ç'kış yolu var: İşçilerin ücretlerini, memurların maaşlarını, tarım taban fiyatlarını denetim altına alacaksın. Büyük halk yığınlarının sırtına binip; dar köprüyü geçeceksin. 12 Mart döneminde böyle yapıldı. Ne var ki bu işi yapmakla uzun sürede her şey kurtulmaz. Kapitalizmin açmazı nedir? Enflasyonun hızını kesip fiyatlar ve ücretleri durağanlaştırdın mı, piyasa bunalımı başlıyor; tersini yaptın mı, büsbütün dağılıyorsun ve kapitalist büyüme yavaşlıyor. Amerika, Avrupa ve Japonya, dengeli enflasyonla koşut ücret sistemini uygulayarak bu işi yürütüyorlar. Ama onlar yaptıkları işin faturasını sürekli biçimde az gelişmişlere ödetiyorlar. Bizimkiler ne yapacak? Yerli sermaye sınıfı faturayı Türkiye'nin işçi, köylü, memur üçlüsüne ödetmekten başka yol bulamıyor; gün-

kül dış pazara açılmıyor.

Sömürünün faturasını az gelişmişlere ödeten zengin kapitalistlerde siyasal istikrar vardır. Bizim yerli kapitalistler de siyasal istikrardan söz açarlar. Ne var ki bizimkiler Batı'dan farklı olarak faturayı iç pazarı oluşturan halk yığınlarına ödetmek zorundadırlar. İşte o zaman bunalım başlıyor, kıyamet kopuyor, herkes birbirine giriyor. Köylülerle, işçilerle, küçük bürokratlarla, aydınlarla nasıl başedecek egemen sermaye çevreleri? Gelsin sıkıyönetim, olağanüstü yargılamalar, tutuklamalar, darağaçları...

5 Haziran seçimlerine üç hafta kala fısıltı gazetesi ortalığı sarmıştır:

— Seçimden sonra devalüasyon var: hem de yüzde 60 oranında. Stokçular ellerini oğuşturuyorlar..

Her devalüasyon, sömürü çarkının bir atılımı hızlanması anlamını taşır.

Evet, seçimlerden önce Türkiye'nin görünümü iç açıcı değil, 5 Hazirandan sonra hangi hükümet kurulursa kurulsun; yapmak zorunda, bulunduğu tatsız işler var.

İlhan SELÇUK

Tek bir gün

Şu satırları yazdığım dakikalarda gün ağarıyor...
Karanlık dağılmak üzere...

Ama güneş doğmamış.

Takvim: 3 Haziran 1977.

CHP'nin Taksim mitingi günün konusu. Şimdiye değin yapılan bütün yoklama ve araştırmalarda CHP'nin tek başına iktidar kurabilecek bir güçle seçime gireceği ortaya çıktı. Ama dün MC'nin Başbakanı Demirel, CHP Genel Başkanı Ecevit'e bir yazı yollayarak dedi ki:

— Taksim Meydanında kürsüye çıkıp konuşursan, Sheraton Oteli üst kat odalarından birine yerleştirilmiş bir çakal, uzun namlulu dürbünlü bir tüfekle seni vuracak.

Ülkemiz önemli günler yaşıyor. Düşümlüzde görsek «Hayırdır inşallah» diyeceğimiz olayları izliyoruz.

Acaba Demirel'in yazısı ne anlam taşıyor?

Her şeyden önce şunu söyleyelim ki, 1977 Türkiye sinde her şey olabilir; hiçbir şey olmayabilir. Ülkede yuvalanmış CIA odaklarıyla yerli işbirlikçileri, her şeyi yapacak konumdadırlar. Ama yapılacak işlerin de bir hesabı kitabı vardır. Eğer adına kontr-gerilla dediğimiz odak, bu hesabın kitabın dışına taşan bir çılgınlığı olup bittiye getirmek istiyorsa, durdurulacak ve hatta cezalandırılacaktır. Bu tür faşist odaklar dışa bağımlıdır.

Ama yine de Demirel'in yazısı çok önemlidir

Neden yazılmıştır bu mektup? Süleyman Bey denmesini yitirdiği için mi bu işi yapmıştır? Zaten son aylarda Demirel'in durumu iyi görünmüyordu. Gözlerini devire devire konuşması, bakışlarındaki gizli ışıklar, mimik ve jestleri; ruhsal bir bunalımın yansınlarını vurguluyordu. Bir gün önce Bayar'la birlikte Taksim'deki AP'nin mitinginde kürsüye çıkıp nutuk atan Süleyman Bey, meydanın boş olduğunu görmüştü. Acı gerçek elle tutulurcasına ortadaydı. Aynı meydana bir gün sonra CHP toplantısı vardı. Kuşkusuz iğne atsan yere düşmeyecekti Demirel'in ruhsal bunalımı çılgınlığa dönüştü. Ve Ecevit'i korkutmak için bu yazıyı yolladı.

Ya da bir başka iş var işin içinde.

Demirel'i de aşan bir örgüt sözkonusudur.

1 Mayıs Bayramında Taksim'deki DİSK toplantısını kundaklayan, onlarca kişiyi öldürüp, yüzlerce kişiyi yaralayan karanlık plan, bu örgütçe düzenlenmiştir. İzmir'de Ecevit'in yamacında bulunan Mehmet İsvan'ın yaralanması da bu örgütün yarıda kalmış girişimi sonucudur. Bu örgütün bir «çakalı», Sheraton'un bir odasına gizlenecek, Ecevit, Taksim Meydanı'ndaki mitingte konuşmasını yaparken uzun menzilli ve dürbünlü bir tüfekle CHP Genel Başkanı öldürecek. MC Başbakanı Süleyman Demirel bu örgütün iyi tanıyor; belki bu örgütün kendisini aştığını da görüyor.

Ve son gün, bir yazıyla Cumhurbaşkanını, devletin yetkili organlarını, Ecevit'i uyarıyor.

Neden!

Demirel biliyor ki, CHP Genel Başkanı Taksim Meydanındaki kürsüde konuşurken, uzun namlulu bir tüfekle Ecevit'e ateş edilise, Süleyman da ateş menzili içindedir. Ecevit'in öldürüldüğü bir Türkiye'de Süleyman Bey de yoktur. Bir yerde Ecevit Demirel'in, Demirel de Ecevit'in güvencesidir. Acaba iş bu noktaya mı varmıştır? Demirel'in tanıdığı ve bildiği örgüt, Ecevit'i öldürmek çılgınlığı içinde midir? Bu durumda Demirel; Ecevit'i değil, kendisini kurtarmak için bir yazıyla durumu açıklamak zorunda kalmıştır.

Acaba gerçek nerede?

Süleyman Beyin ruhsal dengesi bütün bütüne mi bozuldu? Demirel'i aşan bir örgüt mü söz konusu?

Belki ikisinin birden payı var. Ama sonuçta Süleyman Beyin yazısı, hem Ecevit'e, hem ülkeye yararlı olmuştur. Gerçeği örten perde yırtılmıştır. Süleyman Bey -her zamanki gibi- son dakikada korkusuna yenilip bir iş yapmıştır. Yürekli bir insan değil Demirel; ürkekliği kritik noktalarda soğukkanlılığını yok ediyor.

Ve yazının sonuna geldik şu satırlarla... Çünkü sayfa bitiyor. Gün de ağarıyor artık; güneş doğuyor.

Siz bu satırları okuduğunuz zaman seçime bir gün kalacak...

Tek bir gün.

MC'nin suyu kaynadı...

Ülkenin kaynaşması bundan...

İlhan SELÇUK

Bunlar halk düşmanıdır

Niksar, ardından Şiran... CHP Genel Başkanı'nın seçim gezisi önceden tertiplenmiş kanlı olaylarla geçiyor... Şunu nereye, neye varacak, bilmiyoruz. Ecevit'in şu sözleri anlamlıdır: «Türk askerini, Jandarma Komutanı'nı, Türk ordusu adına göreve davet ediyorum. Jandarma ve polis yetersizdir. Güçlük çekilmektedir. Ancak ölürsek, beraber öleceğiz. Başlarınız düşse de ayrılmayacağız. Burada devlet yoktur, can güvenliği yoktur. Devlet Şiran'a gelmeden ben bir yere ayrılmam.»

«Devlet» nerde var ki? MC'nin iki yıllık iktidar döneminde ortalığa egemen olan «Devlete yardımcı güçlerdir! Devlet güçlerini sindirmeye kalkışan, sırtını «devlet»in görevlisi bir takım idare adamlarına, eğitim adamlarına, sorumluluk taşıyan kişilere dayamış zorbalık güçleridir meydana, sokaklarda, kol gezen... Nerde görülür, hangi uygar ülkede rastlanır böyle bir olaya? Ana muhalefet partisi lideri, 5 Haziran'da tek başına seçimleri kazanacağına muhakkak gözüyle bakılan bir partinin genel başkanı yurt içinde gezemiyor, konuşamıyor. «silahlı saldırılara uğruyor, her gittiği yerde kanlı oyunlar patlak verdiriliyor. Bunun anlamı, bir takım kişilerin, çevrelerin, yurt ve ulus düşmanlarının seçimlerin sonucundan korktukları, seçimleri yaptırmamak, seçim gününden önce başka yollardan iktidarı ellerine geçirmek istedikleridir. Biliyorlar seçim akşamı, iktidar koltuklarından çok uzağa itilmiş olacaklar, halkın güvenini kazanmış bir parti iktidarı almış olacak... Bir sürü işe yaramaz, bir sürü acınacak yaratık ellerinde tuttukları «dünya nimetleri»ni bırakmak zorunda kalacak, iki yıldır yaptıkları, işledikleri suçların hesabı da kendilerinden sorulacak...

Başyazarımızın geçen gün dediği gibi, bunlar seçim istemiyorlar, seçimleri yitirmekten korktukları için seçimden kaçmanın yollarını arıyorlar... Ama ünlü deyimle, korkunun ecele yararı yoktur. 5 Haziran seçimleri yapılacak, CHP iktidara gelip iki yıllık çirkin birikintiyi temizleyecek. Türk demokrasisinin önünü tıkayan

bütün bu engelleri yıkıp atacaktır. Türk halkı MC'cilerin sandıkları gibi kolayca aldatılan bir koyun sürüsü değildir. Ona buna leke çalmak, uyutucu sözler etmek yetmez artık Türk halkının oyunu elinden almaya. Herşey değişti. Türk halkı kim kendinden yana, kim kendisine karşı iyice anladı. Hele iki yıldır sürdürülen bu kanlı olayların altında hangi parmaklar var, biliyor. Niçin bu sayısız cinayetin bir tek sorumlusu ortaya çıkarılmadı, sürüp giden cinayetler niye önlenmiyor, hepsini biliyor. Bu yüzden de, CHP'yi iktidara getirecek. Ecevit'in kişiliğine, dürüstlüğüne, yurtseverliğine güvendiği için...

Şimdi MC'cilerin baş hedefi Ecevit'tir. Bir başarsalar da Ecevit'i ortadan kaldırsalar! Bu kurşun yağmurları doğrudan doğruya Ecevit'e yöneltilmiştir, onun canını almaya, onu yok etmeye... Bunu iyice bilmeliyiz, CHP yöneticileri bu büyük tehlikeyi görmeli, önlemlerini ona göre almalıdır. Ecevit gibi bir halk lideri, ulusun tek kurtuluş umudu, zorbalardan kurşunlarına hedef yapılmamalı... Ecevit korkup bir yere saklanacak değil elbet, üstüne üstüne yürüyecek kanlı zorbalardan... Ama Türkiye'de bir devlet varsa, bir «hükmet» varsa, ana muhalefet liderinin canına yönelen bu silahlı saldırılar her çareye başvurulacak önlenir, önlenmelidir. Görevli kolluk güçleri, yöneticiler, aldıkları buyruklar ne olursa olsun, yasaların gerektirdiği görevi eksiksizce yerine getirmelidirler. Ecevit'i öldürmek için atılan kurşunlar, Türk ulusunun bağımsızlığına, güvenliğine, mutluluğuna sıkılmış kurşunlardır. Türkiye'nin düşmanları, yabancıların tutulmuş adamlarıdır bunu yapanlar...

«Bir Rum geriliminin yapamadığını bunlar yapmak istiyorlar» demiş Ecevit... Dış düşmanları biliriz, tanırız, daha olmazsa olayların akışı içinde öğreniriz onları. İç düşmanlar, bizden gibi görünen, ama bize, size, hepimize karşı çıkan düşmanlar onlardan kat kat tehlikelidir. Üstelik bir de «milliyetçilik» maskesi takmışlardır yüzlerine! Dillerinden kutsal sözler düşmez bunla-

rin!... Ama dış düşmanların yapamadığı kötülük, bunlardan gelir ulusa.. Dün de böyleydi, bugün de... Bağımsızlık Savaşımızda Gazi Mustafa Kemal'di böylele-
rinin baş düşmanı, baş hedefi.. Şimdi de Ecevit..

Niksar olayları sonucunda göz altına alınanlar arasında üç lise müdürünün bulunması hiç de şaşırtıcı değildir. MC iktidarında Türkiye'de hemen bütün lise, orta okul, enstitü, meslek ve imam hatip okullarına gerçek ulusçuluğa, Atatürk ilkelerine karşı kimseler atanmışlardır. Gözü dönmüş zorbalar yetenekli olup olmadıklarına, gereken nitelikleri taşıyıp taşımadıklarına bakılmadan müdür, yönetici yapılmışlardır. Niksar'daki kanlı olayların tertipçileri arasında Lise, İmam Hatip lisesi, Ticaret Lisesi müdürlerinin ve yardımcılarının bulunması yıllardır bu sütunlarda yazdığımız savları doğrula-

maktadır. MC döneminde Millî Eğitim kadroları baştan-baş karşı-devrimcilerle doldurulmuştur. CHP'nin iktidara gelince ilk yapacağı iş Türk Millî Eğitimini bütün bu zararlı otlardan kurtarmak, Türk çocuklarını, gençlerini çağdaş uygarlığın, bilimin, kültürün, Atatürk ilkelerinin gerektirdiği havaya kavuşturmaktır.

Bu kanlı baskınlar, olaylar, tertipler ters tepki vermektedir. Ecevit halkın gözünde daha da değerlenecek, daha da büyüyecektir. Gerçek ulusçuluğun örneklerini, yapıtlarını vermiş ana muhalefet partis! lideri, yarının Başbakanı Bülent Ecevit, Türk halkının tek umududur. Ona uzanacak her eli, ona sıkılacak her kurşunu, bu ulus kendine karşı savrulmuş bir yumruk, sıkılmış bir kurşun saymaktadır.

Oktay AKBAL

Mor, ölüm rengidir

«Bu renge dikkat edin», Adalet Partisi «mor» rengi seçmiş kendine. Durmadan yazıyorlar, söylüyorlar «renksiz parti, renksiz görüş» diye! Ne yapsın, AP'liler de, «mor» rengi sunmayı düşünmüşler kendi renkleri olarak... «İşte bizim de bir rengimiz var, mor, dikkat edin bu renge» diyorlar. Mor, herkes bilir ölüm rengidir. AP de kendi ölümünü, sona erişini, bitip tükenişini mi anlatmak istiyor, bilmeden?... Diyeceksiniz bu reklâmcıların işi! Ama mor renk AP'nin rengi diye sunmak, AP'ye hiç dostça bir iş değil!

Bilmem kaç milyon lira ayırmışlar seçim reklâmlarına! Nerden geliyor bu para? diye sormazsınız herhalde! Hepiniz biliyorsunuz, AP, anamalcıların, hem de en büyük, en güçlü anamalcıların, kısacası parabalalarının partisidir. Soldan yana görünmek zorunda olan iş adamları bile, içlerinden AP kazansa, diye umut besliyorlar. İş adamları AP iktidarında huzur içinde yürütür işlerini de ondan! CHP ne de olsa devlet kurmuş insanların partisidir. Gerçi o devleti kuranlardan kimse kalmadı yaşamda, ama CHP de işte böyle bir gelenek, gelenek var. Devlete sahip çıkmak, Devletin ve ulusun yararını parti yararından önce düşünmek vazgeçemedikleri bir şey. Üç beş parabalasından yana olamaz bu parti. İstese de, özlese de olamaz, yapamaz, beceremez...

Sayfa sayfa reklâmları çıkıyor AP'nin gazetelerde. Duyduğuma göre otuz kırk milyon lira ayırmışlar yalnız bu gazete reklâmlarına... Geçen gün bir gazetede gördüm, yaşlı kadınlar erkekler AP'ye teşekkür ediyorlar, emekli olmuşlar da ondan. AP iktidarı emekli ikramiyesini on beş maaştan otuz maaşa çıkarmış! Böylesine ters propaganda az görülmüştür. AP ve Başbakan Demirel elinden geleni yapmadı mı Meclis'te bu ikramiyelerin otuz maaş tutarında olmaması için? Bu kadar kısa bir zaman içinde ulus unuttur mu yaşamış gerçekleri? Yapmadığını, daha doğrusu yapmak, istemediğini Meclis çoğunluğu, daha daha doğrusu CHP

sana yaptırmış, şimdi kalkıyorsun seçim propaganda-sında bunu kullanıyorsun? Kim inanıyor, ama kim?

Evet, AP, «bu renge dikkat edin» reklâmcılarının diliyle şöyle şeyler söylüyor Türk halkına, kimi zaman, sözde Türk halkının ağzından: «Büyük Türkiye için güçlü iktidar AP», «Yetti bu kardeş kavgası AP».. Hani bilnesek önce denememiş olsak, belki kanarız bu sözlerle... Kim istemez gerçekten büyük, «Millî, güçlü bir Türkiye»yi? Ama AP'yi, Demirel'i denedik, iyice tanıdık; herşeyiyle öğrendik. 1965'den 1970'e dek önce... Bir mektupla görevinden kaçmasını da seyrettik, Gerçi 12 Mart döneminin arka planda kalan yürütücüsü yine oldu, ama bir başbakanın dört generalin mektubuyla şapkasını alıp gitmesi epey tuhaftı. Sonra son iki yıldır yeniden iktidar lideri oldu. Bu kez üç başka partiyle kurulan bir ortaklığın başıydı. Ne güçlü bir iktidar oldu, ne de büyük Türkiye'nin kurulmasından yana olumlu bir iş yaptı. «Büyük Türkiye» bir klişe olarak dilinden düşmedi, o kadar!.. Ecevit döneminde etkili, güçlü, sözü geçen bir devlet sayılan Türkiye Cumhuriyeti'ni yeniden 1970 öncesi duruma getirdi: Etkisiz, önemsiz, ABD'nin dümen suyunda bir ülke...

«Yetti bu kardeş kavgası» diye yazmışlar koskoca bir sayfalık AP reklâmının altına! Bunu kim, kime desin? Kim yarattı, kim besledi, kimin iktidar döneminde başladı, hızlandı, gelişti, en kanlı durumlara girdi bu «kardeş kavgası»? Bilmeyen kaldı mı bunu? 1970'lerde Demirel değil miydi başbakan? Dört generalin muhtırası bu kardeş kavgasını önlemek amacıyla verildi mi? Demirel'in partisinden sonradan anlam ve yön değiştiren «12 Mart'ın bütün yanlış işlerini desteklemedi mi? Bütün idam kararları AP'nin oylarıyla kabul edildi mi? AP reklâmcıları şöyle konuşuyorlar annesine seslenen bir öğrenci delikanlıyı: «Kendileri gibi düşünmeyenlere okuma hakkı, hatta yaşama hakkı tanımamaları... Sizler de bir 19 Mayıs'ta doğdunuz. Sizler de vatan sevgisiyle insan sevgisiyle dolu bir ananın

sımsıcak kucagından koşup geldiniz, benim gibi, bizler gibi.. Görün artık bu gerçeği. Atın ellerinize tutuşturulmuş silâhları. İşte böyle seslenmek isterdim bu uğursuz kavganın kavgacılarına». AP reklâmcıları, AP'den para alıp AP'ye karşı çalışıyorlar, diyesim geliyor!. Böylesine ters reklâm, böylesine AP'yi yeren bir reklâm az görülür!. MC döneminde «devlete yardımcı güçler» denen zorbalık örgütlerini koruyan, tutan, öven kim? AP değil mi? Üç buçuk kişilik gücüyle AP'nin baş desteği olan bir küçük sağcı partiyi tutan kim? Daha geçenlerde AP'nin Adana'daki «büyük» adamı «Türkeş'in komandolarıyla sokaklarda işbirliği yapacağız» demedi mi? Nerde kanlı, acı olaylar varsa orada bu tür zorbaların izi yok mu? «Kendileri gibi düşünmeyenlere okuma hakkı, hatta yaşama hakkı tanımayan zorbalar kimin yanında, kimin ardında? Bay Demirel'in!.. Bay Türkiye'nin sokak gücü hizmetinde görev yapmadı mı yıllardır, yapmıyor mu bugün de, yapmayacak mı seçim

gününde, hatta seçimden sonra?

«Yetti bu kardeş kavgası»! Evet hepimizin özlemi bu. Ama AP iktidarında yaşandı, önlenmedi bu «kardeş kanı» dökmek yarışı.. Demirel, iktidar lideri olarak bu kardeş kavgasını önleyemedi, kendileri gibi düşünmeyenlere okuma hakkı tanımayanları öldürenlere engel olmadı. Tam tersine onların yanında yer alıyor, onları destekliyor göründü... Şimdi kalkmış «mor» renkli AP reklâmcıları, seçmenden AP'ye oy vermelerini istiyor böyle saçma sapan, akıl dışı, gerçek dışı sözlerle... Bu tür reklâmlar, hele mor renkli afişlerle yapılan reklâmlar, AP'nin büyük bir siyasal güç olarak can çektiğini gösterir. Nerde seçim kazanmak, tek başına iktidar olmak! O günler geçmişte kaldı, bir daha yaşanmamak üzere... Tek başına değil, MC, VC, bilmem nece gibi yapay ortaklıklarla bile iktidar olmak bir eski zaman düşüdü AP için, hele hele Bay Demirel için!..

Oktay AKBAL

Yeni bir dönem başlarken...

Yarın oy devrimi yapacağız.

Ne demek «oy devrimi»? Toplumdaki büyük, önemli, yaşamsal değişiklikleri, atılımları, halkımızın kendi istenciyle (iradesiyle) yapması, başarması... Daha doğru yapılmak, başarılmak üzere, bir partiye, inandığı bir lidere güven vermesi, buyruk vermesi, yön göstermesi...

Toplumda büyük değişiklikler yapmak gerekli mi? Hoşnut muyuz bu gidişten, bu tutumdan? İç ve dış siyasette izlenen yoldan? İktisat, hukuk, sanayi alanında belirli bir azınlığın her zaman üstte, her zaman önde, her zaman haklı çıkmasından, öyle sayılmasından?... Bir çıkmaza saptığımızı görmüyor muyuz? Hele son iki buçuk yıldır MC yönetiminin Türkiye'yi neredeyse yüz yıl geriye götürdüğünü anlamıyor muyuz?

Prof. Muammer Aksoy'un yeni çıkan «Sosyalist Enternasyonal ve CHP» adlı kitabında okudum. 1921 yılında Atatürk'ün Basın Yayın Müdürü Hüseyin Ragıp «Hakimiyeti Milliye» gazetesinde bakın neler yazmış:

«Türkiye Devleti milletlerarası ilişkiler dışında ve uzayda asılı bir varlık olmadığı için, tutacağımız mevkii şimdiden saptamak ve siyasal, bilimsel, ekonomik kurumlarımızı ona göre kurmak zorundayız. Sağ mı, sol mu? Nereye gideceğiz? Her halde sağa değil! Çünkü insanlar fikirleriyle, siyasetleriyle, bilimleriyle durmadan aksi yönü izliyorlar ve sola doğru bazı ülkelerde hızlı ve hamleli, bazı ülkelerde yavaş ve temkinli bir yürüyüşe ayak uydurup ilerledikleri bir zamanda, biz gerici düşüncelerle yerimizde sayacak tarihten önceki zamanlardan seyreten insanlar haline geleceğiz.»

55 yıl önce Atatürk yönümüzü göstermişti, devrimci, atılımcı, ilerici, çağdaş uygarlığa yakışan bir eylem.. Bu da soldaydı, halkçılıktaydı, sosyalizmdeydi. İlk aşama, «halkçı bir devlet»in kurulmasıydı, sonra gerçekleştirilecekti halk yararına devrimler.. Hüseyin

Ragıp'ın «ulusal nitelikteki bir sosyalizm» isteği bu özlemi belirtiyordu. Aradan elli beş yıl geçti, 1977 seçimine bir gün kala Türkiye'de gericilik, tutuculuk, akla, mantığa, bilime, kültüre, özgürlüğe düşmanlık inanılmaz bir çizgiye gelmiştir. Sağa, daha aşırı sağa, gericiliğe, yobazlığa doğru bir konuşma başlamıştır birtakım partilerde. Atatürk'ün 1921'deki çizgisinden koparılmak istenmektedir ulusumuz. Bu geriye doğru yarışa katılmayan üç parti var: CHP, TBP ve TİP. Bunlardan biridir ağırlığını duyuran, daha yıllarca da duyuracak olan: CHP.

Yarın oy vereceğiz. Önce şu hesabı yapmamız gerekmez mi? Elli beş yıl önce çizilmiş bir çizgiden daha daha gerilere bizi çekmek, sürüklemek isteyenlere oy vermeye değer mi? Şeriatçı, ırkçı, turancı, çıkarıcı, mutlu azınlıkçı, öteki dünyacı partiler ve politikacılar yarım yüzyıl önce ortadan kalkmış olmalıydı! Bunlar, Atatürk çağında gizlendiler, sindiler, ettikleri kötü tohumlar büyüdü, yeşerdi, kol saldı yurdumuzda. Bir kez daha büyük bir savaşım gerekli, geriliği, ilikelliği, çağdışılığı yenmek, altetmek için.. Öyleyse böyle partilere ve politikacılara halkımızın vereceği tek oy yoktur, olmamalıdır.

Geriye kalıyor üç parti... TİP bugünkü haliyle yetersizdir. On yıl önceki gücünde bile değildir. Bunun nedenleri var. TİP ve onun gibi partilerin gelişmesi Anayasa'nın gereği gibi uygulandığı bir düzende olur ancak. Önce bu düzeni sağlamak, kurmak gereklidir. TBP için de öyle... Demek ortada kala kala «demokratik sol» CHP kalıyor. Tek güç, tek umut, tek dayanak... CHP'nin demokratik solculuğu bugünkü düzene, bu düzenin haksızlıklarına karşı yeni bir insancıl düzen kurmaya yöneliktir. Ezilenleri, sömürülenleri korumak, yeni bir sosyo-ekonomik yaşam kurmak... Kısacası Ata-

türk'ün elli beş yıl önce başlattığı «demokratik sosyalizm» akımını yeni bir yaşama, bir güce kavuşturmak.

1922'de Mustafa Kemal CHP'nin solda yer alan bir siyasal parti olmasını istiyordu: «Geleceği iyi saptayan bir görüşe olduğu kadar, ulusumuzun âcil ihtiyaçlarını karşılayacak bir programa dayanmayan reformlar kişisel ve keyfi olmaktan kurtulamaz. Bu gibi girişimler sahipleri olan kişilerin değişmeleriyle, hatta kendilerinin birbirine zıt görüşleri ve uygulamasıyla sürüp gider. Gerçekte büyük vatansever kitlenin reform isteklerini taşımayan bir programın başarılı ve verimli olması umut edilemez. Ancak, bu çalışma, yıllarca izlenip de uygulanacak bir programa dayanmazsa yazık olur gider.»

1977 yılının 5 Haziran seçimleriyle iktidara getirmek istediğimiz CHP, 1922'de başlatılan, ama yarıda

bırakılan, bıraktırılan, unutturulan devrimleri yeniden başlatacak, anlam ve hız kazandıracaktır. Atatürk'ün partisinde, Cumhuriyet devrimlerini yapan, Türk ulusunun tek umudu CHP'de oylarımızı toplamalıyız. Bu seçimde, —hiç değilse bu seçimde—, başka partilere verilecek her oy havaya gitmiş sayılır. Unutmayalım ki bir kanlı dönemin içindeyiz hâlâ... Demirel'in Ecevit'e gönderdiği, Taksim'de CHP Genel Başkanına suikast yapılacağını bildiren mektup ve bu olayın gerisinde saklı olan bütün o pis ve karanlık işler, bu kanlı dönemin en ileri aşamasına vardığını bir kez daha gösteriyor. Bu çıkmazdan kurtulmak, yeni bir dönemi başlatmak elimizdedir. Bunu oylarımızla yapacağız. Tüm oyları Atatürk'ün partisi, Ecevit'in önderliğindeki CHP'de toplayarak..

Oktay AKBAL

Korku

Batı Avrupa ülkelerinde, özellikle F. Almanya ve İngiltere'de, parlamenter sistemin partiler arası çekiminde kendilerine özgü bir durumları vardır. Genellikle, tutucu sağ partilerin ekonomik başarısızlıklarında ya da kriz dönemlerinde, kendilerine orta sol diyen, Sosyal Demokrat Partiler, Federal Almanya'da SPD, İngiltere'de «Labour Party» iktidara gelirler.

Orta sol partilerin işlevi, bir anlamda güç dönemi, hiç kuşkusuz yükün ağırlığını yine işçi sınıfının sırtına yükleyerek, geçirmek, sağ partilerin yüklenmedikleri kemerleri sıkma politikasıyla çıkmazdan kurtulmanın yollarını aramaktır.

Gerek İngiltere'de, gerek F. Almanya'da bu durum, son yılların gelişmeleri içinde açıkça görülmektedir. Sözü geçen ülkelerin büyük sağ partileri bu durumu bir felâket, geri dönülmez bir yol olarak görmekte, hatta güç dönemlerde iktidarın karşı tarafa gitmesinden, yıprananın kendileri olmayacağı düşüncesiyle, bir derecede de olsa hoşnut dahi kalmaktadırlar.

İngiliz ve F. Alman sermaye çevreleri de, doğrusu bir felâket olarak karşılamazlar sosyalist enternasyonalin üyesi bu iki partinin iktidar koltuğuna oturmalarını. Zaten İngiliz İşçi Partisi de, Alman Sosyal Demokrat Partisi de hiç kimse için korkulacak yanları olmayan, silik, orta yolcu örgütlerdir. SPD'nin en cesur girişimi olan Ostpolitik (Doğu politikası) sayesinde, Alman sanayi sosyalist ülkelerle ilişkilerini geliştirmek ve yeni satış alanları elde etmek olanağına kavuşmuştu.

Ama cesur bir görüşle, gerçekte ise kendi sermayesinin ç'karı için, Doğu'ya açılan SPD, F. Almanya içinde kendi solunda hiç bir akıma hoşgörü gösteremeyecek kadar katı ve tutucudur. Nitekim Berufsverbot denen solcuları işe almama yöntemleri bugün de yürürlükte-dir. Belki de yukarıda saydığımız niteliklerinden dolayıdır ki, Batı Avrupa'da sosyal demokratların iktidara gelmeleri kimsede korku yaratmıyor.

Oysa, Türkiye'mizde, CHP'nin artık önlenemez görünen iktidar olasılığı bir çok çevreyi korkutmaktadır. Sermaye çevreleri çok büyük bir çoğunlukta tutucu, çağ dışı ve ekonomik olaylardan hiç anlamayan Demirel'i desteklemekte, çağın ve ülkenin gereklerine yanıt getirecek bir iktidarın işbaşına gelmesini görmektense, Süleyman Bey'in ülkemizi dipsiz uçurumlara doğru çekmesini yeğler görünmektedirler.

Önümüzdeki dönem, muhalefet safında güçlenmek, toparlanmak için çok olumlu koşullar getirmekte, iktidar çeşitli iç ve dış ekonomik, politik ve sosyal güçlükler yüzünden bir ateşten gömlekten beter durumda görünmektedir. Buna karşın, sağ partilerin hiç biri iktidardan vazgeçmek istememektedirler. İktidar yıllarını çoktan unutmuş olan DP ile doksan beşindeki eski komitacılar gibi iktidar değil, varlık savaşını veren ve bunu dahi kazanabileceği çok şüpheli olan CGP bir yana bırakılırsa, sağın üç azgın partisi de, ateşten gömleğe istekli görünmektedirler.

Acaba, bir sosyal demokrat parti karşısındaki bu büyük panîğin, felâket duygusunun nedenleri nasıl açıklanabilir?

Birinci ve en akla yakın gelen açıklama, CHP'nin Avrupa ülkeleri sosyal demokrat partilerinden, hiç değilse bunların kuzey bölümünü oluşturanlarınkinden, çok daha değişik, çok daha ileri bir çizgide olmasıdır.

Kuşkusuz, Türkiye'nin değişik koşulları CHP'ni Kuzey Avrupa Sosyal Demokrat Partilerinden daha değişik bazı uygulamalara ve bir çizgiye getirebilecektir. Ancak, daha CHP iktidar olmadan, onun çok ileri bir çizgiye kayacağı konusunda varsayımlara dayanmak herhalde çok yanlış olacaktır.

Bizce, olayın gerçek yönü, Türk sermayesinin ve sağ partilerinin durumunda yatmaktadır.

Türkiye'de sermaye, ihracata dönük olmayan, katı gümrük duvarlarıyla iyice korunmuş olan, gittikçe ge-

İşlen ve daha önemlisi hangi cins ve kalitede olursa olsun her türlü malı emmeğe hazır geniş bir içpazarda dilediğince at oynatan bir durumdadır. Denebilir ki, bazı Asya ülkeleri dışında, Türkiye bugün kolay, en zahmet-siz ve en büyük paraların kazanılabileceği bir ülkedir. Rekabet olanağından yoksun bulunan, tembelliğe alışmış, dış pazarı olmayan, üreticiliği ve yaratıcılığı kısıtlı, sömürden çok adeta talana yönelmiş görünen, doğru dürüst vergi bile vermeyen sermaye en ılımlı, sosyal demokrasiyi bile kaldıramayacak kadar hastalıklı bir bünyeye sahiptir.

Siyasal partilere gelince: MHP demokrasiyi zaten kurdun sürüye yaklaşmak için kullandığı ve gereğinde hemen sırtından atıp gerçek yüzünü göstermeye hazır olduğu bir koyun postu gibi görmektedir.

MSP, devlet kaynaklarını cömertçe yandaşlarına

savurarak ayakta durabileceğini, hızlı kentleşmenin kendisine bir geleceği haber vermediğini görmektedir. Hele sanayileşmeye daha gerçekçi, daha bilimsel ve akılcı olarak yaklaşacak, ciddi bir partinin elindeki son silahı da alacağını anlamıştır.

AP'ye gelince: Gerçek yeri ılımlı liberal orta sağ olması gereken AP bir yandan dayandığı, çıkarlarını, temsil ettiği sermayenin hastalıklı yapısı yüzünden sertleşmekte, öte yandan lideri olan Demirel'in sırada bekleyen yolsuzluk ve sorumsuzluk dosyaları yüzünden kendini çektiği, hırçınlığı aşıp yasa dışılığa doğru kayan çizgiye direnmektedir.

İşte tüm bu koşullar, önlenmesi olanak dışı görünen Ecevit'in iktidar olasılığı karşısında, doğan büyük korkunun ve bugün içinde bulunduğumuz rezil ortamın nedenlerini oluşturmaktadırlar.

Ali SİRMEN

Yalnız mızıkçılık mı?

En sonunda 5 Haziran seçimlerine, her türlü düzene baskıya karşı varabildik. Bu satırlar yazıldığı anda oy verme işlemi sürüyor. Yani Ecevit'in yengisi şu anda hâlâ çok kuvvetli bir olasılık.

Bu olasılığın güçlülüğünü AP'nin Genel Başkanı ile önde gelen yöneticileri de, seçimden üç gün önce görmüşler ve «Bu kütüklerle yapılan seçimlerin dürüst olmayacağını» ileri sürmeye başlamışlardı. Durumu doğal karşılayıp, AP liderinin olası bir yenilgisine kılıf hazırlamaya çalıştığı düşünülebilirdi. Süleyman Demirel'in yapısı ve şimdiye dek uyguladığı politika böyle bir yorumu haklı kılabilir.

Ne var ki, son aylarda Pakistan'da meydana gelen olaylar, bugüne dek seçimleri engellemek ve Türkiye'yi iç çatışmanın eşiğine getirmek isteyenlerin yeni manevralar peşinde olabilecekleri kanısını uyandırmaktadır.

Sağ, yenilgisi belirginleşmeye başladıkça hırçınlığını arttırmaktaydı. Bu yenilgi kesinlikle ortaya çıkıp, sandık yolundan umut kesilince Türkiye'deki yeni iktidarın önüne «kırk katır mı, kırk satır mı» benzeri «Şili örneği mi, Pakistan örneği mi» sorusunu getirmeyi kurabilir.

Yeni iktidarı ekonomik baskı altında tutmak, bunu bir de yandaşları sarı sendikacıların eylemleriyle desteklenen grevlerle pekiştirmek, sonra da müdahale yoluna başvurmayı denemek, sağın hiç değilse bir kesiminin düşünmüş olabileceği taktiklerdir. Bu Şili modelidir.

İkinci model ise Pakistan'da uygulanan oyundur. Bilindiği gibi, Pakistan'da tutucu cephe, seçim sonuçlarına itiraz ederek, ülkede karışıklık çıkarmayı başarmıştır. Aslında gaye, kendilerine göre ileride olan Butto'yu devirmek, hiç değilse onun reform girişimlerini engellemektir. Bu girişimde, büyük toprak sahipleri ile dinsel bağnazlar elele vermiş bulunmaktadırlar.

Tüm yabancı gözlemciler Pakistan seçimlerinde sonucu önemli ölçüde etkileyecek büyük yolsuzluklar olmadığında birleşmektedirler. Ancak, dışardan destek gören sağ muhalefet aylarca seçimlerde yolsuzluk sayıyla geniş bir direniş hareketini sürdürmüştür.

MC'nin bugüne kadarki yasa dışı tutum ve davranışları, Süleyman Demirel'in daha belli olmayan seçimlerin sonuçlarına üç gün önceden itiraz eder görünmesi, Pakistan ve Türkiye'deki bağın ardında aynı dış güçlerin bulunması, sözünü ettiğimiz olasılığı hatıra getirmektedir.

Ancak, her şeyden önce Türkiye Pakistan değildir. Seçimlere üç gün kala bir Yunan modeli deneyinin suya düşürüldüğü söylentileri çevrede dolaşmaktadır. Aynı şekilde burada Şili modelini uygulamak isteyenler de hüsrana uğrayacaklardır.

Pakistan modeline gelince; Pakistan'da seçimlere gidilirken Butto iktidardaydı ve seçim sonuçlarına haksız da olsa itiraz eden muhalefetti. Oysa şu anda Türkiye'de MC hükümettedir ve muhalefetin sonuçları kendinden emin bir şekilde beklemesine karşılık, itiraz eden iktidar olmuştur. Bir iktidarın kendi döneminde hazırlanmış olan kütüklere itiraz etmesi, kendi döneminde yapılan seçimlere karşı çıkması onu ancak gülünç kılar.

Kaldı ki, Türkiye'de seçimlerin yürütülmesi Anayasa tarafından yargı gücüne verilmiştir. Bağımsız yargı gücünün kontrolünde yürütülen seçimlerde şu ya da bu yanın yararına yolsuzluklar yapılması güç, hatta olanaksızdır.

Bu durumda, Türkiye'de Pakistan'da oynanan oyunu yinelemek isteyenler çok güç ve gülünç durumda kalacaklardır. Böyle bir oyundan bir şey kazanamayacakları gibi, çok şey de kaybedeceklerdir.

Olaylara bu açıdan bakınca, şimdiye kadar başvuru

madık yasa dışı çare bırakmayan gözü dönmüşlerin bile böyle bir oyuna girmeyeceklerini, daha doğrusu girmeyeceklerini söylemek olasıdır.

Umarız ki, Demirel'in seçmen kütükleri hakkında

ileri sürdükleri yalnızca olası yenilgisine kılıf hazırlamak amacını taşır ve daha ileri başka planların ön hâbercisi olmaz.

Ali SİRMEN

Dış politika ve iktidar

5 Haziran seçimleri, CHP'nin yengisiyle sonuçlandı. Uzak kırsal kesimlerden gelen oylar, itirazlar kesin sonuçların tümüyle elde edilmesini henüz engellemektedir.

Ancak şimdiden görülen bazı gerçekler vardır. Seçimin üç büyük kazançlısı, CHP, MHP ve AP'dir. AP'nin oylarındaki artış, bazı sağ partilerin eriyip yok olmasından doğduğu ve AP kendi eski oylarını toplarken yine de, 1965 ve 1969'daki düzeyine erişmediğine göre, Demirel'in 1977 seçimlerinden milletvekili sayısındaki artışa karşın yengiyle çıkmadığı görülmektedir.

MHP'nin seçimlerdeki ilerlemesi, bu minik partiyi, yurt düzeyinde yayılmış yandaşları bulunan, ülkenin dördüncü partisi haline getirmiştir.

Kuşkusuz büyük yenginin sahibi Ecevit'tir. Ecevit'in CHP'si tek başına iktidar olmasına yetecek sayının yakınlarına kadar yükselmiş bulunmaktadır. CHP'nin, 1969'dan bu yana, oy ve milletvekili sayısındaki artış da gözönünde tutulursa, bu kuruluşun başarılı olduğu anlaşılır.

Bugün CHP iktidara en yakın partidir. CHP iktidarı hem Ecevit'in örgütünün sağladığı milletvekili sayısının sonucu, hem de ülkemizin içinde bulunduğu koşulların kaçınılmaz gereğidir.

Türkiye'nin son yıllarda karşı karşıya bulunduğu, dış politika sorunları da, bir CHP iktidarını zorunlu kılmaktadır.

Kıbrıs sorunu Türkiye için yıllar yılı kangren hali ne gelmiş bir konuydu. Ecevit iktidar döneminde apseye bıçağı vurmuş, sorunun niteliğini değiştirmiş, çözüme giden yol için hazırlıklara girişmiştir.

MC ise, iki yıllık iktidarı döneminde, bu konuda hiçbir başarı sağlayamamıştır. Bugün MC'yi oluşturan partilerin düşüncelerinde ve yapılarında bir değişiklik meydana gelmediği gibi, CHP'nin de daha güçlendiği gözönünde tutulursa, geçen dönemin ikibuçuk yılında ortaya hiçbir şey koyamamış olan partilerin önümüzdeki dönemde de Kıbrıs sorununa çözüm getiremeyecekleri kendiliğinden ortaya çıkar.

MC'yi oluşturan partiler için, silâh ambargosu konusunda da durum aynıdır. Sözü geçen kuruluşlar iktidarları döneminde, ABD'nin, Kıbrıs ile silâh ambargosunu birbirinden ayrı konular olarak ele alıp incelemesini sağlamadıklarına göre, Kıbrıs sorunundaki hareketsizlikleri, Amerikan silâh ambargosunun da sürmesine neden olacaktır.

Bu iki konudaki başarısızlık, önümüzde büyük sorun olarak duran Ege anlaşmazlığında, Yunanistan'ın uzlaşmaz tutumunu sürdürmesine, hatta daha da arttırmasına neden olacaktır. MC iktidarı bugüne dek Ege anlaşmazlığında hiç bir olumlu sonuç elde edememiştir.

Ulusal güvenlik konusunda durum aynıdır. MC iki buçuk yıl içinde ne silâh ambargosunun kalkmasını sağlayabilmiş, ne de Amerikan ambargosu karşısında seçenekli bir politika uygulayabilmiştir.

Komşularımızla, Üçüncü Dünya ile ve AET ile ilişkiler sorunlarına gelince: MC'yi oluşturan partiler içinde, her şeye karşın ılımlı olarak kabul edilebilecek olan CGP yok olmanın eşiğine gelecek kadar zayıflarken, ırkçı ve bağnaz MHP gücünü arttırmıştır. Bu artışın, komşularımızla ilişkilerde yeni soğukluk konuları yaratması, eninde sonunda kaçınılmaz olacaktır. ırkçı, Turancı bir kuruluşun artan etkisinin, iktidarın dış politik manevra alanına hiç yansımayacağını düşünmek gerçekçi olmayacaktır.

Türkiye'nin Üçüncü Dünya ülkeleriyle ilişkilerinde ise, MC Üçüncü Dünya düşüncesinin genişliğini kavrayamadığı gibi, Türkiye'nin dünya üzerindeki yerini bölgedeki önem ve rolünü gereği gibi saptayamadığından, sözü geçen ülkelerle ilişkilerde gerekli başarıyı sağlayamamıştır.

Türkiye AET ilişkilerinde de, MC iç yapısı ve çaresizliği yüzünden çıkmaza girmiş bulunmaktadır. AP'nin esas gücünü oluşturan büyük sermaye, AET - Türkiye ilişkilerinden hoşnut değildir. Ancak AP Ortakpazar'a tümünden karşı olan MSP'nin tersine, ilişkilerde küçük düzeltilmeler yapmakla yetinme eğilimindedir. Oysa Türkiye AET ilişkilerinin işleyebilmesi için, Türkiye'nin kalkınma stratejisinde önemli değişiklikler yapılması zorunludur. Sözü geçen değişiklik Türkiye'nin yararına olmayacağı gibi, sanayicilerin kolay kabul edebilecekleri türden de değildir.

Bu gerçekler, MC'yi oluşturan partilerin yeni bir koalisyona gitmeleri halinde, iç sorunlarımızın ağırlıklarını arttırarak sürmelerinin yanı sıra, dış sorunlarımızın da tehlikeli çıkmazlara sürükleneceğini göstermektedir.

Bu durum, Türkiye'nin en büyük partisi CHP'nin iktidar ya da iktidar kanadı olmasının kaçınılmazlığını bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Ali SİRMEN

Ölenler, öldürenler...

Pek yakında sona erecek olan şu MC iktidarı döneminde siyasal ve ideolojik nedenlerle öldürülen gençlerin sayısı 250'ye vardı. Yaralananlar ise binlerce.

Ölenler kim, öldürenler kim? Daha doğrusu, bunlar hangi sosyal sınıftan?

Ben inanıyorum ki bir gün dikkatli ve namuslu bir araştırmacı çıkacak, dört başlı MC iktidarı döneminde ölenlerin ve öldürenlerin, yaralanan ve yaralayanların sosyal kökenlerini bulup ayrıntılarıyla gözlerimizin önüne koyacak. Böyle bir araştırma merakları giderme bakımından değil, ülkeye hizmet bakımından sosyolojik ve bilimsel bir uğraşın, bir çabanın ürünü olacak.

Bugüne değin gazete haberlerinden belleğimizde kaldığına göre, ölenlerden çoğu yüksek öğrenim gençliği saflarında. Öldürenlerden bir bölümü de öyle. Ama asıl kiralık katiller, her nedense, yakalanamıyor bir türü. Ben bütün yazılarımda bu katilleri kullanan güçlere, «karanlık güçler» diyorum. Bunlar kimilerini para ile, kimilerini ideolojik kandırmaca ile, kimilerini, devlet katllarında sağladıkları görevlerle aldatmakta ve uğursuz kanlı eylemlere yöneltmektedirler. Bir kısım yurttaşlar için karanlıkta kalan yönünü bilmedikleri için suçu hep ölen veya öldüren gençlere yüklemektedirler. Oysa bunlar birer alet veya birer kurbandırlar. Çünkü ölenler de, öldürülenler de büyük çoğunlukla aynı sosyal sınıftandırlar. Aralarında kendi sınıflarının çıkarı bakımından bir çatışma ve sürtüşme yoktur. Bunun bilincinde olsalardı, ne öldürür, ne de ölürler, hepsi aynı safata el ele vererek ülkede sosyal adaletin kurulması için ortak bir savaşıma girişirlerdi.

Ölenler çoğunlukla yüksek öğrenim gençliğinden, dedim. Ama bunların yanında lise, hatta ortaokul öğrencileri öldürüldü ve yaralandı. Birçok öğretmenin, işçinin, hatta kimi polislerin canına kıyıldı. Ellerindeki kanlı silahlarla bu kıyımı yapanlar aynı sosyal sınıftan olduklarının bilincine vardıkları gün, korkarım ki, kendilerini bu kanlı eylemlere yöneltenlere karşı intikamları korkunç olacaktır.

YAŞAM VE KİŞİLİK

Herkesin kişisel değer ve niteliklerinin toplamından oluşan tinsel (manevi) bütünlüğü ve doğrudan doğruya bu kişilik gereği olarak doğan bir takım hak ve çıkarları vardır. Bütün bunların güvence altında bulunması gerekir.

Bahkesir CHP İl Örgütü'nün düzenlediği yaşam hakkı konulu seminere yolladığım bildiride de belirttiğimi gibi kişisel varlık, değer ve niteliklere ilişkin hakların en başında yaşam hakkı yer alır. Bu hak doğrudan doğruya var olan, daha açık bir deyimle, doğumla kendiliğinden edinilen bir haktır ve yalnız insanlara özgüdür. Kısaca denilebilir ki, yaşam hakkı bir insanlık hakkıdır ve her kişi bu hakka, insan olarak doğmuş ol-

ması dolayısıyla sahiptir.

Yaşam hakkı —hukuksal bakımdan— hem yurttaşlar hukuku (medeni hukuk), hem ceza hukuku, hem de hepsinden önce, çağdaş anayasa hukuku kapsamına giren bir haktır.

Yurttaşlar hukuku açısından bu hak, Türk Yurttaşlar Yasasının 23. ve 24. maddelerindeki kurallarla korunmuş olan «kişilik hakları»ndandır; ayrıca Borçlar Yasasının 41. maddesiyle başlayan «Haksız Fiiller» bölümündeki kurallarla da korunmuş olup, bu iki yasadaki kurallar özel hukuk kurallarıdır.

Yaşam hakkı o kertede önemli bir haktır ki, eskiden beri ceza yasaları «kişilere karşı suçlar» bölümünün en başında adam öldürme suçlarına ve bunlara uygulanacak cezalara yer vermiştir. Ceza Yasası kuralları kamu hukuku alanına girer.

Yurttaşlar ve Borçlar Yasalarındaki yaptırımlar (müeyyideler) yalnız «tazminat» olduğu halde, Ceza Yasasındaki yaptırımlar hapisten idama kadar giden türlü cezalardır.

Yasalarımıza göre intihar bile kişinin yetkisi içinde değildir. Ne var ki, kendini öldürenin cezalandırılması olanağı bulunmadığından, eğer o kişi başkasının kandırmasıyla kendi canına kıymışsa, kandıran cezalandırılır. Nitekim Türk Ceza Yasasının 454. maddesi bir kimseyi intihara ikna ve buna yardım eden kişinin —eğer intihar eden ölmüşse— üç yıldan on yıla kadar ağır hapis cezasına çarptırılacağı kuralını koymuştur.

Adam öldürme suçuna ilişkin olarak Askeri Ceza Yasasında da türlü kurallar vardır.

Bütün yasalarımızın temeli olan Türk Anayasasının da yaşam hakkı önemli bir yer almıştır. Anayasanın «kişinin hakları ve ödevleri» başlığını taşıyan ikinci bölümündeki 14. maddesine göre, «Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkına sahiptir.» Böylece Anayasada yaşam hakkına «kişi hakları» bölümünün en başında yer vermiştir. Çünkü yaşam hakkı olmadan ve güvence altında bulunmadan öbür bütün hakların hiç bir anlamı olmaz. Başta anayasa olmak üzere, adlarını andığım öteki yasaların yaşam hakkına çok büyük önem vermelerinin nedeni budur.

Yaşam hakkı yalnız hukuksal açıdan değil, ahlâksal açıdan da önemlidir. Her insan başkasının bu doğal hakkına saygı göstermekle yükümlüdür. Uygur bir ulus olmanın en başta gelen koşulu budur.

Ne var ki, başkasının yaşam hakkına saygı göstermeyenlere karşı devletin yaptırım gücü işletilmezse, az önce yazdıklarım ahlâksal veya dinsel bir öğüt olmaksızın ileri geçemez. Yukarıda saydığım yasalardaki türlü yaptırımlar bu nedenle konulmuştur.

KİM KULLANACAK?

Yaptırım gücünü kim kullanacaktır. Bu güç, yaşam hakkına yönelik saldırıları önleme ve saldırıya uğra-

yanları koruma bakımından yürütme organı, yani hükümet, ceza ve hukuk uygulamaları bakımından ise, yargı organları, yani mahkemeler eliyle kullanılır.

Bugün Türkiye'de halkı en çok ilgilendiren nokta, yaşam hakkının güvence altında bulundurulması, yani hükümetin önleme ve koruma görevini hakkıyla yerine getirmesidir. Ne yazık ki, MC iktidarı bu görevi yerine «etirmemiş, yazının başında sözünü ettiğim gençler» bu savsaklamanın kurbanı olmuşlardır. Güzel vatanımızda bir iç savaş havasının esmesi bundandır. Bu durum karşısında hükümet ve onun buyruğu altındaki güvenlik güçleri hiç yan tutmadan, hiç yılmadan çalışıp uğraşmalı —her kim tarafından korunulursa korununsunlar— katilleri çabucak yakalayarak yargı organlarına teslim etmelidirler. Yargıçlarımız da adaletin yanılmaz ve amansız sillesini vurmakta en küçük bir duraksama göstermemelidirler. Bugün içinde bulunduğumuz kanlı ve karmaşık durumdan ancak böyle çıkabiliriz. Eğer bütün devlet görevlilerinde bu namusluluk ve yürekli hareketlere geçmezse ülkede devlet yasaları değil, orman yasası egemen olur. O zaman vuran vurana, kıran

kırana bir toplum durumuna düşeriz ki, bunun sonu korkunçtur.

Yaşam hakkının siyasi, politik ve özellikle çıkarsal nedenlerle Türkiye'de hiçe sayıldığı bir ortama doğru sürüklenmemiz büyük Türk Uluu için gerçekten hâzindir. Yalnız hâzin değil utandırıcıdır da.

Hep sormalıyız kendi kendimize; Ölenler kim, öldürenler kim ve öldürtenler kim?

5 Haziranda sandık başına giderken de bütün bunları sormalıyız kendi kendimize ve yakınlarımıza.

Son iki buçuk yıllık kanlı ortam ve yansız gazetelerin haberleri bu konuda yol gösterici niteliktedir.

Yukarıki sorulara: «Daha önceki iktidarlarda siyasal cinayetler karşısında bu denli kayıtsız, bu denli ilgisiz ve sorumsuz davranmışlar mıydı? Ve siyasal cinayetler bu denli genişlik kazanmış mıydı?» sorularını da eklersek, yolumuz daha da aydınlanmış ve ortam daha açık, seçik duruma gelmiş olur.

Yineliyorum: Ölenler kim, öldürenler ve öldürtenler kim?...

Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU

Seçim güvenliği

Ülkemiz, siyasal iktidarı elinde tutan azınlığın yönetiminde «seçim güvenliği» sorununun önem kazandığı bir seçim dönemi içinde bulunmaktadır. Her ne pahasına olursa olsun, iktidarı elden bırakmamak amacına bağlı olanların, ağır bir seçim yenilgisine uğrama olasılığını ortadan kaldırmak için, ekonomik ve siyasal güçlere dayanarak, neler yapabilecekleri haklı olarak düşünülmektedir. İki yılı aşkın süredir ülkemizi Cumhuriyet tarihinin en ağır bunalımlarına sürükleyenlerin, onur sorunu yapmadan «iktidarda seçime gitmek» tutkusundan vazgeçmemeleri, kuşkuyla büsbütün artırmaktadır.

Türkiye, seçim güvenliğini en sağlam güvencelere bağlayan ülkelerin başında gelmektedir. Gerçekten Anayasamız, «Serbest, eşit, gizli, tek dereceli genel oy» ilkesini açıklamakla kalmamış, seçimleri bağımsız yargı organının yönetimi ve denetimine bağlamıştır. «Seçimlerin temel hükümleri ve seçmen kütükleri hakkındaki yasa» ile Milletvekili ve Cumhuriyet Senatosu Seçim Yasaları, seçim güvenliğini en yetkin bir biçimde sağlayıcı kuralları içermektedirler. Bu yasaların kurdukları «Yargı organının güvencesi» ne bağlı sistem, 1950'lerden bu yana ülkemizde işlemektedir. Siyasal iktidarlardan gelen türlü baskılar, bu sistemle büyük ölçüde önlenememiş, bugüne dek yapılan seçimlerin sonuçları, örneğin son Pakistan seçimlerinde olduğu gibi, oylarla oluşan iktidarlara meşruiyetlerine gölge düşürücü yakınmalara yolaçmamıştır. Seçim güvenliğini en yetkin biçimde sağlayan sistem 1977 genel seçimlerinde de işlemektedir. Buna karşın içinde bulunduğumuz genel seçim döneminde güvenlik sorunu 1946 seçimlerini de

anımsatan ciddi kaygılarla ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Seçimlerin güvenli bir ortamda yapılması, seçmenlerin oy verme günü sandık başında serbestçe oylarını kullanmalarıyla gerçekleşmemektedir. Önemli olan yurttaşın türlü baskılarla belirli bir doğrultuda ve çıkarları aleyhine oy vermeye zorlanmamalarıdır. Unutulmamalıdır ki, 1930'ların Almanyasında Naziler, genel oyla iktidarı elde etme olanağını bulabilmişlerdir. Halkı aldatıcı propagandaların yanında, Nazi komandolarının yarattığı korku ortamında seçmenler, ya sandık başlarına gidememişler, ya da Hitler'in Nasyonal Sosyalist Partisine oy verme durumunda bırakılmışlardır.

Ülkemizde 1950'lerden bu yana ilk kez Nazi örneği getelerin tüm yurttaki siyasal cinayetlerle yarattığı can güvenliğinin bulunmadığı bir ortamda seçimlere gidilmektedir. Devletin güvenlik kuvvetlerinin zorba güçlere karşı önleyici etkilerini göstermemeleri 1977 genel seçimleri öncesinin en kritik sorununu oluşturmaktadır.

Geçen yüzyılların burjuva devrimlerinden sonra egemen sınıfların kullandığı seçim mekanizması, seçme ve seçilme haklarını kısıtlayıcı önlemlere bağlanmıştı. Seçme ve seçilme haklarının mülk sahibi olanlara verilmesi seçim sonuçlarının devletin «sınıfsal» niteliğini değiştirebilmesini önleyebilecek bir engel olarak düşünülmüştür. Türkiye'de 1876 Anayasası da aynı koşulları içermekteydi. Çağımızda ise, egemen sınıfların seçme, seçilme için mülk sahibi olma koşullarından vazgeçmeleri demokratikleşme anlamına gelmemektedir. Çağdaş devletin siyasal yapısında ise ekonomik bakımdan egemen olan sınıfı koruma amacıyla, seçme ve seçilme hak-

larını mülk sahipliğine bağlamanın artık pratik bir değeri kalmamıştır. Devlet aygıtının ve ekonomik gücün elde tutulması genci oy hakkının egemen sınıflar için tehlikeli sonuçlar ortaya çıkarmasını önlemekte yeterli olmuştur. Gerçekten, ekonomik ve ideolojik araçlara sahip olan azınlıklar, halk yığınlarını peşlerinden sürüklemeye olanağını genellikle bulabilmişlerdir. Türkiye’de, genel oy hakkının tanındığı günden bugüne dek durum farklı olmamıştır. Kaldı ki, çoğulcu demokratik düzenin ülkede tam olarak yerleşmemesi halkın gerçek öz-

lemlerini oy haklarını kullanarak gerçekleştirmesine imkân vermemektedir.

Halkımız 12 Mart döneminin koşullandırıcı propagandaları ve baskılarına karşın 1973 seçimlerinde oy hakkını büyük ölçüde çıkarları doğrultusunda kullanabilmiştir. 1977 genel seçimleri iktidarda bulunan azınlıklar için ağır bir yenilginin göstergelerini taşımaktadır. Bu bakımdan oy öncesi baskıların MC iktidarında birleşenler tarafından kullanılması olasılığı seçim güvenliğini bir sorun durumuna getirmektedir.

Orhan APAYDIN

Ah şu bozguncular

Ya şu Japonya’daki City Bank’la İsviçre’deki Societe de Banque Suisse dört hafta daha dayansaydı. Ya da Tokyo Büyükelçisi Eyiceoğlu ile Cenevre Başkonsolosu Taşan dillerini ve ellerini tutsaydı da, olanı biteni Dışişleri Bakanlığına yazmasaydı... Yahut hadi onlar yazdı, bunların basına sızması gibi bir cinayet işlenmemiş olsaydı...

Ne güzel olacaktı...

İki yılı aşkın zamandan beri «Bundan sonrası tuhan» sorumsuzluğuyla har vurulup harman savrulan, borçlanıla borçlanıla harcanan dövizlerin ve döviz bulma olanaklarının dibinin çoktan görüldüğü, hiç olmazsa büyük küteller tarafından bu kadar açıklıkla görülmemiş olacaktı.

Bunu ekonomiyle yakından uzaktan en ufak ilgisi olan herkes, uzun zamandır biliyordu. Zaman zaman ordunun ihtiyaçları için yapılacak transferlerin bile aksadığı, öteki kamu kuruluşları ithalatının büyük bir kısmının zaten yapılamadığı, gazetelerin ekonomik haberleri arasında sık sık belirtiliyordu.

Ama adam vardır, mahallesinde ve civar mahallelerde borcu olmadığı bakkal kalmamıştır. Gene veresiye bulduğu bir yeni terziden giyimini - kuşamını da yenileyip öyle bir dolaşır ki, bilmeyenler, hali vakti iyidir sanırlar. Bizimkiler de:

— Böyyük Türkiye. Milyarlar, Trilyonlar, falan deyip boş buldukları yere temel atarak, yarattıkları mali dengesizliğin korkunçluğunu geniş kütellerin dikkatinden biraz uzak tutabilmişlerdi.

Bu, 5 hazirana kadar böyle gitse mesele yoktu. Ondan sonra nasıl olsa gidecekler, bunu artık kendileri de biliyorlar, uğraşsın böyle işlerle yeni iktidar...

Üstelik 5 hazirandan sonra iktidarı gösterip:

— Bu güçlükleri onlar yarattı. Yalanını söyleme avantajı da var.

Ama işte o körolası City Bank’la İsviçre Bankası... Eyiceoğlu ile Taşan. Gazete ile ajans. işi berbad ettiler.

Artık dağdaki çoban vatandaşa anlat anlatabilersen «Bizim zamanımızda ekonomik durum iyiydi» masalını.

Ekonomik durumun iyiye gitmesinin de ilk şartının, bu iktidarın değişmesi olduğunu belirtmek için istatistik falan göstermeye de gerek kalmadı artık.

Demirel’in soru tarzıyla:

Ne demiş Japonya’daki banka, Türk Büyükelçiliği memurlarına:

— Bana sizinkilerin borcu var. Ödemiyorlar. Ben de sizin paranızı vermem, demiş.

Ne demiş İsviçre’deki banka:

— Ben Türkiye’nin Merkez Bankasının çekine para ödemem, demiş.

Demiş mi? demiş. Ne zaman demiş? Demirel’in zamanında demiş. Niçin demiş? Demirel iktidarı, uçan kuşa bile borçlanıp, artık borçlanacak yer bulamadığı için demiş.

Var mı bunun başka izah tarzı?

Altan ÖYMEN

Kasket, kalpak vs...

AP uğraştı, didindi, en sonunda seçimi kazanacak propaganda konusunu buldu: Kasket. CHP Genel Başkanı Ecevit’in resim çektirmek için giydiği kasket aracılığı ile nasıl komünist olunacağı, AP’nin «ileri zekâ-

lı» yöneticilerince ortaya kondu: Ecevit kasket giymiş, Lenin de kasket giyiyordu, Nâzım Hikmet’in de kasketi vardı. Öyleyse Ecevit komünisttir.

AP yayınladığı seçim broşüründe Ecevit, Lenin ve

Nâzım Hikmet'in kasketli fotoğraflarını yan yana koyarak, komünizm propagandasının varlığını saptamıştır..

Bir başka broşürde de, Castro ve Ecevit'in beyaz güvercinli fotoğrafları yan yana basılarak, güvercin yoluyla komünizm propagandası ortaya konmaktadır.

Az gelişmiş ülkemizde bu derece gelişmiş zekâların bulunması gerçekten sevindiricidir. NATO ve CENTO'ya bu kafayla başvurduğumuz gibi, Ortakpazar'a da bu zekâ ve kültür birikimi ile girmektediriz..

Bir zamanlar «kalpak» giyenin komünist olduğu yolunda varsayımlar türemiştir. Bu mantıkla, neredeyse, Atatürk'ün Ulusal Kurtuluş Savaşındaki kalpaklı fotoğrafları bile yasaklanacaktı. Sıkıyönetim mahkemelelerinde:

— Atatürk'ün Lenin'e benzeyen fotoğrafı.. Gerekçesiyle yeni suç trükleri de bulunmuştu, unuttunuz mu?

Neyse, Sayın Cumhurbaşkanımız son olarak çıktığı Finlandiya gezisinde kalpak giyerek, açıkça, kalpak giymekle komünizm arasında en güçlü bir ilişki bile bulunmadığını kanıtladı. Böylece kalpak, çok partili yaşamımızda yasallık kazandı...

Kasket, genellikle yoksul halk kesimlerince kullanılmaktadır. İşçinin köylünün «fötr» giyecek hali yok ki? Gerçi bazı «duvarcı ustaları» ve adliye önündeki «istidacılar», kasket yerine, kumaştan ya da hasırdan şapka giyerlerse de, bu tutumun, hiçbir ideolojik yanı yoktur.

Şapka deyince akla, Süleyman Beyin şapkası gelmektedir. Süleyman Beyin şapkası çok ünlüdür, Sü-

leyman Beyin şapkası ile siyasal tutumu arasında yakın ilişkiler bulunmaktadır. Süleyman Bey, zor günlerde şapkasını alıp sığırmakta, ortalık durulunca, eline şapkasını alıp, ihale kazanmış müteahhit gibi televizyon ekranlarına sığramaktadır.

Hüner şapkadadır.

Süleyman Bey, «Çoban Sülü» olarak anıldığı günlerde şapka yerine kasketle dolaşmış, sonra da allecek «kıyafet inkılabı» yaparak, kasketi fırlatıp, başlarına şapka geçirmişlerdir. Demirel ailesinin köyden şehire inmesi, sosyolojide «kentleşme olgusu» olarak adlandırılmaktadır.

Her kasket giyen komünisttir. Demirel işbu nedenle kasket giymemektedir. Kasketli Ecevit komünisttir. Şapkalı Demirel milliyetçidir. Beyaz güvercinli Ecevit anarşist, kıratlı Demirel mukaddesatçidir...

Kasket giyenler, bir sosyal sınıfın, öteki sosyal sınıflar üzerindeki tahakkümünü kuranlar; şapka giyenler bu tahakkümüne karşı, vergi iadesi, teşvik belgesi, banka kredisi alanlardır..

Ecevit kasketlidir, Nâzım Hikmet kasketlidir, Lenin kasketlidir. Kasket giyen komünisttir. Lenin komünist olmasa, kasket giyer miydi? Nâzım Hikmet komünist olmasa kasket kullanır mıydı? Her kasket giyen komünisttir, Ecevit de komünisttir.

AP, Ecevit'in komünistliğini işte böyle kanıtlamaktadır. Hemen tarih düğelim: Yıl 1977.. yirminci yüzyılın üçüncü çeyreğini aşmışız. Uzak çağındayız.

Bakın adamlar, Ecevit'e komünistlik bulaştırmak için bu yüzyılda ne gülünçlüklere katlanıyorlar.

Uğur MUMCU

Seçim Sandığının öyküsü

Sabahleyin uyandık. «Sağ taraftan mı kalkayım soldan mı?» diye düşünürüz. Tuvalete girince, «üzerinde hangi parti başkanının resmi olan havlu ile silineyim» diye düşünürüz. Traş olmak için acaba jiletle, traş bıçağı ile ya da kalkınma nutuklarıyla mı traş olmayı düşünürüz... Sıra giyinmeye gelince: «Redingotu mu, smokini mi, yoksa kurşun geçirmez yelekli giysi mi giyeyim» diye düşünürüz bu kez... İşte tüm bu düşüncelerimizin ilk kuralı SEÇMEK'tir... Her ilkel canlı bile yaşamını sürdürmek için ortamdaki koşulları SEÇMEK zorunda kalan bir seçim aracı değil mi? İçgüdüsel olan bu SEÇME EYLEMİ canlılar geliştikçe TERCİH ve BİLİNÇLE daha karmaşık hale gelecektir. Paul Valéry'ye göre SEÇMEK, düşünceler zincirinde bir ayıklama işlemidir, bu ayıklamadan sonra geride kalan şey seçtiğimiz şeydir. Manav Musa'nın sergisindeki kavunların iyisini nasıl dıplelerini koklayarak seçiyorsak aday kütüklerini de evirip çevirip, ezliğini, çürüğünü, berelliğini, kokmuşunu, yalancısını, katilini, hırsızını ayıkladıktan sonra namuslu olanını buluruz. Bir İngiliz sözü: «Seçtiğimi beğenirim — I like my choice» diyor. Be-

ğendiğimizi seçmek için bu seçim döneminde de KANLI YOLLARDAN seçim sandığına varacağız.. «Türünlerden türün beğen—ölümünden ölüm beğen», «Kırk katır nı, kırk satır mı...» «Tırnak sökmesi, göz oyması, kabak dolması, sopalanması, coplanmak, panzerlenmek kazığa oturtulmak ve KURŞUNLANMAK sloganlarının SEÇENEKLERİ ARASINDAN GİDEREK cinayetlerin at oynattığı yoldan geliyoruz KANLI SANDIĞA... Sandığın öyküsünü biliyorsunuz:

Başkaldıran insanoğlundan

İntikam almak için

Tanrı ZEUS ilk kadını yaratmıştı

Ve ilk kadın PANDORA'ya

Olimposlu tanrılar

Pirlanta kemerlerden, altından taçlardan

Armağan sundular...

Hermes: «Aldatıcılığı» yerleştirdi Pandora'nın etine

Afrodite, «Hiyanet'i koydu kalbine..

Baştanrı ZEUS ise Sihirli bir

sandık sundu

Ve nasihatte bulundu:

«Sakın bu sandığı açayım deme
Sonra içindeki iyilikler uçar gider,
Tüm kötülükler kalır geriye...
Bu sandığı iyi sakla Pandora..
Tüm insanlığın mutluluğu bağlıdır bu sandığa...»
Ama, kadın bu ya
Dayanamayıp açtı sandığı birden
Ne kadar, hastalık, dert, belâ, keder,
Yeryüzünün acıları varsa hepsi de birer birer
Uçarak sandığı terkettiler
Tüm belâları rüzgârlar almıştı
İnsanları yaşatacak olan
UMUT sa sandıkta kalmıştı

O gün bugün hep sandıktaki UMUD'u bekliyoruz.
Tüm belâlar, acılar, işkenceler hepsi: —Biz sandıktan
çıktık! diyerek İRADE-İ MİLLİYE'den dem vururlar-
ken, sandığa girenle çıkan aynı kişi olmamış. Her dört
senede bir Vatandaş MEMET sandığa girmiş fakat:

Mehmet Paşa, Mehmet Ağa
Mehmet Beyefendi, Mehmet Bey
Mehmedefendi ve MEHMET..
Davul zurna klarnet
Dört senede bir atılan oylarla
Girdi MEMET sandığa
El çabukluğu marifet
Çıktı sandıktan MEMED AĞA,

Aman MEMET, Canım MEMET
Sensin velinimetimiz sensin efendimiz
Çıktık açık alınla, zurnalarla davulla
Yayaya şaşaşa Memet Meinet çok yaşa...
MEMEDİ soktular sandığa
Çıktı 1946'da sandıktan MEMET PAŞA
Memet şaşmadı bu işe..
Seçim dedi, geçim dedi
Atıldı sandığa MEMET yine elendi
Çıktı sandıktan bu kez MEMED EFENDİ
Mehmet bilmiyordu sırrını sihirli sandığın
Davullarla zurnalarla Hey... Anam hey!..
Çıktı her seferinde sandıktan
Yine MEHMET BEY...
Sandık.. Sandık!
İçinden UMUT çıkacak sandık
Sandık Sandık!..
Sana umut bağlamaktan usandık!..
.....
Şimdi anladı MEMET gizini işin
Ne Hintteymiş ne Çin'de..
Şimdi Memet sandığın değil
Sandık MEMEDİN içinde
Dönmeyecek MEMET pilavdan geri
Kıracak sandığa uzanan kirli elleri...

Dr. İhsan ÜNLÜER

TRT ve siyaset

Günümüzde kitle iletişim araçlarından özellikle televizyonun siyasal alanda ve seçim kampanyası döneminde kullanılmaması düşünülemez. Oysa ülkemizde TRT Televizyonu her zaman hiçbir haber değeri taşımayan siyasal olayları ve demeçleri yansıtarak seyirciyi gerçek siyasetten uzaklaştırmakta ve soğutmakta, son iki yıl içinde gördüğümüz gibi bu gibi haberleri verirken bile yanlış davranmakta, ama siyasal parti temsilcilerinin seçim dönemindeki konuşmalarını yayınlamaktan 1977'de de uzak tutulmaktadır. Bu gibi konuşmaların TRT televizyonunda yer alması, televizyonun kuruluşundan sonra yapılan tüm seçimlerde önlendi. Başlıca neden, Seçim Yasasında salt o zaman henüz ortada olmadığı için televizyon üzerinde durulmaması olsa gerek. Kısacası, bugüne dek TRT Televizyonu seçim döneminin dışında ve içinde halkın siyasal olaya katılmasını yeterince sağlamak amacıyla doğru yolda hiç kullanılmadı. TV gibi tüm kitle iletişim araçlarının yansız bir uygulama ile halkın siyasal düşüncesini geliştirme hizmetine koşulmaması, elbette bu konudaki en büyük eksikliklerimizden biridir.

SEÇİM ÖNCESİ DURUM

Seçim kampanyalarının dışındaki dönemlerde salt televizyonun değil, radyolarımızın da ya yansızlığı bo-

zarak ya da incir çekirdeğini doldurmayan siyasal haberlere yer vererek dinleyiciye ve seyirciye bıkkınlık verdiği yadsınamaz. Bunun en son örneği, «Siyasal partilere değgin haberler»in özel bir bölümde birbiri arkasına okunması ve bir siyaset adamının demecinden hemen sonra da bir başka siyaset adamının birincisine yanıt vererek izleyicide «dayanıklı doğuş» izleniminin yaratılmasıdır. TRT'nin ilk günlerinden beri sürüp gelen bu uygulama, son aylarda adaylıklarını koymayı düşünen TRT haber yöneticilerinin Adalet Partisinden bugüne dek hiç ağzını açmayan politikacıların da demeçlerine yer vermeleriyle doruğuna çıktı.

Üstelik, maksatlı ya da beceriksiz bir takım haber uygulamalarına ek olarak çok önemli bir başka uygulamanın yerine getirilmesi de TRT'nin radyolarında ve televizyonunda önlendi son iki yıl içinde. TRT'nin yurt içindeki ve dışındaki kendi haberalma kaynakları yeterince geliştirilmediği için halkın ulusal ve uluslararası olayları izlemesi gerektiği gibi sağlanamadı. Bir de açık oturum ve forum gibi tartışma ve söyleşi programları yayımdan kaldırılarak dinleyicinin ve seyircinin siyasete yine gerektiği gibi katılması, bilinçlenmesi ve kendine göre değerlendirme yapması önlendi. Ülke sorunlarının incelenmesi de radyo ve TV programlarında durduruldu. Bunların yerini geniş çapta alan eğlence ve müzik programları ise halkın siyasete katılmasını önleyen diğer öğeler oldu. Gerçi tüm bu önleyici uygu-

lamalara karşın Türkiye'de siyasal bilinçlenmenin azaldığı ileri sürülemez. Fakat radyo ve televizyonun maksatlı olarak yanlış yolda kullanıldığını göstermeye yaramıştır.

SIYASAL ETKİLEŞİM

Kitle iletişim araçlarının siyasal bakımdan halk üzerinde yarattığı etkilerin saptanması Batı ülkelerinde yıllardan beri yapılmakta olan bilimsel araştırmaların konusu olmuştur. Bu gibi araştırmalar özellikle seçim dönemlerinde çokça yapılır ve kitle iletişim araçlarının halkın oy vermesini nasıl etkilediği öğrenilmeye çalışılır. Bu gibi araştırmaların ortaya çıkardığı çeşitli sonuçlardan biri de şu olmuştur: «Kitle iletişim araçlarının siyasal alanda kullanılması hayli karmaşık bir sorundur. Bu araçlar çoğu kez tek başlarına halkın belli siyasal amaçlara yönelmesini sağlamamaktadırlar. Halkın belli siyasal amaçlara yönelmesinde bu kitle iletişim araçları ile birlikte çok daha başka öğeler de rol oynamaktadır. Fakat bu alanda en etkin olan kitle haberleşme araçları radyo, film ve elbette televizyondur.»

İşte bu nedenle de siyasal etkileşim bakımından özellikle televizyon üzerinde durmaya gerek var. Siyasal partiler istedikleri zaman kendi olanakları ile halkı etkilemek için afişlerden, broşürlerden, basından, film-den, ses ve görüntü kasetlerinden ve mitinglerden nasıl yararlanıyorlarsa, özel girişimin ya da devletin elindeki TV gibi yayım araçlarından yararlanamazlar. Çünkü birer yayım aracı olan radyo ve TV dışındaki afiş, broşür, film, ses ve görüntü kasetleri ve mitingler partiler tarafından tek yanlı olarak kullanılabilir. Oysa radyo ve TV özel girişimin elinde bile olsa, siyasal partilerin hizmetine ancak belli ölçüler içinde, kesin bir eşitlik anlayışı ile ve yansız olarak verilir. Gerçi özellikle seçim dönemlerinde devletin elindeki bu yayım araçlarını tek yanlı olarak kullanan ya da kullanmaya çalışan siyasal partiler ve liderler çok görülmüştür her ülkede. Fakat zamanla ya yasalar ya da gelenekler sayesinde radyonun ve televizyonun salt bir partinin ya

da liderin hizmetine girmesi önlenmiş, ama her iki yayım aracının eşitlik ve yansızlık ilkeleri çerçevesinde de seçim dönemlerinin dışında ve içinde halkın siyasal bakımdan aydınlanması için kullanılması yaklaşık olarak her ülkede sağlanmıştır. Ne var ki, son günlerde gördüğümüz gibi, ülkemizde televizyondan seçim konuşmalarının yapılması önlenmiş bulunuyor.

TELEVİZYONUN KULLANIMI

Halkın siyasal alandaki bilinçlenmesini sağlamak üzere radyonun ve televizyonun salt yeterli ve yerli hahberalma kaynaklarına sahip olması, tartışma programlarına yer vermesi ve seçim dönemlerinde de siyasal partilerin seçim konuşmalarını yayımlaması yetmez. Batı'daki örneklerden gördüğümüz gibi özellikle televizyonda seçimlerden önce ve seçim dönemlerinde siyasal liderler arasında açık oturumlar düzenlemekte, forum türündeki programlarda basın mensupları ya da halktan kişiler siyasal liderlere sorular sormakta ve onlarla çeşitli konularda tartışmakta, parti kurultaylarından naklen yayımlar yapılmakta, adaylar tanıtılmakta, siyasal partilerin dışında kalan ve ülkenin siyasetini etkileyen işçi sendikaları gibi kuruluşların görüşleri ve eleştirileri açıklanmakta ve elbette siyasal partilerin seçim konuşmalarına yer verilmektedir. Elbette tüm bu yayımlarda eşitlik, yansızlık ve denge büyük bir titizlikle gözetilir. Ayrıca, Batı'daki bu örneklerin hepsinin Türkiye'de uygulanması da mümkün olmayabilir. Örneğin içinde bulunduğumuz dönemde Türkiye'deki tüm parti liderlerinin, hatta en büyük iki partinin TRT Televizyonuna çıkıp ülke sorunlarını tartışmalarını beklemek boşunadır. Ne var ki, salt halkın aydınlanmasını sağlamak amacıyla bu seçim döneminde radyoyu ve özellikle televizyonu demokratik bir anlayışla siyasal alanda yansızlık ilkelerine sadık kalarak kullanmanın yararı büyük olurdu. Eğer çağdaş demokrasi kurallarını her alanda kullandığımızı ileriye sürmek istiyorsak, TV gibi en etkili kitle iletişim aracından siyasal alanda da nasıl yararlanacağımızı öğrenmek zorundayız.

Mahmut T. ÖNGÖREN

Milyon dağıtımı

İller Bankası, Maliye Bakanlığının gönderdiği listelere uygun olarak geçen hafta 85 milyon, bu hafta 112 milyon lirayı AP'li Belediyelere dağıtmıştır.

İller Bankası yönetim kurulu üyelerinden bazıları bu dağıtıma karşı çıkmışlardır.

CHP'li büyük kent belediyelerine karşı İller Bankasının olumsuz tutumu, kamuoyunda öteden beri tartışmalara yol açmıştır. Türkiye'nin büyük kentleri, CHP'ye oy verdikleri için MC iktidarınca cezaya çarptırılmıştır. Cezaya çarptırılanların başında Türkiye nüfu-

sunun yaklaşık yüzde 10'unu barındıran İstanbul gelmektedir. MC Hükümeti, İstanbul'un sorunlarına eğilmek şöyle dursun, Belediye'de çalışan işçi ve memurların aylıklarını zamanında almalarını sağlayacak yardımlardan bile kaçınmıştır. Bu tutum kuşkusuz devletin bütünlüğü ve yansızlığı ilkesine ters düşmektedir. İster muhalefet partilerinin yönetiminde, ister iktidar partilerinin elinde bulunsunlar, tüm belediyelere Hükümetin eşit biçimde destek olması, güç koşulları altında bulunan kentlerin sorunlarını çözümlenmeye çalışması doğal.

dır. Oysa MC Hükümeti; İstanbul, Ankara, İzmir gibi CHP'li Belediyeleri güç duruma düşürmek için bu kentlerin halkını cezalandırmak yoluna sapmıştır. Şimdi İller Bankasının olanaklarını, AP'li Belediyelerin emrine yönlterek seçim yatırımlarına girişmektedir. İller Bankası öteden beri tartışmalara yol açmış bir kurumdur. Bu bankanın direksiyonunu ele geçiren yöneticiler, ellerindeki para ve kredi olanaklarını kendi seçim bölgelerine yönlterek siyasal yatırımlara sapmakta, sonra da o seçim bölgesinden adaylıklarını koyarak parlamento ya girmektedirler.

İller Bankası 1945'te kurulmuştur. İmar ve İskân Bakanlığına bağlıdır. Kuruluş amacı, il özel idareleriyle belediyelere ve köy idarelerine ve bu idarelerin kura-

cakları birliklere imar işleriyle ilgili konularda kredi ve teknik yardım sağlamaktır. Öyle anlaşıyor ki Maliye Bakanı AP'li Yılmaz Ergenekon'un düzenlediği listelere göre çeşitli il ve ilçelerdeki kuruluşlara seçim yatırımlarının pazarlık olanaklarını sağlayacak milyon dağıtımı yapılmaktadır.

Bu da bir hükümetin (hatta Hükümetin bir kanadının) devlet olanaklarını ve devlet bankasının paralarını, tarafsız hizmet ölçüleriyle değil, seçim çıkarlarıyla harcamasıdır. Yazık ki yetkililerin bu tür kötüye kullanılması, MC iktidarı döneminde görenekleştirilmiştir.

Ama bakalım bütün bu çabalar, seçim sandığını yönlendirmeye yetecek midir?

Bir iflâsın sergilenmesi

Yüzeysel siyasal çatışmaların, seçim tartışmalarının ve kanlı olayların perdelediği ekonomik gerçekler, gazetemizin dünkü yayınıyla gündeme girmiştir. MC iktidarı bu gerçekleri özenle gizlemeye çalışmış ve bazı çıkar çevrelerinin yardımıyla bu konuda hayli başarılı da olmuştu. Gerçi Maliye Bakanının kötü durumu bir dereceye kadar düzeltmek umuduyla Batı ülkelerinde «cerre» çıktığı biliniyordu. Ama Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihinde görülmemiş koşullar içine düştüğünü tüm boyutlarıyla kamuoyundan saklamaya çalışanların çabaları büsbütün boşa gitmiyordu. Ülkemizin ne duruma düştüğünü Dışişleri Bakanı Çağlayangil'in Suudi Arabistan Dışişleri Bakanına yazdığı mektubun göstergesinde saptayabiliriz. Çağlayangil, Cidde Büyükelçiliğimizle yansıttığı mesajında «İslâmiyet dâvâsının» hatırı için, Suudi Arabistan'ın, yabancı ülkelerin bankalarında bulunan paralarından 300-500 milyon doların Türk bankalarına yatırılmasını istemiştir. Bu haberle birlikte Türkiye'nin çeklerini ödemekten yabancı bankaların kaçındıklarını ve dış ülkelerdeki elçilik personeline aylıklarını ödemekte zorluk çektiğimizi de belirtirsek, durum aydınlanmış olur; Dışişleri Bakanımızın niçin İslâmiyet dâvâsını hatırladığı da anlaşılır. Devletin yarı-resmi ajansı Başbakan Süleyman Demirel'in Londra görüşmesinde masaya yumruğunu vurup, ABD Başkanı Carter'e «İane istemiyoruz» diye bağırıldığını belirterek bir mizah öyküsü oluştururken Dışişleri Bakanının İslâmiyet adına «300-500 milyon dolar» için Suudi Arabistan'a başvurusu kuşkusuz talihsiz bir

raslantıdır.

Ne var ki olaylar mizah sınırını da çoktan aşmıştır; melodrama dönüşmek üzeredir. Türkiye'nin yaklaşık 13 milyar dolarlık döviz borcu olduğu söylenmektedir. Bu haliyle ülkemiz dış borçlar tablosunda en kötü durumda bulunan 10 dünya ülkesi arasındadır. Ayrıca kısa vadeli ve yüksek faizli borçların ödeme programını karşılayabilecek olanaklardan yoksun bulunmamız, ülkemizi dış ilişkiler bakımından dar boğazlara itmekte, manevra olanaklarını kısıtlamaktadır. Seçim sonrasında kurulacak bir hükümeti şimdiden bağlayan bu duruma MC hükümetinin iki yıllık yönetimiyle sürüklenmiş bulunuyoruz.

5 Haziran seçimlerinden sonra kurulacak bir hükümet ne yapabilir? Türkiye'nin bağlı bulunduğu uluslararası ekonomik kuruluşlar, ABD ve Federal Almanya gibi kaynakları güçlü odakların etkisi altındadırlar. Türkiye'nin gereksinmesi ancak ivedi dış borçlanmalarla giderilebilir. Bu durumda yeni krediler için dış çevrelerin ileri sürdüğü ekonomik ve siyasal yeni koşullara boyun eğmekten başka çare yok mudur?

Bu soruya ancak seçim sandığından çıkacak oylar yanıt bulabilir. Eski formülle işbaşına geçebilecek bir siyasi iktidarın olanakları bellidir. Ancak seçim sandığından yeni bir hükümeti ve yeni bir Türkiye'yi simgeliyecek güçte bir taze iktidar çıkabilirse, dış dünyada bulunan yeni potansiyelleri kullanmak fırsatını belki yaratabiliriz.

Bir başarı bir dönüşüm

MC ortaklığı, şanına şöhretine layık bir finale seçim yenilgisini kamuoyunun gözleri önüne sergiledi. Gerçekte bu yenilgiyi gizlemek için Şaban Karataş televizyonu sonuna dek çaba harcadı, çırpındı. Bir yandan sık-sık yinelenen elektrik kesilmeleriyle İstanbul basını yayınları aksatıldı. Ulusal yaşamın en önemli bir gününde Devlet hayatının gerekleri, yasaların öncelikleri, hukukun kuralları yine hiçe sayıldı. TRT'nin yasalığı ve yansızlığı zaten söz konusu değildi Bu anayasal kurumun başındaki Genel Müdür fuzuli şagil durumundaydı; ve bu yüzden yargılanıyordu. Ama her ne olursa olsun 42 milyonluk bir ülkede genel geçimin gerçek sonuçlarını son dakikaya değin gizlemeye çalışmak ve bu yolda olağanüstü cüret göstermek yine de şaşırtıcıdır. TRT'nin seçim sonuçlarıyla ve sandık hesaplarıyla ilgili bölümünü bu hizmetlerinden ötürü kutlamak mı gerekir? Bilinmelidir ki 5—6 haziran gecesi sabaha karşı dünyanın büyük ajansları yeryüzünü kapsayan yabancı ülkelere Türkiye'deki seçim sonucunu gerçek niteliğiyle bildirmişlerdi; ama Türkiye Cumhuriyeti Devletinin TRT'si bu gerçeği Türk ulusundan saklıyordu. Öyle sanıyoruz ki bu işi yapanların akıllarından kuşkulanmak da zorunludur. Çünkü nasıl olsa saklanması imkân bulunmayan seçim sonuçlarını gizlemeye çalışmakla, halkın tepkisini ve nefretini de kazandılar. Merak içinde bulunan yurttaşların yoğun öfkesini giderayak üstle-

rine çektiler. Böylece seçimlerde yenilgiye uğrayan MC'nin yasa tanımazlığı yineleni ve belgelendi son bir kez daha.

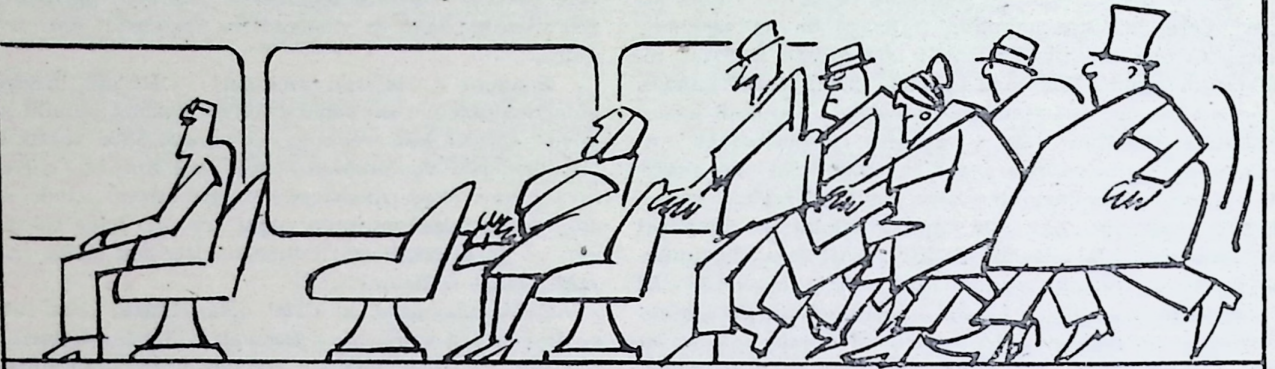
Sonuçta 5 Haziran seçimleri CHP'nin başarısını simgelemektedir. Bu sonucu ülkemiz adına olumlu sayıyoruz. Çünkü MC ortaklığı, herşeyden önce hukuk devleti ilkelerini ve hukukun üstünlüğü kuralını çiğneyen bir iktidarı oluşturmaktaydı Devlet düzeni içinde siyasal ve toplumsal yaşamın doğal sınırları içine sokulmasını ve yasal çizgilerini bulmasını istemek dirlik ve düzenlik dilemek demektir.

Öyle anlaşıyor ki CHP, karşısındaki dört tutucu partiyi birden yenilgiye uğratmıştır. Şimdi olayların görüleneksel ve yasal yollarını izlemesini serinkanlılıkla izlemek gerekiyor. Sayın Cumhurbaşkanı seçimin kesin sonuçları belirlenince gereğini yerine getirecek ve kabineyi kurma görevini Sayın CHP Genel Başkanına verecektir.

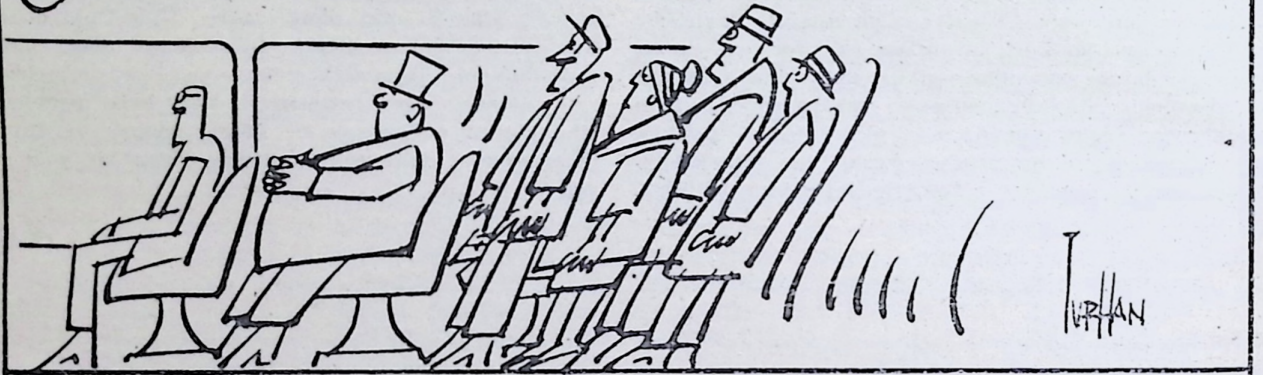
Ama ne yazık ki MC'nin toplumda yarattığı yıkıcı etkileri silmek kolay olmayacaktır. Ülke tıpkı depremden çıkmış bir kent gibidir. Düzeltilmesi, düzenlenmesi, toparlanması olağanüstü çabaya gerek göstermektedir.

5 Haziran genel seçimleriyle Türk halkı demokratik olanaklarını kullanarak bir köşeyi dönmüştür. Bu dönüşüm noktası daha çok özgürlüğe giden bir yolu simgeliyor.

①

②

KONTENJAN ADAYI

NE SAĞCIYIZ
'NE
SOLCUYUZ
VATANDAS
OYUNU: BİZE VER!

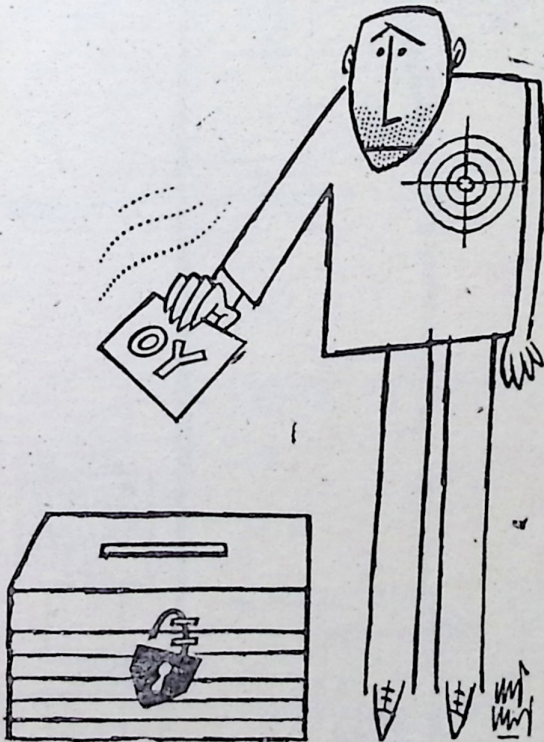
SAGDA
HAYIRVARDIR
OYUNU
BİZE VER!

VATANDAS
OYUNU
RENKSİZE
VER!

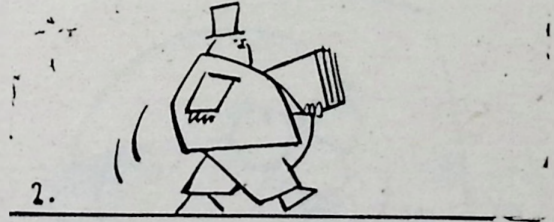
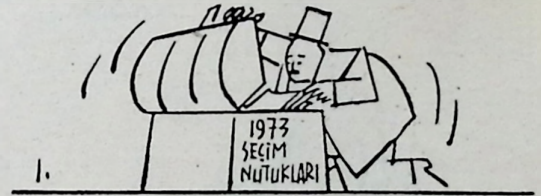
SAGMAKİÇİN
OYUNU
SAG PARTİMİZE
VER!

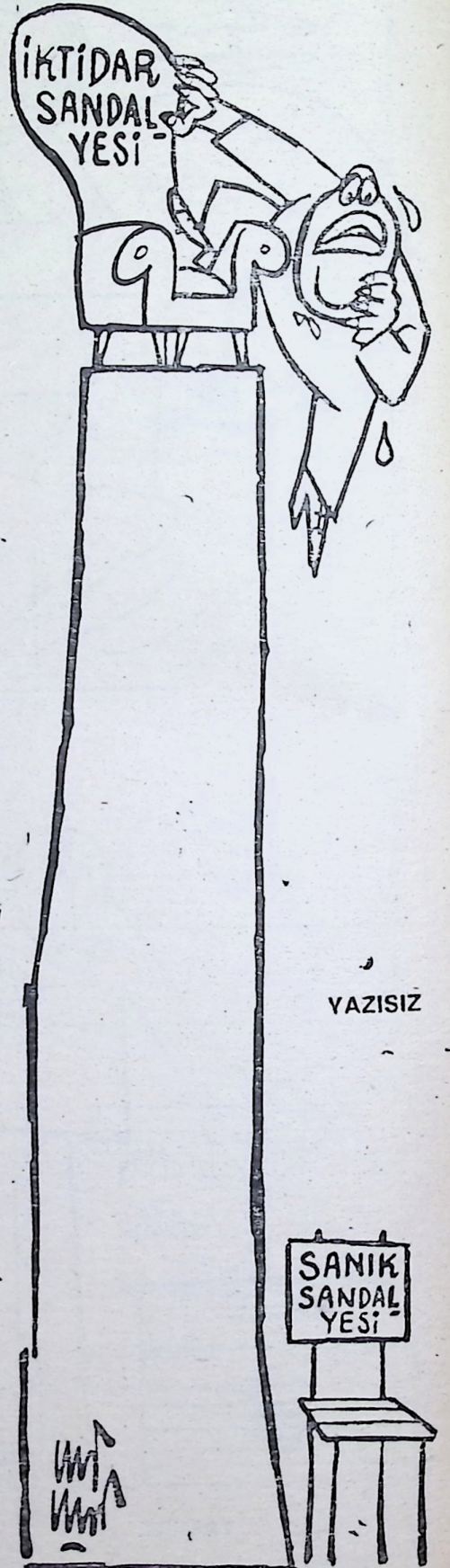
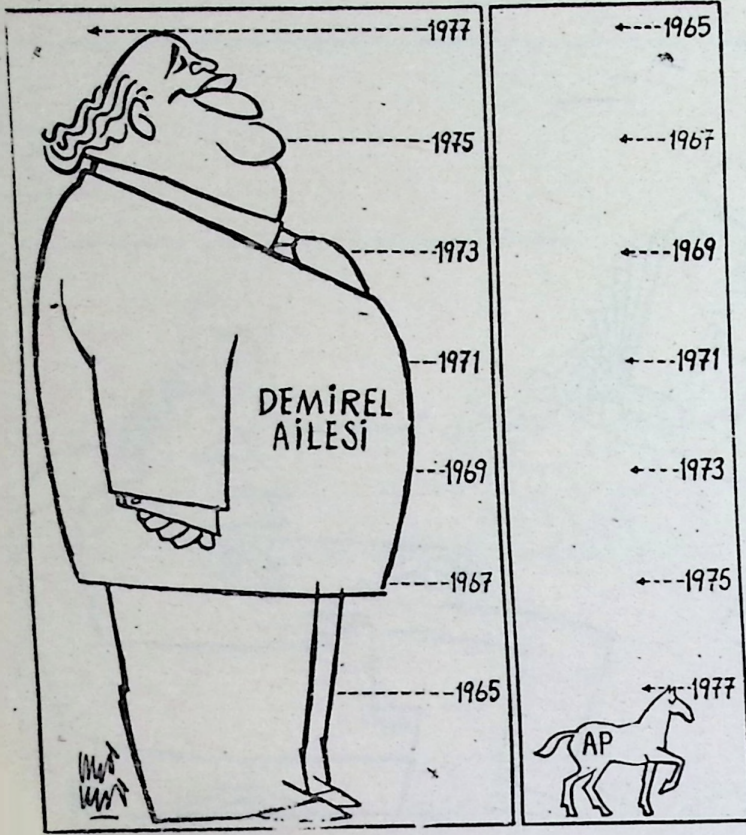

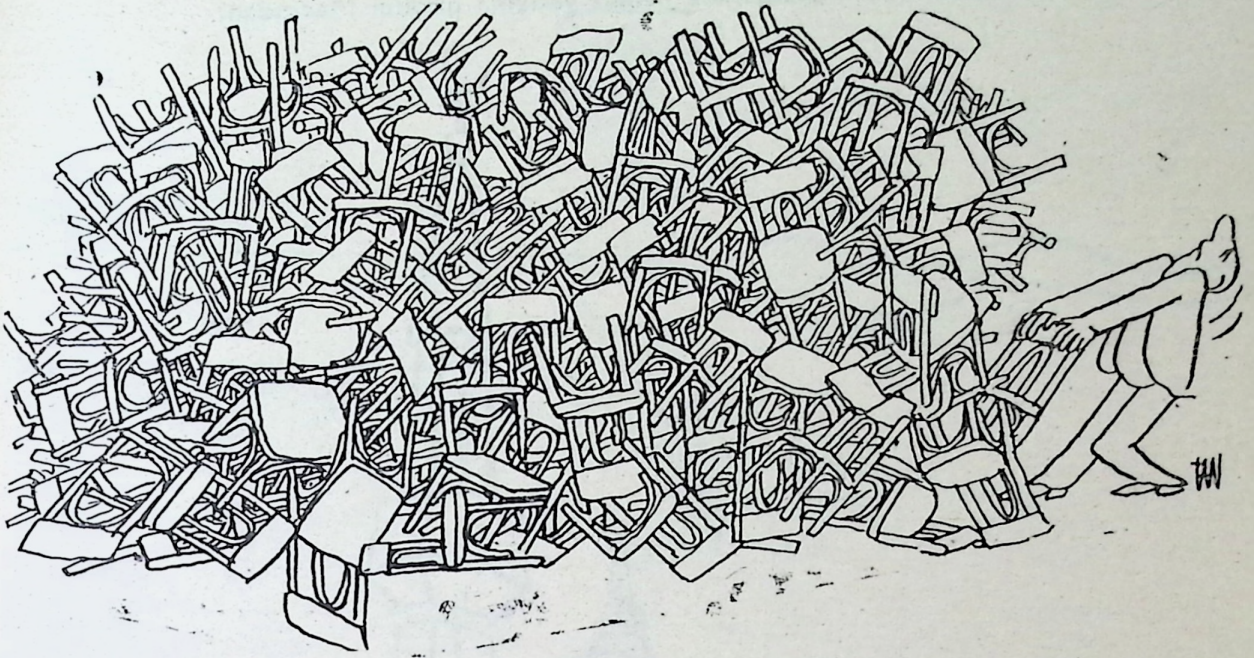
İbrahim

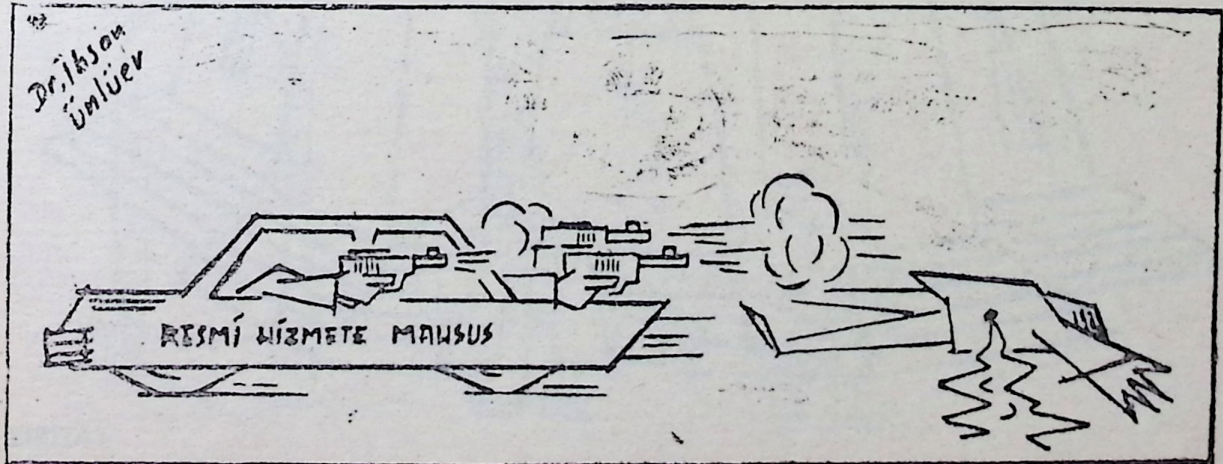
YAZISIZ

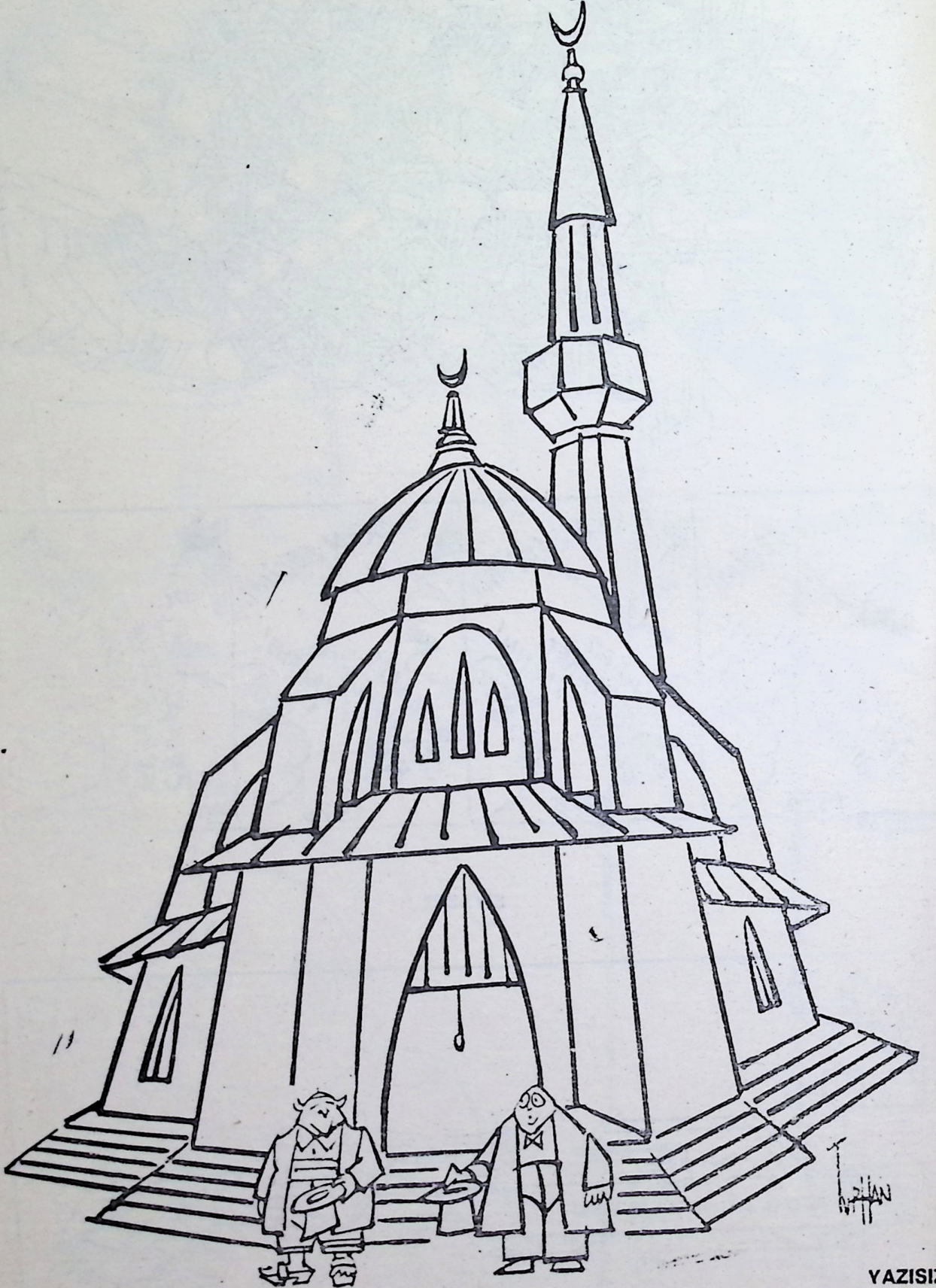

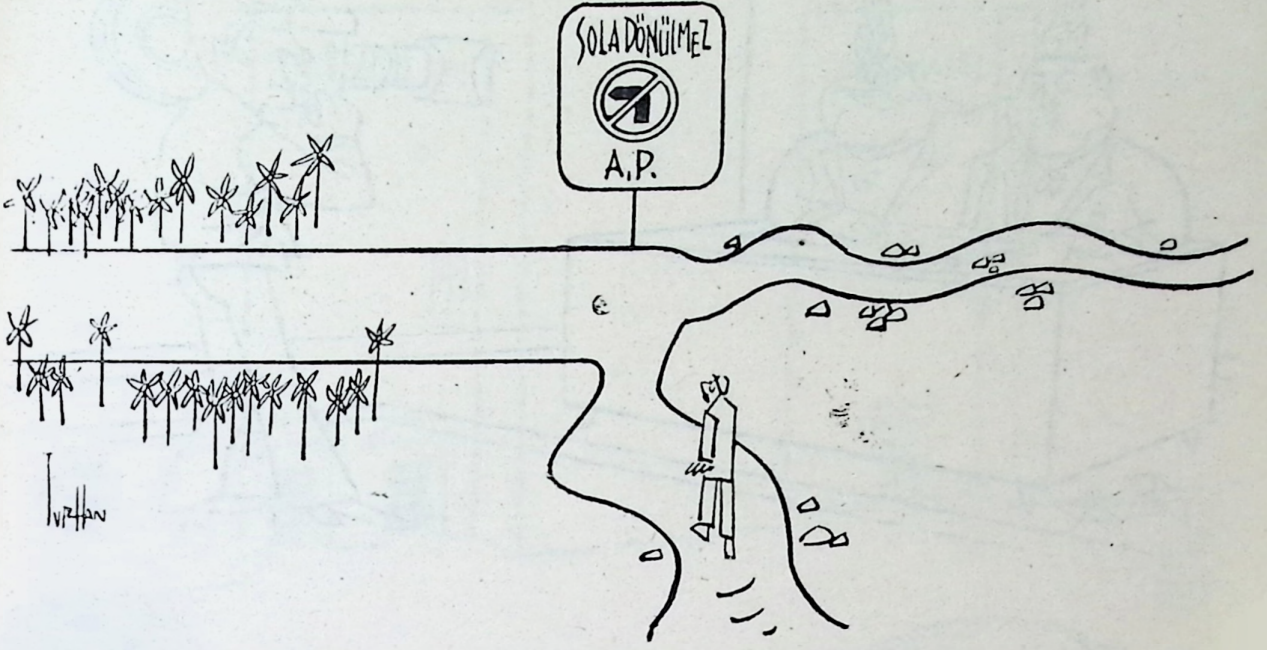
SİYASET

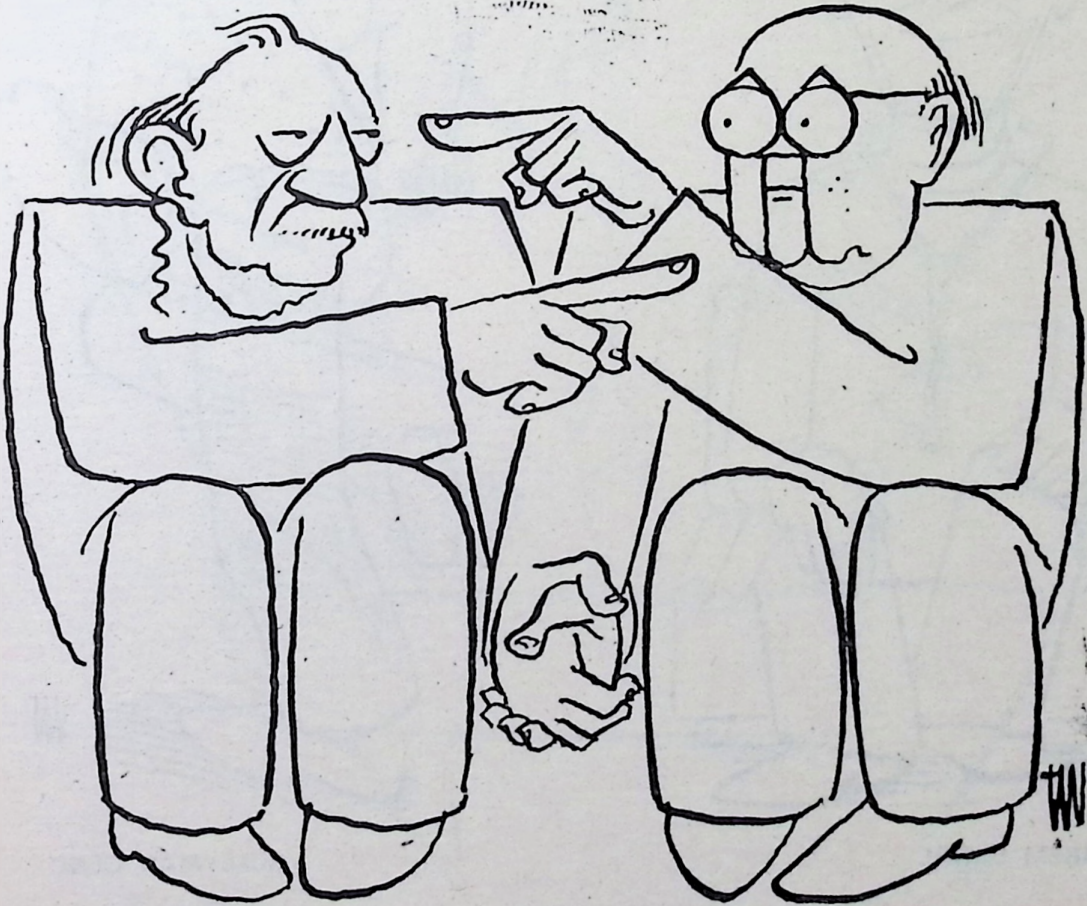
Demirel ve Erbakan seçim gezilerinde namaz yarışına girdiler (Basından)

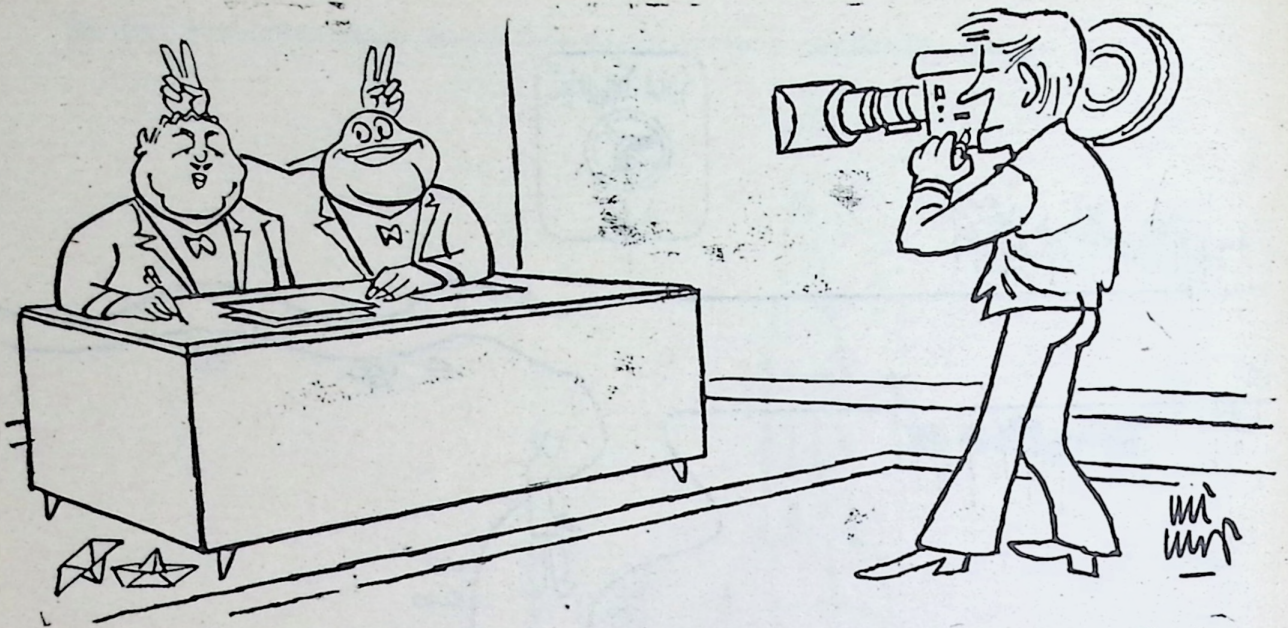

YAZISIZ

YAZISIZ

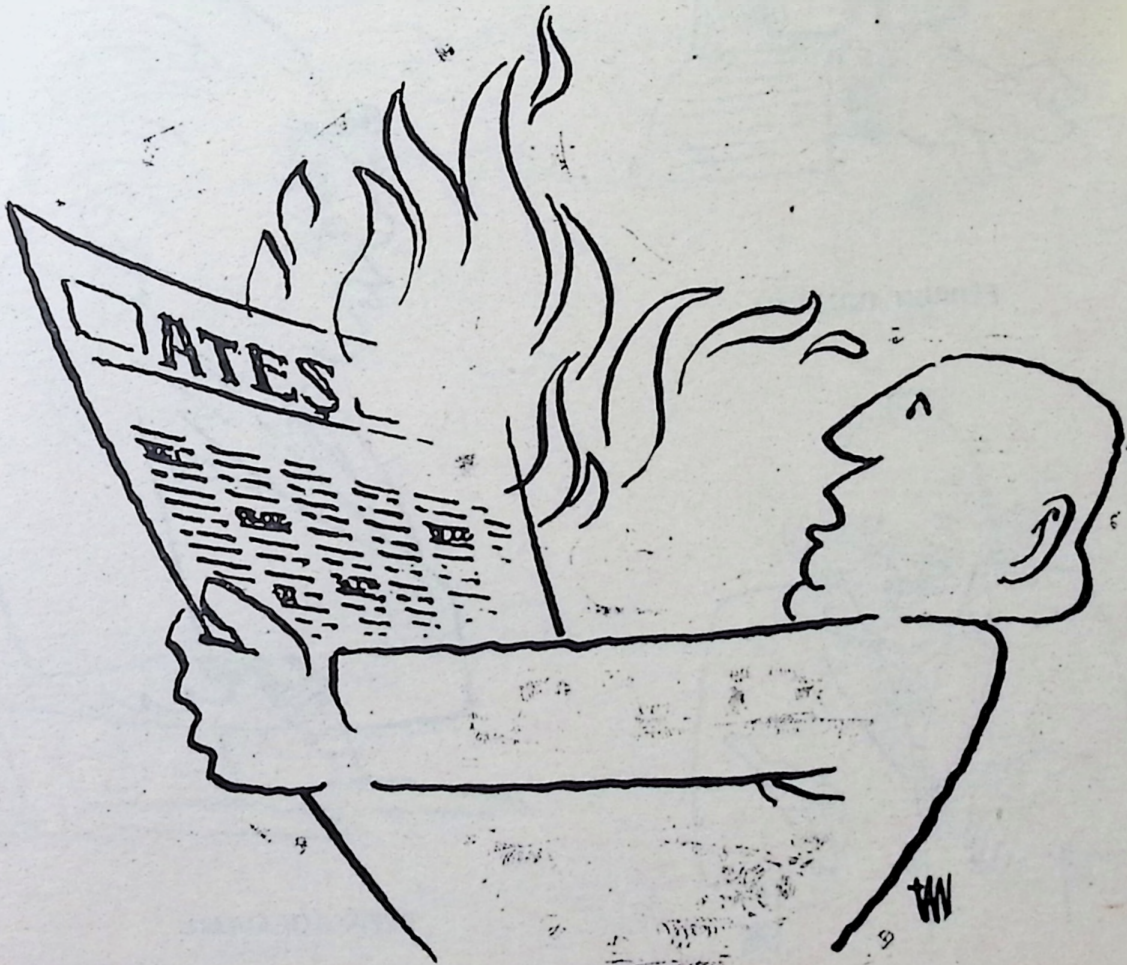
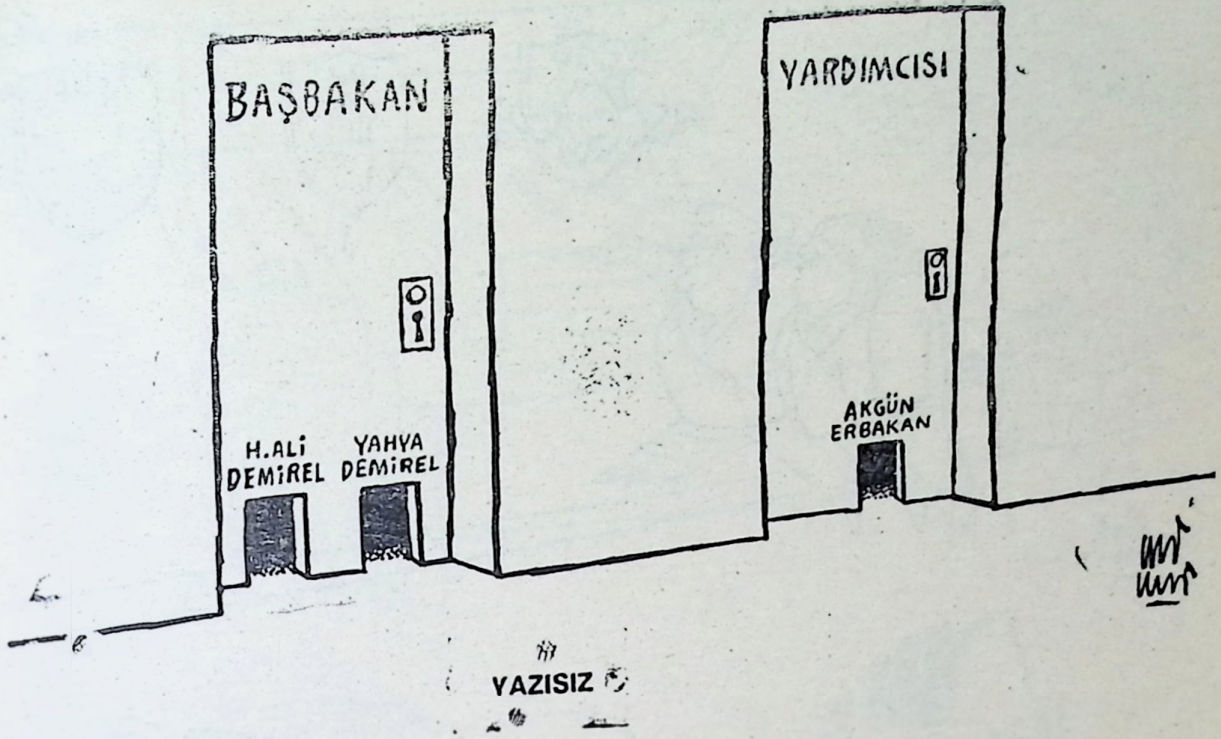

MÜKERREM SAROL

SÜLEYMAN GENÇ

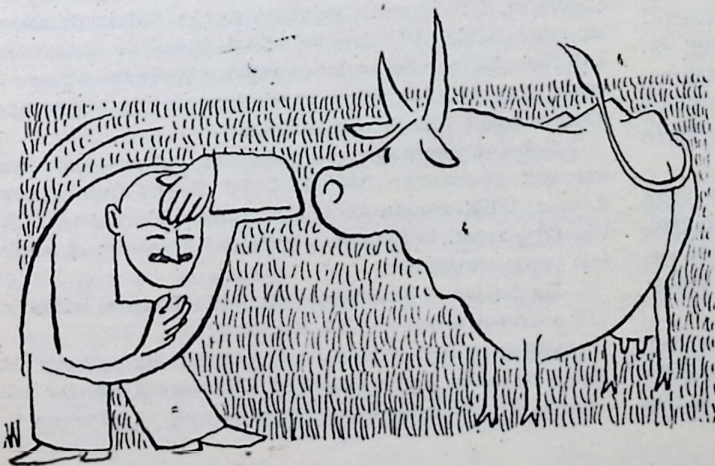
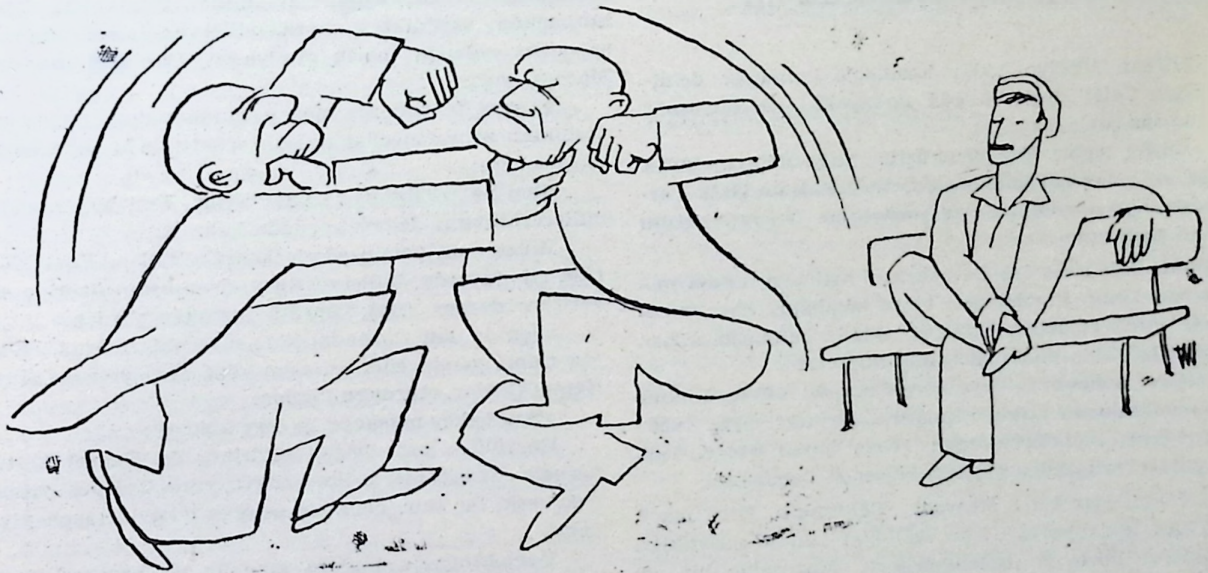
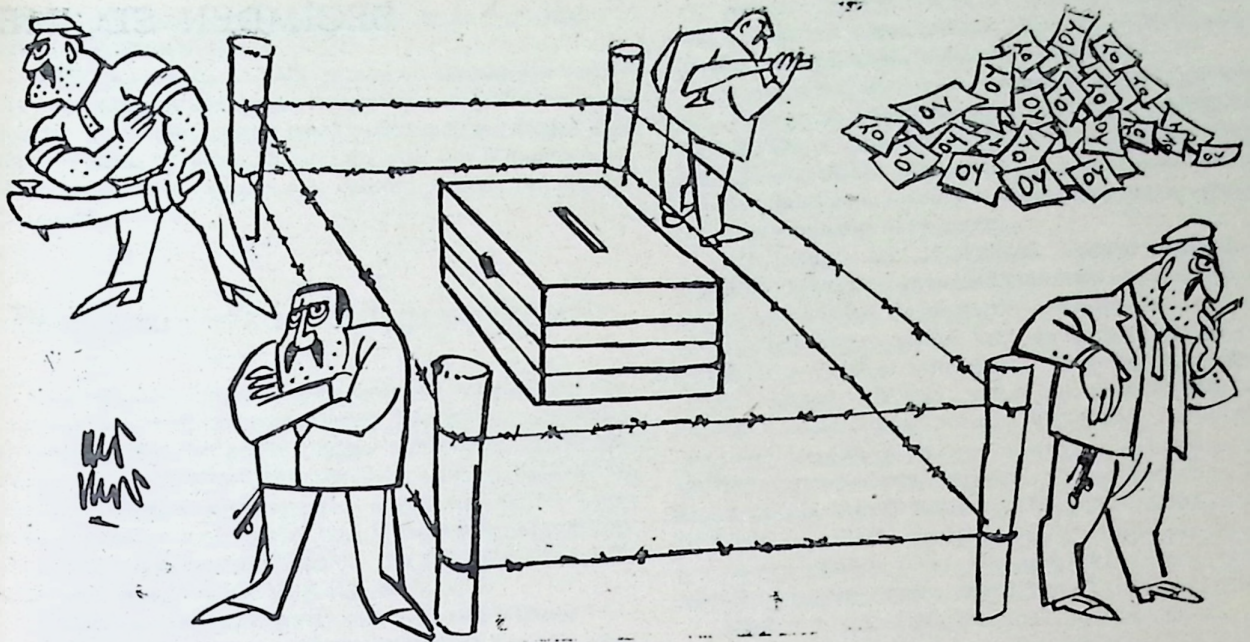

FERRUH BOZBEYLİ

REFİK KORALTAN

Ayakta mı yoksa oturarak mı?

1946'dan 1950'ye kadar kendisine komünist denilmesinden Celâl Bayar'ın ödül kopuyordu. O zamanlar yakınlarına şöyle diyordu:

«Bütün topraklar bize dönmüştür. Sağa dönsem faşist derler, sola dönsem komünist. Ortada kalsam Halk Partisinden niye ayrıldınız, diye soruyorlar. Ne yapacağımı ben de şaşırdım.»

Adnan Menderes ise Demokrat Parti için, «Bazı meselelerde Halk Partisinden biraz sağdadır, bazı meselelerde biraz soldadır.» diyordu. Sağda bulunuşu anlaşıyordu da, solda bulunuşu anlaşılmıyordu.

«Nasıl soldadır?» diye sorulduğunda, «Programımız işçi sendikalarını kabul etmiştir.» diyordu. Oysa 1950'de iktidara geldikleri zaman, «Grev hakkı isteyen işçinin yurtseverliğinden şüpheye düşeriz» demişlerdi.

DP'nin ağır topu Mareşal Çakmak'tı. Hem İsmet Paşa'dan korkuyorlar, hem de onun izniyle giriştikleri muhalefet görevini üstleniyorlardı. Mareşal'ın bir adı da onu yakın tanıyanlar arasında «Kuzu Paşa» idi. Kuzu Paşa denmesinin nedeni kendi iradesiyle değil de, yakınların telkinyle hareket etmesiydi. Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında büyük taarruza karar verildiği zaman Yakup Şevki Paşa buna karşı çıkmıştı. Atatürk'e bir mektup yazan Yakup Şevki Paşa'nın mektubuna Mareşal'ın da imza attığı hatırlatılıyordu. Kuzu Paşa sözü bundan ötürü çıkmıştı.

Meclisin ilk toplantısında oylar atılıp İsmet Paşa Cumhurbaşkanı seçilince, Mareşal şaşkına dönmüştü. Yüzü kıpkırmızı olmuş, hareketlerinden şaşkınlık geçirdiği belli oluyordu. Yanında oturan Fuat Köprülüye:

«Şimdi ben ne yapacağım?» diye sordu.

«Paşam oyunuzu verdiniz, artık gidebilirsiniz.» dedi Köprülü. Paşa da tıpış tıpış meclisi terkettiler. Ancak bu hareketi sonra, İsmet Paşa'nın Cumhurbaşkanlığını teb-

rike katılmak istemediği anlamına yorumlandı. Cumhurbaşkanı seçildikten sonra milletvekilleri İsmet Paşa'yı üst salonda tebrik etmişlerdi. Bunların arasında Mareşal yoktu.

«Paşam tebriklerde neden bulunmadınız. Oyunuzu verdikten sonra meclisi neden terkettiniz?» diye soran gazetecilere:

«Ben ne DP'liyim, ne CHP'liyim. Ben bağımsız bir milletvekilim» demek zorunda kalmıştı.

Milletvekili yemin ederlerken CHP'lilere Fuat Köprülü laf atıyordu. Milletvekilleri «Namusum üzerine söz veririm» derken Fuat Köprülü oturduğu yerden:

«Sen de namus var mı ki?» diye bağırıyordu. Hüseyin Cahit yemin ederken aynı sözü söyleyince, Behçet Kemal Çağlar, oturduğu yerden:

«Sus, behey maskara...» diye kükredi.

Köprülü o yana başını çevirince de, Behçet Kemal yerinden fırlayarak üstüne doğru yürüdü. Eğer tutmasalar eski bir şair, genç bir şairden iyice bir sopa yiyecekti.

Demokratların topluca kınanan bir hareketleri de, İsmet Paşa Cumhurbaşkanı seçildikten sonra yemin etmek üzere meclise geldiği zaman onu oturarak karşılamalarıydı. CHP'li milletvekilleri ayağa kalkarak alkışladıkları halde, DP'liler ne alkışladılar, ne de ayağa kalktılar. DP meclis grubu daha önce böyle bir karar almıştı, ona uydular. Bu hareketleri devlet başkanına karşı saygısız olarak nitelendirildi.

Fakat Demokratlar bu geleneklerinden sonuna kadar vaz geçmediler. 1950'de Celâl Bayar Cumhurbaşkanı seçildiği zaman da ayağa kalkmadılar. Ancak bu kez ikisi arasında bir fark vardı: Celâl Bayar'ı oturdukları yerde alkışladılar.

Bu hareketi benimsemeyen DP'li Isparta milletvekili partiden ertesi günü istifa etmişti.

Milletvekilleri yemini sırasında bir ilginç olay da. Celâl Bayar'ın yemin ederken «Namusum üzerine söz veririm ki...» cümlesini yanlış söylemesi idi. Başkan bu

cümleyi bir daha yenilemesini istediği zaman, Bayar'ın yüzü kıpkırmızı oldu.

1960'dan sonra DP'nin mirasçısı olduklarını söyleyen bazı partiler de cumhurbaşkanının seçildikten sonra meclise gelişinde aynı geleneği sürdürdüler. Başka partilamentolarda bu davranış var mı, yok mu bilmeyiz ama, bizim parlamentomuzun bir özelliği olarak her zaman hatırlandı.

«Psikopat» sözü ortalığı karıştırdı

Sovyetlerin bizden Boğazlarda üs, doğuda da top-rak istemeleri ülkeyi kenetlemiş, Meclis'te, yeni hükümetin getirdiği bütçe de olağan sayılmaya başlamıştı. Recep Peker hükümetinin bütçesini kürsüde DP adına Adnan Menderes eleştiriyordu. Menderes, CHP milletvekili olarak uzun yıllar bütçe komisyonunda bulunmuş, bütçe raportörlüğü etmişti. Bu bakımdan bütçenin ne demek olduğunu da, eleştiriyi de bilirdi.

Menderes kürsüye çıktı, sözcü olarak elindeki kâğıtlardan partisinin görüşlerini bildirmeye başladı. Kürsüde Başkan olarak Kâzım Karabekir bulunuyordu. İçtüzüğe göre yazılı konuşmalar için ancak 15 dakikalık bir süre tanınıyordu. 15 dakika geçmiş, 25 dakika olmuştu. Başkan Menderes'e tüzük buyruğunu hatırlattı. Oysa Menderes elindeki yazılı kâğıtların daha üçte birini tamamlamamıştı. Yakaran gözlerle CHP milletvekillerine baktı. CHP'li milletvekilleri:

«Devamı devam, okusun okusun!..» diye bağırılar. Başkan bunu onaylama anlamına alarak okumasına izin verdi. Okumasını sürdürdü.

Muhalefet, eleştirilerini tamamladıktan sonra hükümet adına cevap vermek üzere kürsüye Maliye Bakanı yerine Başbakan Recep Peker geldi.

Recep Peker, muhalefetin görüşlerini «ölçüsüz» olarak niteledi. Muhalefetin ruh halini anlatırken de bunu «psikopat» sözcüğü ile tanımladı. Bu sözü kendileri için bir hakaret sayan DP milletvekilleri topluca Meclis'i terkettiler. Bu davranışa parlamento dilinde «obstrüksiyon» deniyordu. Bu davranış Meclis çoğunluğu üzerinde derin bir şaşkınlık yarattı.

Muhalefet uzun süre Meclis toplantılarına katılmadı, eğer Başbakan özür dilemezse katılmayacağını da her vesile ile belirtti. Başbakan direniyor, özür dilemiyor, muhalefet de Meclis'e girmiyordu. İlk yumuşayan Cumhurbaşkanı İsmet Paşa oldu. Demeçlerinde muhalefeti kollayan, iktidarı (Recep Peker'i) ılımlı olmaya çağıran sözler söyledi. Muhalefet Meclis'e girmezse iktidarın «meşruluğunun» zedeleneceğini İsmet Paşa biliyordu. Ele güne karşı parlamentosunda iktidarı da, muhalefeti de bulunan bir dönemin sızılısız geçirilmesinden yanaydı.

Psikopat sözü uzun yıllar karikatürlere konu oldu. Cemal Nadir'in bir karikatürü vardı: Adam kürsüye çıkıyor, ağzını açar açmaz:

«Psi!..» diye başlıyordu. Hemen dinleyiciler protesto ediyorlardı. Adam:

«Durun arkadaşlar, durun..» diyordu. «Psikopat demeyeceğim, vallahi psikolojî diyeceğim.»

Celâl Bayar, İsmet Paşa'nın çok partili görünümlü

ve Meclisle çalışan düzen ve iktidar «zaaf»ını yakalamıştı. Bundan yararlanacak, dört yıl sonraki seçimlerde iktidara gelmenin yollarını arayacaktır.

Bu dönemi karıştıran bir söz de emekli general Sadık Aldoğan'ın «Eski hamam, eski tas.., Sadece tellaklar değişti..» demesiydi. Bu sözlerle de CHP'liler çok kızmışlardı. Milletvekili seçilmiş olan emekli generalin devlet adamlarına «tellak» dediği için dokunulmazlığının kaldırılmasını istiyorlardı.

DP kodamanları da Aldoğan Paşa'yı ölçülü konuşmaya çağırıyorlar, suyu bulandırmamasını istiyorlardı. Afyon milletvekili ve jandarma paşalığından emekli Aldoğan Paşa zaman zaman sert konuşmaları ile bu dönemin önde gelen kişilerinden oldu. Demokratlar arasında fazla kalamadı. DP'den ayrılan milletvekillerinin oluşturduğu Millet Partisi içinde görev aldı. DP gittikçe büyüyor, büyüdükçe parçalanıyordu. Arasından yeni partiler çıkacak kadar büyümüşü. Nitekim daha sonraları DP'den Köylü Partisi ve Hürriyet Partisi çıkmıştı. Bizde hep böyle olmuştur, büyüyen partinin içinden her zaman yenileri çıkar. Nitekim, 1969 yılında AP büyüdükçe içinden Bozbeyli'nin DP'si çıkmamış mıydı?

Böyle bir yolu açan ilk parti CHP idi. Ondan vaktiyle Terakkiperver Fırka, Serbest Fırka, en son da Demokrat Parti çıkmıştı. Bakalım bu seçimlerde partiler büyürse bunların içinden hangi partiler çıkacaktır?

Komünist parmağı

Uzun yıllar sonra bizde ilk tek dereceli ve çok partili seçim 1946'da yapıldı. Gerçi seçime bazı partiler katıldı ama, gelişme yıllarca iktidarda kalan CHP ile Demokrat Parti arasında oldu. Seçime katılan öteki sağcı ve solcu partiler Meclise giremediler.

Seçim tarihi olarak 21 Temmuz saptanmıştı. Seçim kampanyası haziran ayının sonlarında hemen başladı. Haziran ayının son günü Tarsus, Misis, Ceyhan ve Mersin dolaylarında bir geziye çıkan muhalefet lideri Celâl Bayar, iktidarı ürkütmeyen konuşmalar yapıyordu. Ama buna rağmen büyük kalabalıklar tarafından karşılandığı belliydi. Muhalefete büyük bir ilgi vardı ve halk akıyordu. Bayar kalabalıkları gördükçe ılımlı konuşmalar yapıyor, «Amacımız ulusal egemenliğin serbest ve baskısız bir seçimle gerçekleşmesidir» diyordu. Öteki millîtanlar gazetelere geçen konuşmalarında ılımlı idiler, fakat halkın arasında çok sert ve kışkırtıcı bir üslûpla konuşuyorlardı.

Bu seçimde nüfusumuz arttığı için milletvekili sayısı 10 fazlası ile 465'e çıkmıştı. 20 bin 112 seçim bürosu saptanmıştı.

Seçimler özellikle İstanbul gibi basının yoğun olduğu bölgelerde sıkıyönetim altında geçiyordu. Onun için gazeteler sıkıyönetimin, baskısı altındaydılar. İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Asım Tınaztepe idi. Arada bir bildiriler yayınlarak, gazetelere telefon ettirerek seçimleri disiplin altında tutuyordu. Seçmenin gözle görülecek biçimde DP'ye yöneldiği belli oluyordu.

Adayların tesbitine geçilirken CHP'de bir tedirginlik vardı. DP ise, başlangıçta aday bulmakta zorluk çekiyordu. Öyle ki, çoğu kişi sandığa yaklaşıncaya dek

önerilen adaylığı kabul etmekte kuşkuluydu.

CHP'nin Aydın adayları arasında çıkan bir anlaşmazlıkta yönetim kurulu ile çatışan bazı CHP'li ler kendi aralarında ayrı aday listeleri düzenliyorlardı. Bu listelere kendi adlarından başka Kâzım Karabekir, Adnan Menderes ve Mükerrer Sarol'un adlarını da koyuyorlardı. Partili olarak henüz seçime alışılmadığı belli oluyordu. Zaten CHP ile DP arasında özgürlükleri kısmak, ya da getirmekten başka bir ayırım yoktu.

Seçimler sırasında hükümetin başında Şükrü Saraçoğlu vardı. Başbakan seçimlerin «yasal ve dürüstlük içinde» yapılacağını söylüyordu ama, sözünü CHP örgütüne bile geçiremiyordu. İşin başında valiler CHP'den yanaydılar. Yıllarca il başkanlığı yapmışlardı.

CHP olsun, DP olsun ulusal kurtuluş savaşının ünlü generallerine olta atmışlardı. DP Mareşal Fevzi Çakmak'ı bağrına basarken, CHP de Kâzım Karabekir'e sınılmıştı.

Bugünkü televizyon gibi radyo o günlerde çok önemliydi. İktidar radyodan yararlanırken, muhalefet yararlanma çareleri arıyordu. Gerçi radyo sadece 1946 seçimleri değil, ondan sonra gelen seçimlerde (DP'nin iktidar dönemi dahil) tartışma konusu oldu. «Sen yararlanacaksın, ben yararlanacağım» tartışması çok uzun sürdü.

Seçimler çok çekişmeli geçmesine rağmen, hiç bir zaman, bugün olduğu gibi kabarık ölüm ve öldürme olaylarına raslanmadı. Ölmeler ve öldürmeler parmakla sayılacak kadar azdır.

Komünistlik suçlaması gene vardı. İktidar partisi ileri gelenleri, muhalefet partisi sözcülerini «Moskova ağzı» ile konuşuyorlar diye suçluyorlardı. Bu karalama muhalefeti fena halde kızdırıyordu. Oysa DP bir seçim sonrası iktidara geldiğinde CHP'yi «Moskova ağzı» ile konuşuyor diye suçlamaktaydı.

Bursa köylerinde bir kaymakam köylülere yapılan baskıları araştırırken sormuştu:

«Ne yapıldı?»

«Piyango parası alındı, zorlan...»

Kaymakam kızmış:

«Bu köye komünist parmağı adamakıllı girmiş,» diyerek köy halkına komünist işlemi yapmıştı.

Muhalefet soruyordu:

«Radyodan yararlanacak mıyız?»

Başbakan Saraçoğlu cevap veriyordu:

«Hayır, yasalar yararlanmanıza engeldir.»

Diktafoncu Hasan

Elektrikçi Hasan'ın Hergele Meydanı'na inen ara sokakların birinde dükkânı vardı. Peşin para ile elektrik malzemesi alıp, veresiye satmaya gücü yetmediği için daha çok onarım işleri ile uğraşırdı. Birinin elektriği mi bozuldu, hemen Hasan'a haber salınır, «Gel onar...» derlerdi. Elinde çanta, içinde biraz tel, birkaç tornavida gelir, onarırdı. Böylece gündelik yaşamında mutlu hayatını sürdürürdü.

Gel zaman, git zaman Hasan'ı siyasetin göbeğinde buluverdik. DP'den kopanlar Millet Partisi'ni kurmuşlar, DP ile CHP'yi «muvazaalı» göstererek meydan meydan dolaşıyorlardı. Gün geldi ki MP Bölükbaşı'nın par-

tisi oluverdi. Bir partide o zamanlar kim çok konuşuyorsa parti onun olurdu. Oysa Bölükbaşı tüm Türkiye'de en çok konuşan siyasetçiydi.

Konuşucular meydanlarda söylevler verirlerken, o zamanlar bugünkü gibi hassas mikrofonlar da, hassas hoparlörler de yoktu. Konuşucunun eline derme çatma bir mikrofon tutuşturulur, bir iki direğe borulu birkaç hoparlör konur, toplananlara veryansın demokrasi derisi verilirdi. Hasan diktafonu biliyor ya, Bölükbaşı'nın diktafoncusu oluverdi. Kimi çantasını taşıyor, kimi belgeli muhalefet yaptığı için tomarlarını taşıyorlar, Hasan diktafonu yükleniyordu. Nerede bir meydan mitingli varsa, Hasan da önceden diktafonu ile orda yerini alırdı. Gün geldi ki Hasan, Bölükbaşı'nın ayrılmaz bir parçası oluverdi. Hasan'a takılırlardı:

«Partiniz iktidara geliyor mu?»

«Allah'ın izni Bölükbaşı'nın himmetiyle eli kulağındadır iktidarın...»

Seçim yapılır, Bölükbaşı iktidar şurda dursun, bir iki milletvekili zar zor çıkarırdı. Yavaş yavaş çok kişi partiden tüymeye başlamıştı. Neredeyse Hasan'la Bölükbaşı kalmıştı.

Hasan'a sorardık:

«Durum nedir?»

Boynunu bükerek bir şeyler söylemezdi. Herhalde Hasan da artık usanmıştı. Elden dükkân gitmiş, tezgâh gitmiş, bir diktafon kalmıştı. Bir gün gene durumu sordüğümüzda Hasan patladı:

«Üç kişidir bu partide oturan...» dedi. Bir, Bölükbaşı Osman... İki, diktafon... Üç Diktafoncu Hasan...»

Dilimizde uzun yıllar bu sözler kaldı. Gerçi... Kortalan için söylenen dizelere benziyordu ama, Hasan'ın gerçeğine de uyuyordu. Hasan uzun süre dayanamadı kayboldu.

Bölükbaşı'nı 46 seçimlerinden sonra tanıdım. DP müfettişi iken Yozgat mı, Çorum mu, bir yerlerde tutulanmış... Ordan kurtulduktan sonra Cebeci'deki büyük mitinge gelmişti. Toplanan kalabalıklara takdim ediliyor, konuşmasını bizimle beraber DP'nin kodamanları da ilk kez dinliyorlardı.

«Zindandan geliyorum» diye söze başladı. Gür bir sesi, kalabalıkları etkileyen bir ses tonu vardı. Bir gün kendini zindanlara atanlara memleketi zindan edecekti.

Fransız ihtilâline meraklı, okumuş bir DP kodamanı Celâl Bayar'ın kulağına eğildi:

«Tam aradığımız adam!..» dedi. «İhtilâlin Danton'una, Robespier'ine benziyor.»

Bölükbaşı'ndan DP'li ler yeter derecede yararlanamadılar ama, Bölükbaşı uzun yıllar siyasal demokrasiyi meydanlarda savundu. Ömrü bu yolda harcandı, siyasal yaşamı bu yolda tükendi. Ülkeye siyasal demokrasi hâlâ özgünlüğü ile gelmedi. Şimdi bakıyorum da Bölükbaşı ülkenin siyasal demokrasi savaşımı vermesi sırasında kimlerin yanında yer alıyor! Bölükbaşı, demokrasimizin Diktafoncu Hasan'ı kadar olamadı. Çok yazık!...

450 Sandalye

Az buz değil, yüz yılı aşkın bir zamandan beri seçim yaparız. Halkımız seçimlere alışkındır, seçim yat-

kınlığını almıştır. Düşünün bir kez, 1876'da başlamışsınız, şimdi yıl 1977'dir. Hani biz de seçimin acısını, tatlısını tatmamışsak, kim tatmıştır?

1876 Kanun-u Esasisi ilân edildiği zaman seçim de gelmiştir. Gerçi seçimler şimdiki gibi incelmış, kılı kırk yarar hale getirilmemişti. Vilâyetlere haber salınıyor, vilâyetler de mebuslarını seçip gönderiyorlardı. İllerin bölünmesi de bugünkü gibi değildi. O günkü illerin adını sayacak olsak, bugün hiç biri yoktur. Lazkiye, Cebelibereket, Selânik, Halep neredeler?

İlk Anayasa da, ilk seçim de uzun sürmedi.

Ardından 1908 Anayasasını ve seçimlerini denedik. Hem birkaç parti vardı, hem de seçimler kavgalı, dögüşlü, sopalı değnekli oldu. Seçime de, seçimlerle gelen geçime de alışıyorduk. Cumhuriyet'ten sonra iki kez çok partili bir dönem geçirmişsek de (Terakkîperver Fırka ve Serbest Fırka) 1946'ya kadar tek parti demokrasisini yaşadık.

Salıyorduk haberi birinci ve ikinci seçmenlere, onlar da mebusları seçiyorlardı, parlamentoyu oluşturuyor duk. İyi miydi, kötü müydü bir şey söylemiyeceğim ama, böylesine gürültü ve patırdı olmuyordu. Atı itli, anahtarlı anahtarsız baskılar yoktu.

1946 seçimlerinin hileli olduğu çok söylenmiştir. Şimdiki Pakistan seçimlerine çok benzer. İsmet Paşa Celâl Bayar'ı çağırmıştır:

«Celâl Bey, hile yapılmıştır, yapılmamıştır. Bu seçimlerde salt çoğunlukla iktidara geleceğinizi umuyor muydunuz?»

«Hayır...»

«Öyle ise bu seçimleri pek karıştırmayalım.»

Böyle denmiştir ama, körün değneğini bellediği gibi seçim dendikçe 1946'nın hileli olduğu hep söylenmiştir. Demirel CHP'ye çatmak istediği zaman hep 46 sakızını

çiğner, 46'yı karıştırır.

1950'de tereyağdan kul eker gibi iktidar değiştirilmiştir. Demek ki, halkımız istediği zaman seçimle iktidarı değiştirebiliyor, seçimlere alışkanlığı ve yatkınlığı vardır. Öyleyse bir iktidar değişimini yeniden neden yap masın? Eğer halkımızın, çoğumuzun dediği gibi taa burasına kadar gelmişse, bu seçimlerde bir sürpriz neden olmasın? Daha sandığa yaklaşmamıza bir hayli zaman var. Gün doğmadan neler doğar, bazan da gün doğmanan şavkı ovaya vurur.

Bir Ragıp Karaosmanoğlu vardı (rahmet olsun) çok nükteli bir kişiydi. Merkezden (Ankara'dan), taşrada bulunan Fuat Köprülü'ye telefon ediyor. 1950 seçimlerini DP kazanmıştır.

«Hoca 450 sandalya aldık.»

O zamanlar her mebus için bir sandalya sözcüğü kullanılırdı.

«Ne aldınız?»

«450 sandalya.»

«Yahu partinin o kadar parası yok, 450 sandalyayı ne yapacaksınız?»

DP'nin meydan meydan «İktidara gelyoruz» diye dolaşan sözcüsü Köprülü Hoca'nın bile düşleri, 450 mebusluk alacak kadar geniş değildi. İktidar sürpriz olmuştu.

Seçim dediğin böyledir, bazan karaya basarsın, ak çıkıverir, bazan aka basarsın kara.

Dediğim gibi halkımızın seçimlere alışkanlığı ve yatkınlığı vardır. Havalara karardığı, mebus seçemediği zaman hiç olmazsa muhtar, belediye ve il genel meclisi seçimlerine katılmıştı. Bunca deneyden sonra kafası hele bir kızmasın, hele bir coşmasın, sandalyeleri değiştirir, kiminin altından da çekiverir.

Mehmed KEMAL

SEÇİM SONUÇLARI

Açıklama

5 Haziran 1977 Pazar günü yapılan Milletvekili genel ve Cumhuriyet Senatosu A grubu iller yenileme seçimlerinin kesin sonuçları Resmi Gazete'nin 19 Haziran 1977 günlü sayısında yüksek seçim kurulu tarafından açıklanmıştır.

Bazı illerin birleştirme tutanaklarındaki geçerli oy pusulası toplam sayıları ile partilere ve bağımsızlara verilen oyların toplamı arasında fark bulunduğundan Türkiye için verilen toplam oranların partilere ve bağımsızlara verilen oyların toplamı üzerinden hesap-

landığı belirtilmiştir..

İllerdeki oy dağılım oranları yüksek seçim kurunun açıklamasında bulunmamaktadır. Bu nedenle gazetemizde hazırlanmıştır.

Adana, Afyon, Ankara, Aydın, Çorum (Senato) İçel, İstanbul, Kastamonu, Kırşehir (Senato); Malatya, Kahramanmaraş, Ordu, Sivas (Senato) ve Tunceli illeri için verilen geçerli oy sayıları ile partilere ve bağımsızlara dağılım arasında önemli farklar bulunduğundan bu illerin oy oranları partilere ve bağımsızlara verilen oyların toplamı üzerinden hesaplanmıştır.

ADANA MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ

Seçmen sayısı	:	673. 430
Oyunu kullanan seçmen	:	462. 806
Seçime katılma oranı	:	% 68. 73
Geçerli oy pusulası	:	452. 072
A. P.	:	144. 709 % 32,04
C. H. P.	:	210. 028 % 46,50
C. G. P.	:	4. 965 % 1,10
D. P.	:	8. 932 % 1,98
M. H. P.	:	51. 146 % 11,32
M. S. P.	:	28. 490 % 6,31
T. B. P.	:	2. 554 % 0,57
T. İ. P.	:	816 % 0,18

AP:	Selâhattin Kılıç, Ahmet Topaloğlu, Mehmet Halit Dağlı, Hasan Gürsoy, Cevdet Akçalı,
CHP:	Nedim Tarhan İsmail Hakkı Öztörün Oğuz Yazıcıoğlu Melih Kemal Küçüktepepınar Hasan Cerit Mehmet Can Muslihittin Yılmaz Mete

MSP: Hasan Aksay
MHP: Alparslan Türkeş

ADİYAMAN (CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	160. 938
Oyunu kullanan seçmen	:	121. 075
Seçime katılma oranı	:	% 75. 24
Geçerli oy pusulası	:	117. 222
A. P.	:	39. 436 % 33,64
C. H. P.	:	47. 028 % 40,12
C. G. P.	:	857 % 0,73
D. P.	:	2. 170 % 1,85
M. H. P.	:	3. 197 % 2,73
M. S. P.	:	24. 534 % 20,93

CHP: Yusuf Çetin

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	160.938
Oyunu kullanan seçmen	:	121.400
Seçime katılma oranı	:	% 75.44
Geçerli oy pusulası	:	117.647
A. P.	:	33.807 % 28,74
C. H. P.	:	49.243 % 41,86
C. G. P.	:	806 % 0,69

D. P.	:	4.450	%	3.78
M. H. P.	:	6.028	%	5.12
M. S. P.	:	22.625	%	19.23
T. B. P.	:	—	—	—
T. İ. P.	:	—	—	—
(2) bağımsız	:	688	%	0.58
AP:	Halil Açar			
CHP:	Kemal Tabak,			
	Ramazan Yıldırım			
MSP:	Abdurrahman Ünsal			

AFYON
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	280.994		
Oyunu kullanan seçmen	:	205.141		
Seçime katılma oranı	:	% 73.01		
Geçerli oy pusulası	:	196.760		
A. P.	:	102.785	%	52.27
C. H. P.	:	53.674	%	27.29
C. G. P.	:	3.718	%	1.89
D. P.	:	3.386	%	1.72
M. H. P.	:	17.043	%	8.67
M. S. P.	:	16.042	%	8.16
T. B. P.	:	—	—	—
T. İ. P.	:	—	—	—
(1) bağımsız	:	10	%	0

AP: Ali İhsan Ulubahşi,
Güneş Öngüt,
Mete Tan,
Mehmet Özutku,
CHP: Hasan Akkuş
İsmail Akın

AĞRI
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	129.893		
Oyunu kullanan seçmen	:	99.291		
Seçime katılma oranı	:	% 76.44		
Geçerli oy pusulası	:	95.362		
A. P.	:	20.051	%	21.03
C. H. P.	:	11.769	%	12.34
C. G. P.	:	9.692	%	10.16
D. P.	:	1.478	%	1.55
M. H. P.	:	6.149	%	6.45
M. S. P.	:	6.047	%	6.34
T. B. P.	:	—	—	—
T. İ. P.	:	—	—	—
(8) bağımsız	:	40.176	%	42.13

AP: Kerem Şahin
Ahmet Hamdi Şam
CHP: Rıza Polat
CGP: Mikail Aydemir

AMASYA
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	163.292		
Oyunu kullanan seçmen	:	132.475		
Seçime katılma oranı	:	% 81.13		
Geçerli oy pusulası	:	127.557		
A. P.	:	48.026	%	37.66

C.H.P.	:	57.594	%	45.12
C.G.P.	:	1.723	%	1.36
D.P.	:	1.482	%	1.17
M.H.P.	:	8.091	%	6.34
M.S.P.	:	9.305	%	7.30
T.B.P.	:	945	%	0.74
T. İ. P.	:	891	%	0.31
AP:	Etem Naci Altunay,			
	Muhammet Kelleci			
CHP:	Erol Çevikçe			
	Vehbi Meşhur			

ANKARA
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	1.328.719		
Oyunu kullanan seçmen	:	938.868		
Seçime katılma oranı	:	% 70.66		
Geçerli oy pusulası	:	897.872		
A. P.	:	277.130	%	30.51
C. H. P.	:	460.509	%	50.70
C. G. P.	:	11.700	%	1.29
D. P.	:	13.241	%	1.46
M. H. P.	:	77.178	%	8.50
M. S. P.	:	55.223	%	6.08
T. B. P.	:	6.841	%	0.75
T. İ. P.	:	3.544	%	0.39
(19) bağımsız	:	2.860	%	0.32

AP: Sebatî Ataman
Turgut Toker
Oğuz Aygün
Orhan Eren
Mustafa Kemal Erkovan
Fikri Pehlivanlı
Orhan Alp
İsmail Hakkı Köylüoğlu
Mustafa Başoğlu
Mustafa Kılıç
CHP: Teoman Köprülüler
Kemal Kayacan
Önder Sav
Alişan Canpolat
Abdurrahman Oğultürk
H. Semih Eryıldız
Altan Öymen
Cengiz Şenses
Erol Saraçoğlu
Selahattin Öcal
A. Hayri Elçioğlu
Yaşar Ceyhan
Kenan Durukan
Ahmet Hamdi Çelebi
A. İsmet Çanakçı
Bekir Adıbelli
MSP: Oğuzhan Asiltürk
MHP: İhsan Karaçam
Necati Gültekin

ANTALYA
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	337.740		
Oyunu kullanan seçmen	:	268.450		
Seçime katılma oranı	:	% 79.48		

Geçerli oy pusulası	:	257.532	
AP	:	139.354	% 54.11
CHP	:	87.944	% 34.15
CGP	:	4.280	% 1.66
DP	:	6.032	% 2.34
MHP	:	10.898	% 4.23
MSP	:	7.962	% 3.10
TBP	:	933	% 0.36
TİP	:	—	—
(2) bağımsız	:	129	% 0.06
AP:		Mehmet Sadık Erdem,	
		İhsan Ataöv (Çarıklı),	
		Kaya Çakmakçı,	
		Galip Kaya	
CHP:		Deniz Baykal,	
		Ömer Buyrukçu,	
		Hasan Ünal	

ARTVİN
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	119.383	
Oyunu kullanan seçmen	:	87.808	
Seçime katılma oranı	:	% 73.27	
Geçerli oy pusulası	:	85.145	
A.P.	:	39.021	% 45.83
C.H.P.	:	37.841	% 44.44
C.G.P.	:	—	—
D.P.	:	1.256	% 1.48
M.H.P.	:	1.959	% 2.30
M.S.P.	:	4.912	% 5.77
T.B.P.	:	—	—
T.İ.P.	:	—	—
(1) bağımsız	:	156	% 0.18
AP:		Mustafa Rona,	
		Hasan Ekinci	
CHP:		Mehmet Balta	

AYDIN
(CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	336.157	
Oyunu kullanan seçmen	:	266.530	
Seçime katılma oranı	:	% 79.29	
Geçerli oy pusulası	:	254.160	
A.P.	:	133.590	% 52.55
C.H.P.	:	97.639	% 38.40
C.G.P.	:	3.104	% 1.22
D.P.	:	6.185	% 2.43
M.H.P.	:	6.578	% 2.59
M.S.P.	:	6.835	% 2.69
T.B.P.	:	306	% 0.12
T.İ.P.	:	—	—
AP:		A. Metin Taş	
		İskender Cenap Ege	
CHP:		Sadettin Demirayak	

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	336.157	
Oyunu kullanan seçmen	:	266.409	
Seçime katılma oranı	:	% 79.26	
Geçerli oy pusulası	:	256.038	

A.P.	:	131.198	% 51.67
C.H.P.	:	97.818	% 38.53
C.G.P.	:	3.236	% 1.27
D.P.	:	6.302	% 2.48
M.H.P.	:	7.285	% 2.87
M.S.P.	:	7.053	% 2.78
T.B.P.	:	857	% 0.34
T.İ.P.	:	—	—
(1) bağımsız	:	153	% 0.06

AP:	Mutlu Menderes
	Nahit Menteşe
	İsmet Sezgin
	Behiç Tozkoparan
CHP:	Muharrem Sökeli
	Selami Görgüç
	Mehmet Çelik

BALIKESİR
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	469.592	
Oyunu kullanan seçmen	:	376.259	
Seçime katılma oranı	:	% 80.12	
Geçerli oy pusulası	:	364.157	
A.P.	:	188.145	% 51.67
C.H.P.	:	136.448	% 37.47
C.G.P.	:	6.091	% 1.67
D.P.	:	5.597	% 1.54
M.H.P.	:	10.093	% 2.77
M.S.P.	:	17.451	% 4.79
T.B.P.	:	—	—
T.İ.P.	:	—	—
(2) bağımsız	:	332	% 0,09
AP:	Cemalettin İnkaya,		
	İlhan Aytekin,		
	Cihat Bilgehan,		
	Hüsnü Yılmaz,		
	Emin Engin Tanrıverdi		
CHP:	İrfan Özaydınlı,		
	Sadullah Usumi,		
	Nuri Bozyel,		
	Necati Cebe		

BİLECİK
(CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	76.444	
Oyunu kullanan seçmen	:	61.831	
Seçime katılma oranı	:	% 80.88	
Geçerli oy pusulası	:	59.659	
A.P.	:	29.583	% 49.59
C.H.P.	:	23.457	% 39.52
C.G.P.	:	1.251	% 2.10
D.P.	:	—	—
M.H.P.	:	1.674	% 2.80
M.S.P.	:	3.694	% 6.19
AP:	Mehmet Erdem		

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	76.444	
Oyunu kullanan seçmen	:	61.814	
Seçime katılma oranı	:	% 80.87	

Geçerli oy pusulası	:	59.307
A.P.	:	29.042 % 48.97
C.H.P.	:	23.258 % 39.22
C.G.P.	:	923 % 1.55
D.P.	:	569 % 0.96
M.H.P.	:	1.689 % 2.85
M.S.P.	:	3.806 % 6.42
T.B.P.	:	— —
T.İ.P.	:	— —
(1) bağımsız	:	19 % 0.03
AP:		Cemalettin Köklü
CHP:		Orhan Yağcı

BİNGÖL
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	87.753
Oyunu kullanan seçmen	:	64.901
Seçime katılma oranı	:	% 73.96
Geçerli oy pusulası	:	62.752
A.P.	:	18.593 % 29.63
C.H.P.	:	15.966 % 25.44
C.G.P.	:	1.263 % 2.01
D.P.	:	285 % 0.46
M.H.P.	:	674 % 1.08
M.S.P.	:	15.922 % 25.37
T.B.P.	:	— —
T.İ.P.	:	— —
(1) bağımsız	:	10.049 % 16.01
AP:		Mehmet Sait Göker
CHP:		Hasan Celâlettin Ezman

BİTLİS
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	77.317
Oyunu kullanan seçmen	:	65.012
Seçime katılma oranı	:	% 84.09
Geçerli oy pusulası	:	62.417
A.P.	:	21.378 % 34.25
C.H.P.	:	10.665 % 17.09
C.G.P.	:	462 % 0.74
D.P.	:	275 % 0.44
M.H.P.	:	184 % 0.29
M.S.P.	:	17.013 % 27.26
T.B.P.	:	— —
T.İ.P.	:	— —
(1) bağımsız	:	12.440 % 19.93
AP:		Abidin İnan Gaydalı
MSP:		Muhyettin Mutlu

BOLU
(CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	234.488
Oyunu kullanan seçmen	:	179.803
Seçime katılma oranı	:	% 76.68
Geçerli oy pusulası	:	172.166
A.P.	:	98.309 % 55.94
C.H.P.	:	48.212 % 28.00
C.G.P.	:	6.001 % 3.49
D.P.	:	— —
M.H.P.	:	5.601 % 3.25
M.S.P.	:	16.043 % 9.32

AP: Orhan Ataullah Çalış
CHP: Neşet Akmandor

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	234.488
Oyunu kullanan seçmen	:	179.804
Seçime katılma oranı	:	% 76.68
Geçerli oy pusulası	:	172.300
A.P.	:	95.491 % 55.42
C.H.P.	:	48.712 % 28.28
C.G.P.	:	5.700 % 3.31
D.P.	:	— —
M.H.P.	:	5.907 % 3.43
M.S.P.	:	16.371 % 9.51
T.B.P.	:	— —
T.İ.P.	:	— —
(3) bağımsız	:	81 % 0.05

AP: Müfit Bayraktar,
Avni Akyol
Ahmet Çakmak
CHP: Bayram Turan Çetin
Halûk Karabörklü

BURDUR
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	118.399
Oyunu kullanan seçmen	:	90.427
Seçime katılma oranı	:	% 76.37
Geçerli oy pusulası	:	86.322
A.P.	:	37.316 % 43.23
C.H.P.	:	34.383 % 39.83
C.G.P.	:	1.541 % 1.78
D.P.	:	1.431 % 1.66
M.H.P.	:	5.754 % 6.67
M.S.P.	:	5.897 % 6.83
T.B.P.	:	— —
T.İ.P.	:	— —
AP:		Ahmet Sayın
CHP:		Cemal Aktas

BURSA
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	59.667
Oyunu kullanan seçmen	:	443.692
Seçime katılma oranı	:	% 74.39
Geçerli oy pusulası	:	431.418
A.P.	:	223.157 % 51.73
C.H.P.	:	158.364 % 36.71
C.G.P.	:	5.740 % 1.33
D.P.	:	6.560 % 1.52
M.H.P.	:	12.660 % 2.93
M.S.P.	:	23.640 % 5.48
T.B.P.	:	— —
T.İ.P.	:	1.109 % 0.26
(2) bağımsız	:	188 % 0.04

AP: Kasım Önadını,
Yılmaz Ergenekon,
Ali Elverdi,
Halil Karaath,
Cemal Külahlı,

Özel Yılmaz,
Mehmet Emin Dalkıran
CHP: Hasan Esat Işık,
Mehmet Emekli,
Nail Atlı
Safvet Ural

ÇANAKKALE
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	216.744
Oyunu kullanan seçmen	:	180.645
Seçime katılma oranı	:	% 83.35
Geçerli oy pusulası	:	175. 641
A.P.	:	88.138 % 50.18
C.H.P.	:	68.048 % 38.74
C.G.P.	:	2.868 % 1.63
D.P.	:	3.420 % 1.95
M.H.P.	:	3.857 % 2.20
M.S.P.	:	8.564 % 4.88
T.B.P.	:	585 % 0.33
T.İ.P.	:	— —
(2) bağımsız	:	161 % 0.09

AP: Ahmet Nihat Akay,
İrfan Binay
CHP: Altan Tuna
Osman Orhan Caneri

ÇANKIRI
(CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	122.935
Oyunu kullanan seçmen	:	91.548
Seçime katılma oranı	:	% 74.47
Geçerli oy pusulası	:	86.313
A.P.	:	40.543 % 46.97
C.H.P.	:	19.797 % 22.94
C.G.P.	:	2.131 % 2.47
D.P.	:	1.314 % 1.52
M.H.P.	:	13.281 % 15.39
M.S.P.	:	9.247 % 10.71
AP: Gürhan Titrek	:	

MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ

Seçmen sayısı	:	122.935
Oyunu kullanan seçmen	:	91.587
Seçime katılma oranı	:	% 74.50
Geçerli oy pusulası	:	87.259
A.P.	:	40.816 % 46.77
C.H.P.	:	18.664 % 22.54
C.G.P.	:	1.791 % 2.05
D.P.	:	1.484 % 1.70
M.H.P.	:	14.807 % 16.97
M.S.P.	:	8.697 % 9.97
T.B.P.	:	— —
T.İ.P.	:	— —

AP: Nurettin Ok
Arif Tosyalıoğlu
CHP: Nuri Çelik Yazıcıoğlu

ÇORUM
(CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	278.754
Oyunu kullanan seçmen	:	217.399
Seçime katılma oranı	:	% 77.99
Geçerli oy pusulası	:	205.968
A.P.	:	76.783 % 37.37
C.H.P.	:	76.116 % 37.05
C.G.P.	:	3.771 % 1.84
D.P.	:	4.093 % 1.99
M.H.P.	:	26.470 % 12.88
M.S.P.	:	18.235 % 8.87
AP: Safa Yalçuk	:	
CHP: Abdullah Ercan	:	

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	278.754
Oyunu kullanan seçmen	:	217.091
Seçime katılma oranı	:	% 77.88
Geçerli oy pusulası	:	207.219
A.P.	:	77.754 % 37.52
C.H.P.	:	74.884 % 36.14
C.G.P.	:	4.192 % 2.02
D.P.	:	3.831 % 1.85
M.H.P.	:	26.414 % 12.75
M.S.P.	:	17.120 % 8.26
T.B.P.	:	1.622 % 0.78
T.İ.P.	:	— —
(3) bağımsız	:	1.402 % 0.68

AP: Mustafa Kemal Biberoğlu
Ahmet Çimbek,
Aslan Topçubaşı,
CHP: Şükrü Bütün
Etem Eken
MHP: Mehmet Irmak

DENİZLİ
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	305.078
Oyunu kullanan seçmen	:	235.144
Seçime katılma oranı	:	% 77.08
Geçerli oy pusulası	:	226.504
A.P.	:	99.428 % 43.90
C.H.P.	:	98.491 % 43.48
C.G.P.	:	2.550 % 1.12
D.P.	:	10.302 % 4.55
M.H.P.	:	8.379 % 3.70
M.S.P.	:	7.358 % 3.25
T.B.P.	:	— —
T.İ.P.	:	— —

AP: Mustafa Kemal Aykurt,
Ahmet Hamdi Sancar,
Emin Atıf Şohoğlu,
CHP: Ömer İhsan Paköz,
Adnan Keskin,
Mustafa Gazalçı

DIYARBAKIR
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	290.056
Oyunu kullanan seçmen	:	192.885
Seçime katılma oranı	:	% 66.50
Geçerli oy pusulası	:	186.651
A.P.	:	48.694 % 26.09
C.H.P.	:	64.991 % 34.82
C.G.P.	:	876 % 0.47
D.P.	:	2.102 % 1.13
M.H.P.	:	2.035 % 1.09
M.S.P.	:	33.324 % 17.85
T.B.P.	:	— —
T.İ.P.	:	2.805 % 1.50
(6) bağımsız	:	31.824 % 17.05

AP: Abdullatif Ensariloğlu,
Mahmut Kepolu
CHP: Mehmet İskan Azizoglu,
Halil Akgül,
Bahattin Karakoç
MSP: M. Yaşar Göçmen
BAĞ: Eşref Cengiz

EDİRNE
(CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	186.570
Oyunu kullanan seçmen	:	143.663
Seçime katılma oranı	:	% 77.00
Geçerli oy pusulası	:	138.898
A.P.	:	54.963 % 39.57
C.H.P.	:	74.869 % 53.87
C.G.P.	:	1.915 % 1.38
D.P.	:	2.631 % 1.80
M.H.P.	:	1.689 % 1.22
M.S.P.	:	2.852 % 2.06
CHP:	:	Süleyman Sırrı Ergun

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	186.570
Oyunu kullanan seçmen	:	143.648
Seçime katılma oranı	:	% 77.00
Geçerli oy pusulası	:	138.816
A.P.	:	54.795 % 39.47
C.H.P.	:	74.727 % 53.83
C.G.P.	:	1.772 % 1.28
D.P.	:	2.517 % 1.81
M.H.P.	:	1.916 % 1.38
M.S.P.	:	3.005 % 2.17
T.B.P.	:	— —
T.İ.P.	:	— —
	:	77 0.06

AP: İlhamî Ertem
Mustafa Bulut
CHP: Süleyman Sabri Öznal
Cavittin Yenil

ELAZIĞ
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	208.038
Oyunu kullanan seçmen	:	142.939

Seçime katılma oranı	:	% 68.71
Geçerli oy pusulası	:	138.332
A.P.	:	27.751 % 20.06
C.H.P.	:	39.847 % 28.81
C.G.P.	:	833 % 0.60
D.P.	:	1.321 % 0.96
M.H.P.	:	25.881 % 18.71
M.S.P.	:	19.423 % 14.04
T.B.P.	:	— —
T.İ.P.	:	— —
(2) bağımsız	:	22.276 % 16.83

AP: Rasim Küçükkel
CHP: Celal Ertuğ
Faik Öztürk
MHP: Mehmet Tahir Şaşmaz
BAĞ: Ali Rıza Septikaoglu

ERZİNCAN
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	138.646
Oyunu kullanan seçmen	:	98.870
Seçime katılma oranı	:	% 71.31
Geçerli oy pusulası	:	96.518
A.P.	:	26.918 % 27.89
C.H.P.	:	43.812 % 45.39
C.G.P.	:	981 % 1.02
D.P.	:	629 % 0.65
M.H.P.	:	18.180 % 18.83
M.S.P.	:	5.662 % 5.87
T.B.P.	:	336 % 0.35
T.İ.P.	:	— —

AP: Timuçin Turan
CHP: Nurettin Karsu
Lütfi Şahin

ERZURUM
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	325.100
Oyunu kullanan seçmen	:	260.209
Seçime katılma oranı	:	% 80.03
Geçerli oy pusulası	:	249.591
A.P.	:	107.589 % 43.11
C.H.P.	:	54.078 % 21.67
C.G.P.	:	3.734 % 1.49
D.P.	:	2.637 % 1.06
M.H.P.	:	32.074 % 12.85
M.S.P.	:	38.670 % 15.49
T.B.P.	:	— —
T.İ.P.	:	— —
(3) bağımsız	:	10.814 % 4.33

AP: Rifki Danışman
Gıyasettin Karaca,
İsmail Hakkı Yıldırım,
Osman Demirci
CHP: Selçuk Erverdi
Çetin Bozkurt
MSP: Korkut Özal
MHP: Nevzat Köseoğlu

ESKİŞEHİR
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	276.608	
Oyunu kullanan seçmen	:	207.457	
Seçime katılma oranı	:	% 75.00	
Geçerli oy pusulası	:	200.779	
A.P.	:	92.525	% 46.08
C.H.P.	:	83.497	% 41.59
C.G.P.	:	2.787	% 1.39
D.P.	:	3.077	% 1.53
M.H.P.	:	10.218	% 5.09
M.S.P.	:	8.451	% 4.21
T.B.P.	:	—	—
T.İ.P.	:	—	—
(1) bağımsız	:	224	0.11

AP: Seyfi Öztürk
Yusuf Cemal Özkan
İsmet Angı
CHP: Gündüz Ökçün
İsmail Özen

GAZİANTEP
(CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	367.658	
Oyunu kullanan seçmen	:	253.422	
Seçime katılma oranı	:	% 68.89	
Geçerli oy pusulası	:	242.912	
A.P.	:	83.222	% 34.26
C.H.P.	:	109.437	% 45.05
C.G.P.	:	3.358	% 1.38
D.P.	:	2.985	% 1.23
M.H.P.	:	23.888	% 9.84
M.S.P.	:	20.022	% 8.24
AP:		Mehmet Kılıç	
CHP:		Selahattin Çolakoğlu	

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	367.858	
Oyunu kullanan seçmen	:	253.592	
Seçime katılma oranı	:	% 68.93	
Geçerli oy pusulası	:	244.454	
A.P.	:	79.306	% 32.44
C.H.P.	:	109.255	% 44.69
C.G.P.	:	2.901	% 1.19
D.P.	:	2.868	% 1.17
M.H.P.	:	27.172	% 11.12
M.S.P.	:	20.870	% 8.54
T.B.P.	:	—	—
T.İ.P.	:	—	—
(5) bağımsız	:	2.062	% 0.82

AP: Mehmet Atilla Ocak
İmam Hüseyin İncioğlu,
Mehmet Özkaya
CHP: Ekrem Çetin
Celal Doğan
Ahmet Karahan
Emin Altınbaş
MHP: Cengiz Gökçek

GİRESUN
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	237.224	
Oyunu kullanan seçmen	:	158.587	
Seçime katılma oranı	:	% 66.85	
Geçerli oy pusulası	:	153.498	
A.P.	:	61.819	% 40.27
C.H.P.	:	56.732	% 36.96
C.G.P.	:	3.934	% 2.56
D.P.	:	3.063	% 2.00
M.H.P.	:	14.177	% 9.24
M.S.P.	:	13.629	% 8.88
T.B.P.	:	—	—
T.İ.P.	:	—	—
(1) bağımsız	:	144	% 0.09

AP: Ali Köymen
Şükrü Abbasoğlu
Nizamettin Erkmən
CHP: H. Vamık Tekin
Mustafa Kemal Çilesiz

GÜMÜŞHANE
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	143.689	
Oyunu kullanan seçmen	:	96.263	
Seçime katılma oranı	:	% 66.99	
Geçerli oy pusulası	:	93.045	
A.P.	:	37.591	% 40.40
C.H.P.	:	26.535	% 28.52
C.G.P.	:	—	—
D.P.	:	1.228	% 1.32
M.H.P.	:	13.867	% 14.90
M.S.P.	:	13.824	% 14.86
T.B.P.	:	—	—
T.İ.P.	:	—	—

AP: Turgut Yücel
Mehmet Çatalbaş,
CHP: Erol Tuncer

HAKKARİ
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	51.432	
Oyunu kullanan seçmen	:	41.132	
Seçime katılma oranı	:	% 79.97	
Geçerli oy pusulası	:	39.941	
A.P.	:	17.336	% 43.40
C.H.P.	:	14.577	% 36.50
C.G.P.	:	261	% 0.65
D.P.	:	346	% 0.87
M.H.P.	:	—	—
M.S.P.	:	7.372	% 18.46
T.B.P.	:	—	—
T.İ.P.	:	—	—
(1) bağımsız	:	49	% 0.12

AP: Ahmet Zeydan

HATAY
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	368.454	
Oyunu kullanan seçmen	:	276.821	

Seçime katılma oranı	:	% 75.13
Geçerli oy pusulası	:	270.576
A.P.	:	77.395 % 28.60
C.H.P.	:	148.967 % 55.06
C.G.P.	:	2.423 % 0.90
D.P.	:	1.834 % 0.68
M.H.P.	:	24.444 % 9.03
M.S.P.	:	13.853 % 5.12
T.B.P.	:	1.170 % 0.43
T.İ.P.	:	490 % 0.18
(3) bağımsız	:	6 % 0

AP: Ali Yılmaz
Sabahattin Adalı
M. Sait Raşa
CHP: Malik Yılman
Ömer Miski
Mevlüt Önal
Sabri Öztürk
Haydar Demirtaş

ISPARTA (MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	161.731
Oyunu kullanan seçmen	:	125.827
Seçime katılma oranı	:	% 77.81
Geçerli oy pusulası	:	120.870
A.P.	:	84.133 % 69.61
C.H.P.	:	25.711 % 21.27
C.G.P.	:	1.533 % 1.27
D.P.	:	1.121 % 0.93
M.H.P.	:	3.743 % 3.10
M.S.P.	:	4.629 % 3.83
T.B.P.	:	—
T.İ.P.	:	—

AP: Süleyman Demirel
Yakup Üstün,
Yusuf Uysal
CHP: Hüseyin Şükrü Özüt

İÇEL (CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	408.732
Oyunu kullanan seçmen	:	269.122
Seçime katılma oranı	:	% 65.85
Geçerli oy pusulası	:	259.885
A.P.	:	104.050 % 40.04
C.H.P.	:	118.135 % 45.46
C.G.P.	:	3.155 % 1.21
D.P.	:	5.988 % 2.30
M.H.P.	:	21.901 % 8.43
M.S.P.	:	6.647 % 2.56

AP: Talip Özdoğay
CHP: İsmail Çataloğlu

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	408.732
Oyunu kullanan seçmen	:	269.902
Seçime katılma oranı	:	% 65.92
Geçerli oy pusulası	:	261.944
A.P.	:	101.462 % 38.80

C.H.P.	:	117.080 % 44.77
C.G.P.	:	3.020 % 1.16
D.P.	:	5.793 % 2.21
M.H.P.	:	23.897 % 9.14
M.S.P.	:	6.910 % 2.64
T.B.P.	:	3.350 % 1.28
T.İ.P.	:	—
(1) bağımsız	:	24 % 0

AP: Ramazan Çalışkan,
Nazım Baş,
Ali Ak,
Fevzi Arıcı
CHP: Ali Haydar Eyüboğlu,
Veli Yıldız,
Y. Ziya Oral,
Süleyman Şimşek

İSTANBUL (MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	2.518.737
Oyunu kullanan seçmen	:	1.572.729
Seçime katılma oranı	:	% 62.44
Geçerli oy pusulası	:	1.530.966
A.P.	:	434.879 % 28.39
C.H.P.	:	891.772 % 58.22
C.G.P.	:	15.342 % 1.00
D.P.	:	18.246 % 1.19
M.H.P.	:	41.261 % 2.69
M.S.P.	:	101.078 % 6.60
T.B.P.	:	21.521 % 1.40
T.İ.P.	:	4.817 % 0.31
(14) bağımsız	:	2.895 % 0.19

AP: Sadettin Bilgiç,
Sabit Osman Avcı,
İsmail Hakkı Tekinel,
Nilüfer Gürsoy
Celal Yardımcı
Kemal Kaçar
Ekrem Ceyhan,
Hüsamettin Tiyanşan,
İhsan Toksarı,
Numan Uzun,
Osman Özer,
Recep Özel,
Nihat Kaya,
CHP: Orhan Eyüboğlu,
Ali Topuz
A. Bahir Ersoy.
Ali Nejat Ölgen,
Muammer Aksoy,
İlhan Özbay,
Orhan Birgit,
Necdet Uğur,
Tarhan Erdem,
Hikmet Çetin,
Sevil Korun,
Haluk Ülman,
İlhan Biber,
Çağlayan Ege,
Metin Tüzün,
Ayhan Altuğ,
M. Kâzım Özeke,

Yalçın Gürsel,
Osman Kaya,
Doğan Güneş,
Cengiz Özyalçın,
Abdurrahman Köksaloğlu,
Ferit Gündoğan,
Ertuğrul Yolsal,
Enver Karabeyoğlu,
Doğan Onur,
Zeki Eroğlu

MSP: Süleyman Arif Emre,
Fehmi Cumalıoğlu,
Abdullah Tomba
MHP: Turan Koçal

İZMİR

(CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	957.630
Oyunu kullanan seçmen	:	751.390
Seçime katılma oranı	:	% 78,47
Geçerli oy pusulası	:	729.605
A.P.	:	291.697 % 39,98
C.H.P.	:	386.681 % 53,00
C.G.P.	:	8.483 % 1,16
D.P.	:	10.212 % 1,40
M.H.P.	:	21.076 % 2,89
M.S.P.	:	11.456 % 1,57

AP: Süleyman Tuncel
Mehmet Münir Daldal
Akın Özdemir
CHP: Şeref Baksık
Kümran Erkmenoglu
Nurhan Artemiz

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	957.630
Oyunu kullanan seçmen	:	751.509
Seçime katılma oranı	:	% 78,47
Geçerli oy pusulası	:	727.826
A.P.	:	288.645 % 39,66
C.H.P.	:	383.333 % 52,67
C.G.P.	:	7.603 % 1,04
D.P.	:	10.304 % 1,42
M.H.P.	:	12.042 % 1,65
M.S.P.	:	21.389 % 2,94
T.B.P.	:	2.309 % 0,32
T.İ.P.	:	1.710 % 0,23
(7) bağımsız	:	491 % 0,07

AP: Ali Naili Erdem
Cemal Tercan
Adil Demir
Zeki Efeoglu
Erol H. Yeşilpınar
Aysel Uğural
Şinasi Osma
Talat Asal
CHP: Mahmut Türkmenoğlu
Süleyman Genç
Alev Coşkun
Yüksek Çakmur
Coşkun Karagözoğlu

Ahmet Taner Kışlalı
Neccar Türkcan
Kaya Bengisu
Ferhat Arslantaş
Mustafa Öztin
Akın Simav

KARS

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	296.428
Oyunu kullanan seçmen	:	218.206
Seçime katılma oranı	:	% 73,61
Geçerli oy pusulası	:	209.417
A.P.	:	38.848 % 18,55
C.H.P.	:	110.826 % 52,92
C.G.P.	:	2.509 % 1,20
D.P.	:	7.821 % 3,74
M.H.P.	:	17.470 % 8,34
M.S.P.	:	20.831 % 9,95
T.B.P.	:	—
T.İ.P.	:	951 % 0,45
(4) bağımsız	:	10.161 % 4,85

AP: Bahri Dağdaş
Hidayet Çelebi
CHP: Doğan Araslı
M. Kemal Güven
Hasan Yıldırım
İsmet Atalay
Turgut Artaç
MSP: Abdulkerim Doğru

KASTAMONU

(CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	241.385
Oyunu kullanan seçmen	:	178.742
Seçime katılma oranı	:	% 74,05
Geçerli oy pusulası	:	168.485
A.P.	:	84.525 % 50,30
C.H.P.	:	53.087 % 31,59
C.G.P.	:	7.760 % 4,62
D.P.	:	3.380 % 2,01
M.H.P.	:	11.806 % 7,02
M.S.P.	:	7.493 % 4,46
AP: Ali Münif İslamoğlu		
CHP: Mehmet Seydibeyoğlu		

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	241.385
Oyunu kullanan seçmen	:	178.418
Seçime katılma oranı	:	% 73,91
Geçerli oy pusulası	:	172.184
A.P.	:	80.748 % 48,37
C.H.P.	:	52.614 % 31,52
C.G.P.	:	8.549 % 5,12
D.P.	:	4.000 % 2,40
M.H.P.	:	13.277 % 7,95
M.S.P.	:	7.748 % 4,64
T.B.P.	:	—
T.İ.P.	:	—

AP: İsmail Hilmi Dura
Fethi Acar
Ali Nihat Karol
CHP: Vecdi İlhan
Sabri Tıgılı

KAYSERİ
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	355.486
Oyunu kullanan seçmen	:	250.448
Seçime katılma oranı	:	% 70.45
Geçerli oy pusulası	:	240.281
A.P.	:	76.448 % 31.86
C.H.P.	:	75.204 % 31.38
C.G.P.	:	31.155 % 12.97
D.P.	:	2.113 % 0.88
M.H.P.	:	31.744 % 13.21
M.S.P.	:	21.672 % 9.02
T.B.P.	:	859 % 0.36
T.İ.P.	:	672 % 0.28
(3) bağımsız	:	414 % 0.17

AP: Mehmet Zeki Okur
Mahmut Şevket Doğan
Kemal Doğan
CHP: A. Gani Aşık
Mehmet Yüceler
Mehmet Gülmüşçü
CGP: Turhan Feyzioğlu
MHP: Mehmet Doğan

KIRKLARELİ
(CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	143.157
Oyunu kullanan seçmen	:	116.556
Seçime katılma oranı	:	% 81.42
Geçerli oy pusulası	:	112.422
A.P.	:	52.290 % 46.51
C.H.P.	:	54.590 % 48.56
C.G.P.	:	1.289 % 1.15
D.P.	:	1.672 % 1.49
M.H.P.	:	989 % 0.88
M.S.P.	:	1.497 % 1.33
(1) bağımsız	:	95 % 0.08
CHP: Beyti Arda	:	

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	143.157
Oyunu kullanan seçmen	:	116.540
Seçime katılma oranı	:	% 81.41
Geçerli oy pusulası	:	113.607
A.P.	:	52.747 % 46.43
C.H.P.	:	55.127 % 48.53
C.G.P.	:	1.146 % 1.01
D.P.	:	1.758 % 1.55
M.H.P.	:	1.157 % 1.02
M.S.P.	:	1.662 % 1.46
B.P.	:	—
İ.P.	:	—
(1) bağımsız	:	10 % 0.00

AP: Hasan Korkut
CHP: Gündüz Onat
Mehmet Dedeoğlu

KIRŞEHİR
(CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	112.796
Oyunu kullanan seçmen	:	74.360
Seçime katılma oranı	:	% 65.92
Geçerli oy pusulası	:	70.650
A.P.	:	15.561 % 22.06
C.H.P.	:	32.420 % 45.95
C.G.P.	:	1.018 % 1.44
D.P.	:	4.372 % 6.20
M.H.P.	:	9.479 % 13.44
M.S.P.	:	7.698 % 10.91
CHP: E. Akıp Eksağ	:	

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	112.796
Oyunu kullanan seçmen	:	74.442
Seçime katılma oranı	:	% 66.00
Geçerli oy pusulası	:	71.028
A.P.	:	14.527 % 20.45
C.H.P.	:	32.320 % 45.50
C.G.P.	:	1.009 % 1.42
D.P.	:	4.584 % 6.46
M.H.P.	:	10.120 % 14.25
M.S.P.	:	8.468 % 11.92
T.B.P.	:	—
T.İ.P.	:	—
AP: Mustafa Eşrefoğlu	:	
CHP: Kılıç Sorgucu	:	
Doğan Güneşli	:	

KOCAELİ
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	282.508
Oyunu kullanan seçmen	:	193.436
Geçerli oy pusulası	:	% 68.47
Seçime katılma oranı	:	187.886
A.P.	:	75.193 % 40.02
C.H.P.	:	82.278 % 43.79
C.G.P.	:	2.021 % 1.08
D.P.	:	4.082 % 2.17
M.H.P.	:	3.387 % 1.80
M.S.P.	:	19.951 % 10.62
T.B.P.	:	538 % 0.29
T.İ.P.	:	434 % 0.23
AP: İbrahim Topuz	:	
Adem Ali Sarıoğlu	:	
CHP: Turan Güneş	:	
Kenan Akman,	:	
İbrahim Akdoğan	:	

KONYA
(CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	706.590
Oyunu kullanan seçmen	:	488.701

Seçime katılma oranı	:	% 69.17
Geçerli oy pusulası	:	468.176
A.P.	:	132.995 % 28.41
C.H.P.	:	147.880 % 31.58
C.G.P.	:	19.189 % 4.10
D.P.	:	26.817 % 5.73
M.H.P.	:	48.725 % 10.41
M.S.P.	:	92.570 % 19.77

AP: Muzaffer Demirtaş
Osman Nuri Canpolat
CHP: Erdoğan Bakkalbaşı
Mukbil Abay
MSP: Ahmet Remzi Hatip

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	706.590
Oyunu kullanan seçmen	:	489.018
Seçime katılma oranı	:	% 69.21
Geçerli oy pusulası	:	469.368
A.P.	:	132.232 % 28.17
C.H.P.	:	147.126 % 31.35
C.G.P.	:	19.896 % 4.24
D.P.	:	27.002 % 5.75
M.H.P.	:	50.056 % 10.66
M.S.P.	:	92.694 % 19.75
.B.P.	:	— —
.İ.P.	:	— —
(3) bağımsız	:	362 % 0.08

AP: Aydın Menderes
M. Kubilay İmer
M. Oğuz Atalay
Necatî Kalaycıoğlu
Mustafa Güzelkılınç,
CHP: Mustafa Üstündağ,
M. Yücel Akıncı
Hüseyin Kaleli,
Durmuş Ali Çalık,
Ahmet Çobanoğlu
DP: Faruk Sükan,
MSP: Necmettin Erbakan,
Tahir Büyükkörükçü,
Şener Battal
MHP: Ağah Oktay Güner,
İhsan Kabadayı

KÜTAHYA (MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	252.124
Oyunu kullanan seçmen	:	201.731
Seçime katılma oranı	:	% 80.02
Geçerli oy pusulası	:	192.490
A.P.	:	117.478 % 61.03
C.H.P.	:	44.827 % 23.29
C.G.P.	:	3.683 % 1.91
D.P.	:	3.076 % 1.60
M.H.P.	:	9.498 % 4.93
M.S.P.	:	13.491 % 7.01
T.B.P.	:	— —
T.İ.P.	:	— —
(2) bağımsız	:	437 % 0.23

AP: Ahmet Mahir Abluni
A. İrfan Haznedar
Hüseyin Cavit Erdemir
İlhan Ersoy
CHP: Nizamettin Çoban

MALATYA (CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	286.630
Oyunu kullanan seçmen	:	194.709
Seçime katılma oranı	:	% 67.93
Geçerli oy pusulası	:	188.440
A.P.	:	32.249 % 17.12
C.H.P.	:	101.500 % 53.87
C.G.P.	:	— —
D.P.	:	1.772 % 0.94
M.H.P.	:	12.904 % 6.85
M.S.P.	:	39.934 % 21.20
CHP:	Süleyman Efe Hamdi Özer,	

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	286.630
Oyunu kullanan seçmen	:	195.836
Seçime katılma oranı	:	% 68.33
Geçerli oy pusulası	:	189.419
A.P.	:	32.247 % 17.02
C.H.P.	:	99.107 % 52.32
C.G.P.	:	— —
D.P.	:	2.117 % 1.12
M.H.P.	:	17.371 % 9.17
M.S.P.	:	38.516 % 20.33
T.B.P.	:	— —
T.İ.P.	:	— —
(1) bağımsız	:	76 % 0.04

AP: Ahmet Karaaslan
CHP: Lütfi Doğan
Turan Fırat
Ali Kırca
Mustafa Şentürk
MSP: Mehmet Recai Kutun

MANİSA (CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	465.400
Oyunu kullanan seçmen	:	377.993
Seçime katılma oranı	:	% 81.22
Geçerli oy pusulası	:	363.732
A.P.	:	177.347 % 48.76
C.H.P.	:	141.521 % 38.91
C.G.P.	:	4.936 % 1.36
D.P.	:	7.908 % 2.17
M.H.P.	:	13.218 % 3.63
M.S.P.	:	18.802 % 5.17

AP: Oral Karaosmanoğlu
Ruhi Tunakan
CHP: Mehmet Tevfik Elmasıyazar
Mustafa Fahri Dayı

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	465.400
Oyunu kullanan seçmen	:	378.349

Seçime katılma oranı	:	% 81.29
Geçerli oy pusulası	:	363.838
A.P.	:	170.967 % 48.64
C.H.P.	:	140.668 % 38.66
C.G.P.	:	3.843 % 1.06
D.P.	:	8.373 % 2.30
M.H.P.	:	13.605 % 3.74
M.S.P.	:	18.840 % 5.18
T.B.P.	:	—
T.İ.P.	:	1.293 % 0.36
(3) bağımsız	:	249 % 0.07

AP: Faik Türün
Önal Şakar
Halil Yurtseven
Atıf Akın
Sümer Oral
Yahya Uslu
CHP: Hasan Zengin,
Erkin Topkaya
Zeki Karagözlü,
Hasan Ali Dağlı

KAHRAMANMARAŞ (CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	300.701
Oyunu kullanan seçmen	:	218.580
Seçime katılma oranı	:	% 72.69
Geçerli oy pusulası	:	210.409
A.P.	:	63.358 % 30.11
C.H.P.	:	75.115 % 35.70
C.G.P.	:	1.783 % 0.85
D.P.	:	4.979 % 2.37
M.H.P.	:	31.648 % 15.04
M.S.P.	:	33.526 % 15.93
AP:	:	Adnan Karaküçük
CHP:	:	Rıza Akgün

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	300.701
Oyunu kullanan seçmen	:	222.539
Seçime katılma oranı	:	% 74.03
Geçerli oy pusulası	:	216.000
A.P.	:	57.250 % 27.81
C.H.P.	:	74.283 % 36.09
C.G.P.	:	1.657 % 0.81
D.P.	:	5.397 % 2.62
M.H.P.	:	33.470 % 16.26
M.S.P.	:	33.772 % 16.41
T.B.P.	:	—
T.İ.P.	:	—
AP:	:	Halit Evliya Mehmet Şerefioğlu
CHP:	:	Orhan Sezal Oğuz Söğütü Hüseyin Doğan
MHP:	:	Mehmet Yusuf Özbaş
MSP:	:	Hasan Seyithanoğlu

MARDİN (MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	239.624
Oyunu kullanan seçmen	:	187.248

Seçime katılma oranı	:	% 78.15
Geçerli oy pusulası	:	183.958
A.P.	:	30.385 % 16.52
C.H.P.	:	39.008 % 21.20
C.G.P.	:	13.643 % 7.42
D.P.	:	1.011 % 0.55
M.H.P.	:	252 % 0.14
M.S.P.	:	42.751 % 23.24
T.B.P.	:	—
T.İ.P.	:	—
(4) bağımsız	:	56.908 % 30.93

AP: Şerafettin Elçi
CHP: Ahmet Türk
Metin Musaoğlu
MSP: Fehim Adak
Abdülkadir Timurağaoğlu
BAĞ: Nurettin Yılmaz

MUĞLA (MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	221.973
Oyunu kullanan seçmen	:	178.186
Seçime katılma oranı	:	% 80.27
Geçerli oy pusulası	:	172.421
A.P.	:	86.667 % 50.27
C.H.P.	:	73.105 % 42.40
C.G.P.	:	2.023 % 1.17
D.P.	:	3.380 % 1.96
M.H.P.	:	2.908 % 1.69
M.S.P.	:	3.849 % 2.23
T.B.P.	:	—
T.İ.P.	:	489 % 0.28
AP:	:	Zeyyat Mandalıncı Ahmet Buldanlı
CHP:	:	Samı Gökmen Hasan Fehmi İltir

MUŞ (MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	107.085
Oyunu kullanan seçmen	:	87.376
Seçime katılma oranı	:	% 81.60
Geçerli oy pusulası	:	84.060
A.P.	:	15.115 % 17.98
C.H.P.	:	13.776 % 16.39
C.G.P.	:	286 % 0.34
D.P.	:	548 % 0.65
M.H.P.	:	190 % 0.23
M.S.P.	:	15.079 % 17.93
T.B.P.	:	—
T.İ.P.	:	—
(16) bağımsız	:	39.080 % 46.48
AP:	:	Kasım Emre
CHP:	:	Burhan Garip Şavlı
MSP:	:	M. Emin Saydagıl

NEVŞEHİR (CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	124.307
Oyunu kullanan seçmen	:	88.133

Seçime katılma oranı	:	% 70.90
Geçerli oy pusulası	:	83.658
A.P.	:	35.283 % 42,18
C.H.P.	:	28.986 % 34,65
C.G.P.	:	1.333 % 1,59
D.P.	:	1.299 % 1,55
M.H.P.	:	8.786 % 10,50
M.S.P.	:	7.971 % 9,53
AP:		Ragıp Üner

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	124.307
Oyunu kullanan seçmen	:	88.281
Seçime katılma oranı	:	% 71,02
Geçerli oy pusulası	:	84.202
A.P.	:	34.841 % 41,38
C.H.P.	:	29.074 % 34,53
C.G.P.	:	1.278 % 1,52
D.P.	:	1.320 % 1,57
M.H.P.	:	9.291 % 11,03
M.S.P.	:	8.344 % 9,91
T.B.P.	:	— —
T.I.P.	:	— —
(1) bağımsız	:	54 0,06

AP: Esat Kırathioğlu
İbrahim Boz
CHP: Yaşar Kemal Yüksekli

NİĞDE

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	227.191
Oyunu kullanan seçmen	:	152.909
Seçime katılma oranı	:	% 67,31
Geçerli oy pusulası	:	145.139
A.P.	:	54.801 % 37,76
C.H.P.	:	50.932 % 35,09
C.G.P.	:	2.412 % 1,66
D.P.	:	4.520 % 3,11
M.H.P.	:	18.928 % 13,05
M.S.P.	:	13.546 % 9,33
T.B.P.	:	— —
T.I.P.	:	— —

AP: Hüseyin Avni Kavurmacioğlu
Hüseyin Çelik
CHP: Burhan Ecemiş
Yılmaz Cemal Bor
MHP: Sadı Somuncuoğlu

ORDU

(CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	329.292
Oyunu kullanan seçmen	:	228.014
Seçime katılma oranı	:	% 69,25
Geçerli oy pusulası	:	216.436
A.P.	:	63.153 % 29,18
C.H.P.	:	103.461 % 47,80
C.G.P.	:	4.017 % 1,86
D.P.	:	6.569 % 3,03
M.H.P.	:	22.719 % 10,50
M.S.P.	:	16.517 % 7,63

AP: Ata Bodur
CHP: Orhan Vural
İdris Gürsoy

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	329.292
Oyunu kullanan seçmen	:	227.956
Seçime katılma oranı	:	% 69,23
Geçerli oy pusulası	:	217.097
A.P.	:	64.352 % 29,87
C.H.P.	:	102.929 % 47,77
C.G.P.	:	3.887 % 1,81
D.P.	:	6.193 % 2,87
M.H.P.	:	20.877 % 9,70
M.S.P.	:	17.226 % 7,99
B.P.	:	— —
I.P.	:	— —

AP: Bilâl Taranoğlu
Kemal Şensoy
Hamdi Maden
CHP: Memduh Ekşi
Günay Yalın
Ertuğrul Günay
Temel Ateş

RİZE

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	180.722
Oyunu kullanan seçmen	:	125.964
Seçime katılma oranı	:	% 69,71
Geçerli oy pusulası	:	122.118
A.P.	:	55.865 % 45,74
C.H.P.	:	39.111 % 32,03
C.G.P.	:	2.148 % 1,76
D.P.	:	2.404 % 1,97
M.H.P.	:	7.374 % 6,04
M.S.P.	:	15.095 % 12,36
T.B.P.	:	— —
T.I.P.	:	— —
(2) bağımsız	:	121 % 0,10

AP: İzzet Akçal
Tuncay Mataracı
CHP: Sami Kumbasar
Yılmaz Balta

SAKARYA

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	263.060
Oyunu kullanan seçmen	:	201.204
Seçime katılma oranı	:	% 76,49
Geçerli oy pusulası	:	194.390
A.P.	:	86.124 % 44,30
C.H.P.	:	70.233 % 36,13
C.G.P.	:	2.655 % 1,37
D.P.	:	6.255 % 3,22
M.H.P.	:	8.082 % 4,16
M.S.P.	:	20.689 % 10,64
T.B.P.	:	— —
T.I.P.	:	— —
(4) bağımsız	:	352 % 0,18

AP : Nuri Bayar
Güngör Hun
Selâhattin Gürdrama
CHP: Hayrettin Uysal
Barbaros Turgut Boztepe

SAMSUN
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı : 463,541
Oyunu kullanan seçmen : 336,559
Seçime katılma oranı : % 72,60
Geçerli oy pusulası : 322,534
A.P. : 142,106 % 44,03
C.H.P. : 132,905 % 41,21
C.G.P. : 5,567 % 1,72
D.P. : 5,841 % 1,81
M.H.P. : 12,068 % 3,74
M.S.P. : 19,955 % 6,19
T.B.P. : 1,159 % 0,36
T.İ.P. : 874 % 0,27
(2) bağımsız : 2,059 % 0,64

AP : Hüseyin Özal
İ. Etem Ezgü
Nafiz Kurt
Mustafa Dağıstanlı
S. Orhan Uluçay
CHP: Kenan Bulutoğlu
İ. Ethem Kılıçoğlu
Muzafer Önder
İlyas Kılıç
Ahmet Altun

SİİRT
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı : 163,508
Oyunu kullanan seçmen : 121,894
Seçime katılma oranı : % 74,55
Geçerli oy pusulası : 118,612
A.P. : 20,422 % 17,22
C.H.P. : 18,907 % 15,94
C.G.P. : 572 % 0,48
D.P. : 454 % 0,38
M.H.P. : 709 % 0,60
M.S.P. : 26,074 % 21,98
T.B.P. : — —
T.İ.P. : — —
(6) bağımsız : 51,474 % 43,40

AP : Zeki Çeliker
CHP: M. Nebil Oktay
MSP: Abdülkadir Kaya
Bağ.: Abdülkerim Zilan

SİNOP
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı : 140,470
Oyunu kullanan seçmen : 100,571
Seçime katılma oranı : % 71,59
Geçerli oy pusulası : 94,044
A.P. : 35,603 % 37,86
C.H.P. : 41,941 % 44,80

C.G.P. : 3,030 % 3,22
D.P. : 2,954 % 3,14
M.H.P. : 3,446 % 3,66
M.S.P. : 7,070 % 7,52
CHP: Abdullah Vehbi Uğur

SİNOP
(CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı : 140,470
Oyunu kullanan seçmen : 100,548
Seçime katılma oranı : % 71,58
Geçerli oy pusulası : 95,038
A.P. : 36,187 % 38,08
C.H.P. : 41,989 % 44,18
C.G.P. : 2,635 % 2,77
D.P. : 2,980 % 3,13
M.H.P. : 3,903 % 4,11
M.S.P. : 7,344 % 7,73
T.B.P. : — —
T.İ.P. : — —

AP : Hilmi İşgüzar
CHP: Tevfik Fikret Övet
Alâattin Şahin

SİVAS
(CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı : 346,706
Oyunu kullanan seçmen : 257,512
Seçime katılma oranı : % 74,28
Geçerli oy pusulası : 244,327
A.P. : 60,053 % 25,12
C.H.P. : 106,601 % 44,58
C.G.P. : 3,641 % 1,52
D.P. : 3,534 % 1,48
M.H.P. : 30,969 % 12,95
M.S.P. : 34,306 % 14,35

AP : Tahsin Türkay
CHP: Muhtittin Taylan
Temel Kitapçı
Hüseyin Öztürk

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı : 346,706
Oyunu kullanan seçmen : 257,759
Seçime katılma oranı : % 74,35
Geçerli oy pusulası : 217,113
A.P. : 58,044 % 23,49
C.H.P. : 106,082 % 42,93
C.G.P. : 3,423 % 1,38
D.P. : 3,353 % 1,36
M.H.P. : 32,539 % 13,17
M.S.P. : 34,701 % 14,04
T.B.P. : 8,962 % 3,63
T.İ.P. : — —
(1) bağımsız : 9 % 0,00

AP : Enver Akova
Tevfik Koraltan
CHP: Hazımet Köylüoğlu
Mahmut Özdemir
Mustafa Yılankıran

Orhan Akbulut
MSP: Temel Karamollaoğlu
MHP: Ali Gürbüz

TEKİRDAĞ
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	169,093
Oyunu kullanan seçmen	:	134,431
Seçime katılma oranı	:	% 79,50
Geçerli oy pusulası	:	130,742
A.P.	:	57,551 % 44,02
C.H.P.	:	61,468 % 47,02
C.G.P.	:	4,097 % 3,13
D.P.	:	2,184 % 1,67
M.H.P.	:	1,713 % 1,31
M.S.P.	:	3,269 % 2,50
T.B.P.	:	329 % 0,25
T.İ.P.	:	— —
(2) bağımsız	:	131 % 0,10
AP :		Halil Başol
		Nihan İlgün
CHP:		Yılmaz Alpaslan
		Ömer Kahraman

TOKAT
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	290,625
Oyunu kullanan seçmen	:	232,053
Seçime katılma oranı	:	% 79,85
Geçerli oy pusulası	:	222,686
A.P.	:	69,429 % 31,18
C.H.P.	:	93,940 % 42,19
C.G.P.	:	5,371 % 2,41
D.P.	:	3,470 % 1,56
M.H.P.	:	23,678 % 10,63
M.S.P.	:	23,167 % 10,40
T.B.P.	:	2,346 % 1,05
T.İ.P.	:	— —
(2) bağımsız	:	1,285 % 0,58
AP :		Ali Şevki Erek
		Feyzullah Değerli
CHP:		Ömer Dedeoğlu
		Ali Kurt
		Sermet Durmuşoğlu
		Cevat Atılğan
MHP:		Faruk Demirtola

TRABZON
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	381,348
Oyunu kullanan seçmen	:	243,966
Seçime katılma oranı	:	% 63,98
Geçerli oy pusulası	:	238,298
A.P.	:	92,979 % 39,02
C.H.P.	:	95,188 % 39,95
C.G.P.	:	3,751 % 1,57
D.P.	:	7,393 % 3,10
M.H.P.	:	14,906 % 6,26
M.S.P.	:	23,942 % 10,05

T.B.P.	:	— —
T.İ.P.	:	— —
(2) bağımsız	:	139 % 0,06
AP :		Kemal Cevher
		İbrahim Vecdi Aksakal
		Ömer Çakıroğlu
CHP:		Ahmet Şener
		Ertoz Vahit Suiçmez
		Adil Ali Cinel
		Rahmi Kumaş
MSP:		Lütfi Köktaş

TUNCELİ
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	71,227
Oyunu kullanan seçmen	:	49,007
Seçime katılma oranı	:	% 68,80
Geçerli oy pusulası	:	48,222
A.P.	:	3,938 % 8,18
C.H.P.	:	31,958 % 66,38
C.G.P.	:	215 % 0,45
D.P.	:	193 % 0,40
M.H.P.	:	2,271 % 4,72
M.S.P.	:	498 % 1,03
T.B.P.	:	359 % 0,74
T.İ.P.	:	170 % 0,35
(6) bağımsız	:	8,539 % 17,74
CHP:		Ali Haydar Veziroğlu
		Hüseyin Erkanlı

URFA
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	292,408
Oyunu kullanan seçmen	:	202,902
Seçime katılma oranı	:	% 69,39
Geçerli oy pusulası	:	196,94
A.P.	:	64,785 % 32,89
C.H.P.	:	65,910 % 33,47
C.G.P.	:	2,223 % 1,13
D.P.	:	3,301 % 1,68
M.H.P.	:	11,876 % 6,03
M.S.P.	:	38,432 % 19,51
T.B.P.	:	— —
T.İ.P.	:	— —
(5) bağımsız	:	10,437 % 5,30

AP :		Necmettin Cevheri
		Mehmet Aksoy
		Mehmet Celâl Bucak
CHP:		Celâl Paydaş
		Sabri Kılıç
		Ahmet Melik
MSP:		Salih Özcan

UŞAK
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	130,679
Oyunu kullanan seçmen	:	96,253
Seçime katılma oranı	:	% 73,66
Geçerli oy pusulası	:	92,490
A.P.	:	37,538 % 40,59

TÜRKİYE 1950 - 1977 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMLERİ OY KARŞILAŞTIRMASI

	1950	1954	1957	1961	1965	1969	1973	1977
PARTİLER	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı	Oy oranı ve sayısı	MV sayısı
AP	-	-	-	34,8 3.527.435	158	46,5 4.229.712	256	29,8 3.197.897
CCP (GP)	-	-	-	-	-	6,6 517.818	15	5,3 561.313
CHP	49,9 3.176.561	34,8 3.161.696	40,6 3.753.136	36,7 3.724.752	28,7 2.675.785	27,4 2.487.006	33,4 3.570.583	188 277.713
CMP	-	4,8 434.085	7,0 652.064	-	-	-	-	11,9 1.275.502
DEMOKRATİK P.	53,3 1.211.393	56,6 5.151.550	47,3 1.372.621	42,1	-	-	-	0,005 62.377
DEMOKRATİK P.	-	-	-	-	-	-	-	11,8 1.265.771
MP	3,1 250.111	-	-	-	6,3 182.704	3,2 292.961	6	3,4 362.208
MHP (CKMP)	-	-	-	-	2,2 208.696	3,6 275.091	1	6,12 951.541
MNP (MSP)	-	-	-	-	-	-	-	8,56 1.269.918
TBP (BP)	-	-	-	-	-	2,8 251.695	8	10,8 121.759
TPP	-	-	-	-	3,0 276.101	2,7 213.631	2	0,14 20.565
YTP	-	-	-	13,7 1.391.931	3,7 316.511	2,2 197.929	6	-
HUR P.	-	0,6 57.011	3,8 350.597	1	-	-	-	-
BAGIMSIZI AP	1,8 383.282	1,5 137.318	0,1 1.994	0,8 81.732	0,2 296.523	3,6 511.023	13	2,8 303.218
Gecebir oy ve MV sayısı	7.953.055	9.095.617	9.250.919	10.138.035	9.307.563	9.086.296	10.723.658	11.827.172
Katılma oranı	89,3	88,6	76,6	81,0	71,3	61,3	66,8	72,12

C.H.P.	:	43,849	% 47,41
C.G.P.	:	1,196	% 1,29
D.P.	:	1,472	% 1,59
M.H.P.	:	2,859	% 3,09
M.S.P.	:	5,431	% 5,87
T.B.P.	:	—	—
T.İ.P.	:	—	—
(2) bağımsız	:	145	% 0,16
AP :		Galip Çetin	
CHP:		İsmail Aydın	
		M. Selâhattin Yüksel	

D.P.	:	1,403	% 1,20
M.H.P.	:	3,282	% 2,82
M.S.P.	:	23,798	% 20,44
T.B.P.	:	—	—
T.İ.P.	:	—	—
(7) bağımsız	:	33.677	% 28.92
AP :		Kinyas Kartal	
CHP:		İhsan Bedirhanoglu	
CGP:		Mehmet Salih Yıldız	
MSP:		Muslih Görentaş	

VAN
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	151,349
Oyunu kullanan seçmen	:	121,488
Seçime katılma oranı	:	% 80.28
Geçerli oy pusulası	:	116,448
A.P.	:	17,943 % 15,41
C.H.P.	:	22,569 % 19,38
C.G.P.	:	13,776 % 11,88

YOZGAT
(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen say sı	:	241,407
Oyunu kullanan seçmen	:	172,195
Seçime katılma oranı	:	% 71,33
Geçerli oy pusulası	:	164.693
A.P.	:	48,285 % 29,32
C.H.P.	:	49,532 % 30,07
C.G.P.	:	3,380 % 2,05
D.P.	:	2,657 % 1,62

A Gurubu iller 1961 - 1977 senato seçimleri oy karşılaştırması

PARTİLER	1961		1968		1977	
	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı	Oy oranı ve sayısı	Sen. sayısı
AP	36.0 1.278.288	23	49.1 1.505.935	35	38.28 1.842.396	21
CHP	37.2 1.320.108	15	26.8 821.668	13	42.35 2.037.875	28
CHMP (MHP)	13.6 462.205	3	2.0 69.934	—	6.79 326.987	—
GP (CGP)	—	—	9.2 284.234	1	1.86 89.434	—
MP	—	—	6.3 192.392	1	—	—
MSP	—	—	—	—	8.37 402.702	1
TİP	—	—	4.7 143.731	—	—	—
YT?	13.4 476.304	9	—	—	—	—
BAGIMSIZLAR	0 1.094	—	1.9 58.264	—	0.12 5.624	—
Geçerli oy ve senator sayısı	3.542.064	50	3.667.657	50	4.812.326	50
Katılma oranı	82.5		66.5		73.82	

M.H.P.	:	37,750	%	22,92
M.S.P.	:	21,347	%	12,96
T.B.P.	:	965	%	0,59
T.I.P.	:	—	—	—
(2) bağımsız	:	777	%	0,47

AP : Turgut Nizamoglu
Ömer Lütfü Erzurumluoglu
CHP: Mevlüt Güngör Erdinç
Veli Zeren
MSP: Hüseyin Erdal
MHP: Ali Fuat Eyüboğlu

ZONGULDAK

(CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	472,806
Oyunu kullanan seçmen	:	340,023
Seçime katılma oranı	:	% 71,92
Geçerli oy pusulası	:	325,786
A.P.	:	139,803 % 42,91
C.H.P.	:	149,401 % 45,86
C.G.P.	:	7,462 % 2,29
D.P.	:	6,444 % 1,98
M.H.P.	:	6,923 % 2,12
M.S.P.	:	15,753 % 4,84

AP : Ahmet Demir Yüce
CHP: Behiç Sonbay
Mehmet Ali Pestilci

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	472,806
Oyunu kullanan seçmen	:	339,924
Seçime katılma oranı	:	% 71,90
Geçerli oy pusulası	:	326,112
A.P.	:	139,983 % 42,93
C.H.P.	:	149,111 % 45,73
C.G.P.	:	6,466 % 1,98

D.P.	:	6,430	%	1,97
M.H.P.	:	7,831	%	2,40
	:	16,149	%	4,95
	:	—	—	—
	:	—	—	—
	:	142	%	0,04

AP : Ahmet Gültekin Kızıllık
Abdülmuttalip Gül
Köksal Toptan
Ömer Barutçu
CHP: Bülent Ecevit
Avni Gürsoy
Cahit Karakaş
Burhan Karaçelik
K. Kemal Anadol

TÜRKİYE

(CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	6,800,746
Oy kullanan seçmen	:	5,019,677
Seçime katılma oranı	:	% 73,82
Geçerli oy pusulası	:	4,812,326
A.P.	:	1,842,396 % 38,28
C.H.P.	:	2,037,875 % 42,35
C.G.P.	:	89,484 % 1,86
D.P.	:	107,278 % 2,23
M.S.P.	:	402,702 % 8,37
M.H.P.	:	326,967 % 6,79
(4) bağımsız	:	5,624 % 0,12

(MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ)

Seçmen sayısı	:	21,207,303
Oy kullanan seçmen	:	15,358,210
Seçime katılma oranı	:	% 72,42
Geçerli oy pusulası	:	14,827,172
A.P.	:	5,468,202 % 36,87
C.H.P.	:	6,136,171 % 41,38
C.G.P.	:	277,713 % 1,88
D.P.	:	274,484 % 1,86
M.H.P.	:	1,269,918 % 8,56
M.S.P.	:	951,544 % 6,42
T.B.P.	:	58,540 % 0,39
T.I.P.	:	20,565 % 0,14
(188) Bağımsız	:	370,035 % 2,50

Partiler ve Sandalya Dağılımı

5 HAZİRAN GÜNÜ TBMM DURUMU (MİLLETVEKİLİ VE SENATÖR SAYILARININ PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI)

Millet Meclisi		Senato	
CHP	188	CHP	62
AP	171	AP	73
MSP	40	MSP	5
DP	18	CGP	7
MHP	4	MHP	1
TBP	1	Bağ	3
CGP	8	MBG	19
NP	5	Cum. Kont.	11

Bağ.	0		
Boş	6	Boş	3
Toplam:	450		184

5 HAZİRAN SEÇİM SONUÇLARINA GÖRE SANDALYA DAĞILIMI

Milletvekili		Senatör		Senato (Toplamı)
CHP	213	CHP	28	CHP 77
AP	189	AP	21	AP 65
MSP	24	MSP	1	MSP 6
MHP	16			CGP 4
CGP	3			MHP 1
Bağ	4			Bağ 1
DP	1			Kont. 11
				MBG 19

Partilerle İlgili Özet Bilgi

AP (Adalet Partisi) 1961'de, CGP (Cumhuriyetçi Güven Partisi) 1967'de, CHP (Cumhuriyet Halk Partisi) 1923'te, DP (Demokrat Parti) 1946'da, DP (Demokratik Parti) 1970'de, MNP (Milli Nizam Partisi) 1969'da, MSP (Milli Selâmet Partisi) 1973'de, TBP (Türkiye Birlik Partisi) 1966'da, TİP (Türkiye İşçi Partisi) İlk kez 1961'de, ikinci kez 1976'da, YTP (Yeni Türkiye Partisi) 1961'de, NP (Nizam Partisi) 1977'de kurulmuştur. 1948'de kurulan MP (Millet Partisi) 1950 seçimlerinden son-

ra CMP (Cumhuriyetçi Millet Partisi) adını alarak 1954 ve 1957 seçimlerine katılmış, 1961 seçimlerine de CKMP (Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi) olarak iştirak etmiştir. Daha sonra CKMP ve MP olarak ikiye bölünmüş ve 1965 seçimlerine böyle girmiştir. CKMP de 1969'da MHP (Milliyetçi Hareket Partisi) adını almıştır.

Demokrat Parti 1960'da Asliye Hukuk, TİP ve MNP 1972'de Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır. Siyasal bir varlık gösteremeyen YTP de genel kurul kararı ile AP'ye katılmıştır.

SUNUŞ, Oktay Kurtböke

SEÇİME DOGRU

SEÇİME GİRERKEN İLLER VE
BÖLGELER

5

7 — 43

44 — 250

(Manisa, Barış Kudar — Balıkesir, Barış Kudar — Uşak, Hulûsi Özçoban — Denizli, Hulûsi Özçoban — Aydın, Hikmet Çetinkaya — Muğla, Hikmet Çetinkaya — İzmir, Hikmet Çetinkaya — 1977 baharında Ege bölgesi ve sosyo-politik görüntü — Bitlis, İhsan Onur — Muş, İhsan Onur — Ağrı, İhsan Onur — Van, İhsan Onur — Bingöl, Abdullah Gelgeç — Bingöl - Muş - Bitlis - Van - Ağrı: Toplu değerlendirme — Tunceli, Abdullah Gelgeç — Malatya, Abdullah Gelgeç — Adıyaman, Ümit Gürtuna — Gümüşhane, Ümit Gürtuna — Erzurum, Ümit Gürtuna — Erzurum - Erzincan - Gümüşhane: Toplu değerlendirme — Hatay, Engin Karadeniz — İçel, Engin Karadeniz — Gaziantep, Engin Karadeniz — Kahramanmaraş, Engin Karadeniz — Adana, Mehmet Mercan — Çukurova ve yöresi: Toplu değerlendirme — Çorum, Fikret Otyam — Amasya, Fikret Otyam — Sivas, Fikret Otyam — Tokat, Selâhattin Güler — Çorum - Amasya - Tokat - Sivas: Toplu değerlendirme — Sinop, Selâhattin Güler — Samsun, Selâhattin Güler — Ordu, Selâhattin Güler — Giresun, Selâhattin Güler — Kars, Turgut Güngör — Trabzon, Turgut Güngör — Rize, Turgut Güngör — Artvin, Turgut Güngör — Doğu Karadeniz ve Kars: Toplu değerlendirme — Antalya, Yalçın Pekşen Burdur, Yalçın Pekşen, — Isparta, Yalçın Pekşen — Batı Akdeniz ve iç Toroslar: Toplu değerlendirme — Bur-

sa, Yılmaz Gümüşbaş — Kütahya, Yılmaz Gümüşbaş — Afyon, Yılmaz Gümüşbaş — Bilecik, Yılmaz Gümüşbaş — Bolu, Doğan Katircioğlu — İç Kuzey Ege - İç Marmara: Toplu değerlendirme — Sakarya, Doğan Katircioğlu — Eskişehir, Sofu Tuğrul — Niğde, Sofu Tuğrul — Konya, Sofu Tuğrul — Ankara, Sofu Tuğrul — Batı - Güney İç Anadolu: Toplu değerlendirme — Nevşehir, Mustafa Ekmekçi — Kırşehir, Mustafa Ekmekçi — Kayseri, Mustafa Ekmekçi — Yozgat, Mustafa Ekmekçi — İç Anadolu'nun Doğu Kesimi: Toplu değerlendirme — Edirne, Şükran Ketenci — Tekirdağ, Şükran Ketenci — Kırklareli, Şükran Ketenci — Çanakkale, Şükran Ketenci — Trakya illeri: Toplu değerlendirme — Çankırı, Kenan Mortan — Kastamonu, Kenan Mortan — Zonguldak, Kenan Mortan — Zonguldak - Kastamonu - Çankırı: Toplu değerlendirme — Siirt, Yalçın Doğan — Urfa, Yalçın Doğan — Mardin, Yalçın Doğan — Hakkâri, İhsan Onur — Diyarbakır, Yalçın Doğan — Güneydoğu Anadolu: Toplu değerlendirme — Kocaeli, Abdullah Gelgeç — İstanbul, Reha Öz — Doğu Marmara: Toplu değerlendirme — 1977 milletvekili genel seçimleri — Türkiye I — Türkiye II)

KAMPANYADAN İZLENİMLER

251 — 260

(Liderler geziye nasıl hazırlanıyor?, Turgut Güngör — Erbakan: «Ordumuzun gömlek, pabuç, mendil, belkemer ihtiyacını dahi Amerika karşılıyor», Mehmed Kemal — Londra'dan notlar, Kosta Daponte — Ankara notları, Mustafa Ekmekçi — Konya'dan çizgiler, Sofu Tuğrul — «Domatesin çekirdeği kırmızı...», Turgut Güngör

— Demirel umudunu yitiriyor, Mehmed Kemal)

SEÇİM ANILARI

261 — 266

(Sitki Yırcalı ve 20 yıl önceki erken seçim, Fikret Otyam — Ferruh Boz-beyli ve bir Komünist, Fikret Otyam — Sarol: «Seçime cinayetle girmiştik», Ayhan Hünel — Genç, Satır'a 35 oy-la satır atmış, Hikmet Çetinkaya — Cumhurbaşkanı istifa etti, Cahid Al-bayrak — «Millet Gedikli Milletvekille-ri istemiyor...», Cevdet Yakup — Şi-nası Özdenoğlu: «Söylediğiniz enayi bendim», Ayhan Hünel — Ecevit Çi-nar Otelde zorla marş dinlemiş, Hik-met Çetinkaya)

BAŞYAZI, MAKALE, FIKRALARLA SEÇİM

267 — 285

(Güvence, Nadir Nadi — Olasılık, Na-dir Nadi — Büyük Görev, Nadir Nadi — Gerçeği görmek, Nadir Nadi — Kim, neden niçin?, İlhan Selçuk — Seçim Öncesi Türkiye, İlhan Selçuk — Tek bir gün, İlhan Selçuk — Bunlar halk düşmanıdır, Oktay Akbal — Mor,

ölüm rengidir, Oktay Akbal — Yeni bir dönem başlarken..., Oktay Akbal — Korku, Ali Sirmen — Yalnız mı-zıkçılık mı?, Ali Sirmen — Dış Po-litika ve İktidar, Ali Sirmen — Ölen-ler, öldürenler, Hıfzı Veldet Velidede-oğlu — Seçim güvenliği, Orhan Apay-dın — Ah şu bozguncular, Altan Öy-men — Kasket, kalpak vs..., Uğur Mumcu — Seçim sandığının öyküsü, Dr. İhsan Ünlüer — TRT ve siyaset, Mahmut T. Öngören — Milyon dağ tı-mı, ★★ ★ — Bir iflâsın sergilenme-si, ★★ ★ — Bir başarı bir dönü-şüm, ★★ ★)

KARİKATÜRLERLE SEÇİM

286 — 295

(Turhan, Ali Ulvi, Tan Oral, Dr. İh-san Ünlüer)

SEÇİMDEN SEÇİME

296 — 299

(Ayakta mı yoksa oturarak mı?; Psikopat sözü ortalığı karıştırdı; Ko-münist parmağı; Diktafoncu Hasan; 450 sandalya, Mehmed Kemal)

SEÇİM SONUÇLARI

300 — 318

